PROSPERI ALPINI

MAROSTICENSIS *Philosophi*, *Medici*, *&* *in Gymnasio* PATAVINO *Simplicium Medicamentorum Professoris Ordinarii*, *atque Horti Medici præfecti*,

DE MEDICINA METHODICA

LIBRI TREDECIM.

In quibus medendi ARS METHODICA vocata olim maxime celebris, quæ hac ætate non sine magno Studiosorum medicinæ & dedecore, & damno plane desiisse visa est, denuo restituitur, atque in Medicorum commodum quadantenus ad medicinam Dogmaticam conformatur.

Opus novum, è quo Studiosi præter sectæ Methodicæ placita à celeberrimis Medicis tradita, etiam praxim Methodicam exactissimam ad medendum nanciscentur.

EDITIO SECUNDA.

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officina BOUTESTEINIANA, 1719.

SERENISSIMO

FRANCISCO MARIÆ II.

Feltrio de Ruvere duci Urbini VI.

PROSPER ALPINUS. S. D.

VM mille fortassè ab hinc annos (Serenissime Dux) ut non levi conjectura consequi possumus, ex tribus medicinæ sectis olim veteribus cognitis, Methodica vocata, posteaquam multis sæculis à viris doctissimis exculta, in toto ferè orbe maxime floruerat, nunc omnino & obsolevisse, & planè desiisse visa sit, doliturum sanè, & quidem acerbius, medicinæ Studiosis existimavi: Artem medendi Methodicam (quia brevi methodo homines medicinam facere doceret) appellatam, ex Medicorum memoriis prorsus sublatam: in qua tot tantique Philosophi, & Medici eruditissimi, quorum summam in tradendis liberalibus artibus præstantiam, atque claritatem antiquitas probe novit, ad eam cognoscendam, stabiliendamque plurimum insudarunt. De qua etiam Thessalus quondam Methodicorum Princeps apud Neronem Principem tantopere gloriatus est. Quid an non præter hunc, atque Themisonem Laodiceum Syrium illius sectæ primum auctorem, Antipater quoque, Leonides Alexandrinus, Archigenes Apameus, Soranus Ephesius, Julianus, Caelius Aurelianus, atque alii penè innumeri ab antiquitate plurimi aestimati hanc medendi methodum religiosius excoluerunt? mordicusque tenuerunt? Quid amplius? Nonne Galenus ea aetate maxime in medicina celebris, forsitan quadam

nobili aemulatione commotus (quia eam medendi sectam, quo tempore ipse primum Romam venerat, in ea urbe, atque alibi in totius orbis terrarum locis supra alios Medicos clarere animadverterit, atque ad majorem quoque honorem, & gloriam evehendam suspicaretur) cum medendo, tum scribendo varias disputationes contra ipsos apologeticas suscipere coactus est? Quas Methodicis non parum auctoritatis, atque splendoris attulisse, creditum est; nimirum quasi tantus Medicus post unum Hippocratem Dogmaticorum omnium Princeps eo modo multum cohonestare, illorumque claritati aliquid majus honoris addere videretur. Huc accedit valetudinis curationem, quam Methodici prosecuti sunt, vel idem ipsum mederi à Dogmaticis secutum videri, vel pauculis quibusdam differentiis ab ipso solummodo distinctam, deprehendi. Tametsi hae duae Medicorum sectae in modis medica praesidia indicandi, scoposque curatorios eliciendi ferè omnino interse dissenserint. Hujus quidem medicinæ celebritas, & tantorum Medicorum, qui ipsam insecuti sunt, auctoritas me adeò in ejus desiderium impulit, ut in ea cognoscenda plurimum laboris, atque studii impenderim; cujus eximia voluptate captus in Studiosorum comodum de hac ipsa medicina tredecim libros majori qua potui diligentia conscripsi: quorum tres priores ad proponenda Methodicorum placita, eaque disputanda perfeci. Reliquos vero ad morbos & adstrictos & laxos, & mixtos ex laxo & ex adstricto cognoscendos, atque curandos ad exitum perduxi. Quos sanè hortatu quorundam Medicorum maxime illustrium in lucem, ut prodirent facile mihi persuaderi passus essem, nisi à Dogmaticis Medicis (quibus vel etiam antiquitus hæc curandi ratio maxime invisa fuisse visa est) periculum meum me commovisset. In qua opinione hæsitans eousque extiti, quo tu (DUX SERENISSIME, Princepsque Clementissime, cui hanc meam medicinam denuo resti-

restitutam nuncupare, ac dedicare jam diu constitueram) mihi in mentem occurristi: ita enim ipsa commendatam satis ac probatam se esse intelliget, ubi judicio tuo longe quidem acerrimo non injucunda visa fuerit, ex quo mihi omnis timor continuo ex animo depulsus est. Si modo licuerit, ut meæ lucubrationes in tuo patrocinio quicquam sperare debeant, aut possint, cum unus tu sis ex maximis Italiæ principibus, cui amplissima, & probe divina munera debentur. Quo pacto enim Methodica hæc medicina à me & tibi planè ignoto, & nullis servitiis hoc promerito profecta, in tuæ Celsitudinis clientelam pervenire se posse confidat? Verumtamen ego de tua humanitate clementissima, qua cunctos litterarum professores perbenigne complecteris, neque haud omnino desperans, mihi quoque qualiscumque sim ex te humanissimo Principe, litteratorum omnium hujus sæculi patrono advocationem non defuturam, teque etiam non minus me in albo tuorum Clientum describi passurum, non dubitavi. Qua spe animatus hosce meos commentarios amplissimo nomini tuo nuncupatos Studiosis evulgandos, constitui. Etenim unum te principem Italia novit, inter magnos Duces, qui FELTRIAM DE RUVERE familiam Serenissimam Regiis profectò virtutibus hac ætate perornas, nempe maximo rerum usu, incomparabili sapientia, prudentia, ceterisque aliis animi præclarioribus dotibus praeditus, cultum praecipue religionis, unà cum Justitia, charitateque eximia sanctius excolis. Huc accedit, te Reges maximos, qui non minus imperio quàm reconditarum litterarum studiis claruerunt, maxime æmulari voluisse. Quemnam ex hujus ætatis principibus te ipso magis rerum cognitione oblectari, atque clarere hoc nostrum ævum compertum habet? Quo mirum non est, si Bibliothecam à Serenissimo FEDERICO Urbini Duce felicis recordationis, olim comparatam maxima tua liberalitate usque adeo & auxisti,

&

& perfecisti, ut nulla sit hoc tempore cognita, quæ illi præferri vel possit, vel debeat. Cujus profecto tu mira adlectus voluptate, quicquid nancisceris otii, id totum legendis, recognoscendisque eorum scriptorum lucubrationibus assidue impendis. Unde mirum itidem non est, si bonarum artium studiosis plurimum faveas, eosque non minus & foveas, & protegas. Igitur hosce meos libros, quos tibi devotissime, & me ipsum unà quoque voveo ac dedico, ut benigno vultu accipias, te etiam atque etiam oro. Quod si feceris animum mihi ad alios nostros in hoc genere studiorum labores evulgandos, inflammabis. Vale Dux Serenissime, & me in numero tuorum clientum descriptum esse, neutiquam dedigneris.

Patavii ex Horto Medicinali die xij. Februarii. Anni M. DC. XI.

PROS-

PROSPER ALPINUS
LECTORI.

CCE candide Lector tibi evulgatam Methodicam noſtram medicinam, quam ego in libris de præſagienda vita & morte ægrotantium decem abhinc annos in lucem editis, pollicitus fueram. De qua libenter cum medicinæ Studioſis tantisper hic agere decrevi, ut illa curandi ratio quondam à Medicis clarioribus perveſtigata, quodamque tempore ab antiquitate plurimum celebrata, quæ præſenti ætate, planè deſierat, in Studioſorum medicinæ utilitatem, atque commodum, ad memoriam hominum revocetur, in priſtinumque honorem reſtituatur. Profectò non potui non vehementer admirari, ex innumeris ferè, qui in medica arte variis temporibus claruerunt, atque multa in eadem arte innovare ſtuduerunt, neminem extitiſſe, qui hanc Methodicorum medendi rationem, jam diu è memoriis hominum ſublatam, renovare, & quadantenus in antiquam amplitudinem, atque uſum revocare cogitarit. Hanc, inquam, Methodicam vocatam medicinam, cujus auctores fuerunt viri Medici olim celeberrimi, & quæ tam longa temporum ſerie ſcilicet quatuor centum ferè annorum ſpacio, ut poſtea ſuis locis demonſtrabitur (cæpiſſe hanc medendi ſectam Marci Antonii, & Cleopatræ Reginæ Ægypti temporibus, floruiſſeque uſque ad Galeni Pergameni ætatem, quam ipſe Romæ maximi æſtimatam offendit, deprehenſum eſt,) in toto fere terrarum orbe, eoque magis in magna Italiæ urbe Roma, quo tempore Imperatores maximi in ea claruerunt, fuit prædicata. Et cui primos etiam inter alias medicinæ ſectas honores antiquitas itidem tribuiſſe viſa eſt. Sed quid amplius de iſtiuſce ſectæ medicinæ, auctoritate, atque celebritate dicemus? An non verum eſt ipſam fuiſſe à Medicis celeberrimis inventam? Non mi-

minusque etiam perpetuo Medicos gravissimos, plurimique in doctrinis æstimatos, ipsam mordicus & tenuisse, & exercuisse? Hoc certe negari non potest. Quandoquidem aperte constat, eos primum, qui olim illa usi sunt, magna cum laude in ægritudinum curatione ipsam exercuisse, atque eosdem Medicos in magno honore, magnaque existimatione habitos fuisse. Quid de Themisone Laodiceo Syrio primo istiusce sectæ auctore dicemus? Nonne fuit Asclepiadis Medici Dogmatici, nunquam satis laudati, condiscipulus? Qui ab ipso occasionem nactus ex Dogmatica ad Methodicæ sectæ inventionem se contulit. Quem Plinius in medicina summum auctorem vocare solet. De quo Paulus Ægineta, Aëtius, aliique non pauci perhonorificam mentionem fecerunt. Galenusque hieram Themisonis tanquam præclaram medicamenti purgatorii compositionem meminit. Quid de Thessalo Tralliano? Quem ipsam medicinam à Themisone inventam perfecisse, traditum est. Nonne (si Plinio credendum est) sub Neronis principatu illius auctoritas in medendi peritia cunctis quam maxima apparuit? Quid de aliis illiusce medicinæ præclaris sectatoribus, qui postea eam in ægrotis sanandis factitarunt? Hi fuerunt viri omnium opinione in disciplinarum studiis Clarissimi. Hujusmodi fuisse constat, Heraclidem Tarentinum, Proculum, Soranum Ephesium, Antipatrum, Julianum, Attalum, atque alios fere innumeros, quos brevitati studens lubens omitto. An non Galenus Heraclidem, Proculum, Soranum, Antipatrumque magnis laudibus quandoque fuit prosecutus? Quid de Attalo quem Romæ medicinam honeste facere Galenus offendit, dicemus? Nonne ita ipsi (Galeno persuadente in Theagene Philosopho Cynico Romæ pluris æstimato, laborante jecoris Phlegmone, non esse utendum nudis laxantibus) respondit? Nisi multum tibi tribuerem, nihil horum tolerassem. Nam in quibus superiores Medici passi naufragia sunt, priusquam

quam vera medicina inventa à nostris esset, ea mihi veluti ignaro suades, ex quo in ea urbe Roma qualis ejus fuerit auctoritas, conjici potuit. Julianum quoque Galenus plurimi fecisse tunc temporis visus est, cum præsertim adversus illum scribendo doctissimam disputationem apologeticam ipsum non parum cohonestasse visus itidem fuerit. Quid de Cælio Aureliano? Nonne ex iis litterarum monumentis, quæ de morbis acutis, atque chronicis ab ipso traditis nobis superfuerunt, liquido constat, ipsum fuisse Medicum gravissimum, magnisque profecto laudibus concelebrandum. Quid de aliis qui hanc medicinam postea magna omnium cum laude tractarunt, à nobis dicendum erit? Hos quoque non parum sua præstantia honoris Medicorum choro addidisse. At de iis posterius nos accuratiorem sermonem habebimus. Quid amplius? nonne Galenum quoque de hac Themisonis atque Thessali secta commentarium accuratissimum composuisse ex libro sexto simplicium cap. 25. apparet? Quem de ipsa secta laborem scribendi haud suscepisset, si (uti aliquando facere solet) ea & inutilis, & damnosa fuisset ab ipso judicata. Cur de ipsa scribendo, atque disputando sæpius tempus contrivit? Huc accedit, ipsum quoque in libro de optima secta ad Thrasybulum cap. 7. medicinam Methodicam inter celebres medicinæ sectas adnumerare minime erubuisse. Nonne etiam in libro tertio cap. 2. de locis affectis se in omnium sectarum scientia esse maxime eruditum, atque illis, qui sectam quamlibet ab ipso discere cupiebant, nemini esse postponendum, non sine aliqua petulantia jactavit? Adde ad majorem istiusce sectæ præstantiam cognoscendam, hanc sanè rationem ægrotos curandi non ab ignobilibus & plebeis, at quinimo à Magnatibus, Principibus, Regibus, atque etiam non minus à maximis Imperatoribus Romanis fuisse perpetuo in magno honore, magnaque existimatione habitam. Sed quid de ipsius utilitate eximia? Cum ipsa

** via

via quam breviſſima Medicos doceat, quomodo recte morbis mederi ii debeant. De quibus Medicis Galenus aliquando ſcripſit: In principio Methodi medendi cap. 1. Propterea Methodicos illos olim Romæ, quoniam medicinæ artem tradere ſe poſſe auditoribus unico ſemeſtri pollicerentur, plures diſcipulos habuiſſe. Ex iis itaque ſingulis quiſque noſtrum aperte intelliget, quanti hæc Methodica medendi ratio apud antiquos fuerit æſtimata, atque non minus qualis, quantaque fuerit eorum Medicorum, qui illam inſecuti fuerunt, auctoritas atque præſtantia. Cum vero iſthanc ipſam medendi rationem Methodicam olim vocatam multis jam præteritis ſeculis omnino ex Medicorum memoria decidiſſe, planeque deſiiſſe animadverterim, neminemque hactenus illius meminiſſe, multoque minus ipſius uſum reſtituere voluiſſe, rem gratam me facturum medicinæ amatoribus duxi, ſi ipſius, mea opera, recordatio denuo revocaretur, tantæque medicinæ cognitio, atque uſus priſtino honori reſtitueretur. De qua idcirco tredecim libros majori qua potui diligentia compoſui, quibus ipſa tota rurſum poſſet ab hominibus & cognoſci, & in uſum revocari. In quo ſanè opere atque labore eo præſertim argumento verſatus fui, ut medicinæ ſtudium quoad fieri poſſet, & augeretur, & ejuſdem itidem artis Studioſi plurimum juvarentur, atque ea quoque de cauſa ipſorum gratiam, benevolentiamque aſſequerer. Accipe igitur Lector candidiſſime hoſce meos libros artem medendi Methodicam appellatam complexos, eoſque æquo animo legito, & cognoſcito, de ipſaque tuum etiam judicium benigne interponito. VALE.

INDEX CAPITUM,

LIBRI I.

INDEX CAPITUM,

LIBRI II.

INDEX CAPITUM,

LIBRI III.

INDEX CAPITUM,

LIRRI IV.

— XVI. De

LIBRI V.

LIBRI VI.

LIBRI VII.

LIBRI VIII.

LIRRI IX.

LIBRI X.

LIBRI XI.

LIBRI XII.

LIBRI XIII.

FINIS.

1610. Die XIV. Maii.

PRiorem partem Medicinæ Methodicæ, mira erudione refertam, quam Excellentissimus D. D. Prosper Alpinus, Philosophiæ & Medicinæ Doctor, admirabili ordine, & singulari Methodo contexuit, & composuit; cum jam ego Fr. Ambrosius Pat. Ord. Eremitarum Sancti Augustini in Sacra Theologia Doctor, & Magister, omni diligenti studio, legendo evolverim; nil in ea, quod vel esset contra fidem Catholicam, aut repugnans determinationibus Sanctorum Patrum, & Sacrorum Conciliorum; sive obnubilans aut denigrans bonos piorum mores, offendi, ideo judico dignam, ut in publicum evulgetur, ac Typis mandetur. In quorum fidem, &c.

Idem qui supra manu propia.

Qua stante attestatione Rev. P. Inq. concedit ut Imprimantur. Fr. Zaccarias Inquisitor Paduæ.

Octavius Livellus pro Serenis. Republica Veneta.

Adi XXI. Maggio 1610.

L'Illustris. Sig. Podestà hà concesso che sia stampato il sopr. libro.

V. Canc. Præt.

Die

Die 23. Maii 1610.

POsteriorem adhuc partem Methodicae Medicinae ejusdem Excellentiss. D. D. Prosperi Alpini Doctoris Philosophi, & Medici; Ego Fr. Ambrosius Patavinus Ord. Erem. Sancti Augustini in sacra Theologia Doctor, & Magister, fateor, me totam legendo pervoluisse, nilque in eam offensum esse, quod vel oppugnaret fidem Catholicam, aut perverteret Mores piorum. Ea propter prælo committi posse adjudico, dignamque esse ut in manus studiosorum deducatur, sperans ob præclaram Methodum, & Ordinem admirabilem professores Artis Medicæ maximam utilitatem, ac fructum ex ea reportaturos esse. In quorum fidem,

Ego qui supra manu propria.

Stante suprascripta attestatione conceditur quod Imprimantur Fr. Zaccarias Ravennas Inquisitor Paduæ.

Imprimatur. Octavius Livellus pro Serenissima Republica Veneta.

1610. VI. Octobris.

Conceditur quod Imprimatur, mandato Illustrissimi Domini Prætoris Visis, &c.

Cancell. Prætorius mand. &c.

ADMONITIO.

CUm in variis editionis Patavinæ locis pondus Medicamentorum numeris aritmeticis sit expressum; ut exempli gratia Pag. 337. qui recipit, vel oximellis simplicis unc. ƽ. syr. de Epithymo unc. ƽ. cum decocti fumiterræ, &c. Pag. 338. aut pilularum cochiarum scrupul: iiij. Mastichinarum scrup. 1ƽ. fiant pilulæ; & tamen vix dubium est quin sit legendum, Oximel: sim. unc. ß. syr. de Epithym. unc. ß. &c. Pilul. Cochiarum scrup. iiij. Mastichinarum scrup. iß. Lector pro libitu, ubi aliis in locis similis numerus ƽ. occurrit, vel emendet vel relinquat.

PROS-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER PRIMUS.

Cap. I.

De variis medicinæ ſectis, ac de Methodicæ origine atque auctoritate.

E medicina Methodica ſcripturo, ab eo exordiri libuit, quod ipſa medendi ars primo ortu, rudis, atque inculta, poſteaque ruditate expurgata ſenſim variis temporibus à multis varie cognita, in diverſas ſectas fuit diducta. Etenim, ut pleriſque perſuaſum eſt, primum Chiron Centaurus, cujus nomen in centaureo herba etiam vivit, cæpit herbarum vires in ſylvis obſervare, deinde ab ipſo Æſculapius, aut ſicuti Macrobio viſum eſt, non ab ipſo, ſed ex Apolline ejus parente herbariam medicinam didicit. Neque vero non Cadmus Agenorides Phænicum In 1. Saturnal.

Rex, vel Samotracum nati, herbas heroico illo ævo cognoſcere cœperunt: Aſſirii vero, & Ægyptii, ac aliarum nationum populi, qui ſine medicis vitam ducebant, ægrotos omnes in forum efferentes, ab iis, qui tunc aderant, & multa ægritudinum remedia, & curationes, quas fuiſſent experti, ſciſcitabantur, & demum in tabellas deſcripta, in Æſculapii vel aliorum Deorum templis, ut medicamentorum uſus omnibus innoteſceret apponebant. Quod a Romanis factum toto illo tempore legimus, quo Archagatum magni nominis medicum Liſaniæ filium Romam è Peloponeſſo profectum, itemque alios complures Græcos medicos, Romani ipſorum crudelitate faſtiditi (M. Catone auctore) nedum Roma ſed ex tota Italia expulerunt. Annis fere ſexcentis hi (ut Plinius eſt auctor) ſine medicis vixerunt. Ex iis itaque liquido conſtat, medendi artem primum in obſervatione, & hiſtoria fuiſſe conſtitutam. Hinc quæ primo floruit ſecta Empirica fuit appellatata, ipſamque Græci τηρητικὴν, ſcilicet obſervatricem, atque μνημονευτικὴν, ideſt, memorem dixerunt. Hæc concurſu ſignorum ægritudines agnoſcit, medicamentorum utilium, atque expertorum obſervationem & conſervationem conſiderat, ac ab expertis cognitiſque ad non cognita, attamen ſimilia tranſitum facit. Perpetuo apud omnes nationes hæc medicinæ ſecta claruit. Poſt ipſam Dogmatica ſive rationalis florere cæpit, quam Græci δογματικὴν, & αναλογιςικὴν, nominarunt. Hanc Hippocrates Cous à Crotonienſibus medicis, & Cyrenaicis (penes quos medicinam olim maxime exultam floruiſſe Herodotus eſt auctor) fortaſſe acceptam (cum ipſe poſt illos, ſi Artaxercis Perſarum Regis ætate vixit, quod ex epiſtola ad ipſum regem ſcripta conjicitur, claruerit) perfecit, ac maxime excoluit. Hæc corporis, quod curatur, naturam conſiderat, omniumque effectricium cauſarum vires, quibus corpus cum ſalubrius, tum inſalubrius redditur, ſcilicet & aëris, ex cælo, regione, anni tempore, conſtitutione, naturam, & locorum, aquarum, potuum, ciborum, conſuetudinis vitæque ſtudii non minus animadvertit, itemque omnes morborum cauſas: atque complures alii aliarum Nationum populi hanc perpetuo in magno hono-

re

Homer. 4. Iliad.

Strabo lib. 3. & lib. 15. Herodotus lib. 1.

In lib. 3. ubi de Dario Perſarum Rege à Democede ſanato.

re habuerunt. Nunc vero ubique locorum primatum obtinet. Demum alia quoque ſecta medendi, clarere cæpit, ſcilicet Methodica appellata, cujus Themiſonem Laodiceum Syrium auctorem faciunt, qui (ut ajunt) ab Aſclepiade rationali occaſionem nactus ad Methodicam ſe contulit. Hæc quaſdam tantummodo communitates agnoſcens, ab ipſis per contraria curativas indicationes elicit: Dogmaticorum omnia fere præcepta ſpernens, haud corporis quod curatur, naturam, vel ullam effectricium cauſarum agnoſcit, ætatem, conſuetudinem partes leſas non conſiderat, eodemque modo & morborum cauſas. Quæ tamen ſi verum fateri velimus Romæ & ante Claudium Neronem Imperatorem, ac ipſo etiam imperante (quo tempore Theſſalus Methodicorum princeps maxime claruit) uſque ad Antonini Pii imperatoris ætatem, atque amplius etiam ceteris aliis medicinæ ſectis maxime prævaluit. Theſſalus ad Neronem principem epiſtolam miſit, in qua hæc legebantur; *Cum novam ſectam condiderim, & quæ ſola vera ſit propterea, quod, qui ante me fuerunt, omnes nihil utile prodiderunt, vel ad ſanitatem tuendam, vel morbos propulſandos.* Plinius vero non Theſ- Lib. 29.
ſalum, ſed Themiſonem iſtius ſectæ, ac vel etiam Vectium Cap. 1.
Valentem auctores feciſſe viſus eſt. De hoc ita habet. *Exortus deinde eſt Vectius Valens adulterio Meſſalinæ Claudii Cæſaris nobilitatus, pariterque eloquentiæ aſſectator, is eam potentiam nactus novam inſtituit ſectam.* De ſumma vero Theſſali ſupra omnes medicos auctoritate hæc ſubdidit. *Eadem ætas Neronis principatu ad Theſſalum tranſilivit, delentem cuncta majorum placita, & rabie quadam in omnis ævi medicos perorantem.* Quali prudentia, ingenioque æſtimari vel ex uno argumento abunde poteſt, cum monumento (quod eſt in Apia via) jatronicem ſe In libro de
inſcripſerit. Galenus quoque methodicam inter celebres medi- opt. ſect. ad Traſyb.
cinæ ſectas adnumerare non eſt veritus, & in libris de locis af- Cap. 7.
fectis ita habet: *Ego vero reipſa & publice & privatim apud eos* In 3. li cap. 2.
videlicet, qui ſectam quamlibet à me diſcere cupiebant, oſtendi in omnium ſectarum ſcientia (ne majus quicquam dixero) me eſſe poſtponendum nemini. Ex iis hanc Methodicorum medicinam plures annos ſupra omnes medicos, maxime æſtimatam claruiſſe

nobis esto persuasum. De qua quidem scribere nostrum est institutum, quam provinciam eo libentius obeundam duximus, quod hæc secta in medendo apud antiquos plurimi fuerit æstimata, & quod etiam hac nostra ætate ipsa plane obsoleverit. Demum addimus quartam quoque fuisse medicinæ sectam, quam Agatinum Lacedemonium invenisse auctor medicarum definitionum scripsit. Græci hanc επισυνθετικὴν quasi super compositivam dixeris, nominarunt, & Alii hecticem idest habitricem ceterum ipsius nulla nunc habetur cognitio.

Cap. II.

De medicis antiquis, qui olim in secta Methodica claruerunt.

Ex medicis antiquis, hi in Methodica secta claruerunt, quippe Themison Laodiceus Syrius, qui (ut Plinius scribit) ab Asclipiade rationali, occasiones nactus ad Methodicæ sectæ inventionem se contulit, auctor libri, qui introductio & medicus dicitur, Galeno tributi, confirmat, hanc sectam ab ipso incepisse. Quem fuisse primo Dogmaticum ex C. Aureliano Methodico intelligitur, qui in primo acutorum ubi contra ipsum, ut Dogmaticum primum disputasset, postea subdidit; *sed postea ex Methodica secta multa bona contulit medicinæ.* Hanc Thessalus Trallianus perfecit atque absolvit. At hunc ab aliis Thessalis, qui antiquitus fuerunt, distinguito. Etenim unus fuit Hippocratis Coi medici filius; quem secundum librum epidemiorum, quartum, atque septimum scripsisse, multorum est opinio: De quo in suo monumento hæc scripta sunt.

Cap. 12.

Thessalus Hippocratis Cous genere hic jacet,
Phæbi à radice immortalis genitus,
Plurima trophea morborum statuit armis medicinæ Gloriam trahens multam non fortuna, sed Arte. Alter fuit, quem Alexandro magno venenum, quo ipse interiit; propinasse, multis creditum est. Demum fuit Thessalus nuper dictus Methodicus, quem Galenus alioquin ipsius hostis perpetuus sæpe meminit. Hic est, qui Neronis principatu cuncta majorum placita delere studuit, quique tandem in monumento victorem medico-

dicorum se ipsum scriptum reliquit. Post hos ex Methodicis fuerunt Mnaseas, sive Mnaseus, Dionysius, Proclus aut Proculus, quem C. Aurelius scribit, fuisse Themisonis sectatorem, Post hos Antipater, quem Galenus Methodicum fuisse tradidit. Olympiacus Milesius, Menemachus Aphrodiseus, Soranus ephesius, Leonides Alexandrinus, atque Archigenes Apameus Syrius. His addunt, Vectium Valentem, quem alii Valentem physicum dicunt, adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris (ut ait Plinius) nobilitatum, de quo ait; Is eam potentiam nactus novam instituit sectam, Eudemumque itidem alium (ut Tacitus ait) in adulterio Liviæ Drusi Cæsaris deprehensum, quem Aurelianus Themisonis sectatorem facit. Post hunc fuit Attalus medicus Romanus Thessali sectator, ac Julianus, contra quem Galenus scripsit disputationem apologeticam. Demum ex Methodicis postremo claruit C. Aurelianus, cujus ex multis litterarum monumentis apud nos extant, solummodo morborum cum Acutorum, tum Chronicorum libri. Hosque Methodicos fuisse legimus; De quorum doctrina & auctoritate præstabit, quæ potuimus consequi, in medium proferre, atque à Themisone exordiemur, non ab eo, qui fuit tempore Apuleii, de quo meminit in prima apologia, quem ejus mancipium fuisse constat, at a Laodiceo Syrio, qui primo Asclepiadis sectator fuit, atque ab ipso postea ad Methodicam se contulit; hunc Plinius summum authorem vocat. Galenus Hieram Themisonis meminit, & descripsit. Paulus Ægineta & Ætius de ipso perhonorificam mentionem fecerunt. De quo juven. ita habet.

In libro Galeni medico. In 3. Chronicon. cap. 8.

Lib. 4. hist. In 3. Acuto. cap. 11. 12. 15. & 16.

In lib. 14. hist.nat.c.17. Lib. 8. de comp. med. loc. cap. 3. Lib. 3. cap. 15. lib. 9. cap. 10. In Satyra 10.

Morborum omne genus, quorum si nomina quæras.
Promptius expediam quot amaverit Hippia mæchos,
Quot Themison ægros autumno occiderit uno.

Thessali vero auctoritas Neronis principatu apparuit maxime conspicua, qui cum Nerone magnam habuit familiaritatem, atque ita aliis medicis prævaluit, ut eo mortuo in monumento ἰατρονίκην, inscripserint, quasi medicorum victorem. Homo non fuit certe sine arrogantia, optarem tamen (ait medicus quidam eruditus) libros ejus, quos de communitatibus & Syncreticis scripsit, nunc extare; nam & ex fragmentis quæ vidimus

ab aliis citatis constat, eum fuisse acutissimum atque etiam doctissimum, hujus sæpe meminit Aurelianus. Dionysium quoque, sive sit chirurgicus à Scribonio largo citatus, vel Milesius vel Samius, vel qui scripsit de herbis, uti Plinio visum est, vel demum, qui fuit condiscipulus Heraclidis Tarentini (etenim hi fuerunt omnes Dionysii medici) magnæ inter medicos fuisse auctoritatis unico hoc intelligitur argumento, quod Galenus, Plinius, Celsus, Aurelianus, atque Ætius perhonorificam de ipso mentionem fecerint. Non minoris quoque eruditionis & nominis fuisse Proculum medicum, quem Prodicum esse aliqui putant, ex Galeno conjicitur, qui ipsum citat, & inter alia litterarum monumenta, de natura hominis scripsisse nobis testatum reliquit. Aurelianus ipsum Themisonis sectatorem fecit. Antipatrum vero Galenus suo tempore Romæ medicinam non sine multa laude fecisse, testatur, & in multis locis ipsum perhonorifice nominavit. Menemachum Aphrodisæum citat Galenus & Celsus. Soranum Ephesium, qui (Suida auctore) primum Alexandriam profecit, deinde Romam venit, ubi temporibus Trajani & Hadriani Imperatorum medicinam exercuit; librosque multos ac optimos in medicina composuit, virum præclarum fuisse constat. Aurelianus hunc Methodicorum principem facit. Galenus ipsum in medicaminum cognitione claruisse affirmat: unde ad ipsum merito complura pharmaca referuntur. Archigenis, qui fuit Apameus Syrius, ut auctor libri introductionis ait, eruditionem ac summam præstantiam Galenus & alii multi medici, qui sæpius ipsum in medicina perhonorifice nominarunt, satis perspectam fecerunt, non minus & Valentem physicum Galenus meminit, & si sit Vectius vel Vetus Valens Messalinæ Claudii Cæsaris uxoris adulterio, (ut ait Plinius) nobilitatus, pariterque eloquentiæ affectator, quem (ut scribit Cornelius Tacitus) adulterii reum & confessum Claudius ad supplicium tradi jussit; Hic tamen erudite multa scripsit. Eudemi medici duo fuerunt, fortasse se senior atque junior; hujus perhonorifice meminit, Galenus; Atheneus, Aurelianus, qui ipsum Themisonis Sectatorem fecit; illius & Galen. & Theoprastus. De Attalo Galeni con-

Galen. in 4. de comp. med. loc. c. 7. in 2. de Antidotis 4. de comp. secundum genera & 5. com. secundum locos. c. 7. Plin. li. 20. c. 11. & 20. C. Aure 2. Chro. 13. Celsus li. 6. cap. 6. In 2. diff. feb. c. 6. li. 3. chron. c. 8. Lib. 4. de loc. aff. cap. ult.

Lib. 3. de comp. secundum. genera. cap. 9. Lib. 7. comp. loc. cap. 6. & li. 9. c. 4. & 5. Lib. 29. cap. 1. Lib. 4. hist.

Lib. 1. &. 6. med.

contemporaneo ipſe fatetur, ipſum fuiſſe Sorani Epheſii diſcipulum, cui cum Galenus perſuadere voluiſſet, ut Theageni Philoſopho Cynico jecoris Plegmone laboranti, ne ad ipſum jecur exterius nudis relaxantibus uteretur, ſed & aliquod medicamentorum adſtringentis facultatis laxantibus permiſceret, ipſum ſic ei reſpondiſſe apud Galenum ita legitur: *Niſi multum tibi tribuerem nihil horum toleraſſem; nam in quibus ſuperiores medici paſſi naufragia ſunt prius, quam vera medicina inventa à nobis eſſet, ea mihi veluti ignaro ſuades.* Quibus conjicitur hunc ipſum apud Romanos haud parvæ fuiſſe auctoritatis, addo quod admiſſus fuerat curationi Theagenis philoſophi Cinici Romæ pluris æſtimati. His additur Juliani Apollonidis Cyprii (ut voluit Galenus diſcipulus) quem itidem non parvæ fuiſſe exiſtimationis vel hoc uno argumento conjicitur, quod Galenus omnium medicorum (uno excepto Hippocrate) facile princeps, contra ipſum apologeticam diſputationem ſcripſerit, atque ipſum etiam Alexandriam profectus perſonatim convenerit. Paulus Ægineta & Alexander Trallianus ita illum æſtimarunt, ut ab ipſo oximel purgatorium paratum & acurate deſcripſerint, & plurimum commendaverint. Demum quid de C. Aureliano Siccenſi Methodico diximus? an non ejus qui extant libri morborum cum Acutorum, tum Chonicorum, ipſum medicum doctiſſimum, graviſſimumque fuiſſe teſtantur? qui ut ex ipſius ſcriptis intelligitur, licet Methodicam ſectam mordicus tenuerit, feceritque; etiam medicos dogmaticos præcipuos, illuſtrioreſque præ manibus habuit. Atque hi fuerunt, qui in medicina Methodica variis temporibus claruerunt.

Lib. 9. ex libris de oleribus.
Lib. 3. Acuto. c. 11. & 12.
Lib. 3. de loc. aff. cap. 10. & 9. comp. loc. c. 5. Theoph. l. 9. hiſt. plant. cap. 18.
Lib. 13. meth.
In 1. meth. med.
Lib. 7. cap. 5
Lib. 11. cap. de po dagra.

Cap. III.

Quanto tempore ſecta Methodica inter medicos claruerit.

Certum eſt (ut nullus antiquorum dubitavit) Themiſonem Laodiceum medicum fuiſſe Methodicæ ſectæ auctorem: unde ab eo tempore ſectam Methodicam claruiſſe dicemus ad tempora uſque in quibus Galenus claruit, quod ex C. Aureliano

no facile intelligitur, qui cum in libris morborum Acutorum & Chronicorum, omnes medicos præclaros cujusvis sectæ meminerit, de Galeno ne verbum quidem. Quod satis certa conjectura videtur, Galenum post Cælium Aurelianum in medicina claruisse, ni dixerimus eadem ætate ambos fuisse, sed quod Aurelianus in Africa claruerit, & Galenus in Europa, evenisse, neque Galenum Aureliani, neque hunc Galeni notitiam habuisse, ex quo mirum non est, si neque Aurelianus Galenum, neque Galenus Aurelianum in suis scriptis meminerit. At hoc unum quicquid sit, affirmabimus, sectam Methodicam à Themisonis temporibus inceptam ad Galeni usque ætatem (etenim Julianus, Attalus, Antipater, ac alii medici Methodici fuerunt Galeni contemporanei) floruisse. Themisonem vero ante Dioscoridem Anazarbeum Alexandrinum fuisse, ex eodemmet Dioscoride conjicitur, qui in libro sexto de materia medica de rabie scribens, Themisonis istius ita meminit: *Themisonem aliqui demorsum in idem vitium incidisse, & evasisse fatentur*: alii ipsum cum amico aquam expavescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum sed post multos tandem cruciatus servatum extitisse. Neque est, ut aliquis dubitet, Themisonem Methodicæ sectæ auctorem Dioscoridem non intelligere, at alterum præstantiorem dictum, qui fuit Apuleii mancipium, cujus meminit Apulejus in prima apologia. At Aurelianus videtur affirmare Themisonem, qui rabie fuit tentatus, fuisse medicum, cum ita dixerit. *Ajunt denique Themisonem quanquam volentem non potuisse, siquidem ex rabido cane quodam fuerit vulneratus, etsi ejus curationem assumeret mente, quippe scripturus, continuo admonitus in eandem relaberetur.* Quo, eundem fuisse Themisonem cum Dioscoridis tum Aureliani liquido constabit, quippe medicum Methodicum. Quare ante Dioscoridis tempora Methodicam medicinam extitisse credendum est. At cum Dioscorides M. Antonii & Cleopatræ temporibus vixerit (His familiarem Alexandriæ fuisse Suidas est auctor) merito colligitur hanc medendi sectam ante M. Antonii & Cleopatræ ætatem incepisse, atque post Antonini Pii, atque Severi tempora exti-

Libro 3. Oxeon cap. 16.

extitisse, eo enim tempore Galenus Romæ complures Methodicos florere cognovit, præsertimque Attalum, Julianum, atque Antipatrum, eorum namque Imperatorum temporibus ipse Galenus Romam venerat, atque in medicina clarere cæperat, ex quibus quidem annos circiter tercentos, si eos à Marci Antonii, Cleopatræque temporibus usque ad Severi Imperatoris ætatem metiri voluerimus, medicinam Methodicam claruisse liquido constabit.

Cap. IV.

Quid sit medicina Methodica, & quibus principiis fuerit constituta.

Posteaquam medici, qui variis temporibus Methodicam sectam magna cum laude mordicus tenuerunt, ac apud plures mundi nationes in ea claruerunt, à nobis hactenus fuere expressi, non minusque etiam quanto tempore ipsorum in ea medicinæ secta auctoritas prævaluerit, cognitum est, restat, ut quid ea fuerit secta intelligamus, atque qualia quoque principia, sive dogmata habuerit, ut parcius magis ad istius medicinæ sectæ notitiam descendamus: Quam provinciam nobis haud parum fore difficillimam intelligimus, quod Methodicorum apud nos non extent monumenta. Cælium solummodo Aurelianum habemus, cujus libris de istius sectæ dogmatis conscriptis, penitus caremus, ejus tantummodo libri morborum Acutorum, atque Chronicorum, quos legere possimus nobis superfuerunt. Accedit, nullum Græcorum, Latinorum Arabumque librum nunc extare, à quo dogmata illiusce sectæ discere protuerimus, (quibusdam exceptis Galeno tributis, quos Galeni non fuisse certio certius credidimus) desiderantur vero sex commentaria quæ de hac secta Galenus scripserat, quæ si extarent præcipua dogmata, quibus ea secta medicinæ fuit constituta, nobis in aperto essent. Itaque auctor definitionum medicarum de hac ipsa secta ita habet: *Methodica est ratio, quæ ab apparente progreditur, & incomperti comprehensionem facit, ut si sunt sudores, sunt exigui cutis meatus: apparens enim res sunt sudores, esse autem meatus,*

tus, incompertum eſt. Galenus in lib. de ſectis ad eos, qui in-
Cap. 6. troducuntur de eadem ſcripſit. Totamque denique ſuam medicinam ita definiunt, ut eorum cognitio ſit, quæ communia evidentia ſunt, quæ ne ceteris omnibus artibus videatur communis definitio (nam illas quoque eorum, quæ communia evidentia ſunt notitias eſſe putant) addunt, ut ea ſint, quæ finem medicinæ ſequantur, eorumque aliqui, non quæ ſequuntur, ſed quæ ejuſdem fini conſentanea ſint, adjunxerunt. Pars autem maxima hæc ambo componens, Methodum inquit notitiam eorum eſſe, quæ communia evidentia ſunt, eaque medicinæ fini conſentanea, conſequentiaque; quidam autem, ut Theſſalus, ſic, ut eadem proxima ac neceſſaria ſint ad ſanitatem adjunxerint. Quibus conſtat medicinam Methodicam eſſe communitatum evidentium ad medicinæ finem ſeu ad ſanitatem conſequentium, & neceſſariarum, cognitionem. Porro ut hæc medicinæ ſecta melius dignoſcatur, Communia illa evidentia dogmata, quibus eam condiderunt, accuratius ſunt cognoſcenda, ſed in primis dicamus hanc ſectam idcirco non rationalem & dogmaticam dictam fuiſſe, quod nimirum in evidentibus verſetur, quod quidem ipſius erit dogma ſeu principium: quoniam Dogmatici ſive rationales medici conjecturis ad dignoſcendos affectus corporis, utantur, & propterea Methodici dixerunt eos in obſcuris verſari. Communitates vero Methodicorum pro ipſorum medicina conſtituenda, duæ fuerunt, ſcilicet adſtrictionem & profluvium, a quibus ex ambobus mixtum tertium addunt, Græcis ῥοῶδες καὶ στεγνός dicitur, ac latinis, fluidum & adſtrictum. Unde omnes affectus (vel morbi vel ſymtomata vel cauſæ ſint) aut adſtrictos eſſe, aut fluidos, aut mixtos, affirmarunt, à quibus curationem indicari voluerunt, nempe ſi corpus adſtrictum ſit, laxandum eſſe, ſi profluvio laborat adſtringendum, ſi vitium mixtum ſit, occurrendum vehemen-
Cap. 30. tiori malo. Præter has duas communitates, alias quoque Methodicos habuiſſe, Gal. in lib. de opt. ſecta ad Traſyb. ita expreſſit: *Non ſolum autem duas communitates, ſed plures etiam ſtatuunt, aliaſque in victus ratione, alias in manuum affectione, collocant. In victus quidem ratione adſtrictum & fluens, adjunctamque magnitu-*

gnitudinem, morbi tempora quatuor; initium, incrementum, summum impetum & decrementum, celeritatem, longitudinem, accessionem. In manuum vero affectione, quod à natura alienum est, ponebant, loco, tempore, & pluribus aliis. Ceterum ut de his communitationibus clarior adhuc cognitio nobis elucescat, sive melius ut tota de hac re notitia habeatur, huc transferenda duxi, quæ in libro introductorio sive medico dicto fuse de iis scripta sunt; licet non leviter dubitem eas omnes communitates, ita ut leguntur, haud fuisse Methodicorum. Ita vero in Cap. 30. eo libro scribitur. *Methodica communitatibus & simili speculationi adhæret, omnes enim particulares affectus ad generales duos reducunt, ad adstrictum & fluentem, quas communitates vocant, cognoscunt eas ex obortis circa corpus affectionibus in utroque evidenter conspicuis. Quare notas non desiderant, exempli gratia adstrictum inde oriri, quod corpus densatum sit, profluvium ipsius sistatur, omnisque evidens excretio impediatur; Fluentem vero inde, quod summa corporis cutis rara evaserit, & cujusque corporis particula excretiones sensibiles intensæ sint. Duplicem igitur curationis speciem generales duo corporis morbi ipsis indicant, nemque si corpus adstrictum est, laxandum esse: si profluvio laborat, comprimendum: si vitium mixtum habet, occurrendum vehementiori malo. Ceterum communitates omnes nominant evidentes, harum alias passivas, ut adstrictum & fluens, alias curativas, ut resolvere & tenere: quasdam temporales, initium, incrementum, vigorem seu statum, & inclinationem. Porro medicinæ, quæ manu medetur, communiter in ejus ablatione, quod alienum est, consistunt. Duplex enim alienum est, vel extrinsecus vel in corpore, extrinsecus simplex, illius, quod incorpore est, tres numerantur species. At qui extrinsecus, ut spiculum, telum, & quod cumque aliud id genus existit, perfectam eductionem ostendit. Eorum, quæ in corpore sunt, aliud loco alienum, ut suffusio, eluxatio & fractura, quæ transpositionem, vel restitutionem in proprium locum indicant. Aliud magnitudine, ut abscessus omnes, scroti tumores, acrochordones, idest pendulæ verrucæ, phymata & condylomata: Quorum nonnulla divisionem requirunt, nonnulla summam superfluorum præcisionem demonstrant. Aliud defectu alienum, non ut superva-*

cuum, sed veluti deficiens dicitur, cujusmodi mutila & curta omnia, sicut in labris, oculisque cernitur, unde quidam, λαγοφθάλμοι, & λαγόχειλοι, idest leporinos oculos & leporina labra habentes, nominantur; pari modo etiam se habent fistulæ & vitia profunda, quæ Græci vocant hypophora, sinus, ulcera, aliaque hujusmodi omnia, quæ ex defectu repletionem desiderant, atque indicant: est vero præter quatuor chyrurgorum communitates & species, quam προφυλακτικήν, id est præservatricem appellant. Apponitur autem & ipsa ut communitas, in deleteriis & toxicis, bestiisque omnibus, quæ virus inspuunt tum venenosis volatilibus & terrestribus, aquatilibusque. Nam commune omnium genus, ut sint exitialia, non tamen ad adstrictum & fluens referuntur, sed aliud est præter hæc genus. Quare & curatoria ipsorum communitas, alia, præter illam habetur, dicta prophylactice. Methodicam quoque sectam primum exculpit similis in evidentibus consideratio, sed non in latentibus & abditis, quemadmodum in Rationali secta. Hoc unum intercedit discriminis, quod in illa quoque similium inspectio, sed in obscuris consistit: secundum quod ex simili in evidentibus, affectus, auxilia, tempora, particularia omnia ad generalia reducit. Attamen non evidentia tantum empiricorum more animadvertunt, sed particularibus nullo generali cognito insistunt. Hactenus auctor libri medici & introductorii dicti. Ex quibus intelligitur, omnes particulares affectus ad duos generales olim Methodicos reduxisse, quippe ad adstrictum & fluentem, quos ex obortis circa corpus affectionibus in utroque evidenter conspicuis, cognoscebant. Tertio notas non desiderabant ad eos cognoscendos, unde quartum dogma fuit, duplicem curationis speciem duos generales affectus indicare, scilicet adstrictum corpus laxandum, & laxum adstringendum. Quinto adstrictum & fluens communitates passivas vocabant, resolvere & tenere activas, & temporales communitates dicebant morborum principium, augmentum, statum atque declinationem. Septimo in chirurgia quoque communitates duas habebant, scilet ejus quod alienum est, indicare ablationem, quod cum duplex fuerit, scilicet alienum superfluum, atque alienum deficiens, hujus dicebant ablationem esse repletionem ut partes mutilæ,

cur-

curtæ, ulcera, ſinus, & alia ſimilia, illius, quod loco alienum eſt, ut luxatio & fractura tranſpoſitionem atque reductionem in proprium locum, & quod magnitudine alienum eſt, ut abſceſſus, tumores, phymata, condylomata, aut quandam ſolummodo diviſionem ſive præciſionem, aut ſummam præciſionem. Demum communitatem quoque habent, præter prædictas prophylaticem, id eſt præſervatoriam dictam, quam in medicamentis deleteriis, toxicis atque in beſtiis omnibus virus imſpuentibus inſectabantur. Hæque fuerunt Methodicorum communitates ex prædictis locis animadverſæ, quibus alias quoque addimus, quippe in victus ratione adſtrictum & fluens maxime obſervari. idemque facere, affectuum magnitudinem, tempora morbi, celeritatem atque tarditatem, acceſſionem atque remiſſionem, ab hiſque omnibus indicari victus rationem, tempora item morborum curationem indicare; Morbi item principium, incrementum prohibent indicare, ac inter morborum principia adſtringentibus eſſe utendum; corporaque denſitate & duritie firmiora reddi; humores & qualitates primas non eſſe cauſas morborum; effectus cauſarum loco haberi, at non qua cauſæ ſunt, ſed qua communitates indicare, proindeque curationem dicebant ab affectibus indicari, minime àutem à ſymptomatibus: Fluxum cognoſci quod corpora mollia ſint fragilia & effæminata, contra adſtrictum, quod aſpera duraque ſint. Præter ea negabant quicquam utilitatis facere ad indicandam curationem locum in corpore læſum, naturam corporis, ætatem, vitæ ſtudium, conſuetudinem, tempus anni, cœlum, regionemque; propterea neque ad curationem inſtituendam quicquam medicos curioſos eſſe debere, de frigore, de æſtu, de ebrietatibus, de cruditatibus, de ſatietate, de fame, de laſſitudinibus, de otio, de ciborum generibus atque de mutatis conſuetudinibus. Accedit, trium ſectarum medicinæ profeſſores in his concordes fuiſſe, ſcilicet primum, quod evidentia præcepta utilia ſint, analogiſmus, obſervatio, hiſtoria, ad ſimile tranſitus, quod hiſtoria ſine delectu ſit utilis, modus item applicandorum remediorum, quod ex aliis alia deprehendantur, quod iiſdem præſentibus malis eadem ſint facienda, quod ad-

Gal. in li. de ſect. ad eoſque cap. 6.

In li. de opt. ſect. ad Traſyb. c. 7.

jectionibus & detractionibus sanitas servatur, & morbi fugantur, quod ad sanitatem retinendam, & morbos tollendos nocentium usus sit fugiendus: quod ad materiæ adhibendæ notitiam experientia potens atque utilis sit: quæ nutriunt, & quæ non nutriunt, purgantia atque mortifera, experientia omnia comperta esse: Hæc fuere medicinæ Methodicæ dogmata, quæ etsi maxime confusa mihi visa sint, tamen ne aliquid ab antiquis de hac secta nobis traditum omitteretur, conscribere hic libuit.

Cap. V.

Quamobrem Methodici constituerint primum medicinæ dogma in adstricto, & in fluido.

Cum Methodicorum dogmata cognosci debeant, ab eo exordiri libuit, quod est omnium præcipuum, ac veluti totius illorum medicinæ fundamentum, nimirum morbos scilicet omnes, sive affectus nostri corporis ad duos tantum reduci; scilicet ad adstrictum & ad fluidum sive profluens, sive laxum, Græcis ῥοῶδες καὶ στεγνὸς dicitur, latinis fluidum & adstrictum, ita ut omnes particulares affectus (vel morbi sint juxta dogmaticos medicos, vel symptomata, vel causæ) ad hos duos reduxerit, scilicet ad adstrictum & ad fluidum, atque admixtum ex utroque. Circa quod placitum illud primum erit cognoscendum, quippe unde fluxerit, & qua ratione atque auctoritate tueatur. Fluxisse putamus ab illorum philosophorum opinione, quæ fuit, quod rerum primordia atomi & vacuum fuerint, vel raritas & densitas. Atomos & vacuum posuerunt Democritus, Epicurus, Leucippus, Metrodorus, atque (ut auctor est Galenus) Asclepiades: Densitatem vero & raritatem Anaximenes, Archelaus Atheniensis, Heraclitus, Thalesque: Anaximenes & Archelaus, idcirco aerem rerum esse principium crediderunt, quod & rarefieri & densari queat, & Heraclitus ignem, & Thales aquam, quod omnium maxime rarefiat & densetur. Galenus hoc principium ab Asclepiade Dogmatico fluxisse scribit, qui credidit ex atomis corpora constare, absque meatibus, unde Asclepiades in symmetria & competentia exiguo-

In lib. 5. simp. c. 24. lib. 4. Meth. med. cap. 4.

rum

rum meatuum, quos poros appellat (ut Galenus dixit) ſanitatem & in ametria inconvenientiave morbum conſtituerat, ex quo Theſſalus Methodicus cenſuit in multis morbis, totam exiguorum meatuum ſtatum immutandum, quod ipſorum naturalem apertionem ſive poſitionem vitiatam eſſe æſtimarit; atque ex hac opinione proceſſit Metaſyncriſeos nomen idem plane poteſtate indicans, quod Græcis Metaporopiſeos, & latinis exiguorum meatuum ſtatus mutatio. Metaſyncreſis eſt Metaporopiſis ideſt meatuum ſtatus mutatio. Metaſyncreſiſque dicitur, quod Græce (ait Galenus) *συγκρίνεσθαι τὰ σώματα καὶ ἀνακρίνεσθαι*, quaſi miſceri decernique corpora dicas. Quæ opinio eorum fuit, qui corpuſcula & meatus, aut individua & vacuum, aut denique impatibilia & inalterabilia prima elementa ſtatuerunt. Atque ab hac ipſa opinione primum Methodicorum dogma illuxit, quod omes ſcilicet affectus reducerentur ad meatuum vel clauſum vel fluxum, quod nimirum (ut Aſclepiades ſentiit) in optimo eorum ſtatu ſanitas conſiſtat, atque in vitiato morbus. Age itaque dicamus hoc principium primum ab iis veniſſe philoſophis, qui pro rerum principiis atomos, id eſt, minima corpuſcula, atque vacuum ſive meatus eſſe exiſtimarunt. Stoici vacuum extra mundum poſuerunt, atque alii tantum ſolummodo vacui extra mundum eſſe putarunt, quantum ad reſpirationem mundi faciat. Etenim mundus igneus cum ſit, eventatione indigere putarunt. Unde corpora, quæ eventatione opus habent, vacuo uti ad eventandum eſt neceſſarium; At animalium corpora, aëre, qui ſpatium (quod inane philoſophi poſuerunt) eſt, ad eventationem utuntur. Atque hinc (ut Galenus docet) cutem, licet primo ortu ſibi fuerit continua, ſpatio temporis perforari, ac plurima nanciſci ſpiramenta ritu cribrorum, neceſſe eſt; quod nimirum multæ venæ, arteriæque aperiantur in cutis meatus, ac in ipſius non minus ſuperficiem internam, & in meatuum perforationes non pauca pervenire venarum arteriarumque oſcula, nihiloque ſecius ad extimam ſuperficiem, ita, ut ibi ipſæ oſculis finiant. Hæcque à natura ita fuiſſe ſpatia inania & pervia conſtituta (quod corpus omne intro foraſque auctore Hippocrate, ſit tranſpirabile, ſive ex-

Gal. in lib. de hiſtoria philoſophica capite de vacuo.

In lib. ſimp. c. 12.

Lib. 6. epid. ſet. tex. 4. lib. de uſu pulſuum.

expirabile, atque inſpirabile) Galenus demonſtravit arterias, ubi ſe dilatant, undequaque & per omnes meatus, qui videntur ſpatia vacua, attrahere non aërem modo, halitumque, ſed quicquid etiam trahi facile, ac tenue ſit, ad ſpiritualis eſſentiæ impetum expedite conſequi. Itaque perinde atque ii philoſophi, dicemus adeſſe extra corpus vacuum quod ſpatium eſſe (cum Galeno) dicimus aëre plenum, ad hoc ut calor innatus eventetur, unde natura in corporibus plures conſtituit vacuitates, quæ nihil quidem aliud ſunt, quam viſcerum internorum & omnium partium cavitates meatuſque præſertim venarum & arteriarum, quas idcirco ad utramque ſuperficiem cum extimam tum intimam, oſcula & meatus habuiſſe, natura voluit. Quo non tantum extra eſſe vacuum aſſerimus, ut quinimo etiam intra corporibus inſertum. Quo fortaſſe argumento Methodici à philoſophicis, qui vacuum dari intra corpus, & in corpore inſitum voluerunt, perdocti, eum morborum communitatem conſtituerunt, quod morborum quidam ad adſtrictum, & quidam ad laxum merito referantur, nam qui atomos pro rerum principiis poſuerunt, neceſſario in corporibus vacuum quoque inſertum fateri debuerunt, per quod atomi intro foraſque commode permearent. Quod neque Galenus negavit, quippe ſectæ, quæ vacuum poſuit, illud dogma convenire, nempe in meatuum ſymmetria ſanitatem conſiſtere, & in ametria morbum, ſicuti in fluxu clauſuque rerum, quæ per id feruntur in victus ratione, morbos. Quare philoſophorum vacuum ponentium, quos eruditiſſimos, graviſſimoſque viros fuiſſe, ſcimus, auctoritate etiam ea communitas confirmatur. Non tamen nos latet Ariſtotelem ac complures alios vacuum in corporibus non admiſiſſe, veluti neque omnes philoſophos qui poſt ipſum claruerunt, Ariſtotelis de vacuo ſententiam recepiſſe. Inter alios, qui vacuum ineſſe corporibus voluerunt, Joannes Grammaticus cognomento Philoponus particularem digreſſionem contra Ariſtotelem de vacuo doctiſſimam habuit. Non diſſimili argumento hoc Methodicorum dogma firmum, atque verum feciſſe ii philoſophi videntur, qui rerum principia in raritatem & denſitatem, uti ſuperius dictum eſt, retulerunt. Quan-

In lib. 3. de diff. pulſ. c. 6.

In apolog. contra Julianum cap. 4.

In lib. 4. phyſicorum.

Quando in densitatis, raritatisque symmetriam & ammetriam, sanitas & morbus referantur, immodice quidem meatibus rarefactis aut densatis, corpora ad morbum ac iisdem probe ac naturaliter, quod ad raritatem & densitatem pertinet, se habentibus, ad sanitatem inclinant. Densitatem vero & raritatem pro principiis rerum posuisse diximus Anaximenem, Archelaum Atheniensem, qui idcirco aërem omnium rerum principium esse voluit, quoniam & rarefieri & densari queat; Heracilitus ignem, atque eadem ratione Thales aquam, quæ omnium maxime rarefiat & densetur, rerum principium esse statuit. Quem philosophum ab Aristotele nominari cum quadam observantia ac reverentia Simplicius est auctor. His addimus Aristotelem, qui in lib. 8. physicorum ita scribit: *Amplius autem passionem principium est densitas & raritas. Etenim grave & leve & molle & durum & calidum & frigidum densitates videntur esse & raritates quædam. Densitas autem & raritas, congregatio & disgregatio, secundum quas generatio & corruptio substantiarum dicitur. Quæ autem congregantur & disgregantur, necesse est & secundum locum mutari.* At vero, & ejus, quod augmentatur & diminuitur, mutatur secundum locum magnitudo. Hæc Simplicius ejus interpres dicta accepit, tanquam ad propriam ipsius mentem. Aristoteles vero dixit rarum & densum partium quandam positionem esse, cum densum quidem ex eo quippiam sit, quia partes ipsius sibi ipsis propinquæ sunt, rarum autem ex eo quia à sese distant: Quod, & Galenus sentiit, cum dicat, rarum esse, cujus partes spaciis inanibus interceptæ sunt: contra densum cujus partes spaciis inanibus non interceptæ sunt. Ex quibus constat in raris corporibus vacuitates esse, in quarum symmetria ad astrictum & laxum, corporum sanitatem, ut dictum est, insistere Methodici putarunt, & earundem vacuitatum sive meatuum ad adstrictum & laxum in recessu à symmetria, morbum consistere: unde merito dixerunt Methodici omnes affectus ad adstrictum & fluidum reduci. Addo Platonem quoque in Timæo animalia in igne & spiritu ex necessitate vitam habere dixisse: quod maxime (uti Galenus non negavit) in igne & aëre animalium vita consisteret. Ignis

Gal. in libro de diff. morb. cap. 4. & 5.

In 1. lib. de anima com. tex. 32.

In lib. de prædicamentis cap. de qualitate. In 1. simpl. c. 13.

In commento Timæi Platonis.

autem calor eſt, & humores calidi, & ſpiritus quidem aër, cujus uſus eſt ad conſervandum eventatione calorem, quod confirmat Methodicum principium, quippe ſanitatem & morbum in moderata & immoderata adſtrictionis atque diffuſionis meatuum conſtitutione conſiſtere, & propterea omnes morbos ad adſtrictum & laxum reduci. Quod & Gal. viſus eſt affirmaſſe, cum ita ſcripſerit: *Nam cum quatuor ſint elemata ex quibus ſingula, quæ generantur ortum habent, ignis, terra, aqua & aër: ex his materialiora quidem terram & aquam, efficaciora vero præcipue in animalibus, ignem & ſpiritum eſſe, ab omnibus fere conceſſum eſt.* Id autem, quod ab iis gubernatur corpus, multas non ſolum vacuationes manifeſtas, ſed ſenſu ignotas perſpirationes & effluxiones habere neceſſe eſt. Quibus intelligitur, ſanitatem corporum præcipue conſiſtere in meatuum optimo ſtatu, in quo ignis atque ſpiritus, (quum ſint duo efficaciora elementa, à quorum ſtatu & bono & malo, corporis ſanitas vel morbus procedit) recte ſe habent, namſi recte excrementa calida & fumoſa exhalant, & evacuantur, calor, qui ignis eſt tranſpirat, eventatur per probam meatuum apertionem, quæ ſi immodica ſit, profluvio corpus laborat, ſi claudantur, adſtricto. talemque originem habuit Methodicorum primum dogma, ſcilicet à philoſophorum, qui vacuum atomoſque poſuerunt, opinione, atque non minus ab iis, qui denſitatem & raritatem, congregationem & diſgregationem pro rerum primordiis acceperunt.

Cap. VI.

Demonſtratur primum Methodicorum dogma etiam medicorum auctoritate, ac non minus quoque Dogmaticorum ſive Rationalium vocatorum.

Jam ad præcipuam Methodicorum Communitatem, ac dogma, quo illa ſecta maxime nitebatur, deſcendimus, hactenuſque ex philoſophis, qui pro rerum principiis atomos & vacuum poſuerunt, fluxiſſe, ac non minus etiam ab iis, qui

qui densitatem & raritatem, congregationem atque segregationem principia itidem esse voluerunt. Restat, ad majorem hujussce dogmatis cognitionem, ut ipsum medicorum quoque rationibus atque auctoritate roboremus ac confirmemus. Quod primum ex sanitatis morbique ratione intelligere operam dabimus, proponentes ea, quæ Methodici de sanitate & morbo olim scripserunt. in qua quidem re ipsorum aliqui confuse satis, uti Galenus animadvertit quædam definierunt, scilicet sanitatem atque morbum in eodem non esse genere, sed ad diversa genera referri. Unde alii dixerunt, sanitatem esse actionem integram corporis, morbum vero non actionem, sed corporis dispositionem, quippe corpus certo modo dispositum. Olympicus dixit sanitatem esse dispositionem per exclusionem morbi, & morbum versionem ejus esse, quod secundum naturam est, in id, quod præter naturam est, stabilem. At Thessalus Methodicorum princeps, aliique distinctius sanitatem in symmetria quadam meatuum corporis constituerunt atque in ammetria morbum. Quod dogma ab Asclepiade fluxit, qui ut antea dictum est, sanitatem in exiguorum meatuum convenientia, & morbum in ammetria constituit. Unde metasyncriseos & metaporopæeseos nomen invenit. Itaque Methodici, sanitatem, quandam symmetriam esse (quod neque Dogmatici negant) constituerunt, addentes corpusculorum & meatuum, quos ὄγκους καὶ πόρους Græci vocant. Contra morbum ammetriam. Quod Julianus Methodicus (ut auctor est Galenus) ita expressit. *Igitur contractionis diffusionisque moderatum statum, commensuratumque statuentes in humanis coagmentis sanitatis illum nomine appellamus, isti porro mediocritati cum insidiæ à morbis tenduntur, necessario fit, ut patiantur corpora contracta ac dura sicciorave, aut diffusa, molliaque facta atque humida.* De qua & Galenus ita habet. *Sicuti quæ vacuum ponit, illa convenire, nempe in meatuum symmetria quadam sanitatem consistere, sicuti in fluxu, clausuque rerum, quod per id feruntur, secundum victus rationem, morbos.* Cum igitur sanitas in quadam symmetria sive moderatione meatuum corporis fuerit à Methodicis constituta, atque ægritudo in eorundem meatuum ammetria sive statu

In 1. meth. med cap. 7.

In Apologia contra Julianum. cap. 4.

immoderato; merito ex hoc collegerunt, duo esse genera morborum sive affectuum curandorum, quippe adstrictum & fluxum sive fluidum. Etenim si in meatuum corporis, sive ut ait Julianus, in eorum contractionis & diffusionis symmetria, sive statu moderato, sive mediocri sanitas consistit (quod non est difficile demonstrare) in eorundem meatuum vel contractionis & diffusionis à mediocritatis recessu, morbus ægritudove necessario constituetur. In moderato vero meatuum constrictionis, & diffusionis statu sanitatem maxime consistere, ac propterea corpora habentia meatus moderate ac naturaliter pervios recte valere atque sana existere vel hoc unico argumento facile demonstratur, quod (auctore Hippocrate) foras introque spirabile totum corpus sit. Galenus expirabile atque inspirabile omne corpus esse, ideo consentiet, ut in toto corpore caloris nativi mediocritas custodiatur; veluti respiratione caloris, moderatio servatur. Cujus sane caloris transpirationis ad sanitatem
Cap. 5. conservandam necessitatem demonstrans in libro de usu pulsuum, de meatibus arteriarum ad cutem terminantibus agens, ita scribit: Sicuti nimirum per ora, quæ in cutem finiuntur, quicquid halituosum fumidumve excrementum habent, id excernunt. Recipiunt ex circundante nobis aëre, non exiguam portionem, atque idest, quod Hippoc. ait, foras introque spirabile totum corpus esse. Quo fit, ut corpus moderate poros cutis ac ceteros alios meatus corporis habens apertos, mediocriterve adstrictos ac diffusos (quod idem est ac si naturaliter transpirabile esse dicatur) idcirco sanum esse ac recte valere, dicimus. Contra vero ubi à contractionis vel diffusionis moderato statu recesserit, è sanitate in morbum delabi, atque morbosam exinde constitutionem incipere. Tantum potest ad conservandam sanitatem corpora probe esse difflabilia ac transpirabilia (quod est habere moderatam meatuum contractionem atque diffusionem seu apertionem) ut corpora vel etiam humida, multisque excrementis scatentia in morbos, quoad in eodem matuum naturali statu perseverant, non delabantur. Unde Galenus merito dixit: hæc ipsa multis excrementis scatentia gaudere sanitate seu recte valere quousque meatus corporis à naturali contractionis

&

& diffusionis symmetria minime recesserint. Quibus iisdem immodice vel adstrictis, vel ampliatis corpora morbos incurrere sit necessarium. locum singularem ad hanc rem non tacendum duxi, quòd & huic proposito, & Methodicorum dogmati favere maxime videatur, ita enim Galenus scribit. *Veluti nimirum ipsa animantium corpora, tametsi plurimam substantiæ suæ portionem humidam & calidam sunt sortita, magnum tamen annorum numerum sine putredine, ac sana, vivaque exigunt, si servetur (ut demonstratum est) eorum proprius calor in cordis quidem corpore per respirationem, in reliquis omnibus partibus, tum per communitatem, quam habent cum corde, tum per aliam quandam respirationis speciem, quæ per totam agitur cutem, & transpiratio, perspiratiove dicitur.* In lib. 11. meth. med. cap. 8. Hocque fit, quoniam in corpore bene spirante humores quieti manent, & in non naturaliter perspirante ad motum compelluntur; & sic aliquem morbum concitant. Hinc est, quod corpora alioquin recte spirantia & sana ex aliquo quandoque medicamento purgante commota, in morbos labuntur, quippe humoribus quiescentibus vi purgantis commotis, qua de causa multi perierunt, quod Dominico Zanio, Benedicto Georgio, Patritiis Venetis proximis annis evenit, qui recte valentes purgationis faciendæ gratia ab assumpto pharmaco paulo post, commotis ad cerebrum humoribus, apoplectici interierunt. Quibus vel etiam ex Galeno demonstratum est, sanitatem in meatuum corporis moderata adstrictione & diffusione consistere, & quoad corpora in ea symmetria conservantur, ea sana recte valere. Contra vero, si ab hac ipsa meatuum symetria recedant, in morbos delabi: scilicet meatibus iisdem præter naturam vel auctis ampliatisvè, vel adstrictis clausisvè. A clausis morbi complures oboriri solent, uti sunt febres, inflammationes, fluxiones ad varias partes corporis, à quibus affectus non pauci concitantur. A diffusis ampliatisvè, syncopes, & mors repentina, cachechsiæ, hydrops; Galenus ait, probatissimam corporis constitutionem esse, quæ simul attemperatissima sit, & simul humorum transitum expeditum tenet, & cutem densam habentes, pati ab internis, atque raram, ab externis. Hippocrates, raritatem corporis ad perspirationem, quibus amplius In lib. de succ. bonit. & vitio. cap. 2. In 1. de sanit. tuen. cap. 10.

In lib. de alimento circa medium.

aufertur saniores reddere. Densitatem verò ad perspirationem, quibus minus aufertur, morbidiores, docuit. Habitus corporis si densior vel adstrictus evaserit, quo caloris innati transpiratio sive eventatio impediatur, febres uti etiam dictum est, fieri, inflammationes, phlegmones atque alios complures affectus apud quosque receptissimum est: neque immeritò, cum contractiore habitu, vel obstructione venarum arteriarumque viis interceptis vel clausis tenuia excrementa per cutis meatus evacuari solita, non evacuentur, quæ cum fuliginosa sint, sive acria, febres (auctore Galeno) promptissime accendunt, putridas, & non putridas, quæ ni acria sint, sed optimi sanguinis intus collecta minime evacuentur, plethoram aut summum calorem corporibus inducunt, atque ubi maximus a meatuum symmetria fuerit recessus etiam ad mortem suffocatione corpora provehi. Quam rem Gale. in libro de caus. morborum ita expressit: *Et siquidem stipatæ fuerint arteriæ, sive (ut nuper dictum est) ob sanguinis redundantiam, sive earum ora obstructus aliquos patiantur, ita ut nullam habeant transpirandi viam, calorem extingui necesse est. Quod vero ita affectum est corpus emori, quod si fuerit stipatio modica, non adeo calorem naturalem pati est necessarium. At si quidem in animali corpore veluti fuliginosa quædam ac fumida excrementa tunc constituerint, alius erit caloris naturalis affectus: alius vero ubi solum vapor quidam suavis atque optimus exhalarit. Atque horum utrumque bifariam hoc modo evariat. Cum enim sanguinis optimus in corpore fuerit, nullo inquinatus humore superfluo, vapor ex eo incalescente optimus exurgit, qui nihil aut igneum aut aëreum secum invehit. Tale quidem corpus cum mediocriter stipari contigerit, brevi aut erit plethoricum, aut supra modum calefiet.* Et paulo post subjunxit: *In corpore autem stipato quod à fumeo excremento obsidetur, aut febris accendetur, ob interclusam interius fuliginosam evaporationem, aut strangulabitur atque extinguetur calor insitus, atque nativus. Utrumque vero accidet pro multitudine excrementorum, aut magnitudine stipationis. Nam si fumosa superfluitas, quæ evacuari expetebat, plurima fuerit, atque stipatio vehemens, periculum imminet, ne calor naturalis strangulatus ab excrementis extinguatur, si vero superfluitas pauca fuerit,* &

In libro de diff. morb. cap. 5. in 8. Meth. med. c. 2. in lib. de caus. morb. c. 2. in 11. meth. med. c. 9. Cap. 9.

& stipatio parva, febris accendetur. Quare ex his constat, meatuum adstrictionem vel clausionem, vel obstructionem dicas, ob prohibitam caloris naturalis transpirationem, & humorum ventilationem, atque ob excrementa, quæ per eos meatus quotidie vacuabantur, intus collecta retentaque calidos morbos, plethoram, putredines, febres, phlegmones, fluxionesque concitare. Non minus quam iisdem meatibus ad raritatis diffusionisque recessum provectis, immoderatæ excretiones, evacuationesque fiant, à quibus corpora resolvuntur, contabescunt, atque morbis à calore resoluto, ac diminuto vexantur, & quandoque repente iisdem immodice laxatis meatibus homines moriuntur, ut in affectu, quem Græci pericharrian, quasi gaudii excessum dicunt, observatur, quo quosdam subito interiisse Gal. tradidit: & causam esse cordis relaxationem sive arteriarum meatuum immodicam raritatem sive diffusionem, unà cum Hippocrate statuit. Complures vidimus, qui ex laxatis venarum arteriarumque osculis oborta immodica sanguinis hæmorrhagia, vel continuò interiere, vel paulo post, hydropici facti. Porrò sanitatis definitio, à Methodicis tradita (quæ est meatuum corporis adstrictionis diffusionisque moderatus status) ab iis, quæ diximus maxime erit confirmata. Atque non minus prima ipsorum Communitas, quæ est, quod omnes affectus ad adstrictuum & ad laxum reducantur. Neque est, quod Dogmatici similarium partium sanitatem non solum in meatuum, sed quinetiam in quatuor qualitatum, a quibus humorum symmetria, constituerint, atque partium quoque organicarum in similarium compositione, numero, magnitudine & figura. Quando Methodicis fuerit persuasum, quatuor qualitatum, quatuorque humorum symmetriam mutari, turbarique à recessu moderationis meatuum, scilicet adstrictionis ac diffusionis, atque ab iisdem non minus sanitatem organicarum. Quæ res (si per morbos, febres, inflammationes, phlegmones, tumores, dolores, convulsiones, paralises, surditates, cæcitates, ictericias, tremores, palpitationes, tusses, dispnæas & alios similes affectus intelligemus) non videbitur à veritate aliena, cum ab adstrictionis sive clausionis meatuum occasione commotis humori-

In 2. de sympt. caus. cap. 8. in Meth. med. c. 5.

In 6. epid. sect. 5. com. 9.

Gal. in 1. de sanit. tuen. cap. 5.

moribus, ac ipſorum turbata ſymmetria prædicti affectus atque alii ſimiles fiant. Veluti à diffuſionis ſive eorundem ampliationis non moderato ſtatu, oborto immoderato, cum ſanguinis, tum excrementorum profluvio, uti hæmorrhagiæ, lienteriæ diarrheæ, dyſenteriæ, refrigerationes, ſiccationes, convulſiones, hydropes & ſimiles alii affectus oboriuntur. Etenim humores quieti in ſuis locis manentes, habenteſque quotidie ſolitas exhalationes evacuationeſque (niſi clauſis meatibus ceſſarit ipſorum evacuatio, eventatio ſive diflatio) minime morbos excitabunt. Adſtrictis vero (ut dictum eſt) corporis meatibus, humores quaſi ab extra intro compulſis, turbantur, commoventur, atque idcirco ad varias partes corporis confluunt, incalfiunt, putreſcunt, variaque morborum genera concitant, quippe obſtructiones, putredines, febres, phlegmones, & ſimiles alios morbos. Unde merito Gal. ſcribit, in autumno plures morbos fieri (quos Hippocrates in aphoriſmis recenſuit) ob aëris ambientis frigiditatem, quod humores ex partibus extimis retrudantur, atque ad interiora membra impellantur. Qua ratione hyeme hos fieri affectus Hippocrates ita meminit: *Hyeme vero morbi laterales, & pulmonis inflammationes, gravedines, atque raucedines, tuſſes, dolores, pectoris & laterum, atque lumborum, & capitis dolores, vertigines & apoplexiæ ex frigiditate ambientis, adſtrictis meatibus*, & maxime in capite (quoniam hæc pars minus à frigore defendi queat) humores & in ipſum cerebrum, & ad alias partes defluentes prædictos affectus facere ſolent. Hinc in Ægypto, Arabia & in aliis locis calidioribus pleuritides, peripneumoniæ, anginæ ac aliæ internæ phlegmones haud ita graſſari ſolent. Qui affectus in Ægypto nonnunquam in prima æſtate maxime inæquali, ſumme ſcilicet calida & frigida (in qua interrupti venti campſin vocati ſumme calidi ſpirant, & aquilonares ſumme frigidi) una cum aliis morbis ſumme exitialibus graſſari ſolent, de quibus nos in libris de medicina Ægyptiorum abunde ſcripſimus. Humores vero clauſis meatibus cutaneis turbati ac exinde, uti diximus, commoti, ad viſceraque confluxi, ea multis obſtructionibus replent, a quibus febres, phlegmones, putredines, apoplexiæ, epylep-

ſiæ,

ſiæ, ſurditates, icteritiæ, viſcerum tumores, cachechſiæ, hydropes, ileos & alia ſimilia oboriuntur. Veluti iiſdem meatibus immodice laxatis, immoderatæ excretiones, vel ſanguinis è naribus, ore, ventre, renibus, hæmorrhoidibus, atque ex utero in mulieribus, vel excrementorum, uti ſunt immoderati ſudores, vomitus, alvi fluxus, diabetes, & innati caloris reſolutiones fiunt. Unde calido effluvio copioſius (valde rarefactis, ſive fuſis cutis meatibus) tranſpirante, inſenſibiliterque exhalante, corpora refrigeſcunt, prælanguent, atque contabeſcunt. Ex his igitur liquido conſtare videtur, quatuor qualitates, quatuorque humores, licet maxime faciant, ad corporis ſanitatem (quæ in ipſorum ſymmetria quadam conſiſtit, veluti morbus in ametria) conſervandam, & vitiandam, attamen certum eſt, cum qualitatum tum humorum ſymmetriam, ſive ſtatum quietum ac naturalem incolumen ſervari, quoad adſtrictionis, diffuſioniſque meatuum ſymmetria naturalis ſervatur. Quo Galen. merito dixit: multa corpora alioquin multo humido & excrementis ſcatentia (quia meatuum ſymmetriam naturalem ſervarunt) ideo magnum numerum annorum ſana vixiſſe. Itaque humorum ſymmetriam, æqualitatem ac quietem, non ex quantitate ipſorum vel qualitate, vel alia cauſa ab ipſis mutari, at à meatuum clauſione diffuſioneque cutis turbari, ad faciendoſque morbos commoveri, atque concitari. Quare his maxime videtur dogma illud Methodicorum firmatum, quod eſt, quod omnes affectus reducantur aut ad adſtrictum, aut ad laxum. A quo non abhorere etiam illud Dogmaticorum placitum, apud quoſque receptum, videtur, quod eſt, medicinam in ſubtractione & adjectione conſiſtere, ſive eſſe ſubtractionem atque adjectionem, quoniam laxum, indicat adjectionem, adſtrictum ſubtractionem. In laxis namque evacuatione ſubtrahitur ſubſtantia, in adſtrictis (quod prohibeatur excrementorum per cutim evacuatio) replentur corpora & proinde morbis adſtrictis fiunt obnoxia. Unum addam ex Galeno antequam huic capiti finem imponam, atque hoc erit, Galenum, qui perpetuo acerrimus Methodicorum hoſtis viſus eſt, in libro de differentiis morborum, ne verbum quidem de hoc præcipuo Methodico-

Gal. 11. meth. cap. 12.

D rum

rum dogmate feciſſe, cum tamen ex illorum ſententia accuratiſſime hos duos communes morbos & proſecutus fuerit, & omnes differentias horum affectuum, quippe meatuum adſtrictionis atque ampliationis exactiſſime docuerit: ita enim ſcripſit. *Sunt autem duæ primæ paſſiones, altera ampliatio meatuum, altera anguſtatio. Nam ſi prima elementa ſupponantur impaſſibilia, nullæ erunt aliæ præterquam in compoſitione paſſiones. Sola autem compoſitio, ea, quæ nuper diximus, diſcrimina recipit. Quare neceſſe eſt ſimilarium quamlibet partium, tunc ſuum habere robur, cum meatuum moderationem obtinet, qua moderatione corrupta, a naturali diſpoſitione digrediatur oportet. Sed quoniam unaquæque mediocritas duplicem patitur corruptionem, alteram exuperantiam, alteram defectum, liquet quod primæ paſſiones corporum ſimplicium duplices erunt, quarum alteræ ex ampliatione alteræ ex anguſtatione meatuum conſiſtunt.* Hæc Galenus & longe plura & clariora ad adſtrictos morbos & laxos facientia in hoc libro expreſſit: & mirum eſt, ipſum tantum ſcribendi laborem tuliſſe, ut morborum differentias ad Methodicam ſectam (quam alibi in multis locis & plurimum damnavit, atque pro nihilo fore habendam cenſuit) attinentes ita prolixo ſermone atque accurate ſcribere voluerit. At ſi quis dixerit, Galenum affectus in meatuum vitio ſecundum ſectam quorundam Dogmaticorum, quorum præcipuus fuit Aſclepiades, & non ſecundum Methodicorum ſuppoſitionem ſcripſiſſe, reſpondebitur, quod ſi hoc verum eſt, augeri dogmatis Methodicorum auctoritatem, quoniam etiam Dogmaticorum non pauci conſtituerint in meatuum adſtrictione & diffuſione morbos. Atque ex iis dogma Methodicorum præcipuum multis medicorum ſatis perſuaſum eſſe haud injuria videbitur.

In cap. 4.

Cap. VII.

Quomodo Methodici affectus communes adſtrictos & laxos vocatos, generales morbos eſſe voluerint.

UNum ex præcipuis, maximiſque medicinæ Methodicæ dogmatibus fuiſſe diximus, affectus omnes ad adſtrictum & fluidum

dum ſive fluxum ſive laxum reduci, ac idcirco eoſdem aut adſtrictos aut fluxos laxoſve (quoniam omnes ex meatuum corporis adſtrictione, aut diffuſione præternaturali concitantur) fuiſſe nuncupatos: A Dogmaticis Methodici differunt, quod hos tantum affectus eſſe voluerint, negantes quidem dari illos, qui in partium vitiata intemperie conſtituuntur. Quos Galen. ſcribit dari ſecundum ſectam, quæ & elementa patibilia ſuppoſuit, atque ea eſſe calidum, frigidum, humidum, ſiccum. Itaque hoſce morbos in partium temperaturis à Dogmaticis medicis conſtitutos, exiſtere negarunt Methodici, quos ſi forte fiant, omnes ad adſtrictum & fluidum reduxerunt, atque propterea ad curationem inſtituendam illos ſuperfluos eſſe atque inutiles. Conſtat enim cum calidum tum frigidum morbum adſtrictum eſſe, atque utrumque medicamento laxante ſanari. An non corpora, & calefacta & refrigerata balneis actu calidis juvantur? non ne partem, corporis calfactam oleo aliquo ex temperatis actu calido juvamus, atque eodem auxilio etiam refrigeratam? Quod & Galenus in 7. lib. aphoriſm. Hippocratis, aphor. 42. affirmaſſe viſus eſt, cum dixerit. Aquæ calidæ lotione febres & ab æſtu & à frigore excitatas levari: ſicci vero morbi omnes cum ſuapte natura ſint adſtricti, itidem laxantibus tolluntur. Humidos vero, quandoque adſtrictum, & quandoque fluidum ſive laxum morbum facere deprehenſum eſt, ideoque aliquando egent laxantibus, & aliquando adſtringentibus. Quare affectus in partium vitiata intemperie (quos morbos ſimpliciſſimos Dogmatici vocant) conſtitutos non habere ad curationem exequendam indicationem, Methodici voluerunt, eoſque proinde ſi fiant (putarunt enim non dari hoſce morbos, ſimpliceſque elementorum qualitates morbos non facere, de qua re nos poſtea accuratius) vel ad adſtrictos vel ad fluidos eſſe referendos. Hos itaque affectus, ſive haſce cauſas communes ſive genericas, totius artis medicæ communitates nuncuparunt. Quo fortaſſe modo Galenus dixit, Methodicos cauſarum loco affectus hos habuiſſe, quos itidem morbos eſſe voluerunt, non ſecus quam Galenus obſtructiones viſcerum morbos eſſe aliquando, modo lædant actiones, affirmavit (quos affectus ſub adſtricto comprehendi

Gal. in li. de ſuc. bonit. & vitio cap. 2. 1. de ſani. tuend. cap. 1. In libro de diff. morb. c. 4. & 5.

In lib. de opt. ſect. ad Tra. ſyb. c. 23. In lib. de cauſ. morb. cap. 1. & in libro de diff. morb. cap. 4.

hendi postea demonstrabimus.) Neque est, quod meatuum adstrictio & diffusio præternaturalis causæ morborum esse videantur, cum quandoque morbus morbum faciat, vel (ut Galenus est auctor) ex morbo quod alter sæpius morbus fiat, ut ex obstructione febris quandoque vel inflammatio succedit; vel melius dicendum, Methodicos adstrictos atque fluidos morbos, licet causæ sint, vocasse, ac constituisse, quod ab ipsis veræ indicationes curativæ depromerentur, illisque consultius videretur, à quibus indicationes curationis desumuntur, morbos dici quam causas, quia scilicet statuerint morbos esse qui indicant, & non causas, neque mirum si hæc atque alia diverso modo quam Dogmatici, nominarint atque constituerint, quod ita fore, illis, pro sua brevi curandi morbos methodo constituenda videretur, abhorrebat enim illorum Methodi medendi brevitas tot causarum, symptomatum, morborumque divisiones, totque ac tantas circa hæc distinctiones differentiasque à Dogmaticis prosecutas. Quare hasce causas morbos dixerunt, quod iis lædantur membrorum operationes, immoderata namque cutis pororum raritas ita vires resolvit, ac dejicit, ut corporis actiones exinde maxime lædat, atque ita aliquando, ut non paucos extinguat, quod multis à nimio gaudio evenisse legimus, non secus faciunt sanguinis atque excrementorum immoderata profluvia. Permagnæ item obstructiones viscus aliquod comprimentes, meatuum itidem validæ clausiones sive adstrictiones ita lædunt, ut exinde suffocatione aliquando corpora interimant. Ex iis itaque Methodici adstrictum atque fluidum sive laxum morbos esse voluerunt; quos genericos & communes quoque vel ex eo fecerunt, quod de pluribus particularibus dicerentur. Febres quidem, phlegmones, tumores ac alios similes affectus adstrictos, quod adstrictio meatuum, vel in toto corpore facta, vel in parte aliqua eos foveat, appellarunt, sicuti diarrhœa, lienteria, dysenteria, menstruum profluvium, diabetes & similes alii affectus fluidi ab ipsis dicebantur. Verum enimvero cum Dogmaticis vere sentiendum dixerim, hos scilicet affectus (quos morbos Methodici vocant) causas quidem esse, & non morbos, cum exempli causa à meatuum densatione

ne

ne adſtrictioneve morbi fiant, ſcilicet, febres, phlegmones, tumores, convulſiones, reſolutiones, & alii complures affectus, veluti ab immodica meatuum diffuſione, refrigerationes, ſyncopes, cachechſiæ, hydropes, & alii ſimiles. At ſæpius fit, ut ex fluido affectu morbi adſtricti, & ab adſtricto laxi fiant. Nam ab immodica pororum diffuſione immoderatius exeunte exhalantevè calore, fiunt refrigerationes, cachechſiæ, hydropes & alii, qui affectus adſtricti ſunt, atque ex immodica meatuum adſtrictione non raro multitudo humorum oſcula venarum laxat, aperit, profluviumque facit, & hæc de illo primo Methodicorum dogmate dicta ſint, & quomodo illi adſtrictos atque laxos affectus morbos, & quidam communes eſſe voluerint. Nunc utile erit, ut quid ſit adſtrictum, & fluidum, & quot modis intelligatur, dicamus.

CAP. VIII.

Quid adſtrictum & fluidum ſive laxum ſit, & quot modis intelligatur.

ITaque Methodici per adſtrictos morbos intellexerunt, quos meatuum adſtrictio perinde ac cauſa continens fovet, uti in febre putrida, calorem igneum intro adſtrictum adeſſe, atque foveri à retentis fuliginibus ob meatuum adſtrictionem intro preſſis obſervamus, & in phrenitide, ſeu in quocunque phlegmone calidum humorem intropreſſum vel perſtrictum, ut Aurelianus expreſſit; veluti & laxos dixerunt, qui foventur, à meatuum diffuſione, cujuſmodi eſt ſyncope ex immoderato ſanguinis vel excrementorum profluvio, aut ex immodico repentino gaudio, oborta virium languore, diſſolutoque immoderatius calore per cutis meatus profluente. Hos itaque affectus curationem indicare meritò conſtituerunt, nam febrem putridam vel ephemeram à pororum cutis adſtrictione (qui nihil aliud eſt, quam calor igneus intus adſtrictus, laxatis apertiſve meatibus, atque ita igneo calore, qui intus adſtrictus fuerat, exhalante, tolli obſervamus, & ſyncopem, viriumque reſolutionem

 nem

nem à laxatis meatibus ortam, si eosdem laxos meatus clauserimus. Ceterum, ut adstricti & laxi cognitio incepta perficiatur, iterum hanc rem parcius magis perstringentes dicimus per adstrictum, seu densum, seu præssum, seu arctum, seu tumens, affectum eos intellexisse, in quo consuetæ, (quas corpus, ubi recte valebat, habuit) evacuationes atque purgationes præter naturam cohibitæ sunt, cujusmodi sunt per poros cutis fuliginosæ transpirationes interceptæ, sudores itidem consueti, hamorragiæ, hæmorrhoides, menstruæ purgationes, alvi dejectiones, urinaque intercepta, atque quæcunque alia fuerit evacuatio vel purgatio sanitatis tempore consueta, ac juvans.

Gal. in libro de dist. morb. cap. 5. In lib. de optim. sect. ad Trasyb. cap. 28.

Per fluidum vero, fluxum, laxum, profluens, diffusum, amplum rarumque, corporis immodicam quovismodo factam meatuum rarefactionem, sive ad omnem partem corporis extensionem, seu meatuum expansionem intelligebant, seu uti Galeno placuit, eorum quæ manere debuerant excretionem, aut affectum in quo vel naturales consuetæque vacuationes, purgationesque inmoderatius auctæ sunt, vel de novo factæ, uti sunt menses immodice auctæ vel hæmorrhagia sanguinis insolita, aut ex ore sanguis immoderatius profluens, vel ex ventre vel ex utero vel ex hæmorrhoidibus, vel ex vesica eodem itidem modo lienteria, diarrhæa, dysenteria atque diabetes. Porro per fluxum humorum, aut vaporum profluvium, aut humores vel vapores, seu fuligines extra corporis meatus sensibiles vel insensibiles immoderate fluentes, intelligimus, veluti per adstrictum, densum, tumens seu tumidum, arctum, præssum, densum, obstructumque eosdem profecto humores, vel exhalationes, & fuligines, quæ determinato sanitatis tempore vacuari solebant, suppressas, atque cohibitas; vel in aliqua parte adstrictas, pressas, tumentes, sive membra distendendo tumentia, ut ait Aurelianus, reddentes. De his Hippocrates in epidemiis ita habet: *Dilatare, constringere, alia quidem, alia vero non.* & Galenus in commento: *Dilatare densata oportet: densare autem, quæ ultra decens ampliata sunt.* Et postea: *Arctantur autem & dilatantur ultra naturalem modum interdum vasculorum quorundam aut membrorum sensibilia oscula: plerumque vero &*

In 6. epid. sect. 2. tex. 1.

ratione

ratione visibilia tam in cute, quam in profundo corpore posita: atque densata aperire & rarefacere mediocriter calefaciendo, patentia vero cogere adstringendo ac refrigerando. Igitur affectum adstrictum & corporis meatuum, osculorum scilicet ac venarum immodicam quovismodo factam densationem, sive adstrictionem, sive obstructionem vel humorum, vaporumque qui excerni debent cohibitionem, seu suppressionem, esse Methodici statuerunt; ex qua humorum vaporumque uti dictum est, fluxio ad aliquam corporis partem fit, quæ collectiones, phlegmones, febres, dolores, & alia tumentia ab ipsis vocata, concitat; ac nonnunquam exinde vasorum osculorum ora distenduntur & aperiuntur, unde affectus contrarius morbo adstricto, fluidus scilicet & laxus dictus, oboritur. Per fluxum vero, profluens, rarum, laxum, diffusum, fluidum, apertumvè immoderatam rarefactionem, sive diffusionem vasorum meatuum osculorum, sive viarum rarefactionem seu ampliationem seu apertionem quovismodo factam, intelligimus. Ceterum priusquam ulterius ad astricti & laxi cognitionem procedamus, unum præmittemus, quod videtur scitu necessarium, quod erit perscrutari an in via Methodicorum, meatuum corporis adstrictio & ampliatio laxatiove, tantummodo de cutis meatibus, qui sunt visui incomperti, & insensibiles, vel de omnibus aliis viscerum internorum meatibus, intelligatur. Gal. hoc distinguit, dicens: sectam, quæ supponit prima elementa impatibilia tantummodo insensiles, & sensui incompertos poros cutis intellexisse, in eorumque solummodo adstrictione diffusioneque sanitatem, & morbum, constituisse, & Dogmaticos amplos ac sensui manifestos meatus omnes. Esto, quod aliquis dicat Galenum non Methodicorum sectam, sed eorum Dogmaticorum, qui corpora prima impatibilia posuerunt, quales, fuerunt Democritus, Anaxagoras, Diodorus Cronus, Epicurus, Asclepiadesque, qui inter præclaros medicos ab omnibus adnumeratus est, intellexisse; isti enim atomos atque in corporibus vacuum dari voluerunt, atque ea ratione ex meatuum vitio morbos excitari. Ab his vero non fuisse differentes Methodicos vel etiam ex Galeni Apologia adversus Julianum Methodicum colligitur, in

In libro de diff. morborum cap. 7.

in qua ſcripſit, poſitionem morbi adſtricti & fluxi iis convenire, qui vacuum poſuerunt; addo ex nuper demonſtratis conſtare Methodicorum ſectam, cujus Temiſon fuit inventor, ab Aſclepiade cæpiſſe, ſcilicet ab ipſius opinione, quæ fuerat, morbos in exiguorum meatuum vitio conſiſtere; verumtamen Methodicos non tantum in exiguorum meatuum ſed etiam in magnorum ac manifeſtorum naturali vitiatoque ſtatu, ſanitatem, & morbum poſuiſſe unico argumento cognoſcitur, quippe qui Methodici internas phlegmones, febres, tumores jecoris, lienis, ictericiam & alios hujuſmodi affectus inter morbos adſtrictos repoſuerint, quæ res cuique vel etiam leviter in Aureliani libris verſato, erit aperta. Etenim in internis phlegmonibus & tumoribus, laxantibus medicamentis non tantum in extimis partibus, cutis meatus reſpicientibus, utuntur, ſed quinimo etiam in internis, quæ poros exhibebant, ut etiam internis meatibus adſtrictis auxilio ſint. Non enim eos latuit non ſolum morbos concitari externis meatibus, ſenſui immanifeſtis, patientibus, ſed quinetiam internis, unde phrenitim Aurelianus ſtricturam, lethargum preſſuram vocat. Ex quo dantur morbi adſtricti & laxi communes, quippè à totius meatuum cutis vitio obortos, ac particulares à quadam parte habente meatuum ſtatum vitiatum, atque hi tum externi, tum interni, externi ſunt immodicæ vacuationes cum ſenſibiles quippè per ſudorem, tum halituum ſeu vaporum, quæ nobis incompertæ ſunt, immodicæ adſtrictiones, quas febres ſequuntur, putredines, & quatenus impedito propter meatuum adſtrictionem humorum, vaporumque ad extra motu, effluvioque interius commoti ad aliquam partem præcipitant, eamque oborta inflammatione vel tumore tumentem atque adſtrictam reddunt, vel alio affectu ejus cavitates ſeu meatus vitiant, quod Galenus etiam hiſce verbis expreſſiſſe viſus eſt, dicens: *Jam vero cavitatum omnium, quæ partibus debentur, tum magnitudo tum multitudo niſi ſervetur, neceſſario earum occaſione lædetur actio. Multæ vero hujuſmodi ægritudines, nonnullæ coalitu quodam, nonnullæ vero lentorum ac craſſorum humorum obſtructu conſiſtunt, aliæ vero ipſis corporibus nimium exſiccatis; aut ab aliquo ex circumſtantibus*

In libro de diff. cap. 7.

tibus

tibus ingruenti ac comprimenti angustioribus effectis adveniunt: ipsorum quoque corporum, quæ tales meatus sortita sunt, substantia est aliquando indurata, vel inflammata, vel syderata, vel suppurata, aut quocunque modo aliam adjunctam atque adventitiam adepta magnitudinem, ac deinceps ad interiores cavernas tumorem refundens, causa est ut obstruantur meatus. Quare ex iis deprehenditur; Methodicos non solum meatuum cutaneorum, sed aliorum omnium, in cute, in carne, in venis, arteriis atque aliis membris organicis existentium vitium, pro adstricto & laxo morbis constituendis intellexisse.

CAP. IX.

Quomodo adstrictum & laxum sive fluidum cognoscatur.

CEterum dubium est quomodo adstrictum atque fluidum cognoscatur, quibusve signis ita innotescat, ut sit evidens atque manifestum, uti Methodici voluisse visi sunt, cum fluidum seu laxum, fluxumve adstricto longe notius, non habeat ut cognoscatur judicium facile, eo quia si loquamur de excretionibus manifestis, non omnes, licet copiosius profluant, appareantve, fluxus affectus dici possunt, sed solummodo, quæ ita exeuntes corpus maxime lædunt, quæque morbi existunt. Has colliquationes Erasistratum, medicum olim inter antiquos ferè Hippocraticæ auctoritatis, appellasse, Galenus est auctor, atque illas non molestas neque cohibendas: vel uti est quædam salutaris purgatio per hæmorrhoidas, menses in mulieribus singulis mensibus, ab anno decimo quarto ad quinquagesimum profluentes, in puerperisque menstruæ purgationes, etiamsi per multos dies (quandoque ad quadragesimum usque diem protrahuntur) copiose fluxerint, ita hamorrhagiæ, vomitus biliosi, sudores, urinæ copiosæ, alvique dejectiones sponte à natura in recte valentibus excretæ, cum in morbis acutis in die aliquo ex decretoriis critice appareant. Profecto quibus signis eæ evacuationes, quæ Methodicorum laxi morbi dicuntur, nobis innotescent? Hippocrates duobus sanè notis eas co-

In li. de opt. sect. ad Trasyb.

crementorum. Quibus omnibus liquido videtur, fluxum primo cognoſci à cute molli effeminataque, at ſi non mollis, ſed dura ſit, atque diſtenta, non perpetuo erit ſignum fluxus, ut in febribus acutis, exitialibuſque phlegmonibus, primis ſtatim diebus tenſa, duraque & exſiccata cutis auctore Hippocrate apparet, at in longis febribus erit ſignum colliquationis, & fluxus. Quare mollis, & effeminata cutis erit attendenda pro cognoſcendo fluxu, cui ſigno ſi alia adjunxerimus, certum judicium haberi poterit, quippe virium languorem ita ut vix loquantur, pulſus humiles, prælanguidos rarosque: & syncopem, ut in iis qui gaudio repentino immodicoque laxatis meatibus reſolvuntur. Addo corpora ſuapte natura rari atque diffuſi habitus, & cauſas antegreſſas, quibus laxari meatus poſſunt, hiſceque ſignis propoſitis fluxus Methodicorum dignoſcentur. At de adſtricto loquamur, demonſtremuſque & ipſum quadantenus notum eſſe. Etenim ſenſibilium meatuum adſtrictum, affectum conſuetarum in corpore evacuationum recordatione ſive memoria quiſque facile comprehendet, quippe ſi menſtruæ purgationes fuerint omnino ſuppreſſæ, cohibitæque vel hæmorrhoides, vel conſueta hæmorrhagia ſanguinis; vel intercepta urina, vel alvus itidem adſtricta: At quid de latentium meatuum externorum adſtricto dicemus? Hujuſmodi affectum, aut laſſitudinibus; aut febre oborta conjici, quando denſatis meatibus externis neceſſario febres accendi vel etiam Galenus non negaverit. In corporibus vitioſis ſuccis refertis, adſtrictis cutis meatibus (quod prohibeatur tranſpiratio, & humorum eventatio) putredines fiunt, ſi loquamur de internis viis adſtrictis, dicemus itidem adſtrictum affectum innoteſcere à propriis partium paſſionibus. Exempli gratia apoplexia, epylepſiaque adſtrictum in cerebro denotat, paralyſis in nervis, cæcitates ſurditatesque itidem in nervis, & in meatibus propriorum inſtrumentorum: Ileon in inteſtino ejuſdem nominis, icteritia in hepatis regione, affectus hypochondriacus in hypochondriis, maximeque in ſiniſtro, at an in dextro vel in ſiniſtro adſtrictus ſit affectus, facile & viſu & tactu cognoſcetur. Quare ex iis adſtrictum & fluxum non eſſe ignotos affectus intelligitur. Unde

In lib. de cauſ. morborum c. 3.

de neque mixtus vocatus affectus erit ignotus, quippe ex adſtricto & laxo ut pote cum in febre hæmorrhagia, vel alia excretio immodica adfuerit, mixtus enim hic erit affectus, cum febris adſtrictum, hæmorrhagia fluxum morbum notet; eodemmodo cholera, cardiaglia, ſyncope, mixti morbi dicuntur, de qua re poſterius nos accurate ſcibemus. Ceterum priuſquam huic negotio finem imponamus, unum aliud nos ſcire oportebit, quippe laxum & adſtrictum fuiſſe dictum principium evidens, ac per ſe notum à Methodicis, quo haud ſignis opus habebit, quibus demonſtretur, ac cognoſcatur. Quod tamen abſque ſignis adſtrictum & laxum morbum non poſſe diſtincte cognoſci, oſtendimus cum non omnis evacuatio (uti dictum eſt) fluxus dicatur, ſed tantum illa, qua corpus graviter læditur, & ita non omnis cohibita purgatio vel evacuatio adſtrictum faciet, ſed quæ itidem gravi cum noxa fit. Verum credendum eſt Methodicis, adſtrictum & laxum per ſe notum eſſe, atque evidens ea ratione, quod nemo negare queat adſtrictum & fluxum affectum fieri in corporibus, (quando neque Dogmatici hoc unquam negarint) ac vel etiam, quod ab iis duobus affectibus omnis curatio, indicetur, quando adſtrictum affectum laxando tolli, & laxum adſtringendo neminem alicujus ſectæ (quæ per contraria indicationes ſumit) latuerit.

Cap. X.

Cur adſtrictum & laxum vel fluidum Methodici in ſpecies non diviſerint.

DIximus Methodicos per adſtrictum intellexiſſe denſum, durum, ſiccum, præſſum, arctatum, ſtrictum, clauſum, tumens, conſtipatum: & per fluidum profluens, laxum, diffuſum, ampliatum, auctum, rarum, fluxum atque humidum. Hæcque fuiſſe nomina pertinentia ad adſtrictum & laxum, Methodicis familiaria, conſtat. Julianus vero (ut auctor eſt Galenus) Methodicus viſus fuit, adſtrictum & fluidum triplici differentia dixtinxiſſe, ita enim habet: *Iſti porro mediocritati* In Apolog. contra Julian. cap. 3.

 cum

cum insidiæ à morbis tenduntur, necessario fit, ut patiantur corpora contracta, ac dura, ficciorave, aut diffusa, molliaque facta, atque humida. Ceterum Methodici neque (ut apud ipsos observatum est) in hasce species etiam adstrictum & laxum distingui voluerunt, at contractum, vel arctum, durum, atque siccum, ad adstrictum, referri, & diffusum, molle atque humidum, ad laxum. Quod minime ipsorum brevi medendi Methodo conveniret, ex quo ne dicam omnes species, at neque illas tres tantum prosequi voluisse conjicitur; sed omnes confundentes (uti dictum est) ad adstrictum atque ad fluidum reducebant, ut commode ab his tantum curatio in morbis indicaretur, siquidem corpore quovis modo adstricto laxandum esse, judicarunt, ac proinde utendum medicamentis laxantibus, quæ temperate calida & humida, tenuisque essentiæ, constituerunt: vel ipsum adstrictum, contractum, vel durum, vel siccum sit, quod medicamentum temperate calidum & humidum (quæ laxantium natura esse videtur) & aperiat corpus constrictum, & emolliat induratum, & humectet siccatum: contra, corpore quoque quovis modo diffuso, aut emollito, aut humefacto, adstringendum putarunt, atque ob id adstringentibus vocatis medicamentis esse perpetuo utendum, quæ frigida, & sicca, crassæque essentiæ, quippe terrenæ esse, voluerunt, vel diffusum sit, vel molle, vel humidum redditum, quod medicamentum scilicet adstringens, frigidum, siccum, & terrenum, meatus claudat, emollitum induret, atque humectatum siccet. Hæc medicamenta Græci σέγνοτικα & Latini ob id claudentia dixerunt. Quæ Methodicis familiaria fuerunt, ad fluxum in corporibus quovismodo tollendum, quo nomine etiam illa medicamenta comprehenderunt; quæ Dogmatici cutem densantia appellarunt. Veluti ad adstrictum tollendum familiaria, (uti dictum est) habuerunt, quæ sunt calida, humida ac tenuis essentiæ. Quæque Galenus distinxit, in emollientia, laxantia, atque rarefacientia. Usum vero anastomoticorum quippe ex Dogmaticis per se aperientium Methodici omnino ad adstrictum tollendum omiserunt, quod hæc fortasse acria sint, mordacia, crassæque essentiæ. Unde Aurelianus merito dixit, tumentiam

In 5. simpl.

hæc

hæc augere. Non esse autem necessariam ad illam Methodum medendi constituendam, eam adstricti & fluxi distinctionem, hoc quidem argumento putarunt, quippe quod cum institutum sit ad adstrictum, meatus aperire, & ad fluxum, eosdem adstringere, sat erit ad fluxum meatus quovismodo adstringere, & ad adstrictum, quovis modo illos aperire. Quod medicamentis calidis & humidis (uti etiam dictum est) præstari posse, voluerunt; cujusmodi est aqua dulcis calida, hydrelæum calidum, oleum dulce tenue, aut decoctum, aut succus expressus, ex malva, ibisco, fænugreco, lino, meliloto, & similibus in aqua percoctis. Hæc emolliunt, rarefaciunt, aperiunt, digerunt, atque humectant, idcirco emollientia, laxantia, rarefacientia. humectantia, fluxum facientia, aperientia, humectantiaque nullo inter ipsa posito discrimine, totque hisce nominibus dicta, unum idemque ex Methodicis sit medicamentum, una eademque facultas. Exempli gratia decoctum altheæ, seminum lini, fænugreci, vel hydrelæum calidum, vocant uti diximus medicamentum mollitorium, laxatorium, rarefaciens, aperiens, atque (ut uno verbo dicam) ad adstrictum morbum tollendum faciens. At ne dum hæc Methodici ex facultatum varietate (quando ex Dogmaticis facultas emollitoria differat à laxatoria, à rarefactoria, atque ab aperiente Græcis anastomotica dicta) destincta considerarunt, neque cujusque prædictarum facultatum differentias, cum emollientium medicamentorum quædam sint humectantia, quippe induratis à siccatione, quæ auxiliantur, quædam calefacientia, scilicet congelatas seu concretas à frigore partes, atque ita induratas solventia, & quædam evacuantia, tensis quippe ac induratis partibus à repletione, quæ sunt auxilio. Quæ aliis multis non minus differentiis itidem distinguuntur, scilicet quod evacuantium medicamentorum, quædam sint digerentia, discutientiavé, humores atque flatus, quibus partes corporis plenæ tenduntur, quædam detergentia, quædam humores purgantia. Unde etiam ex Galeno emollientium, quædam calida & humida, quædam calida & sicca esse observantur. De laxantibus itidem, quædam immodice humectantia,

In 14. meth. med. cap. 5. 2. ad Glauc. c. 5. in 5. simpl. cap. 3. & 7. & 8. & 11.

ctantia, quædam digerentia, ac humidum exhaurientia substantiæ musculorum subter cutem positorum. De hac Gal. *Quamobrem non simpliciter una est species laxantium remediorum, ut puta cum alia humectando, alia calfaciendo, alia vero emolliendo, quædam vacuando, nonnulla tumores præter naturam detrahendo, alia etiam per conjugationem horum quampiam agentia, laxare solent.* Ita quoque de rarefacientibus, aperientibus anastomoticis, & deobstruentibus. Unde Galenus merito Methodicos reprehendens (scilicet quod hasce facultates in species non distinxerint) dixit, appellationes simul cum rebus confundere, quicquid obvium est, citra ullam examinationem confundentes; at ne hos solummodo, sed Dioscoridem quoque Anazarbeum, qui de materia medica sex libros doctissimos scripsit, in iisdem Galenus damnavit, nonnunquam medicamentum facultatis aperientis dicentem, quod per se laxat, aut emollit, aut humectat, aut phlegmonem solvit. Quod utique verum est, quippe (licet Methodicus non fuerit) ita sensisse: Nam, ut complures locos omittam, decoctum ex radice iridis oscula venarum uteri aperire scripsit. At quis queso non fateatur nostrum Dioscoridem recte de simplicium medicamentorum cum facultatibus tum usibus ad medicinam faciendam, scripsisse? licet aliquando cuipiam medicamento quampiam inesse facultatem dixerit, quæ per se illud non præstat at ex accidenti. Dixit sane; uti dictum est iridis decoctum oscula venarum aperire, quod anastomoticorum id est per se aperientium proprium esse videtur, ac non minus calida medicamenta cum febribus multis tum aliis morbis calidis mederi, & frigida frigidis eodem modo cognitum est. Haud enim tenebatur Diosc. in libris de materia medica medicamentorum solummodo facultates per se in morbos agentes referre, at quasvis alias idem præstantes. Neque est, quod nos perpetuo morbis mederi debeamus medicamentis facultate per se contrariis, sed quovismodo contrariis, Rhabarbarum, enim scamonium, agrimonium, apium, chamædrim, medicamenta calida morbis calidis ac biliosis multis auxilio sunt, non tamen facultate per se morbo contraria, cum ex Dogmaticis calidis morbis refrigerantia medicamenta con-

In 1. lib de materia med.

conveniant, ſæpe fluxu fluxum, vomitu vomitum, & hæmorrhagiam ſanguinis vacuatione medici tollunt; nonnunquam etiam medici frigida aqua large affuſa, malis frigidis, & calida calidis medentur. Hinc balnea frigida in hecticis, & calida in febribus putridis olim uſum habuerunt. De uſu aquæ frigidæ in morbis frigidis Hippocrates ita ſcripſit: *Eſt autem ubi in diſtentione ſine ulceratione, juvene bene carnoſo æſtate media frigidæ aquæ multæ perfuſio revocationem caloris facit, calor autem hæc ſolvit*, & poſtea: *Tumores articulorum atque dolores abſque ulcere & podagricos quoque atque convulſa, horum plurima, frigida aqua large affuſa levat.* Quæ omnia Galenus multis in locis confirmavit. Quare Dioſcorides nobis ſimplicium medicamentorum vires, uſusque medicos prænarraturus, cur ſolummodo vires per ſe morbis occurrentes, & non quoviſmodo iiſdem contrarias complecti debuit? Sane dixit multa decocta, atque ex ipſis inſeſſiones vel parata fomenta ex medicamentis moderate calidis, & humidis emollientibus, laxantibus, rarefacientibuſve oſcula venarum, cum in podice tum in utero, non minuſque etiam cutaneos meatus adſtrictos aperire, an non aperiunt? certe quidem, quod ſi aperiunt, licet non ſint acria mordaciaque & craſſæ eſſentiæ, quæ Græci anaſtomotica id eſt vere aperientia dicunt, quid ad medendum erroris fit? cum optatum aſſequatur. Non enim Dioſcorides veluti Galenus in primis libris ſimplicium, de ſimplicium ſane medicamentorum facultatibus agens, tenebatur ſingulas facultates diſtincte nobis perſpectas facere. Unde conſtabit Dioſcoridem immerito in iis fuiſſe à Galeno damnatum. Quibus profecto perſuaſionibus Methodicis fuit perſuaſum, ipſos à vera medendi Methodo non errare, ſi ad adſtrictum corpus, medicamentis moderate calidis & humidis utantur, cujuſmodi ſunt olea dulcia calida, hydrelæum, aqua calida, & decocta parata ex althea, malva, fænugreco, lino & ſimilibus. Hæc extrinſecus calida adhibita ad cutis meatus aperiendos utilia eſſe primo medici omnes ſciunt, at quinetiam oſcula venarum (quod Dioſcoridem tradidiſſe ſcimus) laxare atque aperire. Quod ſi verum eſt, hæc inquam ipſa aperire, quid tot, tantiſque aperientium differentiis eſt opus? Addo Methodicos

In 5. aphor. 21.

In aphor. 25.

In 1. ſimpl. c. 4. in 3. de temp. c. 4. & c. ultimo.

thodicos recte quidem se ad adstrictum hisce medicamentis, (quippe calidis humidis, scilicet ex hydrelæo calido, dulcibus oleis substantiæ tenuis, & ex decoctis nuperrime præscriptis) uti oportere hoc ipso argumento judicarunt, quod etiam ex Dogmaticis medicamenta emollientia, laxantia & rarefacientia unius ejusdemque esse essentiæ videantur, etenim (Gal. auctore) emollientia sunt calida & humida, laxantia itidem cutim humectantia, non minus & rarefacientia calida itidem atque humida, tenuisque substantiæ, quibus una eademque ferme natura sive essentia in his omnibus constituitur; licet illa habeant, quasdam differentias, quibus secundum magis & minus interstingui posse videantur. Veruntamen prædicta Methodicorum emollientia omnia id habent, ut meatus laxent, rarefaciant, aperiant, aperiunt inquam laxando & rarefaciendo. Eadem quoque dicemus de fluido sive laxo corpore adstringendo, scilicet Methodicos usos fuisse densantibus, stegnoticis constipantibus seu claudentibus dictis, cujusmodi est aqua frigida, aizoum, portulaca, lenticula palustris, polygonum, myrtus, acacia, hypocistis, rubus & alia similia. Neque ad indicandam curationem meatus apertos adstringentia, distinxerunt Dogmaticorum modo in indurantia, tendentia, atque in densantia, & merito cum vel hæc etiam parum inter se natura differant, at potius quia quædam remissius, & quædam efficacius agant. Unde hæc ad oscula venarum claudenda exercent, atque illa quod debilius adstringant, ad meatus cutaneos adstringendos. Accedit etiam quod (Galeno auctore) indurantia medicamenta sunt frigida & humida vel modice sicca, cujusmodi est sempervivum, portulaca, lenticula palustris, solanum, quorum essentiam Dogmatici fecerunt mixtam ex aqua terrea substantia, & medicamenta tendentia, cum & siccantia, & refrigerantia itidem sint, atque non minus etiam densantia refrigerent & siccent. Galenus ait, *acerbam qualitatem cutem densare, atque densitatem à frigore agi, quod nimirum frigus denset*: In libris vero simplicium expressit, *densantia medicamenta esse sempervivum, portulacam, lenticulam palustrem*, quæ paulo ante dixerat quoque cutem indurare,

Gal in 5. simpl.

In lib. 5. simpl. cap. 9. 10. 11. 14.

In lib. 3. de crisib. cap. 13.

In 5. aphor. 62.

In 7. Meth. med. cap. 8.

In libro 5. simpl. cap. 14.

rare, indurantiaque esse medicamenta. Ita si ex Galeno medicamenta prædicta indurantia itidem densantia sint, à quibus complura quoque tendentium non videntur diversa, ut pote, quæ congelando & siccando cutem tensam reddant, quæ necessario frigida & sicca itidem esse debent. Quare hæc omnia medicamenta scilicet indurantia, densantia, atque tendentia, & idem præstare poterunt, quippe cutis meatus densare, vel id fiat induratione cutis, vel tensione. Merito itaque Methodici ea in species distinguere nonluerunt, atque non minus hæc à stegnoticis, stipantibus sive claudentibus vocatis medicamentis, quod hæc omnia adstrictum faciant. At densantia (uti dictum est) minus efficaciter quam stegnotica agunt, idcirco hæc ad ampliores meatus adstringendos usum habuerunt; scilicet venarum arteriarumque osculorum ad nares, ad intestina, ad uterum, atque ad podicem desinentium, & illa ad exiles cutis meatus, qui laxati facilius adstringuntur. Itaque propter prædictas causas Methodici adstrictum & laxum in species dividere noluerunt.

Cap. XI.

An ab adstricto atque laxo fluidove curatio indicetur.

UNum olim dogma apud Methodicos fuit maximi momenti, scilet an adstrictus & laxus affectus vere curationem indicarent, porro certum est, eas duos communitates sive duos morbos idcirco à Methodicis fuisse inventos, ut ab ipsis qualisnam utilis profutura curatio sit, indicaretur, unde ab adstricto atque laxo curationem indicari præcipuum dogma istius sectæ constitutum est, ita ut merito ab adstricto laxandum, & à laxo adstringendum omnino præindicaretur: De quo Dogmate auctor libri de optima secta ad Trasybulum ita habet: *At vero indicatione ejus, quod conferat, laxitatem in adstrictis esse; in fluentibus vero compressionem*: Nam si genu verbi gratia inflammatione laboret, relaxare (aiunt) oportere, si fluat alvus, alvum cohibere. Quod vero adstrictum & laxum vere indicent cura-

rationem, facile, ſi præſidia, quibus morbi cum adſtricti tum laxi tolluntur, perſpecta habuerimus, intelligemus. Exempli gratia ex adſtrictis affectibus ſunt febres, phlegmones, tumoreſque; atqui quis medicorum eſt quem lateat febres balneis calidis ex dulci aqua, inunctionibus, fomentis atque aliis laxantibus præſidiis tolli? Non minus quam internæ phlegmones. Hippocrates in 7. aphoriſ. 42. dixit: *febres multas multa aqua calida capiti ſuperfuſa ſolvi*, quis quæſo ignorat, in pleuritide, & peripneumonia exterius balnea calida, fotus laxantes inunctioneſque vel etiam à Dogmaticis adhiberi, & intus decocta, vel aquæ ex laxantibus medicamentis paratæ, ſcilicet, chamomelo, malva, althea, fænugreco, lino & ſimilibus? quis itidem ignorat in pleuriticis utiliſſime propinari oleum aliquod dulce calidum laxativum, ex ſeminibus lini expreſſum pro ſecreto ad deſperatos quoſdam pleuricos dari ſolet. Quid de tumoribus duris an non & ipſos emollientibus ſanari, Galenus de medicamentis ad lienis tumorem emolliendum ſcribens expreſſum reliquit? Vere ita adſtrictum laxandum indicare intelligatur, & laxum adſtringendum indicare ex humoribus vel ſanguine ex parte aliqua corporis immoderatius profluente apertius dignoſcetur, quis quæſo etiam ignorat, ſanguine immoderatius vel è naribus, vel ex ore, vel ex ventre, vel ex utero, vel denique hæmorrhoidibus profluente, omnes medicos ad adſtringentia confugere, ut oſcula venarum arteriarumque claudant, in diarrhœis, lienteriis, dyſenteriiſque an non curatio medicamentis adſtringentibus fit? Certe quidem, quod ſi ita eſt, reprehendere Methodicos audebit, qui haſce duas communitates pro curatione indicanda conſtituerint, quippe adſtrictum atque laxum: Hi affectus quandoque in toto corpore & quandoque in parte corporis fiunt, totius adſtrictum affectus eſt, ubi totum corpus adſtrictum patiatur, quo affectu ſæpius animalia ſuffocata pereunt: partis vero adſtrictum exempli cauſa eſt, ut ſi phlegmone pars quæpiam laboret. Ita laxum totius eſt, ubi in toto corpore rarefactis meatibus vires exhalant. Quod ex nimio gaudio aliquando fit. Partis demum laxum dicitur, ubi per partem aliquam immodice diffuſam humores immoderatius fluunt,

In lib. 5. ſimpl.

fluunt, cujuſmodi eſt ſanguinis profluvium è naribus vel ex ore, aut ex ventre, aut ex utero, aut hæmorrhoidibus, aut ex veſica, vel vomitus, vel denique alvi fluxus. Uterque vero affectus tum partis tum totius ex Methodicis curationem indicare poteſt. Neque immerito, quando totius corporis meatuum deffuſio ſive fluxus adſtringendum neceſſario indicet, & adſtrictum laxandum, ita & partis, nam uti dictum eſt, exempli gratia genu inflammatione vexato, ut humor in ea parte adſtrictus digeratur, laxandum eſſe merito voluerunt. Contra fluxum præternaturalem vel uteri, vel ventris, vel hæmorrhoidarum, vel alterius quidem partis indicare cohibentia medicamenta; adſtringentiaque. Neque eſt, quod Methodicis objiciatur, veram tantummodo illam dici indicationem, quæ medicamenta quibus affectus tollitur, detegit, unde adſtrictum & laxum vere curationem non indicare, intelligi, ſed ſolummodo affectuum ſublationem, ſcilicet adſtrictum laxandum, & laxum adſtringendum, quod nihil profecto erit, quam utrumque ſui ablationem indicare, quod cum omnibus vel etiam plebeis notum ſit, quippe morbum ſui ablationem indicare, nihil artificii videtur hæc Methodus habere, veluti etiam in chyrurgia cum dicunt, calculum, qui in veſica eſt, propter quod toto genere ſit præternaturam, ablationem ſui indicare, idem & verrucas, myrmecias, atheromata, ſteathomata, melicerides, & inteſtinum, quod jam in ſcrotum decidit, & luxata omnia, quod loco ipſa præter naturam ſe habeant, reduci in artus debere, alvum fluentem ſiſtendam, ulcus ad cicatricem ducendum. Quæ indicationes nihil artificii habent, ignariſque etiam medicinæ hominibus notæ ſunt. At medici eruditi, ea ſcire debent, per quæ languores pelluntur, & vitiata ſanitas reſtituitur, proinde illis indicationibus opus eſſe, quæ particulatim remedia indicant, quibus morbi tolluntur, ex quibus adſtrictum & laxum vere curationem haud indicare deprehenditur. At quid iſtuc eſt, quod Methodicis objicitur? An non Dogmatici etiam ab affectibus curationem eodem modo (licet præcipue indicatio cauſarum ſit) deſumunt? An non dicunt febrem ſui ablationem indicare, quæ cum ſit intempe-

Gal. in libro de opt. ſect. ad Traſyb. cap. 24.

 ries

ries calida & ſicca ideo refrigerantibus humectantibuſque tolli, non ſecus quam Methodici dicunt, adſtrictum laxantibus medicamentis tollendum, atque laxum adſtringentibus. Haſque idcirco indicationes omnibus vel etiam plebeis eſſe notas nihilque artificii habere, non ſecus quam omnes (ait Galenus) ab ipſa rei natura ducti, ſciunt refrigeratos calfaciendos, calfactos refrigerandos, ſiccatos humectandos atque humectatos ſiccandos eſſe, non minus atque omnes ſcire ulcus cavum carne impleri, ſordidum purgari debere, æquabile cicatrice induci, non tamen norunt, quid carne impleat, quid detergat, quid cicatrice claudat, ſic ſane etiam ſi muſculum habeant durum aut tenſum laxumve, quod duro quidem emollientibus ſit opus, tenſo autem laxantibus, laxo vero contendentibus, id ſatis perſpiciunt, ſed quænam medicamenta laxent, tendant, emolliant, prorſus plebei ignorant. Ita & omnes ſciunt corpus adſtrictum eſſe laxandum, laxum adſtringendum, ignorant tamen medicamenta quæ adſtringunt, atque quæ laxant, Medicis Methodicis cognita, qui ſciunt quibus medicamentis adſtrictum tollitur, atque laxum, & in hoc à plebeis differunt. Quare non inconvenienter Methodicos dixiſſe adſtrictum atque laxum tanquam affectus utique curationem indicare. Neque eſt etiam quod dicatur: auxilia non affectis ſed facientibus opponi, veluti evacutio multitudini contraria dicitur, morbo vero nullo, quoniam evacuatio quidem per ſe multitudini eſt contraria, ex evidenti vero etiam cuipiam morbo, veluti phlegmoni, quatenus tollit humorem, quo fovetur, & ſi rurſum objiciant aliqui, affectus haud poſſe indicare curationem, ſed cauſas, eo quia varii affectus unicam cauſam habentes, non varia indicent auxilia, at unum ſolummodo ex illorum cauſa indicari: Etenim icteritia atque cholera, quorum affectuum alter adſtrictio eſt, ſcilicet icteritia, alterque fluxus, quippe choleram non duo indicant auxilia, at unum ſolummodo ab unica ipſorum cauſa, quæ eſt bilis abundantia, ſcilicet evacuatio, quod tamen nobis non videtur perſuaſum, cum cholera affectus laxus, evacuatione non tollatur. Neque etiam ſi dixerint, unicum affectum à diverſa cauſa profectum, unum auxilium

In ſimpl. cap. 2.

xilium indicare, at ejus causa varia, diversa auxilia, uti suppressio urinæ, quæ à calculo fit incidentia medicamenta expostulat, & quæ fit à phlegmone laxantia, & cuti adstrictæ ab igne (ut in usta ab igne cute fit) cataplasmata crustas separantia conveniunt, & adstrictæ à frigiditate, calfacientia: Quibus dicetur, non idcirco hæc argumenta demonstrare, ab affectibus curationem non indicari, quando in suppressa urina cum à calculo, tum à phlegmone tensæ visicæ laxantia medicamenta maxime conveniant: Ad calculos renum Galenus præcipit vias esse dilatandas, renes laxandos, morsusque mitigandos, ad quem affectum particulatim laudavit, oleum anethinum calidum, adipem gallinaceum recentem, phasiani, butyrum, fænugrecum, altheæ semina radicesque, quæ singula laxantium genere comprehenduntur. Quibus medici omnes etiam utuntur familiarius ad suppressam urinam, cum exterius admotis ex iisdem paratis balneis, fomentis, cataplasmatis, inunctionibusque; ubi vero cathere urina educitur, id fit efficaciori præsidio, ex iis, quæ Methodici fortasse laxantium quoque genere comprehendunt, at hoc ad chyrurgiam spectat, quæ non reduxit suos affectus ad adstrictum atque laxum. Ad cutem vero cum ab ignis actione tum à frigore densata, laxantia convenire, quis dubitabit, cum ad igni ustos nihil utilius, quam oleo dulci tepido ne dum partes ustas illinire, at si fieri potest, per horas in oleo obrutas detinere, quo auxilio qui uti possunt, aliis ad inustas partes sanandas non egent. Mel, butyrum & alia medicamenta calida ustis auxilio esse, omnibus practicis notum est. Ex quibus apparet, ab adstricto atque a laxo affectibus curationem indicari, quod si Methodicis adhuc objicitur, ad cutem cum ab igne tum à frigore densatam laxandam, nos errare, si auxilia permutaverimus, quandoquidem non pauci, aliqua parte corporis usti, non oleo, sed alio præsidio utuntur ad ipsam partem sanandam, quam sane ignis flamma proprius ustæ parti admota, ignem tollit, quippe quoad ignem in parte usta susceptum, flamma meatus laxando, ipsumque ad se trahendo digerat, eodem modo usti parti medentur. Accedit demum, ut ab affectibus curationem non indicari, dignoscamus, in variis itidem

In libro de ren. affect. dign. & curat. cap. 4.

ries calida & ſicca ideo refrigerantibus humectantibuſque tolli, non ſecus quam Methodici dicunt, adſtrictum laxantibus medicamentis tollendum, atque laxum adſtringentibus. Haſque idcirco indicationes omnibus vel etiam plebeis eſſe notas nihilque artificii habere, non ſecus quam omnes (ait Galenus) ab ipſa rei natura ducti, ſciunt refrigeratos calfaciendos, calfactos refrigerandos, ſiccatos humectandos atque humectatos ſiccandos eſſe, non minus atque omnes ſcire ulcus cavum carne impleri, ſordidum purgari debere, æquabile cicatrice induci, non tamen norunt, quid carne impleat, quid detergat, quid cicatrice claudat, ſic ſane etiam ſi muſculum habeant durum aut tenſum laxumve, quod duro quidem emollientibus ſit opus, tenſo autem laxantibus, laxo vero contendentibus, id ſatis perſpiciunt, ſed quænam medicamenta laxent, tendant, emolliant, prorſus plebei ignorant. Ita & omnes ſciunt corpus adſtrictum eſſe laxandum, laxum adſtringendum, ignorant tamen medicamenta quæ adſtringunt, atque quæ laxant, Medicis Methodicis cognita, qui ſciunt quibus medicamentis adſtrictum tollitur, atque laxum, & in hoc à plebeis differunt. Quare non inconvenienter Methodicos dixiſſe adſtrictum atque laxum tanquam affectus utique curationem indicare. Neque eſt etiam quod dicatur: auxilia non affectis ſed facientibus opponi, veluti evacutio multitudini contraria dicitur, morbo vero nullo, quoniam evacuatio quidem per ſe multitudini eſt contraria, ex evidenti vero etiam cuipiam morbo, veluti phlegmoni, quatenus tollit humorem, quo fovetur, & ſi rurſum objiciant aliqui, affectus haud poſſe indicare curationem, ſed cauſas, eo quia varii affectus unicam cauſam habentes, non varia indicent auxilia, at unum ſolummodo ex illorum cauſa indicari: Etenim icteritia atque cholera, quorum affectuum alter adſtrictio eſt, ſcilicet icteritia, alterque fluxus, quippe choleram non duo indicant auxilia, at unum ſolummodo ab unica ipſorum cauſa, quæ eſt bilis abundantia, ſcilicet evacuatio, quod tamen nobis non videtur perſuaſum, cum cholera affectus laxus, evacuatione non tollatur. Neque etiam ſi dixerint, unicum affectum à diverſa cauſa profectum, unum auxilium

In ſimpl. cap. 2.

xilium indicare, at ejus causa varia, diversa auxilia, uti suppressio urinæ, quæ à calculo fit incidentia medicamenta expostulat, & quæ fit à phlegmone laxantia, & cuti adstrictæ ab igne (ut in usta ab igne cute fit) cataplasmata crustas separantia conveniunt, & adstrictæ à frigiditate, calfacientia: Quibus dicetur, non idcirco hæc argumenta demonstrare, ab affectibus curationem non indicari, quando in suppressa urina cum à calculo, tum à phlegmone tensæ visicæ laxantia medicamenta maxime conveniant: Ad calculos renum Galenus præcipit vias esse dilatandas, renes laxandos, morsusque mitigandos, ad quem affectum particulatim laudavit, oleum anethinum calidum, adipem gallinaceum recentem, phasiani, butyrum, fænugrecum, altheæ semina radicesque, quæ singula laxantium genere comprehenduntur. Quibus medici omnes etiam utuntur familiarius ad suppressam urinam, cum exterius admotis ex iisdem paratis balneis, fomentis, cataplasmatis, inunctionibusque; ubi vero cathere urina educitur, id fit efficaciori præsidio, ex iis, quæ Methodici fortasse laxantium quoque genere comprehendunt, at hoc ad chyrurgiam spectat, quæ non reduxit suos affectus ad adstrictum atque laxum. Ad cutem vero cum ab ignis actione tum à frigore densata, laxantia convenire, quis dubitabit, cum ad igni ustos nihil utilius, quam oleo dulci tepido ne dum partes ustas illinire, at si fieri potest, per horas in oleo obrutas detinere, quo auxilio qui uti possunt, aliis ad inustas partes sanandas non egent. Mel, butyrum & alia medicamenta calida ustis auxilio esse, omnibus practicis notum est. Ex quibus apparet, ab adstricto atque a laxo affectibus curationem indicari, quod si Methodicis adhuc objicitur, ad cutem cum ab igne tum à frigore densatam laxandam, nos errare, si auxilia permutaverimus, quandoquidem non pauci, aliqua parte corporis usti, non oleo, sed alio præsidio utuntur ad ipsam partem sanandam, quam sane ignis flamma proprius ustæ parti admota, ignem tollit, quippe quoad ignem in parte usta susceptum, flamma meatus laxando, ipsumque ad se trahendo digerat, eodem modo usti parti medentur. Accedit demum, ut ab affectibus curationem non indicari, dignoscamus, in variis itidem

In libro de ren. affect. dign. & curat. cap. 4.

dem affectibus ab unica causa proficiscentibus, ipsos quidem affectus non indicare, pro exemplo acceperunt, plenitudinem alias phlegmonem facientem, & alias hæmorrhagiam: hæc fluxus dicitur, atque phlegmone adstrictum, qui affectus, evacuatione (non affectibus sed causæ quippe plenitudini contraria) auferuntur. At hæmorrhagiam à plenitudine profectam non esse affectum laxum dicimus: nisi ita proflua corpus graviter lædat, ideoque non esse cohibendam. Etenim si absque plenitudine immoderatius sanguis profluxerit, exindeque corpus male se habuerit, laxus utique affectus diceretur, indicans cohibendum. Addimus laxantia medicamenta neque omni adstricto affectui satisfacere, si adstrictum præsertim foveatur humore crasso ac lento parti carnosæ pertinaciter inhærescente, quod ipse humor vel etiam maxime diffusis laxatisque meatibus non facile effluat, ad quod dicimus, humoris crassitiem, atque lentorem balneo aquæ dulcis, vel hydrelæo, vel malvæ altheæque decocto diminui, unde à meatibus effluet; humorum etenim substantiam crassam atque viscidam humiditate accedente corrigi, neminem medicorum latet, quemadmodum siccitate humores crassescunt, & viscidiores redduntur. Quare humor meatibus adhærescens, lotionibus laxantibus effluet, unde Mulieres quibus capitis cutanei meatus sæpius ab immunditie infarciuntur, atque ea causa dolorem capitis vel aliquod aliud symptoma pati solent, lixiviis laxantibus utentes meatus capitis ab infarctu liberant. Quod vero multæ visciditatis humor pertinaciterque adhærescens non sine multo labore vel etiam laxatis meatibus (uti dixit Galenus) educatur, dubium non est, quando hic humor aliquando neque valide incidentibus, atque detergentibus medicamentis facile cedat. Intus vero meatus infarcitos, uti in icteritia & in obstructis fit, medicamentis incidentibus, detergentibusque (laxantium quoque genere à Methodicis comprehensis, ut posterius demonstrabimus) reserant, unde in icteritia succum absinthii, intybi agrestis, item decoctum asparagorum, dauci, fœniculi & similium, quæ sunt incidentia, detergentiaque adhibere Methodici soliti fuerunt. Si vero humores sint tenues non crassi, neque viscidi, necessario

Gal. in apolog. contra Julia c. 7.

C. Aurel. in cap. de ictetitia.

apertis

apertis laxatisve meatibus effluent: Quo, meatuum cutis raritatem Galenus inter causas sudorem recensuit, desudationemque quam Græci ἐφιδρωσὶν vocant, in acutis, exitialibusque morbis, vel ex eo quod sit laxatis à prælanguente virtute meatibus, dici perniciosum statuit. Quare adstrictum & laxum curationem indicare merito Methodici voluerunt. Galenus itidem curationem ab affectibus indicari sæpius annuisse visus est. Etenim hujusmodi affectus cum causæ quoque sint, maxime indicare. Quis ignorat humorem quovismodo in aliqua parte corporis adstrictum laxationem indicare, quod & ut Dogmatici faciant, mittunt sanguinem, purgant humores, & postea admotis partæ affectæ medicamentis digerentibus laxantium genere comprehensis humorem digerunt, atque resolvunt, longe clarius patet, vel sanguinem, vel humores immoderatius profluentes, cum corporis damno adstringentia cohibentiave remedia indicare, quod ut fiat, medici medicamenta adstringentia partibus sive meatibus diffusis admovent. Itaque merito adstrictum laxandum, & laxum adstringendum in curatione indicabit, atque mixtum ex adstricto & laxo, utrumque faciendum, si in diversis partibus fiant, vel ut aiunt, si in eadem parte cum adstrictum tum laxum sit, urgentiori erit incumbendum, altero non neglecto.

In 9. Meth. med. cap. 14. 10. Meth. med. cap. 17. 11. Meth. cap. 7. 12. Meth. med. cap. 7. In 2. de comp. med. secundum loca cap. 6.

CAPUT XII.

Quomodo Methodici voluerint, tempora quoque morborum curationem indicare.

Methodici non tantum illos duos generales affectus, de quibus hactenus, disseruimus, sed tempora quoque ipsorum curationem quadantenus indicare voluerunt. Hi cum triplicis differentiæ, prædictas communitates fecerint, quatenus vel passivas vocaverunt, ut adstrictum atque fluens, vel curativas, ut resolvere & retinere, vel denique temporales, quæ sunt quatuor tempora quippe principium, augmentum, statum seu vigorem atque declinationem. Verum ubi demonstratum est ex

Methodicorum ſententia eos affectus curationem indicare, ſcilicet aſtrictum laxandum, laxum adſtringendum (quod nihil aliud eſt, quam adſtrictum reſolvere, atque laxum retinere) atque effectum mixtum utrumque indicare, at illud ex his, quod erit magis urgens. Quare nunc merito cognoſcendum erit, an non etiam eæ communitates temporales curationem indicent. Methodicis viſum fuit, ipſas indicare cum auxilia, tum victus rationem, & particulatim cibum ejuſque qualitatem non minus. Qua ratione eadem eſſe tempora auxiliorum atque morbi voluerunt, quod ſane dogma ſeu principium ſi recte intelligatur non abhorrens à mendendi Methodo videtur. Siquidem morborum tempora ſint quædam differentiæ, vel varii differenteſque ſtatus, qui in toto quidem morborum ſcilicet tempore, à principio ad finem uſque, obſervantur. Quæ tempora ex quadam morbi cauſæ motione intelliguntur, ſcilicet motionis cauſæ initium, incrementum, vigor, atque declinatio. Ceterum hæc quidem morborum tempora à naturæ ſive coctionis temporibus diſtinguuntur, atque ita aliquando, ut quandoque principium naturæ ſeu coctionis dictum, prima duo tempora morbi & quandoque tria, & quandoque quatuor comprehendat, ſcilicet principium morbi, augmentum, ſtatum & nonnunquam etiam (uti dictum eſt,) declinationem, ſiquidem quandoque contingit, ut morbus ad augmentum, ad ſtatum (& uti dictum eſt) nonnunquam ad declinationem perveniat, priuſquam finitum ſit naturæ ſeu coctionis principium, ſcilicet antequam in morbo aliquod ſignum coctionis illuxerit (totum enim hoc tempus morbi, in quo excrementa omnino cruda apparent, nullumque coctionis ſignum conſpicitur, medici principium naturæ ſeu coctionis eſſe volunt) Quibus præmiſſis dicimus, Methodicos æſtimaviſſe auxiliorum tempora eſſe, non naturæ, quæ in humorum coctione & cruditate conſtit, ut morbis, ſcilicet initium, augmentum, ſtatum atque decrementum. Itaque Methodicis ideo perperſuaſum fuit dari haſce temporales vocatas communitates, à quibus curatio indicetur, licet non ſit ab ipſis propria indicatio, cum docuerint ipſam à morbi eſſentia depromi: Veruntamen

Gal. in li. de opt. ſect. ad Traſyb. cap. 37.

men indicare varia auxilia, quatenus denotant varios morbi ſtatus, in quibus omnibus non eadem auxilia, at varia exerceri oportet. Quod in externis phlegmonibus maxime fit conſpicuum. An non (auctore Galeno) omnes etiam medici dogmatici in variis phlegmonum temporibus varia medicamenta adhibent? in principio ipſarum, ſanguinis evacuationem, ventriſque per medicamenta purgatoria laxantiave inſtituunt, quæ in ſtatu profecto non uſu veniunt; præterea derivatoriis, revulſoriiſque medicamentis tunc temporis incumbunt, à quibus abſtinent in aliis temporibus: quid de topicis medicamentis? in principio quidem repellentibus, in augmento mixtis ex repellentibus atque ex laxantibus ſeu digerentibus, & in ſtatu (quo tempore totus humor ad partem inflammatam fluxit) digerentibus, vel maturantibus, & adhuc magis in declinatione reſolventibus. Quid an non hæc varia tempora varia auxilia indicare, intelligimus? quo mirum eſt, quamobrem Galenus contra Theſſalum negaverit, à tempore morbi curationem indicari, & in hoc ipſum reprehenderit, qui ob id ulcus antiquum ad facilitandam curationem, innovandum eſſe, cenſuit; quippe labia dura, malique coloris & calloſa excidendo, atque ſanguinem educendo, cum tamen vel etiam Hippocrates idem affirmaſſe viſus (auctore eodem Galeno) fuerit, cum ſcripſerit: *& ab inveteratis ulceribus confert id agere, ut ſanguis crebro effluat, quantum videtur opportunum eſſe.* Nonne etiam Galenus apertiſſime dixit, principium morbi ad præſidia ferenda mirum in modum conducere? Quam rem etiam clarius expreſſit hiſce verbis, dicens: *Simili modo in oculorum vitiis, pleuritide & omni inflammatione, & in aliis morbis ſingulis generalia tempora ſenſu extimata diverſorum auxiliorum uſum ſignificant.* Unde merito Galenus, ut hoc dogma confirmaret, Hippocratis auctoritate utebatur, in aphoriſmis ſcribentis: *Incipientibus morbis, ſi quid movendum videtur, move: conſiſtentibus vero præſtat conquieſcere*, quinetiam de purgantibus ait: *concocta purgare convenit & movere, non cruda neque in principio, ni ſtimulaverint.* Adhæc: *in morbis acutis raro & in principiis utendum purgationibus.* Quæ Dogmatici medici ad unguem medendo obſervant;

In 2. ad Glauc. in 13. Meth. c. 2. in 3. art. med. cap. 2.

In lib. 4. Meth. med. cap. 4.

In lib. de ulcerib.

In lib. de totius morb. temp. lib. 2. cap. 4.

In lilbro de tot. morb. temp. c. 2.

In 2. aphor. 9.

In 1. aphor. 27.

quippe si quid videatur movendum, in principio esse faciendum: & in statu à medicamentis quiescendum; quod tunc temporis medici consultius à medicamentis cum purgantibus tum evacuationibus abstineant, scilicet quoniam circa initia & fines morborum omnia imbecilliora sunt, ægrotantiumque natura haud multum morbis conflictatur, unde ægroti vim medicamentorum facile ferunt, & circa vigores omnia fiunt fortiora; atque tunc ægroti, plurimum à vi morborum conflictati difficilius medicamenta ferre possunt. Hoc inquam tempore non convenire medicamenta convenit, ne natura in pugna contra morbum (ut Galenus quoque expressit) atque ad concoctionem humorum maxime occupata, distrahatur: atque etiam, quia in statu vires fortes non sunt, plurimum quidem in pugna morbi resolutæ, in principio vero ægroti viribus non carent, ut & evacuationes sanguinis fiant, & humorum purgationes, sine noxa perferre valeant. Ceterum ubi in statu, Galenus à medicamentis (ne a concoctione natura ægrotantium distrahatur) abstinendum esse dixit, statum naturæ concoctionisve intellexit. Quod & in statu morbi est intelligendum, cum ægroti itidem à vehementia sive à pugna morbi tunc maxime agitentur, debilitenturque ita, ut commode medicamenta perferre amplius nequeant. Quod dogma cujusvis sectæ medici insecuti sunt, ita, ut in morborum, naturæque statibus ab evacuantibus, atque purgantibus præsidiis omnino abstineant. Quæ in principio facile admittunt. Complures vero sunt, qui in acutis morbis transacta die quarta mittere sanguinem non audent, neque minus aliquod expurgatorii exhibere. Ex iis mirum non videtur, si Methodici tempora morborum quadantenus indicare voluerint; nimirum (quod & ipsi senserunt) in principio & in augmento evacuationes opportunas esse moliendas, & in statu ab ipsis fore abstinendum, iisque solummodo utendum: quæ nihil ægrotos debilitare atque exagitare valent. In multis morbis, hoc dogma usui medicinæ quadrare videtur, at omnium maxime in phlegmonibus, externis tumoribus inflammationibusque, quoniam in principiis repellentium adstringentiumque usus (exceptis locis quæ ut scribimus pro-

proxima sunt, quando affectu existente post aures, aut sub axillis, aut in inguine omnino à repellentibus sit abstinendum) convenit. In augmentis vero mixtorum ex repellentibus & laxantibus usus conducet, sed urgentiori tamen esse incumbendum, & in statu nudis laxantibus, digerentibusve. Quare non ab re à Methodicis fuit pronunciatum, tempora morborum curationem quadantenus indicare. Eodem itidem modo voluerunt hæc eadem morborum tempora non parum ad indicandam victus rationem facere, qui perpetuo in principio subtractionem in morbo adstricto faciebant, ob idque à multis Methodicorum diatritum fuit institutum, quod fuit jejunium sive à cibo abstinentia per tres integros dies, quod quandoque ab ipsis & bis, & ter instituebatur, ubi sane corpus multis humoribus abundaret, ita ut, si morbus adstrictus (quod maxime in chronicis observabant) instituto diatrito non diminuebatur, iterum per alios tres dies jubebant aliqui Methodicorum ægrotos à cibo abstinere, & aliquando tertia vice idem repetebant. Quam dietam ita exquisitam Ægyptii Methodici hac ætate etiam in acutis morbis ad unguem servare videntur, cum in febribus continuis, & internis phlegmonibus, ægrotis præter syrupos aqua dilutos nullum cibum usque post septimam diem concedant, aliquibus exceptis, qui exhibebant jusculum ex aqua triticea, si furfures fuerint lotæ, cum aqua rosacea & saccharo candido, vel hujus loco lac concedebant è seminibus melonum, aliarumque herbarum facultate frigidarum cum aqua expressum, vel alium ex iis familiaribus cibis, qui vel nihil vel parum nutriunt, quos omnes si quis accurate scire desiderat, legat nostros libros de medicina Ægyptiorum secunda editione evulgandos. At ad Methodicos redeo, qui in morbis acutis tenuissima dieta utuntur, quam augent etiam in morbi statu, quod tunc temporis morbus adstrictus membra valde tumentia augeat, atque hoc ordine morbo declinante (quod minor adstrictio expugnanda superfit) melius nutriunt. In quo instituto ab Hippocrate non discessisse visi sunt, cum ipse quoque idem hisce verbis nobis præscripserit: *Ubi igitur morbus peracutus est, statim & extremos habet labores, & extreme tenuissimo* In 1. aph. 7. & 8.

victu eſt utendum, ubi vero non, ſed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum eſt, quantum morbus extremis eſt mollior: paulo poſt: *Quando morbus in ſuo vigore conſtiterit, tunc victu tenuiſſimo utendum eſt.*

Cap. XIII.

In quibus Methodici cum aliis medicinæ ſectis convenerint.

NOn erit inutile, priuſquam ulterius in ſecta Methodica illuſtranda procedamus, ut perſpecta habeamus dogmata, quibus Methodici cum aliis medicorum ſectis convenerunt, & quod primum eſt, in quo (Galeno auctore) convenerant, fuit, evidentia præcepta utilia eſſe, analogiſmum, obſervationem, hiſtoriam, tranſitum ad ſimilia, modum applicandorum remediorum, & ex aliis alia deprehendi, atque iiſdem præſentibus eadem eſſe facienda, adjectione ac ſubtractione ſanitatem conſervari, morbos depelli, & ad morbos tollendos nocentium uſum eſſe fugiendum, & quod ad materiæ medicamentorum notitiam attinet, experientiam valere atque utilem eſſe, & quæ nutriunt, & non nutriunt, purgantia, mortiferaque omnia medicamenta experientia comperta fuiſſe. In quibus ſane placitis ab omni ſecta admiſſis, illud animadverti debet, non æque medicos Rationales, empiricos atque Methodicos ſe habuiſſe, at diverſimode ab hiſce ſectis fuiſſe accepta, atque in iis primo, ſcilicet, quod evidentia utilia ſint, analogiſmus, obſervatio, hiſtoria, & tranſitus ad ſimilia, hæc enim diverſo modo ad uſum medicinæ receperunt. Dogmatici ſeu rationales, empirici atque Methodici; non minus & in eo præcepto, quod iiſdem præſentibus malis eadem remedia conveniant. Quando Dogmatici iiſdem etiam exiſtentibus malis, in variis tamen corporis partibus factis, non eadem remedia adhibeant. In aliis vero ſingulis æque omnes conveniſſe viſi ſunt, in eoque maxime dogmate, quod adjectionibus, & ſubtractionibus ſanitatem ſervari, ac morbos fugari præcipitur, quando iſtud æque omnes medici re-

In lib. de opt. ſect. ad Traſyb. c. 7.

receperint. Unde apud omnes receptum eſt, medicinam eſſe adjectionem & detractionem, adjectionem quidem deficientium, & ſubtractionem redundantium. Quo morbi in humorum exuperantia, ſive plenitudine, atque defectu ſeu inopia conſiſtunt. Quod placitum facile Methodici acceperunt, quum per adſtrictum, tumens, plenum, & plenitudinem intelligant, & per fluidum, laxum, deficiens, atque defectum: ſiquidem, & uti Dogmatici dixerunt, cohibitis vacuationibus (quem affectum adſtrictum vocant) humorum plenitudo fiat, atque iiſdem immoderatius humoribus effluentibus, defectus, evacuatio, atque inanitio ſuccedat. Quibus eorum ſententia conſtabit, copiam ſeu plenitudinem tollere evacuationem, & defectum appoſitionem. Ad medicamentorum vero notitiæ experientiam eſſe utilem, neque Methodici, neque Dogmatici unquam negarunt. Cum ii omnes receperint medicamentorum facultates ab antiquioribus medicis inventas, atque cognitas: Dogmatici itidem complures medicamentorum facultates, omniumque maxime, quæ à tota ſubſtantia proficiſcuntur (quas occultas Medici appellant) experientia tantummodo cognitas eſſe atque cognoſci poſſe, itidem compertum habuerunt. Galenus Methodo ab experientia deprompta, docuit quomodo poſſimus facultates ſimplicium medicamentorum qualitativas vocatas, cognoſcere. Atque illas (uti dictum eſt) quæ ex tota medicamentorum ſubſtantia prodeunt, nobis ſola experientia, minimeque ratione innoteſcere multis in locis affirmavit. Unde mirum non eſt, ſi ne dum ipſi medici, at quinimio etiam Dogmatici intellexerint, ac cognoverint, ex medicamentis, quæ nutriunt, quæ non nutriunt, purgantia, atque mortifera ſive venenoſa innotuiſſe ſola experientia, quod hæc omnia facultate ex tota (ut ajunt) ipſorum ſubſtantia (quam vim occultam medici vocant) ſympathia aut antipathia adverſus nos agant; atque hæc ſunt, quæ circa communitates primas Methodicorum à nobis fuerant ſcribenda, nunc eas quoque conſideremus, quæ itidem in medicina cum chyrurgica, tum prophylatica ab iiſdem fuere obſervatæ.

Gal. in libro 11. meth. med c. 12.

Galen. 2. Meth. med. c. 6.

Gal. in 10. ſimpl. c. de cancris fluviatilibus 6. ſimpl. cap. d. Aliſſ.

In 1. de comp. med. ſecundum gratia. c. 11.

CAP.

Cap. XIV.

De communitatibus, quas Methodici in medicina chyrurgica observarunt atque in prophylatica.

Cum universa Methodica medendi secta in tres partes fuerit divisa, quippe primum in eam, quæ olim medicamentis operabatur, & in illam, quæ manu (quam chyrurgicem medici nominant) exercebatur, atque demum in prophylacticem dictam, idest præservatoriam. De prima satis superque scripserimus, restat modo, ut de his quoque duabus agamus; scilicet de chyrurgica & prophylactica, & ut à chyrurgica exordiamur, dicimus Methodicis à rei natura primum hanc communitatem satis fuisse, quippe alienum, sui ablationem indicare, unde quodcumque, quod alienum sit, indicare sui ablationem constat, ut exempli gratia ulcus æquale cicatrice claudendum, cavum carne replendum & sic de aliis. Duplex vero ii alienum constituerunt, quod inquam indicat sui ablationem, unum extrinsecum dictum, atque alterum intrinsecum vocatum. Alienum vero extrinsecum esse dicunt, quod extrinsecus corporibus infligitur, ut est spiculum, telum, & reliqua similia, quæ omnia perfectam sui ablationem indicant. Alienum vero in corpore intrinsecum vocatum triplex quoque Methodici fecerunt, scilicet, alienum loco, alienum magnitudine, atque alienum defectu. Quod loco alienum dicitur, primam indicationem habet, quia indicat sui restitutionem, scilicet, in naturalem locum, uti fractio, & laxatio, & intestinum, quod in scrotum descendit, quæ restitutionem, sive (ut ait Gal.) reponenda se hac in suo loco docent. Alienum vero magnitudine vocant, ut abscessus omnes sunt, scroti tumores, acrochordones, id est pensiles verrucæ, phymata, condylomata, quorum quædam indicant solum divisionem, ut abscessus, quædam omnimodam superfluorum præcisionem, ut verrucæ, phymata, & condylomata. Demum alienum defectu vocarunt, quando partes, vel affectus ex defectu repletionem desiderant, uti sunt primum mutila & curtata omnia, ac vel etiam fistulæ,

ulce-

ulcera profunda hypophora Græcis dicta, ſinus, ulceraque alia. Hæc enim ex defectu repletionem indicant. Quas communitates ex natura rei curationem indicare, voluerunt. Neque eſt quod aliquis dicat, propterea has nihil artificii habere, atque ob id plebeis itidem notas eſſe, ſcilicet quia membrum laxatum & ii ſentiunt in artus reduci, verrucam tollendam, atque ulcus cicatrice claudendum. Dogmatici quoque morbos indicare ſui ablationem dicunt, æque ac Methodici dixerunt, omne alienum ſui ablationem indicare; quod ſi artis etiam ignaris notum videatur, non tamen ipſis ſunt nota præſidia medica, quibus alienum tollitur. Etenim ulcus à rei natura cicatrice claudendum indicat, quæ cicatrix non inducitur ulceri cavo minimeque deterſo, ideo, quæ ulceri cicatrice claudendo ſunt impedimento, primum indicabunt ſui ipſorum ablationem, quibus ſublatis ulcus ad cicatricem venit. Quare quæ aliena ſunt loco, indicant vel reſtitutionem, vel repoſitionem, veluti oſſa fracta & luxata. Quæ magnitudine ſunt aliena, vel perfectam præciſionem, ut verrucæ, phymata condylomataque, vel unam tantum inciſionem, ut abſceſſus, qui facta inciſione expurgantur, & diminuuntur. Quæ vero defectu itidem ſunt aliena repletione reſtituuntur, uti ſunt ulcera, fiſtulæ, hypophora ſinuſque, atque hæc de communitatibus chyrurgicis ex Methodicorum mente dicta ſint. Contra quos, quæ fuerint à Dogmaticis ſcripta, non erit inutile, ut nos & audiamus, & ſedulo conſideremus, & ſi quis hac in re rectus judex fieri cupiat, ſciat oportebit Galenum Theſſali alioquin viſum fuiſſe apertiſſimum hoſtem, ut propterea plerumque non contra rem ſed contra hunc hominem diſputare videatur, at unde tantam adverſus illum inimicitiam contraxerit, ignoro, ni forte dicatur ex invidia illud eveniſſe, quod Theſſalus in ſuo monumento Jatronicen, id eſt medicorum victorem ſe inſcripſerit, atque eam in arte medica gloriam poſteris relinquere ita ſtuduerit, quam famam & nomen Galenus gloriæ cupidus ſe ſolo poſteritati tradi in optatis habuerat.

Gal. in 5. ſimpl. cap. 1.

Cap. XV.

De aliquibus, quæ Methodicis objiciuntur in communitatibus chyrurgicis.

COmplura sunt, quæ Methodicis de chyrurgicis communitatibus objiciuntur, & præcipua hæc fuerunt, primum, quod eorum Methodus in curandis ulceribus, tumoribus, fracturis, luxationibus, & curandis itidem vesicæ calculis, nihil habeat artificii, etenim etiam plebei non ignorant, quod alienum, & præter naturam est, sui ablationem indicare, scilicet, ut superiori capite dictum est, membrum luxatum & fractum esse restituendum, ulcus cicatrice claudendum, verrucas tollendas, secundo ulcus quoque cavum carne replendum esse æque plebei ac Methodici sciunt, ac forte etiam sarcotico medicamento illud agendum. Tertio, in curandis diuturnis ulceribus, quod à tempore indicatio neutiquam desumi queat, & quod ulcus non sit semper incidendum, ac novandum, & quod Thessalus in horum ulcerum curatione meminerit, labia dura & mali coloris esse excidenda, cum longe plura sint impedimento quominus ulcus glutinetur, ac non minus reprehenditur, qui ea nominarit ulcera diuturna & non cacoetes, & quod confusam diuturni ulceris curationem tradiderit, ampliusque non esse verum, quod ulcus innovatum, ut cruentum curari debeat, quando ulcus cruentum sit cavum & propterea sarcoticis prius opus habeat, & ut crustam glutinantibus. Non minus etiam damnatur, quod ad sananda illa ulcera cataplasma ex sinapi circumponendum laudaverit, & præcipue cum prius sinapismo, & postea purgatione corporis utendum, dixerit, quando medicamenta localia maximeque calida non nisi prius corpore purgato adhiberi debant. Accedit etiam, quod Thessalus voluit ulceris malignitatem curationem indicare, non minusque & diuturnitatem, cum tamen indicare potius videatur dispositionem partis.

Gal. in 3. Meth. med. 1.

Gal. in 4. Meth. med. cap. 4.

Præ-

Præterea, quod Methodici (qui & ipsi dixerunt ulcus planum cicatrice claudendum esse, cavum carne implendum, cruentumque conglutinandum) medicamenta epulotica, sarcotica & colletica antiquis cognita receperint, neque in illis componendis idcirco esse laborandum putarunt. Amplius quia curandis ulceribus Methodici non sumunt indicationem à parte affecta, neque à substantia, neque à figura, neque à situ; quæ omnia necessario esse consideranda pro recta ulcerum curatione molienda Dogmatici voluerunt. Damnantur itidem Methodici in nervorum vulneratorum curatione, & præsertim ad illorum inflammationem tollendam. Atque hæc sunt, quæ ipsis in medicina chyrurgica objiciuntur. Quæ si accuratius considerentur, haud illi ita, ut aliquibus Dogmaticis visum est, erunt damnandi, & de illo quod primo illis obiicitur, eorum scilicet Methodum nihil habere artificii, alias dictum est; idem hoc propemodum significare videtur, quod Dogmaticorum, in curandis febribus, indicandi ratio habet, quando & ipsi dicant, ipsas, ut causas indicare sui ablationem: exempli gratia membrum laxum erit tendendum, tensum laxandum, induratum emolliendum, & emollitum indurandum, atque sic de multis aliis faciendum quæ, ut ait Galenus, ex natura rei ne dum medici, at plebei etiam æque noverunt, & quod inter hos facit differentiam est, quoniam non æque omnes sciunt, qualibus præsidiis hæc tollantur, quæ tantum medicis nota sunt, ita & Methodici dicent, omne quod est alienum, sui ablationem indicare, quibusque etiam medicamentis tollatur, seipsos scire, & in hoc à plebeis, qui hæc ignorant, differre: At si dicatur, etiam plebeos non ignorare, ulcus, exempli gratia cavum carne esse replendum, atque fortasse non minus quoque medicamentis id faciendum esse sarcoticis vocatis, id est generantibus carnem, quæ ab antiquis fuere composita, & posteritati tradita, ac proinde æque ac plebei Methodici non distinguant, qualibus sarcoticis illud sit faciendum, cum non æque omnia sarcotica ab antiquis composita, & inventa, omnibus ulceribus cavis conveniant, quandoque enim tus ulceris cavitatem replet, quandoque iris, vel ervi farina, quandoque aristolochia; unde

In 5. Meth. cap. 10.

In 5. simpl. cap. 1.

in hoc ipsi maxime erraſſe viſi ſunt, qui communibus compoſitis ſarcoticis ab antiquis inventis perinde atque plebei cava ulcera in omnibus ſufficienter curari poſſe voluerint, cum tamen hæc non æque in omnibus carnem generent, ut propterea neceſſario diſtinguenda ſint ſarcotica, & cognoſcenda, quæ particularibus ulceribus conveniant, & quæ non. Ad quæ Methodici facile reſpondebunt, ſarcoticorum quadam communi diſtinctione propoſita, quippe, quod quædam efficacius, & quædam debilius agant, ad gignendam carnem, proinde ubi debiliter agentia non valeant carnem generare, ad efficacioremuſum confugiendum eſſe. Quam medicamentorum ſarcoticorum differentiam ex ulcerum natura magis quam ex natura partis eſſe capiendam Methodici duxerunt; unde in ulcere humidiori, validiori ſarcotico, & in minus humido, debiliori, opus eſſe affirmabunt. De indicatione à tempore alias à nobis actum eſt, ac non minus demonſtratum etiam ex Dogmaticorum ſententia, morborum varia tempora, varia præſidia indicare: verum quod in antiquo ulcere ad cicatricem non veniente utile ſit, uti Theſſalus ſentiit, labia ſcarificari, & ulcus renovari, etiam opiliones, ut recte Galenus ait, cognoverunt; neque immerito, cum pravo eo ſanguine evacuato, ac ſublatis calloſis labiis, & mali coloris in ulcere corrigatur prava (ſi cum Dogmaticis loquamur) intemperies, vel adſtrictus morbus, quippe tumor tollatur, ulceriſque meatus adſtricti aperiantur, & idcirco calor illiuſce partis eventillatur, tranſpiratque. Quam rem ita ſentiiſſe quoque viſus fuit Hippocrates, quum dixerit; (quod Gal. non negavit) *& ab inveteratis ulceribus confert, id agere, ut ſanguis crebro effluat.* Neque, ut opinor, recte à Galeno ad hoc fuit reſponſum. Quam curationem cum Avicenna, tum alii recentiorum maxime commendarunt. Ait Avicenna; *quando corrumpitur, quod eſt in circuitu ulceris, & virideſcit, & nigreſcit, cura id ſcalpellatione, & ſanguinis extractione, nec non cucurbitulis.* Quare non ita damnandus fuerat Theſſalus, qui dixit antiqua ulcera eſſe novanda, ac idcirco labia dura, calloſa, maleque colorata exſcindenda. Quod hæc præcipue ſint impedimento, ne ulcus coaleſcat. Dixit itaque antiquum ulcus, ut recens cruentumque curandum, quan-

In lib. de ulceribus.
In lib. 4. Meth. cap. 4.
Guid. de Cauliero in tract. 4. doct. 1. cap. 1.

quando multa recentia ulcera etiam cava ſint, in quibus primo cavitas carne replenda eſt, & poſtea conglutinatio enæmis medicamentis procuranda; unde Theſſalus quoque ſuppoſuit, recentia cava ulcera prius carne eſſe replenda, quam, ut cruenta conglutinentur. Omnia, quæ Theſſalo Galenus objecit, proſequi noluimus, quod ex iis quiſque intelligere forte queat potius contra hominem quam contra rem Galenum diſputaſſe. Quid mirum? ſi ulcera cacoetia diuturna appellarit, cum cacoetia ulcera perpetuo diuturna reddat, quæ tardiſſime ad cicatricem veniunt. Neque etiam confuſam curationem illorum ulcerum (etſi ſingula particularia ad eam curationem facientia proſequi noluerit) egiſſe viſus eſt, cum præcipua, & quæ certam curationem faciunt, tantummodo fuerit proſequutus. Neque etiam ita reprehendendus fuiſſe videtur, qui cum diuturnitatem tum malignitatem in diuturnis ulceribus curationem indicare affirmaverit: De primo nuper egimus, demonſtrantes etiam Dogmaticorum medicorum dogmatibus tempus in morbis curationem indicare; quod & curationi ulcerum diuturnorum maxime quadrare videtur, nam quemadmodum in horum ulcerum principio & augmento uſum habuerunt medicamenta, quæ quoviſmodo vel fluxionem ulcus facientem prohibebant, vel humorum acutam qualitatem ulcerantem corrigere valebant, vel quæ partis temperiem vitiatam, humores corrumpentem emendare, atque tollere potuerunt; nunc eadem ulcera in ſtatu & vigore conſtituta, vel quadatenus a ſuo vigore etiam declinantia, diſcuſſoriis atque evacuatoriis præſidiis egere Theſſalus docuit, unde ille labiorum facta exciſione ſanguinis in ipſis ulceribus evacuationem commendavit, atque non minus medicamenta metaſyncritica vocata, & præcipue quæ emplaſtro ex ſinapi confecto agebantur, quippe, ut partis (ſecundum Dogmaticos) cacoethia, quæ in vitiata temperie conſiſtit, qua humores vitiantur, tollatur, ejuſque partis imbecillitas reparetur, ſeu, uti Methodicis videbatur, ut meatuum partis adſtrictum, à quo, & cacochymia, & debilitas procedit, removeatur. Quæ tamen præſidia Gal. aperte (ut Theſſalo officeret) reprehendit; & particulatim illa, quæ ex ſinapi fiunt; quoniam hæc, quod vehe-

menter ſint calida & ſicca, incidendo, & erodendo, potius ulcus augere apta nata ſint, atque non minus quod augeant fluxionem humorum ulcus foventium, quoniam attractoria quoque vi polleant: & demum quoniam primum Theſſalus topica hæc præſidia adhibenda, tentandaque eſſe voluerit, poſt hæc (ut ulcus in melius mutetur, & ſanari videatur) purgationem catharticis, ſive eductoriis medicamentis eſſe moliendam. Quæ quidem ſi ita fiant, profecto medendi ordo pervertitur, quando in ulceribus ſanandis, primum locum (omnibus medicis conſentientibus) medicamenta purgatoria habeant, ad purgandos humores ex toto corpore foventes ipſum ulcus, & poſtea ea, quæ ulceratæ parti adhibentur. Verum, etſi hæc vera videantur, tamen non video Theſſalum ita ut ſit à Galeno, reprehendi debere: Etenim ipſe non adhibuit ſinapiſmum ſupra ipſum ulcus, ſed circa id ipſum, ac prope unde ulcus augere poſſe, intelligatur. Præterea totius corporis curam habuiſſe non ſemper, ſed in eo tantummodo, ſi ſinapiſmus non profuiſſet. Nam ſi forte hoc medicamento ulcus melius habuiſſe ipſi fuerit obſervatum, non eſt credendum alia remedia fuiſſe aggreſſurum. Hæc vero medicamina ex ſinapi ad hæc ulcera eſſe utilia, eo quidem fortaſſe nobis perſuadebitur, quod ulcera cacoëthia foveantur à prava partis affectæ intemperie humores affluentes, corrumpente; quæ nihil aliud eſt, quam partis cachexia, cum hæc autem ſinapiſmo corrigatur (mutatur. n. illiuſque partis intemperies à medicamenti iſtius digerente, rubefacienteque facultate) cur reprehendemus Theſſalum, qui tale præſidium propoſuerit? Neque dicendum eſt, morbi cacoëthiam non conſiſtere in vitiata partis intemperie, at in humoribus pravis ab intemperie genitis. Quoniam intemperies, quæ cachexia illius partis eſt, præcipua cauſa ad ulcus faciendum, exiſtit; ſublata enim cachexia, humores non corrumperentur, atque ita incorrupti ulcus non facerent cachoëtes. Si vero ſinapiſmus augeat humoris fluxionem, quod non negarent Methodici, tamen pravam partis intemperiem, qua humores corrumpuntur, & ulcus fovent, corrigit, quod longe utilius eſt ad ſanandum ulcus cacoëthias. Verum quia hæc ulcera diuturna, quæ cacoëthia ſunt, à partis cachexia po-

potiſſimum conſervantur, quippe humores affluentes corrumpente, aptoſque ea qualitate ex corruptione adepta ad exulcerandum ipſos faciente. Neque etiam nobis Theſſalus reprehenſione dignus viſus eſt, in eo quod primo dixerit utendum ſinapiſmo, & poſtea purgandum eductoriis pharmacis: Quando non in omnibus ulceribus ſinapiſmo atque purgatione uti oportere ſenſerit. Etenim in iis, quæ ab evacuato ſanguine per labiorum exciſionem, melius ſe habent, ac ſanitati reſtituuntur, neque ſinapiſmo neque purgatione opus eſſe ulla intellexit, ubi vero à ſanguinis vacuatione ulcera in melius non mutantur, ſinapiſmum eſſe adjungendum, atque demum ſi neque ſinapiſmo ſanentur, etiam purgatione larga eſſe opus, quæ fiat elleboro, vel aliis ſimilibus medicamentis valenter purgatoriis. Hujus vero curationis talis forte ratio erit, quod hæc ulcera aliquando ſolummodo foveantur ab imbecillitate partis ob vitiatam temperiem, quæ cachexia eſt humores corrumpens; & aliquando & ab ea cauſa, & ab humoribus corruptis ex toto corpore fluentibus ad partem ulceratam; ad ulcera, quæ primo modo fiant, ſat erit ſinapiſmus, tollens ipſam partis cachexiam; quæ vero utramque cauſam habebunt, præter ſinapiſmum etiam purgatio erit neceſſaria. At dicunt, ordinem perverti, quando prius purgatio locum habeat, & mox localia medicamenta. Hoc eſſet verum, ſi omnia ulcera diuturna cacoëthia ab utraque cauſa fierent, ſcilicet à partis vitiata intemperie, quæ cachexia eſt, humores corrumpente, atque à corruptis humoribus ex toto corpore, vel ex aliqua parte ad ulceratam partem confluentibus; at quia plærumque hæc ulcera fiunt ab affectu ſolummodo partis, qui ipſam reddit cachecticam, debilemque, atque humores, qui ulcus faciunt, corrumpit abſque ullo humorum ex corpore affluxu. Atque in talibus ulceribus curandis merito Methodici à medicamentis purgatoriis abſtinuerunt, tantummodo affectui partis, ut ipſum tollant, incumbentes, cum nulla purgatione ſit opus, neque utile ſit redundantes humores medicamentis catharcticis commoveri; commoti enim poſſunt, & ad ulceratam partem decurrere, ulcus augere, & ad alias quoque corporis partes commoti, poſſunt varios affectus,

& quandoque graviſſimos concitare: addo etiam eductoriorum medicamentorum uſum, vires debilitare, & præſertim naturales, ſtomachum vero privatim labefactare, appetentiam tollere, ac vitiare, nec non humores corrumpere, & viſcerum probam intemperiem vitiare. Neque injuria Methodici plerumque ab uſu purgantium ob haſce prædictas cauſas abhorruerunt, & non niſi magna neceſſitate coacti illorum uſum admiſerunt. Quid? non ne etiam Dogmatici uſum purgantium timuerunt? cum omnibus eductoriis medicamentis vim quandam ineſſe deleteriam, qua naturæ humanæ adverſantur, cognoverint. Quare neque Theſſalus in ulceribus cacoëthis à partis affectu, nullo humorum affluxu concurrente, ſinapiſmum ſufficere putavit. Ubi vero hæc à ſinapiſmo melius non ſe habeant (quod indicium ſit, adjunctum quoque affectui partis eſſe humorum ex corpore affluxum) etiam purgatione eſſe utendum. Neque eſt, quod aliquis contra Theſſalum dicat, conſultius eſſe ulcus præter partis cachexiam etiam humorum affluxum cauſam habere prius medicum dignoſcere oportuiſſe, atque ita primo purgationem fore præmittendam, & poſt ipſam ſinapiſmum inſtituere oportere. Verum ita reſpondere poſſent, non facile eſſe, ut medicus cognoſcat, partis affectui ulcus facienti humorum ex toto corpore, aut ex aliqua parte affluxum conjunctum eſſe, quod ars cognoſcitiva conjecturis ſæpe fallacibus exerceatur. Quamobrem Methodici utilius dixerunt, ſinapiſmum adhibendum & ipſius utilitatem eſſe prius experiendam, quam ad medicamentorum purgantium (quæ perpetuo prædictis cauſis multum timuerunt) uſum deventum eſſet. Namque certius æſtimarunt, poſſe intelligi, an humorum fluxio ulcus cacoëtes foveat, ex adhibitis medicamentis ad affectam partem metaſyncriticis vi tollendi vitia tam intemperiem (quem ipſi adſtrictum morbum faciunt) præditis. Si enim ulcus non foveatur affluxu humorum, profecto neceſſario ab uſu prædictorum medicamentorum melius ſe habebit, quod niſi in melius mutetur, ſignum erit, fluxionem humorum impedimento etiam eſſe, ne ulcus coaleſcat, atque tunc deprehendi, medicamentis quoque eductoriis, ad purgandos, & revellendos humores à parte exulce-

cerata, opus esse. Objicitur præterea Thessalo à Galeno, quod ulceris quoque malignitatem curationem indicare, dixerit. In qua re non video Thessalios solummodo esse reprehendendos, sed plures etiam Dogmaticorum, qui malignitatem in morbis curationem indicare voluerunt: quid enim? An non Dogmatici in peste pestiferisque febribus, atque in vulneribus venenatis sumpta indicatione privatim à malignitate, alexipharmacis agunt? Cujusmodi est terra sigillata, terra samia, bolus armenus, lapidesque alii, & terræ bezoarticæ. Non ne etiam in vulneribus & morsibus venenatis theriaca, mithridatio aliisque alexiteriis Chyrurgi uti solent? Præsentis vero occasionis non est, ut de hac re, scilicet an morborum malignitas curationem indicet, hic longius agatur, idcirco ad aliud, quod Galenus Thessaliis medicis in nervorum curatione objecit, transeamus; & dicamus non constare nobis, qualem Thessalus curationem particularem ad nervos vulneratos instituerit. Quod fortasse neque Galeno fuisse notum ea conjectura, facile dubitatur, quia Thessali verba de ea curatione non recitaverit, quemadmodum fecit ubi de diuturnorum ulcerum curatione egit. Errores vero quos in curatione nervorum vulneratorum se animadvertisse dixit, non à Thessalo, sed à quibusdam ex Thessali sectatoribus, qui an recte Methodicam medicinam calluerint, haud plane constat, prodierunt. Sed hæc omittamus, & ad ea, quæ Thessaliis in curatione nervorum vulneratorum objiciuntur, veniamus. Primo ii redarguuntur, quod in punctis nervis iisdem medicamentis usi fuerint, quibus uti consueverant in maximis vulneribus, quippe enæmis; idest conglutinantibus; quæ curatio est summe periculosa, quando potius vulnus sit augendum, ut per ipsum humores effluant, quam claudendum, ne exinde dolores, inflammationes & convulsiones pertimeantur, ad phlegmonesque in iisdem concitatos nervis cum præcavendos tum sanandos utendum sit juxta communitatem illorum præcipuam medicamentis laxantibus, scilicet quod inflammatio quælibet sit morbus adstrictus. Ad primum dicimus, Methodicos voluisse omnia quidem vulnera enæmis curari, attamen servatis (ut ajunt) servandis, quando neque constet illos ulcus cavum iti-

In lib 4. Meth. cap. 4.

dem ſtatim coglutinatoriis coaleſcendum ſtatuiſſe, ſed poſtquam cavitas carne fuerit repleta, neque ſordidum, priuſquam fuerit probe deterſum: proinde in nervorum itidem punctionibus non ſtatim ad vulnus conglutinandum ipſos feſtinaſſe, neque minus etiam in omnibus vulneribus, morſibus atque ictibus venenoſis, idem eſſe faciendum; ſiquidem virus primum per vulnus extrahendum fore ducebant, iis, quæ laxant, quod virus in partem vulneratam ſuſceptum, morbum adſtrictum faciat. Unde locum etiam non habebit, quod ab auctore libri de ſectis ad eos, qui introducuntur Galeno tributi, (quem Galeni non fuiſſe auderemus affirmare) Theſſaliis quibuſdam objicitur; ſcilicet eos non poſſe (exempli gratia) recte mederi morſibus à cane rabido inflictis, cum primis diebus nullo ſigno à morſibus, qui à cane non rabido fiunt, interſtinguant? quare illos iiſdem enæmis morſus curaſſe, quibus & illos à cane non rabido factos ſanabant, ſcilicet ſtatim vulnus conglutinantes; unde ex hac prava curatione, clauſo intus veneno, minimeque per vulnus expurgato, quoſdam periiſſe. Nunquam credere potuimus viros alioquin doctiſſimos (quod ex quibuſdam ipſorum fragmentis conjicitur) ſcilicet Methodicos celebriores tam ſtupidos fuiſſe, qui vulnera venenata à communi curatione non exceperint, aliaque via ea curare non voluerint. Eodem itidem modo, & in punctis nervis, eos ſtatim ad conglutinationem veniſſe non conſtat litterarum monumentis, vel à Themiſone, vel à Theſſalo, vel ab aliis, qui in ſecta Methodica claruerunt, poſteritati traditis, licet ſcripſerit Gal. medicum Theſſalium quendam primo enæmis medicamentis in nervo vulnerato adhibitis, & poſtea oborta inflammatione appoſito emplaſtro ex tritico, (quod olim antiqui parabant ex farina triticea oleo atque aqua, & idcirco triapharmacum appellarunt) putredine concitata, intereмiſſe. Hic fortaſſe medicus Methodicus non recte Methodicæ ſectæ hypotheſes tenebat, quod eo argumento conjicitur, quoniam ille ad inflammationem in puncto nervo obortam, uſus fuerit ex farina triticea emplaſtro putrefactorio. Quis quæſo Methodicorum fuit, qui unquam docuerit in inflammatione, quæ eſt morbus adſtrictus, perpetuo ſuppurantia convenire,

In 6. Meth. med. cap 2.

cum

cum primum illorum dogma fuisse demonstraverimus, in adstricto affectu laxantia medicamenta convenire, & non suppurantia. Thessalus iis certe usus non fuisset, sed solis laxantibus, cujusmodi usum quoque fuisse Galenum in nervorum puncturis ad prohibendam inflammationem constat; cujusmodi est oleum temperate calidum, antiquum, Sabinumque primum locum habuisse statuit, quo usum fuisse scribit, cum in nervis punctis, tum circum puncturam ipsorum. An non ipsum est medicamentum secundum Methodicos laxans, quinimo ipsum laxare Galenus in multis locis docuit. Etenim de nervis vulneratis cum dolore ait: Bis ac ter in die, & in nocte solitum fuisse adhibere fomentum ex oleo calido, quid an non etiam ab eodem oleum è seminibus lini expressum commendatur? quod itidem nemo negabit esse unum ex usualibus laxatoriis, quæ fuere apud Methodicos in usu ad morbos adstrictos: Quare ii non videntur ita graviter reprehendendi, qui nervos vulneratos, maximeque punctos curant laxantibus, & anodinis ratione doloris & inflammationis, quæ in ipsis magno cum timore fieri solent. ad quas inflammationes compescendas, vel prohibendas etiam in vulnerato capite cum ossis fractura, sublato osse duræ membranæ affundendum sanguinem columbi atque rosaceum temperate calidum, voluit, compluresque oleo solummodo rosaceo affuso calido nullum periculum incurrisse & sanantos fuisse Galenus itidem scripsit. Igitur neque in nervorum, nervosarumque partium vulneratarum curatione Thessali methodus tanta reprehensione digna videtur. Veluti Methodici putarunt, magna quoque ventris vulnera enæmis præsidiis esse conglutinanda, servatis tamen servandis, scilicet in primis aliarum internarum pratium prius habita accurata consideratione. Neque enim ita stupidos fuisse medicos Methodicos, qui spacio quatuor centum fere annorum super omnes alias sectas (uti superius à nobis demonstratum est) in medicina claruerunt, censendum est, ut ventris magnum vulnus statim nulla partium internarum habita consideratione claudendum enæmis voluerint, sed post accuratam internarum partium curationem credendum est voluisse hanc indicationem locum habere, ita ut quæ prima in mente illorum fue-

In 6. Meth. med. cap. 7. In 1. de comp. med. secundum loc. cap. 8.

In lib. 10. simpl. cap. de sanguine columbino in 7. de comp. med. secundum loc. de plaga capitis à percussore.

fuerit indicatio, postremum locum in executione habuerit. Eodem itidem modo Galenus Methodum Methodicorum damnavit, ex eo quod in sputo sanguinis ex ulcere pulmonis mittant sanguinem, quod nihil aliud sit, quam in morbo laxo uti medicamento laxante, sanguinis enim vacuatio (auctore ipso Galeno) medicamentum calasticum, id est laxans est. Ad quod, non inconvenire aliquando dicimus ex accidenti morbum laxum præsidio laxante tolli, perinde ac Dogmatici etiam dicunt, fluxum sæpius tolli. At consultius quoque Methodici responderent, non omne sanguinis sputum laxum morbum dici, sed illud solummodo, quod fit, ubi sanguis immoderatius ita effluit, ut in corpore magnam noxam inducat. At esto etiam quod ob eam causam immoderatius sanguis effluat, ita ut sit morbus laxus, non inconveniet revulsionis & diversionis gratia ad sistendum illum fluxum modicum sanguinis, ut posterius clare demonstrabitur, vena secta, vel alio modo educi, Quomodo sæpius Dogmatici hæmorrhagias, menses immoderatius profluentes, vel hæmorrhoidas sistere consueverunt. Atque hæc sunt, in quibus Medicina Methodica à Dogmaticis damnatur.

In 5. Meth. med. cap. 15.

Cap. XVI.

Methodicis objicitur, quod non exerceant medicinam ad homines particulares, sed ad hominem communem, & genericum.

In 3. Meth. med. cap. 7.

Stupidissimos Methodicos vocat Galenus, eosque extremæ dementiæ dixit, communem esse omnium hominum curationem putantes, quando non homo communis & genericus sit curandus, at particulares homines, natura, ætate, sexu, consuetudine atque studio inter se distincti: Si itaque inter se homines hisce de causis sunt differentes, etiam quemque illorum differentem curationem, quæ ad ipsum curandum aliquid veluti proprii habeat, habere est opus. Unde Thessalus, quod instituerit Methodum medendi, qua non particulares homines cu-

curantur; ſed communis & generalis homo maxime damnandus videtur. Verum (ut verum aperte fateamur) non ita fuiſſe ab omnibus judicatam hanc ſectam ea ratione intelligitur, quia ceteris omnibus ſectis medicinæ (dico Empiricæ & Dogmaticæ ſeu rationali) tot annis, uti alias dictum eſt, ita prævaluit, ut non ruſticos & plebeos, ſed viros doctos, philoſophos, nobiles, magnates, principes, atque Imperatores ſibi ipſi maxime addictos habuerit. Neque medici eam ſectam in villis, in oppidis, & in aliis locis vilibus exercuerunt, in medendique arte ipſi tantum claruerunt, at quinimo in maximis celeberrimiſque civitatibus, cujuſmodi fuit olim magna Roma, in eoque præſertim tempore, quo ipſa imperatoribus maximis floruit, creditaque merito eſt, omnium civitatum regina, & metropolis. Cur itaque iſtius ſectæ, illis temporibus admodum celebris ejus ſectatores fuerunt ita ſtupidi, & dementes judicandi? certe Galenus contra Theſſalios magis contumeliis, quam argumentis agere multis videbitur, qui accurate omnia, quæ Galenus adverſus hunc unum Theſſalum, cujus fuit hoſtis acerrimus, ſcripſit, animadverterint. At rem aggredior, ut oſtendam curationem illam generalem & communem quam homini communi tantum, & non particulari convenire Dogmatici ſtatuunt, haud videri ita inutilem, & perniciosam, licet ipſis primo objiciatur, uti dictum eſt, non homines particulares eo medendi modo curari, ſed hominem genericum & communem, quæ opinio vel unico hoc argumento à veritate abhorrere, videtur, quod ſingulis particularibus non una curatio propter ipſorum differentem naturam, ætatem, ſexum, conſuetudinem atque ſtudium, convenire poſſit. Etenim quis medicorum eſt quem lateat, in calidiori corpore exempli gratia minus laborandum ad tollendam febrem, quam in frigidiori? idque propter majorem, & minorem à naturali ſtatu receſſum, atque ita etiam in ſicciori corpore ulcerato validiora ſiccantia convenire, & humidiori, minus efficacia. Ex quo cognitum eſt, agreſtioribus, atque robuſtioribus corporibus valentiora medicamina convenire, & mitiora imbecillioribus. Huc accedit etiam, quod alia medicamenta pue-

Gal. in 3. Meth. med. cap. 7.
In 2. ad Glauc. cap. 3.
In 6. Meth. med. cap. 3.
In 6. de comp. loc. med. c. ult.
In 2. de comp. ſecundum natur. cap. 11. & in 3. cap. 3.

pueris, alia juvenibus, alia adultis, atque alia ſenibus convenire quotidiana experientia cognovit, pueri quidem neque vacuationes inſignes, neque purgationes ferunt, ut Juvenes & adulti faciunt. Quare iſtis rationibus Methodicorum generica curatio à Dogmaticis eſt exploſa. Quæ fortaſſe, ut defendatur haud multis quoque rationibus indigna a quoquam eſtimabitur: Siquidem omnium teſtimonio & confeſſione conſtet, corpora omnium particularium hominum, ex iiſdem conflatà eſſe principiis, ſcilicet ab iiſdem elementis, humoribus, atque partibus, à quibus unica ab iis natura fluxit, quam eandem ſingulis ineſſe cognoſcimus: neque enim individua ſpecie differunt, ſed quibuſdam accidentibus, quorum varietate in ſingulis curandis, medicamenta non natura, ſed potius efficaciori vi, & minus efficaci diſtincta conveniunt; unde hæc ipſa ad ſingulares homines curandos varia inter ſe erunt (ut aiunt) ſecundum magis & minus, id eſt ſecundum majorem & minorem vim, qua donata ſunt, atque hac ſolummodo differentia curatio generica, à particularium hominum curatione interſtinguet, quoniam ad particulares homines, natura, ætate, ſexu, ſtudio, conſuetudine diſtinctos, perſanandos, ea quidem cognita eſſe debent medicamenta, quæ efficaciter agunt, atque illa non minus quæ blande: Medicos ſiquidem omnes haud latet, pueros, eunuchos mulieresſque molles, non ferre prævalida evacuantia, atque purgantia; & viros adultos, robuſtos, agreſtes prævalidis juvari: quod in curandis quoque affectibus maxime animadvertitur. Nam pueri febre, vel phlegmone vexati, neque ſanguinis vacuationem, neque purgantia valida æque, ut viri iiſdem malis laborantibus, ferrent, neque ulcera in iiſdem æque ſiccantibus medicamentis tollentur, in his efficaciora ſiccantia, atque in illis debiliora, requiruntur. Itaque ex iis facile intelligimus, non ita damnandam eſſe genericam Methodicorum curationem, qua ne dum homini generico, at quinetiam particularibus hominibus differentibus temperamento, ætate, ſexu, ſtudio, conſuetudine & quibuslibet aliis differentiis diſtinctis, mederi poſſe, adnotatis in medicamentis quibuſdam pauculis differentiis, quæ penes ipſorum majorem & minorem agendi vim,

vim, animadvertuntur. Quo non mirum eſt, ſi medicamenta, convenientia homini communi, etiam particularibus hominibus probe convenire ea cautione videantur. Quæ res facile nobis innoteſcet, præmiſſis quibuſdam, & primo, quod ſolæ animalium ſpecies & non particularia individua proprios ac diſtinctos habuerint cum cibos, tum medicamenta; atque ita, ut in ipſis diſtinctiſſima obſerventur. Unde Gal. merito facultates medicaminum experientia cognoſcendas ad hominum uſum docens; dixit: *In primis quidem ac maxime ſumendum eſt judicandæ facultatis experimentum ab ea re ad quam dicitur, ſiquidem non protinus ſi hominem refrigeret cicuta, & ſturnum refrigerabit: aut ſi ſturnum nutriat, nutriet & hominem, eadem ratione, neque ſi hominem purget veratrum continuo purgabit & coturnices.* Quod tamen in individuis non ſervatur. Etenim veratrum omnibus coturnicibus eſt cibus, ſingulæque coturnices eo cibo nutriuntur, veluti eo cibo omnes homines purgantur, idem quoque eſſe de medicamentis à multis traditum eſt neque immerito, cum, ut quædam ex innumeris perſtringam, experientia cognitum ſit dictamnum exempli gratia non uni cervo at ſingulis cervis vulneratis remedio eſſe, & veneno ſingulis cervis infectis cancros fluviatiles cinaramque adverſari, & adverſus morſus venenatos muſtellæ cuilibet rutam dovoratam eſſe auxilio, & ciconiæ origanum, urſo formicas; cunilam teſtudini, apro hederam, oleaſtrum elephanti, corvo laurum, lactucamque ſylveſtrem draconi. Non enim uni tantum bruto, ſed cunctis & ſingulis hæc medicamenta prodeſſe, cognitum eſt, longus quidem & nimius labor naturæ fuiſſet: ſi ſingulis ejuſdem ſpeciei brutis, ſingula monſtraſſet medicamenta, compertum enim eſt, quod uni ejuſdem ſpeciei animali ad medendum convenit, ſingulis omnibus ſuæ ſpeciei convenire. Ad purgandum quoque eodem modo natura in ſingulis animalium ſpeciebus ſe habuiſſe conſtat, ut quædam medicamenta purgantia illas ipſa docuerit, quæ omnibus brutis ejuſdem ſpeciei ad corpus excrementis exonerandum, conducant; non ne feles commanſis graminis radicibus vomitione purgantur? an non canes lauro? accipitreſque voratis ſuis ipſorum pennis? palumbes vero, graculas, merulas,

las, lauri itidem folio annuum faſtidium purgare, & columbas, turtures gallinaſque helxine, anateſque, anſeres, atque ceteras aquaticas aves ſyderiti herba, & grues paluſtri junco, Plinius teſtatum reliquit? Quid itaque non ne verum eſt? naturam diverſis animalium ſpeciebus quædam monſtraſſe præſidia, quibus ad morbos particularia animalia uti queant? certe quidem, namque (uti dictum eſt) eodem modo ſe habent animalium ſpecies ad medicamenta, quo ſe habent ad nutrimenta. An non hordeum, avena, zea, ſagopyrum, fœnum cibus eſt omnibus equis, muliſque; veluti triticum omnibus hominibus? non enim equorum mulorumque aliqui licet temperamento, ætate ſexuque quodammodo differant, hunc cibum reſpuunt, vel ipſum aliqui illorum non ferunt. Panis etiam è tritico paratus ita ſingulis hominibus eſt opportunus cibus, ut nullus ipſum reſpuat, neque ullus ipſius uſu ledatur; non enim Socrati convenit, & Platoni (quod à Socrate ipſe temperamento diſtinguatur) nequaquam: neque ſolis pueris, at ſingulis cum pueris, tum juvenibus, tum aliis alterius ætatis hominibus cibus eſt opportunus, non ſecus & viris & mulieribus, & ruſticis, & urbanis conducit, plebeis, philoſophis atque aliis ſtudio differentibus. Quare eodem modo de medicamentis erit ſentiendum, quippe quod uni homini conducit, ceteris aliis omnibus conducere; neque varia corporum temperamenta, ſexus, ætates, ſtudia, medicamenti eſſentiam ſive naturam unquam evariant, ſed quantitatem ſolummodo, & ipſorum medicaminum agendi efficaciam, cum ex iis quidam homines minus efficacia ferant, & quidam etiam valde efficacia exoptent, ipſiſque juventur. At rem hanc exemplis quibuſdam illuſtremus, & confirmemus, quid, an non cognitum eſt, unico medicamento innumeros fere homines ab eodem affectu, perſanatos fuiſſe? non ne Æſculapius Romam peſtilentia infectam ſolo Theriacæ uſu ſanavit? quid non ne omnibus hominibus, calidi, frigidi, humidi ſiccique temperamenti, cujuſvis ætatis, ſexus ſtudiique peſte infectis Theriaca fuit utilis? Quid etiam, non ne Galenus expreſſum reliquit, in quadam peſtilentia, omnes homines cujuſvis temperamenti, ætatis, ſexus, uſu boli ar-

armenii (quem fuisse terram sinopicam Dioscoridis putamus) per os devorati fuisse juvatos? Quid etiam de lapide bezoartico dicemus? an non omnibus utiliter datur, ad venenum devoratum, & ad febres pestilentes? certe quidem. Si vero de medicamentis quoque venenosis loquamur, non ne cicuta, opium, cantharis, buprestis, salamandra, taxus & alia similia omnes homines cujuslibet temperamenti, ætatis, sexus, studii, graviter lædunt? Neque est, ut quis dicat, quoddam venenum devoratum non eosdem particulares homines æque lædere, quinimo quibusdam devoratum nihil læsisse; quod etsi quandoque contingat, non ideo fit, quia in hominibus temperamento, ætate, sexu aliquo pacto invicem distinctis diverse agat, ita, ut quosdam lædat, & interimat, & quosdam non, at aliam in causam varia à veneno devorato operatio erit referenda, quæ erit in quibusdam venenum gravem noxam non inducere, aut quod ejus quantitas nimis exilis fuerit adeo, ut priusquam cœperit agere, fuerit ab expultrice natura, vel per alvum, vel per sudorem, vel per urinam, vel per vomitum excreta; aut quia venenum antidotum invenit in stomacho, cujus vi impeditum agere non potest, quando cibus pinguis ac unctuosus in stomacho existens, vim veneni hebetet, ac retardet, quoad una cum excrementis excernatur. Quare illa varia veneni in variis hominibus operatio, non à differentia naturæ, vel ætatis, vel sexus, vel alterius conditionis provenit, sed à causis prædictis. Eodem modo si loquamur de alexipharmacis, & alexiteriis, idem verum esse comprehendemus, quando & hæc omnibus particularibus hominibus vel veneno infectis, vel à fera venenata demorsis, medicamenta sint, neque varie agant ratione varii temperamenti, ætatis, sexus, studiique, sed quinimo singulis remedio sint. Scribit Galenus de Theriaca, eam esse optimam, quæ omnes homines à viperis demorsos sanat; quinimo dixit, neminem ex demorsis à viperis, qui theriacam devoraverit, interiisse. Si itaque omnes demorsi à viperis Theriaca sanantur, quomodo verum erit rationalium medicorum dogma, quod medicamenta in corporibus temperamento, vel ætate, vel sexu, vel studio, diversis ac variis, non eadem, sed varia quoque esse debeant? Accedit,

quod si non eadem medicamenta, particularibus hominibus natura, vel sexu, vel ætate, vel studio, differentibus convenirent, ergo in variis hominibus à viperis exempli gratia demorsis varia medicamenta alexiteria convenirent, neque unicum omnibus conduceret alexiterium, quod tamen omnes falsum intellexerunt, quoniam sola Theriaca (Galeno auctore) sanat omnes à viperis demorsos: adde quod si hoc esset, non tantum ratione variorum hominum demorsorum, at quinimo etiam ratione singularum viperarum mordentium, natura, ætate sexuque diversarum, alexiteria varia esse debuissent, quod si fieret, medicamenta ferme innumera esse deberent alexiteria, cum tamen pauca sint, quæ omnibus à quibusvis serpentibus vipereis demorsis efficaciter medentur. Quid etiam an non Galenus affirmavit? omnibus hominibus à cane rabido demorsis antidotum ex cinere cancrorum fluviatilium ustorum ita conducere, ut hæc antidotus multis diebus per os assumpta quoslibet demorsos à cane rabido ab hydrophobia sive à rabie ita præservaverit, ut ne unus quidem ex iis, qui antidotum devorarunt, rabie fuerit tentatus. Item de alysso ad rabiem scripsit. Ceterum si de purgatoriis etiam sermo habeatur, quid an non omnes purgant? Veratrum devoratum omnes quidem homines cujusvis conditionis purgabit, idem scammonium, colocynthis, elaterium & si quibusdam non conveniat veratrum, vel scamonium vel aliud ex medicamentis eductoriis, hoc non fit, quod propter differentem vel naturam, vel ætatem, vel sexum, vel studium diversum, non purget, at quod vel nimis purgat & agitat, vel minus quam sit opus. Quapropter cum singulis hominibus, licet differant, natura, vel ætate, vel sexu, vel studio, eadem medicamenta convenire hactenus demonstraverimus, quis quæso non intelliget, Galenum contra Thessalum conviciis potius, quam rationibus egisse? neque enim stupidi & extremæ dementiæ erunt dicendi, qui constituta generica curatione (quibusdam & pauculis exceptionibus animadversis) particularibus hominibus mederi posse, existimarint: quod Methodici fecerunt, qui hypothesi generica constituta (quod omnes morbi vel ad adstrictum vel ad laxum reducantur) in omnibus corporibus,
cu-

cujusvis naturæ, ætatis, sexus, temperamenti, studiique, morbo adstricto vexatis, laxantibus medicamentis esse utendum, & in laxo, adstringentibus voluerunt. atque hæc pauca nobis de hac re sufficiant.

Cap. XVII.

De parte prophylacticae, quam Methodici cognoverunt.

Demum addimus communitates partis medicinæ prophylacticæ, id est præservatoriæ: De quibus auctor libri medici Cap. 3. vocati ita habet: *Jam vero præter quatuor chyrurgorum communitates est & species, quam προφυλακτικὴν id est præservatricem appellant. Apponitur autem & ipsa, ut communitas, in deleteriis & toxicis, bestiisque omnibus, quæ virus inspuunt, tum venenosis volatilibus, & terrestribus aquatilibusque. Nam commune omnium genus, ut sint exitialia, non tamen ad adstrictum & fluens.* Ex his apparet Methodicos habuisse sive exercuisse partem hanc medicinæ præservatoriam solummodo in deleteriis medicamentis, sive venenis, quæ devorata interimunt, & in morsibus, & ictibus bestiarum venenosarum. In hisque communitas est, quod hæc scilicet venena, & morsus, ictusque venenati sint exitialia, idcircoque ab ipsis indicari medicamenta cum alexipharmaca tum alexiteria, quæ nostri antidota, & Theriacalia vocant. Quorum quidem medicamentorum usu homines cum à venenis præservantur, tum à morsibus, ictibusque venosarum ferarum. Unum adnotamus, quippe illam præservatoriam communitatem Methodicos solummodo in venenis, morsibusque, & ictibus venenatis cognovisse, neutiquamque in alia parte medicinæ, quæ etiam ab aliis affectibus in quos homines, & ob pravam victus rationem, atque ob alias causas delabuntur præservare docet: Idque fortasse, ut putamus, ita erat, quia olim medici forte non omnium malorum præservationi dabant operam, sed solummodo (uti dictum est) venenorum, quæ per os assumuntur, aut venenosorum animalium morsu vel ictu corporibus communicantur, prophylacticæ; ob eamque fortasse causam, quod

hæc exitialia atque mortifera ſint, & ab ipſis clam poſſint homines extingui: ex quo hujuſmodi præſervatio ſingulis hominibus cujuslibet conditionis utilis fuit æſtimata, maximeque omnium, Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, Principibus, Magnatibus, atque divitibus utiliſſima ab omnibus ipſa fuit exiſtimata. Idcircoque olim apud antiquos hæc præſervatio in magna exiſtimatione eſt habita, atque ob id accurate exculta, ne veneno Reges, Principes, aliique perpetua formidine tenerentur, atque ſæpius interimerentur; cui & illam, quæ pertinet ad morſus, & ictus beſtiarum venenoſarum; (quod eodem modo ab ipſis veneno itidem homines infecti periculum repentinæ mortis ſubeant) Methodici forſitan adjunxerunt, in ipſiſque cum venenis, tum morſibus ictibuſque animalium venenoſorum præcipuam medicinæ partem prophylacticem conſiſtere ii exiſtimarunt, aliorum affectuum, (quia omnes mortiferi non ſunt) non admodum formidatorum ab hominibus, præſervationem methodo curativa complexi. Unum ſcitu dignum eſt, quamobrem hanc communitatem prophylacticem ad adſtrictum & laxum non retulerint. Namque videbatur hæc commode ad adſtrictum morbum poſſe reduci; etenim venenum devoratum quod inflammat, putredinem concitat, dolores & alia ſimilia inducit, adſtrictum affectum facit, quod profluvium ſanguinis vel excrementorum inducit, idem affectum laxum efficit, veluti virus ab ictibus, & morſibus ſerpentum, ac aliorum animalium venenoſorum in partem vulneratam ſuſceptum, & poſtea in totum corpus diffuſum, morbum profecto adſtrictum concitat. Hæmorrhous vero ſerpens excipitur, qui morſu primo etſi adſtrictum morbum faciat, quippe corpori virus per partem demorſam affundens, tamen hoc virus proprietate quadam meatus corporis immodice laxando immoderate ſanguinis profluvio demorſos homines interimit. Plerique vero morbum adſtrictum facere videntur, unde mirum non eſt, ſi Dioſcorides, Nicander, & alii omnes primo ad venena devorata laxantia medicamenta (uti olea dulcia ſunt, adipes, decocta meliloti, ſeminum lini, fænugræci, altheæ atque ſimilium) maximis laudibus commendaverint: & ad morſus venenatos ictuſque, ſcari-

ri-

rificationes, circinationes, inustiones, putrefacientia, & ulcus dilatantia, sordidumque facientia; quinetiam ad partem demorsam cucurbitulas, sanguinisque quinetiam per venam sectam evacuationem, atque purgationem quæ fit medicamentis laxatoriis, in familiari usu omnes habuerint: quæ omnia laxantium præsidiorum genere comprehendantur. Non retulerunt tamen (uti dictum est) venenum, morsus, ictusque venenatos ad adstrictum vel laxum, ea forsitan de causa, quod hoc pertineret ad methodum curativam, nequaquam vero ad prophylacticem. Hæc solis alexipharmacis, atque alexiteriis medicamentis (quæ cum venenis, tum serpentibus, aliisque feris venenatis à tota (ut medici ajunt) substantia maxime adversantur) perficitur. Quorum usus non tenebatur servare, neque laxi, neque adstricti rationem. Si vero iis medicamentis, quæ non occulta vi à tota ipsorum substantia proficiscente, sed manifestis qualitatibus, agunt, ad venenatos quidem uti voluerimus, curatio à laxo & adstricto recte poterit indicari; quando virus, aut in vulnus à virulentis vel bestiis, vel telis profectum, susceptumque, aut per os devoratum adstricti affectus rationem quadantenus habeat. cum intra corpus sit, vel in partem à bestia, aut à telo venenato sauciatam, susceptum, morbum adstrictum faciat; ac proinde laxandum indicet. Unde est, quod in vulnere venenato vulnus non sit continuo cicatrice claudendum, sed per plures dies apertum servari debeat, ac vel etiam quandoque ampliandum, cum adstricti affectus rationem habeat. etenim intra corpus virus delitescens, vel inflammationem concitat, vel putredinem accendit, vel dolores sævos, vel syncopem, vel alium affectum similem creat, ex quo sane constat, dignum reprehensione fuisse illum medicum Methodicum, qui vulnus, à morsu canis rabidi inflictum statim clausit, cicatriceque ipsum obduxit, unde hydrophobia sive rabies, qua homo interiit, fuit subsecuta. Cum ex Methodicorum dogmatis vulnus cicatrice claudi haud debuerit, sed potius augeri, & diu apertum servari (ut virus adstrictum educeretur) ipsum oportuisset. Non secus etiam de epoto veneno observandum, dicimus scilicet, ipsum habere morbi adstricti rationem, quare laxandum esse.

Gal. in libro de sect. ad eos quod introd.

Quod dogma Dioſcorides Anazarbeus ſcribens de venenatorum curatione in communi, dixit: quam primum in ipſis venenum fore per vomitum educendum, laxantibus medicamentis copioſius epotis, atque poſtea per ventrem clyſteribus itidem laxantibus injectis. Methodici itidem, quod etiam à Dogmaticis medendo obſervatur, quandoque ſanguinem vel ſecta vena, vel alio modo evacuant, eductoriiſque medicamentis purgationem moliuntur, ſudorificis, atque diureticis itidem evacuant. quæ præſidia calefactorum, id eſt laxantium genere, omnia quidem comprehenduntur, atque hæc nobis ſufficiant, de communitatibus medicinæ partis prophylaticæ Methodicis cognitis. Fortaſſe poſterius de hac parte prophylaticæ ex Methodicorum mente accuratius ſcribemus, ut de omnium affectuum præſervatione Methodica via diligens ratio à nobis habeatur.

FINIS LIBRI PRIMI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER SECUNDUS.

Cap. I.

In quibus Methodici à Dogmaticis dissentiant.

Ethodici in multis à Dogmaticis dissenserunt, & primo quod ii omnes morbos ad adstrictum vel ad laxum reduxerint, quoniam ipsi voluerunt, in meatuum homini corporis symmetria, sanitatem, & in ametria, morbum consistere: Dogmatici vero tametsi & ipsi non negarint, morbum dari in meatuum vitio, etiam morbos simplices dari, quos in intemperie constituunt, voluerint, scilicet, calidos, frigidos, atque siccos; & hos aliquando in nuda qualitate constitutas, & aliquando in qualitate cum materiá. Præterea & in organicis partibus morbos complures fieri didicerunt, quos ipsi aut in naturali mutata conformatione constituunt, aut in vitiato partium organicarum numero, aut in magnitudine vitiata, aut in mala compositione, aut denique in soluta earum partium unitate, qui morbus communis est & similaribus & organicis partibus. Et quod pertinet etiam ad meatuum morbos, Dogmatici quoque ab ipsis differunt, etenim (uti auctor est Galenus) Methodici morbos præsertim in meatuum occultorum, insensibiliumque vitio constituisse visi sunt, cujusmodi sunt meatus cutis, quos Græci poros appellant; Dogma-

In libro de diff. morb. cap. 5.

gmatici vero non tantum insensibilium atque occultorum, at quinimo omnium aliorum, qui sensibus manifesti sunt, quales venarum, arteriarum, intestinorum, aliorumque partium similium. Non recte tamen intelligimus, quomodo verum esse potuerit Methodicos considerasse tantummodo vitium meatuum cutis, non autem aliarum partium; cum Methodici febres putridas, phlegmones internos, tumores, obstructiones, morbos adstrictos fecerint; de qua re alias accuratius tractabitur, nunc reliqua prosequimur, in quibus Methodici à Dogmaticis dissentiunt. Jtaque (uti dictum est) non concesserunt morbos à solis primis qualitatibus immoderatius auctis fieri, quod elementa haud ipsis qualitatibus primis, sed secundis mutuo alterentur, generentur, corrumpanturque, quippe vel rarefaciendo, vel densando. Non enim aqua in aerem mutatur ignis caliditate, tanquam immediata causa in ipsam agente, sed ipsam extenuando rarefaciendoque, rarefacta enim aqua fit aer, atque ex aere densato a frigiditate rursus fit aqua; præterea negant etiam humores in corporibus exuperantes per se solos morbos facere posse, etenim ni ipsi humores ab alia causa moveantur, profecto morbos concitare non putarunt. Alias (vidimus) Galenum scripsisse quosdam multos annos (licet humoribus multis abundaverint) sanos vixisse, quoniam eo toto tempore, meatuum corporis statum commoderatum habuerunt. Tertio ad indicandum curationem, non esse tempus conterendum, putarunt, in variis corporum naturis, temperamentisque animadvertendis, non minusque inutilem esse existimarunt, cognitionem variarum ætatum, sexuum, consuetudinum, studiorum, cœli, regionum, annique temporum, atque etiam variarum partium affectarum, in omnibus vero phlegmonibus nudis laxantibus utendum esse, nullis adstringentibus ad robur viscerum admistis, voluerunt.

CAPUT II.

Primas qualitates morbos non facere, ac proinde ab ipsis veram curationem ex Methodicorum dogmatis, non indicari.

METHODICI neque simplices qualitates, neque humores morborum causas præcipuas, ita ut ab ipsis curatio indicari queat, esse voluerunt. Primas quidem qualitates quippe caliditatem, frigiditatem, humiditatem, atque siccitatem, per seipsas morbos non facere eo argumento forte opinati fuerunt, quod hæ non immediate, sed mediis secundis qualitatibus morbos facere observentur. Non negarent medici (quod Galenus demonstravit) corpus totum, atque partem etiam corporis morbo calido affici, ex caliditate utique posse, cum certo certius illiud verum esse apud omnes constet; eodem itidem modo a frigiditate, humiditate, siccitateque partes corporis morbis frigidis, humidis atque siccis affici. Quod vero pertinet ad morbum calidum, compertissimum est, à calore solis, vel ignis, vel ab alia causa calida febrem corporibus induci, partesque reddi usque adeo calidas, ut ipsarum partium actiones lædantur, verum caliditatem immediate morbum calidum facere ii dubitasse visi sunt, quod mediante quidem rarefactione à caliditate spiritus, atque humores accendantur; veluti aqua ignis caliditate rarefacta fervescit, ita corpus refrigeratur, à frigore poros densante, caloremque à corpore calido compellente, quia enim à frigiditate spiritus, & sanguis intus compellitur, ideo pars frigescit, quæ à caliditate rarefaciente, evocanteque sanguinem & spiritus itidem recalescit. Idem de humiditate atque siccitate deque morbis humidis & siccis dicendum videtur: Namque humiditas quoque rarefaciendo in sicco corpore humidam qualitatem inducit, quod quisque intelliget, si terram in hyeme aquilonia à gelu siccatam, pluvia superveniente humefieri animadverterit, eodemque etiam modo terram humefactam superveniente siccitate ipsam densante sic-

In libro de diff. morbo.

Gal. in 3. de temp. cap. 4.

ſiccam reddi, obſervamus. Quare ea ratione caliditas rarefaciendo ſpiritus, & humores, morbum calidum inducit, frigiditas cogendo calorem nativum intus, ipſumque à parte vivente repellendo, ita refrigerat quandoque ut pars ſuffocato calore in gangrenam provehatur. Siccum quoque morbum patitur, corpus, uti in atrophia fit, ſiccatione meatibus ita denſatis, ut ſanguis nequeat deferri ad nutritionem faciendam, atque demum humiditas humidum quoque morbum facit. Humiditatem enim immodicam laxare rarefacereque ex eo quiſque cognoſcet, qui terram omnium elementorum denſiſſimum elementum affuſa aqua liqueſcere animadvertit. Itaque qualitates elementorum primæ non propriam inducendo, ſed vel rarefaciendo corpora alterare, ii forte voluerunt, illos quidem philoſophos ſecuti, qui raritatem & denſitatem rerum principia eſſe putarunt. Atque hinc generatio & corruptio videtur hiſce duobus principiis foveri, ac perfici, cum eodem modo ſe habeat generatio, atque corruptio in mixtis, quo in elementis: in elementis vero alteratio nulla alia eſt, quam rarefactio & denſatio: Etenim terram omnium elementorum denſiſſimum in aquam mutari, rarefactione, ſuperius dictum eſt, aqua itidem in aerem mutata rarior redditur, & omnium maxime aer, ubi in ignem fuerit itidem mutatus. Non enim elementorum generationem & corruptionem primis ſolummodo fieri qualitatibus, obſervamus, quippe calorem à frigore, & frigus à calore pati, & humidum à ſicco, atque ſiccum ab humido: potius qualitates primæ activæ a paſſivis pati videntur, caliditatem enim a frigiditate non corrumpi, & mutari in frigiditatem, forte eo argumento deprehendimus, quod in materia combuſtibili accenſus ignis, æque ab aqua cum frigida tum calida extinguatur, ſi enim caliditas à frigiditate extingueretur, recte nobis perſuaderetur, haſce duas primas activas qualitates mutuo agere & pati, ſed cum (uti dictum eſt) exempli gratia, carbones igniti affuſa aqua cum frigida tum ferventi æque extinguantur, neceſſario innoteſcit nobis, caliditatem vel ab humiditate tanquam à contrario pati, vel ab aquæ denſiori ſubſtantia ignem ſuffocante, ſive extinguente raram ipſius ſubſtantiam.

tiam. Quare elementa cum non à primis, ſed à ſecundis qualitatibus mutuo agere & pati videantur, particulatimque à rarefectatione & denſatione, ergo etiam caliditas, frigiditas, humiditas & ſiccitas mediantibus ſecundis qualitatibus ſcilicet rarefactione & denſatione morbos ſimplices facient. Pars quidem corporis ab ignis caliditate (uti nuper dictum eſt) rarefacta incaleſcit, quo ad ipſam fertur copioſus ſpiritus & ſanguis, qui itidem à calore rereſacti, ſunt in cauſa, ut adhuc copia major ſubſtantiæ calidæ attrahatur, unde partem morbo calido affici eſt neceſſarium, & ita ab intenſa frigiditate extima pars corporis intenſe refrigeratur, ita, ut frigido morbo laboret, quoniam intenſa frigiditas in partibus debilibus denſando meatus, repellit intus ſpiritus atque ſanguinem, ſeu melius innatum calorem, qui per poros cutis eventatur, atque idcirco pars cum exanguis a frigiditate repellente reddatur, merito frigeſcit. In corporibus robuſtioribus, partes refrigeratæ ab intenſo frigore poſtea recaleſcunt. In debilioribus vero, calor denſatis meatibus ſuffocatione extinguitur, unde tum inſignis partis corruptio ſubſequi ſolet, à qua gangrenæ fiunt. Hoc exemplum ſcilicet aquæ inſigniter frigidæ large alicui parti affuſæ, demonſtrat nobis, à frigiditate ſtipata, clauſaque ſumma facie corporis, fieri repercuſſum & refractum ejus caloris, qui à profundo aſcendit: qui quidem propter difflatus inopiam intro acervatus, ſimul itidem propter frigidi circunſtantis violentiam in altum recedit, & ex ſuccis illic exiſtentibus enutritur, deincepsque intro ipſo collecto auctoque ad ſumma corporis violentius ruente fieri ejuſdem caloris repercuſſum conſtat. Quare in robuſtis partes refrigeratæ poſtea denuo recaleſcunt, & in debilibus nunquam recaleſcunt. Unde Galenus merito dixit: *Nam aquæ frigidæ occurſus aut vincit nativum calorem, aut colligit: vincit quidem cum debilis fuerit, colligit autem cum fortis, ipſum continens ac difflari prohibens.* Aliis etiam multis rationibus Methodicis fuit perſuaſum primas qualitates non facere morbos per ſe ipſas, ſed mediantibus quidem ſecundis, quam rem vel etiam Hippocrates in libro de veteri medicina, accurate diſputavit, de qua quidem longius ex Methodicis

Hipp. in 5. aphor. 21. & 25. & Gal. in comp.

Gal. in 5. de temp. cap. 5.

In 5. aphor. Hipp. comm. 21.

Gal. in lib. de diff. morb. cap.

dicis amplius non agam. At esto quod isti morbi in intemperie simplices dentur, ut recte à Dogmaticis fuit demonstratum: tamen Methodicis, qui studuerunt brevem methodum medendi constituere, qua nobis vera omnium morborum curandi indicatio monstraretur, non recte fieri, visum fuit, siquidem tot variæ, innumeræque indicationes, (quas Dogmatici à morbis in intemperie (quos sexdecim numero constituerunt) & in conformatione, & in magnitudine atque in soluta unitate & non minus à partium læsarum naturis variis variisque temperamentis, habitibus, ætatibus, consuetudinibus, studiis, atque cœli constitutionibus, regionibus, annorumque temporibus, desumendas voluerunt) artem medendi nimis longam, prolixam ac etiam confusam reddere viderentur. Unde methodi brevissimæ medendi constituendæ principium à Methodicis cœptum est. Et ut ad primos morbos, qui in primis quatuor qualitatibus à dogmaticis constituti fuerunt, redeam, dico, ex Methodicis nondum compertum fuisse, curationem per se ab ipsis primis qualitatibus, ut Dogmaticis fuit persuasum, indicari. At de primo loquamur: Constat sanè apud Dogmaticos hujusmodi affectus simplices à contrariis suas indicationes habere, quod (ut aiunt) contrariis contraria curentur. Itaque ajunt morbum calidum medicamentum refrigerans indicare, contra calfactorium, frigidum, & humidum siccans, atque humectans siccum, unde in curandis febribus dicunt, ipsam febrem medicamentum refrigerans indicare. An non hoc verum est? profecto in nullis febribus (exceptis ardentissimis & synochis illis, in quibus ægrotis largus algidæ aquæ potus conceditur, atque hecticis tabidis) medendo Dogmatici huic satisfaciunt curationi. Quis etenim illorum unquam ad illas febres persanandas medicamentum refrigerans commendavit? Galenus nullis aliis præsidiis, quam calasticis febres (prædictis exceptis) sanare visus est, atque iisdem fere quibus Methodici utendum esse præceperunt; Ephemeris enim omnibus balnea ex dulci aqua calida parata utilissima esse Galenus statuit, non minusque inunctiones ex calido oleo, quid? an non hæc medicamenta sunt laxantia? Quid de tertia-
nis,

nis biliosis? nonne eadem medicamenta ipsis opportunissima esse scripsit? nonne etiam evacuationes per alvum, per urinam per vomitum, per sudorem itidem utilissimas esse statuit? ad quas movendas decoctum ex apio, petroselino, pulegio atque ex aliis diureticis commendavit, an hæc sunt medicamenta refrigerantia, quæ à febre tanquam à calido morbo indicantur? Quid de quotidianis & de quartanis febribus dicemus? In his multo minus eam indicationem à febre petitam locum habere, cum in ipsis itidem medicamenta extenuantia, concoquentia, detergentia, aperientia, evacuantiaque calasticorum genere comprehensa, usum habeant; neque est, ut Dogmatici dicant, in hisce febribus eam indicationem febrilem, quæ prima est in mente, postremum locum habere in executione, scilicet illam (licet primo tempore locum non habeat) tamen postea exequi, quippe sublatis causis, à quibus eæ foventur febres, quippe vacuatis scilicet crassis & viscidis humoribus, atque sublatis itidem obstructionibus, postea commodum tempus habere. Quid dices? sublatis illarum febrium causis, esse refrigerandum? quamobrem hoc faciendum? si sublatis causis continuo febres tollantur, cur nulla existente febre refrigerandum? à quo refrigerans præsidium tunc indicabitur? si nullus morbus calidus, cum sublata sit febris, hominem teneat. Quis quæso aliquis ita stupidus fuit qui ausus sit usum refrigerantium in prædictis febribus laudare? Idem & in continuis febribus (ardentissimis, & æstuosissimis synochis, atque tabidis exceptis) observatur, scilicet ut nullus refrigerantium usus exerceatur. Etenim Dogmatici etiam frigidorum in iis medicamentorum usum damnant, & merito sane, cum frigida medicamentorum qualitas interius suscepta humorum coctionem impediat, ipsos crassiores & crudiores reddat, atque obstructa foveat. Et exterius quoque frigida partibus febre vexatis, admota, meatus cutis densando, intusque febrilem calorem cogendo compellendoque (cum febrilis caloris resolutionem impediant) tum ipsum magis augeant febremque exinde prolixiorem efficiant, hinc recte practici medici astantibus jubere solent febricitantes stragulis bene coopertos decumbere, ab ae-

reque frigido, à flabellis, à potuque frigido omnino; abstinere, quo Aurelianus non injuria in thorace admodum calore vexato prohibuit, ne rosaceum frigidum vel alia frigida adhibeantur, quod hæc meatus densando incendium calori augeant. Quare dicere febrem, quatenus febris id est calidus morbus est, indicare medicamentum refrigerans, quippiam logicum videtur. Addimus non perpetuo frigida medicamenta refrigerare, at plerumque (uti ex Hippocrate & Galeno nuper demonstratum est) calefacere, unde Hippocrates scripsit: *dolores frigidos, tumores, convulsionesque frigidam aquam large affusam sanare*: Itaque si vera est indicatio morbi calidi, cur Dogmatici in curandis (exceptis uti superius, dictum est, ardentissimis, synochis æstuosis, atque tabidis de quibus posterius accurate agemus) nusquam medicamenta actu frigida meminerunt? si dixerint, ptissanam hordeaceam, decoctum oxalidis, sunci, endiviæ, portulacæ & similium, quæ facultatis frigidæ sunt, apud omnes medicos esse ad febres curandas familiarissima, item syrupos refrigerantes, succos, atque aquas refrigeratorias: Methodicorum sectatores responderent, hæc decocta facultate frigida prædita, scilicet syrupos, succos, atque aquas, ægrotantibus non actu frigidas sed calidas exhiberi. Non enim ab aliquo Dogmatico hæc actu frigida febre vexatis exhibentur. Quid igitur? nonne medicamentum ad febrem tollendam non actu, sed potestate frigidum ab ipsis exhibetur? certe quidem. Quod tamen non sic ex Dogmaticorum placitis convenire creditur, siquidem contrariis (ut omnes ajunt) contraria curari debeant. Profecto morbus actu calidus, medicamentum indicabit, quod non potestate sed actu frigidum sit, etenim medicamentum quod potestate est frigidum, per se non opponitur morbo actu calido, veluti morbus itidem actu frigidus medicamentum actu calidum indicabit. Neque est, quod Dogmatici dicant, medicamentum, quod potestate est frigidum, non agere ad corrigendum calorem, quoad fuerit in corpore actuatum. Actuatumque adversus febrem agere, ejusque caliditati per se opponi, atque ita constare, morbum actu calidum, cujusmodi febris est, tolli à medicamento, quod actu est frigidum.

[Margin notes: 1. Acutor. cap. 16. — In 5. aphor. 21. & 25.]

dum. Etenim (exempli gratia) decoctum aliquod refrigeratorium, actu calidum epotum, priusquam in corpore actuatum sit, adversus febrem non aget, solummodo posteaquam à calore nostro actuatum sit, id est ipsius facultas refrigerans fuerit actu talis reddita: atque ita verum quidem esse Dogmaticorum placitum dicent, scilicet febrem, quatenus est morbus calidus, medicamentum frigidum indicare. Quæ responsio non videtur plane huic dubio satisfacere, cum nullum medicamentum potestate refrigeratorium (excipio narcotica mortifera, uti est cicuta, mandragora & similia, quæ ob id homines, qui ipsa devorarunt, interimunt, quia à calore, qui est debilis, nequeunt actu calida in corpore servari, ideoque refrigescunt, & actu frigida redduntur) epotum, & actuatum, in corpore refrigescat, neque actu frigidum fiat: perpetuo namque in corpore à calore nostro excalefactum (exceptis mortiferis refrigeratoriis) calidum servatur, quinimo etiam, quæ actu frigida per os assumuntur, à calore corporis calfiunt, & quoad vel resolvantur vel excernantur calida actu servantur. Aqua (exempli gratia) quæ omnium consensu facultate frigida est, epota, à calore ventris incalefacta, diu adscititium calorem nacta, manet calida, à nativo calore ita incalefacta præsentiaque ejusdem calidi adjuta, nunquam in corpore refrigescit, sed perpetuo actu calida manet, ex quibus cuique nostrum liquido constabit, medicamentum actu calidum in corpore assumptum (licet sit ex potestate refrigeratoriis) nunquam ibi refrigescere: si vero non refrigescat, quomodo actuatum actu, (ut ajunt) frigidum erit? Quæ cum vera sint, quomodo decocta refrigeratoria actu calida epota, febre vexatos (quod est apud omnes medicos compertissimum) juvabunt? Methodici dicent nulla alia ratione id facere posse, quod (licet frigida sint) à calore innato, ac etiam à febrili incalefacta, reddantur temperate calida, atque ita ut vere facultate laxantia dici queant, quæ ob id febrem, quæ morbus est adstrictus, tollunt. Eodem profecto modo, quo aquæ dulcis balneum temperate calidum febres itidem solvit, resolvitur enim illa qualitas febrilis medicamenti vi laxatoria, digerenteve. Redeo ad id, à quo diverteram,

ram, & colligo calidum, atque frigidum morbum Methodicos non concessisse ad medendum, quia hi morbi simplices non habent indicationes ad curationem instituendam necessarias; quod nos de calido morbo simplici, (febris exemplo) hactenus demonstravimus: scilicet etiam à Dogmaticis non servari illam indicationem, quæ à calido morbo desumitur. quæ est quod febris (exempli gratia) quatenus calidus est morbus, indicet medicamentum refrigerans: nam ostendimus febrem, quod actu calidus morbus sit, propterea medicamentum actu frigidum indicare debere; quo medicamento actu frigido nulli Dogmaticorum unquam usi sunt, quoniam actu frigida etiam aliquando calefaciant; sed omnes in usu habuerunt, decocta ex frigidis facultate (ut ajunt) medicamentis parata, actu calida febricitantibus exhibere, succosque itidem atque aquas stillatitias ex frigidis herbis paratas, itidem igne incalefactas propinare. Quid est hoc? an non est ad tollendas febres medicamentum actu calidum exhibere, quomodo igitur febris, ut morbus calidus indicat refrigerans? cur, si hoc verum est, non exhibent medicamenta (quod quandoque faciunt in ardentibus synochis, tabidisque febribus) actu frigida? quoniam hæc non conveniunt, cum calefaciant calorem intro cogendo atque pellendo; ut in altero capite demonstrabimus. Neque verum est, quod aliqui respondent, scilicet Dogmaticos ad febrem tollendam exhibere medicamenta potestate frigida, eaque propinare ægrotis actu calida, ut citius ipsorum refrigeratoria facultas à calore in corpore actuetur, actuataque febrilem calorem corrigat, & extinguat. Nos vero demonstravimus, nunquam hæc medicamenta ita actuari in corpore, ut actualem nanciscantur frigiditatem, qua morbo actu calido per se adversari valeant; perpetuo siquidem hæc (exceptis mortiferis) in corpore adscititium calorem habent & conservant, hæc enim prius igne incalefacta, actu calida assumuntur intra corpus, & postea à calore cum nativo tum febrili rursus incalefiunt, quoad concoquantur; quare intra corpus assumpta antequam concoquantur à natura & mutentur in nutrimentum, perpetuo actualem caliditatem habent, ita, ut actu calida (licet modice quidem, cum sua-

ſuapte natura nequeant à calore noſtro intenſe calida fieri veluti quæ natura calida ſunt, intenſius intra corpus à calore noſtro incaleſiunt) merito dicantur. Mutata etiam, poſtquam concreta ſunt, in nutrimentum, calida itidem calidæ ſubſtantiæ acceſſione eſſe Galenus aliquando aperte demonſtravit. Quare veriſſimum erit nunquam in corpore hæc medicamenta actu frigida fieri: exceptis mortiferis medicamentis frigidis, quæ, cum tota ſubſtantia naturæ adverſentur, calorem ita debilitant, ut ab ipſo debiliter incalefacta poſtea in corpore refrigeſcant, qua refrigeratione in parte principe facta, ſtatim calor nativus extinguitur. Medicamenta vero, quæ deleteria non ſunt, à naturaque noſtra concoquuntur, intra corpus calida aſſumpta nunquam refrigeſcunt, quare non dum actu frigida fiunt, & ut talia nunquam actu calido morbo erunt contraria. Et ſi denuo petunt, quomodo ipſa cum actu frigida non ſint, refrigerent? Compertum cognitumque eſt ptiſſanam, portulacam, ſonchum, lactucam, endiviam, lenticulam paluſtrem, nympheam, violam, & alia ſimilia per os aſſumpta etiam calida intra corpus refrigerare; quomodo itaque refrigerant, cum nunquam actualem frigiditatem nanciſcantur in corpore? Refrigerant ſane, quoniam ab ipſorum frigida eſſentia concoquenda in nutrimentumque commutanda calor nativus repatitur, ac proinde ſanguis minus calidus ea coctione gignatur. Quæ enim calida ſunt, propter ſimilitudinem quam cum calore nativo habent, facilius & minus cum labore alterantur vel in nutrimentum vertuntur, & quod in horum abſolvenda coctione calor minus patiatur, idcirco ſanguis calidior generatur. In febricitantibus vero hujuſmodi medicamenta refrigerant, & ob hanc cauſam, atque etiam, uti ſuperius dictum eſt, quod hæc calida epota naturam laxantium medicamentorum, quæ temperate calida & humida eſt, aſſequantur, etenim ab adſcititio calore ignis, cum hæc prius incalefacta propinentur, & poſtea à calore quoque interno incaleſiant, reddantur temperate calida & humida, quæ laxantium medicamentorum facultas eſt. Itaque hæc merito febri tanquam morbo adſtricto, in quo laxantibus utendum eſt, mederi dicentur Quare merito Methodici

In lib. 3. de temperamentis.

M vo-

voluerunt, morborum calidorum & frigidorum cognitionem ad inſtituendam curationem eſſe inutilem. Neque eſt etiam, quod dicant, ut ejus utilitatem Dogmatici perſuadeant, aquam frigidam eryſipelati mederi, & aquam marinam ſulphureamque ipſum calidum morbum augere. Quæ cum vera ſint, videtur verum dogma eſſe, ſcilicet calidorum morborum frigida oportere eſſe remedia: ad quod reſpondetur, non aquam actu frigidam, ſed tepidam quidem eryſipelati convenire, niſi repellere humorem in principio fuerit conſilium, aqua vero marina non convenit, & quod adſtringat, & quod, ut calida & ſicca, morbum aſtrictum foveat; ita quoque & ſulphurea, & ſimiles aliæ. & hæc de ſimplici affectu calido. Idem de frigido dicimus fore ſentiendum, quippe non habere, quatenus frigidus eſt morbus certam indicationem: Neque eſt quod calidum medicamentum à morbo frigido indicatum, corpori refrigerato recte medeatur, quoniam non quatenus calidum, ſed quatenus etiam meatus laxat, convenit. Ita quoque de paſſivis qualitatibus obſervatur: ſiccitas namque ab humiditate quatenus laxat, & humiditas à ſiccitate quatenus denſat, corrigitur. Siccitas quippe eſt adſtricti affectus ſpecies, quæ quandoque fit ab humido evacuato ſeu reſoluto. quod à validis exercitiis, ſole ferventi, ingenti inedia, atque ab immoderata aliqua evacuatione evenire ſolet, vel denique à medicamentis ſiccantibus, aut refrigerantibus. A ſicco vero affectu Methodici merito laxans medicamentum indicari ajunt, quod, ut recte quoque Dogmatici cognoverunt, ſit temperate calidum; quando adſtrictum affectum ſiccum maxime valeat emendare, atque corrigere; etenim ſi ab humiditate evacuata illa ſiccitas fuerit oborta, aut à medicamento ſiccante, medicamenti humiditate tollitur; ſi à frigiditate ſiccitas fiat, à laxantis medicaminis caliditate itidem emendatur. Eodem quoque modo ſe habet laxus affectus humidus, qui denſante ſive adſtringente medicamento itidem corrigitur. Namque adſtringens medicamentum cum frigidum & ſiccum ſit, utraque qualitate humiditatem tollit, ſcilicet frigiditate repellendo ac veluti comprimendo, & ſiccitate cogendo & indurando; qua ratione hyeme ab intenſa aeris frigiditate,

ex-

extimæ cutis partes, terræ item ſuperficies hùmida, ſiccari ſolet. Atque ita nobis ex Methodicis eſto perſuaſum, qualitates primas, primoſque affectus ſimplices parum facere ad curationem inſtituendam, atque ipſorum cognitionem ſcitu haud eſſe neceſſariam. Quæ opinio etiam alio argumento confirmatur, ſcilicet quia medici tollunt cum morbos calidos tum frigidos medicamentis laxantibus, an non ab itinere vel à ſole incalefactos balneis modice calidis, atque inuctione olei tepidi juvamus? iiſdemque etiam refrigeratos ſanamus? Nonne igne uſtas aliquas corporis partes affuſo copioſo oleo tepido ſanamus? an non corpora cum incalefacta, tum refrigerata tepidis balneis, fomentis, atque inunctionibus juvari aperte experientia docuit? Quare cum uterque morbus cum calidus tum frigidus laxantibus medicamentis tollatur, ergo neceſſario uterque aliquando adſtrictus erit affectus, atque ita de qualitatibus primis ſimplices morbos in intemperie conſtituentibus, rem hanc Methodicos ſentiiſſe, credendum eſt.

Cap. III.

Quamobrem Methodi in aliquibus morbis adſtrictis aliquando frigidis medicamentis utantur.

Cum dixerimus morbos calidos, cujuſmodi ſunt febres, eſſe adſtrictos, ac proinde medicamenta indicare laxantia, quorum natura eſt temperate calida, atque humida, Idcircoque decocta medicamentorum facultate frigidorum, ſuccos, aquas ſtillatitias febricitantibus non actu frigidas, ſed calidas propinari, quoniam hæc cum humida ſint, & in corpore adſcititiam caliditatem quoque nanciſcantur, fiunt naturæ laxantium medicamentorum, quæ per ſe febribus, inquantum morbi ſunt adſtricti, medentur. Cum inquam conſtet hæc vera eſſe, ac proinde non eſſe verum, quod à Dogmaticis traditum eſt, ſcilicet febres, quatenus morbi ſunt calidi, refrigerantia indicare: quoniam ſi hoc eſſet, medici ad curandas febres medicamentis actu frigidis uterentur, at cum ipſi non utantur actu frigidis in multis febribus, ſcilicet in diariis, in putridis, & in hecticis,

ſed actu calidis, licet poteſtate frigida ſint, eos febribus æque ac Methodici laxantibus mederi, quippe actu calidis atque humidis liquido apparet. Hinc omnes cum in diariis, tum in hecticis ſeu potius ſcheticis, id eſt, quæ in principio ſunt, tum in bilioſis quoque putridis, non admodum æſtuoſis, commendarunt balnea aquæ dulcis temperate calida, inunctiones tepidorum oleorum, fomenta, epithemataque. Verum cum omnes medici in omnibus febribus jam dictis exhibeant medicamenta laxantia, id eſt actu calida, cur in vehementer calidis, colliquativis (cujuſmodi ſunt ardentes, & ſynochæ vehementer æſtuoſæ, atque hecticæ tabidæ) medicamenta actu frigida exhibent? uti eſt aqua ſimplex frigida, ac complures refrigeratoriæ potiones actu frigidæ, & ſimilia; hæc enim actu frigida, omnes cum Dogmaticæ, tum Methodicæ ſectæ medici, ad prædictas febres maxime æſtuoſas ſanandas perpetuo in uſu habuerint. Verum quamobrem Dogmatici frigidis actu medicamentis ad morbos calidos utendum conſueverint, mirum non eſt, cum ab ipſis ſancitum fuerit, morbos contrariis tolli, quippe frigidos calidis, calidos frigidis, ſiccos humidis atque humidos ſiccis. At Methodicos hæc medicamenta actu frigida itidem laudaſſe, mirum eſt, cum febres omnes morbos adſtrictos in iiſdem febribus fecerint, ac proinde laxantibus contrariis, quæ actu calida ſunt, merito tollendas quoque ſtatuerint. Cur itaque actu frigidorum in iiſdem, uſum admiſerunt, & inter multa tantopere in cauſone, & in ſynocho maxime æſtuoſis algidæ aquæ potum commendarunt? Cur in tabidis, potiones actu frigidas, atque balnea itidem frigida ſummis laudibus omnes medici extulerunt? Etſi de hac eadem re nos itidem poſtea acturi ſimus, ſcilicet cum de febrium continentium curatione ſermonem habuerimus, nihilominus, ut omnis ab iis, quæ ſtatuimus, tollatur ambiguitas, pauca de iiſdem in præſentia fore præmittenda duximus; atque ut ad rem veniamus, eamque dubitationem tollamus, quæ eſt, quamobrem Methodici etiam in continuis febribus atque in tabidis uſum actu frigidorum probaverint, cum febres omnes morbos adſtrictos eſſe voluerint, & omnia actu frigida, per ipſos dicantur medicamenta adſtringen-

gen-

gentia: pro qua re exacte cognoſcenda illud primo ex Methodicis erit ſupponendum, dari quidem morbos præter adſtrictos & fluidos, etiam mixtos ex fluido & ex adſtricto. Secundo aliud quoque in morbo mixto ex fluido & ex adſtricto curando, itidem ſupponi opportebit; ſcilicet urgentiori eſſe incumbendum. Quid itaque, an non febres continentes vehementer æſtuoſæ omnes, ac vel etiam tabidæ, ſunt morbi miſti ex adſtricto & fluido? Primum eſſe morbos adſtrictos non eſt dubitandum, quod de continentibus putridis, quæ ab obſtructis meatibus foventer, vel etiam ex Dogmaticorum placitis intelligitur. Hecticas quoque primo habere igneam caliditatem in ſolidis partibus adſtrictam, quam Dogmatici etiam, ut tollant, balneorum tepidorum, inunctionum atque aliorum ipſum flammeum calorem digerentium medicamentorum (quæ itidem laxantia ſunt) uſum complectuntur. Porro continentes febres, atque hecticæ in primo (ut ajunt) gradu conſtitutæ, morbi adſtricti ſunt. Ceterum ubi in his flammeo calore in principio haud digeſto, colliquatio in corporibus evidentior apparuerit, ita, ut humiditates partium & ſolidarum profluant abſumanturque, alter morbus, qui fluxus laxusve dicitur, primum ſubſequitur. Eodem itidem modo, continentes febres, quæ admodum æſtuoſæ ſunt, laxum morbum contrahunt, quoniam ingens caliditas febrilis interna, eundem affectum parit, quem externa in partibus extimis; hæc vero aperit meatus cutaneos, laxatque, ut exinde calor innatus copioſius effluat, exhalet, atque reſolvatur: illa vero, quippe interna caliditas immoderata, oſcula venenarum, arteriarumque immoderatius laxans, facit morbum itidem laxum, fluxumve dictum, à quo cito naturalis calor immoderatius effluens, & exhalans reſolvitur, diſſipaturque; unde ni cito laxus hic morbus tollatur, inevitabile exitium ſubſequitur. Quare cum in iis febribus vehementer æſtuoſis ſit ſane primo morbus adſtrictus, & ſecundo laxus, primum affectum ſubſequutus, atque hic magis quidem (quod ab ipſo cito calore innato evacuato fluxoque, mors imminet) urgeat, idcirco, cum Methodici ſemper in miſto affectu, urgentiori fore incumbendum docuerint in talibus febribus valde æſtuoſis,

 in

in quibus periculum eſt caloris nativi reſolutionis, medicamentorum actu frigidorum uſum ſecuti ſunt. Hinc in continentibus febribus vehementer æſtuoſis, ob eam profecto cauſam algidæ aquæ largum potum omnes quidem medici exhibere conſueverunt: quod laxo morbo valide adverſetur, caloriſque nativi fluxum cohibeat: Etenim aqua frigida ſua frigiditate denſando meatus internos inſigni caliditate diffuſos, ampliatoſque, cogit, caloremque ad ſuum fontem valide compellit, unde partes juxta ventriculum & proximæ, calore ab ipſis ad cor compulſo, primum refrigerantur, denſanturque ſtatimque ſitis exinde & calor ceſſat. Calor vero nativus ab immodico calore rarefactis meatibus per totum corpus diffuſus, ab aquæ frigiditate intro ad cordis quippe regionem, tanquam ad fontem caloris repulſus, unitus, atque ab humiditatibus iſtic exiſtentibus enutritus, ac poſtea auctus roboratuſque ad univerſas partes corporis rurſus erumpens, aquam epotam atque humores putridos incalefacit, digerit, atque reſolvit. Plerumque largiſſimos ſudores frigidæ aquæ potus, per antiperiſtaſim (uti dictum eſt) concitat, nonnunquam vomitus birioſi fiunt, & aliquando per alvum copioſi humores profluunt. Quare ex his liquido apparet Methodicos medicamentis adſtringentibus vocatis, non morbo quidem aſtricto, ſed fluxo, ſcilicet meatibus internis præ æſtuoſo calore febrili immoderatius laxatis atque diffuſis, per quos nativus copioſius effluens, cito diſſipatur, mederi; ut proinde nedum reprehenſione at potius magna laude digni viſi ſint. Hoc quidem præſidio adſtrictorio in hiſce febribus vehementer æſtuoſis, habentibus conjunctum morbum laxum, (qui urgentior cum ſit, quod eo innatus calor cito reſolvatur, merito actu frigidum medicamentum, quod denſat meatus, cogit calorem intus, ipſumque ad fontem caloris reprimit, expoſtulat) utendum ii voluerint, quippe aquam frigidam large epotam concedentes. Mirabile dictu eſt, quomodo tale præſidium expugnet haſce febres, quæ affectum duplicem habent, ſcilicet, adſtrictum atque laxum; dico vehementer æſtuoſas, in quibus ſolummodo conveniunt medicamenta actu frigida, non (ut Dogmatici putarunt) quia morbus actu calidus iis actu frigidis me-

Gal. in 5. de temp. cap. 5.

medicamentis tollatur: ſed, ut calorem nativum propter inſignem caliditatem immoderatius, fuſis meatibus, collabentem colligant, uniant, atque ita augeant, ut eo febres denique tollantur, quas non refrigeratione, ſed calefactione quidem tolli, liquido conſtabit, quod eæ febres diſſolvantur aut ſudore copioſo, aut vomitu bilioſo, aut dejectione bilioſa, vel copioſa urina, quæ evacuationes à potu aquæ frigidæ erumpunt, atque ita haſce febres finiunt, quare neque in hiſce febribus actu frigida medicamenta indicantur, cum hæ non frigiditate, ſed caliditate potius (uti demonſtratum eſt) tollantur. Superius oſtendimus actu frigida actu calidum morbum non tollere, at quinimo ipſum aliquando augere, cum denſando meatus prohibeant ipſius reſolutionem, ſed tollit morbum calidum caliditas, ob validam refrigerationem in robuſto corpore ſubſequuta, ſcilicet facta revocatione caloris; quomodo Hippocrates docuit dolores, tumores, convulſiones affuſa large frigida aqua in robuſto corpore, reſolvi. Quare Methodici recte calidis morbis laxantibus, quæ ſunt calida medicamenta, medentur. Et, ſi in hiſce febribus ſumme æſtuoſis ipſi quoque exhibeant aquam frigidam, non propterea utuntur medicamento adſtricto in morbo adſtricto per ſe, at quatenus alteri morbo laxo ei conjuncto ob æſtuoſiſſimum calorem meatus internos immoderatius diffundentem, & reſolventem innatum calidum, convenit: namque primo occurrunt patentibus meatibus actu frigidis medicamentis meatus denſantibus, & poſtea calefactione, aqua ſcilicet hauſta incalefacta, intusque naturam laxantem (quæ febri tanquam morbo adſtricto medetur) adepta, febrem reſolvit. Mirum remedium, quo Methodici medentur morbo mixto ex adſtricto atque laxo, laxo tanquam urgentiori frigiditate inſigni aqua occurrit, febri vero tanquam affectui adſtricto (quod minus urgeat) poſtea eadem aqua incalefacta intus ab aucto calore, tanquam medicamentum laxans, ſcilicet calidum, atque fumidum febrilem caliditatem digerens, auxilio quoque eſt, perinde atque balneum tepidum ad eaſdem febres ab omnibus medicis commendatum, interius agit. In hecticis quoque tabidis, quæ itidem fluxum laxumve morbum habent conjunctum, quippe

In 5. aphor. 21. & 25.

quippe febrilem calorem postea subsequutum, balnea actu frigida commendantur, non quia febri tanquam morbo adstricto medeantur, sed, ut collabentem calorem innatum, qui perpetuo per poros cutis nimium diffusos immoderatius effluit, colligatur, uniatur atque roboretur. Quare hi non medentur morbis adstrictis, licet utendum voluerint medicamentis actu frigidis, adstringentibus vocatis, at profecto laxis. Ceterum quomodo medicamenta actu frigida in prædictis febribus conveniant, & in quibus etiam non, posterius (cum de illorum febrium curatione scribetur) accurate considerabimus, atque etiam in ultimo libro in quo de morbis mixtis ex adstricto atque ex laxo acturi sumus.

CAPUT IV.

Humores exuperantes in corporibus secundum Methodicos non esse causas morborum, quae indicant curationem.

ITaque qualitates primas non esse præcipuas morborum causas ex Methodicis ostendimus, atque idcirco, esse ad indicandam curationem inutiles. Nunc vero videamus etiam, quibus rationibus illis fuerit persuasum, quatuor humores itidem non esse causas morborum, neque ab ipsis itidem humoribus curationem indicari. Non indicare quidem humores, quatenus humores sunt, curationem ipsi voluerunt, at si indicabunt, sane quatenus faciunt morbum adstrictum vel laxum indicabunt. Humores non esse morborum causas, nihilque ad curationis indicationem facere, illis eo præsertim argumento fuit persuasum, quod apparente copiosa fluxione vel per alvum, vel per sudorem, vel per vomitum, vel denique per urinam, complures morbi (quorum Dogmatici putant homores esse causas) non tollantur. Neque etiam si principio morbi exhibeatur purgans valentissimum, haud semper cedat purgationi morbus. Hydrops etiam non sanatur à copiosa aquei humoris eductione, at aliis quidem, ut tollatur, opus est medicamentis,

non

non purgantibus. Neque eos latet, humorem quandoque in parte quapiam facientem plenitudinem, morbum concitare, qui tamen mirum est quamobrem a diarrhœa copiosa, aut ab urina copiosa, vel a sudore, vel à copioso vomitu, vel ab alvi dejectione, valido medicamento etiam procurata, non semper tollatur, cum communes evacuationes insignes consumere aliquando particulares plenitudines medicis non sit ignotum: Unde praxim facientes sæpius particularem affectum communi, eaque insigni vacuatione facta curare solent, eaque fortasse ratione, quod communes evacuationes humores ab affecta parte divertant, ita ut non amplius confluant, affectumque foveant, vel augeant. At non recte respondisse ad hoc argumentum visi sunt, qui dixerunt, communem evacuationem insignem necessario quemcunque morbum à communi totius corporis plenitudine factum, tollere; non autem necessario affectum, quem particularis humoris plenitudo facit, sanare. Quod si verum sit, cur Dogmatici arthriticum, coxendicumque morbum, convulsionem, paralysim, tremorem, febrem diuturnam, atque alios complures affectus singulares, quos plenitudo particularis creat, communi, insignique (quam medici medicamentis cum vacuatoriis, tum purgatoriis moliuntur) vacuatione, tollere student? Hi sane affectus particulares, cum morbi adstricti sint, à copiosis evacuationibus, quæ præsidia laxantia sunt, tolli aliquando solent, si plenitudo fuerit ad vasa, cui dubium, apparente copiosa vacuatione eam tolli oportere, non minusque etiam, si ad virtutem sit, quando evacuato humore, cujus præsentia vires maxime languidæ redduntur, virium sublevatio necessario succedat. Itaque Juliani, vel Asclepiadis argumentum, quod humorum plenitudo non sit causa morborum, eo, quia insigni facta vel à natura vel ab arte evacuatione, uti dictum est, morbi non tollantur, in suo robore manere videtur. Cum communi insigni vacuatione non solum plenitudinem communem, sed vel etiam particularem minui debere, ratio persuadeat, hanc quidem juvaret, non ab ipsa parte (licet non nulli voluerint, quædam purgantia particulatim humores à particularibus affectis partibus, attrahere, e-

Gal. in apologia contra Julianum.

N du-

ducereque, atque ita tolli particularem plenitudinem insigni quidem evacuatione posse) humorem educendo, vacuandoque; at divertendo, vel revellendo communis vacuatio prohibebit, firmata humoris fluxione, quo minus affectus augeatur, illa vero ipsum humorem facientem plenitudinem minuendo. Cur itaque si plenitudo humoris morborum est causa, copiosa apparente evacuatione morbi non diminuuntur? Compertissimum quidem est, sæpius copiosam alvi dejectionem, vel urinam, vel sudorem, ac vel etiam hæmorrhagiam, febre vel alio morbo vexatis nedum profuisse, at quinimo plurimum læsisse, aut ab ipsa ægrotos in pejus ita mutatos fuisse, ut tandem eo morbo interierint. Hincque haud tuto in principio morborum exerceri usum medicamentorum valide purgantium, intelligitur; quoniam, ut dictum est, hisce purgationibus morbi plerumque non cedant. Ceterum si dicatur etsi morbi ab humoribus fiant (qui si possent statim educi, prefecto imminuerentur, tollerenturque) tamen, quod sint crassi scilicet & admodum viscidi, quo pertinaciter adstricti alicui parti adhæreant, propterea educi non possunt; quod dogma in omni morborum principio accuratius servatur, quo tempore nullæ evacuationes, licet insignes sint, utiles æstimantur, qua ratione etiam purgantia medicamenta ab eruditis medicis ex Hippocratis sententia omnino in morborum principio prohibentur, nimirum, *quod concocta medicari, & non cruda oporteat, nisi humores turgeant.* Principio vero morborum humores omnes crudi sunt, turgentes tamen (quod non firmi, neque parti cuipiam adhærentes, at segregati per corpus moveantur) licere tunc medicamento educi: Unde merio Hippocrates dixit: *in acutis morbis raro & per initia medicamento purgante uti oportet, & hoc ipsum cum præmeditatione*: Quod in libro de humoribus ita quoque expressit, dicens: *Alias facta coctione humores aut intro, aut foras urgere, aut aliam in partem in quam oportet.* Si hæc vera sunt, qui fieri potest, ut in complurimum morborum principio excretiones appareant? siquidem morbus crudus est, & humores nondum concocti, nondum segregati, idcircoque ad purgandum inepti sint. In statu vero ac declinatione, quoniam

In 1. aphor. 22.

In 1. aphor. 24.

niam tunc humores probam concoctionem sunt assecuti, facile & tuto ipsos educi excernique posse, affirmant, ac idcirco apparere bonas humorum excretiones (quas criticas medici vocant) purgationesque; & medicamentis etiam eosdem educi posse Dogmaticorum plures putarunt. Quo tempore, solummodo purgantia exhibere ægrotis possunt. At cur quæso hunc ægrotis corporibus etiam laborem injungere debebimus? si jam naturæ victoria super morbum innotuit, atque morbum jam natura superavit? Ex quibus illud unum notatu dignum obiter animadvertitur, scilicet purgandos tantummodo fore humores medicamentis attractoriis in salutaribus morbis, atque nunquam in exitialibus. In his humores perpetuo crudi sunt, quod nondum natura ipsis prævaluerit, eosque concoxerit. In salutaribus vero solummodo (quod ipsis natura prævaleat, ipsosque concoquat) purgationes usum hahebunt. De his Methodici haud immerito dubitasse visi sunt, quod non tantum in morborum vigore declinationeque, sed quinetiam in principiis, atque augmentis exitialum morborum copiosæ evacuationes non raro appareant, à quibus morbi complures ne dum minuuntur, at sæpius quidem augentur, ab ipsisque ægroti in deterius abeunt. De quibus Hippocrates in epidemiis ait: *Alvi turbatæ erant, biliosis, paucis, meris, tenuibus mordacibusque*, & postea: *Quæ infestabant hæc erant: lienteriæ, dysenteriæ, tenesmi, alvi fluxiones biliosæ, tenues, mordaces, multæ, crudæ*, & de sudoribus: *Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent.* De Critone ait: *Dejectiones crebræ biliosæ, periit postridie quam ægrotare cœperat.* Quæso si humores sunt causæ morborum, cur in morbo bilioso acuto diarrhœa copiosa, biliosa, sudoresque copiosi exeuntes etiam in morbi principio, ægrotos perpetuo non juvabunt? præsertimque quod iidem humores, quos morbi alicujus biliosi causas faciunt, copiosius excernantur. An non necessario aut humor febrem (exempli causa) ardentem faciens, ex toto educetur? aut saltem à loco putredinis avelletur, diverteturque, quo morbi causam minui sit necessarium? Cur in ardentissimis inquam febribus, in quibus exuperant humores biliosi, acres, usti, & retorridi, dam-

In 1. epid. 1.

nantur in principio excretiones biliosæ? & in febre melancholica nigræ, si ab ipsis succis febres foveantur? si dicatur nigras dejectiones quandoque in morbi vigore vel declinatione non improbari, tamen hoc raro fit. De qua excretione Hipp. ait: *Morbis quibuslibet incipientibus si bilis atra vel supra vel infra exierit, lethale est*, & postea: *Quibus ex morbis acutis aut ex longis, aut ex vulneribus aut quovis alio modo extenuatis bilis atra, aut qualis sanguis niger descenderit, postridie moriuntur.* Quæ igitur ratio est, quæ nobis persuadeat, fluentibus per alvum, vel per alium locum humoribus & copiosis quidem, morbos, quos ipsi fovent, nedum minui, sed plerumque ita augeri, ut ægrotos interimant. Etenim sublata causa tollitur morbus, si itaque humores sunt causæ morborum, cur ipsis vacuatis sive per corpus excretis morbi non tolluntur? Nos sæpius vidimus complures ardentibus febribus vexatos à principio usque ad exitium habuisse largas excretiones biliosas. Marina Theupola juvenis nunquam satis ob ejus præclaras animi dotes laudata, Mattheo Mauroceno juveni clarissimo nupta (de qua in libris de præsag. vita & morte ægrotantium meminimus) ex abortu in ardentem febrem incidit, cum sævissimis symptomatibus; sudavit enim large & sæpe, vomuit multa virulenta, & per alvum itidem crebras habuit excretiones biliosas, quibus æstimabatur aliquantulum sublevata, tamen nunquam à febre immunis evasit, habuitque per duos menses diarrhœam biliosam, & aliquando sudores copiosos, quibus tamen crebris evacuationibus nunquam febris sublata fuit, sed tandem ipsa extincta eo morbo est. Guadagnina de Guadagninis mihi olim uxor nunquam satis laudata, ex ardente itidem febre septendecim diebus, diarrhœa biliosa, copiosa & crebra meo magno cum dolore & damno mortem obiit. Atque hisce rationibus Methodicis fuit persuasum, humores non esse causas morborum. Addunt, ut hanc ipsorum opinionem magis confirment, compertum esse (quod à Galeno etiam expressum fuit) complures homines, licet corpora ipsorum homoribus valde abundaverint, quoad in ipsis corporibus transpiratio fuerit servata incolumis, magnum numerum annorum sanos vixisse, quod non aliam ob cau-

In lib. 4. aph. 22.

Aphor. 25.

causam evenit, quam quod humorum copia, si meatus corporis suam naturalem conformationem servaverint, morbos non faciat. Compertissimumque est, humores quoad quieti in corpore maneant, nunquam morbos facere: qui si aliquam ob causam ad motum cieantur, statim morbos invehere, quatenus ad partes commoti, vel adstrictum morbum vel laxum faciant; adstrictum, ubi ad viscus internum delati, ipsum vel obstruant, putredinemque initio concitent, febremque vel phlegmonem; Laxum, quatenus ad oscula meatuum corporis fluxi, immoderatius evacuantur. Quod vero humorem abundantia in corporibus quieta manens, minimeque commota, & turgens, morbos, non faciat, exemplo epilepticorum, per consensum ab inferna aliqua parte, qui eo malo corripiuntur, facile innotescit. Constat quidem humorem vel vaporem maleficum, quoad quietus in parte à qua sublevatur, maneat, nunquam epilepsiam inducere; qui statim quavis de causa commotus, ascendens ad cerebrum, illud symptoma continuo concitat. At non solum maleficus humor, si ad cerebrum ascenderit, epilepsiam, at quinetiam apoplexiam, acutissimamque phrenitidem. Quam affectus generationem Gal. non potuit non vehementer admirari, scilicet quamobrem sit, quod humor venenosus in corpore tandiu latuerit, absque quod gravem noxam induxerit, & repente exitialem phrenitidem concitaverit. Quales phrenitides Ægyptiis in quibusdam anni temporibus, & constitutionibus solent esse admodum familiares, quæ repente eos invadunt, paucissimisque horis apoplecticorum modo homines interimunt. Quem morbum (de quo nos in libris de medicina Ægyptiorum scripsimus) Ægyptii Dem el muja appellant. At mirum est, quamobrem copiosi sudores & vomitus itidem copiosi (si humores biliosi tenuissimi virulentique morbum illum concitarunt) non multos juverint. Namque de phrenitico, qui tertia die obiit, Hippocrates ita habet; *Phreniticus primo, quo decubuit die, virulenta vomuit, & multa & tenuia: febris horrida, copiosus sudor assiduus, toto corpore*, ex quibus sane mirum non est, si Methodici persuasi humores non esse causas morborum, eosque per se curationem non indicare voluerint: nisi quatenus

In 3. epid. sect. 3. com. 75.

morbum vel adſtrictum vel laxum faciant, veruntamen cum non omnino purgantia medicamenta (licet à frequenti ipſorum uſu cavendum ſenſerint) ipſi ſuſtulerint, & quandoque ipſorum uſum atque prævalidorum etiam complexi ſint, merito humores morborum eos eſſe materiam voluiſſe, credendum eſt; neque omnino denegaſſe morbos ab humoribus fieri, ſed tamen non ita eſſe cauſas morborum intellexerunt, ut ab ipſis primo curatio indicetur, at ipſos quidem indicare ſane, non quatenus humores ſint, at quatenus affectus adſtrictos vel fluxos laxoſve factos denotant, ac proinde humores negarunt eſſe morborum cauſas, prout adſtrictum & laxum (quos morbos fecerunt) non ab humoribus, ſed ad adſtrictis vel diffuſis meatibus corporis fiant. Quandoque tamen non negare ipſos potuiſſe ab humoribus adſtrictos morbos atque laxos utique fieri: Adſtrictos, ubi commoti in corpore a quavis cauſa humores ad quampiam partem corporis fluxi, eam inflammarint, vel alium affectum ex adſtrictis concitarint: laxos vero, ſi itidem vel ad uteri oſcula, vel ad hæmorrhoidas, vel ad veſicam, vel ad ventrem, aut ad cutis poros immoderatius profluxerint. Ceterum (ut dictum eſt) cum ipſi non quatenus humores, ſed quatenus adſtrictum vel laxum morbum faciunt, curationem indicare videantur, eatenus morborum cauſas haud dicendos, putarunt.

CAPUT V.

Dogmaticos medicos in multis morbis curandis non differre à Methodicis.

NOn conſtat, Dogmaticos medicos in morborum curatione molienda à Methodicis multum fuiſſe differentes, quandoquidem Dogmatici (qui poſt methodicos in medicina magis claruerunt, quique Galeni doctrinam præcipue inſectati fuerunt) iiſdem præſidiorum materiis in medicina facienda, quæ fuerunt Methodicis familiaria, uſi ſunt, atque nunc etiam utuntur, ſi de chyrurgicis præſidiis loquamur, quale nam eorum, quæ apud Methodicos fuerunt in uſu, medicum præſidium

dium Dogmaticos, rationalesve medicos latuit; Nonne sanguinis vacuationem, & quæ secta vena, & quæ scarrificatione fit, omnes quidem in morbis curandis complexi sunt, familiaremque habuerunt? Nonne etiam æque, ac Methodici scarrificatione utebantur, usi sunt, atque utuntur? Nonne cucurbitularum usum non minus quam Methodici, Dogmatici æque semper plurimi fecerunt? Eodem modo & clysteres, frictiones, ligaturæ, inunctiones, fomenta, atque hujusce generis similia præsidia minime eos latuerunt omniaque ad pharmaceuticam pertinentia non minus atque Methodici in usu habuerunt, hoc uno excepto, quod nonnulli Methodicorum minus quam Dogmatici purgantium medicamentorum usu fuerint delectati, quinimo ab ipsis quo magis possit (quod à purgantium hominis natura abhorreat, atque ab ipsis lædatur) fore abstinendum putarunt. De quibus Aurelianus ita habet: *Sed vitandam probamus frequentem & variam medicaminum potationem, quæ fella educere promittuntur, sive ventriflua; sive urinalia: Etenim sitis extenditur, & solidioris cibi fastidium duplicatur, & corporis fortitudo minuitur, atque cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fit.* Non tamen usum plane purgantium sustulerunt, at illis non nisi magna urgente necessitate utendum præceperunt, à quorum sententia Hippocrates atque alii qui ejus doctrinam secuti sunt, non plane differentes fuisse visi sunt, cum raro, & in febribus, & in phlegmonis, & in aliis morbis similibus caute (quod corpora lædant) à medicis purgantibus utendum statuerint; neque immerito, etenim purgantia propter vim molestam, qua ventriculum ejusque os maxime lædunt, medici inter venena adnumerarunt. Quare Methodici à frequenti usu medicamentorum purgantium non secus ac Dogmatici abstinendum voluerunt. Veruntamen in hoc quidem à Dogmaticis dissentientes fuerunt, quod noluerint purgantia dari, quæ particularem ab occulta quidem facultate ex totius substantiæ similitudine ut Dogmatici ajunt, profecta, humorem educant, at quodcunque purgans valida vi purgatoria præditum omnes superfluentes humores (quæ quorundam quoque dogmaticorum fuit opinio) posse purgare, illis

In lib. 3. chronicor. cap. 5. de ičter.

Gal. in lib. de iis quos purg. oportet. & in 2. de vict. rat. in acut. com. 15.

In 6. epid.

illis fuit persuasum. Unde utrumque helleborum, & alia, quæ & per alvum & per vomitum purgant, & quæ per os, & per nares itidem purgant, Græcis apoplegmatismata atque errhina dicta, ad purgandum in usu habuerunt. Quid etiam, nonne veteres Dogmatici medici Methodicorum præsidiis perpetuo ad medendum usi sunt? & quod magis est, Methodicorum modo. Quæ præsidia juniores etiam ad hanc usque ætatem in frequenti usu habere solent. An non si de morbis adstrictis loquamur (quorum genere comprehenduntur febres, ephemeræ, putridæ, inflammationes, phlegmones præsertimque anginæ dictæ, pleuritides, peripneumoniæ, & qui in hepate, renibusque concitantur, dolores, cardiagliæ & similes alii) cogimur fateri hosce affectus Methodicorum præsidiis laxatoriis Dogmaticos etiam tollere? nonne in iis omnibus cum Hippoc. tum Gal. tum alii omnes commendarunt fomentorum laxantium usum? qualia parantur, ex decocto chamomeli, meliloti, altheæ, seminum lini, fænugreci, & similium. Certe quidem, non minusque inunctiones ex oleis, adipibusque laxatoriis; cujusmodi sunt, quæ ex oleo chamomelino, amygdalino, irino, lilino, è seminibus lini, è seminibus fænugreci, è radiceque cucumeris sylvestris parantur. Quid de balneis aquæ dulcis calidis laxantibus? nonne Galenus omnes ephemeras febres balneis tollendas præcepit? non minus, & putridas continuas, atque intermittentes, potissimumque tertianas vocatas. Quis est medicorum, qui nesciat in anginosis, pleuriticis, peripneumonicis affectibus, per exterius laxatorias inunctiones, fomenta, atque balnea convenire? & non minus omnes quoque ad eosdem affectus per os propinant, vel decocta laxantia, vel olea, vel hydrelæa: præsertimque in pleuritide, peripneumonia, cardiaglia, atque in acutis doloribus. Quod de Chyrurgicis præsidiis dicemus? an non singulis, quæ Methodicis fuere in usu ad medendum (ut etiam dictum est) Dogmatici quoque usi sunt, atque utuntur? Cujusmodi est venæ sectio, scarificatio, cucurbitulæ, sectiones, frictiones, ligaturæ, clysteres, balani, inustiones, pessarii, & similia. Quare in hisce præsidiis, neque in modo quo iis utuntur, Methodici à Dogma-

gmaticis non videntur plurimum differre. Eodem item modo convenisse visi sunt in usu præsidiorum, quibus uti solent, ad hæmorrhagias sistendas, ad mensium, hæmorrhoidumque profluvium, ad diarrhœas, dysenterias, lienterias atque ad sudores immoderatius profluentes, etenim ambabus sectis familiaria fuerunt vehementer siccantia, atque adstringentia medicamenta, de quibus nos posterius accuratius sermonem habebimus. Demum, ex Dogmaticis Erasistratus diatritum (quod pertinet ad victus rationem in ægrotis) non minus quam Methodici laudavit; omnes vero in omnibus morbis adstrictis, tenuem ac parcissimum victum laudarunt, & vini abstinentiam: Quibus quidem cuique constabit, Methodicos à Dogmaticis in curatione complurium affectuum haud plurimum differentes fuisse: Quinimo, ut in progressu istius operis comprehendetur, parum aut nihil in quamplurimis morbis curandis, licet in methodo curativa differant, à Methodicis discreparunt.

Caput VI.

De dogmatibus, quae à Methodicis in medendo non admittebantur, & primum, quod non sit necessaria cognitio, ad indicandam curationem laesarum partium, naturae, causarum, cœli, anni temporis, aetatis, studii atque similium.

Methodici in multis à Dogmaticis dissenserunt, cum Dogmatici plura ad morborum curationem instituendam necessario observanda voluerint, scilicet, corporis naturam, ætatem, sexum, consuetudinem, vitæ studium, partes læsas, morborum causas, internas quippe qualitates, atque humores morbos facientes, anni tempus, regionem, cœlum particulare, morborumque causas effectrices, scilicet frigora, æstus, ebrietates, cruditates, satietates, famem, sitim, exercitium, otium, & similes alias causas. Methodici contra horum cognitionem atque observationem pro indicanda curatione scitu minime necessariam inutilemque esse mordicus tenuerunt. At-

que non minus prædictorum eam singulorum observationem, medicis magnam potius confusionem in medendo parere, medicosque ad deliberandam curationem valde hæsitantes reddi, ipsis creditum est; Quæ dogmata in medendo minime à medicis observanda, idcircoque superflua esse, eo quidem præcipuo argumento ii existimarunt: quod essentia morborum per se indicans curationem una eademque sit in omnibus corporibus, natura, ætate, sexu consuetudine, studio aliisque differentibus. Etenim febris (exempli gratia) & in naturis corporum temperatis, & in intemperatis essentia cum sit ex omnium Dogmaticorum placitis morbus calidus & siccus, necessario in illis omnibus temperamento, sexu, ætate aliisque differentibus esset refrigerandum atque humectandum, in aliquibus tamen plus, & in aliquibus minus. Eodem itidem modo Methodici non injuria dicunt, in febre, quæ morbus adstrictus est, in omnibus cum natura, tum sexu, tum ætate, tum consuetudine, tum aliis differentibus, perpetuo esse laxandum. præsidiaque laxantia ad instituendam curationem, vel ex ipsorum etiam dogmaticorum placitis usu venire, siquidem medicamenta omnia quibus hi febres curari docent, sunt laxantia, scilicet vacuationes, purgationes, balnea, inunctiones, frictiones, & similia, quæ Dogmaticis fuerunt perpetuo ad sanandas febres familiaria. Neque est, quod objiciatur, hosce medicos sua methodo non particulares homines, sed hominem genericum & communem (de qua re alias accurate egimus) curare. Quæ curandi methodus à ratione vel hac unica ratione abhorrere creditur, quoniam particularibus hominibus, propter ipsorum naturæ, ætatis, sexus, consuetudinis, studii atque similium differentiam, unica curatio minime convenire potest. Namque quis quæso est, cui ignotum sit, in corpore calidioris temperamenti febre vexato minus esse refrigerandum, quam in eo quod frigidioris sit naturæ, ob majoremque à naturali temperamento recessum, non secus quam in ficciori corpore ulcerato efficaciora siccantia, & in humidiori debiliora convenire, omnes norunt. Unde cognitum est, agrestioribus, atque robustioribus corporibus valentiora medicamenta convenire, atque mitiora imbecillioribus.

Galel. 3. meth. med. cap. 7. 2. ad Glauc. cap. 3. in 6. meth. med. c. 8. In 6. comp. loc. cap. ult.

Quæ

Quæ non solum Methodici, sed vel etiam medicæ artis ignari fatebuntur vera esse: Etenim si de purgationibus sermo habeatur, in debilibus, quales (exempli causa) sunt pueri, atque senes, pharmaca debiliora convenient. Robustis vero, scilicet agrestioribus, & ætatis consistentis, validiora. Quod Methodici hac ipsa de causa fieri fortasse dicerent, quia hæc corpora scilicet robustiora ad adstrictum affectum inclinant, vel aliquid affectus adstricti habent, puerorum vero quippe imbecilliorum corpora aliquid in se laxi itidem continent, unde hæc ipsa (quod suapte natura habeant propter habitum laxum, unde evacuentur) mitiori vacuatione atque illa efficaciori erunt laxanda. Non secus etiam de aliis corporum differentiis, penes temperamentum varium, ætatem, sexum, consuetudinem atque studium consideratis, præsidiorum differentia conspicua elucebit, scilicet quod propter has differentias medicamenta æque omnibus particularibus hominibus haud conveniunt. Nihil enim, ut Methodicis visum est, interest, ad danda cuique medicamenta, quod unus homo sit calidior, alter frigidior, unus siccior, alterque humidior, cum hæ differentiæ non mutent medicamentorum essentiam, sed vel quantitatem, vel facultatis agendi in medicamentis efficaciam, quasi dixeris secundum magis & minus ea medicamenta variari debere: Quod scilicet in mollioribus (exempli gratia) corporibus minus præsidii vel vacuantis, vel purgantis, vel quod minus efficax sit, conveniat, & in robustioribus, aut quod validum sit, aut plus validi habeat. Ex quibus Methodicis fuit persuasum illam corporum varietatem sive differentiam penes varias corporum particularium naturas, ætates, sexus, consuetudines, vitæ studia consideratam, nihil sane aliud varietatis ad indicandam curationem argumentari, quam illud quod penes magis (ut ajunt) & minus attenditur, ita ut medica præsidia singulis particularibus hominibus morbo quopiam conflictatis adstricto, aut laxo, essentia eadem conveniant, etiam si, ea ipsorum natura sexu, ætate & aliis similibus differens sit; hasceque differentias non mutare medicamentorum essentiam, sed illorum efficaciam, ita ut quædam illarum differentiarum medicamenta laxantia in

In 2. comp. secundum gratia cap. 21. & 3. cap. 3.

adſtricto morbo, adſtringentia in laxo, efficaciora, & quædam minus efficacia expoſtulent, atque, ut rem exemplis recte comprehendamus, quis quæſo eſt (ut alias dictum eſt) quem lateat, ſi febris exempli gratia in corpore eucrato ſive temperato accendatur, ex naturæ ratione, minora refrigerantia convenire, atque in frigidiori natura ſeu temperamento, majora ſeu efficaciora: quod febris notet majorem caloris receſſum, veluti eadem ratione in corpore diſtemperate calido minus refrigerantia propter minorem receſſum à naturali temperamento requiruntur. Quid enim in medicamentis ex vario corporum temperamento, varietatis fit? id profecto ſolum, quod penes ſolum modum majorem atque minorem vim agendi, obſervatur; eodem modo ſi ulcus fiat in corpore ſicciori, medicamentum magis ſiccatorium, veluti in humidiori minus ſiccatorium conveniens erit. Idem à differentia ab ætate & ſexu obſervatur, quando pueri, ſenes & mulieres medicamentis blandioribus ſint tractandæ, efficacioribus vero viri ætatis conſiſtentis; & eodem modo a conſuetudine, atque à vitæ ſtudio: ita ut liquido conſtet, haſce differentias, non indicare pro curatione inſtituenda eſſentiam ſeu naturam præſidiorum, at ſolummodo mitiorem aut efficaciorem medicamentorum vim. Quod nobis ſuadet, medicamenta ex iſtis differentiis, quæ à corporum temperamento, ſexu, ætate, conſuetudine atque ſtudio conſiderantur, non mutari ſpecie atque eſſentia. Quamobrem recte dixiſſe viſi ſunt Methodici, eas differentias in ægrotis corporibus eſſe ad indicandam curationem ſuperfluas, atque parvæ utilitatis, cum non mutent eſſentiam medicamentorum. Namque (ut ajunt) perpetuo in morbo adſtricto, cum à ſolis affectibus per ſe curatio indicetur, uſum habebunt medicamenta laxantia, & in laxo adſtringentia. vel ſint calidi vel frigidi vel ſicci vel humidi temperamenti, vel cujuſuis ætatis, ſexus, & ſtudii. In febre enim vel phlegmone, qui affectus ex Methodicis ſunt adſtricti, perpetuo in omnibus cum pueris tum ſenibus tum ætatis conſiſtentis, tum in mulieribus, tum in viris in omnique vitæ ſtudio, cœlo, regione, anni temporibus, utendum erit laxantibus præſidiis, quæ

quæ ſunt evacuationes, purgationeſque, quæ fiunt ſanguinis miſſione, vel laxatoriis pharmacis, vel ſudorificis, vel vomitoriis, vel inſenſibiliter evacuantibus, vel per urinam, vel alio modo. At ſi aliquis petierit, cur in pueris affectu adſtricto laborantibus, & in decrepitis ſenibus febre putrida, vel phlegmone itidem vexatis, qui ſunt morbi adſtricti, ſanguinis vacuationem medici non moliantur, vel purgationem, vel aliud efficax laxatorium, illis reſponderent Methodici, in illis propter habitum maxime laxum, validiori laxanti non eſſe opus, quod nimirum vires ea magna laxatoria auxilia in ipſis non ferant. Dogmatici itidem vocant hos debiles, vel virtutis debilis, propter quam debilitatem, haud aptos eſſe, ut inſigniter evacuentur dicunt. Si aliquis vero dubitaverit an ſenes habeant laxum habitum, quoniam ceteris aliis ætatibus ſenum corpora ſint ſicciora, & inſignis ſiccitas non laxi, ſed adſtricti ſit indicium, reſponderetur, ſenum corpora conſumptione humidi ſubſtantifici, laxa dici oportere, non ſecus quam tabem laxum morbum dicimus, quia in ipſo affectu humiditatum in corpore exiſtentium colliquatio conſumptione facta eſt. Unde merito ſenes non ferunt laxantia medicamenta; quare licet morbo adſtricto ſenes vexentur, non magna tamen laxantia admittunt, ſed ſolummodo debilia, & minora. Unde in pleuritide, morbo adſtricto, licet perpetuo ſit laxandum in omnibus cujuſvis ætatis corporibus, tamen Methodici in pueris atque in ſenibus eo affectu vexatis, aut non mittebant ſanguinem, aut parum quidem: quoniam (uti dictum nuper eſt) corpora cum puerorum tum ſenum laxo quadantenus affectu laborant, idcircoque in ipſis vires magnas vacuationes non ferunt, quamobrem Methodici viribus non permittentibus in iiſdem corporibus adſtricto etiam affectu magno laborantibus, à ſanguinis vacuatione, & à purgatione, tanquam à magnis laxatoriis præſidiis abſtinebant. Quam rem neque Dogmatici negabunt, cum & ipſi ſciant puerorum corpora, quod meatus cuti nimis laxos habeant, ob id facile reſolvantur. Quo cognitum ab omnibus eſt, illorum corpora quia propter eam laxitatem habent ſponte unde evacuentur, magnas ob id evacuationes non ferre. Qua de cauſa in ju-

venibus, virisque ætatis consistentis, quoniam ipsorum corpora sunt robustiora, viresque robustas habent, largiori sanguinis evacuatione medici uti solent. Itaque hujusmodi corpora scilicet senum, & puerorum virium languore magna præsidia laxatoria non ferre deprehenditur. Aurelianus dixit: medicamenta ex affectus, & virium corporis magnitudine indicari. Quare ex illorum sententia à medicis plurimum laborandum non est, ad morbos curandos, ut ipsi corporum affectorum naturam, ætatem, sexum, consuetudinem, atque vitæ studium, cognoscant, cum hisce differentiis non mutetur medicamentorum essentia, sed potius major ipsorum & minor agendi vis.

In 3. Chronicor. cap. 4.

Caput VII.

Quod partes affectae non indicent in morbis curationem.

IDem Methodici faciendum in cognitione partium affectarum, anni temporum, regionum, constitutionum cœli, particularis, causarumque morborum. Nimirum & hæc quod non faciant ad indicandam speciem, & essentiam medicamentorum, at ad ipsorum potius vim agendi efficaciorem, atque debiliorem cognoscendam, non esse animadvertenda voluerunt, idcircoque in illorum cognitionem, quod non mutent hæc (uti dictum est) curationis speciem essentiamque, medicos incumbere debere. Itaque negarunt (ut à partibus læsis exordiamur) diversarum partium varias differentesque naturas, figuras, situs usúsque, curationem indicare, proinde ab his non esse petendam morborum curationem: Etenim corporis partes cujuscumque sint naturæ, figuræ, situs, atque usus, si morbo adstricto vexentur, laxantia exposcunt; contra, quæ laxum morbum patiuntur, adstringentia. Itaque in omni parte (exempli gratia) inflammata, quod morbo adstricto laboret, laxantium medicamentorum usus conveniet. Quam rem Gal. in lib. simplicium confirmasse visus est, cum ad omnes inflammationes lac ca-

calidum (quod laxatorium eſt medicamentum) adhibitum commendaverit. Unde ipſius uſus ad omnes inflammationes in unaquaque parte corporis concitatas, omnibus medicis fuit valde familiare. Commendavit quoque Gal. ad oculos inflammatos fomenta ex decocto meliloti, fænugreci, & altheæ, quibus veteres medici ad omnes inflammatas partes familiarius uſi ferunt; quæ hac etiam ætate non minus uſu recepta ſunt, quis quæſo è medicis medicinam facientibus ille eſt, quem lateat prædictorum fomentorum uſus ad pleuritim, ad peripneumoniam, atque ad hypochondria inflammata? præſertimque ad lienis, hepatis uterique plegmonem tollendum? Galenus expreſſe in libris de compoſit. med. ſecundum locos commendavit fomenta eadem ex laxatoriis medicamentis parata ad oculos, ad aureſque inflammatas; non minuſque ad crurum, brachiorum, genuum, pedum, atque manuum phlegmones in lib. de ſectis ad eos, qui introducuntur, laudaverit eadem fomenta laxantia. Neque perfecto injuria, quando, ſi humor vel in oculos vel in aures vel in quamlibet aliam partem corporis defluxus phlegmonem fecerit, inſtitutum, & ſcopus præcipuus omnium quidem medicorum eſſe debeat, ut humor in parte ſuſceptus, imbibitus vel (ut ajunt Methodici) adſtrictus, phlegmonem fovens digeratur, & reſolvatur ad quam reſolutionem laxantia medicamenta maxime faciunt. Neque illis obiiciatur in principio quorundam phlegmonum uſum habere (omnium ſectarum medicis ita ſentientibus) adſtringentia: veluti in aliis temporibus, ſed maxime in ſtatu & in declinatione digerentia, Methodicis laxantia vocata, adhibentur. Itaque ſi in principio quarundam partium inflammatarum, qui affectus ſunt adſtricti, adſtringentia medicamenta conveniant, quomodo verum erit, in omni morbo adſtricto quamlibet partem obſidente, uſum habere medicamenta laxantia? & præſertim cum nedum Dogmatici, ſed quinimo etiam Methodici illud medendo obſervent, ſcilicet, ut in principio phlegmonis, qui eſt morbus adſtrictus, quaſdam corporis particulas obſidentis medicamenta adſtringentia (de qua re poſterius nos accuratius) debeant adhiberi, ergo non erit credendum, in

In lib. 10. ſimpl. cap. de lacte.

In 4. de comp. med. loc.

In 3. lib. c. 1. & in 4. de comp. med. cap. 2.

in morbo adstricto quamcunque partem tenente, perpetuo laxantia vocata medicamenta esse adhibenda. At Methodici non concedent, plegmonem, de quo præsertim dubitatio est, à principio, augmento, statu atque declinatione adstrictum morbum vocari debere, at solummodo toto humore faciente phlegmonem, ad partem inflammatam fluxo, & in ipsa imbibito, vel adstricto, quem affectum adstrictum ipsi vocarunt, in principio vero phlegmonis in quo nondum morbus adstrictus factus est, ad prohibendum ne fiat, Methodici (auctore libri de optima secta ad Trasybulum docente) adstringentibus partem firmabant ac roborabant, ut ab influxu humoris seipsam defendat, de quo argumento paulo post accurate agemus. Itaque verissimum erit ex Methodicis in morbo adstricto quancumque partem corporis occupante, laxantibus, atque in laxo, adstringentibus opus esse medicamentis, & proinde partem affectam per se non indicare curationem. Amplius Aurelianus probat medicamenta non indicari à partis affectæ specie, argumento à partium sensu deprompto, scilicet, quod partium corporis quædam sensibiles sive multi sensus sunt, ut oculi, os ventriculi, aliæque partes, & quædam minus sensibiles seu hebetis sensus, ut pedis calcaneum atque solea extremæ partis pedis. Omnes quidem medici, inter alia, fatentur hasce partes non eadem medicamenta perferre & proinde diversa specie medicamenta indicare: quippe hebetis sensus quæ sunt, validiora, efficacioraque expostulare; & acuti sensus mitiora, atque leviora: quod tamen experientia falsum esse Methodici dixerunt, namque pedis calcaneum & omnes partes suapte natura hebetis sensus (exempli gratia) fluxione vel inflammatione vexatæ, redduntur valde sensiles & dolorosæ, eodem modo omnes fortasse articulorum partes, quæ suapte natura hebetis sunt sensus, fluxione, aut phlegmone vexatæ se habere videntur, maxime sensibiles ac dolorosæ evadentes, mitiora & leviora exposcunt medicamenta, quæ suapte natura propter hebetem sensum validiora potius exposcerent. Contra, quædam, quæ maximi sensus sunt, ex fluxione, aut ex insigni inflammatione quandoque ita obstupescunt, ut paucissimi sensus evadant, quæ ob id non mitiora,

In lib. 3. Chronicor. cap. 4.

quæ

quæ ſuapte natura propter multum ſenſum expoſtulabant, ſed validiora quidem ſtupidi ſenſus à morbo redditæ indicabunt, ex quibus Aurelianus colligit, partes affectas non habere particularem indicationem, qua mutent, ſeu evarient medicamentorum eſſentiam. Quare ex his verum eſſe intelligunt, in adſtricto morbo, in quacumque corporis parte fiat, perpetuo eſſe laxandum, laxantiaque indicari medicamenta; & in laxo adſtringendum, adſtringentiaque convenire medicamenta; inutilem idcircoque eſſe indicationem, quæ à partis cum natura, tum figura, tum ſitu, deſumitur; etenim hæc partium varietas non mutat pro inſtituenda curatione medicamentorum ſpeciem ſeu naturam, ſed quædam alia quæ potius faciunt, non ad indicandam eſſentiam, ſed ad majorem & minorem in medicamentis agendi vim, vel ad commodiorem agendi modum. Quæ res maxime confirmabitur, ſi ulcerum curatio quomodo fiat, animadverterimus. Profecto Methodicorum ſententia confirmabitur, quod pars affecta non indicet curationem, neque habeat propriam indicationem. Apud omnes conſtat, partes ulceratas quaſcumque ſiccantibus ſanari medicamentis, etſi ulcus in crure exiſtens ab ulcere, quod pulmones vexat quadatenus differre videatur, veruntamen eſſentia ſeu natura ulceris, tum in crure, tum in pulmonibus facti cum una eademque ſit, eadem quoque medicamenta neceſſaria eſſe oportebit, ſcilicet ſiccantia; neque eſt, quod ad partes externas exulceratas omnia quidem medicamenta adhiberi queant, & ad internarum partium ulcera non quidem omnia admittantur, ſed quædam ſolummodo quæ etiam non niſi artificioſe indita illis medentur. Etenim compertum eſt, ad ulceratos pulmones, ſaccharum roſaceum, bolum armenium, terram lemniam, lapidem hæmatitem, acaciæ ſuccum, atque alia hujuſmodi ex ſucco plantaginis, centinodii ſeu polygoni ſumpta maxime convenire. Alexander Trallianus complura cum pulmonum tum aſperæ arteriæ ulcera ſolo hæmatite lapide tenuiſſime trito ex ſucco polygoni epoto omnino coaluiſſe, atque probe ſanata fuiſſe ſcriptum reliquit. Quæ ſingula medicamenta partium externarum ulceribus quoque prompte mederi, experientia cognitum eſt:

P neque

neque profecto id injuria, cum ipsorum natura omnibus ulceribus adprime conveniat, propter vim insigniter siccantem. Verum hæc longe promptius, atque facilius externis partibus ulceratis auxilio sunt, eo quia in externis ulceribus medicamenta viribus integris, nihilque refractis valenter agant. Ad internarum vero partium ulcera, & ad ea præsertim, ad quæ non nisi longo viarum tractu (uti sunt pulmones) medicamentum pervenit (quoniam priusquam ad ulceratas partes perveniant medicamenta, plurimum à calore patiantur, ipsorumque vires refranguntur, ideoque imbecillius agunt) non nisi longo tempore ulcera illa sanare possunt. Quamobrem non ita evidenter videntur interna ulcera juvare. Itaque neque partes ulceratæ habent propriam indicationem, sed quæ non nisi majorem minoremque, seu efficaciorem, atque mitiorem vim agendi in medicamentis denotet, nihilque evarians essentiam medicamentorum. Neque est, quod dicant, pulmones & partes corporis humidiores mitiora, & sicciores durioresque efficaciora exposcere, tamen hæ partes ulceratæ, licet invicem vel temperamento humido siccoque, aut mollitie duritieque differant, non propterea indicabunt aliquid faciens ad essentiam medicamentorum. Siquidem essentiam ipsorum, quæ siccans est, ab illarum partium varietate indicatur magis vel minus siccans. Etenim cum ulceris essentia in humiditate consistat, facultas ob id in medicamentis indicatur siccatoria; diversæ vero partes non indicant diversam essentiam medicamentorum facultatis, at minorem, vel majorem vim in siccando. Neque variæ partes varias diversasque medicamentorum facultates indicabunt, at eandem facultatem, aut efficaciorem aut mitiorem, uti diximus in siccando, hinc est, quod Gal. inquit: *Medicamentum ex cadmia, non curare ulcus in aure, maxime vero in crure positum:* Neque profecto injuria id fit, quoniam ex cadmia medicamentum, quod minus efficax siccans sit, quam possit ulcus in aure, cujus substantia admodum sicca atque dura est, quæ proinde medicamentum efficaciter siccans indicaret: potest vero idem ulcus in crure positum sanare, quia ulceris substantia humidior molliorque est, ac idcirco indicatione à natura partis indicatur sic-

In lib. 5. meth. med. cap. 10.

ſiccans quidem medicamentum, at quod mitius ſiccet. Quare partes ulceratæ variæ non mutant eſſentiam medicamentorum, at certe potius, (uti dictum alias eſt) efficaciam in agendo. Poſſent quidem & Methodici eam differentiam in curandis diverſarum partium ulceribus obſervare, nimirum, ut in ulceratis partibus ſiccioribus durioribus, & in agreſtium coporum ulceribus medicamenta magis ſiccantia adhibeant, atque in humidioribus, mollioribus partibus corporis, & in mollioribus corporibus ulceratis, minus ſiccantia. At abſque hac etiam differentiæ partium obſervatione animadverſa, poſſunt promptius Methodici variarum diverſarumque partium ulceribus mederi, indicatione deſumpta ab affectus, ſcilicet ulcereris magnitudine, quandoquidem ubi ulcus in quacumque parte poſitum, fuerit maxime humidum, profecto medicamentis ſiccantioribus erit opus, atque ubi parum per ſe humidum ſit, mitioribus minusve ſiccantibus. Quod præceptum Galenus itidem in durandis oris ulceribus expreſſum feciſſe viſus eſt, cum dixerit: *in ulceribus, quæ multum humida ſunt, validioribus ſiccantibus utendum, atque in parum humidis moderate ſiccantibus.* Situs quoque partium exulceratarum non mutat curationem, at modum ſolummodo curandi, proinde neque medicamenta facultate diverſa. Nam etſi cogantur medici in ulceribus uteri, veſicæ, renum, ventris, inteſtinorum uti medicamentis actu humidis, quæ medicis inſtrumentis injiciuntur, non tamen poteſtate ſunt humida ſed ſicca. Neque etiam Methodici ignorabant, ad ulcera (exempli gratia) ſtomachi pectoris & pulmonum convenientius dari medicamenta, cum iis, quæ eduntur atque bibuntur, quæ ſingula medicamenta poteſtate ſiccantia ſunt, ex quo liquodo conſtat, varios partium ulceratarum ſitus non habere particularem indicationem, ſed potius diverſum modum curationis indicare; quando eadem medicamenta ſiccantia, actu ſicca in externarum partium ulcera indantur, in internarum vero actu etiam humida, & non niſi aliquo inſtrumento injiciantur. Ad ventris vero vulnera ſananda magnum difficileque omnibus medicis fieri negotium, neminem latet, neque ea ſanari poſſe, ni prius impedimenta tollantur,

quibus variis præsidiis sublatis, medicamentis enæmis Græcis dictis, sarcoticis atque epuloticis ea ulcera sanari, non est medicorum, qui nesciat. Idem de figura partium est dicendum, quando neque varia partium læsarum figura mutet essentiam seu speciem medicamentorum, at solummodo curationis modum, vel medicamentorum vim secundum magis & minus. Ex his itaque patet, partes corporis læsas non indicare per se curationem, sed vel medicamentorum vim intensiorem aut mitiorem, vel varios modos, quibus eadem medicamenta comparari apponique solent, non mutata ipsorum facultate indicata ab essentia seu à natura morbi: quæ si laxa sit, perpetuo adstringentibus; & quæ adstricta, laxantibus præsidiis erit opus, atque ita Methodicis fuit persuasum, nedum corporis naturam, ætatem, sexum, consuetudinem vitæ studium, & similia, indicare per se curationem, at quinimo etiam neque varias corporis partes læsas propriam habere indicationem. Sed quid de nervis dicemus? An non propria medicamenta, quibus ulcerati sanantur, expostulant? Certe quidem videtur, verum si rem hanc accuratius medici animadvertant, intelligent etiam nervos ulceratos non indicare medicamenta specie ab iis, quæ aliis partibus ulceratis medentur, distincta, sed potius quædam alia, quæ ut in diversis aliis partibus dictum est, vel plus vel minus siccant, de qua re posterius accurate erit agendum. C. Celsus Methodicis & ipse (quod causarum, ex quibus fiunt morbi, cognitio aliquando pro curatione instituenda sit necessaria) objiciens, hæc contra ipsos scrisit: *Ergo etiam ingeniosissimus sæculi nostri medicus, quem nuper vidimus, Cassius febricitanti cuidam, & magna siti affecto, cum post ebrietatem eum premi cœpisse, cognosceret, aquam frigidam ingessit, qua ille epota cum vini vim miscendo fregisset, protinus febrem somno & sudore discussit, quod auxilium opportune providit, non ex eo quod aut adstrictum corpus erat, aut fluebat sed ex causa quæ ante præcesserat.* Hoc eventu in febre ex ebrietate, quod ex potu nimirum aquæ febris fuit discussa, putavit causas quoque in morbis curandis cum Dogmaticis indicare. At pace tanti viri dixerim ipsummet fuisse confessum febrem diariam illam ex ebrietate sudore fuisse discus-

ſcuſſam : quid an non aqua epota ſudorem quo ſublata eſt febris, promovit? certe quidem, eo quidem modo quo aquam frigidam large epotam in ardentiſſimis ſummeque æſtuoſis febribus & ſudorem movere, atque eas febres ſolvere & diximus, & poſterius dicemus. Atque hæc ſunt, quibus Methodicis fuit perſuaſum, ad inſtituendam in ægrotis curationem, corporis naturæ, ætatis, ſexus, conſuetudinis, ſtudii, partiumque læſarum obſervationem ſcitu non eſſe neceſſariam. Non minuſque neque cauſarum procatarticarum, varii cœli, anni, temporis, regionum & ſimilium, quoniam perpetuo in morbo adſtricto ſit laxandum, in omnibus inquam cum corporibus cujuſque naturæ ſint, ætatis, ſexus, conſuetudinis, vitæ, ſtudii, tum partibus affectis cujuſque naturæ, figuræ, atque ſitus itidem ſint, atque in morbo laxo in iiſdem omnibus corporibus tum partibus læſis perpetuo eſſe adſtringendum.

CAPUT VIII.

Cur adſtringentia medicamenta in phlegmonem, quæ morbi ſunt adſtricti, principio conveniant.

METhodicorum dogma ſatis famoſum fuit, in plegmonum principiis adſtringentibus eſſe utendum, ſcilicet ad fluxionem, incrementumque phlegmones prohibendum, a quo placito Dogmatici abhorruerunt; etenim Gal. ſcripſit, apocruſtica in principiis inflammationum, quod vim habeant adſtringendo repellendi, utilia eſſe: ſiquidem hæc adſtrictione robur partibus inflammatis indunt, unde minus prompte fluxionem admittunt, & eorum humorum, qui in iis jam contenti ſunt, tenuiſſimum extrorſum exprimunt; ex quo loco non levi conjectura deprehenditur, librum de optima ſecta ad Traſybulum, Galeno tributum, Galeni quidem non fuiſſe, cum de hoc ipſo dogmate contra Methodicos in eo libro mordicus multa ſcribat, ſed præſertim, quia ipſi idem, quod ipſe expreſſerat, in multis dixerunt utilia in phlegmonum principiis eſſe adſtringentia, quia partem affectam robore firmant, &

Lib. 11. Meth. med. cap. 15.

prohibent incrementum phlegmones. Certe ea argumenta, quibus contra Methodicos in ejusdem libri capite 49. ad finem usque auctor illius libri usus est, cum ex toto Galenicam doctrinam oppugnent, aperte demonstrant, eorum librum à Galeno non fuisse scriptum. Itaque cum in principiis phlegmonum, medicamenta laxantia (quod tunc temporis, humores fluentes, nondum affectum adstrictum fecerint) non conveniant, quæ postea in aliis temporibus maxime usu veniunt, præsertimque in statu atque in declinatione, ergo recte usus adstringentium medicamentorum opportunus erit; & hæc est vera etiam Dogmaticorum medendi methodus, quam in curandis phlegmonis omnes observant; siquidem & ipsi in horum affectuum principio adstringentibus medicamentis humorem repellunt, affectamque partem robore firmant. Galenus usum adstringentium esse maxime utilem tradidit ad oculos, ad aures, tonsillas, columellam, antiadem, guttur, sedem, atque ad complures alias partes inflammatas. Quare in hoc videntur convenire cum Dogmaticis Methodici. Veruntamen sæpius dubitavimus, an hoc dogma fuerit à Methodicis constitutum, eo quod hi quamcumque inflammationem, phlegmonemque morbum adstrictum esse fecerint, quod ex Aureliano de omnibus phlegmonis in libris acutorum scribente apertissime constat. Constat quidem ipsum nunquam in curanda aliqua inflammatione ex propria sententia scribentem, adstringentium usum commendasse, quinimo ea medicamenta ex aliorum sententia cum in principio phrenitidis & aliarum phlegmonum, laudata, perpetuo damnavit, quod ut ait, pressuram sive adstrictum morbum augeant, præterea cum Methodici omnes fateantur eos affectus esse ex toto adstrictos, debuerunt, non nisi laxantia medicamenta admittere. At cum in principio istorum affectuum humor nondum in parte affecta ex toto adstrictus sit, haud injuria adstringentium usum admittere potuerunt. Ceterum quæ nobis de hoc dubitationem fecerunt, duo sunt. Quorum unum est, quod constet medicos omnes etiam Dogmaticos in phlegmonis internis etiam initio usos fuisse medicamentis laxatoriis, an non Hippocrates in 4. de vict.

rat.

rat. in acutis in pleuritide ſtatim exordiendum ab uſu medicamentorum laxantium eſſe tradidit; eumque uſum Galenus in commento confirmavit? certe quidem. Accedit etiam, quod alterum erat conſiderandum, in parotidibus, bubonibus atque in aliis axillarum phlegmonis, neque in principio medicos uti adſtringentibus, neque etiam in principio phlegmonum malignarum, in quacunque corporis parte oborientium, admitti ullo pacto uſum adſtrictoriorum, ad repellendum humorem. Cum itaque hæc vera ſint quid de uſu adſtringentium in phlegmonum principiis dicemus? Methodicos adſtringentium repellentiumve uſum complexos fuiſſe in principio earum phlegmonum quæ fiunt in partibus externis, atque ignobilibus. Contra interdici ipſorum medicamentorum uſum in phlegmonis cum internis, tum etiam in iis quæ occupant partes externas, ſed quæ proximæ ſunt viſceribus nobilibus. Demum in omnibus quoque phlegmonis malignis uſus adſtringentium (quod nullo pacto humor malignus ſit à cute repellendus) reprobatur. Quæ dogmata non injuria, ut alias quoque viſum eſt, cum Methodici tum Dogmatici medendo obſervarunt. Dogmatici, quoniam ad prohibendum inflammationis augmentum incrementumve coguntur repellere à parte affecta humorem, ne morbus quidem plurimum augeatur, Methodici vero quia eodem fere modo, quod inflammationem, non quæ fit, ſed quæ facta eſt morbum adſtrictum vocent, principium inflammationis non eſſe affectum adſtrictum æſtimarint, quod ſi verum eſt, affectibus inflammatoriis in principio medicamenta adſtringentia erunt accommodata. Quibus medicamentis adſtrictoriis Aurelianus uſus eſt in principio arthriticorum dolorum, ut ex lib. quinto Chronicor. cap. 2. conſtat. At non levis hinc difficultas à Dogmatis excitari poterit, ut verum eſſe nequeat, quod Methodici unquam vel etiam in phlegmonum externarum principiis uſus adſtringentium commendarint, cum æſtimandum ſit, eos minime latuiſſe, in malignis peſtilentibuſque phlegmonis, tumoribuſque nunquam adſtringentia, quia humorem intus pellunt, uſum habere potuiſſe: neque etiam ſi non malignæ ſint, ubi tamen in inguinibus, in axillis, & in ade-

adenibus & in retro aures positis partibus oriantur, etenim in prædictis partibus inflammatis, humorem intus repelli, maxime periculosum est. Proinde neque in harum partium inflammatarum principio ex Methodicis adstringentia, quod repellant, unquam ad medendum usum habuisse, putandum erit. Quod ea fortasse de causa ab iis factum fuit, cum perpetuo in omni inflammata parte, vel interna, vel internæ proxima (quod morbo adstricto laboret) utendum laxantibus, ii statuerint. Quæ difficultas ex superius dictis resoluta esse videtur, nimirum quod usus adstringentium in phlegmonum principiis solummodo conveniant, ubi phlegmonæ fuerint in partibus extimis ignobilibus atque expertes cujusvis malignitatis. A quibus sane argumentum satis validum colligitur contra Methodicos, partem quippe affectam per se curationem (quod superius ex illorum sententia damnatum est) indicare: Nonne verum est, in adenibus, inguinibus, axillis inflammatis nunquam repellentium usum utilem esse? & quandoque in partibus remotis ignobilibusque adstringentia admitti? scilicet in principio inflammationis, ad repellendum humorem intus ne augeatur inflammatio, ex quo verum videbitur partes affectas medicamentorum essentiam mutare: nonne partes remotæ inflammatæ, in principio adstringentia exposcunt, & inguina, axillæ, adenesque aurium laxantia? An non hoc est, partes diversas mutare curationem? Quid itaque ad propositam difficultatem dicemus? Illud solummodo, ut Methodicorum partem tueamur, de tumoribus, phlegmonis, & aliis excretionibus, quæ malignæ non sunt, esse intelligendum: scilicet quod illorum affectuum principio adstringentia conveniant: nequaquam vero in malignis seu pestilentibus, quos affectus Methodicos non intellexisse, cum ipsos, ut superiori libro ostendimus, inter venenatos affectus comprehenderint, quos Methodici non reduxerunt ad adstrictum & ad laxum, at ad alias communitates. Verum esto, quod malignus morbus etiam ad laxum & ad adstrictum referatur, nihilominus etsi tumores phlegmonesque maligni nunquam admittant usum repellentium, ne vel etiam in ipsorum initio, tamen non ob id sequitur partes affectas habere pro-

propriam indicationem, neque enim pars affecta indicat medicamenta laxantia, at pars non affecta sed affectæ proxima indicare videtur ne adstringentia adhibeantur, ne viscus subiacens parti extimæ inflammatæ lædatur, scilicet ab affecta parte ad ipsum humore protruso. Itaque & si hæc vera sunt, quod partes visceribus paroximæ laxantia indicent medicamenta, etiam per phlegmonum initia, & remotæ à visceribus per id temporis adstringentia, tamen partes ipsæ affectæ, ut dictum est, non idcirco indicabunt varia medicamenta. Varia enim medicamenta indicat morbus malignus & non malignus, atque partes non phlegmone affectæ, sed internæ ipsis proximæ. Unde viscera nobilia illis proxima prohibent usum adstringentium.

Caput IX.

An in omnibus adstrictis morbis nuda laxantia conveniant, vel adstringentibus commista esse debeant.

Methodici itidem in omnibus morbis adstrictis voluerunt, esse utendum nudis laxantibus: Exceptis phlegmonum principiis, in quibus quomodo adstringentia usum habeant, nuperrime visum est. Quod placitum Dogmatici mordicus damnaverunt, ipsumque ad medendum maxime perniciosum esse statuerunt; quippe quod viscera interna à nudis laxantibus & debilitentur, & exinde non minus phlegmone augeatur veluti adstringentibus roboratur. Quamobrem Galenus Attalum medicum Romanum summopere redarguit, qui ad hepar inflammatum nudis laxantibus utebatur, neque aliquod medicamentum facultatis adstringentis laxantibus miscere voluerit. Ceterum unde sit, quod hepar cujus substantia carnea est, atque mollis, temperamentumque itidem ejus est calidum, & humidum, medicamentis adstringentibus, quæ frigidi, siccique temperamenti, atque terrenæ substantiæ existunt, ejusdem visceris substantiæ plane contrariis, roborari queat, non esse omnibus conspicuum, putamus. Siquidem, ut & Gal. multis in locis expressit: illud quod secundum naturam est, à simili-bus

In lib. 13. meth. cap. 15.

Id 3. aphor. 18.

In 3. Meth. med. cap. 3.

In 8. meth. c. 9.

bus roboratur, atque à contrariis patitur, debilitaturque. Quis quæso, hepatis substantiæ parenchymati vocatæ, carneæ atque molli, calidi humidique temperamenti, adstringentia medicamenta, quæ substantiæ terrenæ, crassæ, frigidæ atque siccæ, temperamentique frigidi & sicci sunt, similia esse affirmabit? Quinimo hæc hepati cum substantia tum temperamento contraria erunt judicanda. Quo pacto igitur hæc poterunt hepatis substantiam per se roborare, si roboratio consensu omnium à similibus fit? Augent difficultatem ea, quæ Galen. in libro de optima secta ad Trasyb. contra Methodicos scripsit, scilicet adstringentia medicamenta viscera minime roborare. Qui locus facit, ut librum hunc Galeni quidem non fuisse, merito crediderimus, atque etiam quod in aliis libris non spuriis oppositum ab ipso traditum, demonstratumque sit; utpote membra adstringentibus roborari, reddique firmiora; promptius sic roborata ab humorum defluxu tueri. In stomacho, diaphragmate, utero, in ceterisque partibus, quæ sicca duraque substantia constant, non dubium est, quin à modice adstringentibus roborentur, veluti non parum dubitatur de iis partibus, quæ humidam, mollem, laxamve substantiam habent, cujusmodi est jecoris, lienis, cerebri, medullæ spinalis caro, seu substantia humida atque mollis, in his quidem (quod à similibus fiat facultatis substantiæque roboratio) laxantia medicamenta substantia, ac temperamento similia, videantur posse vim atque robur augere. Nisi una cum Diocle (ut Galenus est auctor) dixerimus, similia non à similibus, sed à contrariis conservari, & à similibus lædi, ita, ut in morbosam constitutionem labantur, quod fortasse corpora calidiora lædantur à calidis, atque frigidiora à frigidis: & hæc à calidis, illaque à frigidis juventur, ac roborentur. Verum hoc distincte intelligi oportet, quando, ut Gal. docuit, illud temperamentum, quod secundum naturam se habet, à similibus juvetur, roboreturque, & quod præter naturam est, à contrariis: unde corpora temperata similibus & intemperata contrariis conservari sæpe Gal. demonstravit: Temperatum secundum naturam esse, & distemperatum preter naturam, omnibus liquido constat. Qua-

In 2. aphor. 34.

In 3. Meth. med. c. 3. & 8. & in 8. meth. c. 9.

In 1. de alim. facult. cap. 1.

In 2. de alim. facult. cap. 12. & in lib. 3. cap. 42.

Quamobrem ſi in homine hepar eſt temperatum, quomodo medicamentis adſtringentibus (quæ ſunt ſubſtantiæ, naturæque diſtemperatæ, atque ut nuper viſum eſt, ipſius viſceris ſubſtantiæ molli, atque laxæ planè contraria) juvabitur, atque ab ipſis robur accipiet? Addunt, non videri hepati inflammato laxantia adſtringentibus ſimul permiſta, ſive melius adſtringentia laxantibus miſta conducere, convenireque poſſe: eaque præſertim ratione, quod adſtringentia impediant humoris foventis inflammationem, digeſtionem, reſolutionem, ſive evacuationem, quæ fit per poros cutis, ſiquidem etiam leviter adſtringentia cutis meatus claudere Galenus in libro quinto ſimplicium ſatis docte demonſtravit. Quod ſi verum eſt, quo pacto per eoſdem meatus cutis inflammatio hepatis digeſtione, ſive evacuatione reſolvetur? Docet Gal. meatus infarcitos, & obſtructos, medicamenta detergentia & ab infarctu liberantia, niſi ſint cujuſvis adſtrictionis expertia, non poſſe detergere atque ab infarctu obſtructos meatus liberare, quod vel etiam (ut Galenus expreſſit) à leviſſima adſtrictione meatus cutis claudantur, qua clauſione, cum medicamenti facultas deterſoria intro nequeat penetrare, pervenireque, haud detergere eoſdem meatus ab infarctu poteſt. Cui dubium? clauſis cutis meatibus impediri humoris phlegmonem foventis reſolutionem, utpote, quæ fiat per meatuum cutaneorum inſenſibilem evacuationem. Accedit etiam hepatis regionem ipſiuſque carneam ſubſtantiam, adſtrictis in ea parte meatibus per quos etiam ejuſdem viſceribus calor nativus tranſpirare ſolet, juvari ac roborari poſſe, non eſſe credendum. Itaque cum præcipuus ſcopus in jecore inflammato, eſſe debeat, ut adſtrictus in ea parte humor digeratur, evacueturque, quis medicorum erit, qui uſum moderate laxantium, quæ leviter digerentia ſunt, damnare audeat? præſertimque cum hepati & ſubſtantia, & temperamento ſimilia ſint. Ceterum aliquis forſitan ex Methodicis concedet, in ea parte hepatis, atque in qualibet alia carnea, & molli inflammata, laxantia ad digerendam inflammationem, debere non eſſe expertia alicujus adſtrictionis, quia hepatis caro parenchyma dicta, quæ mollis eſt atque humida, aliquid laxita-

In lib. 5. ſimpl. cap. 12.

tis habere videtur, mitioraque idcirco laxantia expoſtulet. Quamobrem cuique conſtabit fortaſſe laxantia aliquid adſtrictæ facultatis mixtum habere, ne nuda laxatione viſceris ſubſtantia laxa lædatur, oportere. Addimus etiam venarum complurium atque arteriarum, quibus illud viſcus eſt refertiſſimum, ſubſtantiam membranoſam, ac duram medicamenta laxantia ſeu digerentia non admodum humida, ſed paululum ſicca indicare, expoſtulareque, qualia forſitan Galen. ad lienis duritiem emolliendam laudavit. At quod illa etiam adſtringentia eſſe debeant, Methodici non admiſerunt, quoniam in partibus extimis ſcilicet cutis, adſtrictio omnes claudat meatus, atque exinde impedimento ſit, quominus materia ſeu humor inflammationem faciens per cutis poros digeratur, & reſolvatur.

In 5. ſimpl.

Cap. X.

De morborum generibus ſecundum Methodicos, & quales ad adſtrictum & quales ad laxum reducantur, & in quibus morbis locum habeat adſtrictum & laxum.

Duo fuiſſe morborum ſimplicium genera, ſcilicet, adſtrictum, laxum, atque unum compoſitorum ex laxo & ex adſtricto, ſatis à nobis ſuperius ex Methodicis demonſtratum eſt; quando ii omnes affectus corpora noſtra affligentes ad tria illa genera reduxerint. Ab iis vero excipiuntur omnes affectus, qui ad chyrurgiam pertinent, atque ii etiam, qui à venenis, atque à morſibus venenatis fiunt. In his enim aliis Communitatibus ad curationem inſtituendam Methodici uſi fuerunt. Itaque morbi ſunt vel adſtricti, vel laxi, vel mixti: per adſtrictos autem ii intellexerunt illos, quorum cauſa immediata, quæ morbum facit, adſtricta ſit, atque hæc erit vel communis, utpote quando omnes meatus corporis, vel ii majori ex parte, denſantur, clauduntur, ſive adſtringuntur. Cujuſmodi ex febribus ſynochæ ſunt à meatum cutis conſtipatione excitatæ, quas Galenus ab uſu balneorum aluminoſorum, & aquæ calchantidis obor-

obortas sæpius observavit. Aut erit causa adstricta particularis, utpote in venis quibusdam aut in liene exempli gratia inflammato adstrictionis vitium est. Adstrictum quoque morbum Methodici appellarunt, ubi ipsius causa immediata ipsum fovens (vel hæc sit phlogosis sive flammeus calor vel humor putrefactus, vel etiam non putrefactus, qui tamen sit in aliqua parte corporis, imbibitus, adstrictusque, quo pars affecta restricta sive pressa, sive conclusa, sive quovismodo impedita, aut eo humore infarcta, quæ pressura in quovis phlegmone observatur) sit quovismodo in qualibet parte corporis imbibita, sive conclusa, sive quovismodo infarcta, pressa, vel restricta. Aurelianus phlegmonem pressuram vocare solet, quasi morbum dicat pressum, sive adstrictum. Genere vero adstrictorum morborum comprehenduntur, phlogoses, sive inflammationes, phlegmones, febres, tumores, abscessus, dolores, convulsiones, & ex particularibus morbis, paralyses, apoplexiæ, insaniæ, vertigines, epilepsiæ, surditates, aurium tinnitus, cæcitates oculorum, ophthalmiæ, rigores, tremores, palpitationes, torpores, stupores, comæ, appetitus canini, inappetentiæ, quæ non à virium resolutione fiunt, siccitates, cruditates, inflationes, hydropes, icteritiæ, suppressiones alvi, urinæ, mensium, hæmorrhoidarum, suppressæ evacuationes, quæ per aures, per nares & per os fieri solent, cordis morsus, palpitationes, tremores, dispnœæ, orthopnœæ, arthritides, podagræ, ischiadicæ affectiones, uteri strangulatus, atque alii omnes affectus, quorum causæ sunt in aliqua parte veluti adstrictæ, aut imbibitæ, aut quovismodo pressæ, seu conclusæ. Per laxos vero morbos contra intelligunt eos, quorum causa immediata faciens morbum, sit ampliatio meatuum, diffusio, laxatio; seu eos laxos fluidosve morbos esse voluerunt, qui corporis meatibus immoderatius laxatis, seu diffusis, seu ampliatis, excitantur. Cujusmodi est syncope, quæ morbus laxus est sive vires resolvantur apertis cutis meatibus, scilicet immoderatius cum calore nativo, tum humido utili exeunte, sive alio modo. Qua ratione immoderati sudores exeuntes, hæmorrhagia immoderata è naribus, quippe sanguine immoderatius profluente, vel ex ore,

tuſſi aut vomitu, vel excretione, aut per ventrem, unde hepatica fluxio vulgo vocata dyſenterica erit ex morbis laxis, non minus & menſtruorum in mulieribus atque in viris hæmorrhoidarum profluvium, & per urinam itidem immodica ſanguinis excretio. Si vero de excrementorum excretionibus loquamur, ad laxos morbos referentur, diabetes, gonorrhœa, vomitus immodicus, lienteria atque diarrhœa. Mixti vero affectus ſunt, qui ex adſtricto atque ex laxo componuntur, proinde compoſitos quoque appellarunt, in his enim affectibus mixta affectio fit ex adſtricto & ex laxo; ad quod morborum genus reducuntur omnes qui uno eodemque tempore utroque affectu laborant, ſcilicet, adſtricto & laxo; cujuſmodi eſt febris cum hæmorrhagia, aut cum diarrhœa, vel dyſenteria. Nam febris adſtrictus morbus eſt, & diarrhœa, vel dyſenteria laxus. eodem modo, febris cum ſyncope, & ſyncope ſtomachica aut febris cum profluvio vel ſanguinis, vel excrementorum. Non minuſque febres ſynochæ, ardentes, maxime æſtuoſæ. Cum ingens æſtuatio caloris venarum, atque arteriarum oſcula nimis aperiat, ſeu laxet, ſitque cauſa immediata, ut effluvium caloris augeatur, & diſſipetur.

Caput. XI.

De morbis adſtrictis, atque an omnes adſtricti morbi ſint.

Dictum à nobis eſt morbos adſtrictos eſſe illos, quorum cauſa immediata eſt preſſa, denſata, clauſa, vel adſtricta; aut meatuum denſatio, adſtrictiove. Quamdoquidem ſi hæc cognitio ſit exemplis intelligenda, facile phlegmonem, quam eſſe adſtrictum morbum nulli contendunt, habere humorem ipſam immediate facientem, atque foventem, in parte imbibitum, preſſum, ac veluti adſtrictum ſeu in parte reſtrictum intelligemus, in qua neceſſario meatuum adſtrictio ſeu denſatio ſeu preſſio obſervatur, unde in omni morbo adſtricto adeſſe meatuum clauſionem, ſeu denſationem, ſeu obſtructionem, Methodici voluerunt, atque hanc eſſe præcipuam morborum cauſam per

ſe

ſe curationem indicantem, illis placitum eſt. Quo morborum genere, phlegmones, tumoreſque omnes, abſceſſus, atque alios particulares affectus, quos proximo capite ſigillatim expreſſos fecimus, comprehendi, nulli dubitarunt: cum in illis omnibus meatuum vitium in adſtrictione adeſſe, apertiſſime, conſtet. De febribus vero ſecus res apud multos ſe habere viſa eſt, nimirum quod non omnibus morbi adſtricti eſſe videantur. Quod & Galenus contendiſſe viſus eſt, qui adſtrictos morbos febres illas ſolummodo eſſe faſſus eſt, quæ à meatuum cutis denſatione oriuntur, ceteras vero alias adſtrictos affectus eſſe dubitavit. Neque id profecto injuria, cum plures à nulla meatuum obſtructione fiant, cujuſmodi videntur plures ephemeræ dictæ, quæ (exempli gratia) ab immodico vel ſolis, vel ignis calore, & quæ ab exercitiis, à vigiliis, à laboribus & à ſimilibus cauſis fiunt: in iis enim nullam ſubeſſe meatuum adſtrictionem apertiſſime conſtat. Eodem quoque modo hecticas adſtrictas eſſe plane videtur negandum. Quis quæſo in his meatuum clauſionem adſtrictionemve aliquam qua adſtricti morbi dicuntur, ſubeſſe affirmabit? Si itaque hæ febres nulla meatuum adſtrictione foventer, quomodo à nobis æſtimari poterit, morbos eſſe adſtrictos, ut Methodici affirmarunt. Idem quoque & de ſynochis, ardentibuſque maxime æſtuoſis, atque de hecticis dicendum erit, in his quidem fluida laxave affectio apertiſſime (quod continue in ipſis humidum nativum, humiditateſque aliæ præ igneo calore abſumantur) obſervatur, nullaque eas febres obſtructione, ſeu adſtrictione meatuum foveri neminem noſtrum latet. Atque in illis fluida potius, quam adſtricta affectio ſubeſſe videtur, quodque illo argumento deprehenditur, quia ſcilicet illas uſu aquæ frigidæ (exhibent enim omnes medici hiſce febribus vexatis aquam frigidam) medici tollant. Quid itaque dicendum? Galen. concedit, ephemeras, ſynochaſque, quæ à pororum cutis conſtipatione fiunt, adſtrictos utique morbos dici poſſe; at ſi de aliis etiam febribus, quæ ab aliis cauſis excitantur, judicium faciendum ſit, profecto haſce omnes quoque ex medicaminum, quibus medici etiam Dogmatici illis medentur, facultate laxatoria, fortaſſe fatebuntur omnes, eſſe mor-

morbos adſtrictos: Etenim cum Galeno (ſi de ephemeris loquamur) omnes alii medici Dogmatici balneum aquæ dulcus temperate calidum, & oleum dulce tepidum ad omnes partes corporis illitum, quæ vere laxantia ſunt, in illis febribus maxime commendarunt. Quæ inquam cum laxantia medicamenta ſint, & febrium illarum naturæ contraria plane eſſe debeant (ſi verum eſt, quod Dogmatici docuerunt, ſcilicet contraria contrariis tolli) neceſſario colligemus eas febres, cum laxatoriis tollantur medicamentis, neceſſario eſſe morbos adſtrictos. Qua ratione etiam ſynochas, ardentes & ſcheticas, cum iiſdem laxatoriis balneis aliiſque ſimilibus præſidiis ſanentur, ejuſdem generis eſſe, haud erit dubitandum. Porro ſi accuratius conſiderabitur, ex natura laxatoria eorum medicamentorum, quorum uſum ad perſanandas omnes febres (exceptis ſynochis, ardentibus maxime æſtuoſis, atque hecticis confirmatis) omnes medici ſequuntur, facile cognoſcetur omnes illas febres eſſe morbos adſtrictos. Addimus in hiſce omnibus febribus ſanandis omnes medicos cavere omnino ab uſu adſtringentium, cum illorum uſus febrilem caliditatem, omnium conſenſu augeat. At quamobrem fit, quod in maxime æſtuoſis ſynochis, atque in ardentibus medici omnes frigidam aquam, quæ à Methodicis adſtrictoriorum medicaminum genere comprehenditur, in potu exhibeant, paucis in præſentia cognoſcendum eſt, quod nulla alia ratione fieri cognoſcitur, quam quia ſynochæ, ardentesque maxime æſtuoſæ (ut ſuperius quoque demonſtratum eſt) ſunt morbi mixti ex adſtricto & ex laxo; ex adſtricto inquam quoniam non abſque meatuum clauſione fiunt; nulla quidem, ex Dogmaticis, putrida febris abſque interventu alicujus obſtructionis fieri poteſt, ex laxo etiam, quia propter calorem maxime æſtuoſum intus oſcula venarum, arteriarumque immoderatius laxentur, atque exinde nativus calor copioſius profluat, atque adeo reſolvatur, ut ni cito cohibeatur, arteriæque adſtringantur, planè, ut pereat, ſit neceſſe, itaque cum æſtuoſæ febres, habeant morbum mixtum ex adſtricto atque ex fluido, & fluidum magis urgeat, ideo merito actu frigida, quæ nullis aliis in febribus conceduntur, illis febribus ve-

Galen. in 1. ad Glauc. cap. 3.

vexatis exhibentur. Non minus etiam hecticæ tabidæ, cum in ipsis magis urgeat fluidus laxusve affectus, actu frigida desiderant. Quare omnes febres (his exceptis) erunt morbi adstricti dicendæ. Neque est, quod dicatur, ephemeras multas atque hecticas incipientes absque ulla meatuum clausione vel pressura cum fiant, non esse morbos adstrictos æstimandos: siquidem, concedunt omnes calorem febrilem esse accensum in corde & ab eo diffundi per universum corpus, quasi dicamus esse adstrictum, imbibitum, ac clausum in corde: unde licet in externis meatibus cutis nulla subsit adstrictio, sive densatio, sive pressio, saltem aderit in illa parte, in qua primo calor accensus est, quod eo argumento, ita esse cognoscimus, quoniam laxantibus medicamentis caliditas febrilis exhalet & digeratur, atque adstringentibus augeatur. Namque esto, quod quis ex caliditate solis, vel ignis immodica in ephemeram incidat febrem, an hæc aliqua meatuum clausione fovebitur? certe quidem, quando (ut recte Gal. docuit) cutis a cujusvis molestæ qualitatis contactu adstringatur, quæmadmodum (ut ille ait) a contactu aquæ dulcis, quæ sit temperate calida (quod maxime jucundo eo contactu cutis oblectetur) rarefiat, laxeturve; ita à vehementer calidæ aquæ molestissimo contactu adstringitur, quis ignorat vehementis caliditatis, vel à sole vel ab igne qualitatem cuti fore maxime molestam, cujus contactu ipsa necessario corrugata adstringitur. Ex ira vero, quod copiosius spiritus inflammati ad cor ferantur, ideo ipsorum copia arteriis immodice oppletis, atque veluti obstructis calor intro clausus auctusque febrem inducit, tum etiam quod partes corporis à vehementi igneoque fervore siccescentes, ipsarum meatus densari sit necesse. Idem fortasse videtur dicendum de iis, quæ à vigilia immoderata, à jejunio atque ex amore maxime siccantibus, excitantur, quippe præ siccitate densatis meatibus introcludatur calor, atque ita augeatur, ut in igneum mutetur, atque exinde febris fiat. Quid de iis, quæ ex tristitia, moerore atque ex timore excitantur? an non meatibus adstrictis calor nativus in igneum, & febrilem mutatur? Quis dubitat, tristitiam, mœrorem atque timorem meatus claudere? Quare ex

In 6. Meth. med. cap. 7.

his liquido cuique conſtabit, febres omnes morbos adſtrictos merito Methodicos appellaſſe. Quod maxime confirmare videtur illud, quod nuper etiam meminimus, ſcilicet, quia omnes laxatoriis præſidiis tolluntur, quo in ephemeris atque in ſcheticis incipientibus intro clauſus febrilis calor opera balneorum laxantium atque inunctionum, & frictionum, & aliorum ſimilium exhalat, digeritur, & plane reſolvitur. Atque hæc de adſtrictis morbis, nunc ad laxos declinamus.

CAPUT XII.

De morbis laxis, & an omnes excretiones quoviſmodo appareant, laxum morbum faciant, & quomodo excretiones, quae ſunt morbi laxi, interſtinctae ab aliis dignoſcantur.

DIximus laxos morbos à Methodicis fuiſſe vocatos, eos omnes, qui meatibus immoderatius diffuſis, concitantur, foventurque. Neque profecto hoſce affectus immerito morbos appellarunt, cum ab ipſis, actiones omnes in corporibus læderentur, immoderatius per laxitatem meatuum nativo calido profluente, exhalanteque. Hujuſmodi vero excretionum, quas (ut dictum eſt) morbos laxos vocarunt, quædam ſenſibus conſpicuæ ſunt, quædam ſenſibus ignotæ. Hæ apparent in iis, qui aut ab immoderato gaudio, aut à re ſimili exoluti in ſyncopem labuntur. Atque illæ, quæ ſenſibiles vacuationes dictæ ſunt, in ſudoribus immoderatis, in alvi profluviis, in vomitibus, & in profluvio urinæ, in gonorrhœa, & in hæmorrhagia ſanguinis vel ex naribus, vel ex ore, vel ex veſica, vel ex alvo, vel ex utero, vel denique ab hæmorrhoidalibus venis conſiſtunt. Ceterum, ut exacte horum morborum rationem aſſequi poſſimus, duo à nobis accurate ſunt in præſentia cognoſcenda, quorum unum erit, an omnes excretiones quoviſmodo à qualibet parte corporis profluentes ſint laxi morbi, & ni omnes ſint, quales laxum morbum faciant; atque alterum, quibuſnam ſignis diſtenguemus excretiones, quæ ſunt morbi laxi,

ab

ab iis, quæ non ſunt morbi: Si Methodici voluiſſent omnes excretiones quovis modo factas laxum morbum facere, (ut Gal. & alii de ipſis æſtimaviſſe, viſi ſunt) profecto magnum mendacium affirmaſſent, cum excretio in pauca quantitate profluens, atque etiam largius, modo ſecundum naturam profluat, ut in recte valentibus mulieribus ſi menſtruæ purgationes, aut in morbis critice appareant, morbi laxi eſſe nequeunt, ſiquidem hæ evacuationes morbum non faciunt. Quare excretiones ſanguinis, vel excrementorum laxum morbum facientes ſunt eæ omnes, quæ (quod morbi eſt proprium) corpora adprime lædunt. Unde quæ in pauca fiunt copia, & in morbis critice apparent, inque recte valentibus naturales, quia nullam offenſam pariunt, ideo non morboſæ dici debent, & proinde neque laxum morbum facient. Itaque per laxos morbos Methodici intellexerunt, evacuationes immoderatas, præternaturales graviter corpora lædentes, vel affectus, qui has immediate ſubſequuntur, eaſque præſertim, quæ aut per poros cutis fiunt, aut è naribus, aut ex ore, aut ex ventre, aut ex utero, aut ex renibus, aut ex veſica, aut denique à venis hæmorrhoidalibus preter naturam immoderatius erumpunt. Quæ cum laxos morbos faciant, nunc quibus indiciis à reliquis aliis evacuationibus interſtinguantur (quod ſane ad inſtituendam curationem ſcitu eſt neceſſarium) intelligi oportet. De qua re ſatis accurate in Cap. 9. ſuperiori libro cum egerimus, hic pauca adnotabimus. Et primo, quod morbi laxi neceſſario immoderatas evacuationes, vel ſanguinis, vel excrementorum ſubſequuntur, & hæ ſunt aut ſenſibiles, id eſt, ſenſibus cónſpicuæ, aut inſenſibiles, quæ minime ſenſibus patent, ſed per inſenſibiles intelligunt eas, quæ per cutis meatus fiunt. In harum vero cognitione ſolummodo laborandum videtur, quando, quæ ſenſibus manifeſtæ ſunt evacuationes, vel ſanguinis ſint, vel excrementorum, nulla perſcrutatione egere videantur. Cuilibet enim notum eſt, omnem ſanguinis hæmorrhagiam immoderatius apparentem, corpuſque graviter lædentem, vel ex naribus, vel ex ore, vel ex ventre, vel ex utero, vel ex renibus, vel ex veſica, vel ab hæmorrhoidibus emanantem eſſe morbum laxum, & ſimiliter,

vel sudorem, vel vomitum, vel alvi dejectionem, vel urinam, vel semen, vel similem aliam evacuationem, quæ ejusdem sit conditionis, idem significare. Verum evacuationes, quæ insensibiliter fiunt, longe difficilius, & laboriosius cognoscuntunt. Tamen cognosci perfecto etiam posse superius à nobis demonstratum est, primo ex causis antecedentibus, cujusmodi sunt, gaudium immoderatum, vigiliæ, dolores assidui vehementesque, ex his namque solent corpora insensibiliter exolvi, cognoscemus hanc evacuationem per poros cutis factam, à cute ipsa, quæ in principio, in quo fit calidi innati effluvium, mollis & veluti humida apparet, quod & à tenuibus quidem humiditatibus, quæ quadantenus exudant, aut sint fumi humidi, consumptionem carnosarum partium subter cutem positarum subsequentes, cutis emollescit, posteaque perseverante effluvio humidi nativi, & proinde consumptione partium ex carnosis partibus ad cutem ipsam etiam communicata, eadem cutis indurescit, cujusmodi observatur in febribus colliquativis vocatis, præterea (ut dictum est) apparere solent fumi quidam vaporosi à cute exhalantes. Addamus pulsus humiles, raros, ac valde molles apparentes. Demum si habitus quoque rarus, & laxus fuerit, idem judicium, de laxo affectu, certius confirmabitur, atque hisce signis non erit impossibile, ut laxi morbi, qui fiunt, propter meatuum cutis diffusionem, & rarefactionem, comprehendantur.

Lib. cap. 9.

CAPUT XIII.

De morbis mixtis ex adstricto & laxo, & an dentur, & si dantur, quales sint.

DUbitarunt ex Dogmaticis nonnulli, an morbi mixti ex adstricto atque ex laxo, darentur, quæ res haud illis dubia videbitur, modo varios affectus varias corporis partes eodem tempore affligentes observassent: siquidem neminem latet, posse corpus idem juxta diversas partes affectas, contrariis affectibus eodem quidem tempore vexari: quis ignorat febri putridæ, quæ est

est morbus adstrictus aliquando lienteriam, aliquando diarrhœam, & aliquando dysenteriam, vel sanguinis profluvium ex naribus, aut ex ventre, aut ex utero, aut ex hæmorrhoidibus exiens, conjungi? & aliquando syncopem, aut sudorem immodicum, vel colliquationem, quæ morbi laxi sunt, simul accedere? Sed dubium est, an in eadem parte affecta complicatum vitium ex adstricto atque ex laxo detur, quod eodem tempore ejusdem corporis partem teneat, atque affligat? Hoc non concessisse Methodicos (sed illud solummo quod prius meminimus, utpote quod ratione variarum partium affectarum fit) ex Galeno conjicitur, qui in lib. de comp. med. secundum genera disputans adversus Methodicos, dixit, dari medicamenta composita, quæ in eadem parte, diversis contrariisque facultatibus, scilicet laxantibus, & roborantibus, uno eodemque tempore agerent: si itaque non concedebant dari medicamenta (ut auctor est Gal.) quæ simul, eodem tempore exempli gratia, laxarent, atque roborarent, neque affectus mixtos ex laxo & adstricto dari illos voluisse rationi est consentaneum. Credendum tamen duxerim, in hoc differre Methodicorum sententiam à Dogmaticorum opinione, quoniam ii licet concesserint dari morbum ex adstricto & ex laxo mixtum in eadem etiam parte corporis constitutum, tamen non habentem æqualem mixturam, qua æque mixtum medicamentum ex laxo & ex adstricto ad curationem indicetur: nam hoc est, quod negarunt Methodici, scilicet non dari morbum tantum affectus laxi habentem, quantum adstricti habet: quod idem est, ac si dixerint, non dari affectum æque adstricti & laxi habentem, vel æqualem mixturam, naturamque ex laxo atque ex adstricto, quæ opinio neque plane à ratione abhorrere videtur, cum corpora symmetra habentia æqualem mixturam in contrariis temperamentis aut non dentur, aut rarissima quidem ostendantur. Unde affectus quoque æque mixti ex adstricto, & ex laxo, aut plane non reperiantur, aut rarissime observentur; proinde neque concessere dari medicamenta æquæ laxæ, & adstrictæ facultatis habentia, quæ ab eo mixto affectu indicentur. Illis itaque visum est, dari quidem morbum eandem partem vexan-

tem affectu adſtricto ſimul, & laxo; ſed qui non æqualem habeat laxi, & adſtricti mixturam, at quinimo ita inclinet, vel ad adſtrictum, vel laxum, ut propterea prævalens in mixtura morbus vel adſtrictus vel laxus ſit, qui curationem indicet, unde non abs re in ſua methodo ſtatuerunt, in affectu mixto, ab urgentiori curationem indicari oportere, & ob id voluerunt, ubi affectus mixtus ad adſtrictum vergit, laxandum eſſe, atque adſtringendum, cum affectus ad laxum tendat. Idem ferè Dogmatici obſervare conſueverunt, in morbis in temperamentis conſtitutis, nam ſi pars corporis frigidior, calefaciens medi mentum indicat, & calidior facta, refrigerans indicabit, & ſic de aliis qualitatibus â ſymmetro recedentibus. Quare dari quidem mixtum morbum ex adſtricto, & ex laxo ii voluerunt, & in variis partibus corporis, & in eadem non minus parte poſitum, ſed qui non ſymmetrus, ſeu æquæ medius inter adſtrictum atque laxum ſit, ut propterea neque medicamentum æque mixtæ facultatis uſum habuiſſe in methodo Methodica conſtet, ſed in mixtura alterum prævalere, & prævalentem magis urgentem appellarunt, à quo per ſe curatio indicatur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De medicamentis laxantibus, adstrictos morbos tollentibus.

Um nos ex Methodicis duo solummodo morborum genera esse statuerimus, scilicet adstrictum atque laxum, duo quoque idcirco præsidiorum genera fuerunt merito constituta, quippe laxantia, seu adstrictum tollentia, atque adstringentia, quæ laxum affectum quoque adimunt. Præsidium vero laxatorium appellarunt Methodici, quod tumentiam in corpore factam quovis modo tollit, hoc autem duobus profecto modis fit, uno modo meatus corporis adstrictos laxando, aperiendove, atque altero, quod intus est, vel humoris, vel vaporis, vel qualitatis alicujus, stricturam faciens, diminuendo. Ad illud agendum, omnia præsidia seu medicamenta erunt accommodata, quæ temperate sunt calida, atque essentiæ quidem tenuioris, cujusmodi sunt balnea ex aqua dulci, lavacraque temperate calida, aër calidus & humidus, suffitus atque fomenta calida. Ad id vero, quod intus est (Methodici stricturam vocant) tollendum, ea accommodata sunt, quæ quovis modo corpus evacuant,

cuant, purgantque. Cujusmodi sunt, sanguinem quovis modo evacuatia, sudorem, urinam, sputumque moventia, non minus, & quæ ver vomitum, & per alvum, per os atque per nares evacuant, his adduntur, per insensibilem evacuationem (quæ per poros cutis fit) laxantia, digerentiave. Hinc laxatoriorum medicaminum genere comprehenduntur, phlebotomia, id est sanguinis evacuatio, per venam aut arteriam sectam, crurum scarrificatio, cucurbitulæ cum scarrificatione affixæ, & citra scarrificationem etiam, sudorifica, diuretica, dejectoria, vomitoria, bechica, apophlegmatismata, & Errina dicta, quippe quæ per os, per pulmones, & per nares evacuant. De sanguinis vacuatione, quæ fit per venæ sectionem, quod ipsa sit καλαστικὸν, id est laxatorium præsidium Galenus multis in locis expressit (Methodici venæ sectionem nedum laxatorium simpliciter, sed magnum quidem laxatorium esse voluerunt) Scarrificationem vero, cucurbitulas cum scarrificatione & citra scarrificationem (quas Aurelianus cuphas appellat) & alia prædicta præsidia corpus laxare, eo quidem intelligitur argumento, quod hæc omnia evacuent, quandoquidem omnis evacuatio ex Methodicis corpus laxet. His adjunxerunt Methodici alia præsidia ad laxandum accommodata, scilicet aëris caliditatem (quo cœlum calidum, constitutio anni calida, tempus æstivum, corpus laxare apta sunt) cibi abstinentiam (unde diatritum, scilicet tempus trium dierum, in quo ægroti ab omni cibo abstinebant, fuit à Methodicis quibusdam inventum) fames itidem corpus laxat: eodem quoque modo corporis exercitiorum omnia genera, animique laxationes quovis modo factæ, corpus digerere atque laxare aptæ, sunt præsidia laxantia in communi, quorum quælibet utilia sunt ad morbos adstrictos tollendos, Quæ omnia Methodicis fuisse familiaria Celsus est auctor, qui de his ita scripsit: *Atque id quoque videndum est, quod quidam solum præcipiunt: an adstrictum corpus sit, an profluat, quorum alterum strangulat quod continet: alterum digerit, nam si adstrictum est, ducenda alvus est, movenda urina, eliciendus omni modo sudor. In hoc genere morbosum sanguinem etiam misisse, concussisse vehementibus gestationibus; corpus in lumine habuisse, im-*

In 4. de vict. rat. in acut. com. 19.

In lib. 3. cap. 6.

imperasse famem, sitim, vigiliam prodest, utile est etiam ducere in balneum, prius dimittere in solium: tum ungere, iterum ad solium redire, multaque aqua fovere inguina, interdum etiam oleum in solio cum aqua calida miscere: uti cibo rarius & serius, tenui, simplici, molli, calido, exiguo, maximeque oleribus, qualia sunt, lapatum, urtica, malva, vel jure etiam concharum, musculorumve, aut locustarum, neque danda caro nisi elixa est. At potio debet esse magis liberalis, & ante cibum, & post hunc, & cum hoc ultra quam sitis coget, poteritque à balneo etiam pingujus aut dulcius dari vinum, poterit semel aut bis interponi Græcum salsum. hactenus Celsus de præsidiis laxantibus apud medicos Methodicos usitatis.

CAPUT II.

An genere laxantium medicamentorum Methodici comprehenderint medicamenta incidentia, detergentia, diaphoretica atque cathartica.

UNum non videtur tacendum, de quo Dogmatici maxime dubitasse visi sunt, an scilicet Methodici laxatoriorum genere comprehendi quoque voluerint illa medicamenta, quæ humores crassos incidunt, comminuunt, extenuantque coptica Græcis dicta; & viscidos detergunt, meatusque ab infarctu liberant, quæ ecphratica, & eccathartica Galen. vocat. Atque non minus etiam diaphoreticas, id est discussorias, & catharticas sive purgatorias facultates habentia. De incidentibus extenuantibusque medicamentis, an laxatoriorum genere comprehendi debeant, res fortasse maxime dubia videbitur, ex Galeno scilicet, qui in libris methodi med. scribit, ultro Methodicos diffugere à disquirendis facultatibus vim tenuandi, incidendique habentibus. Verumtamen oppositum fuisse à Methodicis fortasse observatum, maxime erit dubitandum, ex Cœlio præsertim Aureliano inter Methodicos non spernendæ auctoritatis medico: Constat enim ipsum ad icteritiam, commendasse præter asparagum, daucum, fœniculum ex attenuantibus

In lib. 5. cap. 5.

In lib. Chron. c. de ictero.

& incidentibus, etiam capparis radices, acetum in quo anchusa fuerit per aliquod tempus infusa, scillam itidem torridam & subassatam ex melle, & ad calculos in vesica comminuendos eodem modo medicamenta valde acria, quippe quæ attenuant, & incidunt valenter; cujusmodi, sunt radix lapati, capparis, struthii, polii herbæ itemque panacis. Quod apertissime colligitur ex lib. 2. Acutorum cap. 3. in quo de anginæ curatione agens, docet sputum crassefactum in gutture, esse attenuandum: inter quæ medicamenta laudat, moderate acria: quo loco etiam dixit dari laxantia mitiorum materiarum, at efficacia. longe manifestius apparet usum attenuantium medicamentorum Methodicis fuisse cognitum in lib. 5. Chron. c. 8. ex eodem Aureliano. Quid de detergentibus, atque ab infarctu liberantibus? an non in icteritia ex obstructione à crassis, lentisque humoribus facta exhibebat succum absinthii, intybi sylvestris, asparagi, fœniculi atque scillæ, quorum facultas est detersoria, hæc enim attenuant, incidunt, ac valenter detergunt. Eodem quoque modo de diaphoreticis ex eodem auctore illos medicos sentiisse, conjicitur, cum ipse in lib. 3. Acutorum dixerit: Cuminum, & origanum, quod sint acerrimæ facultatis fluentia, aliquando aperire. Ceterum videamus etiam an hæc esse laxatoria possit ratione intelligi (supposito Aurelianum id quoque voluisse) si primo de iis medicamentis loquamur, quæ incidunt, & attenuant, quis quæso erit, qui id nenegare contendat? siquidem verum sit humoribus crassis incisis atque extenuatis, & lentis detersis corpora laxa fluidave reddi, viasque aperiri. Hippocrates in aphorissimis dicebat, corpora cum quis purgare voluerit, fluida in primis fieri oportere: & Galenus in commento (licet hoc Methodici de corporibus, ut expressit Hippoc. & non de humoribus faciendum putarint) ait: corpora fluida reddi humoribus crassis incisis & attenuatis, viscidisque detersis. Quo res satis in aperto esse apparet, ut, quæ humores crassos attenuant, & incidunt medicamenta, non minusque etiam & quæ viscidos detergunt, laxent, & idcirco, laxatoriorum genere comprehendantur? Addimus his etiam Metasyncritica, quæ sunt vehementer calida, scilicet rubefacientia,

Au-

Aure. in 5. Chro. cap. 4.

Cap. 21.

Aureliano recorporativa appellata, quibus uti consueverunt, ad adstrictos cutis meatus in morbo adstricto aliis laxatoriis non juvantibus. Nam in articulari phlegmone, sublata inflammatione adhibent affectæ cuti talia medicamenta quæ attrahendo humorem, quo meatus densabantur, ad cutem, ipsumque digerendo, restituunt partem pristino habitui, ac temperamento, quo illiusce partis pori aperiuntur, atque pristinum statum naturalem accipiunt. Itaque prædicta omnia medicamenta cum humores attenuando, incidendo, ac detergendo, non minusque etiam digerendo, quadantenus absumant, atque evacuent, merito laxare corpora apta esse haud erit dubitandum. At quid de medicamentis purgatoriis, catharticis vocatis? An non & ipsa quoque purgando humores laxare dicuntur? certe quidem, licet ipsorum usum frequentem ex Methodicis aliqui maxime damnarint, tum quia putarunt humores non esse morborum causas, nisi quatenus adstrictum vel fluidum affectum faciunt, tum etiam, quod usus ipsorum corporibus esset multis de causis incommodus. Quam rem Aurel. ita expressit: *sed vitandam* Lib. 5. Chron. c. de icteritia. *probamus frequentem & variam medicaminum potationem, qua fellea deducere promittuntur, sive ventriflua, sive urinalia. Etenim sitis extenditur, & solidioris cibi fastidium duplicatur, & corporis fortitudo minuitur, atque cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia.* Quod neque Galenus etiam ex Dogmaticis In 6. epid. In lib. de iis, quos purg. oportet. contendit, cum multis in locis medicamenta purgantia, quæ naturam hominibus molestissimam habeant, & idcirco inter deleteria comprehensa, stomachum graviter lædere, ipsiusque os præsertim, coctionem ciborum turbare, cibos corrumpere, vires dejicere, atque humores optimos corrumpere nobis scriptum reliquit. Cujus quidem opinionis Hippocrates quoque fuisse visus est, qui raro purgantibus utebatur, præsertimque in acutis morbis: Quo mirum non est, si ipse in iis ægrotis, quos in epidemiis recensuit, paucissimis, vel nullis purgantibus fuerit usus, in quibus maxime suspecta similia medicamenta habuisse, constat; de qua re in libro de purgantibus, ita habet: *Quicumque igitur à fortibus febribus corripiuntur, his medicamenta purgatoria dari non oportet, donec remiserit febris; sin mi-*

nus, ſaltem non intra quatuordecim dies, carnes enim ipſorum & ventres, quum calidi ſint, medicamenta aſſumunt & nihil purgantur, & febris major fit, & color evertitur, & morbi regii ſpeciem præ ſe ferunt, commota enim bile & non purgata non ſorbere vult æger, neque bibere, ſed omnia abominatur & plerunque perit. Adde hæc concoctionibus maxime adverſari. Quam rem ipſum Tex. 44. confirmaſſe conſtat etiam in lib. 4. de vict. rat. in acutis, ita ſcribentem. *Sed medicamenta purgantia in febribus non admovebis, nempe ſi ventrem moveris, urina non maturabitur, febriſque citra tum ſudorem, tum judicationem in longum protrahetur tempus. Accedit etiam quod humores in corpore quieſcentes purgantium occaſione commoveantur, & ad viſcera confluentes, morbos graves concitent, quos profecto à purgantibus non commoti non feciſſent.* Hinc non pauci à purgatorio medicamento commoti, in exitiales morbos, à quibus poſtea interempti ſunt, inciderunt. Quibus nobis plane conſtabit, vel etiam Dogmaticos frequentem purgantium medicamentorum uſum haud ita facile commendaſſe. Non tamen credendum erit hæc etiam ipſa, idcirco non laxatoria, cum humores purgando maxime laxent, unde à multis merito laxatoria dicta ſunt, nimirum, quod vi inſigniter laxatoria hæc valeant. Hæc vero propterea vel etiam Methodici & laxatoria eſſe voluerunt, & quandoque in morbis adſtrictis abigendis uſum habere non ſpernendum, quibus in morbis iiſdem ſanatu difficilimis Methodicos etiam olim conſtat fuiſſe uſos. Sed quid de vulgo (quod leniendo præſertim alvum ſubducant) lenientibus vocatis, dicemus? Nonne aperte alvum ſubducendo laxant? ita quidem apparet, quorum etiam uſus non temere in morbis tollendis erit immoderatius ſequendus, cum & horum non pauca hominis naturæ adverſentur, proinde frequens ipſorum uſus nou ſine multa moleſtia erit, minus vero moleſta hæc erunt, quam cathartica eſſe dixerimus. De hac eademque re poſterius, ubi ex profeſſo de purgatoriis medicamentis ſermonem inſtituerimus, rurſum accuratius agemus. Horum tamen complura ſi Methodici cognoviſſent, frequentius ad laxandum, ſecuriuſque uſi fuiſſent, cujuſmodi eſt, manna legitima ſcilicet maſtichina dicta, caſſia cathartica, tamarindus,

rindus, mirobalanus purgatorius, & ſimile aliud. Itaque ex iis aliquis amplius non dubitabit, medicamenta incidientia, attenuantia, detergentia, diaphoretica, metaſyncritica, atque purgantia corpora laxare, proindeque laxatoriorum genere comprehendi oportere.

CAPUT III.

De praeſidiis particularibus laxatoriis & primo de iis, quae in victus ratione obſervari debent.

Cum de præſidiis laxatoriis in communi ſcripſerimus, reliquum eſt, ut de iiſdem in particulari agamus. Itaque ſi ab aere exordiamur, dicemus, aerem cum ſubſtantia lucida, tum caliditate cutim ipſam laxare. Itaque aer lucidus ſerenuſque laxat, omniumque maxime qui calidus eſt, hunc enim diſſipando, diſpergendoque laxare docuit etiam Galenus in libro de cauſis morborum. ex quo merito de inflammatione vexatis Aurelianus locutus, ait: *De hinc ob obſcurationis proprietatem ſtrictura laborantes, in lucido atque tepido & amplo mediocriter locamus*: At dices Hippocratem ſcripſiſſe contrarium, cum in 4. de victus rat. in acutis de febribus gravibus atque implacidis ita dixerit: *Decumbere autem in conclavi obſcuro debent & lecto maxime molli.* Galen. in comm. ait non tanquam maturatorium, ſed potius tanquam implaciditatis inquietationiſque correctorium, nimirum quod in obſcuro facilius queiti maneant ægroti anxii. Aurelianus quoque cum in iis, tum maxime in phreneticis damnat aerem nimis lucidum: Inediam quoque laxare, cum humores abſumendo tumentiam tollat, omnes fatentur, veluti à copia cibi partes tument; unde plerique medicorum per morborum initia famem, ſitimque deſiderant. Methodicorumque aliqui propterea in ſanandis morbis diatritum, id eſt tridui inediam, in qua per tridum omnino à cibis abſtinere ægrotos cogebant, invenerunt: ex cibis vero atque ex potibus laudabant, qui temperate calidus atque humidus ſit. Hinc fortaſſe Hippocrates in aphoriſmis victum humidum omnibus febricitantibus

Cap. 3. 1 Acutor. c. 9.

Tex. 48.

laudando Methodicis favere visus est, qui perinde ac Dogmatici in calidis morbis, maximeque in febribus cibum actu calidum & humidum exhibere consuescunt. Quod non (ut aliquibus est visum) scilicet, quia humidus cibus febri quatenus morbus siccus existit, adversetur, intelligendum esse videtur: Quandoquidem si eo modo febribus omnibus humidum cibum Hippocrates convenire voluisset, frigidum quidem etiam cibum non omisisset, utpote qui frigiditate occurrit febrium caliditati, in qua præcipua febris essentia (quod Dogmatici omnes febrem esse voluerint igneum calorem, scilicet vehementer calidum & siccum) consistit. Itaque dixisset, victum frigidum atque humidum, febricitantibus esse utilem. At dixit humidum, quoniam febres sunt morbi adstricti, quibus opponitur cibus laxatorius, qui est temperate calidus atque humidus, quo omnes Medici in febribus familiarius uti solent. Simplex etiam, quam varius ad laxandum aptior, quia minus replet, atque etiam ille, qui attenuans est; somnus etiam, qui naturalis est, ut & Antyllus ait, remittit quæ tensa sunt, emollitque indurata, fundit cohærentia. Quare unum ex laxatoriis auxiliis esse solet, non raro etiam ubi corpora humiditatibus abundant, sudorem copiosum promovet; quandoque vero contrarium facit, isque omnis, qui naturalis non est, præsertimque si in principiis morborum, & accessionum prolixius fiat, hic enim adstrictum affectum auget, præsertimque (ut dictum est) si in febrium acutarum, atque inflammationum principiis, & in augmentis exerceatur. Vigilia quoque humores digerendo laxat, tumentiam tollit, quandoque vero ex accidenti adstrictum auget, eaque maxime quæ immoderatis in capitis affectibus calidis perseverat; à vigiliis quidem immoderatis solent sæpius homines in amentiam, & aliquando in phrenitim provehi, in quibus affectibus semper erit inutilis, veluti in frigidis humidisque cerebri affectibus semper est utilis, utpote, quæ humores digerendo tumentiam minuit; ex animi quoque perturbationibus gaudium, seu letitia corporum meatus laxat, hilarisque idcirco moderate redditus animus, plurimum utilitatis adfert ad morbos sanandos, tum quia calor innatus moderate calefacit, digerit tenues humores,

res, concoquit crudos ſcilicet aucto calore: Immoderatum vero gaudium (quod meatus corporis immoderatius laxet, exindeque immoderatius cum humidum ſubſtantificum digerat, tum calidum itidem innatum exhalet) repente interimit. In quem modum Polycritam nobilem feminam, Philippidem comœdiarum poetam, Diagoram aliosque multos obiiſſe Ariſtoteles, Galenus, Plinius atque alii poſteris tradiderunt. Contra vero timor, ira, mœſtitia, & ſimiles animi paſſiones, adſtringunt, adſtrictumque affectum faciunt. Motus itidem in corpore factus quemadmodum laxat, ita quies immodica tumentiam parit; veluti eodem modo cum excrementorum retentiones morbos adſtrictos faciant; ita evacuationes contrariorum affectuum ſunt cauſa. At de variis motibus primum, & poſtea de evacuationibus, tanquam de præſidiis maxime laxatoriis accuratius nunc eſt agendum.

Caput IV.

De praeſidiis laxatoriis, quæ ex variis exercitiorum generibus depromuntur.

Exercitationes omnes, cum ex evacuatoriis præſidiis ſint (etenim humores fundunt, digerunt, & abſumunt) corpora laxare aptæ ſunt, ideoque de ipſis merito nunc agimus. Hæ (ut omnes fatentur) motus in corporibus vehementes ſunt, quoad reſpiratio, ut Antyllus auctor eſt, frequentior reddatur, & ad corporis cum ruborem tum ad ſudorem incipientem continuandi, quorum profecto omnium illud eſt commune, quippe, ut ex ipſis in corpore calor augeatur, auctuſque meatus evacuet, vehementique ſpiritus impetu excrementa expellantur proindeque meatus laxant, tumentia tollunt, atque morbum adſtrictum emendant; quemadmodum etiam organica membra ad ipſorum obeundas actiones ſiccatione roborant atque firmant. Sed ne quis idcirco ambigat, an vere corpus laxent, laxare ſane certum eſt, cum obſtuctorum membrorum, & cutis meatuum humorem quidem obſtruentem digerant, atque evacuent. Quam

laxationem ſic Methodici intellexiſſe viſi ſunt. Exercitationes vero multis differentiis interſtinguuntur, hiſceque particulatim ex ipſarum motus varietate: quædam namque magnæ, vehementes, ſeu violentæ dicuntur, quædam parcæ, quædam celeres, & quædam tardæ: atque ex his, compoſitæ quædam ſunt, magnæ & celeres, ut curſus, pugna umbratilis, ludus parvæ pilæ. Quædam magnæ & lentæ, ut fodere, per loca montuoſa ambulare. Quædam contra ſunt parvæ, & celeres, ut equitare, vehi in lecticis & ſimiles aliæ. Quædam parvæ & lentæ ſunt, ut deambulatio, lentaque cum in lectica tum in curru vectatio, tardaque equitatio. Harum vero omnium quædam totum corpus reſpiciunt, ut ambulatio, curſus, ludus pilæ, & ſimiles aliæ. Quædam particulares dicuntur, quoniam non totum corpus, ſed partes quaſdam exercent, uti vociferatio, lectio, cantus. Hiſce differentiis præmiſſis, præſtabit nunc exercitationum utilitates nos perſpectas habere: plurimum hæc conferunt utilitatis primo ad ſanitatem conſervandam, unde omnia exercitationum genera ad artem Gymnaſticen facere apud omnes plane conſtat; quinimo Gymnaſticen eſſe quandam artem omnes fere definiunt, qua omnium exercitationum facultates hominibus gratia ſanitatis innoteſcunt. Hanc triplicem, ſcilicet cubiſticam, ſphæriſticam, atque Orcheſticam Gymnaſtæ fecerunt. Omnes itaque exercitationes pro tuenda valetudine utiles ſunt, harum vero quædam in quibuſdam morbis particularibus, maximeque chronicis uſum apud antiquos olim habuerunt, in calidis vero & acutis, vel nullum vel pauciſſimum uſum, præſertimque in febribus: licet ex antiquis aliqui ad febres quoque perſanandas exercitationes commendarint, quos tamen Hippocrates maxime reprehendit, cum in epidediis hæc de ipſis
6. epid. ſect. 3. tex. 32. ſcripſerit: *Herodicus febrientes interficiebat, curſibus, luctationibus, motibus calidis.* Neque deſunt aliqui hac noſtra ætate, qui perſuaſi febrem validis exercitiis tolli poſſe, & ipſi febre vexati ſimilibus exercitiis uſi ſeipſos interemerunt. Quaſdam vero declinantibus febribus eſſe utiles neminem medicorum latet, cujuſmodi ſunt frictiones quædam. Maxime vero omnium exercitationes moderatæ uſum in ægrorum convaleſcentiis habere viden-

videntur, atque in compluribus non minus morbis diuturnis. His præmiſſis, nunc particulares exercitationes, quibus Gymnaſtæ, cum ad ſanitatis tutelam, tum ad morbos perſanandos olim familiarius utebantur, ſubjungamus; de quibus à nobis pro laxantium præſidiorum cognitione in preſentia eſt agendum: hujuſmodi ſunt, ambulatio, curſus, ſaltus, venatio, lucta, pugna umbratilis, jaculatio, pilæ ludus, pugilatus, pancretium, ceſtus, halteris, diſcus, ſpiritus cohibitio, vociferatio, lectio, cantus, riſus, atque fletus.

Caput. V.

De deambulatione, curſu, ſaltu, venatione, ludo pilae, pugna umbratili, lucta, geſtatione, vectione frictioneque praeſidiis laxatoriis.

Deambulatio inter omnes exercitationes, & ad tuendam valetudinem, & ad complures affectus perſanandos, eſt utiliſſima; de qua merito primo loco à nobis fuit agendum. Hæc vero cum multiplicis differentiæ ſit, & plurimi faciat ad ipſius facultates cognoſcendas ipſius cognitio, ideo accurate hanc rem pertractaturi, primum haſce omnes differentias adnotabimus; deinceps propriam cujuslibet differentiæ utilitatem; atque demum qualem hujuſmodi exercitatio terminum habere debeat, dicemus. Itaque deambulationes variæ ſunt, ex motu, ex loco, atque ex tempore. Ex motu quædam ſunt celeres, quædam tardæ, quædam vehementes, quædam lenes ſeu remiſſæ, quædam breves, quædam longæ, quædam rectæ, quædam curvæ, quædam æquales & quædam inæquales. Ex loco etiam variæ ſunt, quando ipſarum quædam fiunt ſub dio, in ſole, quædam in umbra, & quædam ſub tecto, & in locis ſubterraneis, quædam in locis planis fiunt, quædam in inæqualibus, ſcilicet montes vel ſcalas aſcendendo. Quædam etiam ex tempore mutuo diſtinguuntur, quarum quædam propterea dicuntur æſtivæ, hybernæ, vernæ, autumnales, quædam matutinæ, quædam veſpertinæ, quædam ante cibum, quædamque poſt cibum,

Oribas. in 6. colleᶜt. c. 21. ex Antyllo.

bum, cum meridianum, tum veſpertinum. Diſtinguunt alii deambulationem, in eam, quæ auxilii cauſa fit, & in eam, quæ ad corporis præſervationem itidem uſum habet; ac vel etiam in apotherapueticam appellatam, quæ vel poſt graviores exercitationes, vel poſt purgationes quas medicamenta fecerint, vel poſt vomitiones locum habet. Hanc ajunt animum remittere, ſpiritum commutare & in ordinem adducere, diſtenta ſolvere, thoracem expurgare, & ſimilia facere. At his dimiſſis, de ea tantum, quæ præſidii cauſa adhibetur, agamus, cum ipſa ſolummodo ad morborum curationem locum habet. *Hæc vero* (auctore Antyllo) *& multa & contenta eſſe debet, tum crura impariter movenda, calcibuſque incidendum: tum pectoribus pedum cum poplitum contentione ambulandum: ac initio quidem quiete, deinceps vero vehementius: & rurſus viciſſim remittendum. Verum quæ recurandi cauſa initur, pauca & placide adminiſtrata, & quieta, animi corporis effuſioni conjuncta eſſe debet. ex quo fit, ut quietæ deambulationes imbecillioribus accommodatæ ſint, eædem quoque conveniunt, qui à cibo deambulationibus utuntur, itemque iis, qui nuper è ſomno ſunt experrecti; & qui ante majores exercitationes ad eas ineundas ſe deambulando præparant.* Hæc ex Antyllo de differentiis deambulationum. Nunc ipſarum vim atque facultatem indagemus. Itaque omnis deambulatio, qua exercitatio eſt, vim habet humiditates corporis abſumendi, ſiccandive, atque exinde tumentia tollendi, meatuſque idcirco ab humore adſtrictos, ac preſſos laxandi aperiendique. Debilius id præſtant, lenes, placidæ, quietæve, non veloces, longæ, rectæ, in umbra, vel ſub tecto, quæ fiunt per loca plana, æqualiaque, quæque in hyeme & autumno fiunt; & quæ poſt cœnam. Efficacius vehementes, veloces, breves, curvæ, ſub dio, adhuc magis in ſole, matutinæ ante cibum, quæ in vere & in æſtate per loca inæqualia, montuoſa aſcendendo, deſcendendoque moliuntur, & quæ cum crurum intentione aut calcibus incumbendo fiunt. Non minuſque etiam, quæ in loco clauſo ventis non perflato ineuntur. Hinc ad adſtrictum tollendum hæ ſunt efficaciores, illæ vero imbecilliores; commendantur vero ad capitis frigidos humidoſque affectus, atque etiam ad

ad eosdem in thorace atque in pulmonibus obortos, utilissimæ itidem sunt stomacho humescenti, dolenti, & in quo cibus coacescit, atque corrumpitur. Seneca moderatam deambulationem destillationi apprime utilem esse cognovit. Aurelianus ad insaniam & ad asthma commendavit. Ad capitis dolorem, non minus velocem ad colicos affectus, ad polysarchiam longam, & rectam ad epilepticos, & vehementem ad frigidos omnes affectus, & ad tumorem. Celsus ad spirandi difficultatem, ad sacrum ignem atque ad elephantiasim. Themison Methodicus atrophia laborantes xii stadiorum spacium gressu conficere jussit; at in quanam atrophia? non in ea, quæ tabidos concomitatur, sed quæ vel venarum vel arteriarum adstrictis ductibus fit, vel ex alicujus visceris interni tumore. His addimus deambulationem ad omnes affectus, qui humiditatis copia foventur utilem esse; cum sua vi digerente vel siccante (Hippocrate auctore) humores absumat, exindeque & tumentia tollat, atque non minus morbos adstrictos vocatos. Hinc ad podagricas inflammationes, si fiat per loca montuosa inæqualia, & per multa spacia, ita utilis esse est deprehensa, ut sola obortam podagram non raro omnino eadem die resolverit, quod mihi non semel contigit. Terminus vero cujusque deambulationis erit, quo ad corpus intumescat, & rubrum seu floridum fiat, motusque prompti, æquales & concinni edantur; modo fiat deambulatio tuendæ valetudinis causa, quando ad quosdam affectus tollendos in deambulationibus alia mensura sit opus, atque ita, ut quandoque Hippocrates ad eam faciendam stadiorum numerum à denario scilicet ad centenarium expresse præscripserit; illius vero deambulationis, quæ tuendæ valetudinis causa fit, terminus erit ex Galeno (ut nuper dictum est) quando corpus plenum atque rubrum redditur, æqualiterque atque numerose movetur plerumque, ut Celsus notavit, sudor atque anhelitus difficultas, seu crebra anhelatio exercitationis perfectæ nobis indicio esse solet, quamquam neque perpetuo in sudorem quiescere debeat deambulatio, neque in anhelitus mutationem, cum ea, quæ per acclivem locum fit, atque brevis est utrumque excitare citissime apta sit, etsi nondum corpus perfecte laxatum est.

Epist. 78. 1. Chron. c, 1. 4. Chron. c. 7. 4. Chron. c. 4.

In li. de internis. affectibus. In 2. de sanit. tuen. cap. 12.

In lib. 1. cap. 2.

est. Itaque opportunam esse deambulationem conjiciemus, ubi (uti dictum est) corpus intumescat, rubescat, prompteque & æqualiter moveatur: nimiam vero esse, ubi color deterior evaserit, membraque ingravescant, & lassitudinem sentiant, flavescereque incipiant. Atque hæc de deambulatione. Cum cursus sit (Antyllo auctore) deambulatio vehemens & concitata, ideoque inter vehementes exercitationes adnumeretur, merito de ipso post deambulationem agimus: Galenus tamen cursum inter celeres exercitationes, quæ citra violentiam obeuntur recensuit. Hujus quidem exercitationis differentias hisce verbis Oribasius ex Antyllo complexus est: Est ergo cursus quidam, qui recta ad anteriora fit, alius in posteriora, quem recursum vocant, alius in orbem, quem circumcursum nominant: omnis vero cursus, ut Galenus est auctor, corpus extenuat, humoresque atque carnem minuit, proindeque merito partes corporis humiditatibus tumentes emendat, ac idcirco in multis morbis adstrictis olim apud antiquos usum habuisse constat. Aurelianus ad immodicam pinguedinem tollendam cursum maxime commendavit; non minusque etiam colicum patientes cursu juvari: Hippocrates valde humidis corporibus utilem esse statuit. Ad splenem ita esse utilem à multis est traditum, ut solis cursibus & deambulationibus quosdam spleneticos sanatos fuisse constet. Aetius ad hydropicos ipsum esse opportunissimum statuit. Aurelianus ad capitis dolorem tollendum, vestiti ut currant, magnopere laudavit. Antyllus vero (si Oribasio credimus) in renum morbis & seminis profluvio, ait ipse, ut asservatum quoddam auxilium, nos cursum adhibuimus; at ne quis dicat, non recte seminis profluvio, quod morbus profluens sit, cursum convenire. At resolutio est, quod gonorrhœa id est profluvium seminis, etsi sit morbus laxus tamen fovetur à causa adstricta, quæ urgentior est, idcirco laxatoriis præsidiis tollitur; unde moderatum in quo etiam non utile semen, sed excrementitia humiditas ab universo corpore ad genitalia delabens excernitur, non laxi, sed potius adstricti morbi, cum universum corpus humiditatibus tumeat, qualitatem videtur habere, idcirco ad ipsum tollendum,

In 2. de sanitate tuen. cap. 10. Libro. 6. collect. cap. 21.

In 2. de sanitate tuen. cap. 10.

In lib. 4. Chron. cap. 4. In 1. de dieta.

Theod. Prisc. in 2. ad Timot. cap. 25. Orib. lib. 6. collect. cap. 22.

dum, cursus absumendo humiditatem ut præsidium laxatorium, maxime conveniet. Hujusmodi proffluvio olim uxorem Boetii Senatoris Romani laborasse constat, quod Galenus medicamentis laxatoriis ademptum fuisse scripsit. At de hoc affectu accuratius in ultimo libro agemus, in quo scilicet de morbis mixtis ex adstricto & laxo sermo fiet. Ex Antyllo etiam cursus prodest ischiaticis, in quibus in cursus initio vix moveri possunt, sed ubi in cursu sunt, ita properant, ut morbi propemodum obliti videantur; in iis vero, quorum viscera torquentur, & qui fungos esitarunt, & qui à scorpionibus icti sunt, nos cursus profuisse observavimus. Qui vero tecto corpore currunt, plurimum sudant, quo singulis morbis, qui ab humiditate fiunt, efficaciter, remedio sunt. Facultate cursibus saltus videtur similis, cum sit vehemens exercitatio atque velox, modo diu sine ulla intermissione continuetur, qua calor internus maxime augescit, unde plurimum excrementorum absumit, quo fit, ut ad capitis dolorem, paralysim, stuporem atque ad alios complures affectus à multis fuerit commendatus. His exercitationibus venatio non dissimilis esse videtur, quinimo hujusmodi est, quæ multas in se exercitationes continet, scilicet cursus, ambulationes, saltus & similes alias. Cum hæc triplex sit, quippe volatilium, aquatilium, atque terrestrium, de ea, qua terrestria homines venatione insectantur, loquimur, tanquam ad sanitatis cum tutelam, tum ad morbos abigendos, accommodatiori; hæc vero vel pedestris vel equestris dicitur, hæc illa minus valens est, pedestris itaque in montibus, quæ fit longe efficatior, quam quæ in planis; utraque vehemens & celer, inæqualis exercitatio est, qua plurimum incalesiunt corpora, humoresque efficaciter funduntur, liquantur, & in sudorem provehuntur copiosius, unde in corporibus omnia tumentia atque adstricta facile tolluntur; quo à multis morbis venatores seipsos præcavent, ab iisque omnibus, qui à crudis humiditatibus foventur. Rhasis scribit in quadam pestilentia solos venatores incolumes servatos fuisse. Arthriticis morbis vexati venatione maxime juvantur, præsertimque antequam hi affectus antiquitatem contraxerint. Ad morbos quoque capitis à fri-

In lib. de presa. vita & morte.

In 3. com. tract. 13. cap. 2.

gidis humoribus obortas non parum utilis est. Venationi similis est exercitatio pilæ, omniumque maxime parvæ, quando in hac etiam homines cogantur ambulare, currere, saltare ac variis motibus moveri. Varias vero habet differentias, ex varia pilarum magnitudine. Antyllus namque distinguit in parvam, atque in magnam, & parvam omninum esse parvissimam, qua manibus ludunt, alteram paulo majorem, cum qua cubitos cubitis miscentes ludunt, atque tertiam adhuc majorem esse. Et magnam iterum esse mediocriter, & plus justo magnam, & quasdam illarum plenas esse, atque aliquas inanes, quas folliculos idcirco appellant. Hujusmodi exercitationes magnæ & celeres cum sint, ideo facultate à venationibus parum differunt, eademque idcirco præstabunt. His non dissimilis erit, pugna umbratilis, lucta atque similes aliæ exercitationes, vehementes atque celeres de quibus, qui plura desiderant, legant ex antiquis præter alios Antyllum, & ex recentioribus Hieronymum Mercurialem atque alios, qui de singulis ex antiquorum sententia accuratissime scripserunt. At posteaquam nos de exercitationibus iis, quæ cum vehementia celeritatem habent, egimus, jam de aliis, quæ neque vehementes, neque celeres sunt, quæque tum habuerunt, ad plures morbos longos atque ad convalescentes, nos itidem agere, opportunum esse duximus. Inter quas eæ usitatiores apud antiquos fuerunt, scilicet equitationes, variæque gestationes, & vectiones, quibus antiquorum non pauci, ad quosdam morbos finiendos usi fuerunt. Hæ vero cum variis modis fiant, scilicet aut in equis, aut in curru, aut in lectica, aut in sella, aut in lectis pensilibus, aut in cunis, aut in navibus, variis quoque differentiis distinguuntur, ac quadantenus etiam idcirco facultate, atque usu differunt. In hoc tamen omnes simul videntur convenire, quoniam singulæ, quæ exercitationes sunt parvæ, atque tardæ, inter debiles adnumerantur, ideoque non recte valentibus at solummodo valetudinariis senibusque conveniunt. Hæ solent moderatam caloris auctionem facere, sensimque humorum reliquias, quibus morbi foventur, benigne calfaciendo, concoquendo, extenuando atque digerendo, resolvere. At in his gestationibus, quemadmodum

& in omnibus aliis, modus desideratur, quandoquidem, qui vel febre longa vexantur, vel alio quovis morbo longo, debent prima die gestari quoad prope incaluerint, quod fiet, si vectio seu gestatio per horam processerit, ita ut auctore Antyllo hoc tempore quinque stadia, qui vehitur, perfecerit; & postea aliis diebus singulis addunt stadia quinque; & hic ordo servari per plures debebit dies, præsertimque, quoad ad triginta stadia (quod spacium fere quatuor miliaribus Italicis perficitur) perventum sit. Ad quem terminum cum pervenerint, debebunt prosequi vectionem gestationemve, quoad sanitati restituantur. Porro harum gestationum & vectionum auctorem primum fuisse Asclepiadem medicum Prusiensem Plinius posterorum memoriæ tradidit, ipsumque hasce blandas exercitationes invenisse ait, ut ægrotantium voluptatibus obsequens, apud homines magnam quidem gloriam, atque auctoritatem nancisceretur. Neque abs re factum est, cum hæ blandæ exercitationes, ut etiam dictum est, possint in ægrotis corporibus calorem augere, ipsorumque torpescentes excitare, humoremque crudum concoquere, atque ipsius multitudinem comminuere. Hinc gestationes, vectionesque lentas plurimum conducere febribus diuturnis, melancholicis, arthriticis, asthmaticis, hæmoptoicis, stomachicis, atrophia, atque coli doloribus vexatis, spleneticis, obstructis, obesis, ex antiquis Theodorus Priscianus, Areteus, Asclepiades, Aurelianus, Celsus & alii cognoverunt. Ceterum si de particularibus aliquid dicamus, equitationes ad plura non spernendas quotidiana nos experientia docuit, at eas intelligimus, quæ tarde & absque succussatione fiunt, quin hæc, licet in quibusdam affectibus particularibus sint utiles, tamen majori ex parte damnanda (quod internis visceribus maxime officiant) jure merito videntur. Gestationem vero in vehiculo factam (ait Antyllus) vim habere quandam amoliendi, commovendique morbos stabiles & permanentes: hanc ad bilem faucibus infixam discutiendam, atque ad spiritus densitatem extenuandam sibi plurimum profuisse Seneca nobis scriptum reliquit; & Aurelianus ad capitis dolorem privatim, ad paralysin, vertiginem, epilepsiam, & ad gravem

In li. 26. cap. 3

In epist. 56.

In 1. Chron. 1. vem ophtalmiam, ad surditatem etiam homines per longam viam gestari oportere voluit. In curru etiam gestationem esse exercitationem efficaciorem statuit, unde ipsam ad carnis mul- In 4. Chron. titudinem diminuendam maxime commendavit. Commotio vero illa, quæ in gestatis in lectica fit, apta est, humores expulsioni aptos reddere. Demum si de navigatione loquamur in mari tranquillo, ex hac ipsa commotione calor augetur, concoctioque promptius fit, unde omnes fere dum navigant, famelici evadunt. In procelloso magna fit in corporibus commotio, ita, ut homines complures ex ea in crebras, copiosasque vomitiones ferantur, quibus corpora maxime purgantur, atque exinde à multis etiam sanatu difficillimis morbis liberentur. Quod nobis in Ægyptum navigantibus contigit, qui cum multa bile abundaremus, perpetuum incendium sentiebamus, sitique immodica exardebamus perpetuo, linguaque cum reliquis oris partibus non minus aspera fuerat quam in iis, qui febribus ardentibus vexantur; quamobrem stomachus maxime languebat, corpusque nihil nutriebatur, perpetuo color fere ictericus. Quibus malis, posteaquam navigando in mari procelloso maxime turbati, incredibilem bilis amaræ & flavæ & vitellinæ copiam vomitibus crebris rejecimus, omnino liberati sumus. De qua procellosa maris tempestate, nos in præfatione ad libros de medicina Ægyptiorum accurate scripsimus. Atque ex motu corporis hæc laxare apta nata sunt.

CAPUT IV.

De frictionibus laxotoriis, atque de venereis.

Ex laxatoriis frictionibus sunt, molles, & multæ, omniumque maxime, quæ cum oleis laxatoriis moliuntur, illæ aut volis manuum aut mollibus linteis fiunt. Olea vero cum quibus adhibentur, sunt omnia, quæ vim laxandi habent, cujusmodi est, hydrelæum, & oleum commune dulce, amygdalinum cum dulce tum amarum, tum quod ex seminibus lini, fænugreci, ex radicibusque altheæ, cucumeris sylvestris, & ex similibus paratur, tum etiam ex floribus chamomeli, melilotique. Hæ omnes

omnes utiles sunt ad cutem adstrictam, unde in omnibus febribus, quæ ab ea causa oriuntur, usum habuerunt. Juvant omnes putridas febres (Oribasio auctore) ea excepta, quæ ab interna fovetur inflammatione, hanc enim frictiones minime juvant, ad frigus & ad horrorem antiqui in usu habuerunt ex calidis oleis frictiones ad omnes dorsi partes factas, qui usus in periodicis maxime convenit, præsertimque in chronicis, scilicet diu durantibus: quæ difficilimo negotio resolvuntur, cujusmodi sunt, tertianum chronicum, quotidianæ, & quartanæ; hasce ita antiqui curabant, quippe per duas horas antequam invadat accessio fricabant universum corpus, uti Galeno placuit, vel hypochondria atque omnes dorsi partes, ut aliis visum fuit, linteo calido molli, & mox illinebant partes omnes fricatas oleo calido, ex iis, quæ facultatem habent discussoriam, cujusmodi est, oleum chamomelinum, rutaceum, anethinum, de sinapi, de euphorbio, de pipere, & hujusmodi alia, datoque etiam per os calido medicamento discussorio, cujusmodi ex compositis est Theriaca, Mitridatum, & ex simplicibus, chamædrys, chamomelum, agaricus, eupatorium, & similia, ægrotosque exinde stragulis probe contectos sudare procurant. At de hoc præsidio medico longe accuratius (Deo favente) scribemus posterius. At ad venerea venimus, quæ quod corpora laxent, Galenus (licet Epicurus dixerit venerearum rerum nullum usum esse salubrem) exinde colligit, quoniam calorem venus auget, digeritque universum corpus, atque, quod magis concubitus est, proprium, plurimum seminis evacuando, contenta, maxime laxat: unde merito Galenus dixit, quosdam, nisi venere utantur, assidue vexari capitis gravitate, cibos fastidire, febribusque reddi obnoxios, & vitiari ciborum concoctionem. Quosdamque etiam novisse ait, qui cum antea à coitu abstinentes melancholici evaserint, liberos ad concubitum redeuntes, & ab eo, & ab aliis effectibus, quos patiebantur, evasisse. Aliquosque ab eo abstinentes, cum antea venere familiarius usi fuissent, torpidos, pigros, segnesque evasisse, & melancholicos. Oribasius ex Rufo ait: Ex rebus venereis hæc commoda sunt, quod supervacuum est inaniunt, corpus agile red-

In lib. 6. collect. cap. 20.

 dunt,

dunt, ad incrementum promovent, & magis virile efficiunt. Animo vero id præstatur à venere, ut impeditam rationis vim explicet, iramque vehementem sedet. Ideo fit, ut venus melancholicis, si quid aliud, accommodatissimum sit remedium. Eadem integros sensus reddit eorum, quicunque alio insaniæ genere laborant. Summe facit etiam ad morbos, qui ex pituita nascuntur, alii ab inedia ad cibum facile sumendum redierunt, alii à continuis pollutionibus, quæ in somnis fiebant, sunt liberati.

Caput. VII.

De venarum & arteriarum sectione pro molienda sanguinis evacuatione, de crurum scarrificatione, de cucurbitulis, atque de hirudinibus.

SAnguinis evacuationem, quocumque modo fiat, aut ex natura, aut ex arte, corpus laxare, neminem medicorum (uno excepto Erasistrato, atque ipsius sectatoribus missionem sanguinis damnantibus) latere deprehendimus. Venarum vero atque arteriarum sectionem esse unum ex magnis laxatoriis
In 4. vict. rat. com. 19. Galenus multis in locis affirmavit. Apud Ægyptios, Arabes, atque aliorum complurium orientis locorum medicos, arteriarum non minus quam venarum sectionem pro facienda missione sanguinis in usu esse familiarissimo, nos in libris de medicina Ægyptiorum scripsimus. Methodici sanguinis evacuationem indicari à morbo adstricto magno, atque à virium robore voluerunt. A morbo inquam adstricto tanquam laxatorium præsidium, & à morbo magno, quod sit omnium laxatoriorum medicamentorum maximum præsidium, atque à virium robore, quoniam viribus non permittentibus non mittunt sanguinem. Mirum certe est, quamobrem Galenus in 4. lib. meth. med. scripserit Methodicos pro indicanda sanguinis evacuatione morbi magnitudinem non considerasse: cum C. Aurelianus Methodicus, sæpe expressum fecerit, sanguinis evacuationem indicari à morbo magno & viribus, à quo dogmate haud visus

est

eſt adhorrere divinus Hippocrates, cum in 4. de vict. ratione ita ſcripſerit: *In morbis acutis ſanguinem detrahes, ſi vehemens morbus videatur, flórueritque ægrotanti ætas, & virium robur adfuerit*, duo ſcopi ſunt præcipui, ſcilicet morbus vehemens magnuſve, atque virium robur; quibus quidem obſervatis perpetuo erit ſanguis mittendus, atque hi ſcopi ſunt neceſſarii, quoniam niſi morbus magnus ſit, & adfuerit virium robur, non neceſſario ſanguinem vacuari oportebit. Ætas vero floreſcens eſt aptiſſima ad mittendum ſanguinem, tamen in acutis morbis exiſtente morbo magno, permittentibus viribus, vel etiam in aliis ætatibus erit mittendus ſanguis. Methodici vero ætatem ad mittendum ſanguinem ſcitu non eſſe neceſſariam putarunt, quoniam (ut nuper dictum eſt) etiam in aliis ætatibus mittitur ſanguis. At dicet aliquis: omiſſa indicatione ab ætate, quomodo cognoſcemus, in pueris atque in ſenibus an conveniat ſanguinis miſſio? Senes non aptos ſanguinis vacuationi eſſe cognoſcimus ex virium languore (cognitio ex iis ſingulis quibus nobis innoteſcit, præſertimque ex pulſibus non vehementibus, raris, tardiſque) In pueris vero, ſi virium robur adſit, morbo acuto vehementi vexatis, ſanguinem eſſe mittendum (præſertimque ſi habitus non laxus ſed denſus fuerit) omnes Arabes & Latini voluerunt. De qua re Celſus merito habet: *intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi juvenis imbecillis eſt, aut ſi mulier quæ gravida non eſt, parum valet, male ſanguis mittitur: emoritur enim vis, quæ his ſupererat & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex & gravida mulier valens tuto curatur.* Utrum vero in pueris miſſio ſanguinis conveniat, & quomodo fieri in ipſis debeat, in libris de medic. Ægypt. à nobis ſatis accurate diſputatum olim fuit. Itaque etiam in puero denſi ac firmi habitus, ſi aliquando ipſe acuto magno morbo corripiatur ſanguinem ſecta vena mittere à ratione non abhorret, neque eſt, quod puerorum (ut ait Galenus, atque veritas ſuadet) ſubſtantia ſit valde humida & calida, unde facile exhalet, evaporetque; quoniam pueri (firmi habitus præſertim) omnes magno virium robore pollent, atque etiam, quod hi plurimo alimento alantur,

In tex. 5.

In lib. 2. cap.

In lib. 2. cap. 5.

tur, cruditatibusque idcirco abundent, quibus concoctis plurimum sanguinis gignatur, atque hinc est, quod pueri morbis vexati aliquando per multos dies à cibo abstinentes vivunt, atque morbos graves superant; ex quo etiam apparet, quamobrem (quia magnis viribus valent) maximis morbis fortius aliarum ætatum hominibus resistant; atque etiam non minus, eos facile, ac fortiter magnis morbis deprehensos perferre largas sanguinis eruptiones (quas recte quoque valentes, & creberrimas, & copiosissimas complures habere innoxie solent, aliquando solas, aliquandoque etiam una cum sudoribus copiosis, & alvi fluxionibus) à quibus sane evacuationibus, tantum abest, ipsos exolvi, & debilitari, ut robustiores magis adversus morbum evadant. Unde merito aliquando ipsi pueri venæ sectionem ferre poterunt (ob idque scribunt, Avenzoarem trimo ejus filio ab acuto morbo, ut liberaret, venam secuisse) quod præsidii genus in morbo solummodo qui acutus, atque vehemens sit, locum habebit, longe tutius Ægyptii, Arabes atque alii aliarum nationum medici in pueris ex acuto morbo oppressis, scarrificatis cruribus mittere sanguinem consuescunt. Verum enim vero non in omni adstricto morbo Methodici secta vena sanguinem mittebant, at in eo solummodo, qui magnus vehemensque sit, ut propterea magno laxatorio præsidio egeat: neque etiam semper in robustis senibus eadem ratione sanguinem mittebant, si morbo non magno laborabant, nimirum quia minori laxatorio quam sit sanguinis vacuatio, sperent morbum ipsum non magnum superari posse: atque hæc obiter de sanguinis vacuatione per venam sectam, tanquam de magno præsidio laxatorio, huic succedit sanguinis evacuatio, quæ molitur scarrificatis cruribus, hanc crurum scarrificationem (quam etiam malleolorum scarrificationem, quoniam crus scarrificantes à cruris parte, quam malleolum vocant incipiant, veteres medici appellarunt) proxime accedere ad venæ sectionem, venæque sectionis merito vicarium esse præsidium laxatorium nos olim in nostris libris de medic. Ægyptiorum evulgatis satis superque demonstravimus: præsertimque quoniam malleolorum hæc scarrificatio æque eandem sanguinis copiam educat, ac venæ

næ ſectio, eamque faciat non confertim & violentia, ut cucurbitulæ cum ſcarrificatione appoſitæ faciunt, ſed ſenſim ac ſenſim: unde merito Galenus de hac ipſa in aphoriſmorum commentariis locutus, ita habet: *Evacuatio omnium humorum, quæ quidem exquiſitiſſima eſt, fit per venæ ſectionem, proxima autem huic illa eſt, quæ fit, per malleolorum ſcarrificationem.* Hinc eſt, quod omnibus à morbis adſtrictis præſertimque à febribus putridis, & ab inflammationibus cum externis, tum internis vexatis, hæc ſanguinis evacuatio utilis eſt, omniumque maxime in corporibus aliquid laxi habentibus, in quibus haud tuto venæ ſectio adhiberi poteſt, cujuſmodi ſunt pueri, mulieres, eunuchi atque ſenes, in quibus merito ſingulis, Ægyptios, Arabes, atque aliarum nationum medicos hanc ipſam familiarius exercere, in libris de medicina Ægyptiorum tradidimus; Galenus unum de hac ipſa notavit, ſcilicet malleolorum ſcarrificationem longe utilius exerceri in iis corporibus, qui ſanguine tenuiori abundant, cujuſmodi ſunt corpora puerorum, mulierum, & ſimilium. Dici ſatis non poteſt, quantopere utilis ſit, in pueris febribus putridis, malignis, peſtilentibuſque atque internis phlegmonis vexatis, quod nimirum per malleolorum ſcarrificationem quantum ſanguinis deſideratur jucunde evacuetur, maximeque à partibus ſupernis hæc evacuatio revellat, & quod à partibus remotis ſcilicet à cruribus fiat, vires haud multum reſolvat. Nos ſæpiſſime vidimus in multis, qui febre acuta, maligna vel peſtilenti conflictabantur, oborto delirio, vel ſurditate, vel vigilibus redditis ægrotis, vel inſigniter capite dolentibus, ſtatim ex malleolorum ſcarrificatione ſanguine multo evacuato, omnia hæc ſymptomata fuiſſe ſedata, utiliſſima eſt in variolis atque in morbillis, nec non etiam in malignis exanthematibus. Plures decepti fuerunt, putantes hanc ſanguinis evacuationem eſſe eandem cum ea, quæ fit ſcarrificatis cruribus cum adhibitis cucurbitulis, hocque facile judicarunt decepti verbis Avicennæ, quæ hæc ſunt: *Et ventoſæ quidem, quæ cruribus ſuperponuntur, ſunt minutioni propinquæ, & mundificant ſanguinem, provocant menſtrua*, & poſtea: *Et ei quidem, quæ ex mulieribus alba exiſtit, ac laxa, ſanguinem habens ſubtilem ventoſæ*

In 2. aphor. 17.

In lib. 1. fen. 4. cap. 21.

tosæ in cruribus positæ sunt meliores, quam phlebotomia, quæ fit in saphena. Interpres Avicennæ pessime hæc loca fuit interpretatus, qui cum non cognoverit malleolorum scarrificationem, multo minusque modum quo fieri debeat, putans sanguinem non caliditatæ aquæ calidæ seu ejus calido balneo quo ad crura scarrificantes utuntur, educi, sed cucurbitularum vi attractoria, non scarrificationem sed ventosas perperam vertit. Erravit sane qui crediderit, evacuationem sanguinis cucurbitulis cruribus cum scarrificatione affixis eandem esse, vel proximum ei quæ fit per venæ sectionem: cum ab adhibitis cucurbitulis, cruribus, neque copia sanguinis dematur ei, quæ per venam sectam evacuatur, similis, neque sensim ac sensim, ut in venæ sectione fit, educitur, sed vi attractoria, confertim ac non sine violentia, per scarrificationem autem crurum eo modo quo Antiqui nobis præscripserunt, educitur æque fere, atque venæ sectione fit, ea, vel proxima sanguinis copia, sensim ac sensim, jucundeque nulla profecto violentia facta. Quare differunt hæ vacuationes, scilicet, quæ crurum vel malleolorum scarrificatione fiunt, ab iis, quæ affixis cucurbitulis moliuntur. Quo apparet deceptos fuisse, & decipi etiam hac ætate multos, qui æstimarint, crurum scarrificationem, esse præsidium laxatorium evacuatoriumve, quod adhibitis cucurbitulis cum scarrificatione cruribus fit. Hic error ab Avicennæ interprete processit, qui cum (ut diximus) malleolorum scarrificationem veteribus Græcis medicis quippe Galeno, Apollonio, Antyllo atque aliis familiarem non cognovisset, legit; ventosas cruribus appositas minutioni esse proximas; & postea: ventosas in cruribus positas in corporibus mulierum, quæ alba & laxa sunt, idcircoque habentia sanguinem subtilem, esse meliores ipsa venæ sectione ex saphena. Hæc Avicenna verbatim ex Galeno accepit, ita in libro de curat. per sanguinis missionem, dicente: *Porro ex mulieribus quæ albidiores sunt, sanguinem tenuem acervare solent, quocirca adhibitis malleolorum scarrificationibus maxime vacuantur, atque quæ nigriores sunt secta vena curato.* De qua evacuatione in 2. lib. aphorism. ita inquit: *Evacuationem æqualiter omnium humorum, quæ quidem exquisitissima est, fieri per venæ se-*

Cap. 12. Com. 17.

sectionem, & huic esse primam, quæ per malleolorum scarrificationem, & non dixit: & per cucurbitulas (ut Avicennæ interpres vertit) cruribus adhibitas. De hac vero scarrificatione malleolorum nos accuratissime ex veterum medicorum sententia in libris de medicina Ægypt. scripsimus, ideoque qui plura de hoc præsidio scire desiderat, legat librum tertium. Tertium locum habent inter prædicta præsidia laxantia, cucurbitulæ (quas perperam vicarium esse venæ sectionis complures existimarunt.) Hæ quidem evacuando laxant, neque inutilem aliquando in corporibus sanguine subtiliori abundantibus præstant sanguinis vacuationem, potissimumque si præmissa universali sanguinis vacuatione per venam sectam, postea dorsi partibus vel cruribus adhibeantur: qua methodo adhibendas esse cucurbitulas voluisse Hippocratem, Galenus est auctor, scilicet ut nunquam admoveantur, nisi evacuatum sit totum corpus prius. Ait enim: *Incipientes aut vigentes capitis gravitates, dolores à plenitudine per cucurbitulam in occipiti positam vel solam vel cum scarrificationibus juvat, verum totum corpus antea vacuatum esse oportet.* Hinc plures fortasse cucurbitulas inter topica medicamenta, quod eæ usum quoque habeant, corpore evacuato non injuria comprehenderunt. Usum etiam habent cucurbitulæ flammeæ tantummodo admotæ, sine scarrificatione, nam hæ digerendo humorem, vel flatu, laxant. Huc accedit usus hirudinum, quas vacuandi sanguinis gratia sæpe medici venis admovent, quandoque in pueris, ut sanguinem evacuent, plerumque hæmorrhoidibus ad totum corpus evacuandum, qui usus usque adeo apud quosdam medicos in curandis morbis invaluit, ut sæpius omissa sectione venæ non sine magno errore ad mittendum sanguinem ab hæmorrhoidibus festinant, quæ evacuatio aliquando in iis non est improbanda, qui habent eas venas magnas, innatasque, quique alias soliti sunt habere largas sanguinis evacuationes per hujusmodi venas. Sed in aliis præstabit, præmissa universali sanguinis vacuatione per venæ sectionem id facere.

In lib. de curat. per sang. miss. cap. 19

In lib. de hirud. revuls.

CAP.

CAPUT VIII.

De medicamentis laxatoriis, quae humores è corporibus educendo purgandoque variis modis id praestant.

QUod medicamenta quovis modo purgatoria corpus adstrictum atque tumens laxent, neminem nostrum cum ex iis, quæ hactenus à nobis dicta sunt, tum ex iis, quæ nunc dicentur, latere putamus: cum scilicet medicamenta Græcis Cathartica, Latinis eductoria, Methodicisque ventriflua, atque promitoria dicta, vel sint vere, aut non vere eductoria, humores, atque excrementa corpus tumens, ac adstrictum reddentia, purgando excrementorumque multitudinem minuendo, laxent: eductoria vero per se dicta sunt, quæ & Dogmaticorum sententia attrahendo etiam ex partibus longinquis humores educunt, atque purgant, cujusmodi est uterque helleborus, scammonium, colochynthis, coccognidium, agaricus & similia. Et quæ non sunt per se purgantia, dicuntur, quæ non attrahendo, sed vel abluendo, vel detergendo, vel molliendo & laxando, vel expultricem movendo, vel denique comprimendo, humores per alvum, aut per vomitum educunt. Abluentia medicamenta sunt, quæ stomachum, ventremque abluendo, laxant, ut aqua simplex largius epota, cujusmodi est Ægyptia ex Nilo flumine, ex qua epota advenæ in ea regione solent omnes fere in diarrhœam, cum primum illa uti incæperint, incidere: serum itidem lactis clarefactum, aquæ itidem Thermales, in agro Patavino Beatæ Virginis dictæ, atque in agro Lucensi Villensis appellatæ. Detergendo vero ventrem laxant, aqua salsa, cujusmodi est marina, Tectutianaque vulgo dicta, omnia etiam medicamenta, amara, acria & nitrosa detergendo purgant, ut aloë, absinthium, manna vulgaris, piper, gingiber, ceteraque omnia vehementer acria: hujus generis sunt, cæpe, allia, porra & similia; brassica etiam, & beta detergendo alvum movent, lubricando seu laxando

xando præstant hoc idem vinum dulcissimum, mulsa, pinguedines omnes, olea dulcia, juraque vel carnium vel piscium pinguia, non minus quam lac ipsum caprillum, asininum, equinum. Comprimendo vero tamarindi substantia epota, cum etiam Mirobalanus, pyra malaque cydonia præsertimque ab assumpto cibo. Certe mirum ést, apud Aurelianum magnæ olim inter Methodicos auctoritatis medicum, nusquam ipsum meminisse aliquod ex iis lenitoriis pharmacis laxatoriis, cum ea vere alvum subducendo laxent, tumentiaque atque adstricta tollere queant. Multo minus mirari licet, cur & ipse in totis libris, in quibus scripsit de morbis cum acutis tum chronicis, non meminerit, mannam, Cassiam Ægyptiam, tamarindum, serum lactis, syrupum de rosis solventem, itemque è manna, & ex dulcibus granatis paratum, de quibus à nobis in libris de medicina Ægyptiorum scriptum est, & alia similia, quæ ipsis ignota fuisse credendum est. At fortasse hæc eadem etsi novissent Methodici, non habuissent in usu frequenti ad curandos morbos, tum quia ipsa humores potius movere, quam educere apta nata sint, unde timendum ex ipsorum usu sit, sæpius quiescentes humores commotos minimeque præ ipsorum vi non efficaci eductos, posse ad varias partes corporis fluentes, varios morbos concitare, eosque etiam non raro perniciosos. Plures sane fuerunt, qui cum recte valerent, purgationis gratia à devorato pharmaco lenitorio, commotis humoribus pravis abundantibus, in morbos inciderunt, compluresque ipsorum interierunt. Præterea dicunt, etiam à leniter eductoriis stomachum vexari, cibi appetitum vitiari, sitim incendi, viresque collabi. Veruntamen nos prædictorum purgantium usum nedum damnamus, at quinimo utilissimum esse scimus, modo ea exhibeantur in ea virtutis vi, ut solummodo ea excrementa quæ in stomacho atque ventre sunt, purgent, nulloque modo eos humores, qui in venis existunt, commovere atque educere apta sint, quando ad hujusmodi humores educendos, opus sit medicamentis non debiliter, sed valide purgatoriis, hinc Methodicis ad morbos summe pervicaces sanatuque difficilimos hellebori albi, & nigri usus fuit familiaris. Hincque non recte

etiam faciunt ii, qui prædicta lenitoria, purgantia vel in majori, quam deceat, quantitate (qua à venis, primarum viarum excrementis eductis, humores quoque commovere ad eductionem possunt) exhibent; vel pharmacorum attrahentium permistione reddita (lenitoriis vocatis) efficaciora. Itaque si lenitoria pharmaca exhibeantur quantitate moderata, qua solummodo excrementa in primis viis contenta educant, haud fore ægrotis ad tollendos morbos inutilia, existimamus. Quod vero hæc omnia stomachum vexent, appetentiam vitient, sitim accendant, vires dejiciant, atque alias ægrotis incommoditates concitent, ipsis usum clysteriorum Methodici idcirco prætulerunt, eosque merito in familiari usu habuerunt; quandoquidem clysteres possunt, & laxando, & detergendo, flatusque digerendo, ac vel etiam purgando (si ex medicamentis laxatoriis, vel ex detersoriis vel ex attractoriis parentur) ægrotis auxilio esse. Atque hæc hi nullo incommodo præstant: neque enim stomachum subvertunt, neque ciborum appetitum tollunt, neque sitim accendunt, neque ab ipsorum usu vires patiuntur. Catharticorum vero lenientium vocatorum, quæ nuper meminimus, usum in morbis sanandis, velint, nolint, Methodici admittere debent, cum & hæc laxent, & sæpe longe utilior sit laxatio, & ipsius majus quod sequitur commodum, quam incommodum, quo ventriculus afficitur. Ceterum denuo ad purgantia medicamenta redeamus, de quibus illud in primis firmemus, quippe omnino purgantium usum esse ab omnibus medicis vel etiam Methodicis admittendum, cum medici evacuationis sponte à natura recte operante factæ, atque purgationis sint imitatores: hæc excrementa & humores respiciat, illa sanguinem. Hinc purgationem definiunt medici Dogmatici, quod sit eorum humorum qui sola qualitate infestant, evacuatio. Galenus scribit Hippocratem consuevisse absolute evacuationem appellare, ubi æque omnes humores simul evacuantur, atque purgationem in qua humores qui prava qualitate infecti sunt, educuntur, unde etiam Gal. expressit: ubi æque omnes humores simul abundant, sanguinis vacuatione opus esse, atque ubi unus, vel aliqui, purgatione. Itaque si omnes con-

Gal. in 2. aph. 27.
In 1. lib. de humor. tex. 12.
In 7. aph. 8.

concedunt, medicos, naturam ſanguinem excernentem vacuantemque, ejuſdem ſanguinis miſſione vel vena ſecta, vel ſcarrificatis malleolis, vel adhibitis cucurbitulis, vel quovis alio modo imitari debere, cur eandem excrementa, aut per vomitum, aut per alvum, aut per aliam partem corporis excernentem, pharmacis laxatoriis haud imitandam Methodici dicent? Quæ ſi imitanda erit, profecto uſum purgantium concedere ii debebunt. Hoc viſo, cum ipſa pharmaca excrementa moveant, atque educant, hoc alterum cognoſcendum erit, quomodo, & qua vi, ea educant. In qua re non parum veteres philoſophi diſcordes fuerunt; Eraſiſtratus ejuſque ſectatores putarunt medicamenta evacuare æqualiter omne genus humoris, potiſſimumque valide purgantia, ſcilicet quæ & humores excrementios tenuiores, & craſſiores educunt: debilia vero ſolummodo humores tenuiores, neutiquamque craſſiores educere, à qua opinione fortaſſe Ariſtoteles non diſſenſiſſe viſus fuit, qui & ipſe omnes humores excrementitos pharmaca purgare voluit. Alii determinatos humores à medicamentis trahi voluerunt, ut Aſclepiades, Hippocrates, Galenus atque alii medici Dogmatici. Aſclepiades tamen in hoc ab aliis diſcrepavit, qui licet voluerit, cholagoga bilem attrahere, phlegmagoga pipituitam, hydragoga aquam, & melonagoga melancholiam, quod etiam Dogmaticis placuit, tamen voluit, medicamenta non tales humores determinatos (quos trahant in corpore) invenire, ſed ex alteratione medicamenti aſſumpti eos generari, & poſtea educi: Hippoc. vero ſupponit eoſdem in corpore educendos genitos, taleſque medicamentis, quales ſunt, educi. Plerique Dogmaticorum putarunt hoſce humores à medicamentis proprietate totius ſubſtantiæ (Galeno auctore) trahi. Namque Hippocrates in libris de natura humana, ita habet: *In quem modum ſtirpes & ſemina poſteaquam in terram jacta fuerint, attrahit unumquodque, quicquid in terra reperit, quod ei naturali affinitate congruit (at vero terræ ineſt acidum, dulce, amarum, ſalſum & omnimodum) primum itaque illius plurimum attrahit, quod natura ſibi proximum eſt, ſubinde autem alia, ſic & medicamenta in corpore faciunt.* Ariſtoteles vero viſus eſt, non ſimili-

In 1. de nat. hum. com. 39.

tudine quidem, ſed potius inimicitia, eam humorum eductionem fieri. De his ita ſcripſit: *Ubi enim ventrem adierunt, reſolutaque ſunt, ſtatim ad venas per eaſdem feruntur ſemitas, quibus permeat cibus, mox cum non concoqui potuerint, ſed victrice perſtiterunt potentia, relabuntur, & quæ ſibi obſiſtunt ſecum detrahunt, quæ res purgatio vocitatur.* Profecto ex his conſtare duo nobis videntur, unum, quod medicamenta naturæ noſtræ inimica ſint, quippe quæ nihil à calore nativo incalefacta concoquantur, & proinde per eoſdem meatus exeant, ſeu melius à venarum expultrice propulſentur ad ventrem, quæ aut per ſtomachum, aut per ventrem ab ipſorum moleſta qualitate expultrice commota, poſtea rejiciantur. Alterum, quod ad ventrem à venis relabentia, ſecum humores, quos offendunt ad ventrem itidem detrahant. Qui profecto humores vel ut Galeno placuit, familiaritate ſubſtantiæ, medicamenta ſecuti, vel una ab expultrice iidem medicamentorum vi commoti, cum ipſis medicamentis ad ventrem vel ad ſtomachum primum propellantur, & deinceps a ſtomacho ad ventrem propulſa educantur. Hujus opinionis fortaſſe Methodici fuiſſe viſi ſunt, eo præſertim argumento perſuaſi, quod hæc maxime corpora vexarent, ac læderent, quo perpetuo ab ipſis cavendum eſſe voluerunt, atque non niſi ex inſigni morborum pervicacia coacti atque in morbis ſanatu difficillimis ad purgantium medicamentorum uſum aliquando confugiebant, ad eorumque præſertim uſum, quæ, quod hominibus maxime moleſta (ut merito idcirco deleteria atque venenoſa ab omnibus fuerint dicta) ſint, prævalide purgant. Elleborus quidem uterque illis præter alia fuit maxime ad purgandum familiaris, qui fortaſſe vi deleteria efficaci intra ventrem aſſumptus, inſtar veneni magnas turbationes movendo efficaciter, omnes humores excrementitios purgat eo modo, quo ſæpius vidimus complures à pravorum fungorum eſu cum per vomitum tum per ventrem fuiſſe maxime purgatos. Itaque Methodici non omnium quidem purgantium uſum, ſed prævalidorum tantum in morbis ſanatu difficillimis aliquando amplexi fuerunt, quod hæc omnes humores, cum tenues tum craſſos efficaciter educendo magnam quidem laxationem

In 1. problem. 43

in

in corporibus facerent, quando debilia non crassos viscidosque, sed solummodo tenuiores educere queant. Atque hæc opinio eadem prorsus fuisse videtur, quam Erasistratus olim magni nominis medicus fuit insecutus, vel ab ipso eandem methodicos mutuatos fuisse, haud immerito æstimari potest. Ceterum priusquam huic capiti finem imponamus, unum paucis adhuc superest dicendum, scilicet, quo tempore in morbis medicamenta purgatoria conveniant, an quocumque morbi tempore, ut quibusdam visum est, id faciendum? an in principio humoribus non turgentibus, an solummodo morbo concocto. Plerisque eruditioribus Dogmaticis visum est, numquam in principio nisi humores turgeant, posse (quod præ cruditate medicamentis humores non cedant) commode purgari, iisdem vero turgentibus quocumque tempore adhibenda esse pharmaca, tentandamque esse ipsorum eductionem, quoniam humores turgentes sint in motu, facileque huc illucque vi medicamenti purgatorii pellantur, attrahanturque. Non turgentibus vero, nunquam in principio, sed perpetuo humoribus concoctis, quod tempus morbi medicis significant urinæ ceteraque alia excrementa coctionem habentia. Methodicis autem non nisi post humorum factam concoctionem (cum demum in morbis purgantia exhibeant, posteaquam aliis laxatoriis præsidiis multis pertentatis morbos non cedere viderint) exhibere consueverunt. Atque hæc de tempore pharmaca utendi in morbis, atque de vere purgantibus medicamentis. De lenitoriis vero pharmacis aliter res se habebit, siquidem illa instar clysteriorum alvum leniendo subducentia, quocumque morbi tempore exhiberi ægrotis poterunt.

Hipp. in 1. aph. 22. & 4. de vict. rat. in acut. 43.

Hipp. 2. aph. 29. in 2. de vict. rat. in acut. tex. 11.

CAPUT IX.

De medicamentis simplicibus, quæ corpora laxare apta sunt.

SImplicium medicamentorum, quæ per ventrem purgant, sane quædam lenientia dicuntur, quædam purgantia, quæ duplicis quoque esse differentiæ constat, quandoquidem horum

quædam laxant cum quadam roboratione, atque hæc à nostris benedicta appellata fuerunt: & quædam laxantia solummodo sunt. Itaque de singulis acturi à lenientibus vulgo vocatis & à benedictis exordientes, dicimus ex iis, ad usum, medicinæ nostris principaliora cognita esse cassiam Ægyptiam vulgo catharticam dictam, mannam mastichinam, calabrem, tamarindum, rosarum infusionem, aloe, Myrobalanum, serum lactis, succus granatorum dulcium Ægyptiorum, rhabarbarum, mechoacam, agaricum, turpetum, polypodium, sennam, epithymum, iridem. Vehementer vero laxantia sunt; Scamonium sive diagridium, elleborus albus, niger, colocynthis, coccognidion, timeleæ folia, mezereon Arabibus dicta, hermodactylus, succus cucumeris sylvestris, quem elaterium Græci appellant, brassica marina vulgo soldanella, piper montanum, scilicet grana daphnoidis sive laureolæ, latyris & catapUtia appellata, euphorbium, centaurum minus, squamma æris, & similia. At de singulorum tantummodo facultate nunc paucis agemus, quando nostrum hoc in loco non fuerit institutum, pertinentia ad istorum medicamentorum cognitionem pertractare; qui hoc etiam scire desiderant, plures cum ex antiquis, tum ex recentioribus commentarios habere poterunt, apud quos prædictorum omnium medicamentorum laxantium rationem assequentur. De cassia vero Ægyptia, de manna, de tamarindo itemque de quibusdam aliis, nos cum in libris de medicina Ægyptiorum, tum in libro de plantis Ægypti, satis accurate scripsimus. Cassiæ vero pulpam quod ad primas facultates pertinet, calidam atque humidam secundo excessu esse medici statuunt, emollientemque ex secundis, lenitoriam laxatoriamque atque digerentem facultatem habere; atque ex tertiis laxando flavam bilem atque pituitam clementer purgare. Quam facultatem laxatoriam non esse ex toto emollitoriam, at quinetiam non modicum eductoriæ facultatis simpliciter emollitoriæ mixtum habere, multis non injuria est visum; quam rem ita esse, homines ab ejus esu abhorrere, nobis argumento erit, facultatem vero eductoriam non multam quidem ei inesse mixtam, ea ratione intelligimus, quod facile à calore in multis

tis ita conquatur ut in nutrimentum abeant. Unde ſi copioſius exhibeatur, poteſt quidem etiam in venis humores commovere & turbare, neque tamen poteſt eos educere, unde ipſius uſus non erit in omnibus corporibus tutus, ſi (ut dictum eſt) copioſius exhibeatur, vel alicui eductorio pharmaco mixta, ſemunciam vero ipſius ac vel etiam unciam integram, & ad decem uſque & duodecim drachmas in adultis, atque in robuſtis corporibus eam exhibere tuto poterimus, at ex Methodicis ad unciam concedi poterit, utpote quæ clyſteriorum emollientium vicem gerat, ventremque ſatis emolliat. Manna optima, quæ vere manna eſt, id eſt mel roſcidum, ex ſubſtantiæ figura maſtichina vocata, habet facultatem temperate calidam atque humidam, lenitoriam, quæ leniendo, nihil eductoriæ catharticæque facultatis in ſe continet. Quo mirum non eſt, ſi homines libentiſſime eam ipſam in cibo etiam aſſumant, guſtu nihilo fere differentem ab optimo ſaccharo, hoc excepto, quod ſit ipſo dulcior, ſubſtantiæque tenuioris, & quæ facilius, quam ſaccharum digeritur, hanc Ægyptii habent optimam, apud ipſoſque ipſius uſus eſt admodum familiaris, præſertim in morbis acutis, pectoris & pulmonum, atque in febribus bilioſis: ipſi vero exhibent ejus unciam vel geminas cum libris duabus aquæ Nili fluminis clarefactæ, vel ex jure pulli uſque ad tres uncias vel quatuor. Ab hac ipſa veluti diverſa eſt manna calabris vocata, utpote quæ in diverſa provincia, diverſo quoque modo proveniat, ita facultate à priori maxime differt, calida enim eſt ſupra primum uſque ad ſecundum exceſſum, ut ab ipſius manifeſta acrimonia, qua faucibus moleſta eſt, intelligitur: atque humida eodem itidem ordine eſt, detergit, emollit, laxat, digerit, ventremque ſubducit, cum leniendo, tum etiam propria vi laxatoria cujus etiam particeps videtur. Unde guſtui minime grata eſt. Hanc mannam antiquorum propterea non eſſe merito viri doctiſſimi exiſtimarunt, quinimo potius ſuccum quendam veluti bituminoſum, quem ornus in quadam Calabriæ parte certo anni tempore una cum nutrimento trahit, quique in ramis gummi modo reſudat, ac non minus in foliis, exſudat, quæ illa in ramis, ut guſtui ſuavior eſt,

ita

ita facultate purgantoria inferior, efficacius enim purgat, quæ ex truncis, minus quæ ex ramulis, omniumque minime, quæ in foliis colligitur. Medici Patavini eam ad quatuor & etiam ad quinque uncias familiarius exhibent ex decocto aliquo vel jure pulli, vel ex aqua aliqua ſtillatitia diſſolutam. Tamarindorum fructuum pulpa frigida & ſicca ſecundo, ac (ut aliis etiam viſum eſt) tertio exceſſu, viſa eſt, extenuat, incidit, laxat, aperit, per ventremque bilem flavam educit, ſitim tollit, fervorem ſanguinis compeſcit, ejus infuſum datur ad laxandum, eique ineſt facultas leniter laxatoria: datur ex aqua vel ex jure pulli vel ex decocto aliquo, doſiſque eſt ab unica ad quatuor uſque. Pulpa parum alvum ſubducit, daturque à drachmis duabus uſque ad quatuor. Eodem modo roſa licet refrigeret, & ſic ut adſtringat ac roboret, tamen clementer purgat bilem & pituitam, quod ejus ſuccus præſtat ex ſero lactis epotus, atque etiam ejus infuſum, ex quo paratur ſyrupus vulgo ſolutivus vocatus, quem ex jure vel ex aqua ſtillatitia exhibent ad uncias quatuor. Aloë eſt itidem calida ſecundo, ſicca tertio exceſſu, interius detergit, aperitque oſcula venarum ex ejus facultate anaſtomatica, medicamentum eſcoproticum, id eſt, ſtercoraceum eſt, ſuccum lavant, ſucco aliquo refrigerante ad commoderandam vim anaſtomaticam, qua incendit, oſcula venarum aperit, unde hæmorrhoidas movere ipſius uſum aſſiduum, longa experientia cognitum eſt, datur ab obolis duobus ad obulos octo. Iridis ſuccus laxatorius non minus quoque eſt, calidus ſiccus ſecundo exceſſu, extenuat, detergit, concoquit, digerit, laxat, purgatque per ventrem craſſam pituitam, atque bilem, non minuſque etiam, ut Arabibus viſum eſt, aqueum, ſeroſumve humorem, unde ad aſcitim hydropem ſuccus epotus, à drachmis quatuor, ad unciam uſque & ſemis ab omnibus commendatur. Sennæ folia & foliculi in uſu itidem ſunt ad purgandum, at differre plures folia à foliculis voluerunt, quod foliculi calidi ſint ordine ſecundo, ſicci primo, contra folia calida primo, atque ſicca ſecundo, detergunt, ab infarctu liberant, aperiunt, digerunt, clementerque purgant uſtam bilem atque pituitam, pulvis foliorum ex

jure

jure vel ex vino drachmæ pondere epotus alvum lubricam reddit, idemque facit infusum, dosis est ut foliorum semuncia in decocto proportionato ferventi, vel in sero lactis, vel in vino per noctem maceretur. Rhabarbarum Dogmatici vocant medicamentum benedictum, quod unum ex iis sit catharticis, quæ laxando roborant, calidum & siccum ordine secundo faciunt, detergit, aperit, digerit, viscera roborat, meatus ab infarctu liberat, purgat clementer bilem atque pituitam, vel ejus pulvis exhibeatur, vel ejus infusum: dosis est a dragma usque ad geminam. Mechoacam radix proximis annis ex occidentalibus Indiis ad nos perlata, calida primo, sicca secundo, detergit, aperit, digerit, laxatque purgando clementer cum pituitam, tum serosum humorem, datur à drachma usque ad quatuor. Turbit calefacit, siccat tertio excessu, inflammat fauces, mordicat, ulcerat, atque pituitam crassam atque melancholiam purgando laxat, quod efficacius, commodiusque præstabit si una cum modico gingiberis, & saccharo, ipsius geminæ drachmæ exhibeantur. Polypodium vero calidum secundo, & siccum tertio faciunt, extenuat, detergitque valenter, digerit, purgatque pituitam crassam & melancholiam, datur ipsius decoctum in vino, jure carnis vel in decocto florum & fructuum cordialium, & datur à drachmis duabus usque ad quatuor. Epithymum itidem calidum & siccum (Galeno auctore) est; detergit, aperit, purgatque ejus infusum vel decoctum ustos humores, ad infusum parandum major quantitas erit quatuor drachmarum. Myrobalani frigidi & sicci primo excessu existunt, ipsorum substantia adstringit, meatus claudit, ipsius vero decoctum, vel infusum vi laxatoria præditum est, qua flavi (vulgo citrini vocati) purgant flavam bilem, nigri nigram, chebuli vocati, emblici atque belerici pituitam: decoctum paratur ex drachmis quinque. At jam descendimus ad majora seu efficaciora laxantia. Hujusmodi est scammonium, quod calefacit & siccat supra tertium excessum, inflammat, mordicat, incidit, detergit, aperit, discutit, purgandoque flavam bilem laxat, datur à granis tribus usque ad duodecim. Elleborus vero niger tertio quoque ordine calefacit, siccat, extenuat, detergit valenterque exedit,

educitque flavam bilem atque uſtam, datur à ſcriptulo ad duos. Colocinthis ejuſdem facultatis primæ videtur, proinde extenuat, ac detergit valenter, aperit, diſcutit, pituitam alioſque craſſos humores efficaciſſime ducit, datur itidem à ſcriptulo uſque ad geminum. Coccognidium, ſcilicet fructus Thymeleæ quarto exceſſu calefacit, ſiccat idcircoque urit, inflammat, ulcerat, bilemque & pituitam ſubducendo valide laxat, neque exhibebitur plus quam ponderis quindecim granorum. Ejuſdem plantæ folia eadem vi pollent laxatoria, qua valenter educunt etiam ſeroſum humorem, unde ad aſcitim hydropem apud multos uſum habuerunt. Hermodactilus, qui eſt radix cholchici Græcorum, in locis calidioribus, atque in vere ex terra effoſſa, eo præſertim tempore, quo hæc planta folia, caules, fructuſque tulit, & non niſi in locis montuoſis, ſolique plane expoſitis; hujuſmodi radix (optima quæ in Ægypto habetur, vulgari officinarum duplo minor eſt) calida eſt & ſicca ſecundo exceſſu, digerit, detergit, purgatque pituitam craſſam & lentam, pulvis aromatibus correctus datur a drachma, uſque ad duas; & in potione, uſque ſex drachmas, decoquunt, & robuſtis decoctum propinant. Succus cucumeris ſylveſtris Græci elatereon vocant, eſt ex iis, quæ calida ſicca ſunt ſecundi ordinis, quæque valenter incidit, extenuat, diſcutit, purgatque a granis duobus uſque ad quinque pituitam, atque aqueum humorem. Braſſica marina ejuſdem eſt temperamenti atque laxatoriæ facultatis. Fructus daphnoidis vocant piper montanum calidos ſiccoſque faciunt exceſſu tertio, inflammant, mordicant, ulcerant, liquant, lentamque pituitam educunt, ſi exhibeantur grana duodecim & uſque ad quindecim. Ejuſdem fere facultatis eſſe viſa eſt lathyris (catapucia vulgo vocata) cum & ipſa eodem modo calefaciat, ſiccet, inflammet, ulceret, aperiat, ſeminaque à ſemiſcriptulo ad ſcriptulum epota purgant valenter, bilem, pituitam atque ſeroſas humiditates. Euphorbium longe calidius eſt, atque ita, ut multum inflammet, ulceret, aperiat, fundet, liquet, pituitamque craſſam, lentam, & aqueum humorem valentiſſime purget, daturque a ſemiſcriptulo ad ſcriptulum. Centaurium minus calidum ſiccum ſecundo exceſſu eſſe

ſta-

ſtatuunt, ſiccum tertio, ideoque valenter detergit deobſtruit, diſcutit, bilioſaque craſſa pituitoſa, ſeroſaque excrementa valenter ſubducit, pulvis datur à drachma ad duas, & infuſum, decoctumque paratur ex uncia una, & in robuſtis aliquando ex duabus unciis, atque hæc ſunt pharmaca per ventrem purgantia, laxantiaque.

Caput. X.

De medicamentis vomitoriis.

Methodici vomitum in morbis promovere familiarius quam alvum medicamentis conſueverunt, namque hac evacuatione corpora adſtricta atque tumentia maxime laxabant, itaque de vomitum cientibus, eoque modo laxantibus medicamentis fore, ut in præſentia agamus, utile duximus. Exordiemur vero à clementiſſimis, & tutiſſimis, quæ ſunt in primis aqua dulcis tepida, hoc quidem vomitorio conſtat Æſopum uſum fuiſſe, ut ab ipſius heri conſervis, devorati ficus rejicerentur, alii addunt modicum aceti, alii ſyrupum acetoſum, replent enim ſtomachum aqua tepida, & poſtea eam revomentes purgantur, Ægyptii bis in menſe tuendæ ſanitatis gratia in balneo vomunt ter quater, tantum aquæ in qua radix glizzirizæ ebullierit, & modicum ſeminum fœniculorum aſſumentes, quantum ſtomachus continere poteſt, poſtea aqua tota rejecta maxime vomitione purgantur. Nonnulli hydrelæo, alii decocto corticis radicum raphani, alii agarici decocto, alii mulſa dilutiori vomitionem movent. At hiſce vomitoriis omiſſis ad medicamenta violenter vomitum cientia deſcendam, quæ cum ſint duplicis differentiæ, ſcilicet, quod quædam ſolummodo per vomitum purgant, & quædam cum vomitu, tum alvi dejectione ſimul, hæc ſunt, ſtibium præparatum, aſari radix, glans unguentaria, gratiola, geniſtæ flores & ſemina, elleborus albus, cnicus, ſtaphidis agria. Elleborus albus inter medicamenta vomitoria perpetuo apud omnes gentes præcipuum locum obtinuit, fuitque in uſu elleboriſmus id eſt purgatio per elleborum album admodum familiaris apud antiquos, ad morbos ſanatu

 diffi-

difficillimos tollendos, cujus quidem usu complures ab affectibus fere prorsus insanabilibus sanabantur, atque ita cito, & probe, ut eæ sanationes miracula viderentur: unde olim antiquorum illorum medicorum laus insigniter augebatur. Nunc vero non sine ægrotantium damno, atque magno artis medicæ dedecore, ipsius usus apud omnes fere medicos obsolevit, qui nunc neque audent, neque sciunt, quomodo veratrum album exhibendum sit, obsolevit inquam apud omnes fere cujusvis nationis medicos, non tamen apud eos sacerdotes qui ubique fere locorum hac ætate profitentur mederi malis fere omnibus sanatu rebellibus (quæ omnia dicunt à maleficiis ortum habere, idcircoque, sacris verbis sacrisque inunctionibus, atque aliis medicamentis ab ipsis excogitatis sanari). Isti vero fingunt olea sancta, quæ per os etiam exhibent, vel aquam aliquam itidem sanctam stillatitiam, vel parvissima quædam catapocia, quæ omnia fere, ut nos certificati sumus, radices veratri albi recipiunt. Hæc mirifice etiam ad dæmonio actos isti merito laudant, atque præsertim ad malos (ajunt) spiritus a corporibus profugandos: neque ipsi mentiuntur, quando hæc medicamenta non raro in corporibus multis, quæ per os assumpserunt, spiritus vel etiam optimos resolverint, vel suffocarint, subsecuta exinde illorum morte. Negandum tamen non est, quosdam illis medicamentis probe sanari, atque neque absque multa illorum sacerdotum laude. Itaque si elleborus albus recte exhibeatur, atque primum corporibus paratis, scilicet laxatis stomachi partibus cum internis tum externis, internis quidem laxatoriis vel ex juribus vel ex decoctis, vel ex oleis, vel ex hydrelæis: & externis ex fomentis, inunctionibus, laxatoriisque, de quibus nos posterius loquemur, atque hoc est, ut nos existimavimus, quod Hippocrates divinus in aphorismis dixit: *corpora cum quis purgare voluerit, primum fluida facere oportet.* Quo non recte Gal. in commentario dixisse visus est, corpora fluida fieri, humoribus quidem purgandis præparatis, quod non inquit Hippocrates, qui dixit, non humores, at corpora quidem reddi fluida, ut facilius atque sine noxa medicamenti vim laxatoriam perferre possint, etenim periculum est, ne venæ, arteriæque nisi

prius

prius fuerint emollitæ, ab ea medicamenti vehementi agitatione, qua assiduæ partes violenter moventur, agitantur, & vexantur, rumpantur, atque etiam ne homines suffocentur, nisi partes stomachi laxatæ facile eductioni humorum copiosæ cedant. Merito itaque elleborus dandus solummodo est corporibus præparatis. Oribasius ex Herodoto de elleboro ita habet: *Elleborus decoctus dari apud nos minimo periculo solet, ejus apparandi hæc est ratio. Ellebori libram semis aquæ heminis triduo maceratam lento igni decoquimus usque dum tertia pars aquæ consumpta sit, deinde elleborum, tum mellis heminas duas decocto addimus, itemque decoquimus donec non inquinet, ex hoc damus iis, qui non admodum purgandi sunt, cochlearia duo: robustis vero mystri magnitudinem. Purgatio quæ per hujusmodi fit, neque strangulationis neque ullum aliud damnum quod nimia purgatio solet inducere, unquam nobis attulit.* Nonnulli ex recentioribus parant elleborum accipientes ℥. i. s. vini dulcis, aromatici lib. I. Turis ʒis, Hiperici ʒi. sacchari ʒij., bulliant ad consumptionem medietatis. Cujus decocti dant uncias tres. Aliqui religiosi ebulliunt elleborum in oleo, & oleum (vocantes ipsum benedictum) egrotis exhibent, quidam civis Bassanensis Patavium uxorem phreneticam conduxit, sibi persuasus ipsam ex magnis continuisque deliramentis observatis, dæmonibus vexari, sacerdotem in hac re magni nominis accersivit, cujus jussu mulieri propinato oleo sancto, ex vomituque concitato dictu incredibile est humorum variorum potissimumque biliosorum quantum eductum fuerit, scilicet ad plures libras: à qua purgatione postridie mulier expiravit. Non negandum tamen posse hujusmodi ellebori ex oleo præparationem, corpora facilius, & minus moleste (quod oleum vim ellebori acrem, & catharticam & obtundat & simul una stomachi partes emolliat & laxet) ferre. Itaque albus elleborus præter vim purgatoriam, qua ver vomitum purgat violenter omnes humores, calefacit etiam siccatque fere ad tertium excessum, incidit, extenuat, crassosque humores detergit, liquat, & mordicat. Asari radix, quæ ejusdem est temperamenti cum elleboro, purgat ellebori quoque modo per vomitum (Dioscoride auctore) bilem atque pituitam: datur ejus pulvis ex vino a drachma ad duas.

In lib. 8. coll. 1. In p. 3.

duas; & ejus decoctum paratur ex geminis drachmis ad quattor usque ascendendo. Decoctum vero ex drachma paratum cum apio purgat per urinam. Cnicus vero scilicet seminis pulpa expressa, ad semunciam devorata, per vomitum pituitam atque aqueum humorem purgat. Et pulpa glandis unguentariæ ejusdem cum cnico naturæ ad drachmas duas ex mulsa epota, pituitam crassam & lentam per vomitum itidem expellit, staphydisagria vera, calida sicca tertio excessu est, extenuans, detergens, mordicansque, ad drachmam ex mulsa assumpta crassa crassam itidem pituitam educit, stibium præparatum, cujus laxatoriam facultatem recentioribus solummodo notam esse prorsusque veteribus ignotam, complures voluerunt, pondere quatuor granorum, sed felicius vinum aromaticum in quo stibium per diem manserit maceratum, probe percolatum, atque epotum vinum purgat per vomitum violenter omnes humores. Nonnullis præter vomitum etiam ventrem movere solet. Genistæ flores, atque semina vim purgatoriam habent, si ad drachmam exhibeantur, vel si decoctum ex semuncia aut ex uncia seminum vel florum paratum exhibeatur, purgabit cum per vomitum tum per ventrem pituitam crassam. Gratiola demum quam aliqui esse centaurium minus antiquorum existimarunt, si ad drachmam ex vino exhibeatur, purgat violenter per vomitum, & per alvum bilem, atque pitutam.

CAPUT XI.

De Errhinis, apophlegmatismis atque bechicis laxatoriis.

Medicamenta Græcis Errhina, nostris nasalia, & caputpurgia, laxantium præsidiorum genere Methodici quoque comprehenderunt, quinimo ea in familiari usu habuerunt. Neque injuria, ut putamus, cum hisce medicamentis caput purgetur, ejusque tumentia diminuatur. Horum vero, ut de catharticis etiam dictum est, quædam per se educendo aut attrahendo ex capite humorem ipsum purgant, quædam non per se, sed vel laxando vel detergendo, vel expultricem movendo.

illa

Illa ſunt vere cathartica, de quibus in ſuperiori capite egimus, cujuſmodi eſt elleborus, ſcamonium, agaricus, & ſimile aliud ex vere laxatoriis. Hæc ſunt exempli gratia, ſuccus vel decoctum malvarum, Mercurialis, altheæ, hordei, lac, aqua dulcis tepida, & ſerum lactis, detergendo vero idem præſtant, betæ ſuccus, vel decoctum iridis, cyclaminis, anagallidis, foliorum hederæ, amaraci, cucumeris ſylveſtris, melanthii ſeminum, hyſſopique Arabum, atque ſalviæ, detergendo vero & expultricem movendo elleborus albus per nares purgat, ptarmica, origanum, marum, ſinapi, pyretrum, thymus, piper, & alia ſimilia, trita & in nares indita ſternutamenta, movendo purgant idcircoque ptarmica dicta ſunt, & quæ liquida, errhina. Ex his quandoque compoſita parantur, ut ſi exempli cauſa pararetur decoctum errhinum; vel caputpurgium liquidum, accipientes radicis pyretri ℥i. pulegii, origani, dictamni ana m. i. agarici Th. ℥ii. amaraci p. i. hiſque omnibus in aquæ libra ebullitis, quoad pars tertia abſumatur, additiſque ſyrupi roſati laxativi & mellis roſ. laxativi ana. ℥iij. errhinum parabitur, ex ſimplicibus vero mitioribus in uſu familiari ſunt ſuccus malvarum, amarici, hederæ, cyclaminis, iridis, cucumeris ſylveſtris, bryoniæ & ſimilium. Atque hæc pauca de Errhinis, cum ſimplicibus, tum compoſitis nobis ſufficiant, de quibus plura dicenda haud putavimus, cum pene inumeri ſint ex dogmaticis, qui de ipſis medicamentis accuratiſſime ſcripſerunt, apud quos ſtudioſi caputpurgia omnia, quibus ad morbos tollendos erit opus, diſcere poterunt. Idem idcirco de apophlegmatiſmis, vulgo maſticatoriis appellatis, atque de bechicis faciendum duximus, ſatis quidem nobis erit, horum præſidiorum communia attigiſſe & permonſtraſſe, quando particularia omnia, quorum uſus eſt ad medendum, apud omnes, qui de praxi ſcripſerunt, poſſint cognoſci. Itaque medicamenta quæ Græci apophlegmatiſmata vocarunt, omnia fere fuerunt, ad caput pituitoſis excrementis purgandum, unde vel gargariſmata ex medicamentis vehementer calidis & acribus parantur, ſcilicet decoctum quod in ore gargarizant. Cujuſmodi eſſet, quod pararetur in aqua vel vino, ex ſinapi, pyretro, pipere, & ſimili-

milibus, hoc ſumme efficax erit ad pituitam purgandam. At ſolent hæc ſcilicet vehementer acria, ut pyretrum, piper, ſinapi, tenuiſſime trita ceræ maſtichique permiſcere, & ita maſſam parare, cujus modicum in ore continentes, dentibuſque tractantes plurimum ſalivæ educunt. Hocque vehementer calidorum & acrium proprium eſſe videtur, ut nimirum commanſa ſalivam multam attrahant in os. Unde de laſerpitio, quod fuerat ſuccus calidiſſimus & acerrimus, merito Dioſcoridem ſcripſiſſe, putamus: *Cyrenaicum ſi quis deguſtaverit, humorem toto corpore ciet.* longe melius Serapio legiſſe viſus eſt, qui dixit, *laſerpitium deguſtatum*, ſcilicet cyrenaicum (quod omnium ſit præſtantiſſimum) *ſalivam multam attrahere.* Accedunt quoque bechica Græcis dicta, id eſt, illa quæ per tuſſim excrementa educendo, ſeu purgando itidem laxant, hæc vero omnia ſunt, quæ emolliunt, incidunt, extenuant, atque detergunt. Galenus dixit hæc calida eſſe oportere, moderateque ſicca. Vehementer vero calida, vehementerque ſicca incepta ſunt, ut pectoris, pulmonumque partes purgare queant. Quare omnia dulcia erunt bechicis medicamentis accommodata, ut ſaccharum, mel, ſapa, melicratum ex fructibus jujaba, ſebeſten, ficus, ſiliqua dulcis: ex medicamentis radix iridis, helerici, glizzirhizæ, & tuſſilago, violæ adjunctum, hyſſopus Arabica, marrubium, & ſimilia, habentur complura bechia compoſita, cujuſmodi eſt ecclegma Græcis & loch Arabibus dictum, ut diacodion vocatum ſimplex Galeni, loch de pſyllio, de pino, ſanum vocatum & expertum, de pulmone vulpis, de papavere, de praſſio Pauli, de ſcilla, de carthamo, atque complura alia recentioribus medicis maxime cognita.

Lib. 3. de meth. med. cap. 76.

CAPUT XII.

De medicamentis per veſicam, atque per uterum evacuantibus.

Vretica medicamenta, Græcis dicta, & latinis urinalia, per renes atque per veſicam evacuando corpora laxare, neminem medicorum latet. Horum præcipua (auctore Galeno) ſunt

ſunt vehementer calida & ſicca, ut caſſia aromatica, cinnamomum, meum, iris, & ſimilia; quædam vero etiam frigida ſunt, tenuioris eſſentiæ, ut ſemina melonum, cucurbitæ, cucumeris, malvarum, & ſimilia. Quæ ex ſeminibus ſeu fructibus urinam movent, ſunt ſemina ammeos, fœniculi, apii, petroſelini, dauci cretici, ſileris montani, eryſimi, ſolatri veſicarii, baccæ juniperi, ſemina melonum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & ſimilium. Ex foliis & floribus evacuant per urinam cymæ calaminthæ, mentaſtri, pulegii, origani, croci, ſenecionis, ſabinæ, abrotani & ſimilium. Hæc enim dantur à drachma ad geminas drachmas tenuiſſime trita ex vino albo tenui, aut ex iiſdem in mortario contuſis: lac ex aqua fabacea, vel ex aqua ononidis, quæ ceteris præfertur ad movendam urinam, vel ex alia aqua diuretica exprimitur, & ad uncias quatuor exhibetur. Ex radicibus efficax eſt, caſſia aromatica, gingiber, cyperus, ruſci radix, fœniculi, aſparagi, rubiæ tinctorum, liquiritiæ, acori, aſari, mei, phu urtiuſque, ſpicæ celticæ, & ſchænanthi, hæc ſingula tenuiſſime trita ad drachmas geminas, epota ex aqua ſtillatitia diuretica, vel ex vino albo, movent efficacius urinam; vel ex iiſdem ipſis paratum in vino albo tenui decoctum. Apud plures decoctum quinque radicum in uſu eſt, ſcilicet petroſelini, ruſci, aſparagi, apii, & fœniculi, alii addunt modicum ſabinæ foliorum, ex qua decocti vis diuretica longe efficacior fit. Nonnulli accipiunt radicem cyperi rotundi un. ℥ij. zinziberis ℥ij. in libra vini albi tenuis ebulliunt, quoad tertia pars abſumatur, & reliquum calidum propinant, ex ſimplicibus vero diureticis aliqui pro ſecreto exhibent per os ſeminum eriſimi tritorum ex eodem vino ℥ij. ſemper felici cum ſucceſſu: quidam non injuria ad idem comendant aquam ſtillatitiam ex radicibus ononidis, raphani, & eryngii marini, paſtinacæ itidem marinæ, acori itidem radicum, rubiæ tinctorum, alkekengi fructuum, ſabinæ foliorum, ſcolopendriæque. Ex iiſdem etiam medicamentis parant, cum olea, tum fomenta, tum emplaſtra, pubi & perineo calida adhibenda. Itaque ex oleis commendatur, rutaceum, anethinum, chamomelinum, amygdalinum, liliaceum,

irinum, de ſcorpionibus de keiri: ipſo calido inungunt pubem, & perineum, ex fomentis autem ea commendantur, quæ ex althea, fænugreco, perdicio, chamomelo, amaraco, artemiſia, origano, calamintha, ſiſimbrio, thymo, hyſſopo, parantur. Contuſas haſce herbas vel minutim inciſas frigunt in ſartagine cum oleo vel butyro calido, & adhibent, pubi atque perineo. Ad id vero cataplaſma maxime efficax eſt, quod recipit raphani contuſi, parietariæ, creſſionis an m. i. frigunt cum adipe ſuillo in ſartagine, atque adhibent calidum pubi & perineo, parantur quoque fomenta ex illorum decocto in vino albo tenui, & inſeſſiones non minus. Hæc de urinalibus nobis dixiſſe ſufficiet. Jam tempus ſuadet, ut ad ea, quæ uterum purgant, declinemus: ſane ea exiſtunt, quæ & ſanguinem ſeu menſes educunt, & per uterum excrementa quoque expurgant, ſanguinem ſeu menſes movent, quæ etiam urinam movere diximus, at menſes moventia urinalibus longe calidiora, efficacioraque eſſe debebunt, cum ſanguis ad uterum nulla ipſius viſceris propria attractione attrahatur; aqueus vero humor à renibus attrahitur, ex quo urinale evacuatorium longe fortius eo quod menſes movere debet, eſſe oportebit. Hinc movendi menſes provincia uſque adeo eſt difficilis, ut à medicamentis quidem per os devoratis neutiquam ſanguis aliquando profluat, ni etiam aliis ejuſdem facultatis in uterum inditis, ſanguinis eductio adiuvetur. Quamobrem res longe melius agetur ſi vel inceſſionibus vel fomentis, vel decoctis in ipſum uterum injectis, vel peſſis laxatoriis inditis ea purgatio procurabitur. Per os datur ſumma cum utilitate decoctum pulegii, calaminthæ, & adianti recentiſſimi, cum ſaccharo. Quod ſi parabitur in vino albo tenui, præſtabit magis. Aliqui pro ſecreto habent conſervam boraginis ex vino albo tenui diſſolutam per os aſſumptam, aliqui propinant decoctum ſabinæ, cum pulegio, & calamintha. Non pauci ſuffitus parant, ex medicamentis aromaticis, ſ. ex cinnamomo, caſſia aromatica, caryophyllis, croco, nuce miriſtica, calamo vulgari aromatico, acoro, & ſimilibus quidam lotiones pedum magis commendant, paratas ex pulegii, calaminthæ, ſabinæ, origani, mentaſtri & ſimilium deco-

decocto. Quidam magis pessus, ex hydromele cum scammonio, vel elleboro, vel colocynthide, vel agarico, vel elaterio, vel cyclamine, vel ex fructibus contusis cucumeris sylvestris & ex similibus paratos inditosque in uterum commendant.

CAPUT. XIII.

De præsidiis, quæ sudorem movendo, laxant.

INter medicamenta laxatoria, sudorifica appellata, primas partes habere videntur, quod copiam humorem in toto corporis habitu redundantium evacuent, atque idcirco in corporis partibus omnem tumentiam tollant, atque laxent. Hæc vero duplicis differentiæ sunt, quippe quod quædam sint interna, & quædam externa, nimirum quæ & per os interius assumuntur & quæ per exterius usum habent. De internis sudorificis antiqui nobis pauca scripta reliquerunt, quandoquidem omnes externa sudorifica in usu habuerunt. Interna sunt calida & sicca supra tertium excessum, tenuioris essentiæ. Qua facultate interius assumpta humores calefaciunt, extenuant, fundunt & liquant, atque aliquo externo calore coadiuvante, humorem ad cutem vehunt, & per sudorem evacuant: hujusmodi facultatis esse calamintham, chamomelum, nepetam, origanum, pulegium, aristolochiam, cyclamen, juniperum, lignum indum, guajacum, sassafras, chinam, salsam parillam, smilacem asperam, harundinem & similia, medici experientia cognoverunt. Quorum sane decoctum ipsi ad movendum sudorem habent in usu familiari ad complures affectus sanandos. Verum non omnia quæ sudorem movent, sunt vehementer calida, quando & mediocriter calida sufficiant ad eam faciendam evacuationem, ut radix chinæ, smilacis asperæ, salsæ parillæ, harundinisque & similium. Namque aqua vel etiam simplex frigida, in corpore vehementius incalefacta, sudorem movet, quod medici in iis, qui febre synocha, aut ardenti cum magno caloris æstu vexantur, ab epota aqua multa vel etiam algida in æstate aliquando observant, scilicet, quod & Galenus quoque fatetur, eos in largum sudorem quandoque ab ea epota aqua

erumpere. Non raro etiam ptiſana hordeacea ſudorem movere ſolet. Ceterum etſi hæc vera ſint, non negandum tamen erit, ſudorifica omnia, & calida & vehementer calida eſſe debere, eadem ſane cauſa ſudoris effectrix, cum interna tum externa vehemens caliditas eſt, à calore enim omnis ſudor movetur, vel à natura moveatur vel ab arte. A natura (licet Galenus dicat ſudorem fieri aut humoris copia, aut tenuitate, aut corporis raritate) perpetuo ſudores à calore vel naturali vel præternaturali concitantur; hinc in febribus ſolent à calore erumpere copioſi ſudores, & copioſiores, quo calor febrilis ſit vehementior atque efficacior, ut in quartanis febribus fit, quarum calor cum ſit magis quam in aliis febribus efficax, in ipſarum ſtatu & declinatione (quo tempore humores craſſi ſunt maxime extenuati) copioſiſſimos ſudores fundit. Eodem quoque modo complures dormientes, quod ex ſomno corpora interius plurimum calefiunt, ſudant, cujus quidem cauſa eſt calor naturalis auctus. Excipiuntur à ſudoribus, madores & deſudationes vocatæ, quæ fiunt abſque ullo calore, cute nimis laxata, ut in moribundis fit, carnis (ut Galenus docet) retentrice extincta, ac ſublata, unde in ipſis non ſudores, ſed madores apparent. Addo, ex ſudorificis externis, certo deprehendi à calore ſudores fieri, cum omnibus notum ſit, homines vel in calido hypocauſto, vel in tina, quam olim latini & baptiſterium, & labrum appellarunt, vel igne indito, aut in eo ſuffitibus calidis, aut vaporibus calidis excitatis homines ſudare. Quare caliditas inſignis cum interna tum externa ſudorem movere apta eſt, vel cum ſiccitate, vel cum caliditate conjuncta exiſtat, unde ſudorifica omnia erunt vehementer calida: neque eſt, ut aliquis dicat, aquam vel etiam frigidam, decoctum chinæ, harundinis, & aliorum medicamentorum, quæ non ſunt facultate vel calida, vel non vehementer calida ſudorem ciere: hæc namque non quatenus frigida, ſed quatenus calida proprie ſudorifica dicentur. Etenim ex Galeno etiam aqua ſimplex, quæ frigida eſt, incalefacta calefacit. Itaque ex iis decocta parata cum actu calida exhibeantur, intuſque etiam calefiant, adjuvante calore externo, mirum non eſt, ſi ſudorifica evadant. An vero hæc ſint ſicca vel humida? profecto

In 3. de ſympt. cauſ. cap. 2.

In 1. lib. ſimpl.

fecto ſudorifica interna actu quæ humida ſunt, facilius ſudorem movent, quam ſicca, ſi vero actu humida, facultate etiam ſicca ſint, longe facilius itidem ſudorem movebunt, externa ſudorifica vehementer calida ſunt, quæ vel ſunt ſicca (quibus ii utuntur qui pro inveterata lue gallica ſudorem movere volunt) vel humida, ſcilicet quæ in mitioribus malis tollendis uſum habent, etiam in corporibus calidis ſiccis, habituſque gracilis, quibus cum ſicca nocua ſint, humida idcirco maxime utilia erunt. Hujuſmodique naturæ ſunt medicamenta ſudorifica. Quorum uſus erit, vel in hypocauſto vel in clibano, vel in tina ſeu in labro ligneo, ſeu in dolio oblongo. In quo vel ignitis carbonibus poſitis, vel ferreis laminis, vel lapidibus molaribus vel pyritis ignitis, aſperſiſque decocto herbarum vi diſcuſſoria præditarum aer ad ſudorem movendum incaleſit: aut decocto itidem facultatis humectatoriæ, refrigeratoriæque, ut in corporibus gracilibus & ſiccis, atque in affectibus calidis atque ſiccis, cujuſmodi eſt impetigo, elephantiaſis & ſimiles alii affectus, unde in iis, ſuffitibus ex decocto malvarum, violarum, altheæ & ſimilium, paratis, loca in quibus ſudandum eſt, calefieri debent, atque hæc caliditas externa ſudorificum eſt, ſine quo ſudor non promovebitur, ſunt aliqui qui in lecto calido ſtragulis cooperti, ab epoto ſudorifico facile ſudant, ſudorifica vero ſunt ex ſimplicibus medicamentis, calamintha, chamomelum, pulegium, cyclamen, ariſtolochia, chamedrys, dictamnus, origanum, lignum indum, guajacum, origanum, ſaſſafras, juniperus, laurus, ſmilax aſpera, china, harundo, & ſimilia: parant in aqua decoctum, quod ad decem uncias calidum propinant, hominesque ſtragulis contegunt vel præunctis dorſo & omnibus partibus corporis ex oleo actu, facultateque calido cum levi frictione. Quo præſidio febres periodicæ ſanatu difficillimæ abiguntur, ſcilicet ab interno ſudorifico ante acceſſionem per duas horas calido exhibito, & præfricato præunctoque corpore, ut dictum eſt, ſudore copioſius provocato, ex compoſitis ſudorificis complura ſunt in uſu, cum interna, tum externa, ex internis, ſunt in uſu decocta ex calamintha, chamomelo & cyclamine parata: ut ſi (exempli gratia)

tale decoctum pararetur; quod recipit, cymarum, calaminthæ montanæ, chamomeli an. p ij. radicis cyclaminis ℥iij. vel florum cyclaminis itidem. p ij. bulliant in libra aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & decoctum percolatum calidum exhibeatur, & stragulis calidis in lectulo cooperiantur, post mediumque horæ calidum hypocaustum, vel tinam, seu dolium calidum ingrediantur, vel accipe calaminthæ p ij. radicis harundinis siccæ minutim incisæ ℥iiij. bulliant in libra aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & percolatum hoc decoctum iis calidum nos propinamus. Variæ etiam potiones sudorificæ medicis hujus ætatis sunt notissimæ, quæ parantur ex ligno indo, vel guajaco, vel ex salsa parilla, vel ex china radice, quæ potiones ad luem gallicam expugnandam maxime commendantur; quarum erit omnium efficacissima nimirum, quæ accipit ligni indi raspati, ℥is. corticis ligni ℥ij. salsæ parillæ minutim incisæ ℥iiij. aquæ communis lib. iij. calaminthæ montanæ p. iij. macerentur spacio horarum XXIV. & lento igne ebulliant ad consumptionem medietatis, & colentur: dosisque erit ad ℥viij. Mitius sudorificum erit, quod paratur ex radicis chinæ minutim incisæ, radicis harundinis & ligni indi an. ℥iiij. in libris duabus aquæ decoquitur quoad tertia pars, vel medietas absumatur. Nonnulli hujusmodi sudorificum calidum epotum plurimum commendant, quod recipit decocti milii ℥v. vini albi aromatici ℥ij. calidum propinant; parant vero decoctum milii, decoquentes milium à corticibus mundatis ℥ij, in libra aquæ, quoad ipsum milium aperiatur, & percolatum decoctum exhibent. Apud Gal. fuit ad sudorem movendum olim antidotus Athanasia appellata, quæ parabatur accipiendo croci, spicæ nardi, an. ℥ij. cinamomi, cassiæ ligneæ, myrrhæ, junci odorati, an ℥j. omnibus tritis, melleque exceptis electuarium parabatur, cujus quidem medici olim exhibebant ad fabæ magnitudinem, & hominem calidis stragulis cooperiebant, ut sudaret, verum facilius succedet si duplicata dosi exhibeatur, & superbibatur decocti calidi calaminthæ ℥vi. hæc de internis sufficiant. Raro antiqui internis sudorificis utebantur, quod solis externis sudores large & commode moveri

Gal. in 8. comp. med. loc. cap. 7.

veri possent. Inter externa hoc Gal. commendasse visus est ad finiendas febres cum sudore: quod recipit olei cinnamomi, chamomeli, an. ʒij. fol. lauri, p. ii, nitri ʒiij. aceti ʒij. bulliant quoad acetum absumatur, atque hoc calido cum levi frictione inungitur dorsum, & omnes partes corporis. Quidam suffitus parant, consspersis vel lapidibus ignitis, vel ferreis laminibus itidem ignitisve carbonibus accensis pulveribus, qui ex aromatibus parantur, iisque in tina doliari sudorem movent. Alii ad luem gallicam sudore expugnandam, hoc suffitu utuntur, quem parant accipientes cinnabaris mineralis ʒij. thuris masculi ʒj. galliæ muscatæ ʒj. omnibus contritis, carbonibusque vel lapidibus ignitis consperšis triduo suffiuntur. Indiæ Gomoræ gentes luem gallicam sudore finiunt, suffitu ex folio Magney, vulgo herbariorum aloës feminæ, minutim inciso atque in vase vitreato clauso decocto parato, per osque angustum ejus fumo suscepto, in sudorem ii largissimum quo sanantur funduntur, sudare vero homines aut in lectulo calidis stragulis contectos observamus, vel in hypocausto undique conclusos, vel capite excluso, vel in doliari vaporario, quod tinam, labrum & baptisterium antiqui appellarunt. In hoc ipso dolio qui sudant, aut calore ignis utuntur, quem ignitis carbonibus intropositis faciunt, aut suffitu calido ex multa aqua calida, in dolium projecta, eo tamen artificio, ne sudaturos tangat, vel ex lebete aquam ebullientem continente, quidam alii tinam stragulis coopertam calefaciunt, aspergentes decocto ex herbis opportunis parato lapides ignitos aut ferreas laminas candentes. Quidam alii sudare ægrotos student in capsa lignea, hominis longitudinis undique stragulis clausa, in qua decumbit ægrotus undique (capite excepto, quod extra capsulam manet) stragulis clausus. Quod vaporarium multi in capsæ extremo juxta pedes eorum, qui ut sudent, decumbunt, igne reposito calefaciunt. Nonnulli etiam in clibano extracto igne undique clausi sudant, cujus sudationis meminit Aetius, ad virus rubetæ discutiendum: sudare in multis morbis adstrictis est utile, nimirum ad febres putridas, periodicasque, ad tumores externos digerendos, ad convulsos, non ab exiccatis nervosis partibus, ad

hy-

hydropicos, ad articulares dolores, ad luem veneream atque ad alios affectus, de quibus posterius, cum de ipsorum curatione sermonem instituerimus, accuratius itidem agemus.

Caput XIV.

De balneis laxatoriis ad morbos adstrictos tollendos.

QUantopere balneorum laxantium usus ad quamplures adstrictos morbos tollendos utilis sit, non est, ut multis nobis persuadeatur, cum istuc omnibus medicis praxim facientibus sit manifestissimum. Per balneum intelligimus corpora in aquam demergi dulcem calidam, quæ erit temperate calida, Galenus distinxit, facultates aquæ ex vario temperamento, namque frigidam refrigerare ait, tepidam modice itidem refrigerare & humectare, temperate calidam moderate calefacere, humectare, & justo calidiorem ipsam multum calefacere, & non humectare. Balnea vero laxatoria moderata, calida sunt, quo temperamento corpora calefaciunt, humectant, aperiunt, attenuant, digerunt, urinam, alvum, sudoremque movent, dolores mitigant atque alia hujuscemodi opera faciunt. Unde mirum non est, si ad complures adstrictos morbos sint utilissima, atque apud antiquos fuerint in frequentissimo usu præsertimque ad febres tollendas, qui usus veteribus medicis notissimus in multis Italiæ locis nunc fere omnino obsolevit. Cleophantes Antiquissimus medicus non in omnibus balneo utebatur, At Asclepiades longe in balneorum usu fuit Cleophante audacior. Hoc unum verum erit, quod balnea dulcia temperate calida in multis morbis atque in multis symptomatibus utilissima sunt. Ad febres quidem diarias omnes, ad putridas biliosas, cum intermittentes tum continuas, atque ad alias putridas, ubi aliquod non subsit viscus inflammatum, vel aliqua pars debilis atque (ut ajunt Dogmatici) non nisi etiam evacuato prius corpore apparentibusque in urinis signis concoctionis: atque ad hecticas non minus. Ad omnes itidem lassitudines cum tensivas, tum inflammatorias, tum ulcerosas, quod digerendo balnea tensionem laxent, atque inflammationem

nem non minus tollunt, & biliosum, acutumque humorem ulcerosam lassitudinem foventem digerunt, humiditateque acrimoniam humoris hebetant, conferunt itidem dulcia balnea præmissa corporis totius evacuatione, (ex Dogmaticorum sententia) ad dolorem capitis, ad hemicraniam, ad phrenitimque; sed utiliora sunt tepida, quod digerant, atque humectent, qua ratione ipsis maxime juvatos vidimus plures melancholicos, maniacos, atque furiosos. In quibus morbis solent medici præter balneum, in quod (capite excepto) totum corpus immergunt, etiam stillicidium supra suturam capitis coronalem dictam ejusdem tepidæ aquæ commendare; quod præsidium plurimum illis conferre, non est mirum, cum capitis partem læsam, scilicet cerebrum respiciat, atque maxime ipsam laxando, digerendoque in ipso humorem contentum, vel vaporem juvet. Ad convulsiones à siccatione ortas, utilissimum est prædictum balneum, quod plurimum humectet, ad oculorum item dolores, (Hippocrate etiam auctore) atque ad tabem quoque. Ad anginam privatim post principium exterius ab Archigene commendabatur, multosque Aetius ex ipsis balneis plurimum juvatos se vidisse scripsit. Ad icterum vero balnea prædicta ab omnibus medicis maxime commendantur, & ad calculos in renibus, ad suppressos menses atque ad similes alios affectus. Hactenus de laxatorio balneo, quod aqua dulci temperate calida paratur. Parantur vero quandoque ex hydrelæo, ex oleo, atque ex lacte. Ex arte factis compositisque balneis, quædam ex aqua, in qua medicamenta emollientia decocta sint, commendari solent, emollientia autem medicamenta sunt althea, malva, chamomelum, fænugræcum, linum, cucumer silvestris, melilotus, & similia; quædam parantur ex decocto digerentium medicamentorum, cujusmodi est, iridis radix, cyclaminis, acori, phu, fœniculi, apii, asari, & similium, & ex herbis, origanum, calamintha, mentastrum, stæchas, pulegium, dictamnum, thymus, anethum, ruta, thymbra, salvia & similes aliæ. Semina etiam huic negotio accommodata, hæc erunt, scilicet apii, petroselini, fœniculi, anisi, sileris montani, dauci, ammeos, cardamomi & similium. Ad

hæc balnea pertinent quoque, fomenta cum emollientia, tum digerentia, epithemata, insessiones, & similia præsidia; inunctiones itidem ex oleis temperate calidis, vel discussoriis, laudantur, post balnea arte facta, restant naturalia, id est, quæ ex natura fiunt, quæque medici & mineralia, & thermalia vocant, hujusmodi erunt bituminosa atque sulphurea, quæ vim habent emollientem, & digerentem; unde innumeris fere morbis adstrictis utilia sunt. At cum de his complures viri dignissimi eruditissime scripserint, nihil aliud scribam: ad eos sane viros doctissimos, scilicet ad Falopium, ad Baccium atque ad alios lubens medicinæ studiosos remittens.

Caput. XV.
De præsidiis Metasyncriticis.

Medicamenta Græcis Metasyncritica vocata, ab Aureliano recorporativa vocata, apud plærosque antiquorum in usu fuerunt, ad omnes (ut Oribasius est auctor) diutissime inveteratos morbos, cum cetera auxilia nihil profecerint, hæc quidem medicamenta emplastra fuerunt, ex valde calidis acribusque medicamentis parata, cujusmodi fuit sinapismus, vel quod ex euphorbio, vel ex thapsia vel ex alio simili medicamento parabatur. Horum usum Dogmatici quemadmodum in morbis frigidis atque humidis satis commendarunt, ita in calidis atque siccis plurimum damnarunt. Methodici vero cum in calidis siccisque tum in frigidis humidisque morbis adstrictis indiscriminatim his medicamentis utebantur, quod hæc plurimum ad omnem antiquatam meatuum stricturam tollendam valerent, unde Thessalus etiam in cute antiquo ulcere vexata sinapismum (Galeno auctore) commendavit, ea fortasse de causa, quoniam & cutis, & caro fere indurata, livoreque ac duritie acta, insignem in meatibus stricturam patiatur, qua caloris transpiratione prohibita, ejus sanitas vitiatur. Dogmatici hunc morbum vitiatam intemperiem, qua pars cachexia laborat, vitiatoque habitu, dicunt. Quam intemperiem, & cachexiam cum metasyncritica, id est medicamenta vehementer calida & aeria,

Lib. 10. collact. medici. cap. 41.

acria, non ſolum ruborem inducentia, at quin etiam exulcerationem, abſumant, ſcilicet optimum ſanguinem attrahendo vitiatumque digerendo & vacuando, priſtinum cum temperamentum tum habitum illis partibus reſtituunt. Dogmatici (uti dictum etiam eſt) in morbis iiſdem, ſed à frigida humidaque cauſa, minime autem à calida atque ſicca obortis, Metaſyncriticorum medicamentorum uſum complexi fuerunt. Ceterum (ait Oribaſius) qui affectus dignoſcere non poſſunt, ad ejuſmodi medicamenta, veluti (ut ajunt) ad ſacram anchoram confugiunt, & ſæpe id quod opus eſt, efficiunt, quia pleroſque homines ejuſmodi affectiones, ob malam & vitiatam victus rationem infectant. Non cognoſcunt ſæpe hos affectus, quoniam apparet apertiſſime ſæpius in quapiam parte corporis loca ex aliqua cauſa inſignem meatuum ſtricturam patientia, non juvari neque medicamentis quibuslibet calidis, neque frigidis, neque ſiccis, neque humidis, vel tumorem adimentibus vel ulcus conſolidantibus. Cum vero metaſyncritica vehementi caliditate aperiendo, ac optimum ſanguinem apertis meatibus, quo pars læſa nutriatur, attrahendo, vitiatumque digerendo atque evacuando, partem ad optimum meatuum ſtatum reſtituunt, mirum non eſt, ſi prava illa intemperies, quæ malum habitum partis fovet, reſtituatur, unde Methodici iis in antiquatis affectibus, ſcilicet in dolore capitis antiquo, in convulſis, in tumentibus, in reſolutis, in membris atrophia & macie laborantibus & in aliis ſimilibus affectibus uti ſolebant, hæc medicamenta (ut dictum eſt) ex medicamentis acribus rubefacientibus, atque veſicam etiam concitantibus parantur. Antiqui, cum opus fuerat vehementi metaſyncritico, parabant ipſum, accipientes (exempli gratia) caricum pridie in calida aqua maceratarum, & expreſſarum ℥ij. ſinapis optimi pulveriſati ℥iiij. contuſis in mortario caricibus, & miſto ſinapi maſſam parabant. Alii ex euphorbio, thapſia, piretro, clematide urente cum fermento eadem parare medicamenta ſolent, vel cum caricibus contuſis hæc permiſcentes parabant, itaque ſi vehemens metaſyncriticum deſideraretur, hoc profecto eſſet, quod recipit caricum in tepida aqua per diem maceratarum

 (ex-

(expressa ab ipsis aqua) exempli gratia ℥j. euphorbii pul. Thapsiæ radicis, vel succi an. ʒiiij. sinapi itidem pulv. pyretri, an. ʒ. v. Contusis caricibus ceterisque tenuissime tritis, & exceptis simul massa paratur ad usum. Adhibent hæc medicamenta cuti, & detinent aliqui quoad ipsa inflammetur, & rubefiat, vel quoad pustulæ excitentur. Fugiant omnes à cantharidibus, quoniam etiam exterius adhibitæ solent in vesica inflammationem, ventris tormina atque sanguinis profluvium inducere, etenim illarum deleteria à calore actuata facultas etiam ab extimis partibus ad vesicam, cui ex tota substantia adversatur, fertur, eamque graviter lædit. Detracto medicamento ad leniendum partis dolorem, utebantur antiqui vel rosaceo, vel amygdalino oleo, vel succo foliorum malvarum. Hac ætate inungunt chyrurgi partem butyro recenti, folium brassicæ superponentes & hæc de metasyncriticis.

Caput. XVI.

De praesidiis adstrictoriis in communi.

POsteaquam de laxatoriis præsidiis & in communi & in particulari egimus, restat, ut de adstrictoriis quoque loquamur, siquidem & hæc scitu nobis sunt necessaria ad laxos morbos tollendos. De his vero scribentes, ab aëris qualitate primum exordimur, qui aër erit frigidus, & obscurus, meatus enim à frigido aere densantur, conniventque, non minusque etiam ab obscuro, crasso, hoc quidem spiritus & humores in corporibus incrassantur, conservanturque veluti à caliditate & celeritate aëris & digeruntur, & evacuantur. Cibus debet esse multus, multique nutrimenti, frigidus, siccus, substantiæ etiam non tenuis sed crassæ, facultatisque adstrictoriæ siccantis: unde panem tostum in cibo Methodici, carnemque assam dabant; utrum vero simplex, vel compositus cibus variusve conveniat, haud plane deliberatum fuisse constat, cum aliquibus visum sit, cibum varium replere magis & tumentia atque adstricta fovere, quod eo appetentia plus excitata homines plus nutrimenti assumant, alii simplicem convenientiorem esse volue-

luerunt, cujus opinionis Celsus fuisse est visus. Potus itidem debet esse multum nutriens, cujusmodi est vinum nigrum, crassæ substantiæ, atque austerum. Quies vero & otium ad laxos affectus est accommodatissimum, veluti motus in corporibus, humores digerendo, & vapores resolvendo, tumentia tollunt, ex animi quoque passionibus, timor, mærorque adstrictum fovent, & ira, etsi per se non adstringat, tamen fundendo, & movendo humores, plærumque morbum adstrictum facere solet, quippe partibus corporis humorum fluxione tumentibus, atque in adstrictum venientibus, si de somno loquamur, frequens & multus, non consuetus & naturalis adstrictum fovet; cutem adstrictam balnea frigida, vel adstringentia faciunt, & augent, quo Galenus merito quosdam qui nataverant in aquis adstringentibus, cujusmodi est marina, aluminosa, & Calchantodis, in febrem synocham incurrisse scribit. Non semel & nos quoque multos, post natationem in marina aqua, febre correptos vidimus, eosque præsertim, quorum corpora fuliginibus multis abundabant, hi quidem facillimi esse solent, ut ex quacunque causa adstrictoria, meatibus cutis conniventibus, in febrem delabantur. Cujusmodi olim fuisse Andream Auriam Juniorem Joan. Andreæ Auriæ Principis filium in pueritia, meminimus, quem synocha non putrida à natatione in mari, vexatum non semel præ manibus curandum Januæ habuimus, atque hæc sunt præsidia adstrictoria in victus ratione observata. Quæ Celsus perbelle ita expressit: *Contra vero si corpus profluet, sudor coercendus: quies adhibenda erit, tenebris, somnoque quandocunque volet, utendum, non nisi levi gestatione corpus agitandum, & pro genere mali subveniendum. Nam si venter fluit, aut si stomachus non continet, ubi febris decrevit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, & vomere cogere, nisi aut fauces aut præcordia, aut latus dolet, aut vetus morbus est, si vero sudor exercet, duranda cutis est, vel nitro, vel sale, quæ cum oleo miscentur. At si levius id vitium est, oleo corpus inungendum est, si vehementius, rosa vel melino, vel myrteo, cui vinum austerum sit adjectum. Quisquis autem fluore æger est, cum venit in balneum, prius ungendus, deinde in solium demittendus est, si in cute vi-*

In lib. 3. cap. 6.

vitium est, frigida quoque quam calida aqua melius utetur, ubi ad cibum ventum est, dari debet is valens, frigidus, siccus, simplex, qui quam minime corrumpi possit; panis tostus, caro assa, vinum asperum, vel subausterum, si venter profluit, calidum, si sudores nocent, vomitusque sunt, frigidum. Ceterum his præmissis, ratio expostulat, ut ad singularia medicamenta quorum perpetuo fuit usus ad astringendum, descendamus.

CAPUT XVII.

De medicamentis adstrictoriis in particulari.

MEdicamenta adstrictoria cum ex triplici materia depromantur, scilicet ex stirpibus, ex animalibus, atque ex fossilibus. Ex stirpibus adstringunt, rosa, absinthium, myrti folia & fructus, acaciæ Ægyptiacæ flores, folia atque fructus, nec non ex ipsis succus expressus, qui præcipue in usu semper fuit ad affectus laxatorios, ex plantis vero plantago commendatur, verbascum, polygonum sanguinellave dicta tantopere ab Alex. Tralliano ad sputum sanguinis concelebrata, equisetum hippuris & cauda equina dictum, oleæ cum folia tum fructus immaturi, cistus, atque hypocistus, licium, lentiscus, myrtus, Oxianthæ Theophrasti fructus, cum etiam à Matthiolo creditæ fructus mirifice adstringunt, pruni sylvestris fructus, pyra sylvestria, mala cydonia, mala granata acerba, ipsorum fructuum cortex, putamen & nuclei, balaustia omnia cum orientalia tum Italica, ligustri folia & fructus, phyllitis, rumex cruentus, sanguis draconis officinarum, laurus thinus, folia scilicet atque fructus, alaterni folia, mespili cum aroniæ tum setoniæ fructus atque semina, cornua immatura, œnanthe, id est, vitis sylvestris, uvarum semina racemique. Ex animalibus pauca sunt ad usum medicinæ adstringentia cognita, ut coagulum, ungues, & pili præsertim leporini. Ex fossilibus vero, plura sunt: ex aquis enim omnes salsæ, calchantodes, aluminosæ, ferreæ valenter adstringunt, ex succis vero concretis, calchantum, alumen, chalcitis, gipsum, ex terris, samia, selinusia, lemnia, cretica, rubrica sinopica, quam nos alias

alias demonſtravimus eſſe bolum armenum Galeni, rubrica fabrilis, creta & ſimiles aliæ. Totque ſunt medicamenta adſtrictoria quæ morbis laxis ſeu profluis remedio eſſe poſſunt. Nunc de medicamentis, quæ mixtam vim cum laxantem tum adſtringentem habent, agimus.

CAPUT XVIII.

De medicamentis facultatem mixtam ex adſtricto atque ex laxo habentibus.

NOn poſſum non vehementer admirari Galenum in libris de medicamentorum compoſitione ſecundum genera, Theſſalum Methodicum maxime reprehendentem, ut qui negaverit dari medicamentum mixtum, ex contrariis potentiis, potiſſimumque ex facultate adſtrictoria atque laxatoria, cum neceſſario Methodicos omnes illud ex ipſorum methodi placitis voluiſſe, eo argumento intelligatur, quod dogma illorum fuerit præcipuum, ut dentur morbi adſtricti, laxi, atque mixti ex adſtricto & laxo, ſi concedebant dari morbos mixtos ex adſtricto & ex laxo, atque hoſce morbos per ſe omnes curationem indicare, verum quoque erit dari medicamenta mixtarum facultatum ex adſtricta atque laxa facultate: profecto ſi morbus adſtrictus indicat laxandum, & laxus adſtringendum, cur mixtum ex laxo & adſtricto affectus medicamenti mixtam facultatem ex laxo & adſtricto, haud indicabit? Hujuſmodi vero medicamenta ex ſimplicibus erunt, exempli gratia, chamomelum, quod præter laxatoriam vim etiam modicum adſtrictionis habeat, Melilotus, roſa, abſinthium, aloë, cychoreum, ſenecio, hyeraceum, chondrilla, pentaphyllum, hedera, carpobalſamum, xilobalſamum, opobalſamum, cinnamomum, caſſia aromatica, ſpica cum Indica tum Celtica, phu cum magnum tum parvum; ex medicamentis etiam purgatoriis, Rhabarbarum, rhaponticum, tamarindi, pruni, myrobalani, & alia ſimilia, ex quibus, atque ex aliis ſimpliciter laxatoriis, & adſtrictoriis, poterunt parari compoſita medicamenta, maxi-

In lib. 1. cap. 4.

xi-

xime ad affectum mixtum ex laxo & adstricto accommodata. Verum enim vero cum Galenus vir summæ in medicina auctoritatis apertissime loco superius citato & alibi damnaverit Thessalios medicos, qui negarint dari medicamenta composita vel à natura vel ab arte habentia contrarias facultates, iisque omnibus simul in parte agentia, ita ut simul exempli gratia in parte inflammata digerant, atque partem roborent, non dubitabimus Methodicos illius fuisse sententiæ, quod in una eademque parte cum dari morbum mixtum ex adstricto & laxo noluerint, ita negasse dari medicamenta agentia simul in eadem parte laxatoriis adstrictoriisque facultatibus, siquidem in omni phlegmone, vel tumore morbis adstrictis, utendum putarint nudis laxatoriis. Quod vero alio modo detur morbus mixtus ex laxo & adstricto, hoc fuisse demonstravimus unum ex ipsorum præcipuis dogmatis. At de hac re alias accuratius Deo favente agemus.

FINIS LIBRI TERTII.

PROS-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER QUARTUS.

Caput Primum.

Agitur ex Methodicis de medicinæ parte prophylactica, & primo in quibus eam observarint.

Um hactenus de Methodicorum dogmatis ad medendi methodum constituendam abunde scripserimus, præstabit, ut nos, priusquam ad particulares affectus cum adstrictos tum laxos curandos accedamus, de ea medicinæ parte, quam prophylacticam Græci, & nostri præservativam appellant, aliquid etiam agamus. De qua auctor libri medici vocati ait: *Jam vero præter* Cap. 3. *quatuor chyrurgorum communitates est & species, quam* προφυλακτικὴν, *id est præservatricem appellant. Apponitur autem & ipsa, ut communitas in deleteriis & toxicis, bestiisque omnibus, quæ virus inspuunt, tum venenosis volatilibus, & terrestribus aquatilibusque. Nam commune omnium genus, ut sint exitialia, non tamen ad adstrictum & fluens referuntur, sed aliud est præter hæc genus, quare & curatoria ipsorum communitas alia præter illam habetur, dicta prophylactice.* Ex quibus colligitur Methodicos usos quoque fuisse præservatione, non tamen in omnibus iis, in quibus Dogmatici, siquidem constat solummodo eos præservatri-

cem fecisse non in tuenda valetudine ab iis affectibus, in quos corpora ob pravam victus rationem delabuntur, sed ut eadem tuerentur a veneno, vel quod ex medicamentis deleteriis provenit, aut quod à feris bestiisque venenatis morsu vel ictu communicatur. Ipsorum vero communitas est, ut etiam alias dictum est, quod venena, morsus & ictus venenati sint exitialia, & propterea ipsa indicare medicamenta cum alexipharmaca, tum alexiteria, quorum usu corpora præservanda esse voluerunt. Quod vero hæc ipsi voluerint, vel eo solo argumento facile cognoscitur, quoniam Methodici cum in aliis multis, tum maxime in medicamentorum facultatibus atque usu cum aliis medicorum sectis plane convenerunt. Ceterum illam communitatem præservatoriam, nimirum quod venena, & morsus ictusque ferarum venenosarum sint exitialia, & proinde indicare ea medicamenta, quæ ab exitio præservant, qualia sunt (consentientibus omnibus medicorum sectis) quæ Græcis alexipharmaca & alexiteria & nostris antidota appellantur, eo libentius observandam hanc duxerunt, ut ab insidiis venenorum homines defenderent, omniumque maxime Imperatores, Reges atque Principes, quibus non raro ex ea causa miserandos casus evenire observarent. Accedit etiam Methodicos ob id fortasse solummodo venenorum, bestiarumque venenosarum morsuum & ictuum præservationem æstimavisse, minime vero eam, quæ alios affectus & à prava victus ratione & à quibuslibet aliis causis proficiscentes complectitur, quoniam ab hisce affectibus corpora tueri, ac præservari posse haud ita certe, & tuto intelligerent, atque etiam quod visum illis non fuerit hanc præservationem omnino esse necessariam, uti est illa, quæ prævisionem à venenis atque à venenatis morsibus vel ictibus respicit, si hæc negligeretur, certum mortis periculum frequentius compluribus hominibus impendere videbant.

CAP.

Caput II.

An possit constitui methodus tuendae sanitatis ex Methodicorum dogmatis.

DIximus non constare apud medicos methodicos olim fuisse in usu sanitatis præservationem, ab illis præsertim malis, quæ ex mala victus ratione, atque ab extrinsecus incidentibus causis excitari solent, quanquam & Romanos & alias gentes huic studio incubuisse maxime constet, ex usu cum frictionum, tum exercitationum, tum balneorum, quibus complures gentes assidue pro tuenda valetudine operam dabant. An vero Methodici hanc medicinæ partem prophylacticen, quæ corpora tuetur ab iis affectibus, qui (ut dictum est) cum à pravo victu tum ab aliis extrinsecus occurrentibus causis ortum habent, haud plane constat, quemadmodum eam, de iis affectibus, quos cum venena vel per os assumpta, vel quomodolibet corporibus adhibita, tum bestiæ venenosæ morsu vel ictu inducunt, eos plurimi fecisse atque in usu habuisse, superius ostendimus. Utrum vero ex Methodicorum placitis queat methodus constitui, qua corpora ab omnibus malis præserventur, haud esse impossibile, duximus. Namque, ut ex Dogmaticis Galenus docuit, sanitas in corporibus aut incolumis servatur, aut vitio laborat, hæc medicamentis pristino statui restitui debebit, & illa penitus conservari; conservabitur sane ex iis causis, quas ob id Galenus conservatrices vocat, quatenus eæ affectus adstrictos atque laxos respiciunt, scilicet aut fovent, aut adimunt. Corpus sane illud sanum esse dicemus, in quo naturalis sive moderata symmetria meatuum servatur, addimus cum externorum tum internorum, quando ipsorum vitium seu vitiata symmetria morbum faciat. Hæc vero symmetria erit, aut omnibus numeris absoluta, aut aliquantum à perfectissima deficiens, itaque quis non deprehendet utramque posse conservari & tueri, remotis iis singulis, quæ valent aut meatus magis vel laxare vel constringere; quod maxime fiet in ea, quæ perfecta est; at non minus etiam in ea, quæ ad quoddam vitium incli-

nat, etſi quod ſanitas quoque ſit, nullus morbus exinde promoveatur. Namque exempli cauſa, ſi corporis meatus quipiam ad adſtrictum inclinaverint, poterunt adhibentes uſum leviter laxantium, illud vitium ita corrigere, ut ii ad perfectiorem vel minus vitioſam ſymmetriam facile reducantur. Atque eodem itidem modo ſi aliqui laxiores patentioreſque evaſerint, uſu contrariorum ſcilicet adſtringentium, ad ſalubriorem ſtatum reducentur; ſanitas vero, quæ in meatuum perfecta & abſoluta ſymmetria fundatur, & conſiſtit, ſimilibus omnino, ut Dogmatici quoque voluerint, erit conſervanda. Exempli gratia ſit puer boni corporis habitus, omnino meatus cum externos tum internos habens liberos, atque mediocriter laxos ſeu amplos, idcirco perfecta gaudens ſanitate, ſimilibus erit conſervandus, quippe iis, quæ laxare apta nata ſunt, veluti à contrariis erit arcendus, atque defendendus, ſiquidem aer temperate calidus maxime conſervare aptus erit ipſius ſanitatem, contra frigidus, qui aptus eſt meatus anguſtiores reddere, ejus ſanitati detrimento erit, ſic etiam ex cibis atque ex potibus, qui temperate calidi ſunt & humidi, ſubſtantiæ tenuis, minime craſſæ vel lentæ, vim habebunt internorum meatuum ſymmetriam conſervandi. Contra illam vitiabunt ex cibis atque ex potibus, qui frigidi ſunt, ſubſtantiæ craſſæ vel viſcidæ, qua poſſunt meatus infarciri atque obſtrui. Quamobrem non dubium erit, corporum ſanitatem poſſe etiam ex Methodicorum placitis methodo conſtituta, conſervari atque tueri, at quomodo hoc ipſum præſtandum ſit, poſterius dicemus. Nunc de prophylactice, quam ipſi cum ut à venenis, tum à beſtiis feriſque venenoſis homines præcaverent, exercuerunt, agendum eſt.

Caput III.

An homines praeſervari poſſint à venenis, atque à morſibus ictibuſque ferarum venenoſarum.

FOrtaſſe Reges, Principes, atque alii cujuſvis conditionis homines neque à venenis poterunt præſervari, tanta hac ætate

te hominum pravitas eſt, ut nulla via hominem ad quodcunque malum perpetrandum lateat, ac, ut Dioſcorides ait, qui clam venena exhibere volunt, ita inſidias temperare, ut peritiſſimum quemque decipiant. Theophraſtus ſcribit Thraſyam Mantinenſem in venenorum ſtudio peritiſſimum, tale venenum comperiſſe, ut facile, & abſque ullo dolore inferre obitum poſſet; ſi etiam venenorum cum copiam tum varietatem ſpectemus, hoc profecto negocium præſervationis futurum maxime difficile indicabimus, cum ubique locorum, & gentium venena reperiri queant, atque etiam aliqua uſque adeo pleriſque occulta, ita multis familiaria ſint, ut ipſorum complura homines aſſidue & pedibus contingant & oculi videant. Neque eſt, ut Reges pincernis, atque iis, qui prægustant dapes fidere queant, cum ab ipſis multis in modis decipiantur; primum non eſt tutum prandentibus & cœnantibus Regibus, ut vinum dapeſque tunc, ab iis prægustentur, conſultius quidem feciſſent, ſi antequam vel prandium facerent, vel cœnarent, ad minus per duas vel tres horas vina & dapes ab illis prægustatas ſedulo obſervaſſent. Quo profecto tempore venena omnia actuata in corporibus eſſe ſolent, hoc errore quoque plæbei omnes fere, maximeque mulierculæ duci ſolent, quæ ſi fungos forte eſitaturæ ſint, tunc modicum panis imbuti in jure fungorum canibus vel felibus mandendum projiciunt, quem ſi non comederint, timent ne fungi venenati ſint, at cum paulum temporis expectarint, canemque vel felem ab eo devorato illæſum viderint, fungos & ipſæ abſque ullo timore comedunt, unde non expectato exitu in tempore opportuno, quo venenum ſolet in corporibus actuari ſæpius multi magnum ex fungorum eſu vitæ diſcrimen ſubierunt. At neque etiam pincernis & dapum prægustatoribus, ſi in tempore quoque vinum & dapes prægustaverint, reges fidere oportebit, ſiquidem aut antidoto quapiam aſſumpta, aut aliquo alio cibo quovis modo alexipharmaco vorato, tuto vinum venenatum, atque dapes venenatas prægustare poterunt, nihilo enim ipſi vi antidoti aſſumpti à veneno lædentur, aut enim vi antidoti vis veneni irrita reddetur, & præſertim quia & parum deguſtarint, & illud quoque partis ſuperioris, in

In libro 6. de re medica

In 9. de hiſt. plant. cap. 18.

qua minus veneni eſt, cum majori ex parte reſideat, aut ii prius ſtomacho cibis ad id opportunis repleto (cujuſmodi ſunt jura pinguia, lac, pinguedineſque omnes) venenum aſſumptum per plures horas ſine ulla læſione ferre poſſunt, ita ut Regum Principumque, quos veneno interimere vino vel dapibus venenatis conſilium eſt, prægustatores finito prandio vel cœna, domum reverſi una cum voratis cibis etiam venenum aſſumptum evomant. Hoc circumforanei ſedulo facere ſolent, ipſorumque non paucos ſæpius abſque ullo incommodo feciſſe ſcimus, ut ignaris hominibus perſuaderent, ſe adverſus omnia venena ſecretum habere. Quod ut perſuadeant, priuſquam domo egrediantur, juribus pinguibus, cujuſmodi ſunt, quæ à decoctis vervecis inteſtinis, vel ex capite fiunt, vel lacte, vel malvarum decocto una cum copioſo butyro facto, ſtomachum replent, mox in aſpectum hominum prodeunt, atque paulo poſt, præmiſſis admirandis laudibus ſui medicamenti alexipharmaci vendendi, modicum cujuſvis veneni per os coram auditoribus, ſpectatoribuſque aſſumunt, ac poſt ipſum, ſuum medicamentum quoque per os aſſumunt, à quo cum nullam per id temporis læſionem ſentiant, maxime propterea ab omnibus admirantur, atque exinde perſuadentur, circumforaneos habere contra omnia venena alexipharmacum præſtantiſſimum, atque ita ex ipſis emuncta pecunia, domum revertuntur, digitiſque intra os poſitis cum cibis venenum vomitione rejiciunt. Quibus omnibus venenorum præcautio admodum difficilis videtur, haud parumque incerta. Quemadmodum etiam non minus difficile æſtimatur, homines à reptilium, ceterarumque beſtiarum venenoſarum veneno tueri poſſe, cum ubique locorum & beſtiæ venenatæ ſint, quæ vel morſu vel ictu venenum communicant corporibus. Veruntamen, etſi hæc præſervatio haſce propoſitas habeat difficultates, ea, quæ faciunt ad præſervationem cum venenorum, tum beſtiarum venenoſarum in medium afferemus.

CAPUT. IV.

De iis, quæ faciunt ad præservationem à venenis.

PLura quidem faciunt ad homines à venenis præservandos, quorum quædam ad ipsos pertinere videntur, quædam in supellectilibus considerantur, & alia in quibusdam medicamentis præsens venenum prodentibus, & maxima vi alexipharmaca venenis adversantibus. Debent profecto Pontifices, Imperatores, Reges, atque Principes, qui solent maxime à venenis timere (ut vitam securam, tranquillamque ducere queant) esse optimi Christiani, justi, perliberales, nullis officere, omnibus auxilio esse, & tales esse ut ab omnibus amentur, colantur, venerenturque, qui ita sunt, proculdubio utrumque in latus ociose dormire possunt, absque ullo venenorum timore, namque qui ipsis serviunt assidue pro ipsorum salute vigilant. Debent insuper viros, qui ipsis serviant, habere nobiles, fideles, nullis vitiis addictos, justos, & religiosos, his enim Reges & Principes maxime fidere possunt. Contra temere faciunt, qui vitam servis tutandam ignobilibus, non religiosis, atque vitiosis committunt: namque ni ab ipsis frequentius insidiæ instruantur, mirabile erit. Debent non minus Principes medicos habere apud ipsos medicinam facturos, qui in rerum naturalium studio, præsertimque in venenorum cognitione sint exercitatissimi, ut & ipsos à venenis præcavere, & veneno infectos opportunis medicamentis sanare sciant. Atque hæc curare primum Principes ii debebunt, qui à venenis præservari cupiunt. Secundo loco ad idem assequendum in supellectilibus, cura ne forte aliquomodo subsit venenum, sedulo habenda erit, omniumque maxime in culina: hæc aut sub dio custodienda est, aut in loco undique clauso, & contecto. In ipsa omnia vasa plane clausa, contectaque servari oportebit, præsertimque vinaria, olearia, aquaria, & coquinaria; quando sæpe ex laquearibus animalcula cadant, quæ vinum, vel oleum, vel aquam, vel denique ferculum in olla, veneno afficere solent, hujusmodi sunt araneorum quidam, phalangia, scorpiones, erucæ ni-

grae

græ & ſimilia. Nicolaus Florentinus narrat olim Florentiæ Cœnobii quorundam Monachorum fere omnimodam diſſolutionem ab ſimili cauſa ſe vidiſſe, ſcilicet compluribus monachis ferculo ex araneo nigro, qui in ollam ebullientem ex laquearibus deciderat, interemptis: ſcimus nos non paucos, qui braſſicam decoctam cum erucis viridibus quas vulgus langos vocat, comederant, graviter fuiſſe ex veneno læſos, ſerpentes vini quoque, ut Ariſtoteles eſt auctor, incontinentes ſunt, unde viperas ait quoſdam vino cum fictilibus ad ſepes diſpoſito venari, quod ebriæ capiantur. Quamobrem ſerpentes vini odore, in dolia & in alia vaſa vinaria facile deſcendunt, vinoque ſuffocantur, ex quo vinum venenoſam qualitatem ſuſcipere, eſt neceſſarium, qua illos, qui eo ad potum uſi ſunt, graviter lædit, licet quibuſdam morbis ſanatu difficillimis remedio ſit. Galenus ſcribit hujuſmodi vinum leproſos ſanare experientia in multis deprehenſum fuiſſe, unde uſus carnium viperarum ad eoſdem affectus incepit. Ab hinc non plures annos Ferrariæ, dolium vino plenum in cella vinaria civis cujuſpiam, cum ſine operculo apertum diu fuiſſet, compluribus ſerpentibus ex iis, quos vulgus angues & anzas appellat, repletum eſt, ſerpenteſque à vino ſuffocati, in eo putrefacti ſunt. Quo vino cognitum eſt, innumeros à chronicis febribus difficilimiſque vexatos, qui eo uſi fuerant, ſanatos fuiſſe: primus ex iis ægrotis, cum vinum alicubi non inveniſſet, quod ipſi placeret, rogavit civem illum divitem, qui ſolitus eſſet varia vinorum genera habere, ut vinum aliquod ei mitteret, quod ejus guſtui gratum fore putaret, ille ex eo (ignarus plane quod in eo eſſent ſerpentes mortui) quod ceteris melius judicaſſet, miſit ægroto, quod cum vere guſtui omnium acceptiſſimum viſum fuerit, eoque uſus fuiſſet ægrotus pauciſſimis diebus prorſus à morbo convaluit, alii itidem complures hujuſce optimi vini fama ſuaſi, cum ex eo paucos dies bibiſſent, itidem ſanati ſunt, & poſt hos alii itidem eodem modo fere innumeri. Quare vini dominus exinde commotus, & vehementer quidem illius vini cum guſtum optimum, tum facultatem, qua omnes ægroti ſanabantur, admiratus, hujuſce rei cauſam ut ſciret, vinum è dolio totum eduxit, quo

In lib. 10. ſimpl.

educto

educto serpentes complures semiputridi inventi rem manifestam plane fecerunt. Addimus nos etiam, quædam animalia, licet venenata non sint, cujusmodi sunt mures, lacertæ, canes, & alia hujusmodi, quorum caro vel in vino, vel in oleo, vel in aqua usque adeo aliquando putrescit, ut liquorem pessima qualitate afficiant. Hinc deprehensum est, aquas aliquando puteorum vel fluminum à rebus putridis, aut à veneno quopiam venenata qualitate infici. Hasce calamitates non raro sentiunt urbes atque oppida ab inimico exercitu obsessa. Non omittam aquam putri aliqua re infectam, posse inter alia mala iis, qui ea in potu utuntur, febrem putridam concitare. Quo morbo Principem quendam ab ea causa longo tempore laborasse ab Avenzoare cognitum fuit, qui in aqua, quæ in vase quodam ad principis usum conservabatur, frustum carnis omnino putridæ dedita opera positum invenit, unde mutata aqua princeps convaluit. Addo etiam lubens, in quibusdam locis, scilicet opacis, & humidis, usque adeo nasci copiosius, & promptius cicutam, ut si petroselini vulgaris semina terræ committantur, majori ex parte cicuta nascatur, quæ recenter nata, ita vulgari petroselino est similis, ut vel etiam eruditos decipiat, Quo caveant coqui in condiendis cibis, ne hanc pro foliis petroselini accipiant. Bis me ancilla eo cicutæ veneno affecit, quæ ad quosdam pisces coquendos folia cicutæ loco foliorum petroselini acceperat, & piscis jus condiverat. Demum, qui timent à venenis, debent cavere à jusculis & à ferculis coloratioribus redditis, tum conditis odoribus, & saporibus dulcibus, quando facile in iis venena occultentur: a succis suspectis, scilicet à succo lactucæ (auctore Galeno in 3. de temp. c. 4.) a succo porri. Plinius Melam virum equestris ordinis à devoratis tribus drachmis succi porrorum sine dolore expirasse, posteritati tradidit. Caveant homines à carnibus putridis, ab anguillis & piscibus suspectis de veneno. Caveant maxime à fungis: his Claudium imperatorem ab Agrippina fuisse venenatum in historiis constat; à locis pessimi aeris, ab aquis vitiosis, atque etiam ne dormiant sub umbra nucis juglandis, neque sub taxo, aut sub pino, aut sub buxo arbore. Aer quidem juxta hasce arbores instar veneni ledit.

CAPUT V.

De medicamentis, quæ præsens venenum prodere creduntur, atque de aliis quovis modo à venenis præservantibus.

QUidam putant cornu, quod linguam serpentis vocant (quod perperam aliqui putarunt esse cerastis serpentis) præsente veneno sudare, & lapidem prasium, vulgo plasma dictum colorem & splendorem, si venenum præsens sit, amittere. Quod & lapillum rubetæ seu ranæ terrestris aureo anulo ita insertum, ut digitum aliquo modo tangat, si præsens adfuerit venenum, eam digiti cutem, quam tangit, instar carbonis accensi inurere dicitur. De adamante scribunt ipsum gestatum sinistro brachio inter humerum atque cubitum adnexum, omnium profecto venenorum vim irritam reddere. Rhasis in lib. 2. contentis scribit ex Sarach, qui timent venenum collo gestent aut smaragdum aut prasium. Plinius tradidit, stellam marinam illitam sanguine vulpino limini superiori aut clavo æreo januæ affixam, venena prohibere. Albertus Magnus lapidem Ætitem vocatum (vulgo etiam aquilinum) tantam vim contra venena habere scripsit, ut supposito cibi venenati non possint deglutiri, eoque sublato deglutiantur. Alii ajunt accensam candelam positam super pedem dextrum vulturis instar candelabrum, præsente veneno extingui, & vas ex electro fossili factum, si contineat venenum, stridere, atque vas itidem ex aurichalco, quo Principes ad potum utuntur, si venenum habeat, in varios mutari colores. Psittacum avem, deprehensum est præsente veneno præter consuetum exclamare atque vociferare. His addunt alii imagines & characteres præcaventes à venenis. Sane imaginem serpentarii cum suis stellis in quopiam lapide precioso insculptam adversus cuncta venena utilissime gestari Albertus Magnus posteris tradidit. Petrus Aponensis ait idem facere hominem genibus flexis serpente cinctum, cujus caput dextra teneat, caudam sinistra in lapide hæmatite scul-

ſculptum aureo annulo geſtatum. Hæc facientia ad præſervationem à venenis propoſuimus, & longe plura his ſimilia propoſuiſſemus, ſi certo fore illis fidendum credidiſſemus; fatemur nos prædictorum certam cognitionem minime aſſecutos, ſed tamen ipſa in præſentia non omittenda duximus, quod à viris alioquin celeberrimis fuerint poſterorum memoriæ tradita. At de illis modo agamus, quæ certe omnes medici ſciunt maxime à venenis præſervare poſſe, ex innumeris fere ad hanc rem à multis cognitis, & litterarum monumentis traditis, præcipua ſeligam, eaque ſolummodo adnotabo; & primo ſimplicia. Hæc vero ſunt, nuces juglandes ſtomacho jejuno devoratæ, anchuſa, lyſimachia, ruta, qua fortaſſe ad præcavendum à venenis nihil utilius. De hac Athenæus in 3. Deypn. ſcribit, olim, quod Archelaus Ponti Rex conſueverit ſuos populos veneno interimere, eos ob id à quibuſdam perdoctos conſueviſſe quotidie, antequam domo egrederentur, rutam edere, atque ita ſeipſos defendiſſe à tyranni crudelitate. Betonica item trita & ex vino ad geminas drachmas epota maxime præſervat. Nonnulli hanc ipſam vel etiam ſolummodo geſtatam idem præſtare affirmarunt. Non minoris ad id efficaciæ fœniculus eſſe deprehenſus eſt, cum ipſius radix, tum folia, tum ſemina, poſt ipſum calamintha, atque ſerpillum magnis laudibus evehuntur. Allium ſummopere adverſus omnia venena celebratur. Quod particulatim Galenus in epidemiis confirmavit. Efficaciſſimum quidem allium eſt adverſus omnia venena exitialia medicamentum, præſertimque contra frigida, atque putrefacientia. Dioſcorides cedromala, id eſt citria, præſertimque ſemina, vim contra venena præſtantiſſimam habere, atque Arabes etiam omnium maxime tradiderunt; citriorum vero ſuccus acidus parcius magis ad putrefacientia, & cortices ad frigida, commendantur itidem ab omnibus ſemina napi ex vino, radix raphani, ſmilacis aſperæ folia, atque fructus; terram lemniam Galenus inquit experientia didiciſſe, ad cantharides, & lepus marinum ita præſtare, ut proprietate quadam terra hæc devorata per vomitum omne venenum expellat. Bolus item Armenus eſt ad præſervandum à venenis utiliſſimus, non minus quam ſint lapides

Serapio Aben Meſuæ.

In 6. epid. ſect. 6. comm. 5.

des bezoartici, omnes qui in cervis Indicis generantur. Avellanas jejuno ſtomacho devoratas & piſtachia ex vino decocta præſervare etiam à venenis deprehenſum eſt. Taraxicum item artemiſiam, dictamnum creticum, abrotanum, eryſimi ſemina, eryngii radicem, nardum celticam, marrubium, laſerpitium, peucedani radicem, & ſuccum, ariſtolochiam longam, rutæ ſylveſtris ſemen, caſtoreum, polium, baccas juniperi & innumera alia, quæ brevitati ſtudens omitto, à veneno præſervare compertum eſt. Hæc enim ex vino quotidie ad drachmam & ſemis devorata poſſunt homines proculdubio à venenis præſervare. Atque hæc ex ſimplicibus alexipharmacis nobis ſufficiant. Nunc ad quædam etiam compoſita deſcendimus, quæ efficaciori vi prædita ad præcavendum à venenis multi cognoverunt. Inter quæ primo loco nobis occurrit medicamentum ex ficubus ſiccis, nucibus juglandibus, foliis rutæ, atque ex ſale paratum, hoc quidem omnes cum Græci, tum Arabes, tum Latini ex veteribus maximis laudibus ad præcavendum à venenis proſecuti fuerunt. Dioſcorides in præfatione libri ſexti de re medica, & in 2. libro yporiſton, quod ex nucibus, ficubus, & rutæ foliis paratur, plurimum commendavit. Galenus in lib. 2. de aliment. facultatibus & ficubus ſiccis, & nucibus tantum paratum laudat, cui in libro de ſuccorum bonit. & vitio, folia rutæ addidit. Paulus vero ex Galeno parat ipſum, ex foliis rutæ ſiccæ drachmis (exempli gratia) viginti, nucibus duabus, ſalis & ficus ſiccæ ſingulorum drachma media. Omnibus in mortario contuſis fit maſſa, quam nucis juglandis magnituditine ex vino adhibent. Aëtius tamen ex Theodoro hanc antidotum ſic parari ſcripſit: nimirum quod accipit nucum juglandium unciam, ficuum pinguium ſextantem, ſeſami ſeminum itidem unciam, atque ex aliis additur foliorum rutæ triens. Ex Arabibus Avicenna ita hanc parari antidotum ſcribit, ſcilicet, quæ recipit, rutæ ſiccæ drachmas XX. nucum juglandium drachmas duas, ſalis & ficuum ſiccatarum ſingul. drachmas quinque, hoc quidem Rhaſis ita parandum cenſuit: Accipi nucum mundatarum unciam, ſalis, foliorum rutæ ſingulorum drachmam & ſemis, ficuum albarum quantum ſat ſit ad

In lib. 13. c. 46.

In lib. 4. fen. 6. c. 1.

In lib. 8. ad Almens. cap. 1.

ad commixtionem. Quod medicamentum æque laudatum eſt ab Avenzoare, Averrhoe, & omnibus aliis medicis Arabibus, hoc vero quomodocunque paratum, ſemper erit maxime proficuum. De quo medicamento Plinius ita ſcripſit: *In Sanctuariis Mithridatis maximi regis devicti Cn. Pompejus invenit in peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti, duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti ſimul tritis, addito ſalis grano, & qui hoc jejunus ſumat, nullum venenum nociturum illa die*: de quo etiam Macer. In lib. 23. hiſt. natur. cap. 8.

Hoc Mithridates Rex Ponti ſæpe probavit,
Qui rutæ foliis viginti cum ſale pauco
Et magnis nucibus binis caricíſque duabus
Jejunus veſci conſurgens mane ſolebat.

His addidit Dioſcorides magnum Mithridatium, ad differentiam minoris, quo nomine appellat prædictum, quæ ex ficubus, nucibus atque ruta paratur. Antidotum è ſcinco, Theriacamque magnam, longe plura ſunt recentioribus inventa, quæ cum ſint omnibus nota, lubens prætereo. Atque hæc de medicamentis ad præſervandos homines à venenis.

CAPUT. VI.

De iis, quæ præſervant à reptilibus, ſerpentibus, atque ab aliis omnibus beſtiis venenatis.

Methodum cognoſci, qua poſſint homines ab omnibus beſtiis, feriſque venenatis præcaveri, omnibus utiliſſimum eſt, illiſque maxime, qui in locis remotis navigant, exteraſque regiones perluſtrant, quique ſub dio noctu dormire coguntur, non ninuſque & verſari in locis venenoſis feris ſcatentibus. Ab iis itaque præcavebunt, ſi & ſtudio utantur, ne primum loca, quæ beſtiis venenoſis abundant, habitent, atque etiam medicamenta, quæ quovis modo ab ipſarum beſtiarum veneno defendunt, ſi probe cognita habuerint. Ex quibus quædam per os aſſumpta id præſtant, & quædam igne accenſa ſuffitu, odo-

odoreque fugant omnes feras venenatas: & aliqua ſubſtrata idem faciunt; nonnulla etiam ſolummodo geſtata. Et aliqua quoque tuebuntur corpora ab iiſdem feris, ſi ex ipſis medicamentis inunctiones parabuntur, atque ipſis corpora illinentur. Nunc vero ea medicamenta proponamus, quæ per os aſſumpta ſingularem vim ad præcavendum præ ſe ferunt, atque à ſimplicibus exordiamur. Inter hæc præclare id præſtant ſpinæ albæ ſemina ad geminam drachmam trita & ex vino pota: Anchuſæ item atque paſtinacæ radix eodem modo aſſumpta, jus polii ad uncias quinque, nec non ſcordeum ex vino itidem exhibitum, utrumque dictamnum, cum creticum, tum album in officinis vocatum. Gentianæ itidem radix trita ad geminam drachmam ex vino pota, triphyllum aſpaltites, tragoriganum, atque origanum, de quo Macer:

Nidor combuſti ſerpentes effugat omnes,
Et quodvis animal infundens ore venenum,
Hoc ideo miſcere cibis meſſoribus eſt mos,
Ut ſi forte ſopor feſſos depreſſerit illos
Vermibus à nocuis tutò requieſcere poſſint.

Iridis radix trita atque pota idem præſtabit, & acorus, nardus celtica, cinnamomum, caſſia aromatica, opobalſamum, phu radix, itidemque helenii, bedellium, baccæ juniperi, & platani fructus virides, ſuccus foliorum fraxini, decoctum foliorum paliuri, viticis ſemina, coagula plura, præſertimque cervinum, atque leporinum, ſuccus porrorum ex melle epotus, lapides bezoartici vocati ex vino ad ſex grana epoti, terra lemnia, in officinis ſigillata dicta (Galeno auctore) præſervat à venenis, terraque item Melita, quam vulgus terram ſancti Pauli appellat. Hæc de ſimplicibus medicamentis alexiteriis, nobis ſufficiant, nunc ad compoſita deſcendimus. Primum locum perpetuo obtinuit Theriaca magna, Mithridatium, atque alterum Mithridatium, quod Plinio auctore devicto Mithridate fuit repertum in ejus Sanctuariis, & Galenus hanc antidotum retulit in Apollonium Murem. Hanc ipſam fieri ſuperius quoque diximus ex duabus nucibus ſiccis, & totidem ficis, & rutæ foliis viginti, addito grano ſalis: hanc merito cete-

ceteris omnibus omnes præferunt contra venena, & contra fe- In lib. 5.
rarum venenosarum virus, est & antidotus Hippocratis, qua, cap. de antidotis.
ut Actuarius est auctor, Athenas à peste liberavit. Antidotus Ibidem.
Esdræ tantopere ad venenatorum ictus concelebrata, datur in In lib. 5. cap. 6.
vino fabæ magnitudine, & etiam ad venena nucis ponticæ magnitudine. Utraque antidotus descripta est, apud Actuarium, est & Theriaca diatessaron dicta, quæ paratur ex aristolochiæ, gentianæ, baccerum lauri, & myrrhæ æquis portionibus. Paratur pulvis, qui ad drachmam & semis in vino datur. Non minoris efficaciæ erit etiam antidotus Asclepiadis, quæ componitur ex terræ lemniæ, & baccarum lauri æquis portionibus, tritisque ex melle paratur, bibitur nucis ponticæ magnitudine ex aquæ mulsæ cyathis duabus, huic addimus antidotum medici Betarnem Siciliæ, quæ in medicinis expertis Galeno tributis legitur, ipsiusque vim adversus venena complures experientia comprobarunt, hæc vero recipit foliorum laureolæ, luti sigillati, phu, menth. apii, cinnamomi an. ʒ. i, rutæ, xilobalsami, carpobalsami an. ʒ. ij. tritis ex melle paratur electuarium, cujus drachmæ duæ dantur fortibus, & sesqui dragma debilibus. Antidotus item ex sanguinibus Gal. non erit omittenda. Non omittam etiam antidotum præstantissimam ab Antiocho Syriæ Rege in Æsculapii templo olim adversus ferarum venenum dicatum. Parabatur nempe triphylli asphaltites, opoponacis, serpilli an. ʒ. v. anisorum sem. fœniculi, vinci atque apii an. ʒ. x farinæ orobi unc. i, hæc trita in pastillos efformantur, qui sint adpondus scriptulorum quinque, qua quantitate Antiochus ex vini unciis quatuor & semis uti solebat. Ex recentioribus etiam, est antidotus Moibani, oleum de scorpionibus compositum multorum, & præsertim Andreæ Matthioli & aliorum, quæ brevitati studentes libenter omittimus. Nonnulli quibusdam solummodo gestatis ita fidunt, ut credant præservari à morsu, & ictu ferarum venenosarum seipsos posse, ex quibus hæc præcipua ab iis æstimata fuerunt, scilicet dentes canini, quibus gestatis vis à Plinio & ab aliis tribuitur præcavendi homines à reptilibus serpentibus atque ab aliis feris venenosis. Coagulum cervinum manibus contrectatum homines per diem

se-

ſecuros reddit, à beſtiarum venenoſarum injuriis. Oſſicula quoque in cervorum corde inventa (quæ idcirco oſſa de corde cervi officinæ vocant) geſtata idem præſtare multis eſt perſuaſum, hæcque Alexander Benedictus ad præſervandum à beſtiarum venenoſarum morſibus & ictibus plurimum commendavit. & Plinius dauci radicem geſtatam, atque dracunculi etiam non minus. Ex lapidibus quoque gagatem Conſtantinus in Geoponicis tradidit. Plinius cor vulturis atque jecur geſtari utiliter ſcribit, longe his efficaciora ſunt, quæ igne accenſa & ſuffitu ex ipſis parato, odore reptilia, ſerpentes atque alias feras à nobis arcent. Cujuſmodi ex Dioſcoride eſt abrotanum accenſum ſcilicet igne, viticiſque itidem igne accenſa folia, flores, atque etiam fructus idem efficacius præſtant, item naſturtium, calamintha, cornu cervinum, ſerpillum, ſcordeum, peucedani radix, atque ſemina, polium, opoponax, galbana, aſſa fœtida, lapis gagates vocatus, melanthium, juniperi baccæ gentianæ radix, dictamnum creticum, atque album dictum; Alibi addidit Dioſcorides ad ſuffitu fugandos ſerpentes, atque ceteras feras venenatas, bedellium, bitumen, caſtoreum, ſagapenum, cardamomum atque cedri ramenta. Nicander his addidit cornu caprinum, libanotidem, ſulphur, galbanum, atque urticam. Hæc quidem igne accenſa, reptilia omnia, ſerpentes, & alias beſtias venenoſas, quam longiſſime fugant, ex compoſitis ſuffitibus efficax eſt, qui paratur ex radice lilii, cornu cervino ungueque capræ æquis portionibus. Paſtilli etiam ad idem præſtandum hi maxime à Nicandro commendantur, nimirum ipſis ex igne accenſis ſuffitu parato. Qui componuntur ex aſſæ fœtidæ, melanthii, galbanæ, cornu cervini, hyſſopi, ſulphuris, radicis peucedani, pyretri, unguium caprarum, æquis portionibus, ex quibus tritis ex aceto formantur paſtilli; quibus in ignem conjectis ſuffitus fit maxime efficax. Florentinus in Geoponicis ſcripſit: nunquam fera venenata acceſſura, ubi adeps cervinus, aut radix centaurii majoris, aut lapis gagates, aut dictamnus creticus, aut aquilæ, vel milvi fimus cum ſtyrace mixtus ſuffiatur. Galenus ait, pyretrum, ſulphur, cornu cervinum, pinguedinem & pulmonem aſini accenſum ac-

In 2. yporiſton. cap. 197.

ſuffi-

ſuffitum efficaciter cuncta animalia venenoſa fugare. Archigenes laudavit ungulas caprarum atque pilos igne accenſos, eſt & Stratonis ſuffumigium, maxime ab omnibus confirmatum, quod recipit galbanæ, radicis cachryos, cornu cervi, melanthii an, partes æquales, quibus tritis ex aceto paſtilli formantur, atque cum eo uti velis oleo madefacito, igneque accendito. Avicenna laudat hunc paſtillum, qui recipit, ſtyracis, cornu cervini, melanthii atque bituminis, quibus tritis & mixtis ignis aſpergendus eſt. Plinius ex ſimplicibus addidit allium crematum, nepetam, cunilaginem, adipem canis rabidi, capillos mulierum, filicem, artemiſiam, ebulum, cyclamen, juniperum, ramos malorum punicorum, cervinum cornu, coagulum, ſanguinemque cervorum, caprarum cornu, ungulam, pilos, coagulum leporis, & Conſtantinus inquit: *Qui vero jam ſunt, abigentur radicis lilii, aut cornu cervini aut ungularum caprinarum ſuffitu, omne autem reptile fugabis ſi laſeris ſuccum* (quem aſſam fætidam eſſe nos aliquando demonſtravimus) *& nigellam & galbanum, & cervi cornu & hyſſopum, & ſulphur & pyretrum, & peucedanum & ungulas caprarum miſcueris, deinde triveris, & acetum acre affuderis, factiſque inde pilulis parvis fumum & vaporem excitaveris.* Q. Serenus de his ita habet:

In lib. de med. facile parabil. ad Solonem c. 59.

In 13. de agricultura ex Florentino. cap. 8.

Vis & mirificos cautus perdiſcere odores,
Accenſis quibus arcetur teterrima ſerpens?
Aut ſtyracem uras, aut atri vulturis alam,
Vel nepetam aut frondem rigidæ, ſtirpemque myricæ.

Sed age dicamus etiam inunctiones, quibus corpora inuncta, à venenoſorum animalium injuriis defenduntur. Ex Dioſcoride conſtat medullam cervinam inunctam id efficaciſſime præſtare, atque etiam non minus ipſum adipem cervinum, atque etiam elephantinum. Erucis quoque in oleo tritis inunctos non poſſe à ſerpentibus lædi, plures affirmarunt, idem faciet adeps leonis ſanguiſque ſi eo corpora illinantur, coagulum item leporinum manibus ſolummodo (Plinio auctore) tractatum. Cedri baccæ ex Nicandro tritæ, ac conyza, peucedanum, & ſalvia in oleo decocta, ſuccuſque herbæ dracontiæ. ſ. ari radicis. Conſtantinus in Geoponicis laudat raphani ſuccum, idem facit bac-

carum juniperi itidem ſuccus, aſſa fætida in oleo diſſoluta, ſuccus baccarum lauri & ſuccus vitis nigræ, compoſitas duas inunctiones ad id præſtandum habuit Nicander. Prima fiebat paſtillis in hunc modum paratis. Accipe duos ramulos abrotani, naſturtii pondus oboli, ſeminum dauci manipulum, quibus omnibus in mortario tritis cum oleo, vel adipe cervino fiunt paſtilli, quibus uti debent ii, qui timent à ſerpentibus. Altera inunctio componitur ex duobus ſerpentibus, per quos fere omnes viperas intelligunt, Accipit autem duas viperas, medullam cervi drachmas triginta, unguenti roſati libras tres, cum unciis decem, olei olivarum crudi lib. tres, ceræ uncias undecim, quibus mixtis fiat unguentem ad ignem, ſed ſerpentes ſeorſum ebulliant, quoad caro ab oſſibus ſeparatur, oſſibuſque exemptis, atque capitibus & caudis per quatuor digitos obtruncatis, ex carneque ipſorum aliis medicamentis mixta paratur unguentum, quo inuncti poterunt una cum ſerpentibus converſari. Avicenna ad idem laudavit cerebrum leporis ex aceto & oleo diſſolutum; ſtyracem itidem ex oleo diſſolutum, oleum foliis pini, aut baccis juniperi alteratum, folia itidem viticis, abrotani, in oleo macerata, aſſa fœtida, aſphodeli radix trita ex oleo, ex compoſitis etiam commendavit, quod accepit florum pini p. i. radicis mandragoræ, p. ij. hyoſciami albi ſem. p. iij. tritis & ex oleo mixtis fit ung. atque etiam quod accipit baccarum juniperi, p. ij. ſtyracis gummi p. i. cum oleo tritis. Complura quoque medicamenta ſubſtrata prohibent, ne reptilia, ſerpentes, ac alia animalia venenoſa accedant. Unde mirabilis erit cautela à venenoſis beſtiis, quando ſternitur in cubiculi circuitu, ſiſimbrium, ſantonicum, abrotanum, conyza, dictamnum, vitex, calamintha, echium, ſolanum, aſphodelus, peucedanum, hypericum, polium, origanum, ruta ſylveſtris, ſerpillus, laurus, pulegium, melanthium, bitumenque. Ælianus ſcribit: in Athenienſium Theſmophoriis Atticæ mulieres agni folia cubilibus ſubſternebant, ut fugarentur ſerpentes. Quidam dicunt, quod ſi quis in cervina pelle decumbat vel dormiat, nullus ad ipſum ſerpens accedet.

In lib. 4. fen. 6. tract. 3.

Cap.

Caput VII.

De præservatione ab iis affectibus, qui ex prava victus ratione excitantur, acque de hujus artis prophylacticæ utilitate.

JAm tempus est, ut de tuenda valetudine agamus, quæ præservat à morbis prava victus ratione concitatis, quorum ratio pertinet ad illos medicos, quos vulgus physicos vocat, quod nimirum versentur isti in causarum naturalium cognitione, ad illorum differentiam, qui causas extrinsecus venientes considerant, à quibus quidem modus præservandi cuique satis patens est, ut profecto ab inustionibus, vulneribus, contusionibus, ossium luxationibus, fracturis & similibus; à quibus causis modus, quo homines seipsos tueantur, certissimus est, de qua quidem præservatione, quod per se omnibus pateat, hic non agimus. Itaque de tuenda sanitate agemus, quæ per causas effectrices agitur, quas vulgus medicorum non naturales, & Gal. sanitatis conservatrices consultius appellavit. Hæc sane ars sanitatis conservationem, seu incolumen sanitatem usque ad ultimum vitæ finem promittit, non tamen vitam longiorem, ut perperam multis fuerat persuasum: siquidem si hoc esset, æternitas vitæ hominibus polliceretur, quod sane non patitur rerum naturalium conditio; quoniam plane cognitum atque ab omnibus deprehensum est, omnia quæ nascantur interitui esse obnoxia, atque hæc est miseranda hominis natura. Porro hæc profecto præservandi ars corpus humanum ab omnibus morbis, quos prava vivendi ratio excitat usque ad ultimum vitæ terminum tuetur, atque ita, ut absque morbis, vitam inculpatam homines ducant. Quo certe nihil jucundius, in vita humana nihilque fælicius esse existimatur, scilicet homines sanos vivere, veluti nihil miserius atque infælicius opposito dici, ii experiuntur, qui morbosam vitam ducere solent. A morbis igitur hæc methodus præservandi homines defendit, neque permittit, eos ab ægritudinibus ante naturalem vitæ terminum interire, sed ex naturali solummedo affectu, quo (refrigescentibus, atque sicce-

In lib. art. medi. cap. 85.

ſcentibus corporibus) mors advenit. In ipſis enim humido nativo (quo calor alitur) conſumpto, atque idcirco calore reſoluto, vita plane ceſſat, atque terminatur. Nonnulli etiam reclamant adverſus artem hanc, quod non omnes qui ea utuntur ad ultimum vitæ terminum perveniant, licet hanc religioſius in toto ſuæ vitæ curſu obſervarint, innumeri profecto ſunt, qui ad ultimum ſenium non vivunt, ſed vel in pueritia, vel in juventute, vel in ætate adulta ſuæ vitæ finem viderunt. Hinc variam eſſe mortalium vitæ periodum deprehenſum eſt. Quam Ariſtoteles fieri ob variam elementorum permixtionem voluit: Aſtrologi vero in ſyderum infortunatorum malos aſpectus varietatem periodi vitæ referunt. Ceterum tametſi non omnes, qui methodum tuendæ valetudinis ſervarunt, ad ultimum vitæ terminum pervenerint, ſcilicet interrupto ipſorum vitæ curſu, verumtamen certum cum ſit, pleroſque qui probam vivendi rationem ſervant, & diu vivere, & abſque morborum moleſtia vivere, non video, præſervandi ars quamobrem ſit negligenda. Neque eſt, ut ei objiciant, quicquam certi ad hanc cognitionem facere non poſſe, quoniam viſcerum internorum neque temperamentorum, neque ipſarum virium quantitas vere cognoſcatur, & deprehendi queat. Unde Galenus merito, haud plane morborum exitus deprehendi quoque poſſe exiſtimavit, atque propterea divinum Hippocratem hoc in hunc modum ſcripſiſſe: *Acutorum morborum non omnino certam eſſe prædictionem ſalutis & mortis.* Quid itaque dicemus? an non corpora recte valentia, quovis modo interna viſcera temperata habentia, recto uſu & obſervatione probæ victus rationis, plurimum juvabuntur? an non ex vitioſa victus ratione omnia lædentur? Itaque cum in confeſſo apud omnes habeatur, corpora cujuſcunque temperamenti & ætatis ſint, à victus ratione & juvari & lædi poſſe, quis dubitabit, uſu, & obſervatione cauſaram effectricium, quas merito Galenus conſervatrices vocavit, ſanitatem in omnibus poſſe conſervari, atque à morbis defendi? At rem ipſam hiſce præmiſſis aggrediamur, & primum quid ſit ſanitatem tueri, & conſervare, via Methodica dicamus, ſcilicet non declinantes à Methodicorum dogmatis, qui omnes (ut in ſuperioribus libris de-

In 2. de Gen. & inter.

demonſtratum eſt) ſanitatem in probam meatuum ſymmetriam & conſtitutionem retulerunt: quoniam in eorundem meatuum ſymmetriam vitiatam, morbum quoque conſtituerunt. Dictum alias eſt, eos itidem vitium & ſymmetriam in meatibus omnibus cum externis tum internis conſideraſſe. Unde ex his facile erit, quid ſit ſanitatem tueri, & defendere, pronunciare, ſcilicet illa omnia, quæ probam meatuum naturalemque ſymmetriam conſervare apta nata erunt, effectricium ſanitatis cauſarum genere comprehendi. At duplicem corporibus ineſſe valetudinem etiam nos ſupponere oportebit, ſcilicet unam perfectam, atque alteram aliquatenus à perfectione declinantem; quod & Galenus quoque ſupponendum voluit: hæc quidem à cauſis aliquatenus contrariis conſervabitur, atque illa plane à ſimilibus: Ceterum cum hæc valetudinis conſervatio; & perfecta & imperfecta cauſis iis, quas vulgares medici non naturales vocant, utique perficiatur, atque plane abſolvatur de ipſis, priuſquam ulterius progrediamur, agendum eſt, operaque à nobis danda erit, ut illas omnes cognoſcamus.

CAPUT. VIII.

De cauſis, quibus hominum ſanitas tuetur.

SEx numero cauſas eſſe (quas non pauci res non naturales appellant, quæ neceſſario corpus noſtrum alterant, & niſi opportune adhibentur in morbos etiam corpora provehunt, & alii eaſdem conſervatrices dixerunt) omnibus plane conſtare putamus, ſcilicet eas, quæ ex aere ambiente conſiderantur, & quæ ex motu & quiete cum totius corporis, tum partium ſingularum: ex ſomno & vigilia, & ex his, quæ intro aſſumuntur, potiſſimumque ex cibo atque ex potu; non minus & ex his, quæ excernuntur, & retinentur, atque demum ex paſſionibus animæ. Hæc vero velimus aut nolimus corpus neceſſario alterant. Aer quidem aut meatus laxando aut adſtringendo, illud facit aer calidus, humidus, qui ſit tenuis ſubſtantiæ, lucidæque, quique etiam ſincerus ſit, nulloque coinquinamento infectus, hoc vero qualitate frigidus ſiccus obſcurus,

 vel

vel humidus, craſſus, caliginoſus putreſcibilique aliqua qualitate vitiatus. Motus vero & moderatus & multo plus immoderatus, plurimum humores digerendo, meatus laxat, contra immoderata quies, ex ſomno itidem & vigilia idem obſervatur, ſomnus enim multus aliquando laxat, utpote à quo (plurimo calore intus retracto) humores ſuperflui digeruntur, & aliquando replet caput, parteſque tumentes facit, moderatus & conſuetus meatuum ſymmetriam juvat. Vigilarum vero proprium eſſe videtur, ut plurimum corpus ab ipſis reſolvatur, quippe quod meatus exinde laxentur immoderatius: ex cibo & ex potu, multus replet, meatuſque obſtruit, & longe efficacius ſi etiam ſit craſſæ lentæque ſubſtantiæ; veluti paucus & attenuantis facultatis meatus laxos conſervat, idem qui calidus, atque humidus: contra frigidus, atque ſiccus. Idem de vino, dicendum cum ſit præſertimque merum, craſſæ eſſentiæ, multum, obſtruit, tumentiamque facit, potiſſimumque à nive, aut glacie aut à gelida aqua refrigeratum; calidum vero, quantitate modicum meatus liberat, omniumque maxime eſſentiæ tenuioris, atque ogligophorum ſeu aquoſum, ſi vero citra ordinem nedum in prandio atque in cœna, ſed inter utrumque copioſius vinum ingeratur, tumentia corpora adſtrictave reddit; hi quidem qui ita bibunt, coctionem corrumpunt, ex qua cruditates multæ cum vino venas ingreſſæ, meatibus officiunt, ſi vero ea quæ excernuntur, & retinentur in conſiderationem quoque veniant, retinere excrementa in corpore diu, meatus obſtruere aptum natum eſt; eaque excerni debito tempore, atque debito modo, meatus pervios conſervat, veluti ſi excrementa immoderatius excernantur, immoderatius quoque meatus omnes laxabunt. Demum ex animæ paſſionibus, quædam ad adſtrictum alterant, ut timor, triſtitia, invidia, quædam ad laxum ut gaudium. Atque tot ſunt cauſæ ſanitatem conſervantes, atque deſtruentes, conſervantes inquam quæ opportune & proba menſura exercentur, deſtruentes quæ inopportune & prave corpus noſtrum alterant.

Caput IX.

An causæ conservantes in corporibus meatuum symmetriam, symmetriam quoque partium similarium, atque organicarum conservent.

Dogmatici cum voluerint, sanitatem partium similarium esse calidi, frigidi, humidi & sicci symmetriam, atque organicarum sanitatem itidem in similarium compositione, numero, magnitudine figuraque consistere, fortasse aliqui dubitabunt, an causæ meatuum symmetriam, in qua sanitas consistit ex Methodicorum placitis conservantes, etiam qualitatum quatuor in partibus similaribus convenientiam symmetriamve, atque earundem similarium in organicis probam compositionem numerum, magnitudinem atque figuram itidem conservare aptæ sint, vel potius omnem eæ partium cum similarium tum instrumentalium symmetriam, in qua sanitas consistit, vitiare atque pervertere queant. Si loquamur de perfecta sanitate, quæ similibus conservatur, quæso an non causæ ad hanc valetudinem tuendam, quæ in meatuum symmetria perfectissima est reposita, ex qua corpora per omnes meatus probissime transpirare dicuntur, erunt opportunissimæ, quæ hanc symmetriam conservant? si ex aere incipiamus, profecto is erit temperate calidus atque humidus, substantiæ tenuis, atque puræ, hic enim aer simillimus est iis corporibus recte valentibus temperamento; laxa enim corpora sunt temperate calida & humida, cujusmodi sunt puerorum, in quorum valetudine tuenda vel etiam Dogmatici, usum medicamentorum ciborumque temperate calefacientium atque humectantium observandum voluerunt, unde lac ad cibum in ipsis, balneaque aquæ dulcis comprobarunt. Quid igitur hæc possunt similarium partium probam temperiem vitiare? nequaquam, cum intemperies hæc cum totius tum partium debeat esse temperata, quæ idcirco & ipsa usu temperate calidorum & humidorum conservabitur, si verum est, quod eucratum seu temperatum corpus temperatis juvetur, sicuti distemperatum à similibus læditur, quid de optimo cibo, de

potu,

potu, de somno, & de vigilia moderatis dicemus? an non hæc etiam similarium partium probam intemperiem conservabunt? aut potius in iisdem similaribus cum temperiem, tum in organicis compositionem, numerum, vel magnitudinem vel figuram vitiabunt? Non certe videtur, sicut etiam non faciet motus corporum temperatus, atque moderata quies, non minusque etiam excrementa temperate, & moderate si suo tempore excernantur probam partium intemperiem non lædent, neque morbum in partibus organicis ullo modo excitabunt, quemadmodum etiam hilaritas atque gaudium moderatum, meatuum quidem symmetriam conservat, absque alterius partis læsione. Sed age, etiam istuc in imperfecta sanitate videamus quid agat. An inquam causæ conservatrices hujusmodi imperfectam sanitatem, quæ posita est in symmetria non omnino perfecta, at vel ad laxum vel adstrictum quadantenus declinante conservantes similarium partium bonam temperiem, & compositionem earundem probam, in organicis numerum, magnitudinem atque figuram itidem conservabunt? Itaque supponemus symmetriam meatuum ad adstrictum paululum declinare, ex qua perfecta caloris non fiat omnimoda transpiratio, & fuliginum tenuiorumque excrementorum evacuatio. Hæc sanitas cum non similibus sed contrariis conservetur, usui nobis ad hanc conservandam erunt conservatrices causæ moderate laxantes. Itaque ex aere optimus erit, qui temperamento moderate sit calidus atque humidus, substantiæ tenuis, lucidæque; an qui hujusce qualitatis atque substantiæ erit, similarium partium temperiem vitiabit? Esto quod hoc corpus conservandum hepar calidum vel frigidum habeat; an temperate calidus, humidusque aer hoc temperamentum vitiare aptus erit? nequaquam; siquidem non calidam hepatis lædet intemperiem, quoniam hæc vel erit temperata, vel intemperata, si temperatum erit hepar, ab aere temperato, perinde ac simili nedum hoc lædetur, at quinimo plurimum juvabitur, si intemperate fuerit calidum, neque hoc ipsum lædet aer temperate calidus & humidus; quos inquam medicos atque philosophos unquam latuit, remissam caliditatem, intensam vehementemque hebetare, atque emenda-

da-

dare? experientia quotidiana nos hoc docet, quod aquæ vehementer calidæ, si aquam temperatam permiscuerimus, eam ipsam minus calidam reddemus. Itaque hepar summe calidum à temperata aëris caliditate non læditur, sed juvabitur atque non minus humiditate adjuvante calor hepatis intemperatus ad magis eucratum provehetur, si vero hepar fuerit frigidum, nullo modo à caliditate temperata lædi potest, quando omnia temperamento intemperata, cujusmodi frigida omnia sunt, à contrariis non lædantur sed juventur. Quare in meatuum symmetria quadantenus ad adstrictum declinante, sanitatem idcirco non perfectam sed à perfecta deficientem fovente, medicamenta, quæ sunt temperate calida atque humida, quippe laxantia, neque partium similarium temperiem lædent, neque ex iisdem similaribus in organicis sive instrumentariis vel compositionem, vel numerum, vel magnitudinem, vel denique figuram vitiare apta erunt. Idem & in symmetria meatuum quadantenus ad laxum accedente, quæ itidem facit sanitatem quadantenus deficientem, dicendum putamus. Namque in corpore hac ipsa gaudente sanitate, ad ipsius quippe sanitatem conservandam usus conveniet eorum, quæ modice adstringunt, quæ profecto frigida & sicca sunt terrenæ quadantenus substantiæ, esto etiam quod hoc corpus, privatimque hepar calidioris sit temperamenti, quomodo hujusmodi intemperies hepatis (quæ cum non temperata sit, contrariis ad eucratum reducitur) non juvabitur? Nonne frigida caliditati contraria sunt? Neque est, quod aliquis dicat, in frigido corpore, & in viscere interno frigido rem aliter se habere: quando usus frigidorum corporis totius atque hepatis frigidatem augeat, & proinde ea corpora ex Dogmaticorum doctrina lædat. Nos dicemus, nunquam corpus sanum, sed habens quadantenus meatus nimis laxos, vel ut par esset, majores, amplioresque redditos, frigidi temperamenti judicari debere, cum hujusmodi corpora, potius ad adstrictum quam ad laxum suapte natura (etenim frigiditatis adstrictio propria est) inclinare debeant. Quod si rursus dicatur, id fieri ex nimia laxitate meatuum oportere, quoniam laxitas meatuum est in causa, ut plurimum innati cum calidi

tum humidi resolvatur, exindeque necessario corpora refrigescere; hoc & nos fatemur, fieri in corpore non sano, sed laxo morbo laborante, at in sano nequaquam ita calor & humor exolvi potest, ut frigiditas in visceribus inducatur.

Caput X.

Quod ad præservandam sanitatem, cognitio symmetriæ naturalis meatuum sit necessaria, quantumque hæc laxitatis, vel adstrictionis habeat in variis cum ætatibus, tum temperamentis, tum habitibus, non esse negligendum.

PRiusquam ad ipsam sanitatis præservationem ex Methodicorum placitis dicendam tractandamque descendamus, præstabit nos cognoscere, in omnibus ætatibus, temperamentis atque habitibus quantum in ea meatuum symmetria sit, aut laxi, aut adstricti, siquidem infantes plus aliis aliarum ætatum hominibus ad laxum inclinant, laxitatisque habent, & minus ipsis pueri, & post pueros juvenes, ac post ipsos viri adultæ ætatis, atque senes. Corpora itidem temperamenti calidi & humidi, atque habitus mollis laxiores meatus habebunt, & densiores frigida, gracilia, sicca, duraque. Neque est propterea, ut cum Dogmaticis dicamus singulas ætates singulares in curatione habere indicationes, quandoquidem cum Methodicis in omni præter naturam laxo corpore, cujusvis sit ætatis, temperamenti, atque habitus, adstringendum esse dicemus, magis in pueris, minus in juvenibus, minus in adultis, & senibus, quoniam hæc corpora, quasi laxo affectu laborantia, quæ plus laxi suapte natura habent, eo minus laxandum & plus adstringendum indicant. Unde mirum non est, si fere omnes Medici recenter natorum puerulorum cutem, quod nimis laxi habeat, roborare studeant; Galenus sale conspergi voluit, Arabes inungendum oleo aliquo adstringente, cujusmodi est, quod ex nucibus, & juglandibus fit, alii statim enixos repente in aquam frigidam mittunt, continuo ex ipsa extrahentes. Non-

nulli

nulli etiam vino adſtringente cutem lavant, quod non faciunt in pueris neque in aliis ætatibus, quod minus ſiquidem hæc corpora laxi habeant. Ita etiam minus eſt laxandum in corporibus calidis & humidis, habitus humidi, molliſque, contra plus in frigidis ſiccifque, habitus denſi ſive gracilis, & in obeſis, quod plus adſtricti itidem habeant, & minus laxi. Non tamen dicunt Methodici ex his colligi poſſe, ætates, habitus, temperamentaque habere proprias indicationes, quoniam neque ætas varia, neque varium temperamentum, neque habitus varius curationem mutabit, in omnibus enim laxo affectu vexatis, cujuſvis ætatis, temperamenti habituſque, perpetuo erit adſtringendum, in quibuſdam plus & in quibuſdam minus, ita ut hæc varietas medicamenti naturam non evariet, ſed potius quantitatem, ſeu efficaciam in agendo quandam, qua quædam plus adſtringi, quædam minus debeant. Non eſt tamen hujuſce varietatis ex ætate, temperamento, atque ex habitu cognitio inutilis, quando in conſervanda ſanitate cum perfecta, tum imperfecta declinanteve à perfecta, hujuſce rei conſideratio videatur neceſſaria, ut his medicamentis, ſeu cauſis conſervatricibus, vel plane ſimilibus, quæ in perfecta uſu veniunt conſervanda, vel contrariis in declinante, utramque opportune conſervemus, ſiquidem (exempli gratia) in perfecta ſanitate, in perfectiſſima ſcilicet meatuum ſymmetria conſtituta, quæ ſimilibus conſervatur, ſi pueri recenter nati, qui ceteris omnibus aliarum ætatum hominibus laxiorem habitum habent (ſi ſimilia ex cauſis effectricibus præſidia ipſorum ſanitatem conſervant) opus habebunt medicamentis minus laxantibus, utpote quæ in temperamento modice ſint & calida & humida; longe plus laxantia in juvenibus atque adultis deſiderantur, quod hæc corpora minus laxitatis habeant. Neque obſtabit, ne hoc ita judicari debeat, quod in pueris (quorum corpora ſuapte natura laxa ſunt & mollia, unde copioſius difflantur atque evacuantur) adſtrictus affectus majoris ab ipſorum natura laxa receſſus ſit nota, quia nimirum in ipſis affectus adſtrictus non niſi maxima à cauſa fieri poteſt; veluti affectus laxus in adultis & ſenibus vehementi itidem ex cauſa (quod hæc corpora quip-

piam adstricti suapte natura habeant) concitatur, idcirco minoris à natura recessus sit nota; atque ob id etiam minori adstrictorio medicamento opus hi habebunt. Huic dubitationi facile satisfactum iri putamus, si dixerimus, in pueris affectum adstrictum vehementiori à causa quam in adultis concitari, & quidem hac ratione efficax magis laxatorium opportunius præstantiusque procul omni dubio esset adhibendum, & Medici hujusmodi adhibere admovereve debuissent, si hujus ætatis natura, habitusque permitteret, non permittit tamen pueritiæ natura atque habitus valde laxus usum medicamentorum valide laxantium, quod, ut recte à Galeno aliquando dictum est, puerorum corpora haberent ex se unde evacuentur, quo Medici omnes in ipsis adstricto morbo vexatis abstinere solent à magnis laxatoriis, cujusmodi est, sanguinis evacuatio, sudorifica medicamenta, valideque purgantia. In ætate vero juvenili adultaque, licet ratione adstricti affectus, quod à minori causa hæc corpora adstricto morbo corripiantur, minora laxantia convenirent, tamen quoniam hæc corpora ferunt magna etiam laxatoria, Medici adhibent efficaciora, quam in pueritia debeant, & possint, modo hæc morbi magnitudo indicet, atque vires commode ferant. Itaque ex his colligamus variarum ætatum, naturarum, habituumque cognitionem pro tuenda valetudine haud fore Medicis inutilem.

Caput. XI.

An ex omnibus causis conservatricibus, duæ tantum scilicet ciborum potuumque & aliorum continentia, atque corporum labores pro tuenda valetudine sufficiant.

ETsi causæ sanitatem conservantes sex numero esse omnes fateantur; visum tamen aliquibus fuit, ad duas solummodo posse sanitatis conservationem referri, scilicet ad vitæ continentiam, atque ad exercitium; quod nimirum ex victus, veneris,

neris, ſomnique intemperantia, atque ex immoderata quiete, non minuſque ex immoderatis laboribus, corporum ſanitas vitietur, morbique fiant. Verum per victus incontinentiam, nos non tantum ciborum, potuumque, veneris & ſomni uſum immoderatum intelligimus, at quinetiam ab ipſis immoderata quoque abſtinentia, ſiquidem etiam ex jejuniis corporum ſanitas vitiatur, non minuſque ab immoderata veneris abſtinentia. Quare ciborum, potuum, veneris, ſomnique cum immoderatus uſus, tum immoderata ab ipſis abſtinentia, ſanitatem pervertit. Non ſecus, quam à quiete immoderata, atque ab exercitiis immoderatis homines in morbos delabi ſoleant. Porro in haſce duplices cauſas omnem ſanitatis conſervationem referri poſſe haud injuria aliqui exiſtimarunt. Ceterum ad victus continentiam poſſumus referre quoque excrementorum omnium excretiones moderatas, præſertimque fæcum, & excrementorum per alvum, atque lotii. Non minus & animæ quoque motuum continentiam. Unde ad continentiam quæ facit ad valetudinem tuendam, & ad incontinentiam referre poſſumus cibum, potum, ſomnum, venerem, animæ affectus, dejectionem, atque mictionem. An vero aër, qui una eſt ex cauſis, quæ neceſſario corpora alterant (velimus aut nolimus aëre alteramur) ad continentiam reduci queat? Nequaquam: Unde non duæ erunt cauſæ, ſed tres, ad quas omnes aliæ conſervatrices reduci poterunt, quippe aër, continentia, atque exercitium. Quod vero plerumque morbi fiant à ciborum, potuumque incontinentia, atque à laboribus, Hippocrates in epidemiis ita dixit: *ſanitatis meditatio ciborum inſatietas, laborum impigritia.* Alii vertunt, *Profeſſio tuendæ ſanitatis, non ſaturitas cibi, impigritas ad labores*, & alii legentes ἀκοείλην τροφῆς καὶ ἀοκνίλην πονοῦ verterunt *continentiam & exercitationem*, quæ fortaſſe idem ſonant, quod nimirum ciborum inſatietatem, atque impigritatem, continentiam in victu quis appellare queat. Credendum tamen fore exiſtimavimus, ne continentia omnes cauſas, quas hoc nomine comprehendi diximus, comprehendendas Hippocrates voluerit, at ciborum atque potuum ſolummodo continentiam, atque impigritatem ad labores, per quos exercitia intelligit. Neque ſane immerito,

In 6. epid. ſect. 4.

to, quando ſanitas licet aliis etiam à cauſis conſervatur, veruntamen maxime omnium ejus conſervationem pendere à ciborum potuumque temperantia, atque ab exercitiis conſtat. Verum nos continentia victus comprehendimus præter cibum & potum, ſomnum, venerem, mictionem, fæcumque dejectionem; atque proinde continentiam, atque incontinentiam, laborum moderationem, immoderationemque, ac aëris bonitatem, atque pravitatem tres genere cauſas conſervatrices ſtatuimus, à quibus ſanitas & conſervatur & vitiatur. Quomodo autem hæ ſanitatem conſervant, haud cognitu perdifficile eſt. Ex aëre quomodo conſervetur ſanitas & perfecta & imperfecta, partim dictum eſt, & partim à nobis ſuo loco dicetur accuratius, namque perfectam ſanitatem aërem conſervare diximus qualitate calidum moderate atque humidum, & ſubſtantia pura, tenuique, non obſcura ſed mediocriter lucida: & imperfectam, quæ poſita eſt in meatuum ſymmetria, aut ad adſtrictum aliquantulum declinante aut ad laxum, vel calidiori humidoque aëre, lucido atque puro opus erit, ſcilicet ad ſymmetriam meatuum ad adſtrictum paululum accedentem, conſervandum: & frigido, non ita humido, neque ita lucido ad laxum itidem ſymmetria flectente. At de hac aëris alteratione alias, ut dictum eſt, ſermonem habebimus; ex continentia vero atque incontinentia ſervari ſanitatem non perfectam dicimus; perfectam vero ſola continentia ſervat, quippe temperantia in cibo, potu, ſomno, venere, mictione atque in dejectione, his quidem ſingulis ſi homo cum moderatione utatur, ſymmetria perfecta meatuum omnium ullo modo vitiari poterit. Imperfectam vero cum horum continentia, tum incontinentia apta eſt conſervare. Etenim imperfectam ob ſymmetriam (exempli gratia) ad adſtrictum aliquo modo declinantem, ciborum parſimonia, & ipſorum tenuis ſubſtantia, attenuanſque facultas, potuſque parcior, ſubſtantiæ & facultatis attenuantis, ſomnus ſolito parcior, & minus parca dejectio, atque mictio copioſior (quod hæc omnia tumentia, obſtructaque levent, meatuſque modice laxent) probe conſervare poſſunt: contra ſi ad laxum ſymmetria deflexerit, cibus paulo copioſior, frigidus, ſiccus & craſ-

ſæ

ſæ ſubſtantiæ, potus uberior, vini meracioris, nigrioris craſſiorisque ſubſtantiæ, ſomnus itidem copioſior, imminutio fæcum, atque urinæ mixtio non copioſa ſanitatem conſervabunt. Eodem modo de tertia cauſa erit dicendum, namque exercitationis temperantia ad perfectam valetudinem tuendam, maxime requiritur, atque ad imperfectam ad adſtrictum accedentem, copioſiores labores uſu veniunt; & ad laxum inclinantem (quando quies atque ocium adſtrictum foveant) parciores, moderatioreſque. At nunc ex iis ſingulis conſervatricibus cauſis parcius magis de ſanitatis conſervatione ſermonem inſtituamus, ut præſens de hac re ſuſceptum negotium claudamus.

CAPUT XII.

Quomodo ex ſingulis cauſis conſervatricibus ſanitas in corporibus cuſtodiatur, & primo quomodo ex aëre.

EX aëre hoc negocium primo exequentes, dicimus aërem ipſum aut temperamenti calidi, aut frigidi, aut humidi, aut ſicci, aut in his qualitatibus temperati exiſtere, aut cum ventis, aut abſque ventis, aut ſubſtantiæ puræ ſynceræve, aut impuræ, cujuſmodi eſt caliginoſus, aut ex halitu alicujus ſtagni, vel paludis, aut e profundo ſpecu, aut ex cloacis, aut ex cadaveribus inhumatis putridis proficiſcente coinquinatus, aut nebuloſus. Itaque aëris differentiis ſic conſtitutis dicimus primo, aërem qualitate temperatum, purum, ſerenum omnibus corporibus ad tuendam ſanitatem perfectam, cujuſvis ætatis, naturæ, habituſque eſſe utiliſſimum. Ad imperfectam vero, quæ in ſymmetria ad adſtrictum paululum ex quavis cauſa inclinante, aër temperate calidus humiduſque erit opportunus, Frigidus vero & ſiccus ſi meatuum ſymmetria ad laxum inclinaverit, erit itidem expetendus, atque etiam obſcurus, craſſiuſculus, veluti ad adſtrictum ſymmetria inclinante, optimus erit purus, lucidus, nullo craſſiore vapore infectus, caliginoſus vero, nebuloſus, atque craſſus ſanitate ad laxum inclinante erit itidem opportunus. Qui vero intenſe frigidus eſt, non ad conſervandam valetudinem

nem ad laxum inclinantem, ſed potius ad morbos laxos tollendos conveniet. Veluti itidem valde calidus pro morbis adſtrictis tollendis magis, quam ad ſanitatis in meatuum ſymmetria ad adſtrictum, uti dictum eſt, inclinante, conſtitutæ conſervationem, convenire dicitur. Peſtilenti vero halitu vel ex ſtagnis, vel ex paludibus, vel ex ſpecubus, vel ex aliis locis fœtidis & putridis vitiatus, omnibus noxius; pluvioſus vero, ventoſus cum borealis, tum auſtrinus ad morbos quidem adſtrictos excitandos eſt peropportunus: auſtrinus, qui calidus non temperateque humidus ſit, caput replet, unde Hippoc. dicebat: *Auſtrini flatus caput gravantes ſenſuſque hebetantes; contra boreales venti ſumme frigidi & ſicci meatus claudentes, ac veluti comprimentes, catarrhos concitant, phlegmoneſque & alios affectus, qui à fluxione humorum concitantur.* Itaque diximus aërem in qualitatibus temperatum, in ſubſtantia purum, ſincerum, lucidumque eſſe aptiſſimum ad tuendam valetudinem perfectam, quod ſymmetriæ meatuum exactiſſimæ, atque ſanitati perfectæ ſit maxime temperamento atque ſubſtantia ſimilis; frigidum vero & ſiccum ſubſtantiæve craſſæ, ad imperfectam ſanitatem quæ in ſymmetria meatuum ad laxum quadantenus declinante conſiſtit, quod temperamento atque ſubſtantia ſit contrarius, eſſe utilem dictum eſt, contraque calidum & humidum, lucidum tenuemque defectuoſæ ſanitati convenire deprehenſum eſt, quæ ad adſtrictum accedit. Ceterum non ſilentio prætereundum putamus, ut quamobrem ſit, intelligamus quod cum Græci tum Arabes voluerint ad infantes ſtatim enixos, ad ipſorum ſanitatem conſervandam uſum adſtringentium, coroborantiumque meatus eſſe perquam utilem; Galenum alias meminimus voluiſſe illorum corpora ſale conſpergenda, ad cutis meatus laxiores quadantenus, ut fortius externis aëris injuriis reſiſtant, roborandos; Arabes inunctionem ex oleis adſtringentibus magis laudarunt, alii cutem vino adſtringente lavare, aliique ſtatim natos infantes in frigidam aquam tantillum immergere in conſuetudine poſuerunt; quæ omnia ad cutem denſandam facere inſtituerunt; quæ conſuetudo haud plane conſtat, an rationi conveniat, quando omnes fateantur ſanitatem perfectam non

non contrariis, at planè ſimilibus conſervari. At adſtringentia meatus, aut quovis modo cutem denſantia, quæ vel frigida ſunt intemperate vel adſtringentia, ut ſal, oleum de nucibus, aqua frigida, quomodo infantium puerorum ſanitati perfectæ erunt ſimilia? cum ipſa in exquiſitiſſima meatuum omnium ſymmetria conſiſtat, in corporeque molli, laxoque, calido atque humido. Unde merito omnes ad illorum tuendam valetudinem collaudarunt balneum aquæ dulcis, quod hac ætate in familiari uſu apud omnes obſtetrices exiſtit, atque victum qualitate temperatum, ſcilicet calidum atque humidum, cujuſmodi eſt lac, quod illis per plures menſes ſolummodo ſit nutrimentum. Verum enim vero veritas ita videtur cognoſcenda, quod ſcilicet pueri ſani gaudeant temperate calidis atque humidis, ſcilicet laxatoriis, quoniam hæc ſimilia omnino ſunt ipſorum ſanitati perfectæ, quæ in exquiſita meatuum ſymmetria poſita eſt. Fortaſſe ipſorum ſanitatem quadantenus ratione ætatis maxime humidæ & calidæ, habituſque maxime mollis & laxi non perfectam, ſed quadantenus ad laxum declinantem, eſſe complures æſtimantes, uſum adſtringentium inſtituerunt; vel hoc erit, quod nos diximus alias, ſcilicet ætatum, temperamentorum atque habituum varietatem haud parum facere ad rectum uſum eorum, quæ ſanitatem conſervare apta nata ſunt; ſiquidem in iis corporibus, quæ quippiam vel ex ætate, vel ex temperamento, vel ex habitu, affectus laxi habent, minus, etſi adſtricto etiam affectu vexentur, eſſe laxandum, & in iis, quæ aliquid adſtricti habent, ut ſunt ætatis adultæ, temperamenti frigidi atque ſicci, habituſque gracilis, ſicci atque duri, magis eſſe laxandum. Pueri vero ſtatim nati cum plurimum laxi habeant, mirum haud eſt, ſi Galenus atque alii Medici graviſſimi ſenſerint, ſtatim natos adſtrictorio medicamento aliquo, ut ipſorum cutis laxior ſiccaretur, induraretur, atque ad temperamentum eucratum proveheretur, eſſe tractandos, atque poſtea eſſe utendum balneis laxatoriis, quod temperamento ſimilia ſint ipſorum ſanitati perfectæ. Pueri quidem ſtatim in lucem editi defectuoſa quaſi ſanitate gaudentes uſu adſtringentium ea ipſa ex nimia ſcilicet laxitate ad temperatam ſeu eucratam contracta, pro ſani-

tate conſervanda ſimilia deſiderant; atque hæc de tuenda ſanitate ex aëre. Nunc ad ea, quæ intro aſſumuntur declinemus.

CAPUT XIII.

Quomodo ſanitas conſervari poſſit, uſu eorum, quæ intro aſſumuntur, uſuque ſomni, veneris, atque animæ paſſionum.

SUppoſita duplici ſanitate, ſcilicet, perfecta, atque imperfecta, nunc ad ipſius conſervationem ex iis, quæ intro aſſumuntur, deſcendimus. Quod negocium haud erit cognitu difficile, ſi in primis, quæ intro aſſumuntur in corporibus, cibum, atque potum eſſe etiam ſuppoſuerimus, hæcque illud profecto præſtare, ut Dogmatici etiam dicunt, aut ſucci bonitate, aut quantitate, aut qualitate poſſe, non minuſque & ordine, temporeque, quo aſſumuntur. Quod itaque ad perfectam corporum ſanitatem cuſtodiendam ſpectat, illud primum ſtatuemus, quod ad cibum itidem attinet, quemcumque optimi ſucci levem, atque ſubſtantiæ tenuis eſſe deprehenſum eſt, maxime ſanitatis hujus conſervationi favere, optimumque idcirco futurum ſingulis corporibus, cujuſvis ætatis, temperamenti, atque habitus ſint, omnes Medici æque affirmant, ſi commoda quantitate, qualitate, & optimo ordine, opportunoque tempore exhibeatur. Itaque in primis cibi debent eſſe leves, tenues, atque optimi ſucci: facile quidem, qui hujuſmodi ſunt, à calore in nutrimentum vertuntur, optimumque generant ſanguinem. Quorum ſane uſus optimam meatuum ſymmetriam nullo modo vitiare vel evertere poteſt, præſertim ſi qualitate, quantitate, ordine temporeque opportune reſpondant. Qualitate inquam, cibus temperate calidus atque humidus eſſe oportebit, etenim hujuſce temperamenti qui eſt, ſimillimus itidem corporibus quæ gaudent exquiſita valetudine, ac vel etiam ſubſtantia molli, & levi. Cujuſmodi exempli gratia ſunt lac, ova gallinarum recentia, ex carnibus hædinæ, vitulinæ, gallinarum juvenum, caponum, turturum, perdicum, turdorum, phaſianorum & ſimi-

ſimilium; diximus, modo qualitate convenienti exhibeatur, quia uti dictum eſt, prædicti cibi & ſimiles alii ſubſtantia molli humidaque temperate, atque temperamento calido & humido itidem temperato præditi ſimiles ſint. Hi quidem probe nutriunt, facileque à natura concoquuntur, neque poſſunt, niſi illorum quantitas exceſſerit, meatus vel externos vel internos aliquo modo vitiare. Recte adjunximus, modo quantitatem non exceſſerint convenientem, quando etiamſi cibus optimus ſit, copioſior quam deceat capiatur, copioſiori ſanguine, quem generat, poterit aliquo pacto in meatibus vitium inducere, ut nimirum multitudine ſanguinis meatus anguſtiores reddantur. De horum vero ciborum quantitate non æque ab omnibus deliberatum eſt, ſiquidem alii ſobrium cibum plane eſſe efficaciſſimam cauſam, qua valetudo maxime conſervatur, voluerunt; ſiquidem ciborum copia præterquam quod plurimum faciat nutrimentum, & excrementorum copiam ſuggerat, qua morbi complures gigni poſſunt, etiam in corpore tumentiam, adſtrictumve affectum copioſus cibus concitat. Hinc Hippocratem in epidemiis dixiſſe conſtat: *præcipuum ſanitatis ſtudium eſſe cibis non ſatiari.* Neque tamen recte facere illos putamus, qui nimis ſobrio, parcoque victu vivunt; laudatur autem illa ciborum quantitas, qua corpora neque nimis repleantur, neque nimis reſolvantur; hoc quidem morbos laxos facit, illud adſtrictum; ſunt qui pluries in die cibum capiunt, & qui bis vel ſemel tantum, hoc quidem non laudandum videtur, præſertimque in corporibus ad laxum inclinantibus, illi vero, qui ex conſuetudine pluries capiunt, ſi bene concoquant, non improbandi: etenim corpora robuſta, plurimum innati calidi habentia, multo cibo gaudent, quæ vero inter robuſta, & debilia media ſunt, bis in die cibum capere poſſunt, tantumque per vices capere, quod probe concoquant, & ſervato tempore concoctionis ipſum cibum aſſument, atque non citra ordinem, nimirum prius eos cibos, ubi ipſorum varietas aderit, ingerere debebunt, qui facilius coquuntur, teuniorisque ſubſtantiæ ſunt, & mollioris, & poſtea duriores concoctuque difficiliores eſſe aſſumendos. Hujuſmodi itaque cibi apti ſunt perfectam valetudinem tueri:

In 6. epid. ſect. 4.

Ff 2 idem

idem de potibus dicendum, si vinum sit, illud sit mediocriter generosum, & quandoque pauciferum præstabit magis quantitate moderata, eaque proportione ciborum quantitati congrua. Zythum etiam ex hordeo, vel ex tritico paratum eodem modo, quo vinum laudavimus, in moderata quidem copia conveniet. Caveantque intra cœnam & prandium, jejunoque maxime stomacho à copioso potu vini, vel zythi, & similium potuum, quia coctionem ciborum maxime turbat, cruditatesque hic usus multas suppetit; porro diximus hujusmodi cum cibis tum potibus sanitatem perfectam custodiri. Nunc quomodo imperfecta iisdem conservanda sit, dicamus. Ad eam quæ ad adstrictum vergit (etsi cibi optimi succi, leves, & tenues omnes conservent) particulatim temperamenti calidi atque humidi, substantiæque tenuioris desiderantur, cujusmodi sunt, ova gallinarum sorbilia, recentissimaque; ex piscibus saxatiles, ex carnibus hædinæ, vitulinæ, gallinarum juvenum, atque etiam gallorum juvenum, maxime vero, columbarum, turturum & similium; ex ferculis vero, folia boraginis, buglossæ, melissæ, asparagorum, fœniculi, malvarumque ex jure cocta, vel in aqua, & oleo amygdalino vel olearum dulcissimo esitata. Juvat hæc corpora usus ciborum maxime parcus, & quandoque levis inedia, cibique temperamenti etiam calidi atque humidi esse debebunt. Contra, crassiores cibi, copiosiores, frigidiores vorati, apti sunt ad sanitatem (quæ ad laxum versa quadantenus videtur) conservandam. De potu itidem, si vinum sit, corporibus ad laxum inclinantibus, substantiæ quadantenus crassioris esse oportebit; cujusmodi sunt nigra, & quæ aliquid austeri saporis habent, modo etiam ipsorum usus moderatus vel paulo plenior sit. Contra ad adstrictum deflexis apta erunt tenuioris essentiæ; alba vel non colorata, cujusvis austeritatis expertia, vel modicæ austeritatis; dulcia vero ad id utilia erunt, modo in pauca quantitate ebibantur, sintque alba, & tenuioris substantiæ. Hæc de iis, quæ intra assumuntur, nunc de somno, de venere deque animi affectibus loquamur. Quod ad somnum pertinet, ad venerem atque ad animi affectus sanitatem conservantes, eamque particulatim, quæ perfecta est, illud

in primis ſtatuendum eſt, ſomnum quidem naturalem, qui eſt ſymptoma, fieri corporibus ab omni motu plane ceſſantibus actionum animalium, in qua profecto quiete in corporibus facultas naturalis efficacius agit, ad cibum attrahendum, retinendum, concoquendum, atque ad excrementa, quæ in coctione ciborum potuumque generantur, etiam excernenda, quo factum eſt, ut ſomnus, qui noctu a cœna fit (in quo dormientes primo in dextrum latus, & poſtea in ſiniſtrum decumbunt) quietus abſque ſomniis turbulentis, ſuavis, moderatus, utpote qui durat, quoad in ſtomacho concoctio probe abſolvatur, humores concoquendo, atque digerendo ſanitatem maxime conſervare ſit aptus; at nedum hæc hic ſomnus præſtat, ſed morbos etiam atque ſymptomata jam oborta ſanat: unde merito ab Hippocrate ſomnum in acutis morbis bonum eſſe, nobis traditum eſt, ſi febrem, vel dolorem, vel delirium ſedat. De quo ait etiam: *ubi ſomnus delirium ſedat, bonum*, nimirum humores noxios concoquendo, atque digerendo. Qui vero in die fit, noxius eſt, caput enim vaporibus, humiditateque replet, atque adſtrictam paſſionem vel facit, vel auget; unde dicebat Hippocrates: *interdiu vigilare, noctu vero dormire oportet.* hic itaque ſomnus nedum non conſervat ſanitatem, at quinimo ipſam vitiat, atque evertit. Nocturnus vero bonus eſt, & una ex præcipuis cauſis ſanitatis conſervatricibus fit, ſed tamen, ut dictum eſt, non omnis, ſed moderatus ſolummodo: immodicus enim à concoctione genitis excrementis impedimento eſt ne excernantur, atque à calore ab intro foras non evocato (qui poſt ſomnum evocatur) ne tenuiora etiam digerantur, & per poros cutis exhalent, quæ evacuatio non fit, in dormientibus, quod habeant dormientes exteriora frigidiora: unde dicebat Hippoc. *Vigilantem circa exteriora manifeſte eſſe calidiorem, contra dormientem intus calidiorem, extra frigidiorem*; igitur ſomnus prolixior, & immodicus caput replet humiditate, caloremque nativum obruit, quieſcentibus enim ſenſibus (qui ſuo motu ſiccant humiditatem) augetur humiditas, atque ita, ut calorem ipſum (propter nimiam quietem per ſomnum longum, atque propter humiditatem nimiam ſuffocantem) extinguat.

In 2. aphor.

In 6. epid. ſec. 4.

Porro colligimus ex iis, ſomnum nocturnum moderatum maxime ſanitatem conſervare, idemque & vigiliam, quæ in die fit, ſecundum conſuetudinem præſtare. Quæ noctu autem fit, immoderataque ſanitatem vitiat: namque hæc in ſtomacho & in viſceribus cruditates gignit, ſpirituſque immoderatius reſolvit, à qua cum venæ crudo ſanguine ſeu ſucco repleantur, meatus quidem obſtruuntur. Venere quoque temperata, ſana corpora gaudent, quod nimirum temperata ſint, calida humidaque, unde ſemine abundant: immoderata vero venus corpora ad laxum mutat. Hilaritas quoque moderata maxime ſanitatem diu incolumem ſervat, veluti immoderata hilaritas, atque lætitia ita ad laxum ducit, ut ab ea immodica, repentinaque quoſdam maxime læſos fuiſſe, & non raro interiiſſe conſtet. Itaquæ hæc omnia ad eam ſanitatem, quæ perfecta eſt, tuendam aptiſſima ſunt. Nunc quæ defectuoſam etiam ſervent dicamus; atque primo ad adſtrictum quadantenus mutatam ſi de ſomno loquamur, is debet eſſe itidem optimus, nocturnus ſcilicet ſuavis jucunduſque, ſed longe brevior, utpote qui ſolummodo, quoad ſtomachi concoctio peracta ſit, duret, unde diurna vigilia huic negocio erit utilis, atque forte, quæ longior, unde in his ſomnus debet eſſe parcior, vigilia uberior, unde mirum non eſt, ſi hi, ut ſanitatem conſervent, mane maturius ſurgant, & diu vigilent. Ubi vero ad laxum corpora inclinant, homines mane tardius expergiſci debebunt, atque tardius itidem è lectulo reſurgant oportet. Namque ſomnus longior replet, adſtrictumque facit. Quare iſtis ſomnus longus, & vigilia brevis conveniet. Quibus conveniet etiam à venere abſtinentia, quando venus laxet corpus, quæ tamen conveniet moderata corporibus iis, quæ ad adſtrictum verſa ſunt. De animi quoque affectibus, qui laxiore conſtant habitu, caveant ab immoderato gaudio, atque ab immoderata animi hilaritate, quoniam hæc laxum affectum augent, qui vero adſtrictiore habitu præditi ſunt, hilaritate & gaudio moderato maxime juvantur, contra, timor, mœſtitia, ſtudium, ira & ſimiles aliæ paſſiones faciunt, quod homines, ſi diu in his perſeveraverint, in affectum adſtrictum facile incidant.

CAPUT XIV.

De sanitate conservanda ex retentione atque excretione excrementorum.

IN corporibus temperatis perfecta valetudine gaudentibus usus evacuationis excrementorum debet esse quoque moderatus, ut ipsorum quantitas respondeat ciborum atque potuum assumptorum quantitati, præsertimque si de alvi dejectionibus atque de urina loquamur, ad servandam in his sanitatem homines procurent solitam excrementorum evacuationem solito tempore, atque esse concocta excrementa oportebit, quæ si cruda sint, cruditatis causa removenda: si cibus, vel potus fuerit nimius, ita ut, natura non recte ob id concoquat, diminuendus erit, & si fuerit id ex alia causa, ei (uti dictum est) erit prospiciendum. In hisque, ut summatim dicam procurandum erit, ne assumpta in corpus nimis contineantur, scilicet excrementa, quæ ab ipsorum generantur coctione, namque si immoderata horum fuerit retentio, plethora & cachochymia fiet & corpus ad affectum adstrictum delabi necesse erit; quæ omnino, ut posterius dicemus, erit tollenda; sed cavendum etiam erit, ne excrementorum evacuationes ita augeantur, ut ad laxum itidem corpus deducant; atque hæc de perfecta sanitate, nunc ad imperfectam venimus, & primo ad illam quæ ad adstrictum declinat. Ex hac itaque meatuum imperfecta symmetria, timendum omnino erit, si plurimum augeatur, ut ad complures morbos adstrictos homines provehantur. Hanc vero symmetriam conservabunt ea omnia præsidia, quæ omnes solitas evacuationes propter aliquam causam diminutas, in pristinum restituent, scilicet, si fæcum purgatio diminuta aut suppressa fuerit (quidam enim suapte natura per plures dies nihil egerunt, seu per ventrem excernunt,) erit medicis præsidiis restituenda. Alii parum mingunt, & raro, alii, quibus vomendi consuetudo fuerat, ubi cessarunt à vomendo, male se habuerunt; & in non paucis, qui ex consuetudine plurimum sudabant, sudores ipsi ces-

cessantes sanitatem vitiare solent, non minusque menses soliti si defecerint in mulieribus, atque in viris solitæ hæmorrhoides cessaverint, corpora in morbos delabi solent. Demum qui per nares soliti sunt multam pituitam excernere, si hæc purgatio itidem cessaverit in multos morbos adstrictos incident, in eosque præsertim, qui capitis partes vexare solent, cujusmodi est, apoplexia, paralisis, vertigo, surditas, tinnitus aurium, & similes alii affectus. Igitur si fæces tarde & in pauca quantitate expellantur, laxanda erit alvus medicamentis tum intro inditis, tum exterius adhibitis. Intro inditis aut per os; aut per alvum. Varia sunt, quæ (præter medicamenta purgatoria) alvum laxant, atque emolliunt, fæcesque educunt; ex cibis complures sunt illud commode facientes, ut passum, vinum dulce, oleum dulce, cujusmodi est amygdalinum, sesaminum, est & butyrum recentissimum ad laxandum ventrem sane maxime utile; sunt passullæ quoque & per se solæ copiosius devoratæ, & in vino dulci decoctæ cum multo saccharo, utiles: in usu etiam sunt ad laxandum per noctem sub dio cœlesti rori expositæ cum saccharo multo. Pruna quoque Damascena quæ dulcia sunt, neutiquamque austera, vel acida, in vino dulci decocta additoque saccharo: prunorum pulpa cocta editur, atque jus ipsum bibitur, antequam aliud cibi genus assumatur; jus quoque ex aqua paratum mercualis, vel betæ, vel brassicæ, cum oleo dulci atque sale copiosius, scilicet ad libram epotum alvum commode laxat. Antiquis usitatum fuit quam familiarius jus brassicæ, ex aqua ita paratum: accipiebant sexdecim fasciculos parvos cymarum brassicæ, & singulos scilicet unum post alium in aqua fervente in lebete supra ignem posito separatim imponentes, fervefieri paululum permittebant, mox extrahebant. Etenim primum injiciebant unum fasciculum, quem, cum efferbuerit tribus vel quatuor ebullitionibus, extrahebant, atque alterum imponebant, quem itidem mox, cum paululum ebullierit, extrahebant, & mox tertium, deinceps quartum, atque sic alios singulos quoad ad sextumdecimum devenerint, hujusmodi jus expressum seu (ut vocant) brassicæ infusionem cum oleo & sale dabant, ad semilibram, & etiam ad libram, quod profecto jus, ut etiam apud no-

noſtros deprehenſum eſt, maxime eſt laxatorium. Ex medicamentis apud noſtros multa ſunt. (etſi à Methodicis ipſorum uſus, uti alias diximus, non fuerit laudatus) eſt quidem aloe lota & preparata ex ſucco roſarum, vel ex infuſione, vel ex ſuccis cichoraceorum ſcilicet herbarum refrigerantium. Matronæ Genuenſes nobiles (etenim apud complures uſus eſt, ut ex ſemetipſis multa medicamenta parent, ſibiipſiſque, & ipſarum familiæ comparent) aloen parant ex cremore ptiſanæ hordeaceæ, ejuſque vim anaſtomoticam ſeu igneam humiditate illa corrigunt, hujuſce medicamenti uſum poſſunt homines cum minori noxa exercere, ſtatim ante cœnam vel ante prandium ejus drachmam, vel ſemidrachmam aſſumentes, aliqui ſtatim ante prandium vel ante cœnam floris caſſiæ Abiſſinæ (ſcilicet illius, quæ corticem rubrum habet, hanc Ægyptii nigræ maxime præferunt Abiſſinamque à calore illiuſce gentis appellarunt) duas vel tres drachmas, aut duas drachmas cum una pulpæ tamarindorum; ſunt qui ſemidrachmam rhabarbari ex paſſulis ad movendam alvum, & etiam drachmam aſſumunt ante prandium per quatuor horas. Non deſunt, qui jus foliorum ſennæ vel ex jure pulli, vel ex ſero lactis, vel ex vino dulci paratum commendant. Aliis alvus probe obediens reddita eſt uſu ſennæ itidem pulverizatæ, à ſemidrachma ad drachmam uſque, ſtatim cum vel ad prandium vel ad cœnam eunt, ex vivino aſſumſerint; ſunt & paſſulæ, & pruna decocta itidem ſennæ macerata vel decocta. Hæc pauca ex laxantibus ventrem nobis ſufficient. Balani parantur ex melle, ſale & aliquando addita hiera picra, vel cum alio medicamento laxatorio, ſed familiares ſunt ex melle & ſale parati. In pueris noſtræ nutrices utuntur iis, quos ex larido porcino parant. Addimus nos ex ſaccharo parati & in pueris, & in aliis omnibus valde utiles. Clyſteres etiam emollientes, qui parantur ex decocto malvarum, althææ, mercurialis, betæ, & ſimilium, cum oleo dulci, & ſale; vel ex hydromele, oleo, atque ſale. Exterius etiam umbilicum & omnem ventrem butyro recenti inungunt, aut oleo amygdalino dulci recentiſſimo in pueris ut ventrem laxent. Nonnulli umbilicum itidem ea cauſa inungunt oleo ex flo-

floribus cyclaminis parato, alii ex unguento arthanitæ in officinis vocato: idem præstabit insessio in balneum aquæ dulcis ex foliis, vel ex radicibus althææ, malvarum, mercurialis, & ex seminibus fœnugræci, lini, fœniculorumque paratum. Cum vero urina in ipsis pauca, & tardius quam fuerit consueta reddatur, etiam ad conservandam meatuum symmetriam ad adstrictum declinantem, seu melius ad prohibendum ne prorsus ad adstrictum corpus perveniat, studiose ipsius mistionem liberam facilemque reddere debebimus. Quod usu partim ciborum & potuum, partim medicamentorum diureticorum erit agendum. Ex cibis conveniunt suo tempore asparagi ex aqua decocti cum oleo, aceto & cinnamomo conditi, item recentes malvarum cauliculi, atque etiam cucurbitarum cymæ eodem modo decoctæ, & radices, pastinacæ, petroselini decoctæ & acetariorum modo devoratæ, nec minus cepa, allium & porrum decoctum devoratumque movet urinam. Qui ex herbis crudis delectantur acetariis paratis ad adjuvandam urinam iis utentur, quæ parabuntur, ex pulegio, sio, cardamine, nasturtio, eruca, petroselino vulgari, atque apio palustri; ex radicibus vero raphani vulgaris, rapunculique radix cruda esitata efficaciter urinam movet; rapum itidem, & napus decoctus cum seminibus fœniculorum idem præstant. Ex medicamentis vero, decoctum radicis fœniculi, apii, petroselini, smirnii, sisymbrii, cardaminis minoris, nasturtii, radicis ononidis, eryngiique marini, erythrodani, acori, cyperi, gingiberis, & similium ex aqua paratum ad uncias sex exhibitum, est valde efficax. Quidam exhibent semina trita nasturtii, vel thlaspios, ad geminas drachmas ex vino albo. Efficacissima vero sunt semina erysimi primi, cujus plantam exhibuit Matthiolus in suis commentariis ad Dioscoridis libros, lac vero etiam non minus commendatur ab omnibus Medicis, expressum ex seminibus melonum, cucumeris, ex aqua stillatitia ononidis; sed jam lac propono, quo Aegyptii familiarius ad urinam suppressam uti solent. Accipiunt exempli gratia seminum melonum, cucumeris, cucurbitæ, portulacæ an. unc. ʃ. seminum, malvarum, erysimi, nasturtii, petroselini, apii, an.

℥. ij. contundunt omnia in mortario, & ex aqua ononidis vel ex decocto glyzyrrhizæ recentis, ſuccum exprimunt, quem unica ebullitione fervere juxta ignem poſitum ſinunt, mox addito modico ſacchari candidi ad uncias quatuor calidum exhibent. Qui plura deſiderant, legant tertium librum atque undecimum, in quibus longe plura, quam hic fecerimus, diuretica medicamenta propoſuimus. Qui vero conſueverunt habere copioſas per nares excrementorum purgationes, præſtabit eaſdem conſervare, & ſi fuerint diminutæ, utiliſſimum erit eaſdem denuo errhinis medicamentis vocatis procurare, ne ea retenta excrementa adſtrictos morbos faciant. Quæ medicamenta id præſtare valeant, in præcedenti libro ſatis ſuperque diximus; familiaria tamen ad id erunt ſuccus amaraci, vel betæ, vel malvarum, vel althææ in nares attractus, & poſtea ſuccus radicum iridis recentium, atque cyclaminis in nare itidem attractus, ſed de his ſatis ſuperius dictum eſt. Eodem itidem modo, qui vomitibus uti ſoliti fuerunt (amplius ſolito modo non fiant) eodemque modo plura excrementa educere, ad ſublevandum & ſtomachum & alias partes corporis, oportebit medicamentis vomitoriis, quæ nos ſuperiori libro propoſuimus, eoſdem vomitus revocare: hoc ſane plurimum faciet ad ſanitatem conſervandam. Ægyptii, atque Arabes bis in menſe ſanitatis tuendæ gratia in balneum eunt, in quo aqua ex liquiritia cum modico ſeminum fœniculi decocta ſtomacho repleto, ter quaterque vomunt, & poſteaquam per vomitum plurimum vomuerunt, in calidarium ſecedunt, ibique multum etiam ſudant, mox lavantur aqua tepida, atque ita ſeipſos à morbis hac via diu præſervare ſolent. Qui vero per ſanitatis quoque tempus ſudare ſoliti ſunt, ſi is ſudor ceſſaverit, denuo ipſum procurare debebunt, aliter ipſos in morbos labi eſt neceſſarium. Quibus vero præſidiis ſudores moveantur, alias à nobis ſcriptum eſt & ſcribemus etiam de iis accuratius in libro undecimo in quo ex profeſſo de evacuationibus ſuppreſſis reſtituendis ſermonem habebimus; elici vero ſudorem docuimus ſicco calore laconici ex carbonibus accenſis, vel lapillis ignitis intro inditis, aut fomento calorifico, aut aqua calida vel in utre vel in veſica, vel in

vasculo aut ligneo, aut æneo, aut testaceo posita, aut simili alio modo incalefacti. Qui vel hæmorrhagiam copiosam habere solent, ut puerorum complures consuescunt, debent non permittere ut ea evacuatio supprimatur, quæ si aliquando cessaverit, vel fomentis exterius laxatoriis calidis vel intra nares quibusdam inditis, illam denuo promovere debebunt; nonnulli scalpello venas intra nares positas, ut denuo hæmorrhagia restituatur, scarrificant. De qua venarum scarrificatione nos in libris de medicina Ægyptiorum scripsimus. Alii graminis spicas intus imponentes, venas aperiunt, sanguinemque educunt, ad quam movendam vacuationem spicæ graminis, quod gramen mannæ vocant, & graminis crucis sunt aptissimæ. Eodem modo omnis consueta evacuatio sanguinis vel ab hæmorrhoidibus vel ex utero in mulieribus, si aliquando cessaverit, erit revocanda, iis præsertim medicamentis, quæ in præcedenti libro meminimus. His præmissis, aliud ad sanitatem ad adstrictum declinantem conservandam adjungimus, quippe ex hujusmodi meatuum adstrictione, licet multa hæc adstrictio non sit, corpora tamen in plethoram, atque in Cacochymiam quandam incidere, quæ ni corrigatur, & tollatur homines in morbos adstrictos prolabi est necessarium. Itaque si ex illa symmetria meatuum ad adstrictum quadantenus versa, atque diu neglecta, in corporibus aut plethora, aut cacochymia contigerit, opera danda erit, ut utraque tollatur, quod ni fiat, procul dubio ita sanitas vitiabitur, ut in morbosam constitutionem corpora provehi sit necesse. Plethora vero privatim tollitur evacuatione.
In 2. aphor. 22. Etenim dicebat Hippocrates: *Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat evacuatio.* Ad moliendam vero evacuationem complura præsidia sunt necessaria, primum sanguinis evacuatio: quæ fit aut vena, aut arteria secta, aut malleolorum scarrificatione (quam alias ex Galeno ostendimus vicarium esse auxilium venæ sectio-
Ex 2. aph. 37. nis) aut cucurbitulis cum scarrificatione appositis, aut menstruorum, aut hæmorrhoidarum provocatione. Menstrua vero atque menses suppressi quibus medicamentis restituantur, revocenturque & superius dictum est, & in libro xi. rursum accuratius dicetur. Hæmorrhoidasque provocabimus & appositis hiru-

hirudinibus (ſanguiſugis vulgo vocatis) aut medicamentis anaſthomoticis id eſt aperientibus, vel rarefacientibus ſeu laxantibus quovis modo, à nobis alias memoriæ traditis. Secundo corpus Plethoricum inedia, ſeu abſtinentia à cibo & potu evacuat, Quod complures non ignorantes, cum eos ciborum ſatietas, & inappetentia, cum gravitate corporis, tenuerit, continuo ſeipſos relevant, tenuiſſimo victu per aliquot dies inſtituto atque ab ipſis ſedulo obſervato. Hac ipſa ad prohibendos morbos, qui à repletione fiunt, nihil eſſe præſtantius, deprehenſum eſt. Unde merito Plinius dixit; *Utiliſſimam eſſe in cibis temperantiam*: & Hippocrates, *ſanitatis ſtudium eſſe præcipuum non ſatiari cibis*, tradidit: Quo complures ſanitatis conſervationi maxime ſtudentes, nunquam ex prandio, vel ex cœna cibis ſaturati reſurgunt. Balneum quoque naturale, ſcilicet aut ſulphureum, aut bituminoſum, & arte factum ex dulci aqua calida, humorem digerendo plethoram adimit. Sudoremque movere in hiſce corporibus etiam eſt utiliſſimum. De quibus ſingulis, in alio libro, præſidiis ſeorſum & accurate ſcripſimus. Exercitium vero eſſe aptiſſimum ad plethoram tollendam, alias demonſtravimus: & quibus modis fieri etiam debeat, quæque ejus differentiæ ſint, atque quas homines repleti ab exercitiis utilitates capiant ſatis diligenter indicavimus. Somnus itidem ab inedia, à balneo, ab exercitio, atque à ſudore maxime corpus evacuat, atque laxat; ſiquidem ab illis cum humores in extimis partibus abſumantur, in ſomno à calore intra revocato humores in interioribus quoque corporis partibus exiſtentes abſumantur: atque hæc ſunt plethoram in corporibus minuentia, atque adimentia. Nunc, quæ cacochymiam, quæ eſt particularium humorum, excrementorumque plenitudo, minuunt, etiam dicamus. Hæc vero ſunt quovis modo corpora purgantia, ſcilicet, primo, per os devorata, cathartica vel ea lenitoria (ut ajunt) vel eductoria ſeu attractoria ſint, aut per vomitum purgantia, cujuſmodi eſt albus elleborus, ſtibium præparatum & ſimilia; aut per ventrem, ut eſt ſcamonium, colocynthis, & ſimilia. Clyſteribus etiam hæc purgatoria & ſimilia in ventrem purgationis gratia induntur, quæ etiam men-

In lib. 18. hiſt. nat. cap. 5.
In 6. epid. ſect. 4.

ſtrua, hæmorrhoidas, atque urinam movent, cacochymiæ tollendæ remedio ſunt; at cum de his omnibus in altero libro ſufficienter ſcripſerimus, idcirco nihil aliud in preſentia merito attigimus; atque hæc eſt ſanitatis, in meatuum quadantenus ad adſtrictum ſymmetria declinante conſiſtentis, conſervatio. Nunc quomodo in corporibus ad laxum declinantibus, eadem ſanitas conſervetur, dicendum eſt; porro hæc corpora ſymmetriam meatuum habent nimis ad laxum accedentem, quod nimirum aut meatus cutis nimis laxos habeant, aut aliquem alium meatum ex externis vel internis quavis de cauſa ampliorem laxioremque redditum. Itaque hæc ſanitas vitiata uſu adſtrictoriorum medicamentorum reſtituitur. Unde diximus plures olim in pueris ſtatim enatis conſueviſſe ipſorum cutem denſare, aut ſale vel pulvere roſarum, vel myrtillorum ipſorum cutem aſpergentes, vel oleo vel unguento adſtringente ipſam inungentes aut alio per ſimili auxilio utentes. Qui vero laxiorem ventrem habent, ex quo plurimum dejiciant, vel meatus urinarii laxiores itidem redditi ſint, unde urina immoderate profluat, vel etiam vaſa ſeminalia itidem habeant, quo ſemen quoque profluat copioſius cum venere & citra venerem, adſtrictoriis medicamentis opus habebunt. Qui facilius crebriuſque vomitant, non minus quam ii, quibus aut per nares, aut per os, aut per ventrem, aut per urinam, vel per uterum vel ab hæmorrhoidibus ſanguis aut immoderatius, aut crebrius emanat, eodem modo præſidiis adſtrictoriis tractandi ſunt. Demum & quibus frequentius ſudores quoque copioſi erumpunt, idem faciendum. Ex his omnibus cauſis corpora quovis modo ad laxum tendentia, ſi ipſorum ſanitas conſervanda ſit, opus habebunt præſidiis adſtringentibus, cibo potuque ſcilicet pleniore utendum erit, quiete ſeu otio ſomnoque largiori, pauca venere, & medicamentis quovis modo aut obſtruentibus aut claudentibus, aut denſantibus meatus, à Methodicis adſtrictoriis vocatis. Atque hæc de corporum ſanitate cum perfecta, tum imperfecta quippe ad adſtrictum vel ad laxum declinante, ex iis, quæ in corpus & retinentur, & excernuntur, conſervanda, dicta ſint.

CAP.

CAPUT XV.

De sanitate conservanda ex corporis motu, scilicet ab exercitiis.

CORpora, quæ sanitate exquisita gaudent, ad eam conservandam moderatis exercitis uti opus habent, sic & moderata quiete; namque exercitia superfluentia excrementa in ambitu corporis digerunt: hæc sane maxime utilia sunt ad poros cutis expurgandos, atque laxandos. Diximus autem in exercitiis faciendis tria esse ad unguem servanda, scilicet, ut nunquam homines cruditatibus abundantes exerceantur, quoniam cruditates in venas rapiantur meatusque obstruant, atque exinde ad adstrictos morbos transitus fiat, ob idque etiam non convenire exercitium nisi prius instomacho & in hepate peracta sit concoctio. Itaque exercitatio adeunda non est nisi post excrementorum per ventrem & per urinam factam evacuationem. Quo intelligitur, quamobrem Hippocrates dixerit: *labores cibos præcedant*: id est, exercitationem ante prandium vel ante cœnam per paucas horas fieri oportere, quod tunc temporis perfecta sit concoctio, nullæque cruditates sint, quæ à calore exercitiis exercitato auctoque in venas atque in habitum corporis trahi possint. Tertio exercitii quoque quantitas seu mensura intelligi oportebit, scilicet quoad corpus intumescat, & color illi floridus appareat, motusque prompte, æqualiter, concinneque edatur, atque sudor cum calido vapore mixtus appareat, exercitationem leniter factam, non violentam, tandiu esse continuandam: illicoque cessandum ab exercitatione, si contractior corporis moles videatur, si floridus color evanescat, atque non minus, si motus corporis promptitudo, æquabilitas, atque concinitas mutari cœperit; at cum hæc etiam alias meminerimus, nihil aliud à nobis est dicendum; idemque de exercitiorum differentiis: cum satis superque & de iis sigulis, in superiori libro scripserimus, inter genera exercitationum præcipue comprehendentes, ambulationem, cursum, saltum, pilæ ludum, frictiones, gestationes, equitationes, vectiones, atque

que alias exercitationis ſpecies ad uſum medicinæ facientes. Ceterum his præmiſſis, jam de præſervatione illius ſanitatis, quæ & ad adſtrictum, & ad laxum declinat, agere incipimus. Ad illam enim omnes exercitationes, quæ quadantenus humores ſuperfluentes digerendo atque ſiccando, meatus laxiores reddunt; convenient; cujuſmodi (exempli gratia) ſunt frictiones multæ molles, ad omnes partes corporis, maximeque eæ, quæ ex oleis laxatoriis fieri ſolent, actu calidis, cujuſmodi eſt chamomelinum, irinum, liliorum alborum, amygdalinum cum dulce tum amarum, atque etiam commune, quod adſtrictionis ſit expers; ambulationes lentæ, ſed longo itinere factæ plurimum reſolvunt, etiamſi per loca plana fiant, longe plus digerunt, & laxant, quæ per loca inæqualia fiunt, montoſaque præſertim; curſus adhuc magis: ex mitioribus vero ſunt, geſtationes, equitationes, vectiones & ſimiles aliæ, de quibus cum alias ſufficienter egerimus, non eſt ut in præſentia iterum eadem repetamus. Quæ vero ex corporibus ad laxum declinant, quiete potius quam motu illis eſt opus, vel ſi exercitium conveniat, quam pauciſſimum eſſe debebit, quo merito in pueris lactantibus æſtimatum ab omnibus eſt, pro exercitio (quod ipſorum corpora maxime ad laxum accedant) ſatis eſſe levem moderatumque motum, qui fit in ipſorum cunabulis. Quare qui ad laxum naturam, habitumque habent inclinantem, ab exercitiis ſe cavere debebunt, quietiſque quam motus uſus illis erit magis proficuus; & hæc de ſanitate conſervanda. Ceterum cum quidam affectus ſint, qui cum morbi (quod non graviter lædant actiones neque animales, neque vitales neque naturales) dici non debeant, in habentibuſque ſanitatem imperfectam obſerventur, merito nos quoque duximus fore, ut de præſervandis à morbis etiam corporibus quæ prædictis vexantur, ſermonem haberemus. Quod eo etiam libentius faciemus, quod alii quoque Dogmatici Medici viri eruditiſſimi feciſſe viſi ſint.

CAP.

CAPUT. XVI.

De sanitate in iis corporibus conservanda, quæ lassitudinibus laborant, & primo de methodo qua lassitudines sanari queant.

SOlent nonnunquam corpora etiam sana, quibusdam affectibus levioribus molestari, qui ne ipsi in morbos mutentur, utile erit, ut pro illorum quoque corporum conservatione, quibusdam adhibitis præsidiis, eos affectus tollamus; ex iis vero frequenter occurrunt lassitudines, cruditates stomachi, horrores, rigores, refrigerationes, calores, sitire, atque corporum cum gracilitates, tum obesitates; quæ omnia corrigi in sanitatis tuendæ gratiam debebunt. Ceterum cum hi omnes affectus, corpora ad adstrictum vergere, seu ab adstricto vitiari denotent, eos si medicis præsidiis abigere voluerimus, nihil aliud esse videbitur, quam iterum agere de meatuum symmetria ad adstrictum declinante, conservanda. Primum autem à lassitudinibus principium faciemus: de quibus primum dicemus, quid sint, quotuplicesque & à quibus causis juxta Methodicos fiant, atque exinde esse affectus adstrictos demonstrabimus. Lassitudinem vero esse dicimus caliditatem immodicam in musculis atque articulis ab immoderata exercitatione factam, eamque à febre differre, quod febris sit non musculorum & articulorum solummodo, sed totius corporis, si Galeno credendum, immoderata caliditas. Neque in dubium a quopiam revocandum putamus, ipsam profecto lassitudinem immodicam caliditatem in musculis articulisque esse, at si dixerimus esse caliditatem immoderatam cum dolore, seu cum tristi sensu, perfecte ipsius essentiam definivisse videbimur. Triplex autem est in lassitudinibus sensus, utique putantibus, qui iis laborant, vel conquassatum sibi videri aliquid, verberatumque vel tendi sibi undequaque corporis molem, vel tanquam à multis quoties moventur, ulceribus corpora affici: quo triplicem omnes fecerunt lassitudinem, scilicet unam à sensu seu à dolore ulcerativo, ulcerativam appellatam, alteram à tensione tensivam, atque ter-

In libro de caus. morb. cap. 2.

Gal. in 2. de sympt. caus. cap. 4.

tiam phlegmonodem, id eſt inflammatoriam. In ulcerativa denſa & horrida (auctore Galeno) cutis apparet, & dolent veluti qui ulcera multa habent, aliis cute, aliis etiam carne ſubterpoſita; in tenſiva vero cum calore immodico tenſioniſque ſenſu moleſto in muſculis ac vel etiam in nervis, recte muſculorum fibræ tendi perinde ac in convulſis videntur; redditque hujuſmodi laſſitudo homines valde pigros atque ad motum ægros. Denique inflammativa dicta eſt, quoniam ab ea ipſa homines laſſati partes veluti contuſas atque inflammatas ſentiant; hæc inflammationi ſimilis videtur, & propterea ex contactu dolent, atque partes læſæ calidiores apparent: hæ à duplici cauſa excitari ſolent, plerumque à cauſa procatarctica ſcilicet, aut ab exercitiis immoderatis, aut ex itinere, vel à ſimili alia cauſa. Nonnunquam abſque cauſa procatarctica, fluunt ſcilicet ab humorum multitudine. Has vero laſſitudines ſpontanenas Medici appellarunt, neque veras eſſe laſſitudines non paucis viſum eſt, cum hæ facillime in putridas febres mutentur, omniumque maxime, quæ inflammatoriæ dicuntur, namque hæ pauciſſimis vel etiam horis in febres vehementes mutantur, quibus ni cito ſanguinis copioſa evacuatione occurratur, laſſati magnum in vitæ diſcrimen labuntur. Itaque ex iis laſſitudo ulcerativa dicta ex cacochymia humorum tenuiorum acrium fit, aliquando ſalſorum, & nonnumquam acidorum: tenſiva vero ex plenitudine, atque inflammatoria ex utraque cauſa una coëuntibus originem habet. Laſſitudinem vero à cauſa procatarctica vel ab exercitiis vel ab itineribus, Galenus dicebat eſſe ſymptoma ſanorum corporum. Methodicos hunc affectum adſtrictum judicaviſſe credendum eſt; ſiquidem & Dogmatici dixerunt in ulcerativa cutem denſam eſſe; Galenus apertiſſime hoc viſus eſt confirmaſſe in 2. libro ſimplicium, cum hæc ibi ſcripta reliquerit: *Quippe duplex in laſſitudinibus affectio naſcitur, ſicut alibi oſtendimus. Nam ſimilares quidem animantis partes reſiccantur, humectantur vero vacua ſpaciola non utili & naturali humore (nam ſic foret plethora ſive repletio) ſed tenui & acri mordacique, pro inde remediis indigent duplicibus, tum iis quæ ſiccitatem corporis corrigunt, tum iis, quæ humorem acrem evacuant.* Ceteras vero eſſe

Gal. 2. in aphor. com. 5.

Gal. in 3. de tuen. ſanit. cap. 6.

Cap. 25.

esse quoque adstrictos affectus, quippe tensivam, inflammativamque vocatam, quis contendet, cum & in ipsis vacua spaciola sive meatus humore repleantur, meatusque in adstrictum manifesto illabantur. Quod ex medicamentorum facultate digerente evacuanteque humorem in musculorum articulorumque meatibus spaciolisve adstrictum facientem, facile confirmatur, hæc enim medicamenta ideo lassitudines tollunt, quoniam digerendo vacuandoque humorem adstrictum facientem, laxant. Quid an non omnia medicamenta, quæ lassatis conveniunt, laxatoria sunt? Certe quidem, cum præcipua sint frictiones ex oleo dulci tepido, atque lavacra aquæ dulcis moderate calidæ, quæ nullo hæsitante quidem lassitudines tollere deprehensum est; sed age ad eas tollendas, tanquam sanorum symptomata, quæ si negligantur, trahunt in febres & in graviores morbos, veniamus; Dogmatici præmissa distinctione lassitudinum in eas, quæ à gymnasiis vel itineribus fiunt, atque in spontanenas, illas solummodo levioribus laxatoriis exterius adhibitis adimunt, & spontanenas quæ in corporibus, in quibus humores redundant, excitantur etiam majoribus efficacioribusve laxatoriis utentes; ita ut præter frictiones ex oleis dulcibus laxatoriis, atque præter balnea aquæ dulcis moderate calida (quæ lassitudines à causa procatarctica factas sufficienter posse sanare putant) etiam sanguinis evacuationem, atque purgationem adjunxerint. Unde in tollendis lassitudinibus non spontanenis (ita ipsarum causis indicantibus) frictionibus ex oleo, atque balneis dulcibus temperatis solummodo utendum docent; & spontanenas lassitudines in corporibus (uti dictum est) humoribus scatentibus obortas ita indicante ipsorum plethora vel cacochymia tanquam causis, ut depellant, aliquando sanguinis vacuatione vel per venam sectam vel per malleorum scarrificationem, aliquando purgatione & aliquando utroque præsidio utuntur. Quæ medendi varietas videtur apertissime indicari à variis morborum causis, ex quo contra Methodicos causas morborum curationem indicare: Methodici itaque quomodo absque cognitione causarum, lassitudinibus mederi poterunt? Hi enim quascunque curantes lassitudines, primum à levioribus laxatoriis externis exordiuntur

Hh 2 (quod

(quod laſſitudines omnes adſtrictas paſſiones fecerint) curationem, ſcilicet mollibus frictionibus atque balneis temperatis, primum tentantes laſſitudines digerere, quæ ni huic curationi ceſſerint, urgente magnitudine adſtricti morbi, ad efficaciora laxantia deſcendunt, ſcilicet ad ſanguinis miſſionem, raro tamen, vel nunquam ad purgantia vel per vomitum vel per ventrem, cathartica vocata. At dicent Dogmatici non plane convenire ſingulis laſſatis hujuſmodi Methodicorum curationem, quandoquidem in iis laſſitudinibus, quæ excitantur in corporibus intus multis humoribus ſcatentibus, ſi non tollantur vel non diminuantur ex uſu frictionum, inunctionum & balneorum dulcium, tuto non poſſe vel ad ſanguinis vacuationem, vel ad humorum purgationem Medicos deſcendere: etenim cruda excrementa à ſanguinis facta evacuatione intra venas raperentur, & malum augerent, vel in periculoſius mutarent. Crudis vero humoribus in corpore redundantibus non eſſe purgandum, humoreſque purgatione non poſſe educi, ſtat in placitis fere omnium Medicorum. Quid itaque dicemus? laſſitudines ſi fiant in iis, qui abundant humoribus crudis, ſcilicet cruditatibus, neceſſario illud fieri, vel fuſis iis humoribus crudis redundantibus atque ad muſculos, articulos, nervoſque attractis; vel nullo modo iiſdem crudis humoribus ad partes laxatas attractis, & neque etiam alteratis, ſed humoribus ad laſſatas præ motu ſeu exercitio vel ab itinere longo atque immoderato partes, partium proximarum à calore attractis atque fuſis. Utroque modo laſſitudines factæ, ſolis frictionibus, inunctionibus, vel balneis temperatis humores attractos atque fuſos digerentibus, ſanabuntur; aut ſi humor attractus vel ex cruditatibus exiſtat, vel ex partibus vicinis proximiſque, non crudus cum ſit tenuis (ſcilicet à calore immodico maxime extenuatus ac fuſus) neceſſario his præſidiis laxantibus digeretur. Atque idcirco non erit opus ſanguinis evacuatione vel purgatione ad tollendas eas laſſitudines. Neque eſt, quod nobis objiciant, non ſemper in omnibus laſſitudinibus, lenes frictiones, inunctiones, balneaque convenire, at quinimo in iis, ubi humores acres altius in corpore redundarint, quiete, ſomno, cibique per diem abſtinentia

eſſe

esse agendum, ab omnique motu abstinendum esse, & postea pinguiter unctos modiceque fricatos, modico cibo atque potu esse nutriendos, quibus lassitudinibus non cessantibus, ad efficaciora præsidia veniendum, scilicet ad evacuationem sanguinis vel purgationem, quæ præsidia convenire ajunt, si corpora cruditatibus repleta non fuerint. Certe neque in iis prædictis lassitudinibus videtur abstinendum à levibus frictionibus ex oleo dulci factis, neque à balneis temperatis, præsertimque in ulcerativis, quæ fiunt ab humoribus tenuibus acribus mordacibusque, quod laxatoriis iis medicamentis humores foventes lassitudinem digerantur, ipsorumque humiditate humorum acrimonia atque mordacitas corrigatur hebeteturque, similisque hæc videtur fuisse curatio, quam Hippocrates in pleuritide instituit, de qua ita habet: *Lateris dolorem sive is per exordia fuerit, sive postea obortus sit, tentare calidis fomentis dissolvere, non abs re existit.* Quam veritatem & Galenus in hujus loci commentario adhuc clarius expressit, ita enim inquit. *Primo autem auxilio si dolor is vel sanari vel mitigari fomentis calidis, tentandum præcipit Hippocrates. Nempe fomenta calida cutim ipsam ad perspirationes rariorem efficere, phlegmonesque sanguinem tum tenuare, tum per halitum digerere consueverunt. Quæ si facta fuerint, non solum sanguinis aliquid evacuabitur, verum quoque & affectæ quæ minus distenduntur partes, mitius exinde & mansuetius dolebunt.* Proinde ex his liquido apparet, Hippocratem omnium Medicorum facile principem, medicinæque præcipuum auctorem, ab usu laxantium in principio pleuritidis non timuisse. Igitur neque Methodici timere debebunt, in lassitudinibus etiam spontanenis tollendis, laxantium digerentiumve medicamentorum usum; quibus præsidiis ni diminuantur lassitudines (quod mirum partes, quæ ex calore à prædictorum medicamentorum usu aucto plus humoris trahant, quam evaporet, scilicet cum quæ calefaciunt, suapte natura, ut quod vicinis continetur partibus digerunt, sic & quod redundat ex propinquis trahunt) ad aliquam evacuationem accedunt, quod præceptum quoque est Galeni, qui in loco citato ita habet: *Cum igitur fomenta calida dolorem non solverint, corpus totum insigni aliqua vacuatione*

In 2. de vict. rat. in acut. tex. 1.

prævacuabis. Quare non improbanda videbitur laſſitudinum curatio hujuſmodi, quæ in laſſitudinibus, quæ adſtricti ſunt affectus, primo uſum minorum leviorumque laxantium præſidiorum exercet, ſcilicet mollium frictionum, inunctionum, atque balneorum dulcium temperate calidorum, & poſtea, levioribus laxatoriis propoſitis minime conferentibus, majorum, efficaciorumque (cujuſmodi ſunt evacuationes per ſanguinis miſſionem, atque purgationes vel catharticis medicamentis, vel clyſteribus ſubductoriis factæ) ad uſum deſcendunt. Obſervatio itaque cauſarum procatarcticarum, atque plethoræ, vel cacochymiæ ad ſanandas laſſitudines non videtur neceſſaria, cum non evariet curationem, ſed ſolummodo laxantium efficaciam; quando in non ſpontanenis leviorum uſus ſufficiat, & in ſpontanenis efficaciorum. Quæ etiam curatio eo modo conſtituta, non videtur omnibus laſſitudinibus convenire, ſiquidem in iis, quæ ex immoderato vel exercitio, vel itinere fiunt, quandoque etiam majorum laxantium uſus ad medendum veniat, ſcilicet evacuationum, atque purgationum; quod eæ laſſitudines non raro fiant in corporibus cacochymis vel repletis, in quibus cum mitioribus medicamentis corpora ſaluti minime reſtituantur, ſtatim ad vacuationes vel ad purgationes deſcendendum eſt, quod hæ in graviſſimos morbos mutari ſoleant, ſcilicet in febres ardentes, atque in viſcerum phlegmones. Cujuſmodi fuerunt, quæ (auctore Hippocrate in epidemiis) in Sileno adoleſcentulo, qui in mendacium foro decumbebat, atque in Pythione in thaſo decumbente, obſervatæ fuerunt, à quibus in ardentes acutaſque febres, & in phlegmones internorum viſcerum, quibus brevi interierunt, mutatæ fuerunt; itaque cum etiam in non ſpontanenis laſſitudinibus, levioribus remediis inutiliter tentatis, ad ſanguinis evacuationem veniendum ſit, quis quæſo non fatebitur, eam curationem à Dogmaticis ex cauſarum indicatione inſtitutam haud omnino convenire, cum eas ex laboribus atque itineribus factas ſolummodo externis levibuſque laxatoriis curent, ſcilicet frictionibus ex oleo, atque balneis dulcibus temperate calidis; cum tamen in his quoque non raro, iis medicamentis ni cedant (neque omnes laſſitudines his medi-

medicamentis cedunt) ad ſanguinis vacuationem & ad aliquam purgationem venire ſit utile. At his præmiſſis, ſigillatim de laſſitudinum curatione eſt agendum.

CAPUT XVII.

De particulari curatione ad laſſitudines perſanandas, atque de medicamentis ſingulis ad eam curationem accommodatis.

QUod ſingulis laſſitudinibus ſanandis eadem laxatoria medicamenta conveniant, non eſt, ut nunc idem ex Methodicis longiori oratione demonſtare debeam, cum ex Galeno aliiſque omnibus conſtet medicamenta ad illud commode præſtandum ſingula debere eſſe temperate calida & humida, ideoque digerentia atque laxatoria. Cujuſmodi ſunt frictiones ex oleo molliſſimæ, tum balnea dulcia temperate, atque inunctiones ex oleis temperate calidis, laxatoriiſque. Etenim hæc digerendo evacuant humorem ſimilarium partium ſpaciola replentem, atque infarcientem, humiditateque eaſdemmet partes ſimilares ſiccatas reſtituunt (ab iis profecto duabus cauſis, ſcilicet à repletis meatibus, atque ſiccatis partibus ſimilaribus præ multo calore ex motu exercitationis, vel itineris immoderati concitato omnem laſſitudinem fieri, Dogmaticorum auctoritate conſtat) Itaque proba victus ratione inſtituta, nimirum, ut primo aër, quo laſſitudine vexati utuntur, ſit calidus, & humidus, ſi fieri poteſt, non obſcurus, at mediocriter lucidus: cibus ſit paucus, calidus quoque temperate atque humidus, ſuccique optimi, cujuſmodi ſunt ova gallinarum recentiſſima ſorbilia, optimæ carnes, & ſimilia; potus ſit vinum pauciferum, cibus vero atque potus ſit modicus ſed (uti dictum jam eſt) optimus: ſomnus itidem ſit temperatus, vel aliquanto longior, quoniam humores ſuperfluentes digerit, corpuſque recreat, quiete quoque agendum erit, quando ex motu laſſitudines fiant, reliquaque his proportione reſpondebunt. Quod pertinet ad medicamenta, conferunt frictiones ex oleo dulci temperate calido, ſcilicet molliſſimæ, quæ ad-

admovebuntur volis manuum inunctis ex oleo aut comuni dulcissimo, quod, ut Galenus notat, sit expers cujusvis adstrictionis, aut ex aliquo ex iis, quæ dicemus, leviter totum corpus fricantibus bisque in die poterunt fricari corpora lassa, quippe ante prandium atque ante cœnam per duas horas, & postea inungere partes lassatas copiosiori oleo temperate calido, aut; uti dictum est, ex communi dulci, ommni adstrictione prorsus destituto, aut chamomelino, cui Galenus primum locum tribuere videtur. Namque ut Gal. ait: *chamomelum est lassitudini, ut si quod aliud conferat, opportunissimum; dolores mitigat, tensa remittit, & laxat, dura mediocriter mollit, constipataque rarefacit*; aut amygdalino dulci, aut annethino, aut quod est vel ex radicibus, althææ, vel cucumeris sylvestris paratum: Galenus pluribus in locis laudavit oleum, ipsumque lassitudinibus remedio esse affirmavit, ita, ut ipsas tollat, non minus quam frictiones ex oleo ad idem commendaverit. Igitur admovebuntur frictiones, & postea partes lassatæ perunguntur oleo temperate calido, & postea fricata inunctaque corpora per duas horas stragulis in lecto temperate calido cooperta manebunt; si vero fricata corpora balneum aquæ dulcis temperate calidum ingrediantur, in ipsoque per duas horas maneant, adprime juvabuntur. Dulcia enim lavacra aquæ temperate calida, perbelle humorem lassitudines foventem digerendo, scilicet meatibus spaciolisve vacuis cutis rarefactis, laxatisque, iis lassitudinibus remedio sunt. Itaque poterunt solæ frictiones molles lassitudines tollere, aut additis inunctionibus ex oleis temperate calidis, aut tandem addito quoque balneo, in quo morentur ad minus per horam, maneque & vesperi ante cibum; per tres horas hæc præsidia erunt admovenda. Ni vero lassitudines cesserint iis medicamentis, de efficaciore medicamento erit cogitandum, ut quandoque etiam mittatur sanguis aut per venam sectam, aut scarrificatis malleolis, aut adhibitis cucurbitulis cum scarrificatione, cutis partibus lassitudinem sentientibus: præstabit vero priusquam sanguis evacuetur, ut vel clysteribus vel alio laxatorio medicamento ex lenientibus vulgo vocatis alvus subducatur, atque laxetur.

In 3. simpl. c. 10.

In 2. simpl. cap. 5. 10. 18. & 25.

CAPUT XVIII.

De pseudolassitudine siccatoria vocata, scilicet de siccitate, squallore, gracilitateque corporum tollenda.

PSeudolassitudinem seu non veram appellant, quæ licet quadantenus lassitudini similis sit, tamen nihil veræ lassitudinis habet, neque enim partes caliditate immoderata vexantur, neque dolorem aliquem sentiunt, vel ulcerosum, vel tensivum, vel inflammatorium, sed solummodo siccitas seu ariditas atque gracilitas in corporibus apparet. Hæc vero fit, cum musculi supra modum siccantur, ita ut vestibus exutis corpus squalens, contractumque appareat, atque ad motum pigrum. Aliqui dicunt hujusmodi siccitatem seu siccatoriam vocatam lassitudinem fieri, ubi ab immoderatis laboribus, immoderatisve exercitationibus superfluitates corporum præsertimque in partibus subcutaneis immoderatius digeruntur, evacuanturque; siquidem ab ipsis distenta corpora laxari deprehenditur, atque nihil aliud fieri præter siccitatem. Ceterum non videtur verum; quod à nobis modo dictum est, in hac lassitudine scilicet corpora squalentia & contracta apparere, & in hanc affectionem venisse ab immoderatis exercitiis immoderatius digerentibus atque evacuantibus humiditates corporum; ita ut propter immoderatam evacuationem humiditatum partium carnosarum cutis eorumdem corporum siccetur, squalensque reddatur: quomodo sicca ac squalens cutis, quæ adstrictum affectum perpetuo denotat, immoderatam evacuationem, quæ morbus est profluens sive laxus, significabit? vel melius quomodo ab immoderata evacuatione, quæ morbum laxum facit, siccam ac squalentem cutem fieri audebimus affirmare? Hippocrates huic difficultati satisfacere videtur, cum ita dixerit: *omnis extenuatio laxat cutim, deinde distenditur.* & Galenus in commento, ait: *Ubi extenuatur propter consumptionem humiditatis partium carnosarum substantia carnosa, cutem laxari, perinde ac utres evacuati & vesicæ laxantur, ubi vero nedum carnosæ substantiæ* In 6. epid. 3. tex. 29.

humiditas absumpta est, at quinimo etiam cutis substantia, tunc cutis quoque distenditur, eo profecto modo, quo utres & vesicæ etiam ipsarum evacuata consumptaque substantia, siccescunt, atque densantur; itaque si verum erit; corpora siccatoria lassitudine affecta, sicca, squalida & contracta conspici, verum quoque erit prægressam fuisse immodicam evacuationem & in substantia carnosa cuti subjecta & in cute ipsa, unde siccata squalensque reddita sit, at neque hoc videtur rationi consentaneum quod in affectu laxo, cutis sit sicca & squalida, quando alias docuerimus potius eam mollem, humidamque esse oportere; & mirum est, quod antiqui hunc affectum laxum morbum fecisse visi sint, quod sane reipsa ita esse cognoscitur, quod subsequatur immoderatam humiditatis utilis evacuationem, ut in hecticis fit, nam & in ipsis tandem immoderatius consumptis usque ad cutem ipsam humiditatibus, cutis tenditur, siccescit, atque squalida fit, cujusmodi in fronte illorum observatur. Ceterum non inconvenit corpus aliquod intus laxo morbo vexari, cum ejus cutis densa adstrictaque sit, quod uti dictum est, in hecticis tabidis plane fit, qui cum interius patiantur morbum laxum, nimirum qui in continua utilium humiditatum consumptione atque evacuatione sint, qui etiam exutis vestibus cutem habere deprehenduntur siccam, tensam & squalidam; hincque est, quod Medici Dogmatici ipsorum corpora, ut humefaciant & refrigerent, primum in balneum calidum & mox repente in frigidum injiciunt; in calidum inquam, quo cutis adstricta aperiatur & emollescat, ut humiditas per ipsius meatus & ad carnosam substantiam pervenire queat. Itaque merito nos dicimus hanc lassitudinem, quæ immoderatam nedum superfluitatem sed quinetiam utilium humiditatum evacuationem subsequitur, esse morbum mixtum ex adstricto atque ex laxo, & quia magis urget laxus affectus, ideo victu pleniore boni-que succi opus erit, tum vino in potu, & quia meatus interni quippe in carnosa substantia laxiores facti sunt, idcirco balnea & alia medicamenta debent esse quovis modo adstringentia, sed quia cutis adstricta, clausisque ejus meatibus, quæ adstringunt non possunt exterius ab obstructis meatibus cutis pervenire ad

car-

carnosam substantiam roborandam, ideo primum, utuntur balneis temperate calidis & inunctionibus, quibus laxiores reddantur cutis meatus, & postea modice ipsis rarefactis, protinus, ut recte Galenus animadvertit, in frigidam aquam exiliant, est necesse: At Galenus consulit, ut aqua balnei sit calidior, quæ sensim contrahat & calefaciat & quadantenus cutem roboret, ne immoderatius ipsa ex calido balneo laxetur, & postea ut in frigidam exiliant est opus ad cohibendam laxitatem in carnosis partibus. Aëtius hunc affectum omnino laxum fecit, idcirco omnino adstringi cutem in iis oportere, non tamen frigida aqua, sed calidiori adstringendum credidit. Galenus vero longe securius primo cutem moderate laxat, & mox frigida aqua per eos meatus ingressa carnosam substantiam immoderatius laxatam cohibet, quod cutis laxo affectu non laboret, sed ipsius cutis siccitas & gracilitas adstrictus affectus sit; simili fere modo diximus in libris de medicina Ægyptiorum, mulieres graciles pinguefieri, nimirum usu balneorum dulcium tepidorum, scilicet quod attractum ab ipsorum modico calore alimentum ad carnosas partes quadantenus cohibeatur, & densetur, neque dissipetur, quod fit à balneis calidis omnino laxatoriis, plurimum digerentibus, quibus corpora & pinguia & carnosa gracilescunt. Sane iis patet, quomodo corporum siccitas gracilitasque corrigatur, atque ea particulatim, quæ ob immodicam evacuationem humorum cum superfluentium, tum humiditatum quoque utilium ex immoderato labore contractam, haud probe medicamentis sublatam. Nunc super est, ut de obesitate etiam loquamur.

In 3. de sanit. tuenda cap. 7.

CAPUT XIX.

De corporum obesitate corrigenda.

IN his, qui immodice obesi sunt, minuendum nutrimentum est, augendaque corporis exhalatio. Unde cibus potusque paucus, & tenuioris pauciorisque sanguinis, vel etsi multus sit, tamen in paucum nutrimentum vertatur, vinum vero semper paucum & aquosum erit, deprehensum etenim est, vini

copiam haud minorem partem ad obesitatem faciendam habere: quare in primis cibus potusque minuendus est, laxitasque corporis augenda est; quo assiduæ alvi dejectiones maxime in his desiderantur urinalesque evacuationes, immoderatæque sanguinis, hæmorrhoides & menses assidue profluentes corpora emaciant, quæ ni sponte fiant arte hæc omnia procurentur; celeres exercitationes cujusmodi est cursus, atque copiosi sudores, evacuationes quoque per poros cutis insensibiles ex balneis naturalibus sulphureis, bituminosis, nitrosisque aut ex dulci aqua calida paratis, chamomeloque vel anetho, vel ruta, vel origano, vel pulegio, althæa, fœnugræco & similibus alteratis. Frictiones item molles laxatoriæ ex oleis laxatoriis calidis. Quibus quidem omnibus sedulo admotis, obesitatem diminui non est mirum, cum obesitas morbus sit adstrictus, illaque omnia præsidia sint maxime laxatoria. Galenus quomodo quendam obesum ad mediocritatem carnis reduxerit, hunc in modum scripsit: *Ipse namque præpinguem quendam parvo tempore ad mediocritatem carnis reduxi, celeri primum cursu uti cogens, dein sudorem linteo vel molli admodum vel admodum aspero detergens: ab his, unguentis evaporantibus, quæ hodie acopa medici juniores vocare solent, largissime perfricui: ac post ejusmodi frictionem ad balneum produxi: à quo non protinus cibum dedi, sed quiescere interim jussum, aut etiam consuetum aliquod munus obire, rursus ad balneum secundo egi: postea ciborum multitudinem, qui parum nutrirent, apposui eo consilio, ut saturarent illi quidem, ceterum exiguum nutrimenti in totum corpus submitterent.* Addunt obesis conferre animi passiones, quando mærores, iræ, excandescentiæ, gaudia quoque in corpore augeant exhalationem, utilesque carnosarum partium humiditates absumant, sicuti etiam vigiliæ, nonnuli & carceres laudant, in quos si casu obesi inscii propter aliquod facinus conjiciantur & diu molestissimo animo maneant excarnes redduntur.

In li. 6. de sanit. tuend. cap. 8.

CAP.

CAPUT XX.

Ad rigorem, horrorem frigiditatemque atque ad caliditatem in corporibus corrigendam.

BAlnea calida, cum naturalia, ſcilicet ſulphurea, bituminoſa, nitroſa, tum arte facta ex aqua dulci calida, alterata herbis calidis diſcuſſoriis, cujuſmodi eſt chamomelum, anethum, ruta, fœnugræcum, melilotus, pulegium, origanum, calamintha, & ſimiles aliæ; tum inunctiones etiam maxime juvant oleorum calidorum, nimirum laxantium, cujuſmodi eſt chamomelinum, anethinum, rutaceum, laurinum, & quod paratur ex ſinapi, & ex ebuli althææque radicibus, & cucumeris ſylveſtris, & cyclaminis, & bryoniæ & ſimilium; omniaquoque utilia erunt unguenta acopa Græcis dicta. Nonnulli etiam ad rigores, horrores & ad frigiditates, præmiſſis frictionibus mollibus, illinunt dorſum aliquo oleo ex prædictis, præſertim in febribus periodicis, per duas horas ante acceſſionem, propinato ſimul medicamento aliquo laxatorio. Unde Dioſcorides commendavit, dari per os, ſmyrnii, petroſelini, hypoſelini, vel apii ſemina trita, ad geminas drachmas ex vino calido; vel exhibebat modicum laſerpitii, ſcilicet grani milii magnitudine, cum pipere, thureque tritis ex vino, vel myrrham fabæ magnitudine cum pipere, Galenus illinebat partes refrigeratas oleo, in quo euphorbium fuerit diſſolutum. Contra vero ad calorem & æſtum caloris emendandum balnea itidem laxatoria, non poteſtate tamen calida, ſed ea quæ ex aqua dulci temperate ſeu tepide calida fiunt; & hinc eſt, quod nos alias demonſtravimus morbum tum calidum tum frigidum, quod uterque adſtrictus ſit affectus, iiſdem balneis (quod laxatoria ſint) depelli; eodem itidem modo quod iiſdem inunctionibus laxatoriis, uterque itidem morbus cum calidus tum frigidus tollatur. Unde deprehenſum fuiſſe à Methodicis, morbos calidos frigidos, humidos, atque ſiccos non habere ad curationem inſtituendam propriam indicationem, cum hi ſinguli (quod ſint adſtricti) laxatoriis medicamentis tollantur.

In 2. yporiſton. cap. 23.

In. 1. de mat. med.

FINIS LIBRI QUARTI.

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER QUINTUS.

Caput Primum.

Um ſuperioribus libris dogmata, quibus Methodica medendi ſecta fovebatur, nos & propoſuerimus, & de ipſis accurate diſputaverimus, librumque etiam præmiſerimus de Methodicorum prophylactica medicina, reliquum erit, ut cæptum laborem proſequentes, de morbis Methodica medicina tollendis agamus; de quibus (cum alias demonſtraverimus eos eſſe aut adrictos, aut laxos, aut ex adſtricto laxoque mixtos) acturi, primum de adſtrictis ſcribemus, ſecundo de laxis, atque tertio de mixtis ex adſtricto & ex laxo. Noſtrum etenim inſtitutum eſt, totam medendi artem ex illiuſce Methodicæ ſectæ placitis docere. Nunc vero de adſtrictis morbis acturi, à febribus exordiri libuit, quod hæ frequentius Medicis occurrant, familiariuſque in quovis anni tempore graſſentur, atque homines cujuſvis naturæ, ætatis & regionis corripiant, non minuſque etiam quod ipſarum non paucæ maxime periculoſæ ſint. Neminem propterea abſque febre mori poſſe haud paucis perſuaſum eſt. Itaque de febrium curatione ex Methodicorum placitis nunc primum agemus. Verum Methodici veluti cum Dogmaticis in multis

ad febrium, aliorumque morborum durationem esse noluerunt, ita in eorundem affectuum notitia assequenda vel nihil vel parum ab ipsis differentes fuerunt, præsertimque in febrium cognitione; in hoc tamen cum illis minime convenerunt, quoniam (ut nuper etiam ex ipsorum sententia dictum est) febres plærasque ad adstrictos morbos referre non dubitarunt. Quod dogma scimus Dogmaticos haud parum damnasse. Ceterum qua ratione illud ipsis fuerit persuasum, nunc, quod alias dictum sit, libenter non repetimus, scilicet omnes febres esse adstrictos morbos dicendas. Quibus aliquando etiam laxus profluensve affectus conjungitur, cujusmodi sunt ardentissimæ, colliquentes, hecticæque tabidæ: in his enim præter adstrictum affectum, qui est calor igneus, aut in spiritibus (ut ajunt Dogmatici) aut in humoribus, aut in partibus solidis accensus, adstrictusque, intra corpus vero ob vehementissimum calorem laxus quoque affectus fit, quippe ab immoderato calore arteriarumque osculis intro laxatis ac diffusis nativo & humido & calore exhalante, de qua re posterius loquemur. Sed his præmissis nunc ad febres sermonem convertimus, & priusquam ad curationem tractandam declinemus, ea primum, quæ faciunt ad ipsarum notitiam, dicenda sunt, atque ea quoque, ubi opus fuerit, quæ faciunt itidem ad prognosim. Porro, quod pertinet ad cognitionem essentiæ seu naturæ febrium, illud unum in primis, ut quid febris sit deprehendamus, supponi oportere, scilicet febrem Græcos πυρετὸν dixisse, ἀπὸ τῦ πυρέττω id est febricito. Alii πυρεξίαν, id est, igneam dispositionem, quam ex latinis non pauci calorem igneum, extraneum, atque præter naturalem nominarunt. Unde aliqui hunc affectum definientes, nativi caloris ad igneum conversionem, & alii immoderatam caliditatem in toto corpore diffusam esse voluerunt. Addunt, quæ hominem & actionem lædat. Ceterum secundum Hippocratem, præclarosque alios Medicos, & secundum etiam omnium hominum (Galeno auctore) opinionem, febris caliditas est præter naturam in totum animal sparsa, aut saltem in plures partes, aut in nobiliores quidem accensa, quæ utiles actiones maxime lædit. Arabes dixerunt esse calorem extraneum ac-

Hipp. in 6. epid. sect. 5. tex. 31, Gal. in. 2. de cau. morb. cap. 20. Et in 1. aphoris. com. 14. & 16. Gal. in 8. meth. med. cap. 1. In 6. epid. sec. 1. com. 29. Avicen. Averrh. 5. collig. cap. 3.

accenſum in corde, atque mediantibus ſpiritu aut ſanguine per arterias & venas in totum corpus procedentem, lædentemque actiones. Vel quod ipſa ſit calor compoſitus ex calore nativo atque ab extraneo, à corde ad totum corpus miſſus, actiones paſſioneſque lædens, nonnullis viſum eſt. Ex his ſat erit, nos deprehendiſſe febrem calorem eſſe naturalem auctum ad immodicum ſeu ad igneum mutatum, in corde aut primo aut ex aliis partibus incalefactis accenſum, perque totum corpus diffuſum, hominem, actioneſque diu lædentem. Febris vero complures habet differentias (loquimur de febribus quæ per ſe tales ſunt, de ſymptomaticis autem poſterius) ſiquidem ex calore febrili, quædam tactui acres & mordaces ſunt, quarum aliquæ continuo tales tactui apparent, & in aliquibus non continuo, vel ſtatim, ſed poſtea mordacitas ſentitur; quædam miti benignoque calore corpus afficiunt, taleſque tactui ſentiuntur: aliæ cum multo calore, aliæ cum pauco, illæ ardentes, colliquanteſque, hæ ſynochæ dicuntur. Quædam humidæ & quædam ſiccæ, hæ ardentes hæcticæ maraſmodes dictæ, illæ amphimerinæ & ſudorificæ. Quædam etiam frigidæ nominantur, non quod frigida febris exiſtat, at quod, etſi intus ægroti calore æſtuent, exterius aut non calidi, aut parum ſentiuntur, aut in quibus extremæ partes algent, & internæ uruntur. Calidæ dicuntur ubi corpora omnino cum extra, tum intus calore exæſtuant, ut ardentes. Ex motu vero febres quædam celers, ſcilicet quæ cito reſolvuntur, ut ephemeræ: quædam longæ, chronicæ dictæ, cujuſmodi ſunt amphimerinæ, & nonnullæ ex tertianis ſpuriis, quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ, octanæ & nonanæ. Quædam ſervant ordinem, quædam inordinatæ ſunt ut erraticæ; quædam continuæ, quædam intermittentes, quædam ſynceræ, quædam ſpuriæ, aliquæ ſimplices aliquæ compoſitæ, aliæ benignæ, & ſimplices, quæ ſignis ſecuriſſimis quarto die (Hippocrate auctore) aut citius deſinunt. Aliæ maleficæ, quæ omnium deterrimæ ſunt, ſignis affligentes periculoſis, quarto itidem die aut citius interimentes. Aliquæ ex loco læſo nomen invenerunt, ut hepaticæ, ſplenicæ, peripneumonicæ dictæ, quas non ſimpli-

plices febres, sed phlegmonem symptomata veteres appellarunt. Demum ex materia, quæ primo accenditur, triplici quoque eæ distinguntur genere; etenim ipsarum aliquæ, quæ in spiritibus accenduntur, ephemeræ atque diariæ dictæ, quædam, quod partes solidas occupent, hecticæ & habituales dictæ fuerunt, & quæ in humoribus consistunt, putridæ; longe pluribus febres interstingui differentiis, haud ignoramus, at propositas perspectas habuisse, præsenti negotio sufficiet. Neque enim nostrum fuit institutum, de iis omnibus, quæ complures scripserunt, prolixius agere.

Caput II.

De febris generatione.

Febris generationem duo perficiunt, scilicet materia, atque caloris effectrix causa, illam ex dogmaticis spiritus, humores, atque solidas partes corporis dicimus: hanc quidlibet calorem immoderatum faciens. Hippoc. in libris de morbis, ex humorum plenitudine, & à bile (quam febris nutrimentum vocat) vehementiorem febrem fieri scriptum reliquit; & in libro de locis in homine, expressit, *bilem & pituitam corpore conclusam, quæ quieverit & non refrigeratur, neque exeat, neque moveatur, neque aliud subeat* (quod fortasse idem est ac si dixerit & obstructionem non diflatam, seu non ventilatam) *febrem accendere.* Unde obstructionem atque prohibitam transpirationem febrium gignendarum causam fecisse videtur; quod sane de putridis & de aliquibus diariis, quæ fiunt meatibus corporis obstructis Dogmatici concesserunt. Quæ Hippocratis opinio Methodicis, qui omnes febres ad adstrictum retulerunt, non parum favere videtur. Ab humorum putredine febres omnes nasci, aliquibus ex antiquis fuerat persuasum. Quod si febrem, nativi caloris ad igneum conversionem, & quadantenus ejusdem caloris nativi passionem esse dixerimus, à veritate haud erit alienum. Cujus quidem sententiæ fuit olim omnis ab Athenæo Chorus, cum quibus (exceptis ephemeris) Galenus consentiit.

Tex. 17. 22. 23. & 25.

In tex. 38.

Kk tiit.

In 2. de diff. feb. cap. 5.

tiit. Asclepiades vero (ille inquam, qui tantopere antiquorum medicinam damnavit, ut ausus fuerit, illorum rationem medendi, mortis meditationem appellare) febres à corpusculorum sive atomorum in corporibus statione, & vehementes ab eorundem obtrusione fieri credidit. Post ipsum Galenus (quem in multis vel etiam uni Hippocrati haud immerito nonnulli prætulerunt) satis aperte caloris febrilis accensionis causas ex peripateticorum dogmatis docuit. Cum dixerit: *ex motu corporis, animique immoderato calorem accendi; aut ex putrefactione humorum, aut à rei calidæ vicinia; vel à pororum cutis constipatione; vel ab usu atque esu calidorum; aut denique ex multis horum simul concurrentibus.* Motu corporis, animique calorem concitari philosophis, quos à concussa silice elici ignem non latuit, est maxime evidens. Corpus ab immoderato exercitio, aut à labore primum patitur quandam lassitudinem, quæ ni tollatur, in corpus extensa auctaque febrem incurrit; non secus atque ab ira, mœrore & studio immoderato, quæ animi itidem sunt motus, homines sæpius in febres labuntur. A putredine igneum quoque calorem concitari, stercora atque semina putrescentia nobis argumento sunt: cum res putrefactæ calefaciant. Non minusque etiam inflammationes, erysipelata, herpetes, carbunculi, qui sunt putrescentium humorum effectus, in partibus corporis igneum calorem concitent. A calidorum vicinia corpora calefieri, quis ignorat? cum observetur ab omnibus in calore solis & in igne ustis plurimam caliditatem excitari, & unam partem corporis ex inflammatione calefactam toto denique corpori communicare calorem. A pororum vero constipatione caloris effluvio intercepto, atque calidarum fuliginum impedita cohibitaque solita evacuatione, corpora incalefieri, neminem Medicorum latet. Quo Galenus merito complures ex balneis aquæ marinæ atque aluminosæ (quoniam hæ adstrictione meatus cutis densant constipantque) in febres incidisse, scriptum reliquit. Ab usu itidem calidorum, quod in iis, qui balneis sulphureis frequentius, aut immoderatius usi fuerunt, observatur calorem accendi febrilem, atque non minus ab esu calidorum, atque à calidis potibus veterum vinorum,

In lib. de caus. morb. cap. 2.

In 2. de differ. feb. cap. 11.

cuie-

cuique plane notum est. Etenim vehementer acrium esus frequens aut immoderatus, vinique meri antiqui immoderatus itidem potus, usque adeo corpus totum aliquando calefaciunt, inflammantque, ut inde illos in febre prolabi, non sit mirum. Eodem modo medicamenta vehementer calida, cujusmodi sunt euphorbium, calvina, sulphur, & similia, quæ merito medici inflammantium venenorum genere comprehenderunt, calorem profecto febrilem accendunt, nativumve calidum in igneum mutant. Porro, ut parcius magis ad quarundam febrium generationem descendamus, de diariis vocatis, quæ Græcis quoque ephemeræ nominantur, quod per diem nimirum finiantur, affirmamus, eas omnes à causis procatarticis immediatis, scilicet aut ab adstrictis, clausisve meatibus cutaneis, vel ex balneis facultate adstrictoriis, qualia sunt aquarum salsarum, aluminosarum, calchantodumque, vel ex ambiente frigido, vel ex balneis frigidis, vel à nive, vel à gelu, vel ab immodico solis ardore, vel ex ira, tristitia, timore ingenti, vel ex immoderatis exercitiis, aut laboribus, ex lassitudinibus non sublatis, à fame, siti, ebrietate, cruditateque. Itaque proprium ephemerarum esse (ut singulæ à causis procatarcticis fiant) deprehensum est. Putridæ vocatæ omnes id proprii quoque habent, quoniam à corporis meatuum clausione quomodolibet facta, generationem nanciscantur: quod ob eam causam, scilicet ob meatuum adstrictionem humores conclusi, minimeque ventillati necessario putrefiant, & febrem accendant. Galenus tamen affirmasse visus est, absque ulla meatuum clausione putridam febrem accendi posse, scilicet pestilentem cordis; quippe à putrescibili qualitate aëris coinquinatis putrescentibusque humoribus; hoc facit aër putrescibili qualitate infectus, per inspirationem attractus, humores calidum innatum, quo conservantur imputres, dissipando ac veluti extinguendo. Hecticæ non raro ephemerarum seu diariarum modo, ex ira, mœrore, tristitia, atque à studio incipere solent, at plærumque ab aliis affectibus, quippe à tertianis febribus, atque ab ardentibus, corporis partes & carnosas, & fibrosas & membranosas incendentibus, colliquantibusque, quo colliquativæ hæ febres

Gal. in 1. de diff. feb. cap. 3.

Gal. in 2. de diff. feb. cap. 11.

etiam dictæ fuerunt. A pulmonis quoque, thoracisque affectibus inflammatoriis, suppuratione, ulceratione que (quem affectum phtoin & phytsim Græci vocant) hecticas excitari deprehensum est. Non minus & à ventriculi, hepatis, intestinorum, renum, aliarumque nobilium partium inflammationibus, tumoribus, suppurationibus, ulceribusque tales febres accenduntur. A siccatione etiam totius animalis, atque cordis hecticæ fiunt; atque non minus etiam à longis lienteriis, diarrhœis, atque dysenteriis.

Caput. III.

De febrium Ephemerarum seu diariarum curatione.

Græci ἐφήμερον πυρετὸν, latini diariam atque ephemeram ab ephemero animali (quod per diem tantum unum vivere Aristoteles scribit) hanc febrem appellarunt, quod nimirum hæc quoque plerumque die una finiatur. Quandoque tamen tribus diebus (quam synocham non putridam vocant) producitur. At Arabum aliqui negant synceram ephemeram aliquando (ut aliquibus observatum est) sex integris diebus perdurasse. Hanc febrem ab aliis multa signa distinguunt, sed inter alia, quod omnis diaria ab aliqua procatarcticarum caussarum recenti, manifesta, atque immediata fiat, cujusmodi est, ira, mœstitia, timor vehemens, gaudium, caliditas, frigiditas, exercitium, labor, inedia & aliæ similes. Putridæ quoque febres aliquando à procatarctica caussa incipere possunt, scilicet & ab ira, & à labore, tristitia & ab hujusmodi aliis: sed non immediate quidem, verum mediantibus humoribus aut copia aut qualitate facile putrescibilibus; ex aliqua enim illarum caussarum calor accenditur, in igneumque vertitur, quo postea putrefiunt humores, febrisque putrida fit; alterum signum est ex præcipuis, quod hæ febres careant pravis symptomatibus; ex calore vero, quod tactui non molestus sit at vaporosus & suavis. Et pulsus in hisce febribus servant æqualitatem secundum naturam, mollitiem ordinemque, & cum mutantur, ma-

In lib. 5. de nat. anim. cap. 19.

Avicen. libro 4. fen. 1. tract. 1. c. 5.

Gal. in 2. de crisib. cap. 13.

Gal. in 9. meth. cap. 4. & in 6. epid. sect. 1. com. 29.

majores, celeriores, atque frequentiores evadunt: sunt etiam vehementes, magni; ni molestus humor aëris, vel frigidus os stomachi lædat, tunc enim neque æqualitatem, neque magnitudinem pulsus servat, cum & prælangueat, & inæqualis appareat, veluti in iis, quæ à vehementi frigore, atque à vehementi cum solis ardore tum labore excitantur, pulsus duriores observantur. *Urinæ prima die aliquam concoctionem præ se ferunt, bonique coloris existunt.* Avicenna dixit, *si urina prima die concocta appareat, & pulsus fuerit bonus ephemeram febrem judicato.* Quibus signis merito Gal. prima die hanc febrem cognosci posse statuit. Nunc ad curationem descendimus. Quæ per se non videtur necessaria, scilicet quia morbus salutaris est, & sponte una die tollitur, neque ob id ullo egere auxilio videtur. Quo de harum febrium (licet in aliis ad curationem scripserint accuratissime) curatione complures ne verbum quidem. Verum cum mutari vel in hecticas (etenim hecticæ sive scheticæ incipientes ab ephemeris non differunt) vel in putridas possint, & ea via hominibus perniciem inducere, merito ad eas quoque tollendas medicamenta inventa sunt; cum vero calor febrilis, qui in spiritibus quippe in hepatis & cordis sanguine, & in animalibus spiritibus ceu in materia accensus, ac veluti intus adstrictus, sit relaxandus, & digerendus, ita ut totus exhalet, & resolvatur. Unde facile cognoscitur diariam esse adstrictam passionem, quæ idcirco pro curatione instituenda indicat usum præsidiorum laxantium. Quo mirum non est, si omnes Medici in hoc convenerint, ut balnea aquæ dulcis, & inunctiones laxantium oleorum omnibus diariis vexatis medeantur, Gal. dixit, *omnes balneo curari oportere.* Quod genus auxilii si recte tractetur nedum his, at longe pluribus aliis febribus maxime conducet. Recte sane exercentur in Ægypto, in Arabia, & in aliis orientis calidis regionibus, quod ibi ob aëris caliditatem & iis maxime corpora utantur, & habeant innumeras balneorum ædes magnifice constructas, ut nos scripsimus in libris de medicina Ægyptiorum, in quibus balneorum usus diligentissime exercetur. Hic usus antiquis nedum ad ephemeras, sed ad omnes alias febres fuit maxime cognitus. Ni vero balnea

Gal. in 2. de crisib. c. 13. Gal. in 3. de præsag. ex pulf. c. 7. Avicen. lib. 4. fen. 5. trac. 1. c. 5. Gal. in 1. de diff. feb. c. 7. & in 2. de crisib. cap. 13. Loco citato. In lib. 8. meth. med.

Gal. 1. ad Glau. cap. 3.

recte tractentur, omittenda erunt, nam plus damni quam commodi afferre possunt. Qui balneis utuntur, cum aëre calido solii, tum lavacro opus habent. Aqua lavacri calida digerit, & magis humectat, unde corpora febre diaria vexata ex ira, tristitia, lassitudine, vigiliis, cura, cogitatione, humore & ab aliis similibus causis, debent ex Galeno plus in balneo aquæ temperato calidæ morari, ut corporum siccationem corrigant, quod & Methodici ad quamcunque siccitatem tollendam faciunt, quippe arefactas partes corporis aqua calida humefacientes. Aurelianus ad siccitatem ariditatemque linguæ aquam calidam exhibet; in iis vero diariis, quæ a cutis meatuum constipatione & ab externarum partium inflammatione fiunt, veluti à bubone in inguine (quod majori indigeant digestione quippe adstrictis meatibus cutaneis, cohibitis vacuationibus, quod intus clausa maneant, quæ digeri fuerant solita) ac vel etiam ex bubonibus, quod adsit sanguinis copia, ex quo fluxio ad bubonem fovetur, ideo plus isti ex Galeno itidem in aëre calido solii morari debebunt, ad majorem digestionem, & postea ingredi balneum oportebit. Alterum præsidium, quod non minus balneis utile ad hasce febres æstimatur, est olei calidi dulcis inunctio, ipsa enim laxat, ac digerit: consulit vero Gal. præmitti singularum partium corporis frictionem mollem oportere, quoad corpus incalescat, & postea inungi, vel simul & inungi, & fricari oportere dixit: nempe ex oleo tepido & multo adstantes mollibus manibus perfricare oportere febricitantes, eosque maxime qui ex lassitudine primo, & secundo ex cutis constipatione, atque demum ex bubone tali febre conflictantur. In iis, qui lassitudinem passi sunt, adest quædam phlegmonosa affectio tum in musculis tum in articulis. Unde merito olei tepidi inunctione copiosa est opus, quæ potest partes tensas relaxare, caloremque humiditate hebetare, scilicet ejus acrimoniam, atque siccatos cum musculos tum articulos humectare. Hæcque duo præsidiorum genera efficaciter quamcumque ephemeram febrem tollent, quippe balneum aquæ dulcis temperatum & oleum dulce temperate calidum, cujusmodi erit commune maturum, ac recens, amygdalinum dulce,
iri-

irinum, chamomelinum, lilinum, & aliud ſimile. At aliquis petet, quamobrem neque ſanguinis vacuatio moliatur, neque purgans exhibeatur in ephemeris, cum hæc præſidia inter laxatoria primum locum obtineant? id non fit, quoniam hæc præſidia laxatoria magna ſunt, ideoque febri ephemeræ, quæ morbus adſtrictus magnus non eſt, non conveniunt; unde minora ſufficiunt laxatoria. Victus vero in omnibus diariis optimi ſucci, facilis coctionis, qualitate calidus & humidus, quantitate modicus, maxime in iis, quæ ex cutis adſtrictione & ex bubone fiunt, quod, ut dictum eſt, in his digeſtione concluſarum fuliginum ſit opus, veluti in diariis, quæ fiunt, ex laſſitudinibus, ira, triſtitia, mœſtitia, cogitatione, ſtudio, amore, ac ex aliis ſimilibus cauſis cibus non ita parcus requiritur, in quibus etiam vinum aquoſum, modo caput non doleat, neque tempora pulſent, concedetur.

CAPUT. IV.

De febrium putridarum cognitione

QUod frequentius Medicis putridæ febres occurrant, ac magnum faceſſant negotium, quia curatu difficiles, & periculoſæ ſunt, ideo de his accuratius nunc agemus. Febres putridas vocamus, cum quovis humore, & in qualibet parte corporis, putreſcente corpus incaleſcit, ipſaſque etiam ab iis diſtinguimus, quæ inflammationem ſive phlegmonem ſubſequuntur (ſymptomata partium inflammatarum haſce febres Medici appellant) exempli gratia, phreneticas à cerebro, pleuriticas à pleura, peripneumonicas à pulmonibus, hepaticas ab hepate, ſplenicaſque à ſplene inflammato vocarunt; atque ita de aliis dicendum. De quibus modo non agimus, at de illis ſolummodo quibus primario corpora incaleſcunt. Quæ hiſce ſignis nobis innoteſcent: quorum primum erit, quod nulla putridarum fiat ex cauſa procatarctica immediate, nam ephemerarum proprium eſſe, ut ab iis cauſis fiant, diximus. Quare cum quis cœperit febricitare nulla antegreſſa cauſa exter-

Gal. in 2, de diff. feb. cap. 8.

terna, uti eſt ſolis ardor, refrigeratio, exercitium, labor, ira, & aliæ hujuſmodi generis, profecto ea erit febris ex putridis. Quandoque vero & has quoque a procatarcticis fieri contingit, mediis tamen humoribus copia vel qualitate facile putreſcibilibus. Unde non immediate putridæ ab hiſce cauſis fiunt, ſed ephemeræ tantummodo. Putridarum calor acris ac mordax eſt, tactui maxime moleſtus, præcipueque in augmento & in ſtatu, in principio vero obſcure mordacitas apparet. Variatque hæc caloris acrimonia & mordacitas intenſione ac remiſſione in variis febribus, in bilioſis acriori & mordaciori apparente, ac in pituitoſis minus eſt mordacitatis, inæqualis quoque eſt putridæ calor. Quæ ex his cum rigore, nulla antegreſſa cauſa, fiunt: putridæ ſunt, proprium non minus putridarum videtur, ut pulſuum in principio compreſſio, quam Græci θλίψιν vocant, fiat: quippe febre incipiente, pulſus parvus inæqualiſque comprehenditur, ni fiat ob aliquem humorem os ventris vel mordicantem vel quovis modo afficientem. Signum proprium atque inſeparabile putridarum eſſe Medici faciunt, ſi in augmento febris pulſuum ſubmiſſionis ſive contractionis (ſyſtolem dicunt) velocitas obſervetur, ſyſtole enim velocior redditur ob copiam fuliginum expurgandarum: contra dyaſtole, id eſt dilatatio tardior; quare ſyſtole velocior, dyaſtoleque tardior obſervata certum putridæ febris ſignum eſſe ſolet. Hinc collige quoque pulſus in hiſce febribus eſſe inæqualis. Vulgatumque eſt apud omnes, pulſus & caloris inæqualitatem putridarum eſſe notam certam. Quibus etiam accedit, quod quies integra poſt declinationem non ſuccedit, quo putridæ ab ephemeris, quæ integram ſynceramque quietem habent, differunt. Urinæ in hiſce febribus, nunquam in principio magnum aut effatu dignum coctionis indicium præ ſe ferunt; atque ita, ut in principio crudæ appareant, aut in ipſis (ni crudæ ſint) debile coctionis rudimentum appareat. Hiſceque indiciis putridæ febres quæ ſunt, nobis innoteſcet. Harum vero quædam à principio ad finem uſque perſeverant, quas continuas Medici vocant, & quædam non perpetuo, ſed cum aliqua intermiſſione ægros affligunt, quas idcirco intermit-

mittentes appellant. Continuæ vero dupliciter adhuc differunt, quando ipſarum quædam a principio ad finem uſque unam acceſſionem abſque ulla remiſſione habere obſerventur, cujuſmodi febris genus Græcis ſynochos, latinis continens dicitur, quo genere ſynochus atque cauſus ſive ardens comprehenditur; illa etiam ex vario accenſionis modo triplex eſt, quandoque calor accenſus à principio ad finem uſque augetur, atque hanc Græci epacmaſticam, id eſt, augeſcentem vocant, altera à principio decreſcit uſque ad finem dereſcens & paracmaſtica dicta, quæ ſtatim ſummum vigorem habet: demum tertia homotonos dicitur, quod à principio ad finem uſque eundem caloris ſive accenſionis tonum ſervet. Hæque omnes continentes dicuntur, quod unica in ſingulis à principio ad finem per multos dies durans fiat acceſſio. Quo genere, ut diximus, & ſynochæ omnes & ardentes comprehenduntur. Quædam vero à principio quidem ad finem uſque continuant, cum quibuſdam tamen remiſſionibus. Quæ febris differentia Græce συνεχὴς, id eſt continua dicitur, à priori quippe ſynocho diſtincta, quoniam habet plures remiſſiones, & ſynochus unica tantum abſolvatur acceſſione, abſque ulla remiſſione, ſub hac febre tres comprehenduntur, quippe ſynocha non putrida, putrida, atque ardens, cauſos Græcis dicta; ſub ſynechi nomine omnes continuæ, quæ nulla alia, quam humorum, à quibus fiunt varietate, differentia interſtinguuntur, alias quidem Medici bilioſas, quaſdam pituitoſas, atque alias atrabilioſas faciunt. Hæ omnes foventur à putrido humore in venis parvis, ut Dogmatici dicunt, accenſo, atque illæ in magnis venis prope cor & viſcera. His adduntur intermittentes, quæ aut ſunt tertianæ, quippe quæ alternis diebus moventur, propter bilem (ut dicunt) extra venas, aut in toto corporis habitu, ut Gal. docuit, aut in prima corporis regione circa præcordia, putreſcentem: aut quotidianæ ex pituita, quæ quotidie acceſſionem habet: aut quartanæ ab humore melancholico, quæ de quarto in quarto moventur, vel quintanæ, ſeptimanæ, octomanæ, atque nonanæ dictæ, quæ ab humore craſſiore fiunt, aut demum erraticæ ſeu inordinatæ dictæ. Atque tot ſunt febres putridæ. His vero

febres pestilentes addimus, quod aut synochæ sint, aut continuæ, & quandoque (ut aliis visum est) intermittentes, quod tamen ab eruditis Medicis receptum non est. Nunc iis præmissis, easdem particulatim febres ex suis signis, atque ex caussis cognoscamus, à continuis inchoantes.

Caput V.

De continuarum febrium cognitione.

Σύνοχος & συνεχὴς differunt, licet è continuis febribus sint, quod σύνοχος, id est, continens; unam tantum à principio ad finem usque habeat accessionem, & συνεχὴς plures cum accessiones tum declinationes. Conveniunt tamen, quoniam in iis omnibus ægroti nunquam (nisi prorsus finito morbo) à febre immunes fiant. In continentibus humor putrescit in magnis vasis, scilicet venis; & in continuis, in parvis & remotis à visceribus, sed age de singulis particulatim agamus, atque in primis de synocho, & de causo, id est de ardente, ac demum de continuis. Synochus itaque & causus non putredine, at humore, qui putrescit, differunt. Siquidem bilis flava putrescens ardentem sive causum, & sanguis synocham concitant. Hanc febrem sanguinis etiam vocant, quod, ut Galenus docet, à sanguine aut ebulliente aut putrescente fiat, ex ebulliente synocham non putridam nominant, quam merito plerique ephemeram plurium dierum faciunt, alii mediam inter putridam & non putridam, & semiputridam vocant; ex putrescente vero putridam, & febrem sanguinis nominant, à quo sanguine putrido licet sanguis non sit, nominari posse eo modo quo à bile putrida, quæ vere bilis non est, biliosa dicitur, nonnullis visum est. Quomodo dari febrem sanguinis Avicenna contra Galenum demonstravit ex Hippocrate, qui in 6. epidem. febres quasdam ἐξέρυθρας id est valde rubentes dixit, quas Gal. in commento à sanguine fieri statuit, etsi alibi fieri febrem sanguinis, quæ ita pura & simplex sit, ut aliqua bilis signa in ipsa non eluceant, negaverit. Non, quia (ut alii interpretantur) in sanguine quod pingue est & tenue, in bilem vertatur: at bilis veluti naturam

[Marginal notes: In 9. meth. med. cap. 2. — In lib. 4. tract. 2. fen. 1. cap. 43. — In 2. de crisib. cap. 12.]

ac-

acquirat, ut acrimoniam & motum bilis habeat, cum tamen vere bilis non ſit, ſed ſanguis putridus, à quo febris ſanguinis ſit cognominata: eo modo, quo ardens à putrida bile, quæ bilis quidem non eſt, eſt vocata. Unde ſynochum ad febrem ſanguinis pertinere colligunt ex eo, quod ſanguis vel ſolus vel una cum aliis humoribus ejuſce febris ſit materia. Hic calore accenſus ſynocham non putridam facit, atque putreſcens putridam, ſynocha vero duplex obſervatur, quippe exquiſita, qui à ſanguine fit putreſcente, quæque in ſanguineis facile ob id accenditur, atque altera non vera ſeu non exquiſita, nempe quæ fit vel à bile vel à pituita vel à melancholia una cum ſanguine putreſcente. De hac poſterius agemus, nunc de exquiſita & vera loquamur. Cujus ſane caloris triplex eſt modus, quædam enim ideo epacmaſtica dicta eſt, quia à principio ad finem uſque perpetuo augetur, quod in hac ipſa ſanguis copioſior ſit, quam is, qui à calore febrili reſolvitur, aut, uti aliis viſum eſt, quia materia accenſa eſt multa & accenſioni inepta, calorque debilis, qui perinde, ut ignis in lignis viridibus primo debiliter accenditur, & mox ſenſim augetur, ita ſanguinem multum ac craſſum principio debiliter accendit, quæ accenſio poſtea ſanguine magis diſpoſito, in dies magis atque magis creſcit. Altera ſtatim principio ſummum vigorem aſſecuta, paulatim & paulatim ad finem uſque decreſcit, quam paracmaſticam Medici appellant. Paucus enim ſanguis eſt, iſque tenuior, atque calor fortis, qui ipſum vel etiam in principio valide accendit, ipſumque paulatim reſolvit, non ſecus quam ignis in tenui combuſtibili, uti eſt goſſipium, palea, fœnum, & aliud ſimile, ſtatim accenſus omnem ſubſtantiam depaſcens, cito ejus flamma accenſa diminuitur, quoad extinguitur. Tertia eſt, quam homotonum vocant, ob id quod à principio ad finem uſque eundem caloris tenorem ſervet, quoniam in ipſa febre tantus ſit ſanguis, qui calore diſſipatur, quantus ſit qui accenditur. Cauſa vero, qua ſynochæ concitantur, eſt meatuum cutis quos Græci πόρȣς appellant, denſatio vel adſtrictio vel à frigore, vel à rerum facultate adſtringentium contactu, cujuſmodi ſunt balnea valde frigida, aluminoſaque, vel vaſo-

rum internorum obstructiones à copia sanguinis, vel à crassitie vel à lentore factæ. Quibus caloris nativi impeditur transpiratio, sanguinis ventilatio, atque fuliginum solita excretio cohibetur. Quo ex his nativo calore in igneum verso, primo fervet massa sanguinis & postea (auctore Galeno) putrescit. Unde febres hæ promptius in temperatis sanguineisque corporibus bene carnosis, boni habitus, multi sanguinis, accenduntur, atque in ætate juvenili & in cœli regione constitutioneque temperata, atque in verno tempore. Hæ febres hisce signis nobis innotescunt. Synocha enim non putrida ebullitione quidem, non putrescentia sanguinis facta, febris apparet continua, uniformis, caloremque præ se fert mitem, vaporosum; symptomata quam in putrida atque in causo mitiora habet; hæc quoque absque rigore invadit, ut omnes continuæ facere solent; pulsus sunt vehementes, maximi, æquales; ac urina non videtur multum mutata in colore & in crassitie à naturali statu. Addidit Gal in 6. epidem. ruborem in facie ac in aliis partibus observari: Unde Hippocrates febres ἐξερυθρους, id est valde rubentes vocat. Rhasis addidit, ruborem particulatim in facie & in oculis observari; respirationem difficilem, & cutem tactui veluti à dulci balneo excalefactam apparere; victum multi sanguinis antegressum, somnolentiamque & prægressam corporis gravitatem, urinamque & rubram & spissam mingi. Quidam recentiorum vocant hanc febrem inflativam, quippe quæ à sanguine ebulliente fit, adduntque his signis, urinas esse ruffas, crassas, minime fætidas, membrorum gravitatem, venarum plenitudinem, ruborem faciei & oculorum, dolorem frontis & temporum, ad somnos esse propensos, & in somno videre veluti lampadas & rubra phantasmata, vel picturas rubri coloris oculis ipsorum observari. Putridam vero synocham ex Galeno parum à non putrida differre constat. Caliditas in hac etiam febre, licet copiosa tactui videatur, mitis tamen & ipsa est, ac magis vaporosa, minus molesta; quam quæ ex ceteris fit humoribus. Commune omnibus febribus à putrescente sanguine obortis est, ut Alexander quoque Trallianus expressit, quod continuo calor ad manum mitis apparet, nihilque rodentis habet:

In 9. meth. med. cap. 3.
Gal in 9. meth. cap. 4.
Gal. 2. de diff. feb. cap. 9.
Gal. 2. de crisib. cap. 6.
Gal. 9. meth. c. 3.
In 9. meth. med. cap. 4.
In epidem.
Rhasis in lib. divis. cap. 149.
In 2. de diff. feb. cap. 9.
In lib. 12. cap. 3.

bet: Veruntamen eo mordacior, ac magis molestus apparet, qui in non putrida est accensus. Pulsus itidem vehementes, maximi, at inæquales, ita ut systolle dyastole sit celerior, ægrique rubicundi, & pleni apparent; & urinæ rubræ crassæ, corporaque sanguinea, boni habitus, ac plethorica. Addunt, calorem non esse perpetuo à principio ad finem usque in omnibus uniformem, quando, uti dictum est, in quibusdam prorsus à principio ad finem usque sit uniformis, unde febris homotona dicta est, in aliis perpetuo augeatur, idcirco epacmastica vocata: atque demum in aliis perpetuo decrescat, quo febris paracmastica itidem dicta est. Urinæ videntur aliquantulum à statu naturali mutatæ colore atque crassitie, pulsus inæqualiores esse, ita ut dyastole systole longe celerior sit, propter excretionem, quæ fit, putridarum fuliginum. Quidam ex recentioribus addunt, urinam rubram, crassam, lividam ac fætidam observari, faciem rubram, sitim magnam, linguam siccam & asperam, hancque terminari die septima & quandoque ad decimam octavam produci; atque hæc est sufficiens synocharum febrium cognitio. Nunc ad causum, quæ ex Galeno ardens est, declinemus. Causum, (ut aliquibus visum est) à caumate, id est ab incendio caloris dictum fuisse constat: quod ægrotis maximum cauma seu incendium inducat. Galenus per febrem ardentem, continuam intelligit à bile intra vasa putrescente factam; præsertimque ut ipse expressit, in venis ventris, jocinoris aut pulmonis. Duplex est, una quæ continens est, synochaque biliosa dici potest, quod unicam à principio ad finem usque accessionem habeat, altera verius synechis quam synochus, quia habet plures accessiones, & remissiones, quæ tamen nunquam ad vacuitatem pervenit; at de hac posterius. Materia in qua ardens febris accenditur, quod duplex sit, quippe bilis, atque salsa pituita, duplicem ideo febrem facit, unam ardentem exquisitam, quæ fit à bile flava syncera in latioribus venis putrescente; atque alteram notham & spuriam dictam, quæ fit itidem non à bile syncera, at salsæ pituitæ permista. Ardens febris plerumque solet concitari à causis procatarcticis, scilicet à solis vehementi ardore, à liberaliori potu vini generosi, à

Arnaldus Villa novanus.

In 4. de vict. rat. in acut. com. 14.
In 2. de diff. feb. cap. 6.
In. 1. epid. sect. com. 20.

In 1. epid. sect. 7. com. 73.
Gal. in 4. de vict. rat. in ac. com. 13.

longa ſiti, à cibis vehementer calefacientibus, à plurimo labore, venere, vigiliis ceteriſque aliis cauſis, à quibus venæ (ut ait Hippocrates) exhauriuntur, exſiccanturque, quæ trahentes acres fluxiones præbent occaſionem haſce febres gignendi. Signa, quibus ardens exquiſita cognoſcitur, ſunt: primum, ut ſine rigore invadat, qui tamen in ipſa aliquando (Hippocrate auctore) critice ſupervenit, calor eſt exurens, quem ob id Hippoc. paſſim ignem vocavit, quod humor, ex quo fit, omnium ſit calidiſſimus atque ſicciſſimus. Qui calor nunquam ad vacuitatem vel infebricitationem venit. Lingua eſt arida, ſcabra, & valde nigra, ex immodico quippe calore & ex tota corporis affectione ſicca; adeſt & animi faſtidium, à bilioſi humoris acrimonia undique laceſſente; ſitis vehemens eſt inextinguibiliſque ſive clamoſa. Ventris itidem faſtidium ſive morſus ab humoribus acrimonia laceſſentibus, unde ſi humores ad alvum confluant, dejectiones ſunt liquidæ & pallidæ. Vigiliæ adſunt à calidis ſicciſque vaporibus, à quibus interdum aberratio quoque mentis fit, membranas cerebri (meninges vocant) laceſſentibus. Horum vero ſignorum duo ſunt pathognomonica, ſive iſtius febris maxime propria, quippè (ut Galenus etiam affirmat) ſitis inextinguibilis, atque caliditas urens: de quibus ita habet: *Videtur ergo Hippoc. febrem ardentem aſſiduitate cognoſcere ſitis, caloriſque exurentis.* Ardens vero notha ſive non exquiſita, ab exquiſita diſtinguitur, quia ſigna ſeu ſymptomata minus acuta & vehementia habet. Quæ ex Hippocrate ſunt nuper dicta omnia, at minus acuta: & alvus ſoluta, ſitis magna, lingua aſpera, ſicca, ſalſa, non ita nigra tamen, urinæ defectus, vigiliæ, atque alia. Continuæ quoque febres ab iiſdem cauſis concitantur, nempè ab aliquo humorum putreſcentium in parvis venis, quippè vel à bile, vel à pituita, vel à melancholia; de quibus poſterius agemus, priuſquam de putridis intermittentibus ſermonem abſolvamus.

In 4. de vict. rat. in acut. tex. 3.

In 4. aphor. 58.

Hippoc. in 4. de vic. rat. in acut. tex. 4.

In 4. de vict. rat. in acut. com. 13. & in 3. epid. ſec. 3. com. 34.

CAP.

Caput VI.

De continuarum febrium prognostico.

PRiusquam prædictarum febrium curationem aggrediamur, primum ipsarum prognosticum præmittemus, ut scilicet febres sanabiles (in quibus Medici usum remediorum exercere debent) cognoscamus, atque non minus medicamentis quæ non cedent, in quibus omnium meritò medicaminum usus interdicitur, ne cum dedecore & infamia medica ars exerceatur. Quare febres, quarum sanatio medicamentis sperari queat, nunc prodemus, & mox exitiales medicamentis non cedentes. Itaque febres à quibus nobiles corporis partes, aut non læduntur, aut leviter quidem, & quas pauca eaque non vehementia subsecuta sunt symptomata, atque omnino carent malignitate, omnes securæ sunt, & ipsis mederi debebimus. De quibus meritò Hippoc. ait: *Bona vero sunt, facile morbum ferre, bene spirare, dolore vindicatum esse, sputum facile extussire, corpus æqualiter calidum videri ac molle, siti non detineri, urinas & dejectiones, somnos, sudores, singula intelligere bona, uti dictum est, succedere*; postea: *Simplicissimæ enim febres & signis firmatæ securissimis quarto die aut citius desinunt.* Contra vero ubi multa eaque vehementia una habent symptomata, cum gravi nobilium partium læsione, cujusmodi sunt dolores acuti capitis, auriumque, punctorii pectoris, pleuræ, diaphragmatis, oris ventriculi, cordis, hepatis, renum, vesicæ, uteri atque similium partium, vigiliæ itidem, deliria, eaque sæva, & ferina, cordis angores, syncope, mala respiratio, & una exeuntia excrementa prava, & similia; quibus si symptomata accedant, quæ solent malignitatis esse propria, prorsus desperandum de salute erit. Hæc vero sunt omnia signa minime ex ratione morbi prodeuntia. Ut quando in maximo caloris interni incendio extima cutis parum calet, extrema algent, si rigeant non critice, si non sitiant, & cibum abhorreant, si anxii sint, si morbum non sentiant, si excrementa colore & aliis morbi naturæ haud respondeant (quo in hisce febribus urinæ sanorum persimiles maxime

In 2. progn. tex. 56.

de-

deteſtantur, non minuſque & pulſus) aut prava ſint, veluti urinæ nigræ, albæ, tenuiſſimæ ac aquoſæ in delirantibus, craſſæ, turbidæ non reſidentes, neque clareſcentes, cum ſedimentis craſſis, nigris, item quæ cum dolore & acrimonia minguntur. Ventris colliquationes fætentes, quas Hippoc. lethales dixit, quippè dejectiones aquoſas candidas, croceas, ſpumantes, glutinoſas nigras, lividas, æruginoſas, atque nigras, aut paucas cum torminibus, bilioſas; adduntur ſtillæ ſanguinis nigræ, ſudores frigidi, leves in fronte tantum & claviculis. Vomitus virulenti, malus decubitus, convulſiones, tremores, palpitationes cordis, angores, delirare ægros, & cum delirio floccos carpere, feſtucaſque colligere, atque alia hujuſmodi, quæ malignum morbum denotant, facere. Quibus ſi etiam ſpectentur, quæ virium languorem produnt, à medicamentis erit omnino abſtinendum, de his Hippoc. in aphoriſmis: *Si non videat vel non audiat, jam debili exiſtente corpore, quicquid horum evenerit, mors proxima eſt.* Unde auctor prorrheticorum dixit: *prælanguentium deſipientias eſſe peſſimas, uti Traſinonti.* Quo meritò deſipientias blandas, obſcuras, tremulas, valde phreneticas vocavit: Idem ignorantiam, oblivionem, & aphoniam ex languore virium denotare Hippoc. ſtatuit; & non minus convulſiones ſingultuſque ſubſequi eſſe exitioſum; & aphonias cum expulſione eſſe pernicioſas Gal. in Sileno & Philini uxore affirmavit; & tremores etiam à phrenitide apparentes; corpuſque apoplecticorum modo reſolutum. Surditatem in acutis horroreſque cum delirio, de quibus Hippoc. inquit: *Horrebant & ſub mortem delirabant; ſomnus neque dolorem neque delirium ſedans, at quinimo utrumque augeſcens.* Comam ſive veternoſum ſomnum ab vehementi febre, vel phrenitide exitialem eſſe Gal. in epidemiis expreſſit; morbum item ægros non ſentire. Extrema algere ſi interna urantur: his ſignis animalem facultatem prælanguere quiſque intelliget. Eodem modo & facultatis vitalis languor dignoſcetur, ſi reſpiratio (auctore Galeno) ſit rara & parva & frequens: de hac in Pythione ait: *breviſpirum ante mortem fuiſſe*; magnum vero & rarum ſpiritum parvum fieri & frequentem, exitiale eſſe in illo, qui in Dealcis horto de-

In 2. prognoſticorum.
In lib. 4. aph. 49.
In 1. pror. tex. 8.
In 3. epidem.
In 4. aphor. 66. Gal. in 1. prorrh. com. 34.
In 2. aphor.
In 3. epid. ſect. 3. tex. 3.
Hipp. in 2. aphor.
In 3. epidem. Hipp. in aph. 6.
In 4. aphor. 46.
In 6. epid. ſect. 3. com. 74.

decumbebat, obſervatum eſt; longe exitialius eſt frigidum ægrotos expirare, de quo Gal. ita habet. *Maxima ſigna mortifera per cutem calidus vapor exiens poſt frigidum ſpiritum prius expiratione egreſſum.* (In 6. epid. ſect. 4. com. 30.) Quo in febribus exitialibus tria Medici obſervant, quippe febrem urentem, frigidam expirationem cum raritate, atque vaporem calidum ex cute exire; obſcura reſpiratio itidem eſt exitialiſſima, quippe quæ maxime parva & frequens ſit, phænomenam & ſublimem (quod in ea narium pinnæ, ſcapulæ, & thorax palam moveantur) appellant. De qua auctor Coacorum præſagiorum dixit: *peſſimus autem & morti propinquus, ſpiritus extendens, urgens, & obſcurus, ſtertoroſa vero gutturis ebullitio*, quam κέρχνον, Græci dicunt, & noſtri rancidum, qui ſpiritus rancidus, *exitium in foribus proximum nunciat*; (In lib. 2. ſect. 2. tex. 39. Galen. in 3. epid. ſect. 3. com. 24.) inæqualis & luctuoſa vocata reſpiratio non minus mala eſt, de qua Hippoc ait: *in acutis paſſionibus quæ cum febre ſunt luctuoſa ſuſpiria, malum.* (In 6. aphor. 54.) Pulſus quoque languidiſſimus, tardiſſimus, ac rariſſimus, peſſimi ſunt, poſt hos minimus, molliſſimus, duriſſimus, frequentiſſimuſque. (Gal. in ſynops. de pulſ. cap. 7.) Quo pulſus parvi, anguſti, humiles, tardi, languidi vitalem vim maxime prælanguentem denotant. Deficientes autem, vermiculantes, & formicantes in foribus exitium eſſe oſtendunt; intermittentes ſpacio duorum pulſuum in omnibus exitioſi ſunt, omniumque maxime ex Galeno in juvenibus, in pueris vero & ſenibus non ita ſunt timendi. (Gal. in 2. de præſag. ex pulſib. c. 4.) Proximo anno in Jacobo Antonio Cortuſo patritio Patavino medici viridarii præſide, octuagenario pleuritico, & febre ardente vexato, pulſus fuerunt cum intermittentes, tum deficientes; qui tamen cito convaluit. Syncope itidem, & animi deliquium, cordis angores, tremores, atque palpitationes febres exitialis naturæ notant. Idem de naturali vi dicitur, quippe prælanguidam eſſe, ſi ægroti maxime à cibis omnibus abhorreant. *Hermocrates*, ut ait Hippoc. *quicquam guſtare non valebat.* (Gal. in 2. aphor. com. 6.) Non ſitire itidem in febribus æſtuoſis, exitioſum eſt, & præſertim cum antea ſitierint. Auctor prorrheticorum ait: *ſitis, quæ non ex ratione in acutis morbis ſolvitur, mala eſt*; (In 2. prorrh. tex. 22.) de qua Hippocrates ait: *Huc acceſſit ad cumulum aliud ſignum exitioſum, quod cum antea æſtuaſſent, am-* (In 1. epid. ſect. 2. tex. 75.)

plius non ſitirent. Hoc fieri, aut quod facultas ſtomachi appetitrix extinguatur, aut quod delirantes non intelligant illud, quod patiuntur; aut ob utrumque Gal. fieri aliquando expreſſit; ſitis etiam vehemens perſeverans cum lingua exuſta nigra in febribus eſt peſſima, de qua Hippoc. in Phileſio: *lingua inaruit, ſitibundus erat*; atrophiam quoque facultatis hujus prælanguentis eſſe indicium Gal. ſentiit. Unde facies Hippocratica dicta, ſi intra biduum, aut triduum ita fiat, peſſima eſt, in qua ait Hippoc. *naſus acutus eſt, cavi oculi, tempora adſtricta & collapſa, aures frigidæ, contractæque, fibræ earum verſæ, item cutis circa frontem intenta ac arida, colorque totius viridis aut niger ſi appareat.* Ex excretionibus quoque ſtillas ſanguinis è naribus in febribus continuis prælanguere expultricem denotare Gal. in prorrheticis ſtatuit; quales in Sileno, Uxore Dromeadai & in aliis obſervatæ fuerunt. Sudores itidem ſupervenientes febre non deficiente mali ſunt. Copioſi, aſſiduique in acuto morbo peſſimi ſunt, quod propter virium imbecillitatem ægros ad ſyncopem deducant. De his Hippoc. in Eraſimo: *Habebat hic febrem perpetuo cum ſudore*, & de phrenetico. *Febris horrida copioſus ſudor aſſiduus toto corpore.* Pauci etiam in die decretorio exeuntes ſummam excernentis facultatis impotentiam (ut Gal. eſt auctor) denotant. Non minus pernicioſi, qui cæperunt quidem, ſed protinus ceſſaverunt. Pauci quoque (quos Græci ἐφίδρωσις, noſtri madores, ſive deſudationes appellant) plerumque circa frontem, cervicem, collum aut circa pectus vel circa manus & pedes exeuntes, haud procul abeſſe exitium indicant. Frigidi itidem exitioſi ſunt, Quos Hippoc. in acutis morbis exitium prænunciare & in mitioribus longitudinem dixit. Cujuſmodi fuerunt obſervati ab Hippocrate in Philiſco, Uxore Dromeadai, Pithione & in aliis; idem denotant ſi non ex toto corpore exeant, at ex quibuſdam tantum partibus, de quibus Hippocrates inquit: *Sudabant quidem ſed non ex toto corpore*; poſtea: *Paululum in fronte & claviculis exſudabant, ſed nemo per totum corpus*; hos retentricem prælanguere indicare Gal. voluit. Nihil juvantes quoque non boni ſunt, at maxime exitiales, à quibus ægroti in deterius abeunt. Unde auctor prorrhet.

In 3. epid. ſect. 3. comm. 44.

In 2. aphoriſm. com. 28.

In 3. prog.

In 3. prorrh. tex. 54.

Gal. in 1. prorrh. 1.

Hipp. in 4. aph. 56.

Gal. in 3. de ſympt. cauſ. c. 2. & in 4. aphor. 41.

In 1. prorthet. com. 1.

Gal. in 4. aphor. 37. 242.

In 1. epid. ſect.

In 2. prorrhet. comm. 24.

rhet; ait: *Flammans cum ſudore facies, mala*; non ſudare etiam in febribus, quarum proprii ſudores videntur, quandoque malum cenſetur, & præſertim ſi morbus abſque ſudoribus judicetur in die decretorio. Unde Hippoc. de Hermocrate dixit: *Decimoquarto à febre liber non ſudavit*; & poſtea: *Vigeſimo die judicatus à febre liber, non ſudavit, qui poſtea obiit.* Urinæ item copioſæ tenues non juvantes malæ, de quibus Hippoc. ait: *Urinæ multæ, tenues nihilque decretorii quicquam vel boni.* Nigræ ſemper pravæ, ſed auctore Hippocrate in viris longe peſſimæ, quæ ſi habeant nigrum ſedimentum, nullos ſervari poſſe Gal. in Sileni, Philiſcique hiſtoria declaravit. Aquoſæ tenues peſſimæ, omniumque maxime in pueris delirantibus, ita ut neminem his conſpectis convaluiſſe Gal. obſervaverit. Craſſæ, turbidæ, non clareſcentes, non reſidentes eodem modo pernicioſæ ſunt, quales in Uxore Dromeadai moribunda, & in eo, qui caleſcens cœnavit, atque in Hermocrate fuere conſpectæ. Nigræ item in aquoſas ſumme tenues mutatæ, quales mulier apud frigidam aquam minxerat, maxime pernicioſas eſſe Galenus judicavit. Pingues non minus atque oleoſæ, quod colliquationis ſint indicium, pravæ æſtimantur. Quæ ſi poſt nigras mingantur, peſſimæ erunt, quales in Cizici muliere excretæ ſunt. Paucæ itidem urinæ cum dolore mordaces pravæ ſunt, de quibus Hippoc. in Sileno: *Die octavo urinas paucas reddebat cum dolore mordaces.* Haſce in Guadagnina dilectiſſima uxore mea, ardenti febre ac mortali vexata, vidimus: & in aliis multis qui obierunt. Interceptas vero, ſive omnino quæ reſtiterunt, non minoris malignitatis eſſe Galenus ſentiit. Eodem modo dejectiones pravæ ſunt, aquoſæ paucæ glutinoſæ, candidæ, nigræ, verſicolores, ſubcroceæ, ſpumantes, meræ ſive ſynceræ bilioſæ, pingues & maxime fætidæ. Auctor prorrheticorum ait: pravas eſſe in ſinceras deſidentes, albas in phreniticis, bilioſas crebras, dyſentericas cum morſu & dolore; de quibus Hippoc. inquit: *Alvi turbatæ erant, bilioſis, paucis, meris, tenuibus, mordacibuſque, & frequenter deſidebant.* Auctor prorrheticorum damnat impenſe rubras, virideſque æruginoſas peſſimas eſſe, quod caloris magno incendio fiant, livi-

In 3. epid, ſect. 3. tex. 41, & 61.

In 4. aphor. 72.

In 1. de cri. ſib. cap. 52. Hipp. 4. aph. 70. & in 1. epid. ſec. 1. tex. 26.

In hiſt. mulieris apud frig. aquam decumbentis.

Gal. in 4. de ſani. tuen. cap. 3.

In 3. epid. ſect. 2. com. 4.

Hippoc. 2. prog. in 1. prorrh. tex. 51.

In 1. epid. ſect. 3. tex. 25.

In 3. prorrhet. tex. 35.

Gal. in 2. progn. & in 4. aphor.
In 3. epid. sect. 3. tex. 57.
Gal. in 1. de crisib. cap. 18.
Gal. in l. de const. artis medicæ. cap. 58.
In 2. progn.
In 1. epidem. 2. tex. 54.
Hippo. in 2. prog. tex. 39.
In 1. epid. sect. 2. tex. 98.
Hipp. in 1. epid. sect. 2. tex. 35.

dasque non minus, quod nativi caloris refrigerationem notent. Nigras etiam Gal. ita damnavit ut plurimas in statu pestilenti se observasse dixerit: Hippoc. versicolores dixit esse exitiales; liquidas colliquativas maxime fætentes pestilentium febrium proprias esse deprehensum est, omninoque pravas & lethales Hippoc. in multis experientia didicit. Insciis ægrotis excretæ omnes malæ sunt, pessimæ vero quæ etiam suapte natura pravæ sunt. Nihil item expuere si adsit phlegmone in partibus spirituosis, summe crudum morbum denotat; & in suppuratis; & phthisicis sputum supprimi est lethale: in suppuratis biliosa excretio ex Hippocrate pessima; sputa itidem candida, nigra, livida, versicoloraque. Vomitus cum multi tum pauci non juvantes, lividi, nigri, virulenti, porracei, versicolores, graviterque fætentes. Et ex iis, quæ ad cutim transmittuntur, exanthematha parva, quæ non satis sunt excernendis morbis, quæque statim recurrunt, evanescuntque, de quibus Hippoc. in epidemiis: *tumores parvi non suppurantes & abscessus aut minores quam prodesse queant, aut quidem majores quam ferre queant*; in his colores liventes atque nigri maxime damnantur. Atque hisce signis judicabis febres exitiales, in quibus ab usu medicamentorum erit abstinendum.

Caput. VII.

De continentium febrium curatione.

Febribus continentibus quippe synochis, & ardentibus, unicus conducit curandi scopus, scilicet, ut adstrictus affectus tollatur, quippe meatuum vel internorum, vel extimorum adstrictio, sive clausio, sine qua causa fieri hasce putridas febres non posse ex Dogmaticis etiam alias demonstravimus, atque ut calor accensus itidem tollatur, qui ex Methodicis medicamentis actu temperate calidis & humidis digeritur, atque resolvitur. Igitur cum hæc febris vel synocha, vel ardens vocata, sit passio adstricta meatuum præcipue cutis clausorum, vel à frigiditate, vel à rebus adstringentibus, vel à siccitate, aut venarum meatuum, itidem à sanguinis copia, aut crassitie

aut

aut lentore obstructorum, laxatoriis, ut tollatur præsidiis est opus. De quibus Celsus ita habet: *Nam si adstrictum est, ducenda alvus est: movenda urina, eliciendus omni modo sudor; in hoc genere morborum sanguinem etiam misisse, concussisse vehementibus gestationibus corpus, in lumine habuisse, imperasse famem, sitim, vigiliam prodest. Utile est etiam ducere in balneum: prius dimittere in solium, tum ungere, iterum ad solium redire: multaque aqua fovere inguina, interdum etiam oleum in solio cum aqua calida miscere, uti cibo rarius, & serius, tenui, simplici, molli, calido, exiguo.* Itaque cum in curandis febribus iis laxatoriis præsidiis sit opus, eaque ut ex Celso audivimus plura sint, quippe sanguinis vacuatio, purgatio, vomitio, urinæ evacuatio, sudoris provocatio, balnea, inunctiones, victusque ratio itidem laxatoria à nobis præscribenda; videndum erit, qualia ex iis ad synochum tollendam conveniant; in primis cum hæc febris morbus adstrictus & magnus sit, merito laxatoria etiam magna vocata, cujusmodi est, missio sanguinis, purgatio, erunt pro curatione opportuna, de quibus omnibus, agemus post institutam victus rationem itidem laxatoriam. In qua primo aër sit purus, lucidus, temperate calidus, non valde calidus, ne febrilem calorem augeat, non frigidus ne prohibeat calidarum per poros cutis fuliginum exhalationem. Neque est (quod multi faciunt) ut locus in quo habitant ægroti assidue aqua frigida aspersa, aut substratis vitium capreolis, aut rubi summitatibus, aut lentisci ramis, aut aliis virentibus herbis, ad frigus alteretur, namque frigidus aër adstrictum affectum auget, cum vel etiam, ut Galenus docet, denset cogatque cutim, atque putridorum humorum effluxum transpirare prohibeat; unde iis febribus vexatos probe linteis coopertos probeque ne extrinsecus ab aëris frigiditate lædantur, munitos decumbere oportet; omnemque refrigerationem, vel etiam quæ flabellis fit, effugere debent, utiliusque erit, si calorem magis quam frigus patiantur; & qui hæc observant citius sanantur, contra, qui frigiditate aëris oblectantur, eaque liberalius utuntur, diutius ægrotant, nimirum quod tarde & non ita prompte calor febrilis exhalet & digeratur. A calore enim excretiones humorum,

In lib. 3. c. 6.

In 10. met. med. cap. 1.

In 6. epid. sect. 5. tex. 27.

ac exhalationes febrilis caloris fieri, & à frigore prohiberi omnes Medici noverunt. Unde Hippocrates dixit: *Refrigeratio, quæ in ventre sunt, durat.* Ceterum si aër plus juxto calidior, ac maxime æstuosus fuerit cujusmodi aliquando per dies caniculares sentitur, aliquantulum nimia ejus caliditas erit corrigenda; quando immoderate æstuosus augere humorum quoque corruptionem, queat. Quo pestilentem febrem à sola caliditate aëris immodica excitari posse Galen. quandoque affirmavit. Hinc Gariopontus Medicus antiquus in lib. 6. de febrib. cap. 2. de cubiculo ait: *Nam lucidus nimis & calidus relaxat corpus, frigidus & obscurus constringit, mediocriter ex his temperatus mulcet, oblectat & temperat.* Fugiant febre vexati animi passiones: cibo utantur tenuissimo, simplici, si febris celerrimo motu moveatur, mediocri, in quibus febris prolixior sive longior futura, conjicitur. In illis cibus erit potestate moderate refrigerans, dabitur tamen actu calidus, ni caliditas febrilis fuerit maxime æstuosa, in qua temperatus, aut aliquantulum refrigeratus erit propinandus, qui etiam potestate actuque sit humidus; complures Ægyptiorum vexati febribus nedum Methodicorum diatrito utuntur (quam victus tenuitatem haud omnes Methodici servarunt) sed quinimo longe pluribus diebus nihil aliud cibi assumunt, quam syrupos quosdam ex aqua cum saccharo. At in assuetis pleniori cibo hæc victus ratio, utilis non est: quare usque ad morbi declinationem sufficiet tenuissimus cibus bis in die datus, qualis erit ex iis, qui in usu sunt, apud Italos Medicos, panis tritus in jure parvi pulli macro, sine sale, oxalidis foliis, aut sunco, aut acido citri vel limonis alterato, paratus cum lacte seminum melonum modicoque sacchari candidi, atque aquæ rosaceæ; aut ptisanæ hordeaceæ liquidus cremor addito lacte seminum melonum, saccharo candido, atque aquæ rosaceæ, modico, aut modicum panis in aqua frigida loti addito modico acidi citri aut limonis, si vehemens adsit caloris æstus; aut ferculum etiam paratum ex cucurbita, vel ex herbis frigidis quippe lactuca, intybo, portulaca, malva cum modico viridium foliorum fœniculi actu tamen moderate calidum dabitur. Non omittam cibos in hisce febribus apud, Arabes, Ægy-

In libro de diff. Feb.

Ægyptios atque alias Orientis nationes frequentatos; quorum unus est, triticearum furfurum cremor, quem ut parent, accipiunt furfurum partes crassiores, quaterve aqua pura abluunt, aquam abjicientes novissimamque affundentes, quam cum furfurum expresso quo ad crassescat decoquunt, quod jusculum modico sacchari candidi atque aquæ rosaceæ addito calidum exhibent; hoc enim nutrit, refrigerat, infarctus tollit, lenitque; alter cibus est, quem ex fermento parant, ejus accipientes exempli gratia nucis quantitatem, aqua macerant, dissolvuntque & addito saccharo decoquunt, & ubi efferbuerit aqua rosacea addita calidum exhibent. Alium ex lacte amygdalarum dulcium parant, ejus lactis libram ex jure pulli extracti, capientes, quem cum modico panis percoctum cum lacte seminum melonum, calidum propinant. Alii amygdalas dulces optimas capiunt, detractoque cortice contusasque per cribrum transmittunt, ac veluti in crassiorem farinam redigunt (quam Gasavi laux vocant) ex aqua leviter decoquunt, & additis saccharo & aqua rosacea exhibent. Alii Jusculum Mastahalep vocatum parant (exempli gratia) ex seminum melonis, cucurbitæ, cucumeris an. unc. ij. liquiritiæ unc. j. sem. fœniculorum, portulacæ, endiviæ, malvæ, oxalidis an. unc. ij. contundunt omnia, lac ex aqua exprimunt, modice ebulliunt, & addito saccharo offerunt, hoc quidem nutrit, & tenuiorem bilem per urinam purgat. Hicque erit opportunus cibus ad hasce febres continentes quæ celeri motu moventur, sive, quæ ultra diem septimum non protrahuntur. In iis vero, quas longiori tempore finitum iri conjunctura assequimur, & in iis, qui pluri alimento sunt assueti, poterit addi ovi recentissimi luteum ex jure pulli conquassatum, aut modicum carnis pulli contusi, vel carnium assatarum juris expressi. Potus itidem erit vel aqua cocta simplex vel ex hordeo, addito acidi citri, vel limonis modico atque saccharo vel cum julep acetoso, aut julep è tamarindis paratum. Antiqui dabant oxycratum, quod est potus (exempli gratia) paratus ex libra aquæ, & ex geminis unciis aceti albi, addito saccharo; atque hæc est victus ratio in hisce febribus servanda. Qua instituta, videndum erit an alvus laxa sit, quod

Gal. 10. meth. c. 9.

quod ni ſit, oportebit laxantem clyſterem adhibere, aut cor-pore multis redundante excrementis, dabunt ſecunda die (ſi tamen morbus acutiſſimus non ſit) ſyrupum roſatum laxativum ad unc. iiij. ex largiori ſerolactis caprilli, aut pulpam caſſiæ fiſtulæ Abiſſinæ dictæ, quippe rubri corticis, ad unc. js, cum ſaccharo candido, vel in bolis aut in potione ex jure aliquo ſtillatitio factam; aut dabitur infuſum ex ſemuncia pulpæ tamarindorum cum mannæ electæ unc. iiij. aut ex compoſitis elect. lenitivum ad unc. j. s, vel in bolis vel in potione; vel ſi febris celeritas cogat, premittetis clyſterem emollitorium qui parabitur ex libra decocti ſeu juris malvarum, althææ, violarum, bliti, furfurum, aut ex hydromele, & ex oleo dulci vel amygdalino vel violaceo ad uncias quatuor cum ſacchari rubri uncia & ſemis, alii addunt ſalis drachmam; & hoc erit unum ex præſidiis laxatoriis quo primum opus eſt ad harum febrium curationem. Alterum vero omnium ſine dubio ad haſce febres laxatorium præcipuum ac maximum eſt, evacuatio ſanguinis, per venam ſectam. Non tamen, ut Dogmatici voluerunt uſque ad animi deliquium Methodicis educendum videtur, quod omnis animi defectio ſit periculoſa, & virtus prælangueat, niſi corpus fuerit valde robuſtum; in robuſtis utilitas eſt, quod primum in contrarium ſtatum agitur corpus celerrime ex animi defectu refrigeratum, & in hujuſmodi corporibus, ut Gal. ſcribit, neceſſario ſupervenit alvi dejectio, nonnunquam etiam bilis vomitio, & toto corpore madores ſudoreſve excipiuntur. Hoc vero fit calore nativo intus ad cor ipſum retracto, qui ſi robuſtus ſit, intro unitus augetur & poſtea erumpit ad omnes partes corporis, atque eas quoque ideo vacuationes molitur, quod ſcilicet ſublata plenitudine, qua natura gravabatur, & exinde robuſtior facta natura contra reſiduum inſurgit, atque illud quod expulſioni eſt aptum, per varia loca expellit, igitur evacuatione ſanguinis ad animi deliquium facta per ſe naturæ robur diminuitur, & prælanguet natura, ex accidenti tamen (quod tantum in robuſtis locum habet) calor intus retractus, ac unitus aliquod roboris exinde nactus mox extra erumpens, utiles evacuationes præſtare ſolet. Hoc tamen in robuſtiſſimis, &

Gal. in 9. meth. med. & 5. cap. 4. & in 1. ad Glauc. c. 13.

In 9. meth. c. 4.

Gal. in 3. de temper. cap. ultimo.

& rarò etiam tentandum. In debilibus vero nunquam, etenim natura debilis ab immodico ſanguine evacuato plurimum patitur, & prælanguidior exinde facta, quicquam boni adverſus morbum agere non poteſt. Quare ubi virtus permiſerit tuto ſtatim ſecanda erit vena dextri cubiti interna in corporeque ſi fuerit plenitudo ac vires etiam permittant ſanguinis libra educetur, atque ex altero brachio die altera etiam ſanguinis convenientem quantitatem evacuabimus. Qua repetita evacuatione ſanguinis hac ætate plures nationes in his febribus utiliter utuntur; plus enim laxat plurium venarum quam unius ſectio ſeu apertio. In ſynocha cum putrida tum non putrida omnes conveniunt, quod ſtatim ſanguis mitti debeat. De Cauſone vero ſeu ardente febre non pauci dubitarunt, an ſanguinis evacuatio conveniat, quod non ſanguis ſed bilis flava abundet, ideo ad animi defectum ſanguinem vacuari nullo modo permittunt. Quod tamen genus præſidii Galenus & in maximis inflammationibus, & in adurentibus febribus ac vehementiſſimis doloribus ſemper maximi fecit. Nam (ut ait) *& in ardentibus* In 1. aphor. *febribus ſi uſque ad animi defectionem ſanguis mittatur, ſtatim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur, & plurimis etiam alvus citatur, & ſudores emanant, & quidam eorum ex his ſanitati ſunt reſtituti, alii adjuti plurimum, vehementiam ægritudinis abſciderunt.* Ceterum uti dictum eſt (licet in robuſtis corporibus, aliquando ex ſententia evenerit) Methodicis, ac aliis etiam rationalium Medicorum non paucis conſultius viſum eſt, ad animi defectionem, ut voluit Galenus, non eſſe faciendam ſanguinis eductionem, ſed ejus quantitatem, ex morbi magnitudine & viribus metiri debere. Hippoc. dixit: *In* In 4. de vict. rat. acut. tex. 19. *acutis morbis ſanguinem detrahes, ſi vehemens morbus videatur, floruerit que ætas ægrotantis & virium adfuerit robur.* Methodici concedunt mittendi ſanguinis ſcopos eſſe magnitudinem morbi, quod ſanguinis miſſionem fecerint, unum ex maximis laxatoriis, ut Gal. quoque in hoc loco expreſſit, atque virium robur, neque florentem ætatem ſcopum neceſſarium eſſe admittunt, cum à morbi eſſentia hoc præſidium in omnibus indicetur, à viribus vero permittitur; quare & ipſi magnitudi-

nem morbi, id eſt, uti dicunt, ſtricturæ magnitudinem perpetuo ſanguinis miſſionem indicare, licet etiam nulla affuerit ſanguinis plenitudo, & hoc eſt veriſſimum & utiliſſimum in omnibus hiſce febribus & phlegmonibus internis (quos affectus Hippocratem tantummodo hoc loco intellexiſſe ſi complures animadvertiſſent) jam diu ceſſaſſet ea inutilis controverſia demittendi ſanguinis ſcopis, vel à magnitudine morbi vel à plenitudine (quæ etiam inter celebres Medicos nunc inutiliter agitatur) indicandis; ex Methodicis vero convenit in febre etiam ardente ſanguinis evacuatio, quia hæc febris morbus & adſtrictus & magnus eſt, idcirco merito ſanguinis evacuatio tanquam laxatorium magnum indicatur; Ægyptii, Arabes atque aliæ nationes in pueris, & corporibus albidioribus tenui ſanguine abundantibus ſcarrificatione crurum ſanguinem utiliſſime demunt. Quod genus evacuationis, veluti hac ætate Italis Medicis omnino eſt ignotum, ita antiquis omnibus fuit notiſſimum, & maxime familiare, de quo præſidio, qui plura ſcire deſiderant, legant noſtros libros de medicina Ægyptiorum proximis annis evulgatos. Alii cucurbitulis cum ſcarrificatione familiarius ad vacuandum ſanguinem utuntur, quam evacuationem nos non leviter damnandam putamus, omniumque maxime cum Hippoc. & Galeno in plethoricis corporibus. Unde præmittendam eſſe univerſalem, priusquam moliatur ſanguinis evacuatio adhibitis cucurbitulis, per venam ſectam, aut per ſcarrificationem crurum antiquorum modo factam, judicavimus (quando hoc præſidium evacuatorium Gal. vicarium fecerit ſectionis venæ, minimeque cucurbitulas) & hæc de ſanguinis vacuatione. De qua cum actum ſit, reſtat, ut medicamenta modo proponamus, & primum illa quæ interius aſſumuntur, & poſtea illa, quæ exterius adhibentur. Quæ interius aſſumuntur, ſi à ſimplicibus exordiri voluerimus, ex Dogmaticis fuerunt aqua ſimplex, pſyllium, ſantalum rubrum, parietaria, fructus berberis, uva immatura, fructus mali citri, aurantii, limonis, herbæ omnes cichoraceæ, uti oxalis, intybus, ſuncus, endivia, ſemina refrigerantia; quæ qualitate frigida, uti Dogmaticis videtur, his febribus adverſantur. Quod pertinet

In 2. aphor. com. 17.

tinet ad aquæ uſum, complures familiares ſunt, ſcilicet, aqua ſimplex, & cruda & cocta, cum ſaccharo & acido citri vel limonis vel aqua hordei, aqua panis dicta, aqua anguriæ Batechel muja Ægyptiis dictæ, aqua lactis ſive ſerum atque carnis & ſtillatitiæ omnes ex refrigerantibus herbis paratæ: ſed age de aqua ſimplici plurimi ab antiquis ad harum febrium curationem æſtimata loquamur, ſane ad haſce febres extinguendas præſidia omnium efficaciſſima antiquitas novit, ſcilicet ſanguinis evacuationem, copioſam; & nonnunquam ad animi deliquium factam: atque aquæ fontanæ frigidæ largum potum, de illo nuper egimus, de hoc modo agendum eſt: de quo præſidio hæc intelligenda ſunt: primum qualis hæc aqua, & cujus facultatis ſit, & quomodo hiſce febribus medeatur, quibus præſertim danda ſit; demum quid ex Methodicis de ejus uſu ſit dicendum. Per aquam ad haſce febres utilem intelligimus fontanam & fluvialem actu frigidam, Cujus facultas per ſe eſt refrigerans, ex accidenti tamen calefacit, neque inſtrenue, ut Hippocrates, Gal. & alii noverunt, nimirum repercuſſo calore, intus denſatis meatibus cutis ſi large cuti affundatur. Optima tribus ſenſibus dignoſcitur, quippe guſtu, quod ſcilicet ita ſimplex ſit, ut nullam qualitatem guſtui inferat apiaque ſive inſipida appareat, viſuque lucida, clara, atque odoratu, quod cujuſvis odoris eſt expers. Dioſcorides dixit, optimam eſſe dulcem, nullius qualitatis participem, & quæ ne minimo quidem tempore in hypochondriis moratur, & quæ facili via fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minime computreſcit. Hujuſmodi eſt Nili fluminis aqua, qua clarefacta utuntur Ægyptii, quæ etſi largius bibatur nihil fluctuat, ſed citiſſimo tempore aut per ventrem, aut per urinam, aut per ſudorem exit; de hac nos in libris de medicina Ægyptiorum ſcripſimus. Optima itaque hæc eſt, cujuſmodi etiam eſt optimorum fontium. Quæ epota cito viſcera permeat, ad urinam fertur, vel ſi æſtas ſit ad cutem, unde ſudores excitantur. Quæ caloris incendium contemperat, ita ut jecoris caliditatem maxime corrigat. Unde mirum non ſit illiuſce aſſiduo uſu complura corpora calida & ſicca bilioſa, macra, optimum habitum contraxiſſe, cujuſmodi

Gal. in 9. meth. med. cap. 5.

Gal. in 1. ſimpl.
In 5. aph. 21. & 25.
In 1. ſimpl.
In 3. de temp. c. 4. & ultimo.
Gal. in 1. ſimpl. cap. 5.
In 5. de medica cap. 9.

di Ægyptiorum corpora esse videntur, quæ cum ex cœlo summe calido & sicco, biliosa, macra & squalida esse debuerint, aquæ Nili fluminis assiduo usu ad bonum habitum permutantur; (propterea que populus Ægypti credidit eam aquam sanguinem in corporibus generare) ut pingues atqne carnosi evadant. Unde merito Rationales Medici hisce febribus vehementer calidis convenire voluerunt, quod ipsarum calorem frigiditate extinguat, atque putridum non minus humorem vel per vomitum vel per ventrem vel per vesicam vel per cutim expellat. Ab aqua itaque potu refrigeratione solidarum partium animalis natura roborata, prætenuatos jam humores aggreditur, putridosque (ut dictum est) vel per vomitum vel per ventrem vel alio modo expellit. Galen. complures ab ardentissimis febribus hoc remedio sanatos vidit, & quendam juvenem meminit in fervoribus sub canicula ex ira febricitantem, qui cum prima accessione duas heminas aquæ bibisset, statim vomuit flavissimam bilem, & paulo post eandem per ventrem dejecit. Hanc vero dandam ad saturitatem cum Græci tum Arabes voluerunt, in his potissimum febribus, quæ maximæ, vehementissimæque sunt, in robustis corporibus assuetisque potus aquæ, nulla existente in visceribus vel obstructione, vel phlegmone, aut imbecillitate, apparentibusque coctionis signis. Methodicos & ipsos ejusdem frigidæ aquæ potum, nedum ad hasce febres quando sunt vehementes, sed ad omnes alias etiam ubi calor æstuosissimus ægrotos vexat, dandam minime contendisse, putamus. At quomodo istuc? cum omnem febrem morbum adstrictum fecerint, & aquam frigidam medicamentum adstrictum, quomodo igitur adstrictis affectibus auxilio esse poterit? Eos non latuit febris naturæ igneæ adversissimam esse aquam sua frigiditate. Unde Petronas Medicus frigidam ad ægrotantis arbitrium dabat. Appollonius vero atque Dexippus. Hippocratis auditores neutiquam aquam propinabant, quod in affectu adstricto; frigidum densando meatus, ac refrigerando augeat stricturam & coctionem impediendo curationem (cum nihil sit aliud curatio ex Hippocrate quam concoctio) retardet. Unde merito Galenus quoque, qui tantopere frigidæ aquæ usum ad

In 9. meth. c. 16.

Galen. in 1. de vict. rat. in acut. com. 43.

In lib. de Veteri medicina tex. 33.

ad hasce febres commendavit, non negavit frigidam aquam densare meatus, caloris febrilis resolutionem retardare, crudosque humores refrigeratione servare, seu ipsorum augere cruditatem. Hinc Methodici sæpius ad calorem sitimque corrigendam non frigidam sed calidam aquam dabant, ex quo negabant in omnibus febribus frigidam exhibendam, quod cum sit crassarum partium, diu in hypochondriis maneat, meatuum obstructionem augeat, atque humores recrudescere faciat, quod nihil quidem est aliud, quam morbum causamque augere. Quo pacto itaque utilis esse poterit? Eo sane modo, quo Hippocrates scribit frigidam large affusam, caloris revocationem faciendo atque eo modo calfaciendo, distensionibus, doloribus articulorum, podagricis aliisque morbis mederi. *Sed nec latet* (ait Galenus) *qua ratione illud accidat, siquidem stipata clausaque corporis summa facie, repercussus, refractusque fit caloris ejus, qui à profundo ascendit, qui quidem simul propter difflatus inopiam est acervatus, simul propter frigidi circunstantis violentiam in altum recedit, simul ex succis illic habitis nutritur, quippe, ubi collectus nutritusque calor ad summa corporis violentius ruit, fit quidem caloris repercussus.* Unde (ut ait Hippocrates) calor intus auctus & roboratus erumpens ad partes extimas, humores valenter digerit ac resolvit. Non dissimili argumento credendum aquam frigidam large epotam, primo stomachum refrigerare & partes proximas, meatus densare, calorem repellere in altum, qui unitus, & copia auctus humoribusque istic habitis enutritus, & roboratus, humores putrescentes concoquit, valentius digerit, ac erumpens ad habitum corporis, simul cum aqua attenuata, fundit, ad cutem eosdemque humores vehit, unde sudores fiunt, vel ad ventrem natura humores propellit, , vel vomitu rejicit, ut in quodam juvene, à Galeno, observatum fuit, qui ab epota aqua cum per vomitum, tum per alvum flavissimam bilem rejecit. Galenus alia ratione (uti etiam dictum est) credidit, aquam frigidam large epotam hasce febres sanare, quippe refrigeratione solidarum partium animalis naturam roboratam, prætenuatos humores aggredi, utilesque ad nutrimentum ad se attrahere, & putridos inutiles excernere.

Loco citato in l. de vict. rat.

In 5. aphoris. 21. & 25.

In 3. de temp. cap. 5.

In 10. meth. medendi cap. 5.

Neque immerito refrigeratione roboratur, cum à ſtomacho refrigerato frigiditate communicata aliis partibus, natura, quæ calore immodico veluti ægrotabat, eodem calore ſublato ſublevatur. Quod ſi ita eſſet, profecto aqua frigida non tantum ſynochis & ardentibus vehementibus, ac omnibus quidem aliis mederetur, quod in omnibus epota refrigeret, & communicata frigiditate per partem poſt partem ſolidis partibus, natura roboretur, quæ roborata valentius concoquendo digerendoque humores, febres tolleret. At ne vel etiam Gal. conſulit, in iis, quæ non vehementes æſtuoſæ ſunt, frigidam eſſe dandam, cum in aliis omnibus, quæ maxime ardentes ac æſtuoſæ non ſunt, epota frigida aqua maxime lædat, obſtructa, humorumque cruditatem augendo, quo merito in iis ab omnibus damnatur. Verum Methodicis alia fortaſſe ratione fieri fuit perſuaſum, quippe internis meatibus ex immodico calore febrili nimium difuſis atque laxatis (quod per hoſce meatus plurimum nativi caloris exhalet, effluat, ac diſſipetur naturamque brevi extinctum iri intelligatur) ab aquæ frigiditate denſatis natura nimio caloris effluvio, prælanguens colligitur, reparatur, atque ſuo robori reſtituitur, ex quo robore aucta, humores noxios concoquit, extenuat & inutiles excernit, & febrilem calorem digerit reſolvitque. Atque hæc ratio eſt, qua frigidam aquam febribus mederi ii voluerunt, ab ea profecto non diſſimilis, qua ex Hippocrate eandem large affuſam partibus dolentibus, inflammatis, & convulſis mederi diximus, ſcilicet revocatione caloris: quod alia conjectura etiam, confirmamus, quippe quod hæc, faciat large epota perinde, ac large extimis partibus affuſa, atque in robuſtis & non debilibus eſſe affundendam; quia in debilibus corporibus calorem non auget, ſed extinguit, de qua re Gal. in 5. aphoriſ. 21. ita habet. *Nam aquæ frigidæ occurſus aut vincit nativum calorem, aut colligit: vincit quidem, cum debilis fuerit: colligit autem cum fortis, ipſum continens ac diſſlari prohibens:* Idem præceptum itidem eſt, de frigida in hiſce febribus danda, quod nimirum robuſtis & non debilibus exhibeatur, quod itidem in illis per antipariſtaſim calor colligatur, atque in his quippe debilibus vincatur ac extin-

tinguatur. Unde colligitur hoc genus præſidii non in omnibus quidem febribus utile eſſe, ſed in iis ſolummodo, quæ habent calorem vehementiſſimum æſtuoſiſſimumque, atque in locis calidiſſimis, & in æſtate ſumme calida, quia talibus febribus (quæ, quod habeant eſſentia caloris, qua fiunt intra corpus ab obſtructis meatibus veluti clauſam & adſtrictam, merito adſtricti morbi ſunt) etiam laxus & profluens affectus copulatur, qui fit, ubi febrilis calor uſque adeo auctus eſt, ut meatus internos arteriarum ſcilicet venarumque nimis diffuſos & amplos reddat. Per quos effluvio caloris nimium exhalante, natura profluente affectu extinguitur: quare merito cum mixtus ſit affectus ex adſtricto & laxo, laxoque urgentiori occurrentes aquam frigidam febricitantibus exibendam Methodici voluerunt. In Ægypto & in aliis orientis locis hoc genus remedii in frequenti eſt uſu. Quibus in locis perpetuo, in calidiſſimis & maxime æſtuoſis hiſce febribus ad aquæ frigidæ potum largiorem, magna cum utilitate, confugiunt. Galenus expreſſit ſolummodo in febribus exhibendam, quæ præter modum calidæ atque æſtuoſæ ſunt. Itaque in vehementer æſtuoſis in ſummo æſtatis calore, in corporibus aſſuetis, & robuſtis quippe juvenibus, nullam partem debilem habentibus, nullo phlegmone in viſceribus exiſtente, nulla item obſtructione inſigni aqua frigida large propinanda erit. Contra in non prætermodum calidis, in frigidoque aëre non dabimus, neque in debilibus, neque aliquam partium internarum inbecillitatem habentibus, neque in obſtructis, vel in morbo omnino crudo. In his quidem magna incommoda (Galeno auctore) inducit; ita ut aliis ita gula læſa ſit, ut vix deglutire potuerint, aliis ventriculus ut vix poſtea concoqueret, aliis os ventriculi maxime læditur, aliis jecur, aut colon, aut pulmo, aut ſeptum tranſverſum, aut renes, aut viſica: alii ex ipſa epota in difficultatem ſpirandi inciderunt, alii in convulſionem & tremorem, atque alii aliis affectibus ob aquæ potum tentantur. Hinc Methodici actu non frigidam exhibendam in febribus, quæ non ſunt admodum æſtuoſæ voluerunt. Quod & Hippoc. quandoque docuit. Itaque cum hæ febres non

In 1. ad Glauc. cap. 13.

In libro de locis in homine tex. 39.

non ſunt admodum æſtuoſæ, ex quo non habeant laxum affectum conjunctum ab actu frigidis cavendum erit; qui ſi calida abhorreant ſaltem non actu frigida potui erunt danda. Itaque his ægrotis dabitur vel aqua ſimplex cocta, aut hordeacea tepida cum julep de pulpa tamarindorum, vel ex acido citri parato; vel in potu dabitur aqua ſtillatitia ex oxalide vel, boragine, vel endivia, vel taraxico cum ſaccharo, vel julep aliquo ex prædictis. Hippocrates vero varias potiones ad febres
In lib. 6. tex. 29. in libris de morbis recenſuit, quas apud ipſum quiſque legere poterit. Recentiorum Dogmaticorum aliqui potum ad eaſdem parant, ex ſacchari libra, ſucci granatorum acidorum unc. viij. aceti albi unc. iiij. atque aquæ communis lib. iij. omnia miſcentes ſimul. Alii accipiunt aquæ coctæ lib. vij. ſacch. lib. ij. aceti albi unc. vj. diſſoluto ſaccharo potum parant, exhibent ſingulo mane ad ſemilibram calidum. Alii alium potum ægrotis haud injucundum parant, itidem accipientes ſacchari roſati, bugloſſati, boraginati an. unc. i. s. diſſolvunt in aquæ oxalidis, bugloſſi atque endiviæ an. libra media, percollatæ aquæ addentes ſyr. de pomis, de citri acido, de oxiſaccharo an. unc. ij. hujus exhibent ad unc. iiij. atque hæ ſunt potiones ad febres Dogmaticis familiares, quarum uſus eſt, ſingulo mane ad ſemilibram à qua ægri pannis conteguntur, ut ſudent; de qua etiam ſæpius in die ipſis concedunt, ſed, in pauca quantitate ad ſitim moleſtiſſimam reſtinguendam; qui illas valde frigidas potant, nedum à ſiti & à calore liberantur, at quinimo paulo poſt, plus ſitiunt, atque magis æſtuant calore. In iis vero quæ præter modum calidæ & æſtuoſæ ſunt, dantur etiam à Methodicis actu frigidæ potiones, ea ratione qua aquam dari illis diximus. In febribus his non vehementer æſtuoſis decocta, atque aquæ ſtillatitiæ rerum facultate frigidarum actu calidæ propinantur, cujuſmodi ſunt, quæ ex endivia cichoreo, ſunco, oxalide, portulaca, malva, & ſimilibus parantur: dantur inquam ad uncias quatuor cum ſacch. vel cum ſyrrupo violato vel acetoſo, vel de acido citri in aurora actu calidæ. Nonnulli pro ſecreto habent, exhibere ſingulo mane helxinæ Dioſcoridis, id eſt parietariæ decoctum, ad unc. iiij. ex ſacch. vel ſuc-

cum ad unc. ij. ex ſacch. Ægyptii exhibent magna cum utilitate lac calidum, expreſſum è ſeminibus melonis, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, endiviæ, oxalidis, malvæ, althææ, portulacæ, cum ſeminibus etiam fœniculi, ex aqua ſtillatitia & ſacch. candido; conterunt in mortario, & ex jure pulli exprimunt & cum modico ſacch. candidi exhibent ad uncias quatuor in aurora calidum. Aliqui Ægyptiorum in vehementiſſimis æſtuoſiſſimiſque febribus exhibent mane mucaginis pſyllii ex aqua roſacea actu calida ad unc. iij. quæ ſi etiam malignitatem ſapiunt, ſemina quoque pſyllii optima recentia ter quaterque ex aqua lota, cum roſacea aqua exhibent, ad drachmas duas, tanta cum utilitate, ut aliquando ſudorem moveant, & plerumque bilem porraceam æruginoſamque virulentam per alvum non ſine admiratione, educant; ſed de hoc medicamento accurate ſcripſimus, in libris de medicina Ægyptiorum ſecundæ editionis. Itaque propoſitis alterantibus medicamentis intro aſſumendis, reſtat, ut de laxatoriis purgantibus agamus. Hæc cum duplicis ſint differentiæ, quædam vere laxantia ventrem, & quædam vere purgantia, de laxantibus nunc agimus, quæ uſum habent, ſi alvus adſtricta fuerit; hæc ſunt aut clyſteres lenitorii, quos ſuperius meminimus, qui alternis diebus ſi alvus fuerit adſtricta injicietur, quod ſi alvus fuerit fluida, cum ab his tum ab aliis omnibus laxatoriis abſtinendum erit. Poſt Clyſteres ſunt ea, quæ per os aſſumuntur, ut eſt pulpa caſſiæ abiſſinæ dictæ ad unc. i. s. pulpa tamarindorum, manna maſtichina ex aqua ſtillatitia diſſoluta ad unc. iiij. & alia quæ alias meminimus. Ex antiquis Hippocrates dabat lac aſininum coctum ad libras tres vel quatuor. Cujus uſus antiquis fuit valde familiaris. Dioſcorides dixit, aſininum, bubulum & equinum ad ventrem movendam eſſe idoneum, at ſerum lactis (ait) eſſe longe potentius ad purgationes, quod lactis loco Galenus quoque exhibebat, & meritò cum lac febricitantibus dare malum ſit, in quibus multis de cauſis videtur ſuſpectum, etſi coctum minus videatur. Ægyptii & Arabes parant ſyrupum ex granatis dulcibus & ex ſaccharo laxativum (qui dici ſatis non poteſt, quam ſit jucundus & utilis) ad haſce febres. Nonnulli

In 4. de Vict. rat. acut. tex. 109.
In 7. epid. Hipp.
In 2. de meth. meden. cap. 62.

in alvo adſtrictis clyſteriorum loco exhibent bolum ſtatim ante cibum, ex pulpa caſſiæ fiſtulæ trium drachmarum pondere, aut dant bolum ex floris caſſiæ recenter extractæ & optimæ pulpæ tamarindorum an. unc. ij. atque ſaccharo; ſyrupus etiam violatus ſolutivus ex ſtillatitia aqua aut ex ſacch. ad unc. ij. Atque hæc de laxatoriis lenientibus. De purgatoriis Methodici non admodum ſoliciti in febribus fuerunt; raro purgantia vel nunquam exhibebant, quod hæc ſtomachum ſubvertant, appetitum deſtruant, coctionem turbent, neque commode purgent, neque (uti illis viſum eſt) humorem particulatim facientem obſtructionem intus adſtrictum, at illum qui in partibus corporis patentioribus exiſtit, cujus purgatio non tollit febrem, à quorum ſententia Hippocrates etiam haud diſenſiſſe viſus eſt, cum in febribus vel nunquam vel non niſi poſt decimamquartam diem exhibendum purgans medicamentum voluerit. Pauciſſimis quidem medicamentis Hippocratem in medendis ægrotis fuiſſe contentum cuique patebit, qui ægrotos deſcriptos ab ipſo in libris epidemiis attentius obſervaverit: etenim coctione magis quam purgatione febribus medebatur; & in hoc parum ab ipſo diſcreparunt Methodici, cum & ipſi coctione ac digeſtione, apertioneque meatuum, ſive rarefactione fuerint contenti. Quam curationem ad unguem Hippocrates expreſſiſſe viſus eſt, cum dixerit: *Corpus quieti permittere, ungere & æqualiter contegere oportet, mulſamque aquoſam bibendam & ptiſſanæ cremorem veſperi ſorbendum dabis, ventrem ab initio clyſtere duces, ſed medicamenta purgantia non admovebis, nempe ſi ventrem moveris urina non maturabitur, febriſque citra tum ſudorem, tum indicationem in longum protrahes tempus.* Et merito ſane purgantium non licet tunc exerceri uſum, quod humores tunc crudi ſint, neque educi commode queant, & purgantia coctionem impediant, quæ eſt præcipuum quoddam quo febres reſolvuntur. Itaque purgantium loco Methodici clyſteribus lexatoriis utebantur omnino ab eductoriis abſtinentes; poſſet tamen ſi occaſio fuerit alvi adſtrictæ, uſus laxatoriorum emollientium (ut ſuperius dictum eſt) utilitatem præbere, ex iiſque ea admitti debebunt, quæ guſtui haud ſunt plane injucunda; at-

In 4. de vict. rat. in acut. sex. 44.

que

que hæc ſunt medicamenta quæ interius aſſumpta ſynochis atque ardentibus medentur. Nunc de externis, quorum uſus non minus utilis, quam ſit internorum, intelligitur. Methodici huic curationi primas dabant partes, namque poſt aliquot dies præmiſſa ſanguinis vacuatione, ventris laxatione ad balnea, ad epithemata, ad inunctiones, fomenta & ad ſimilia accedebant. E balneis, dulcia tepida, id eſt, moderate calida in frequenti habuerunt uſu, & merito, cum meatus laxent, rarefaciant, aperiantque, & putridos humores digerant atque evacuent: qua via ſcilicet digeſta materia calida, ab humiditate caloris incendio hebetato, corpus refrigerant. Quare corpora immergunt in aqua dulci temperate calida poſt primos dies, quippe poſt morbi principium, unde cum Dogmaticis conveniunt, qui & ipſi incepta coctione, ſcilicet ubi coctionis ſigna videri cœperint, balnea inſtituunt. Conducit etiam in aëre ſolii calido aliquantisper ægrotos morari, quoad fiat aliqua humorem digeſtio. Utebantur etiam non minori cum commodo inunctionibus calidis ad univerſum corpus ex oleis laxantibus rarefacientibus, digerentibuſque, quale eſt chamomelinum (ſed eo propter acutum & inſuavem odorem non ita facile utebantur) amygdalinum, irinum, hydræleum, commune dulciſſimum, & quod ex floribus cyclaminis paratur. Particularibus quoque balneis iiſdem & ad caput, & ad pectus, & ad hypochondria, ad renes, atque ad alias partes corporis utebantur. Ad caput, ad frontem, atque ad tempora ſpongias ex aqua calida expreſſas apponebant. Hippocrates in aphoriſmis inquit; *Multa aqua calida capiti ſuper infuſa febrem ſolvit.* At & ex aquis quoque, vel ex ſuccis convenient, quæ ex herbis facultate frigidis parantur; attamen non frigida hæc ſed actu calida erunt adhibenda. Hinc videtur maxime damnandus uſus oxyrrhodinorum vocatorum medicamentorum, epithematum, atque aliorum actu frigidorum quæ fronti, temporibus, aut pectori admoveri ſolent; & præſertim etiam ſi in hiſce febribus caput doleat, neque etiam in principio hæc medicamenta actu frigida his conferre poſſunt, cum meatus actuali frigiditate denſent, exindeque vapores, humoreſque ad caput aſcendentes intra contineantur,

Gal. in 11. meth. med. cap. 9. Alex. Trall. l. 12. cap. 3.

In l. 7. aph. 42.

tur, copiaque & qualitate molesta (quod non habeant exhalationem per poros cutis) augeantur. Quibus quidem rationibus medicamentorum actu frigidorum partibus extimis admovendorum usum idcirco Methodici minime laudarunt. Hæc enim medicamenta oxyrrhodina, vel epythemata actu frigida vel ad caput, vel ad thoracem, vel ad hypochondria, vel ad alias corporis partes apposita, affectum adstrictum vi scilicet meatus densante repellenteque (prohibitaque nimirum exhalatione per poros cutis) conduplicare Aurelianus posteritati tradidit. Quod præceptum non minus etiam alii Medici Dogmatici eruditis servare studuerunt. Quare cum cataplasmata, tum oxyrrhodina, tum epithemata calida adhibenda erunt, ut poris cutis ex temperata caliditate rarefactis, humores digerantur, & calor præter naturalis exhalet. Itaque parant epithemata (exempli gratia) accipiendo, aquæ stillatitiæ boraginis, hordeaceæ, endiviæ vel alterius similis, non calidæ facultatis, herbæ an. unc. iij. santalorum omnium tenuissime pulverisatorum an. scrup. i. Croci gr. v. Aceti albi, vel vini aromatici unc. i. Adhibent ex linea petia imbuta ad thoracem, ad hepar vel ad aliam partem temperate calida: fovent Jecur tepido unguento santalino, vel rosato, cum modico aceti vel croci; item oleo violato lacti mixto modice calido utuntur ad Thoracem, hepar, renesque. Methodici unum habuerunt in frequenti usu, quippe ad hypochondria fomenta laxantia, aut ex decocto, althææ, malvarum, chamomeli, seminis lini, fœnugræci & aliorum similium aut ex hydræleo calido: aut ex oleis laxantibus digerentibusque parata. Quod genus remedii Gal. reprehendit, sed an recte fecerit, in primo libro consideravimus. Hoc tamen Hippocr. non damnavit, qui in lib. de vict. in acut. ita scripserit: *Super præcordium vero lini semen linteo illitum imponito; observando vero ne horrescat æger dum apponitur: sit autem summe tepidum aqua & oleo coctum*; quid an non hoc est laxatorium fomentum? Quare medicamenta exterius adhibenda laxantia esse oportet, quippe, ut meatus aperiant, & putridos calidosque humores digerant. Unde non ab re à recentioribus cognitum est, vivos columbos, pullos gallinaceos, ac catellos medio disectos statim

raso

raſo capiti, pectori, hypochondriis, plantiſque pedum appoſitos, plurimum febricitantibus auxiliari; quod tepido calore rarefaciente calorem igneum foras attrahant, atque ipſum digerant. Hactenus egimus de curatione ſynocharum ſive continentium febrium, quæ à ſanguinis atque bilis putredine excitantur. Nunc ſupereſſet de iiſdem agendum, quæ aut à pituitoſo aut melencholico humore una cum ſanguine putreſcente fiunt. Quæ cum materia ex qua fiunt, atque curatione à continuis differre non videantur, merito harum curationem una cum continuarum curatione tractabimus, de qua nunc reſtat, ut loquamur.

CAPUT. VIII.

De febrium continuarum curatione.

Continentes ex pituita aut ex melancholia in magnis vaſis putreſcente fieri, ratio expoſtulat, atque haſce à continuis pituitoſis melancholiciſque parum vel nihil differre. Quæ cum fiunt quandoque ex bile, quandoque ex pituita, & quandoque ex melancholia, ideo triplicis ex materia differentiæ ſunt; putreſcunt vero hi humores in venis remotis à corde quo à continentibus prædictis differunt, quoniam hæ à materia in magnis vaſis prope cor putreſcente oboriuntur, hinc unam tantum habent acceſſionem, & illæ plures. Ceterum continuæ febres Medicis innoteſcunt, primo quod hæ & ipſæ perinde ac continentes, niſi ex toto ſublatæ, ad infebricitationem non perveniunt, habent vero plures acceſſiones, atque remiſſiones; notæque aderunt putredinis, præſertimque à calore febrili, à pulſu, & ab excrementis, ſiquidem in iis febribus, & caloris febrilis, & pulſus ea apparet inæqualitas, quam alias putridarum febrium propriam eſſe, diximus; excrementa cruda itidem apparere deprehenditur. Notæ bilioſæ febris, quam ardentem quoque vocant, exquiſitæ, ſunt eædem, quæ in tertianis apparent, hoc excepto quod abſque rigore fiant, nulla quidem ipſarum, donec ex toto reſolvatur, ad infebricitationem venit, plures tamen & acceſſiones & remiſſiones habet. Calor plurimus mordax, intenſuſque, alternis diebus movetur, lingua

ſicca ſqualida aliquando nigra, ſitis ingens, pulſus magni, veloces, frequenteſque ſunt, urinæ ſubruffæ, ut plurimum in corporibus calidis atque ſiccis accenduntur, ac ut ſummatim dicamus, prope ſignis omnibus ad cauſum ſive ad continentem biliosa accedit. Pituitoſa, vel ex eo innoteſcit, quod non alternis diebus acceſionem at potius ſingulis habeat, calorque eſt ſimilis ei, qui fumoſo igni comparatur, quippe humidus eſt, & vaporoſus, ob idque non intenſus, neque multum acris percipitur; nam ut Gal. expreſſit. caliditas quidem eſt cum aliquali acredine; quæ non ſtatim admota manu ſed poſtea innoteſcit. Non multum ſitiunt, neque ſitis eſt intenſa; lingua & univerſum corpus humidum, ac laxum, apparet excrementa pituitoſa ſunt, & urinæ in principio tenues & mox craſſæ, ſed quandoque etiam à principio craſſæ, pituitoſæ, albæ, cum ſedimentis craſſis obſervantur. Pulſus minores, molles, non raro ſopor accedit, animique deliquium (pituita cruda os ſtomachi opprimente) quandoque aciditas in ſtomacho, ſi pituita acida ſit; capitis & totius corporis gravitas. Hæ febres excitantur familiarius in pueris, infantibus, ſenibus, ocioſam vitam ducentibus, crapulis, ebrietatibuſque incumbentibus, longioreſque biliosis exiſtunt, & non minoris periculi. In Melancholica vero calor eſt efficax & multus, ita; ut plurimum digerendo naturam exolvat, pulſus magnus, celer frequens inæqualiſque; urinæ principio albæ, tenues aquoſæ, in augmento coloratiores atque in ſtatu quandoque nigræ & craſſæ obſervantur. Plerumque lienis dolor, vel tumor concomitatur, color corporis nigricans aut livens. Quare continua febris cum biliosa, tum pituitoſa, tum melancholica ita cognoſcitur. Raro pituitoſæ & melancholicæ fiunt, quæ perpetuo ſummum periculum minantur, frequentius biliosa vulgatur, non tamen exquiſita, quod hæc raro obſervetur, at plerumque ſpuria & notha vocata, quæ mixtione fit bilis cum pituita & quandoque cum atra bile, cognoſcitur ſignis mixtam ex iis humoribus affectionem notantibus. Fit iiſdem ſuccis vel humoribus obſtruentibus venas arteriaſve non magnas cordi vicinas, at minores & longinquas: vel ex cutis meatuum denſatione ex quo mor-

In 1. ad Glauc. 7.

Galen. in 2. epid. ſect. 1. com. 7.

morbum esse adstrictum facile intelligitur, à quo profecto laxantia præsidia ad curationem, indicari videntur, in biliosa quidem quo magis exquisita erit, eo levioribus laxantibus erit opus, efficacioribus vero, in spuria, & in pituitosa: omniumque efficacissima illa esse oportebit, in febre melancholica. In biliosa exquisita, eadem erunt opportuna remedia, quæ ad causum nuperrime meminimus, in notha vero ac spuria efficaciora (ut dictum est) laxantia esse debebunt, quod humor crassior, sit & lentus. Itaque in primis quod ad victus rationem pertinet, aër erit clarus, non frigidus, cibus paulo plenior si febris futura prolixior, si brevis ex celeri motu conjiciatur, sat erit, parcus, qualem ad synochum & ad causum præscripsimus; pro potu aqua hordei cum pauxillo cinnamomi, & quandoque concedatur vinum oligophoron, corporibusque præsertim debilioribus flatibus ac stomachi fluctuationibus vexatis, modo capitis dolor non adsit, neque futuri delirii signum, neque (si Galeno credimus) ubi phlegmone substiterit in visceribus, neque si febris insignem habuerit malignitatem. In corpore vel ex temperamento, vel ex victu prægresso, excrementis multis redundante medicamentum per ventrem laxatorium, ex lenitoriis vocatis prima die exhibeto, vel in potione, vel in bolis, cujusmodi erit, quod accipit floris cassiæ ℥. x. spec. hyeræ. s. Gal. ℥. i. vel accipe elect. len. ℥. xij. cum hyeræ drachma. aut syr. ros. solutivi unc. iiij. electuarii len. unc. i. cum decoct. flor. & fruct. cord. facta potione, vel mannam cum melle rosaceo solutivo. At longe libentius Methodici laxatoriorum purgantium loco, clysteres instituunt, & laxatorios & irritatorios; quibus alvus subducatur. Ab his vero medicamentis laxata alvo (vel per vomitum, si eo humor inclinaverit, leni vomitorio adhibito) secabitur vena in altero die dextri cubiti, modo aliquis dolor vel tumor regionem splenis non occupaverit, jecoraria, vel communis vocata, & sanguinis ea quantitas evacuabitur quam vires, & corporis plenitudo permiserit, unum etenim ex maximis laxatoriis quibus affectus adstricti cum febre maxime juvantur, venæ sectio est; si corpus sit robustum, sanguineque multo abundans, ex sinistro brachio erit repetenda evacuatio in altera die, vel crura in iis

more antiquorum ſcarificabuntur, atque copioſius ad libram fere (modo vires permiſerint) ſanguis educetur. Diſcant, qui hanc ignorant, modum quo fieri debeat, in noſtris libris de medicina Ægyptiorum; hoc genus laxatorii præſidii, evacuat quantumvis copioſe, & una à viſceribus & à capite revellit, unde apud multas nationes ad ſanguinem in mulieribus; (præſertim ſi menſtrua purgatione defecerint) in pueris, eunuchis, atque omnibus corporibus albidioribus, ut expreſſit Galenus, & tenuioris ſanguinis; hoc genus præſidii eſt in uſu familiariſſimo; contra in corporibus durioribus; craſſioris ſanguinis, crurum ſcarificatione longe præſtabit venæ ſectio. His præmiſſis auxiliis in principio morbi, concoctioni humorum erit incumbendum, Quare auctore Hippocrate *corpus quieti permittere, ungere, & æqualiter contegere oportet.* Interim non damnanda, quæ hujus ætatis Medici Dogmatici ad concoctionem adjuvandam affectant, quippe decocta, ex iis ſimplicibus parata, quæ vim habent tollendi obſtructiones, nempe quadantenus extenuando humores, detergendo, atque meatus aperiendo. Itaque ſingulo mane in aurora dabitis calidam hanc potionem. Accipe oxymellis ſimplicis, vel ſyr. acetoſi ſimplicis unc. i. de boragine, vel de cichoreo, vel de agrimonio unc. s. decocti borag. ſunci, agrimonii, radicis petroſelini, oxalidis, endiviæ unc. iij. Miſce. Vel in jure pulli ſine ſale ex prædictis herbis decoctum paratum cum modico ſaccharo exhibebis. Ad hypochondria vero, fomenta laxantia, & inunctiones adhiberi maxime erit utile, quod iis partibus, in quibus focus putredinis exiſtit, laxatis rarefactiſque ex decocto meliloti chamomeli, althææ, fœnugræci, vel lini, vel (ut ait Hippoc.) ex ſeminibus lini decoctis in oleo & aqua contuſis atque appoſitis, quod ſi, ut Dogmatici conſulunt, pura laxantia videbuntur, ſuſpecta, aliquidque roboris addere voluerimus præſertimque hypochondrio dextro addemus modicum roſarum, vel abſinthii, vel ſpicæ indicæ vel celticæ, vel iridis radicis, tuto ad utrumque præcordium calidum hujuſmodi generis fomentum poterit adhiberi. Poterunt itidem lanam mollem ex oleis calidis dulcibus, ſcilicet communi; vel chamomelino, vel amygdalino, vel irino,

In 4. de vict. rat. in acut. tex. 44.

no, vel lilino, vel ex floribus cyclaminis parato, imbutam adhibere. Clysteribus mollibus, si alvus fuerit adstricta opus erit, saltem alternis diebus. In accessionibus utiliter thoraci adhibebuntur tepida epythemata ex aquis vel ex decoctis digerentibus laxantibusque, cujusmodi erit, ex malvæ, althææ, endiviæ, boraginis, eupatorii, aqua & ad penetrationem modicum aceti addendum erit. Quibus præmissis, singulis diebus frictiones molles, leves linteis calidis ad omnes partes corporis adhidebuntur, deorsum versus incipiendo à cruribus, mox ad coxendices, tertio ad dorsum, atque, demum ad brachia, & mox ex calido oleo amygdalino recenti omnes partes cutis fovendæ erunt; vel fricabuntur universæ cutis partes (uti dictum est) manibus inunctis oleo amygdalino, vel chamomelino, vel irino vel lilino, aut præmissis frictionictus, inungentur partes prædictæ corporis volis manuum inunctis ex calida inunctione; quæ paratur ex olei amygdalini, decocti chamomelini an. unc. ij. nitri ʒ. i. s, bulliant, quoad aqua vel decoctum absumatur. Si humores inclinarint ad cutim (apparentibus coctionis signis) sudorifica mane propinabis calida, præmissa cum frictione prædicta calida; & ægrotum stragulis calidis cooperies. Pro sudorificis poteris propinare nostræ aquæ alexipharmacæ unc. ij. vel quod accipit, foliorum calaminthæ, florum chamomeli an. p. ij radicis chinæ ʒ. i. s. bulliant in lib. tribus aquæ quo ad medietas absumatur, & mane calidum detur: quo medicamento uti poterunt, quo ad morbus resolvatur, si vero ad urinam inclinaverit humor (quod ex copiosiori urina conjicitur acriorique) diureticis erit opus, at mixtis iis, quæ calida & frigida facultate prædita sunt. Cujusmodi erunt, quæ parantur exempli causa ex semin. melonum cucurbitæ an unc. iij. liquiritiæ dulcis unc. i. seminum fœniculorum, apii. an. ʒ. iij. omnibus contusis, lac ex jure pulli parvi radice petroselini alterato, expressum, cum modico sacchari candidi calidum exhibetur; vel jus calidum pulli parvi sine sale radice petroselini, vel apii, vel asparagorum alteratum propinabitur. At si morbus perseveraverit & ad ventrem humores inclinarint laxatorio medicamento per ventrem opus erit, quale erit (quod tamen non dabitur

nisi post diem decimam quartam, & crudo existente morbo) quod accipit rhabarbari electi ʒ. i. s. agarici troch. scrup. iiij. spicæ, cinnamomi an. scrup. s. in decocto florum & fruct. cordialium infusis per noctem, expressioni additur mannæ electæ unc ij. vel sy. rosati solutivi unc. iiij. aut aliud simile, cum decocto flor. & fruct. cordia. misceto & calidum propinato; aut accipe floris cassiæ recenter extractæ unc. i. electuarii de succo rosarum, diapheniconis an. ʒ. ij. Misce fiant boli. aut rhabarbari pul. ʒ. i. s. agarici th. scrup. iiij. cum electuarii len. ʒ. i. fiant boli. Balnea apparentibus signis coctionis calida ex potabili aqua parata erunt accomodatissima, si semel in die febricitantes iis commode utantur. Atque hisce præsidiis febris continua biliosa spuria tollitur; iisdem sane & pituitosa & melancolica, sed longe efficacioribus, quæ nos accurate dicemus, ubi de febris quotidianæ, & quartanæ agemus curatione, hæc eadem & semitertianæ quam hemitriteum vocant, erunt utilia, de qua fortasse post intermittentium sermonem aliquid particulatim dicemus.

Caput. IX.

De pestilentis febris cognitione atque curatione.

In 3. de præsagi. expulsib. cap. 4.

DE pestilenti febre, à peste distincta (dari enim pestilentem à peste distinctam voluit Galenus) acturi, exinde pestilentem seu pestiferam vocatam dicemus quod ita cum peste malignitate conveniat, ut perinde ac pestis plerosque interimat, ac epidemice non minus plerumque grassetur; licet quandoque non integram regionem, non provinciam, at civitatem, oppidum, vel locum quendam invadat. Galen. divisit morbos in populariter grassantes, omnibus communes, quos Græci epidemicos vocant; & in eos, qui sparsim in uno eodemque loco non omnes, sed aliquos invadunt, sporadicos Græcis dictos, atque in proprios quorundam locorum, quos itidem endemios vocant; Romæ propria videtur febris semitertiana; Cayri Ægypti morbus Dem el muja dictus, Alexandriæ febres pestilentes Augusto mense, totius Ægypti herniæ car-

In 1. de vict. rat. in acut. com. 9. In 1. epid. sect. 1. comm. 1. In 3. epid. sect. 3. com. 20. & 58.

nosæ, elephantiases cum Arabum tum Græcorum. Definiunt Medici pestilentem febrem esse eam, quæ à putredine fit invadente regionem cordis, ab aliisque putridis ipsam distingui ajunt, quod in his neque humores cordis, neque spiritus, neque substantia, putrescat, sed tantummodo illiusce visceris humores à putridis halitibus poni incalefacto esse, neutiquamque ipsos (uti in pestilente fit) computrescere. Hincque pestilentem ab aliis febribus differre per intensiorem ac excellentiorem putredinem. Auctor diffinitionum medicarum pestilentem vocavit, quæ cum multa caliditate sitim inextinguibilem invehit, bilis omnis generis vomitus habet; fætidasque alvi excretiones, ac virulentas, ut paludium graveolentiæ sunt, urinasque multas habet tetri odoris, pulsus parvos, obscurosque inducit. Hac definitione non veram, at ardentem pestilentem expressisse visus est; & Galen. in lib. de Theriaca ad pisonem, ipsam venenum inspiratum vocat, veram & epidemicam intelligens. Quidam ex recentioribus, hanc febrem sordidæ ac profundæ putrefactionis esse voluerunt, quo ab aliis putridis distinguatur; eo quod eæ non sint profundæ, sed superficialis putredinis. Quod perinde est, ac si dicant cum Galeno, hasce febres simpliciter putridas dici, & pestilentem excellentioris esse putredinis. Hæc duplex est, vera & non vera, hanc rectius malignam, seu maleficam, seu mali moris Medici multi appellant, Quæ erit vel synocha, vel causus, vel semitertiana, vel lipiria, vel epiala, de quarum curatione hactenus egimus. Exquisita & vera id proprii habet, ut ab aëre infecto originem trahat; & nunquam ab interna causa proveniat; Quod ex Hippocrate colligi videtur. Neque immerito cum aër vitiatus ad cor primo attractus ipsum coinquinet, & vitiet, ipsiusque aut contenta insigni putredine aut substantiam inficiat. Unde pestilentis febris præcipuam ac maximam causam esse aëris putridi inspirationem cognitum est. Nonnulli ex Galeno existimarunt aërem non simplici qualitate, at tota quidem substantia infectum pestiferam febrem facere. Quod tamen Gal. negare videtur, cum ab immodica etiam aëris caliditate, ipso auctore tanta excitari queat putredo, qua status pestilens fiat, cujusmodi fuit quæ olim Athenienses invasit,

Gal. in 6. epid. sect. 1. com. 29.

Hieronymus Fracastorius in 2. de morb. contag. cap. 3.

D. Aut. Altim. in libro de pestilente febri. c. 6.

In lib. de flatibus & Gal. in 1. epid. sect. 1. com.

Gal. in l. de præsag. ex pulsib. & in 1. de diff. feb. cap. 4.

In 2. de nat. humana comm. 4.

Gal. in 1. de diff. feb. cap. 4.

fit, de qua Thucydides hiſtoricus ita habet: *Sed in tuguriis ſuffocantibus æſtatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant.* Neque etiam negandum aliquam febrem peſtilentem à cauſa quidem interna, quippe inſigni ab humorum corruptione fieri, & etiam epidemicam, cum habeat cauſam communem ſcilicet, vel aërem infectum, vel vitioſum victum antegreſſum, qualem ex cara annona homines comedere coguntur. Itaque hujus febris cauſa erit, ita inſignis & excellens putredo ut & cordis contenta, & ſubſtantiam putredine afficiat, licet nonnulli recentiorum illud acriter contenderint neque concedere voluerint in peſtilentibus febribus cordis ſubſtantiam vel contenta putreſcere, ſed tantummodo humores pati profundam & ſordidam putrefactionem, cujus opinionis auctor fuit Doctiſſimus Hieronymus Fracaſtorius. Accedit ad febrem peſtilentem faciendam humorum magna aptitudo ad putreſcendum, aut ex cœlo aut ex victu, qua humores inſigniter putreſcunt. Quam cauſam eſſe peſtis, peſtilentiſque febris, & non cordis & contentorum putrefactionem, conjicitur; cordis vero & ſubſtantiam & contenta, à vaporibus putridis infici, non tamen neceſſario putrefieri, eo argumento intelligitur, quoniam cor nobiliſſimum membrum tantam putredinem vivens non ſuſtineret, ſed continuo homo extingueretur. Hincque eſt, quod Galen. in ea peſtilentia, in qua inflammationes (ut Hippocrates eſt auctor) erypſipelataque in ſumme putridos & horrendos abſceſſus mutabantur qui omnes interimebant) à flava bile in maligniori ea tempeſtate genita, habente aptitudinem ad vehementer putreſcendum, cauſam habuiſſe voluit, cum alias eadem bilis, non tamen ita ſumme putris reddita, ſacros ignes fecerit, qui tamen lethales nunquam fuerunt. Ex quo humores valde putreſcibiles non parum ad peſtiferarum febrium generationem faciunt, qui non tantum ab aëre vel putrido vel putridis vaporibus infecto, ſed etiam multo facilius à cibis & potibus plurimum humidis, vel corruptis vel ſemiputridis, illam ad putreſcendum aptitudinem nanciſcuntur. Unde cucumeres, quod ſuccum præmulta humiditate facile putreſcibilem in corporibus gignant, ad cibos frequentatos malignos peſtilentes-

Hier. Fracaſtorius contra Montanum in l. 2. de morb. contag. cap. 3.

In 3. epidem. 3. comm. 9.

In 2. de aliment. facul. cap. 6.

tes-

tesque febres facere, & à cibis semiputridis vel corruptis aliquando pestilentiam subsecutam, est Galenus auctor. Viri eruditi negant causam hujusce febris esse occultam, at ipsam in humorum insigni putredine consistere. Addunt unam quoque ex externis causis, calidam atque humidam aëris constitutionem permultos menses perseverantem. Calor vero extraneus humorum putredinis est auctor. Etenim putredinis materia humiditas est, & faciens putredinem calor extraneus sive præternaturalis. Quo animadversum est, ventos austrinos orientales occidentalesque (quod aërem plurima humiditate repleant, & calefaciant) si diu perflaverint, febres pestilentes inducere; addimus idem facere omnia, quibus aëris ne dum temperamentum sed tota substantia coinquinata putrescit, & veluti in venenum exitiale mutatur, qui aër infectus per inspirationem attractus pestiferum morbum creat. Cujusmodi sunt vapores à paludibus, stagnis, speluncisque corrupti in aërem delati. In Alexandria Ægypti quotannis mense Julio Augustoque a lacus cujusdam proximi, aqua (quo tempore paucissima est nondum Nilo flumine inundante) putrescente, putridisque ex vaporibus exinde à ventis in illiusce aërem delatis, innumeri febribus pestilentibus pereunt. Quod mali in civitate augetur, ab aqua in subterraneis locis (tota enim ea civitas columnis fundata est, & in fundamentis est pervia) qua utuntur ad victum ob prædictam causam, scilicet quod paucissima sit, & ab æstuoso æstatis calore putrescat, atque ab ipsa etiam putridi vapores quod in aërem ferantur. Colligimus itaque veram ac exquisitam febrem pestilentem fieri ab aëre vel putrido, vel putridos vapores ac venenatos ad cor invehente, spiritus humores atque substantiam cordis inficiente. Ex quo ephemeram pestilentem, quæ spiritibus infectis, putridam, quæ humoribus, atque hecticam, ubi ipsamet cordis substantia infecta est dari Medici voluerunt, alii ephemeram pestilentem dari negant. Neque pestilentes febres quartum genus febrium esse, ut quibusdam visum est, eruditi concedunt, quod hæ omnes genere putridarum comprehendantur, hasque differre à putridis voluit Galenus excellentiori tantummodo putredinis gradu. Dari etiam pe-

In l. de cib. boni & vitio. succi c. 1. Gal. in 1. de temp. cap. 9. & in 3. epidem. sect. 3. comm. 22. Arist. in 4. meteorum.

Gal. in princ. libri de Theriaca ad Pisonem. Gal. in 1. de diff. feb. c. 4.

In 6. epid. sect. 1. comm. 29.

pestilentes non veras, & non exquisitas, quæ non ab aëre excitantur, at ab interna causa, vel sit obstructio, vel meatuum constipatio, vel humores facile putrescibiles, ex cibis, potuque vitiato geniti, aut venenum epotum multis visum est. In his non primario regio cordis inficitur, at aliunde ei communicato vitio, quippe à foco accensæ putredinis quandoque synochæ ardentes, atque continuæ aucto gradu putredinis in pestilentes mutantur: quod sæpius culpa Medicorum male in principiis ipsas curantium, multis evenisse sæpe vidimus. At tempus nunc expostulat, ut signa prodamus, quibus pestilentes febres cognoscuntur, loquimur nunc de veris, quando malignarum inpropriéque dictarum pestilentium signa superius proposuerimus. Galenus Dogmaticorum omnium post unum Hippocratem facile princeps, ait: in hisce febribus calorem exterius mitem esse, minimeque mordacem percipi in toto corpore (ipso thorace excepto in quo acrimonia observatur) quod signum clarius in 6. epidem. expressit, ex Thucydide dicens: *& exterius quidem tangenti corpus neque valde calidum erat*; & postea *Peste affectos neque calidos & perurentes apparuisse.* Frequentiusque parva tubercula in dorso & in aliis partibus eflorescunt, hac nostra ætate maculæ ad cutem erumpunt pulicum morsibus persimiles quas puncticulas vel petechias vulgus appellat. Urinas item esse aut turbatas, aut aquosas, aut colore sedimentisque sanorum urinis per similes, in quibus aut nullum sublimamentum est, aut sublividum araneorum telis in modum lanæ congestum. Alvus colliquata excernit, biliosa, flava, vel ruffa, spumosa, liquida pinguia, maximeque fætentia, & plerumque perinde atque ovi luteum in jure conquassatum colore apparent. In quadam pestilentia Gal. in hisce dejectionibus observavit, primo flava profluxisse, mox ruffa colliquamenta, atque demum nigra veluti fex sanguinis. In his quoque febribus expiratio fætet, ac in ore aliquid coloris pestilentis, scilicet erysipelatis, aut herpetis, apparet, oculi flammei, atque calidi sunt, cibum abhorrent, siti ingenti affliguntur, frigidaque expetunt. Paulus Ægineta addidit, bilis vomitus, præcordiorum intentiones, labores, largos sudores, extrema fri-

In 3. de præsag. expulsib. cap. 4.

Sec. 1. com. 29.

In lib. 2. cap. 36.

frigida, alvi profluvia biliosa, tenuia, flatulenta, urinas aquosas, tenues, biliosas, nigras, in quibus mala subsidentia, & suspensa pessima cernuntur, stillas sanguinis narium, in pectore ardorem, linguam retorridam, siticulosam; vigilias, deliria, convulsiones violentas, itemque alia multa prava. Avicenna vero scribit hanc febrem exterius esse quietam, intus turbantem, plerumque necantem, in qua interius vexatur caliditas, & inflammatio fortis, respirationem esse magnam, brevem & plerumque fætidam, vehementer eos sitire, cum præarida lingua, aliquando adesse nauseam, cibos abhorrere, & oris ventriculi dolorem sentire, splenem magnum esse, ægrotos esse vehementer anxios, & inquietos, aliquando adesse tussim aridam, virium casum, syncopem, delirium, hypochondriorum tensiones, vigilias, corporis relaxationem, & quandoque bothor sub albidam & rubram observari, pulsusque frequentes, parvos, & in nocte majores; quandoque ægroti inflantur hydropicorum modo, ventres fluxus, cholera & aliorum humorum dejectio lenis apparet, fætida, in qua aliquid colliquationis cernitur: Urinæ sunt aquosæ, & nigræ, sudant fætido sudore, incidunt in syncopem & in extremorum refrigerationem; convulsiones fiunt, & lethargici evadunt. Nonnunquam ægrotantes non sentiunt morbum, neque calore exæstuant, & calor ipsorum tepidus sentitur, neque in pulsibus & in urinis apparet multa alteratio, & mutatio à statu naturali: unde & Medici complures an febricitent ægroti, dubitant. In multis expiratio est fætida, & hæc signa oservantur, putredine vel etiam cordis substantiam inficiente. Rhasis ait: *Febrem exterius esse lentam & tepidam, intus clausam, expirationem, & alia excrementa fætere, adesse magnam angustiam, sitim vehementem, spiritumque densum.* Quæ signa in hisce febribus vel etiam recentiores Medici ad unguem observarunt, quippe in ipsis exterius calorem tepidum observari, intusque percipi caloris incendium, ita, ut ægroti ne vel etiam tenuissima linteamina ferre queant, qui licet exterius parum calidi videantur, plurimum tamen intus anxii & inquieti observantur: ex quo recte Arabes hasce febres dixerunt, exterius esse quietas, atque interius tur-

In l. 4. fen. 1. tract. 4. c. 2.

In l. divisionum c. 180. & in l. 10. ad Almans. cap. 16.

turbantes. Symptomata vero omnia majora & ſæviora, quam pro febris magnitudinis ratione, apparent; dolores capitis ſcilicet, vigiliæ, deliria, lingua ſicca, & aliquando nigra, cum ſiti intenſa, & ſæpe, nullus ciborum potuſque deſiderium adeſt, fluxus per ventrem colliquativus, apparet, in quo liquida, lenia, aut nigra, aut ſyncere bilioſa cum vehementi fætore exeunt, plerumque fætida eſt expiratio; oris aphtæ, id eſt, ulcera ſordida & aliquando nigra in ore fiunt, pulſuſque prælanguidi apparent, qui quandoque ſine ratione cadunt, & hoc unum eſt ex ſignis valde propriis harum febrium, quæ talia apparent, licet ægroti ante cibis probis fuerint enutriti; hæcque ſigna particulatim obſervantur, ubi putredine cordis contenta coinquinata ſunt. Cum vero ejuſdem viſceris ſubſtantia itidem idem vitium contraxerit, ægroti morbum non ſentiunt, ita, ut ſe febricitare, ignorent; (quod æqualis calor febrilis ſit, uniformiſque & nullas habeat acceſſiones, & hecticorum modo febris fiat) pulſus quoque, & urinæ parum vel nihilo à ſtatu naturali mutatæ dignoſcuntur. Ratio horum ſignorum eſt, quod ab intenſa illa putredine infectis ſpiritibus, humoribus, aut ſubſtantia cordis, omnes facultates debilitentur, potiſſimumque vitales, unde pulſus ſine cauſa concidunt, languidi & ſumme labefactati ſentiuntur; reſpiratio frequens debiliſque fit, atque fere continuo ad ſyncopem inclinant. Cerebro vero communicata læſione, animalis facultas vitiatur, & merito ſane, cum ſpiritibus cordis vitiatis, ad cerebrumque delatis, homines minime recte diſcurrant, memoria non valeant, non recte imaginentur, ac non minus motrix facultas labaſcit. Hinc fiunt corruptæ imaginationes, & ægri redduntur veluti inſenſati, atque ita oblivioſi, ut quandoque propriorum nominum complures in peſte (quod Thucydides tradidit) fuerint obliti; hinc etiam externis ſenſibus læſis ægroti non ſentiunt ſeipſos maligno morbo laborare, atque ita ut potius putent non ægrotare, ſed recte valere: ad motum ſegnes ac veluti ſemimortui apparent, quod ſpiritus ex corde delati ad cerebrum, obſcuri craſſi, ac putridi ſint. Hac eadem de cauſa naturalis quoque facultas prælanguet, ejuſque actiones idcirco ad-

Gal. in 3. de præſag. ex pulſibus c. 4.

admodum læſæ apparent, præſertimque in coctrice, in excreticeque, unde excrementa cruda, fætidaque caloris defectu redduntur, & præſertim dejectiones quæ fætidiſſimæ & colliquatæ excernuntur: quæ dejectiones febrium peſtilentium ſunt propriæ, maculæ item, tubercula, ſudoreſque non boni ſed mali quo quomodo apparent. Quidam dicunt, putredine contenta cordis vitiante, hæc particulatim obſervari, ſcilicet ægros magis cognoſcere ſeu ſentire ſe febricitare; pulſuſque minus debiles, quam in hectica peſtilente videri; operationes vero ſenſuum, atque intellectus intus extraque ita lædi, ut phrenetici videantur, calorem itidem circa hypochondria percipi, magnam fieri reſpirationem, & expirationem, inſtar ignis calidam; urinas mingi turbatas, valde craſſas; maculas multas in dorſo erumpere, virtutem non ita ſtatim concidere. Ubi vero etiam cordis ſubſtantiam putredo occupaverit, fieri hecticam peſtilentem, quam ægri non ſentiunt, neque ſe febrire cognoſcunt, recteque ſe valere putant, omneſque extrinſecas exinde operationes ſecundum naturam videri, ita ut & pulſus & urinæ ſanorum ſimiles videantur: apparent tamen quandoque tenues, lividæ atque fætidæ. Quædam alia in his quoque obſervantur; quidam enim collum erigere nequeunt, oculi turbidi apparent, torvus aſpectus, vultus Hippocraticus, & abſque pudore decumbunt, licet mulieres alioquin honeſtiſſimæ ſint, coram omnibus culcitram, linteaque levantes pudenda detegunt; nigræ extuberant in cute maculæ, & poſt mortem, inſignis macula nigra circa dorſum, veluti ſi quis ex alto ceciderit cernitur. Hæcque ſigna ſunt, quibus febres peſtilentes dignoſcuntur. Ubi vero proxime dicta ſigna illuxerint, prorſus deſperandum, & ob id à medicamentis erit abſtinendum; in ea vero, quæ putrida peſtilens eſt (licet majori ex parte intereant) ſi virtus conſiſtat, ægroti ad oblata bene ſe habent, recte reſpirent, atque alia recte reſpondeant, ſuppoſita ſpe ſalutis curationem aggredi opportebit. In qua cum morbus ſit itidem adſtrictus, merito (ut Dogmatici etiam ſentiunt) ſtudendum eſſe corporis apertioni, atque ſiccationi humiditatum ſuperfluentium. Quod hæc omnia laxantia ſint, quare nulla alia opinio erit, habenda

Gal. in 3. de præſag. ex pulſib. c. 4.
Gal. in hiſtoria Herophili.

quam de corpore laxando ut humores ſumme putridi intus ſuſcepti exhalent, digerantur, atque evacuentur. Gal. dixit corpora ſiccanda, atque meatus aperiendos, perinde ac dicat, corpus eſſe laxandum, cum tollere excrementa nihil ſit aliud, quam corpus laxare. Dogmatici putant ſummam curationis eſſe ſiccationem, & Methodici meatuum adſtrictorum laxationem, quod per ipſos laxatos putridus humor exhalet, at utrumque facere eſt utilius, quod, nihil profecto erit quam corpus putridis humoribus veluti tumens, laxare. Itaque in victus ratione, de qua primum agimus, cibus ſit, qualem in febribus continentibus expreſſum fecimus, hoc addito propter inſignem putridinem, quod facultate ſit ſiccus licet actu humidus & calidus exhibeatur; unde juſcula alterabuntur, oxalide, acido citri, vel limonis aut vino granatorum dulci aut fructibus berberis maturis, & ſimilibus, at quum in continentibus præſtabit, ut cibus plenior aliquantulum ſit, propter virium languorem, & oportebit ejus modicum, ſed ſæpe exhiberi; idem de potu dicendum, ſcilicet convenire actu calidum, & humidum ſed poteſtate ſiccum, quare aquæ ſtillatitiæ ex oxalide, ex roſis vel ex ſucco granatorum ſubacidorum actu calidæ epotæ ipſos juvant. Non minuſque cum ſucco citri, vel limonis, infuſum itidem berberorum maturorum cum ſaccharo, utiliter propinabitur, aut ſyrupus ex acido citri, aut julep acetoſus vel de tamarindis. Vinum non perpetuo negandum, oligophorum quando tenue odoratum vires recreet, urinamque moveat. Nullis vero dandum, ſi humores omnino crudi ſint, cum febre incendente, ſi vigiliæ adſint, vel vehemens capitis dolor, deliriive ſignum aut ſi una ſubſit aliqua interni viſceris phlegmone, vel in hepate, vel in renibus, vel in pulmonibus, vel in ventriculo, vel in inteſtinis, quia omnibus inflammationibus eſt inimicum. In aëre degat claro, mediocriter lucido, odoribus alterato, æſtate poterimus ſuffire locum, ex aceto & aqua roſacea, in qua ſantalum rubrum, roſa, xiloaloe, camphora & modicum caryophyllorum efferbuerit, & hyeme poterimus in vino albo aromatico, aceto & in aqua roſacea & in aqua de floribus citri, ebullire, caryophylla, ſantalum flavum, xiloa-

In 1. de diff. feb. cap. 4.

Galen. in 1. ad Glauc. cap. 14.

loaloem, juniperum, cinnamomum, & modicum aſſæ fætidæ; vel horum loco, poterimus parare paſtyllos cyphoides vocatos, ac carbonibus accenſis ipſos ſuperponere, vel maſſam ad idem parabimus, quæ recipit, benzuini, myrrhæ ungulatæ, ſtyracis, camphoræ, ladani, aſſæ fætidæ, opobalſami, an. ʒ. i. xilobalſami; roſarum, caryophyllorum, xiloaloes, cinnamomi, an. ſcrup. i. s. ex opobalſamo occidentali miſce & ad ignem fiant trohiſci, ex quibus ſuper accenſos carbones aſperſis fiat ſuffumigium. Ægroti animi paſſiones fugiant, hilareſque ſint, ut vapores venenoſi prompte exhalare queant. Hac inſtituta victus ratione, ſi alvus fuerit adſtricta ipſa laxabitur, & præſertim in corpore cacochymo, aliquo pharmaco lenitorio, quod excrementa, quæ ſunt (ut ajunt) in primis viis, educat, cujuſmodi erit, quod in potione parabitur ex ſyrupi roſati ſolutivi unc. iiij. electuarij. lenit. unc. i. cum aqua oxalidis ſtillatitia in qua ſemuncia pulpæ tamarindorum fuerit per noctem macerata, & flores ſimul boraginis, violarum bugloſique aut in bolis dabitur quod recipit floris caſſiæ Abiſſinæ noviter extractæ ʒ. x. pulpæ tamarindorum ʒ. ij, ſem. citri pulverizatorum ʒ. i: Ab aliis purgantibus medicamentis abſtinendum, quod in principio humores crudos agitent, & plerumque moveant, ipſos ad nobiles partes qui tunc temporis medicamentis non cedunt, ſtomachumque & naturalem ejus facultatem labefactant, atque vires proſternunt, ideo ab his eſt omnino cavendum. Quæ ſi aliquando aliquibus profuerint, id evenit, quia turgentes fuerunt humores atque hoc etiam non niſi in robuſtiſſimis corporibus, ſic uſus clyſteriorum emollientium ſi alvus adſtricta fuerit, longe laxatoriis medicamentis erit utilior. Itaque laxata alvo lenitorio pharmaco, ad vacuationem ſanguinis declinandum; primo ſecta vena interna dextri cubiti in ea copia mittatur, quam vires permittent; & in altera die, ſi corpus ſanguine abundaverit, & vires permiſerint, ex altero brachio evacuatio ſanguinis erit repetenda, in pueris & in viris mulieribuſque albidioribus ſanguis mittendus itidem erit copioſius cruribus ſcarificatis, ex qua ſcarificatione facta, ſanguinis evacuatio in peſtilentibus febribus eſt utiliſſima, quia cum ipſa quan-

tum ſanguinis volumus, evacuamus, ſine violentia, & ſine virium (quod à longinquis partibus educatur) magna jactura & quod maxime in hiſce febribus videtur deſiderandum, quoniam ex ea evacuatione à ſupernis partibus ad infernas fiat revulſio: Unde mirum non eſt; ſi nos ſæpius in hiſce ægrotis vigiliam, vel dolorem capitis vel delirium vel ſurditatem, vel aliud ſymptoma ſimile continuo ſublatum viderimus præſertimque ſi copioſa fuerit evacuatio. De hac Oribaſius ita ſcripſit: *Et ſane dum peſtilentia vehemens Aſiam deprehendiſſet, multoſque perdidiſſet, meque etiam morbus attigiſſet, ſecunda morbi die remiſſione febris facta crus ſcarificavi duaſque fere ſanguinis libras detraxi, hacque de cauſa periculum vitavi.* In pueris & infantibus in quibus una cum peſtilenti febre vel exhanthemata, vel variolæ apparuerint, perpetuo ſummam utilitatem ab hac evacuatione ſubſecutam vidimus. Quo Ægyptii, Arabeſque nullum utilius præſidium in hiſce febribus eſſe longa experientia, cognoverunt. Quandoque vero in prædictis corporibus non inutiliter ſanguis educetur adhibitis cum ſcarificatione cucurbitulis cruribus, lumbis atque ſcapulis cum profunda ſcarificatione, ut ſanguis etiam craſſus commode educatur: non, ut peſſime aliqui faciunt, qui vix epidermide ſcarificata ſanguinem tenuiorem educunt, intus commoto craſſiori, minimeque educto. Quomodo eruditi Medici cucurbitulas, ad vacuanda corpora merito damnarunt; & Galenus dixit, in plethoricis corporibus eſſe noxias; ſed profundioribus ſcarificationibus poterunt cucurbitulæ loco ſcarificationis crurum, quandoque ſubſtitui. Corpore laxato, aut per clyſteres aut per medicamenta tum maxime per evacuationem ſanguinis, medicamenta cum interna tum externa iiſdem vexatis febribus laxatoria erunt adhibenda; ex internis, ea ſunt (ſive ſimplicia ſive compoſita ſint) quæ Græci alexipharmaca, Latini antidota, dixerunt, quorum omnium uſus ad ſanandas haſce peſtilentes febres eſt neceſſarius: Hæc vero duplicis ſunt differentiæ, quippe quæ vel manifeſtis qualitatibus conveniunt, vel tota quidem ſubſtantia alterando, aut venenum ipſum vacuando; hæc autem calida ſunt & tenuioris eſſentiæ, qua penetrant, & digerunt venenum, illa proprie-

In l. 7. c. 20.

prietate quadam (ut ajunt) totius ſubſtantiæ, ad ſe virus trahendo juvant. Recentiores addunt ſiccantia, quippe quæ vehementer ſiccando putredinem ac virus ipſum conſumunt, cujuſmodi eſſe quidam voluerunt terram Lemniam; bolum Armenium, Samiam terram, Melitam, Tocajenſem, corallium, margaritam ſmaragdum, unicornu, lapidem bezaarticum, & ſimilia. Dogmatici manifeſtis qualitatibus alterando veneno ex præcellenti putredine facto occurrere (ajunt) frigida & ſicca medicamenta tenuioris eſſentiæ; cujuſmodi eſt acidum citri, limonis, tamarindorum pulpa, oxalis, roſa, berberis fructus, granatorumque acidorum ſuccus, taraxici, ſuncique, & radicis heptaphylli, ſive tormentillæ, biſtortæ & ſimilium. Totius vero ſubſtantiæ proprietate valent lapis bezaar, unicornu, ac vel etiam (ut nos putamus) bolus Armenus, terra Lemnia, theriacaque ex compoſitis; licet etiam his adjuncta ſit ſiccandi facultas prævalida, qua non minus juvant, quam proprietate ſubſtantiæ cor ac naturam roborant, ſiccante vero facultate putridum humorem reſolvunt. Quæ vero non alterando, ſed evacuando febribus peſtilentibus reſiſtunt, ſunt vel quæ intus aſſumpta virus digerunt, & evacuant, uti eſt radix myrrhidis, gentianæ, angelicæ, petaſites, carlinæ, zedoariæ, phu, cyperi Babilonici, pentaphylli, ſuccisæ: ſcorzoneræ, & ſcordium, dictamnum, triphyllum bituminoſum, galega, betonica, carduus ſanctus, calendula atque ſcabioſa. Quæ omnia ſunt calida, ſicca, diſcuſſoria, cujuſmodi quoque eſt ex ſuccis laſerpitium, opobalſamum, oleumque è calchanto. Quare per os dandum aliquod ex prædictis, præſertimque eorum, quæ cum proprietate totius ſubſtantiæ, ſiccante ac vel etiam vacuante facultate laxant, ut eſt terra Lemnia, bolus Armenus, terra Tocajenſis, margarita, ſmaragdus, ſaphyrus, os de corde cervi, lapis bezaar, ſed inter omnia, ſi poſſit haberi laudatur, cornu monocerotis, unicornu dictum, vel ut diximus quæ una roborando evacuant virus, uti ſunt, aquæ ſtillatitiæ, aut ſucci ex oxalide, meliſſa, ſcorzonera, taraxico, ſcordio, galega, ſcabioſa, trifolio bituminoſo, carduo ſancto, pentaphyllo, petaſite, ſucciſa, atque meliſſa. Quorum vel ſucci exhiben-

tur calidi mane ante cibum per horas quatuor cum ſaccharo aut modico Theriacæ vel Mithridatii, ad uncias duas & aliquando ad quatuor; ut (exempli gratia) accipe aquæ ſcorzoneræ, cardui benedicti, ſcordii, tormentillæ an. unc. i. Theriacæ antiquæ ʒ. i. Miſce, & calidum exhibeatur, poſtea pannis contegantur, ut ſudent, aut ſucci foliorem galegæ, vel radicis petaſites, vel chamedrios, vel ſcorzoneræ vel angelicæ, vel calaminthæ vel alterius prædictarum plantarum, unc. i. s. dabitur cum olei de calchanto, ſemi obolo: aut exhibebitis radicem ad drachmam & etiam ad duas radicis dictamni albi, aut angelicæ, aut petaſites, aut myrrhidis, aut zedoariæ, aut gentianæ, aut ſeminum citri, ex vino albo tenui aromatico calido ſupradicto modo, aut unicornu vel lapidis bezaartici, gr. iiij. vel ſmaragdi ex ſerapione, vel hyacinthi grana octo, ex aquæ ſtillatitiæ ſcordii vel calaminthæ, vel ſcorzoneræ vel alterius ſupradictorum, unc. iiij. vel ex vino vel exhibebitis terræ Lemniæ aut boli Armeni, aut terræ Samniæ, aut Tocajenſis ʒ. i. ex vino ſi febris permiſerit aut ex aliqua ſupradictarum aquarum. At ut compoſita etiam medicamenta attingamus utiliſſima eſt noſtra aqua alexipharmaca dicta, ſi calida ad unciam vel ad ſeſqui unciam vel ad duas exhibeatur. Cujus quidem in fine hujus capitis deſcriptionem publicabimus. Aut dabitis Theriacæ antiquæ, vel Mithridatii, aut antidoti è ſanguinibus Galeni, vel Apollonii Muris, vel diaſcordii, vel Moibani antidoti drachmam ex vino vel ex aliqua ſupra dictarum aquarum & ab epotis ſudor procurabitur: aut ad ſudorem movendum dabitur decoctum, quod accipit fol. calaminthæ, ſcordii, oxalidis, meliſſæ, boraginis, florum violarum, bugloſſi, boraginis an. p. i. radicis chinæ minutim inciſæ, angelicæ, tormentillæ, cinnamomi s. citri an. ſcrup. i. Macerentur per diem in aquæ meliſſæ oxalidis an. lib. 1. bulliant ad conſumptionem medietatis, & percolatum decoctum ad ſemi libram calidum propinato. Hæc & alia omnia alexipharmaca medicamenta (vel ſimplicia vel compoſita ſint) calida exhibeto ab actu frigidis plane abſtinendum erit, qui denſent meatus & intus calorem, putredinemque claudant, atque hinc error illorum compre-

prehenditur, qui in pestilentibus febribus aquam frigidam copiosius exhibent, qua nihil magis noxium est, ea etenim solummodo conceditur, ubi pestilens ardens fuerit, in eaque intensissimus atque æstuosissimus calor extiterit, ex quo intus nimium laxatis meatibus naturalis calor plurimum resolvatur, viresque dissolvantur. Quo in casu ut prohibeatur caloris resolutio densando internos meatus frigidam aquam aliquando exhibere, vel stillatitiam; vel fontanam cogimur, aut succum granatorum acidorum, vel infusum pulpæ tamarindorum, vel berberis fructuum, vel aquam rosaceam ad unc. vj. in qua febre æstuosa usus terræ Lemniæ, boli Armenii, margaritarum, & aliorum similium adstringentium medicamentorum utilis erit. Unum restat de medicamentis internis dicendum, quippe semper modicum in potu, in cibis, & quovis alio modo, vel terræ Lemniæ vel boli Armenii, vel terræ Tocajensis, vel terræ Melitæ esse exhibendum: mane vero medicamenta, ad finiendam per sudorem febrem esse exhibenda, quæ longe efficacius agent, si cum externis medicamentis vim sudorificam adauxerimus. Unum non omittendum de usu in hisce febribus, boli Armenii, terræ Lemniæ, Samiæ, & succi granatorum acidorum, fructuum berberis, tamarindorum atque aliorum similium adstrictoriæ facultatis non expertium. Quippe ipsorum usum vel non sint (uti quibusdam fuit persuasum) adstringentia, vel modice adstringant, nullo pacto esse incommodum, tametsi habeant aliquid (ut dictum est) adstrictionis, quoniam tantum abest, ut & Galenus etiam docuit quod ea modica adstrictione vasorum adstrictionem sive obstructionem augere queant, ut magis exinde propter amplitudinem meatuum interni meatus roborati, facilius à facultate detergente, deobstruantur. Quam rationem longa experientia ubique locorum facta comprobavit, quod ab illorum medicamentorum usu ne dum unquam aliqui læsi sint, at quinimo omnes plurimum fuerint juvati, ex quo illorum usus familiarius apud omnes mundi nationes, in hisce febribus, maxime invaluit. At tempus est, ut ad externa quoque accedamus medicamenta, in quibus cognoscendis, illud unum animadvertitur, scilicet Dogmaticorum medicamenta, eadem

Montanus Veronensis in tract. de feb. pest.

pro-

profecto esse, cum iis, quæ Methodicis fuere cognita. Etenim inter externa (quæ sunt frictiones, inunctiones calidæ laxantes spiracula meatuum cutis, & quæ cordis, jecorisque regioni adhiberi solent, epithemata, fomenta, balnea cucurbitulasque cutem calefacientia, laxantia, detergentia, atque aperientia) primas partes habent, quod corpus difflari faciant fuliginesque putridæ commode exhalent, & expurgentur, vel quæ etiam sudorem moveant. Hinc Ruffus & Avicenna in hisce febribus calorem ab intro exterius trahendum voluerunt. Præsertim ubi hypochondriorum tensio aliqua fuerit, calor exterius tepidus, non multus, extrema frigida sint, frequens respiratio, imaginationesque offendentes, quæ incipientis inflammationis (ut quibusdam placuit) sint indicia, vel (quod magis credendum) hæc fiant ab insigni putredine perinde ac veneno calorem extinguente, aut suffocante, id unum aliqui notant, scilicet morbum intus adstrictum, esse ex quo merito calorem exterius trahere Medici debent, quippe medicamentis calfactoriis, quam attrahunt ad cutim, humores fuliginesque digerunt, meatus aperiunt, atque corpus transpirabile reddunt. Ad quam rem in primis occurrit inuctio Ruffi, Quam alias parari diximus (exempli gratia) ex decocti vel aquæ chamomeli unc. iiij. olei amygdal. amararum, unc. ij. nitri optimi ʒ. ij. bulliant, quoad aqua vel decoctum absumatur, qua inunctione præmissis frictionibus levibus universum corpus illinitur, & antidoto aliquo devorato, in ægrotis pannis coopertis sudor procuratur; hæc erit utilissima in omnibus febribus pestilentibus, & maxime si in ipsis exanthemata apparuerint, vel puncticulæ vulgo dictæ, vel variolæ si bis vel semel in die ante cibum per horas tres fiat hæc inunctio calida. Dictum est alias in pueris variolis laborantibus nihil utilius esse, quam corpus totum calida hac illiniri inunctione. Ad hunc usum probantur quoque cucurbitulæ ad trahendam materiam præ insigni putredine veluti venenatam ad cutim, sed cum modica scarificatione utiliores erunt, quod nedum attrahant ac cutim sed quinetiam evacuent, ideoque laxent. Commendantur inunctiones quædam alexipharmacæ, si regio cordis, pulsus, manuum carpis, atque tempora ipsis ca-

calidis illinantur bis vel ter in die; cujusmodi sunt, quæ ex oleo de scorpionibus cum Matthioli, tum serenissimorum Magni Ducis Florentiæ, & Ducis Ferrariæ (auctore Brasavola) tum oleum etiam Caravitæ Cardani. Vulgaris est, at non parum utilis cordis regionem ter aut quater in die illini ex inunctione, quæ recipit olei rosati, aut unguenti rosati, aut santalini unc. i. specierum cord. temp. unc. i. Theriacæ antiquæ scrup. i. s. croci gr. v. cum ceræ & aceti modico fiat unguentum. Nunquam probare potui in hisce febribus usum vesicantium vulgo dictorum medicamentorum, quod calorem febrilem augeant, vigilias dolore, quem concitant, inducant, & deliria, concoctionem impediant; non minusque & motui humorum critico, impedimento sint, cum incertus sit locus ad quem sive per quem crisis est futura; demum nihil utilitatis ex ipsorum usu sperandum videtur, cum difficillimum sit negotium, vesicantium occasione, ut humores ad loca, ad quæ natura nunquam vel rarissime expellit, attrahantur. Addo crudis existentibus humoribus ipsos quidem medicamentis neutiquam moveri, & educi posse, potissimumque à parte aliqua inflammata. Balnea aquæ dulcis, mediocriter calida essent opportuna, & multo utilia si ægroti iis facile uti possent, qui cum præ imbecillitate in lectulo decumbant, & impotentes ad ipsa sint, merito à Medicis particularia instituentur scilicet ad thoracem, ad hepar, ad hypochondriaque; hæc poterunt parari ex aquis melissæ rosatæ, borag. oxalidis, scorzoneræ, endiviæ, sunci, taraxici, calendulæ, cum speciebus cordialibus, rosis, santalis, xyloaloe, camphora, & croco cujusmodi erit, quod paratur ex aquarum boraginis, mellissæ, rosarum, taraxaci an. unc. iij. Vini albi aromatici unc. i. s. specierum cord. temp. santalorum omnium, xiloaloes, rosarum an. scrup. i. croci gr. v. tetuiss. tritis mistisque fit epithema. At cum superius commendaverimus tanquam medicamentum alexipharmacum, quod & proprietate totius substantiæ cor roboret, humorem summe putridum digerat & per cutim ipsum exhalare faciat, vel per sudorem evacuet, restat, ut & ipsius descriptionem expressam faciamus. Quæ hæc erit.

℞. *pulpæ tamarindorum recentium unc.* vj.

Succi acetosæ.
— *Granatorum acidorum.*
— *Lemoniorum.*
— *Citrium malorum.*
— *Foliorum sunci.*
— *Endiviæ.*
— *Scorzoneræ.*
— *Cichorii.*
— *Taraxaci.*
— *Borag.*
— *Rutæ capraria.*
— *Rosarum.*
— *Spinæ albæ.*
— *Echii ana* ℥v.

Foliorum fraxini.
— *Trifolii bituminosi.*
— *Agrimonii.*
— *Betonicæ.*
— *Melissæ.*
— *Cardiacæ.*
— *Cardui sancti.*
— *Chamedrios.*
— *Scordii.*
— *Calaminthæ montanæ.*
— *Pulegii.*
— *Scabiosæ ana* ℥iv.

Aceti albi acerrimi lib. II.
Vini aromatici unc. xiij.

Florum borag.
— *Buglossi.*
— *Violarum.*
— *Rosarum.*
— *Rorismarini.*
— *Mali citri ana* M.ij.

— *Fumariæ.*
— *Cichorii odorati.*
— *Scorzoneræ.*
Radicum pentaphylli.
— *Caryophyllatæ.*
— *Aristolochiæ longæ.*
— *Eryngii.*
— *Myrrhidis.*
— *Scorzoneræ.*
— *Angelicæ.*
— *Phu majoris.*
— *Zedoariæ.*
— *Gentianæ.*
— *Petasites.*
— *Tormentillæ.*
— *Morsus diaboli.*
— *Bistortæ.*
— *Vincetoxici.*
— *Chinæ.*
Ligni Indi.
Santalorum omnium.
Xilobalsami.
Cinnamomi.
Caryophyllorum.
Corticum citri.
Seminum citri ana ʒiij.
Terræ sigillatæ.
Samiæ.
Tocajensis.
Boli armeni ana ʒiv.

Ter-

Terrantur, & in phiala vitrea clausa maneant succis permista, & soli per quinque dies exponantur, & mox bulliant in balneo Mariæ; Dosis est ab uncia una ad geminas, datur calida & aliquando cum scrup. Theriacæ Antiquæ. Unum restat, intelligendum quippe ubi fluor alvi colliquativus adsit, quid agendum. Hoc ipsum quidem, scilicet ubi ita immoderate alvus profluat, ut vires exolvantur, corpusque lædat, esse cohibendum clysteribus atque aliis adstrictoriis, tunc enim morbus hic est mixtus ex adstricto atque ex laxo, & cum laxus urgentior sit ideo ei adstrictoriis occurrendum erit, si vero fluor sit moderatus, neque corpus lædat in usu laxatoriorum ad febrem pestilentem (quæ est morbus adstrictus) expugnandam, persistendum erit. Sed jam expeditis continuis febribus tempus est, ut ad intermittentes declinemus.

FINIS LIBRI QUINTI.

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

De febrium intermittentium cognitione, & curatione, & primum de medicamentis ad tertianas.

Galen. in 1. epid. sect. 1. com. 29.

Ntermittentes febres Medici vocant, quæ à vigore integritatem habent, ad illarum differentiam, quæ licet à vigore remissionem habeant, nunquam tamen ad integritatem veniunt. Etenim in altera die scilicet remissionis, alteram habent accessionem, has Gal. semitertianas (scilicet in quibus alternis diebus accessio renovatur, febre nunquam ad integritatem veniente) vocare solet, etsi ignorare videatur unde hoc nomen invenerint. Nonnulli duplices tertianas, quippe quod duæ ex tertianis insimul sint, quarum una die altera accedit, atque in altera, altera. Alii tertianam quotidianam complicatam esse statuunt. Quod genus febris hemitriteum Græci vocarunt. Ab his excipiuntur semitertianæ, quæ fiunt ex humorum putredine in pulmonibus, vel ex ulcere vel denique ex vomica interna; hæ enim febres tanquam symptomata eos affectus concomitantur. Nos vero

In 4. aph. Hippo. com. 43.

vero de iis febribus agimus, quæ fiunt ex putredine in partibus naturalibus. At ad tertianas redeamus, quæ aut exquisitæ sunt, aut non exquisitæ, quas Medici spurias & nothas vocant, utpote, quæ à mistione bilis cum pituita vel melancholia causam habeant; & rursus simplices, & complicatæ aliquando fiunt: Nunc de exquisitis, simplicibusque agamus. Quarum signa sunt, ut ipsarum accessio alternis diebus ægrotos sive de tertio in tertium (ut ajunt) invadat; & non excedat spacium horarum duodecim, ita ut ante horam duodecimam ægroti omnino febre liberentur, paucioribusque paroxismis hæc febris finitur. Invadit autem cum rigore magno, ac veluti à re quapiam carnem pungente, quem Medici punctorium rigorem vocant, à quo plurimis calor isque multum acris sentitur, qui ut plurimum per sudorem, vel per vomitum biliosum, vel utroque modo terminatur, pulsus in principio sunt tardi, parvi, rari, ac debiles, in vigore magni, veloces, frequentes absque inæqualitate (febrili excepta in qua systolis dyastoli celerior observatur, propter fuliginum evacuationem) Urinæ subrufæ sunt, & tenues. Plærumque hæ febres fiunt in æstate, in regione cœloque calidiori & sicco, in corporibus calidis & siccis bile flava abundantibus. Generantur à bile in parte corporis extra venas (ut Dogmatici ajunt) suscepta infarcta adstrictaque putrescente. Quæ si recte tractentur periculo carent, brevesque sunt atque mites. Gal. tertianam exquisitam cito judicari, & non esse lethalem tradidit; ruffioreque existente urina, neque suspensione aliqua, neque nebula in primo circuitui apparente, ad septem circuitus fore producendam docuit; atque ipsam, si principio subruffa vel subflava urina sit, mediocrique spectetur substantia, & paulo post, vel albam nebulam vel suspensionem optimam habeat, non ultra quartum circuitum productum iri. Contra ni recte tractentur, mutari sæpius in continuas, ardentes, malignas, colliquativas, hecticas tabidasque & plerumque redduntur insanabiles. Quales Galenus observavit ex calidorum balneorem usu, ex quo ad tabidas mutatas fuisse affirmavit. His præmissis in febre hac, quæ itidem morbus adstrictus est, laxantibus opus est præsidiis, cujusmodi est alvum la-

Gal. 1. ad Glauc. c. de signis tertianarum.

Gal. in 4. aphor. 43.

Gal. in 4. aphor. 49.

Gal. in 4. aph. 49. & in 1. de diff. feb. 3.

Galen. in 1. ad Glauc. cap. 8.

In 1. epid. sect. 3. com. 8.

In 2. de crisib. cap. 3.

xatorio medicamento vel clysteribus laxans, sanguinem vacuare, urinam, sudoremque movere, inunctiones, balneaque instituere; victum tenuem, actu humidum, calidumque & exiguum præscribere, pro potu aqua hordeacea est opportuna cum saccharo aut cum julep, aut cum succo limonum, & saccharo vel aqua stillatitia ex cichoreo, vel endivia, vel sunco, vel ex aliis similibus: à vino omnino abstinendum; cibus bis in die quietis semel in die accessionis longius ab invasione & vigore: cremor ptisanæ cum lacte sem. melonum erit opportunus. Masthaleb Ægyptiorum, illis maxime usui erit: qui recipit seminum melonum unc. iij. cucurbitæ anguriæ liquiritiæ rasæ an. unc. i. anisorum unc. ij. omnibus contusis cum aqua rosacea lac extrahitur, & cum saccharo calidum datur; aut qui recipit, seminum melonum unc. iij. papaver. alborum potulacæ, endiviæ, lactucæ, malvarum, an. unc. i. anisorum vel fœniculorum unc. ij. contusis supradicto modo lac expressum cum saccharo calidum datur; vel fursurum triticeorum itidem expressum decoctum cum aqua rosacea & saccharo candido; vel jusculum, quod ex fermento ab Ægyptiis parari superius docuimus; vel panem tritum in jure pulli coctum, aut ferculum ex blito, malva, endivia, portulaca vel ex aliis similibus herbis. Quandoque ipsis conceduntur carnes pulli gallinacei junioris, vel ut ait Gal. testes gallorum parvorum, vel alæ tantum, aut phasianorum aut gallinarum parvarum: aliquando ova sorbilia, & nonnunquam pisces saxatiles; apparentibus signis coctionis vinum etiam conceditur tenue oligophorum, id est, aquosum: Quiescant ægroti ab animi passionibus, & in aëre lucido, in caliditate temperato maneant. Hac victus ratione instituta, ad laxantia præsidia descendimus; cum in hac febre adstrictus humor, calorque febrilis sit digerendus & exhalandus, primum itaque alvus laxabitur medicamento leniter laxatorio. Cujusmodi erit si exhibeatur mannæ electæ in sero lactis dissolutæ ad uncias quatuor, & postea ægroti superbibant, seri lactis caprilli ex succo limonis clarefacti libras duas; vel laxabitur venter cassia cathartica Abissina vocata, vel cum saccharo devorata ad unciam & semis, vel ex stillatitia aliqua

qua aqua vel ex sero supradicto dissoluta; vel exhibeatur syrupus rosatus laxativus ad unc. iiij. ex supradicto sero in quo semuntia pulpæ tamarindorum fuerit per noctem infusa; vel cassia dabitur, cum pulpa tamarindorum. Post alteram diem, ubi ex hac febre natura plurimum gravetur, & multa copia bilis in venis cum sanguine contineatur, secta vena jecoraria dextri cubiti sanguis mittatur copia moderata, vel in pueris & mulieribus scarificatis cruribus, aut cucurbitulis cum scarificatione spatulis adhibitis, at longe præstabit sanguinem vacuari aut vena secta, aut cruribus scarificatis; cucurbitulæ enim in plethoricis corporibus ex Galeno damnantur, qui eas tuto non adhiberi docuit, ni prius totum corpus fuerit evacuatum. A sanguinis vacuatione singulo mane, quoad signa coctionis appareant, dabitur syrupus violatus simplex, cum acetoso simplici; vel rosatus simplex cum acetoso, vel de acido citri, vel de oxalide, vel de endivia, vel de sunco cum aquis stillatitiis, vel decocto malvarum, violarum, boraginis, sunci, oxalidis, agrimonii, & radicis petroselini; hic exempli gratia parabitur in hunc modum. ℞. syrupi ex acido citri unc. i. de boragine unc. ʃ. aquæ stillatitiæ borag. acetosæ, agrimonii an. unc. i. vel decocti, acetosæ, borag. sunci, unc. iij. Misce pro syr. actu calido exhibendo. Verum pro aliqua alia molienda vacuatione, humoris inclinatio erit attendenda, nam si humor ad stomachum inclinarit, quod ex nausea & vomitu intelligitur, aut aqua tepida cum modico syrupi acetosi vomitus irritabitur, vel hydræleo, aut decocto malvarum, sem. lini, fœnugræci, hordei; vel aqua tepida, in qua radix dulcis glyzyrrhyzæ, & pauxillum sem. fœniculorum ebullierit, copiosius hausta, aut movebitur vomitus aqua tepida cum syrupo acetòso aut jure pulli macro cum syrupo itidem acetoso; si vero ad urinam humor inclinaverit, quod ex urina copiosiori, aut acriori intelligitur, diureticis erit opus. Galenus dabat decoctum, apii, anethi, fœniculi; at si illud mixtum erit cum lacte seminum melonum, cucumeris, endiviæ, malvæ, erit longe utilius, sed opportunum erit decoctum quod ita paratur: Accipe semin. melonum cucumeris an. unc. ij. sem. malvæ, althææ, endiviæ, portulacæ, ligni dulcis sive liquiritiæ opti-

optimæ rasæ & tritæ, sem. fœniculorum, an. ℥. ij. contundantur, & ex aqua hordeacea lac extrahatur, quod calidum dabitur ab unciis tribus ad sex cum saccharo. Si cui vero ad sudorem corpus itidem fuerit promptum, sudorificis utemur, proinde dabimus cremorem ptisanæ hordeaceæ in qua ebullierit pugillus calaminthæ, vel decoctum dabitur, quod accipit hordei mundi unc. i. calaminthæ montanæ p. ij. radicis chinæ, arundinis siccæ minutim incisæ an. ℥. i s. macerata per noctem bulliant in libris tribus aquæ ad consumpt. medietatis; & decoctum datur mane calidum & stragulis calidis ægroti probe conteguntur ut sudent, non omissis externis cum frictionibus tum inunctionibus calidis, quas paulo post dicemus. Si ad ventrem humor delabatur, iisdem utemur medicamentis leviter subductoriis, quæ superius meminimus. Quare purgatio iisdem medicamentis laxatoriis erit repetenda: ab elective attractoriis vero omnino abstinendum erit; optimum medicamentum erit, quod recipit syrupi rosati solutivi unc. iij. mannæ electæ unc. i. seri lactis caprilli; q. s. fiat potio, & post ægrotus superbibat seri lactis prædicti libras duas; Gal. dabat absinthium, cujus usus propter ingratum saporem apud nos obsolevit. Atque hæc de internis medicamentis; Nunc externa attingamus, quæ sunt balnea ex aqua dulci, epithemata inunctionesque ex dulci oleo calido; Balnea ex dulci aqua temperate calida utilissima sunt, cum rarefaciant poros cutis, atque bilem digerendo evacuent, meatusque clausos aperiant. Quorum usus cum in multis Italiæ locis obsoleverit, in orientis locis, maximeque in Ægypto, in Arabia & in Syria hac ætate illa sunt in frequenti usu, ideo complures eorum loco epithemata, quæ particularia veluti balnea sunt, omnes affectant, scilicet ex aqua hordeacea, fluviatili, vel stillatitia endiviæ, sunci, malvæ, oxalidis, boraginis & similium, temperate calida, & spongiis vel linteis imbutis ad thoracem & ad hypochondria appositis; quandoque ad penetrationem modicum additur croci, vel aceti, & quandoque santalum rubrum rosæque tenuissime tritæ adduntur. Nonnulli ad jecoris regionem succum calidum endiviæ, vel cichorei, vel sunci, vel malvarum cum modico aceti epithematis

Gal. in 5. simpl.

modo adhibent, ex oleo etiam dulci calido, vel communi vel chamomelino, vel amygdalino dulci, lenibus præmiſſis frictionibus, totum corpus ſumma cum utilitate illinunt, quod ipſum laxet meatus, & per eos humorem digerat. Ægyptii cum balnea tum inunctiones & in his & in aliis putridis febribus frequentant. Pro ſpeciali medicamento exhibent ſingulo mane calidam potionem, quæ accipit ſucci granatorum acidorum, dulcium an. unc. ij. aquæ endiviæ unc. iiij. vel aquam ſtillatitiam ex acido limonum cum ſaccharo ad unc. iiij. calidam vel maſtahaleb potio, quæ paratur ex ſeminibus frigidis majoribus liquiritia, aniſorumque ſeminibus contuſis atque ex ipſis expreſſo lacte quod cum ſaccharo calidum datur.

CAPUT II.

De Curatione febris tertianæ nothæ ſive non exquiſitæ.

FEbrem tertianam notham, ſpuriam & non exquiſitam vocant, quæ fit ex bilis mixtione cum pituita extra venas putreſcente. Duplex eſt, quædam ſimplex & quædam compoſita ex duabus vel tribus ſimplicibus, aut ex quotidiana continua, & ex tertiana intermittente; in hac quidem quotidie acceſſiones fiunt, una quotidianæ reſpondens, atque tertianæ altera; hanc hemitriteum vocant, & ſemitertianam. Simplicis quoque quædam ad quotidianam accedit, quippe ubi major pituitæ quam bilis portio putreſcit, & quædam ad tertianam, ubi contra bilis pituitæ copia prævaluerit. Hemitriteus vero ſive ſemitertiana, à tertiana duplici diſtinguitur, eo quia tertiana duplex ſævis, malignisque ſymptomatibus caret, & in ſemitertiana ſæva ac maligna apparent, unde Gal. merito hanc inter morbos acutos & periculoſos recenſuit. Cognoſcitur tertiana notha primum à rigore, quo invadit, obtuſiore, quam in exquiſitis tertianis, non punctorio, ſcilicet bilis acrimonia ab humido pituitæ obtuſa, longiorque eſt ſive prolixior. Aliquando abſque rigore, horrore, frigore, ſed cum calore tantum invadit, quippe ubi pituita ſatis concocta nulla moleſta qualitate extravenata ſenſibiles partes afficit, & quod habeant

Gal. in 4. aph. 43.

In 1. epid. ſect. 3. com. 21.

Galen in 1. ad Glauc.

paucam pituitam bili mixtam, cujus calore hebeſcit pituitæ frigiditas, uſque adeo, ut nullam moleſtiam inducendo, ſtatim accendatur, atque putrefiat; ſubſequitur calor neque multus, neque admodum acutus, qui diuturnius prolixiuſque ægros tenet, quo acceſſio longior fit, ut nedum intra ſpacium horarum duodecim (quod de exquiſitis dictum eſt) febris ſolvatur, ſed ad horas uſque triginta & quandoque plures acceſſio producatur. Hinc tertium ſignum ab acceſſionum numero depromitur, etenim hæ febres non ſeptem circuitibus terminantur, ſed longe pluribus, ut quandoque ſex menſibus quaſdam perduraſſe, à multis fuerit obſervatum. Hinc etiam tarde ſigna coctionis apparent. Cetera alia ſigna exquiſitarum tertianarum obſervantur, ſed aliquantulum à pituitæ præſentia mutata, ita ut ſitis minus intenſa ſit, minus acuti capitis dolores & calor febrilis minus acris quoque obſervetur. Addunt alii his corporis gravitatem, dolorem vertebrarum, ventriculi inflationem, oris ventriculi faſtidium, oriſque amarorum, & ſimilia. Fiunt hæ febres obſtructis muſculis aut totius corporis (ut quibuſdam viſum eſt) præſertim circa thoracem & dorſum, aut obſtructionibus factis in cavitatibus partium hypochondriis contentarum, cujuſmodi eſt ſtomachus, hepar, lien, pancreas, omentum, diaphragma & ſimiles aliæ partes. Neque eſt, quod quidam objiciant ex putredine in obſtructis viſcerum cavitatibus contenta febres non intermittentes, at continuas fieri, ut in ſuppuratis & in hydropicis apparet, quia ſcilicet putridus humor in cavitatibus viſcerum continetur, ideoque febres continuas fieri, quæ tamen fiunt, quod humor putridus accenſuſque in his cavitatibus thoracis vel abdominis contentus, multus ſit, quam ut una die digeri poſſit, ſed ubi paucus fuerit, ita ut per diem unum digeri à calore febrili queat, fiet febris non continua ſed intermittens. Quare his cavitatibus vel muſculis obſtructis & ob id in ipſis putreſcente humore miſto ex bile & pituita & quandoque cum modico melancholiæ tertiana notha fit. Quæ ni cito tollatur, minatur lienis obſtructionem, tumorem, cachexiam; vel in continuam mutatur ſumme periculoſam. Hæc vero febris & ipſa cum ſit morbus adſtrictus, pro inſtituenda curatione, laxantium

Vict. Trincavel.

tium præsidiorum (quæ quot, qualiaque sint superius diximus) usus erit plane conveniens. Hujusmodi facultatis erit etiam victus ratio, quæ primo sic instituetur, ut cibus quantitate sit modicus; qualitate, qui humectet, extenuet, detergat, ut est ptisana hordeacea, vel jusculum è fursuribus, vel panis in jure pulli parvi fœniculi foliis, vel petroselini, vel apii alterato. Gal. dabat ptisanam cum pipere, aut hissopo, aut origano coctam; ovorum lutea sorbilia, carnes pullorum gallinaceorum parvorum, vel avicularum montanarum vel perdicum, aut fercula ex foliis fœniculi, boraginis, cerefolii, petroselini parata in eodem jure. Antiqui in simplici tertiana alternis diebus tantummodo cibum dabant, quem tenuem victum complures commode non ferunt; proinde rectius, bis in die quietis modicus tamen dabitur, & semel in die accessionis; à vino vero abstinendum erit, quoad præcesserint totius corporis evacuationes, & aliquod coctionis signum illuxerit, aër sit ad caliditatem declinans, & clarus, ut tumentia laxet. Quod primum ex laxantibus occurrit, est, ut adstricta alvus laxatorio pharmaco aut clystere laxetur, statim in principio complura excrementa in stomacho, & in primis (ut ajunt) viis contenta facile pharmaco laxatorio subducuntur vel etiam crudo existente morbo, quod hæc excrementa sanitatis tempore genita, & nondum putrefacta (quæ ob id Dogmatici cruda dicere non debebunt) medicamentis cedant. Quare cassiæ florem ad ʒ. x. cum drachma specierum hyeræ simplicis Galeni, vel cum ʒ. ij. electuarii diaphæniconis in bolis cum saccharo vel in potione dabitur; aut syrupi rosati solutivi unc. iiij. electuarii len. unc. i. cum decoct. flor. & fruct. cum senna potio parabitur; vel mannæ electæ unc. ij. s. mellis rosati solutivi unc. ij. cum decocto supradicto, vel aliqua ex stillatitiis aquis fiet potio; aut dabuntur pilularum de hyera. s. scrup. iiij. & superbibent syrupi rosati solutivi ad unc. iiij. ex aqua aliqua stillatitia convenienti dissoluti. Clysteres molles alvo adstricta alternis saltem diebus injicientur parati ex decocto malvarum, althææ, mercurialis, betæ, fursurum triticeorum, vel ex hydromele ad lib. 1. cum olei dulcis unc. iiij. mellis rosati simpl. unc. iij. & salis ʒij. alvo laxata, & præmissa hac alvi evacuatio-

 ne,

ne, ſanguis ſecta vena jecoraria dextri, vel ſiniſtri brachii ſi in lienis regione dolor, vel tumor adfuerit, quantum vires permiſerint, evacuabitur; quod ſi corpus etiam plethoricum fuerit, in altera die ex altero brachio eadem ſanguinis evacuatio ad majorem corporis laxationem faciendam repetetur; in mulieribus vero pueris & corporibus delicatioribus mittatur ſanguis ex cruribus ſcarificatis, præſertimque in mulieribus, ſi ſuppreſſi fuerint menſes. In corpore autem nigriore ſanguine craſſo abundante præſtabit vena ſecta ſanguinem mittere: & ſi in mulieribus ſuppreſſi fuerint menſes, ſecta pedis dextri ſaphena, copioſius ſanguis, viribus conſtantibus, mittatur. Sunt qui ſalvatella (vulgo dicta) vena in ſiniſtra manu ſecta, repetant ſanguinis evacuationem. Evacuatione vero laxato corpore, coctioni incumbendum erit medicamentis tum internis, tum externis: ex internis convenit oxymel ſimplex, mel roſaceum ſimplex, ſyr. acetoſus ſimplex de boragine, de agrimonia, de abſinthio, cum decocto ex foliis betonicæ, agrimoniæ, chamedrios, boraginis, bugloſſi, rad. apii, petroſelini & aliorum ſimilum parato; hæc enim humorem craſſum extenuant, detergunt, & ab infarctu liberant; eodem tempore exterius os ventriculi fovendum calido oleo dulci, aut amygdalino, aut chamomelino aut ſimili alio, & lien itidem ex fomento calido fovebitur, vel ex oleo chamomelino, amygdalino dulci, aut communi dulci, aut de capparibus, aut de floribus cyclaminis, aut ſimilibus, quæ habent vim rarefaciendi, laxandi, emolliendi, digerindi atque meatus aperiendi. Utile erit fomentum calidum ex decocto, foliorum & radicum althææ, ſem. lini, fœnugræci, meliloti, florum chamomeli & ſimilium paratum ex ſpongia, vel ex veſica ſiniſtro hypochondrio adhibitium. Horum omnium prædictorum uſus erit, quoad ſigna coctionis apparuerint (ſcilicet, ubi urinæ craſſiores, melioris coloris cum æquali contento levi albo apparuerint) atque etiam poſtea, quod digerant humorem febrem foventem. Verum urinis magis concoctis conſpectis, utile erit, humorem putridum purgari per vomitum, ſi ad ſtomachum humor inclinarit, quod ex nauſea & ex vomitu facile intelligitur. Gal. à cibo vomitum

tum laudavit, multosque solo vomitu sanatos vidit. Ceterum etiam ante cibum provocabitur vel ex hydromelle cum syrupo acetoso, aut cum oximellite, vel oxycrato, id est, aqua calida cum modico aceti copiosius epota, & paulo post aqua rejecta, digitis aut penna in ore indita, concitato vomitu. Ubi vero humor in stomacho pituitosus, crassus, & lentus fuerit, dabitur ex jure pulli oxymel (exempli gratia) ℞. juris pulli, in quo liquiritia dulcis, & modicum seminum fœniculorum ebullierint lib. iiij. oxymellitis unc. iij. Misce & calidum propinato; vel exhibeatur aceti scyllini unc. i s. vel solum, vel cum libra juris pulli parvi gallinacei. Sed ab his vomitoriis ex Scylla consultius abstinendum in debilioribus erit, quod ipsis plurimum stomachus, atque ab eo coctio lædatur. Si vero non ad vomitum, neque ad urinam, sed ad ventrem humor relabatur, catharticis pharmacis opus erit. Qualia in potione erunt si exhibeantur mellis rosſ. sol. unc. iij. mannæ electæ unc. ij. cum decocto flor. & fruct. cord. cum senna, aut mellis ros. sol. unc. iij. syr. ros. solutivi unc. ij. vel syr. de polypodio unc. iiij. cum prædicto decocto vel in bolis dabitur cassiæ vel electuarii len. unc. i. diapheniconis unc. iij. vel pilullarum de tribus cum rhabarbaro scrup. iiij. Agarici th. optimi ʒ. i. cum succo rosarum misce, & fiat bolus: sed consultius erit, ut cum Methodicis à catharticis abstineamus, & horum loco clysteres & simplices laxatorios, & purgatorios instituere ne stomachus lædatur atque ab eo concoctio. His vero ni febris tollatur, ad ea medicamenta, quæ humorem extravenatum, accessionem facientem febremque foventem, vel per insensibilem evacuationem, vel per sudorem digerunt, veniendum erit. Quorum medicamentorum usus, veluti apud antiquos olim maxime fuit familiaris (quod efficaciter hasce & alias febres resolvat) ita nunc fere ex toto obsolevit. Dabant quidem antiqui medicamentum vel simplex vel compositum, facultatis humorem extenuantis, detergentis, atque digerentis per duas horas ante futuram accessionem, ut humorem à venis extra excretum, accessionem facientem, priusquam febris reaccenderetur, digererent & resolverent, atque ita febrem plane finirent. Ut vero hoc efficaciter

facere poſſent, præter medicamentum diſcuſſorium, ſudorificumque, quod per os dabant, etiam eodem tempore præmiſſis lenibus frictionibus, inungebant, alii totum corpus, alii omnes dorſi partes, alii præcordia ex aliquo oleorum laxantium, & digerentium, ut humor extravenatus efficacius cum medicamento intro foraſque agente reſolvatur. Itaque primum interna medicamenta humorem extravenatum digerentia proponam, & mox externa. Ex internis vero ſimplicibus, Dioſc. triphylli aſphaltites ſemen tenuiſſime tritum ex vino albo calido, vel ex decocto chamedris, ad drachmam, & geminam quoque per duas horas ante futuram acceſſionem exhibendum voluit; pentaphyllum idem præſtare, non minus atque ſemen hyperici, conſtat; ſuccum hyperici aliqui calidum ex vino albo epotum aromatico efficaciſſimum eſſe cognoverunt, ſmyrnii item ſemen; calaminthamque Gal. commendavit, quod diſcuſſoria ſit, & ſudorem moveat; chamomelum quoque eodem modo febrem digerere diſcutereque, aptum natum eſſe affirmavit: Quo ab Ægyptiis ſapientiſſimis olim chamomelum Soli quondam fuiſſe conſecratum, conſtat, omniumque febrium unicum remedium itidem fuiſſe, compertum eſt. Saxiphragiæ item radicis ſuccum ex vino albo calidum epotum modo omnibus febribus remedio eſſe, Dioſc. teſtatum reliquit. Chamedrios foliorum decoctum, vel pulverem efficaciter haſce febres reſolvere experientia eodem modo compertum eſt, tantæque efficaciæ ad haſce, atque ad alias tardas febres finiendas chamedrim eſſe plures cognoverunt, ut apud nonnullos & pro ſingulari ſecreto habeatur, & febrifuga exinde fuert chamedris appellata. Polygoni ſuccum calidum epotum illo modo febres ſanare Aggregator Lugdunenſis tradidit, & Conſtantinus Africanus, violarum pulverem ad ſemunciam ex aqua ſtillatitia epotam hiſce febribus efficaciter remedio eſſe ſcriptum reliquit. Verbaſci radix & ejus ſuccus idem efficaciter præſtat per aliquot dies epotus, non minus quam hippoſelini itidem ſemen ad drachmas duas ex vino albo aſſumptum. Radix ariſtolochiæ eodem modo ex vino. Ruta ex vino itidem epota eſt ex efficaciſſimis medicamentis etiam ad quotidianas & ad quartanas febres diſcutien-

In 7. ſimpl. cap. de calamintha.

In 3. l. ſimpl. cap. 10.

In 3. de mat. medica c. de Saxiphragia.

Dioſc. Æt.

tiendas. Agaricus eodem modo cum vino aromatico aſſumptus, efficaciter idem valet; ipſum namque ante acceſſionem epotum rigores reſolvere Dioſc. affirmavit. Piper non minus tritum ex vino potum ad ſcrup. ij. vel ad drachmam idem facit. Rhaponticum antiqui omnes eodem modo aſſumptum plurimum laudarunt, cujus defectu, cum parvo errore ſubſtituitur optimum rhabarbarum; ex gummis, ſilphium fabæ magnitudine cera involutum devoratur, & poſtea vinum calidum album ſuperbibitur ad uncias quatuor, quod medicamentum nedum ad haſce febres, ſed ad alias his longe difficiliores tollendas merito maxime commendatur, quia unum eſt ex efficaciſſimis diſcuſſoriis; hoc vero nihil eſt aliud, quam aſſa fætida optima officinarum. Myrrha quoque ad idem fabæ magnitudine cum piperis obolo ex vino utiliter datur, à nonnullis & opoponax gummi eodem modo laudatur, longe plura ſimplicia medicamenta ab antiquis & à recentioribus ad idem probantur. Atque hæc (ceteris præſtantiora quod ſint, ipſiſque certo Medici fidere queant) nobis ad tertianas nothas reſolvendas ſufficient. Nunc compoſita ſuperſunt, ex quibus Gal. diatrion piperum comendavit, diacalaminthon, ſilphiumque & caſtoreum miſta. Dioſc. myrrham cum pipere ex vino, & ſilphium cum pipere & thure ex vino: hydropoton ſudorificum, compoſitio eſt: ℞. cimeos, myrrhæ, aniſorum, croci, hyoſciami albi, opii an. ʒ. ij. chamedrios, apii, petroſelini, ſem. mandragoræ, thuris an. ʒ. i. tritis ex melle parantur paſtili, qui dantur fabæ magnitudine ex vino ante acceſſionem per duas horas. Nicol. Alexandrinus Rubeam febrilem vocatam ad idem commendavit, eodem modo epotam, quæ accipit, myrrhæ, thuris, aniſorum, acori, iridis, ameos, baccarum lauri, croci orientalis, ſem. petroſelini, apii, mandragoræ an. ʒ. i. ex melle fit elect. quod datur ante acceſſionem fabæ magnitudine ex vino albo calido. Eſt & Panacea Antonii Muſæ (auctore Galeno) ad diuturnas febres, atque ad omnes, quæ circuitu infeſtant finiendas. Conſt. Africanus compoſitum, rubricam dictum, & roſatum eodem modo fabæ magnitudine ante acceſſionem exhibendum propoſuit, hæc etiam accipit, roſarum rubearum ʒ. iiij. ſem. melonum, radicis liquiritiæ, tragacanthi, ſucci liquiritiæ an.

In 3. de mat. medica.

Gal. in altero de Dynamidiis.

In lib. 7. de comp. med. loc. cap. 5.

ʒ. ij.

3. ij. semina citrioli 3. i. croci scrup. i s. tritis ex melle pastilli fiunt: Et illa itidem paratur ex opii 3. iiij. croci, anisorum, cardamomi, styracis, hyosciami albi, baccarum lauri an. 3. i. tritis itidem ex melle elect. paretur, datur vero fabæ magnitudine (ut superius diximus) ante accessionem. Nonnulli ex recentioribus, rubeam trochiscatam dant ex vino fabæ itidem magnitudine, quæ fit, ex abrotani montani, salviæ partibus æqualibus & tritis ex vino pastilli parantur. Alii expertissimum habent medicamentum ad febrem sudore finiendam, quod accipit milii decorticati unc. ij. bulliat quoad grana aperiantur & colati hujus decocti calidi dabant unc. v. cum vini albi aromatici unc. ij. ante accessionem per duas horas; Quod efficaciter sudorem movebat. Quod vero nos longa experientia utilissimum esse cognovimus est, decoctum, quod paratur ex foliorum calaminthæ montanæ, p. ij. ligi. Indi raspati, radicis harundinis, chinæ minutim incisæ, an. scrup. iiij. iridis radicis albæ siccæ tenuissimæ tritæ 3. i. omnia macerata per diem in lib. II. aquæ communis, ebulliant ad consumptionem medietatis, & colatum, datur ad unc. iiij. cum vini albi aromatici unc. ii. addimus theriacam antiquam, atque Mythridatium fabæ magnitudine ex vino albo aromatico calido epotum, quæ est singulare remedium, non ad hasce tantum, at ad omnes intermittentes, si declinante morbo exhibeantur, quo epoto medicamento cooperiuntur ægroti stragulis calidis & per exterius frictionibus & medicamentis externis calidis sudorifica medicamenti adjuvetur operatio; longe enim efficacius internum medicamentum humorem digerit, si externo etiam medicamento, vel discussorio, vel sudorifico coadjuvetur. Quare & externa digerentia & resolventia (quorum quædam tanti momenti sunt, ut febrem, absque interni medicamenti auxilio, resolvant) nunc sunt addenda, in quibus dicendis à simplicibus exordiendum; præmissa partis fricandæ & inungendæ notitia, quæ à partis cognitione, in qua est putredinis focus intelligitur, de qua parte admodum à Medicis (ut nuper diximus) controversum est, Dioscorides quandoque extrema inungenda voluit, & aliquando (ubi sudor movendus sit) universum corpus; Gal. itidem, ubi

Arnoldus Villanovanus in l. 4. de morb c. 19. Aggreg. Lugdunensis.

In 2. yporiston. cap. 21.

ubi ſudor movendus, totum corpus inungendum præcepit, nonnunquam vero tantum hypochondria, unde ait: ad febres oleum chamomelinum hypochondriis eſſe gratiſſimum, quod maxime extollunt Methodici, cum ſenſerint laxanda eſſe hypochondria. Quod & Galenus voluiſſe viſus eſt, cum in febre tertiana fotus ad partes quæ in hypochondriis ſunt, adhibendos præceperit. Quod itidem Oribaſius, Aetius, Stephanus Athenienſis, & alii non pauci obſervarunt. Alii dorſi partes, quippe ſcapulas, ſpinamque illini oportere, voluerunt. Hæc vero (de parte inungenda) diſcrepantia exinde venit, quia varii varias partes eſſe putarunt, in quibus humor putreſcat, ac febris focus conſiſtat. Quidam Galenum ſecuti dixerunt muſculos eſſe locum putredinis, quod ipſorum ſubſtantia, rara & mollis aptiſſima ſit, ut humorem tum obſtruat, ibique humor putreſcat, & facile digeratur. Unde dixerunt in febribus intermittentibus humorem à venis expulſum, in ſolidiores circumſtantes partes, quæ in habitum univerſi corporis digeſtæ ſunt, recipi, ibique putreſcere, unde iſti merito totum corpus fricandum, inunguendumque voluerunt, quod ajunt cognoſci à laſſitudine totius corporis, dolore, gravitate, rigore, vel frigore totum corpus quatiente. Alii tantummodo in muſculis dorſi, nempe ſcapularum, ſpinæ ac lumborum locum putridis eſſe ex eo comprehenderunt, quod ibi rigor, dolor & laſſitudo primum innoteſcat. Accedit etiam, ut hæc veritas firmetur, Hippocratem, quia partes dorſi poſteriores, frigidiores ſunt anterioribus, , ob id rigores horrores & laſſitudines in iis, quam in anterioribus, primum incipere & manifeſtius obſervari, dixiſſe; ex quo etiam fit, ut humores in poſterioribus partibus putreſcentes (quod hæ, ut dictum eſt, ſint frigidiores) debilius digerantur, & reſolvantur, quam qui anteriores muſculos calidiores obſtruunt; in quibus propter calorem copioſiorem, efficacioremque citius digeruntur. Unde merito partes eæ poſteriores dorſi perfricandæ ſunt, inunguendæque, ut calor augeatur, & facilius humores ibi putreſcentes digerantur: hinc apud veterum Medicorum complures uſus invaluit, perfricandi ſolummodo & inunguendi partes dorſi. Alii vero voluerunt partes

In eodem l. cap. 25.
In 7. ſimpl. c. de calaminta & in l. de facil. parabil. cap. 4.
In l. 3. ſimpl. cap. 10.
In 1. ad Glauc.

In 5. l. aphor. 69. & in 2. epid. 3. tex. 24. & in 6. epid 3. tex. 17.

in quibus eſt putredo, & putredinis focus, cavitates eſſe partium hypochondriis contentarum, quippe aut ſtomachi; aut meſenterii, aut pancreatis, aut lienis, aut jecoris, aut aliarum proximarum partium; hinc fotus, & inunctiones præcordiis adhibendas plærique voluerunt. Haſce vero partes hypochondriorum habere focum putredinis, in ipſiſque eſſe obſtructiones, quod ex tumore, tenſione, doloreque partis facile cognoſcitur; veluti locum putredinis eſſe circa diaphragma, vel cor, vel pulmones, vel thoracem, à reſpiratione difficili, tuſſi, & gravitate circa illas partes obſervata, comprehenditur. Quibus perſpectis conſulimus univerſum corpus eſſe perfricandum & inunguendum, ſcilicet partes omnes dorſi, ſtomachum, lienem, & hypochondria eoque magis, ſi in ipſis gravitas, tenſio, vel tumor, vel dolor obſervetur. Aliqui extremas partes frontem & tempora illinenda, non quod ibi ſit humor putridus, ſed ut humor à loco affecto divertatur, voluerunt. Sed ad ſimplicia medicamenta, quibus uti debebunt Medici, cognoſcenda, redeamus. Dioſc. coſtum commendavit, & ſpumam nitri; piperque tritum, ſemen viticis tritum ex oleo calido toti corpori cum perfricatione illitum. Aetius ex Nichepſo Medico chamomeli florem ex calido oleo illitum à capite ad pedes uſque ad movendum ſudorem extulit, quod inunctum ex eo corpus, ſtragulis calidis coopertum, copioſum ſudorem fundat; at oleum ex floribus chamomeli paratum erit ad id aptiſſimum. Nitrum item atque ejus ſpumam, baccas lauri ex oleo, vel ipſarum oleum, & ſmyrnii ſemen, piretrumque ex oleo eſſe efficax ad finiendam cum ſudore febrem Gal. expreſſit; oleum item ex calaminta, ex cyclamine, & cucumere ſylveſtri, ex bryoniæ radice, & alia ſimilia olea, quæ vim habent laxandi digerendique, erunt accommodatiſſima. Ex compoſitis autem eſt, quod accipit oleum ex cinnamomo, chamomelinum (exempli gratia) ad unc. ij. nitri ʒ. ij. aceti albi unc. i. foliorum lauri minutim inciſorum p. ij: bulliant ſimul quoad abſumatur acetum, & calido totum corpus illinito, & æger cooperiatur ſtragulis; commendatur à Galeno unguentum Gleucinum & à Conſtantino Africano oleum in quo ſemen ſinapis, piper, ruta, & radix cucumeris ſylveſtris ebullierit.

In 3. de med. facil. parab. c. 34.

In 7. de compoſit. genera.

Cap.

CAPUT. III.

De febris quartanæ curatione.

FEbris quartana dicta est à quartanario circuitu, quo invadit, scilicet quod de quarto in quartum diem accedat: duplex est, exquisita una, quæ fit à melancholico humore extra venas putrescente, qui humor est fex sanguinis, quippe ejus pars crassa terrena frigida & sicca. Hanc febrem aliquando fieri ab atra bile Gal. dixit, quod (ut alibi docuit) melancholia putrescens fiat atra bilis; hæc plærumque fit in autumno, in cœlo, frigido & sicco, in inæquali aëris constitutione vigente, in qua modo calor, modo frigus sentitur. Nam (Hippocrate auctore) ubi eadem die modo calor, modo frigus in aëre fit, morbos autumnales expectare oportet, eo quia calor in corporibus resolvat tenuiorem humorem, & frigus intus crassum cohibeat. In ætate declinante, ab annis triginta quinque, ad quadragesimum quintum plærisque hanc febrem fieri visum est. Quæ febris aliquando simplex, id est una, & aliquando duplex, aliquando triplex observatur, & quandoque etiam aliis febribus, aut intermittentibus, aut continuis complicatur. Altera est non exquisita, notha & spuria dicta, scilicet quæ ab atra bile putrescente itidem extra venas fit; sed hæc atra bilis non est melancholica putrescens, sed ea, quæ à flava bile usta fit. Unde hæc febris non in frigidis, sed in calidioribus corporibus ex quo merito aliqui ipsum inter calidos morbos recensuerunt, quod cum calore ingenti & siti fere inextinguibili appareat. Signa exquisitæ primum perspecta nos habere oportet, quæ partim ab iis, quæ præter naturam, & partim ab iis, quæ secundum naturam sunt, desumuntur. Hæc sunt ætas declinans, temperamentum melancholicum, tempus autumni, regio frigida & sicca, inæqualisque aëris constitutio. Ex iis vero, quæ præter naturam sunt, primum signum ex rigore desumitur, Hic est non punctorius, sed ostocopedes, id est (ut ait Stephanus Atheniensis) quo ossa lassitudine afficiuntur, quippe ipsis gravatis ac veluti compressis ab hujusce succi gravitate. Galenus non esse valde acutum expressit, eisque hunc rigorem similem fecit, qui maxime fri-

Gal. in 2. de diff. feb. c. 5.

In 1. aph. com. 1.

Hip. in 1. de nat. hominis in fine.

In 2. de crisib. cap. 5.

In 2. de diff. feb. cap. 5. Arnold. Villanovanus in l. 4. cap. 27. Holl. in 2. de morb. inter. In lib. 2. de feb. cap. 5. Gal. in 1. de crisib. cap. 5.

gescunt. Hippocrates dixit, in iis corpus ita frigescere, ut ægre frigus depelli queat. Aliqui ex recentioribus hunc non rigorem appellant, at magnum tremorem in principio accessionis cum frigore, ut ossa frangi & à carne veluti discindi videantur. Alii non rigorem sed frigus dixerunt, ipsumque multum penetrare, quoad ossa ab ipso pertundi videantur. Hic vero tractu temporis rigori similis evadit, quippe melancholico humore à calore extenuato. Post rigorem calor subsequitur in principio neque multus neque acris, quod tunc succus frigidus sit, & siccus, in vigore multus ac admodum efficax, propter accensi humoris substantiam, terrenam crassam & densam, ut aliis febrium caloribus hic in discutiendo merito plurimum præferatur, unde mirum non est, si multos affectus, alioquin gravissimos & sanatu difficilimos quartana febre sanari, à multis proditum sit. Gal. hunc calorem non esse in principio multum sed paulatim augeri, veluti ignis in rebus frigidis & siccis accenditur. In his pulsus in principio accessionis est rarus, tardus ac veluti interceptus, sive etiam (uti Serapioni visum est) intercisus, in statu celer, frequens, habens inæqualitatem, quæ est omnium febrium propria, manifestiorem; ideo Galenus ait communem omnium febrium inæqualitatem in una applicatione arteriæ in quartana esse evidentissimam, scilicet quod pulsus dilatatio, dyastolis dicta, tardior, quam in febribus tertianis fiat. In declinatione vero, si febris adhuc vestigium per maneat, pulsus est tardior, eoque potissimum, qui est secundum naturam. Urinæ in principio albæ, tenues, aquosæ sunt, in augmento crassiores, & coloratiores, atque in statu crassæ & quandoque nigræ, scilicet quibus critice aliquando quartanæ finiuntur. Hæc febris inter alias ad perfectam pervenit, infebricitationem, quæ non raro cum sudore fit, at non in principio, sed postea, humore crasso à calore extenuato, in multis in statu & in declinatione erumpunt sudores copiosissimi, quia humor à calore efficaci maxime extenuatur, atque digeritur. At in nothis quartanis, quæ fiunt à calidis humoribus ustis, ac putrefactis longe copiosiores sudores, quam in exquisitis, erumpere solent. In hoc affectu quandoque lien, & quandoque hepar

par in tumorem attolluntur, quo hæc duo membra male affecta ad quartanarum generationem maxime concurrere merito Medici complures voluerunt. Alii his addunt corporis fuscum vel nigrum colorem, qui melancholicorum proprius videtur. Ex accessione vero quartana cognoscitur quod de quarto in quartum moveatur, at hæc (Paulo auctore) aliquando producitur ultra quartum diem. Hippocrates senex divinus, quartanos, quintanos, septimanos atque nonanos dari in his circuitus tradidit. Avicenna quintanos, septimanos. Gal. hos dari quidem non negavit ex aliorum sententia, at nullos horum circuituum vidisse sæpius affirmavit, nullos inquam certos, ordinem servantes, sed confusos, atque inordinatos, ab errore potius externo, quam à firma certaque causa procedentes. Ex recentioribus Franc. Valesius vir eruditus, hos dari circuitus contra Galenum, cum Avicenna statuit, quos omnes ad quartanarum genus refert, à melancholicoque humore pauco quidem, at substantia crassissimo, fieri credidit, qui quod tardissime præ crassitie discutiatur, ideo hasce periodos ipsum producere. Quos sane circuitus sive accessiones distinctas ac certas dari, complures recentiorum, ac vel etiam nos cognovimus; colligimus hos aut dari specie distinctos (quod Hippoc. scriptum reliquit, & Galenus negavit) vel non specie distinctos, ut Arabes voluerunt, qui ad quartanarum genus hos retulerunt, ex quibus dicamus quartanam febrem exquisitam (de qua nunc agimus) moveri de quarto in quartum, alii vero circuitus, quippe quintani, septimani, octomani, & nonani spuriæ sive nothæ quartanæ erunt. at age de spuria quoque loquamur. Hanc (dictum est) febrem esse ab atra bile aliorum humorum conjunctione facta, extra venas putrescente. Atram bilem fieri aliquando à flava bile & à melancholico succo, Galenus docuit, à qua putrescente quartanam etiam febrem concitari expressum quoque reliquit. Arabes voluerunt crassam quoque pituitam ustam ad atram accedere, ac idcirco quartanam febrem facere. Signa quartanæ nothæ, ab iis, quæ secundum naturam sunt, deprompta existunt, ætas vigens, regio calida & sicca, æstas sicca & admodum calida, corporaque siccis biliosis scatentia. & ab iis, quæ præter naturam sunt, primum

In lib. 2.

In 1. epid. sec. 3. tex. 2. & in tex. 7.

In lib. de symtomatis. cap. 5.

In 1. de diff. feb. cap. 5.

In lib. 5. controver. medic. c. 25.

Gal. in 1. prorrh. com. 4. & in 2. de vict. rat. in acut. com. 30.

In 3. prognost. com. 39.

est rigor (quo hæc febris invadit) acutus similis tertianis, absque ullo sensu frigoris, neque ossium ;apparet dolorifica illa lassitudo, quæ exquisitæ quartanæ est propria. Calor acrior est, ac major in principio observatur, accessio brevior, quæ plerumque in sudorem terminatur: pulsus in principio accessionis, & in declinatione non ita tardus & rarus. Urinæ in principio coloratiores apparent, breviori tempore hæc febris finitur, sitiunt ægrotantes maxime in hac febre veluti in exquisita, vel nihil vel parum. Quartana febris omnium est longissima facillima & securissima. Hac ipsa laborantes magno morbo non capi, & complures morbos sanatu difficiles resolvi compertum est. Gal. ait: longam quartanam morbum comitialem discutere, sed lienosis esse valde incommodam, compluresque ipsorum exinde factos hydropicos mortuos se vidisse tradidit. Senibus, & præsertim debilibus lethalem esse, neminem Medicorum latet, quia humor melancholicus, atraque bilis omnium humorum sit pessimus, & ad coquendum tardissimus, ac difficillimus, qui propter temperamentum siccum & frigidum & substantiam crassam & densam, efficaci calore eget ut extenuetur, & coquatur; in senibus vero cum concoctrix facultas & expultrix langueat, ideo à quartana & ab aliis omnibus affectibus ab eodem succo obortis, senes maxime patiuntur, senes vero cum lienis tumore, ipsa brevi tempore ad exitium provehit. His præmissis ad curationem declinemus, quæ profecto efficacioribus laxantibus perficitur, quippe quod affectus adstrictus ab humore crasso & terreno foveatur, ideo fortioribus opus esse medicamentis etiam Dogmatici sentiunt, scilicet quæ incidant, extenuent ac concoquant. At Methodici vere laxantibus hunc humorem superari posse existimarunt, scilicet calidis & humidis, quod humectatione hic humor atque calore egeat, ut coquatur. Quod dogma complures etiam rationalium Medicorum secuti, ad hunc coquendum & depurandum humorem, primum humectantibus opus esse cognoverunt (quando ipsius substantia humectata facile extnuetur à calore digeraturque) Quod vero pertinet ad victus rationem, aër primum sit candidus, clarus, ægrotus hilaris sit, & abstineat ab iis animi passionibus, quæ cum

Hipp. in 6. epid. sect. 3. tex. 4.
Hipp. in 6. epid. sect. 6. tex. 7.
In 1. epid. sect. 3. com. 4.

cum mærore, timore, ac triſtitia ſunt, quod hæ adſtrictum affectum foveant, neque humorem, fuligineſque exhalare per cutis meatus permittant. Experientia tamen obſervatum eſt, in robuſtis corporibus timorem vehementem repentine obortum multos plurimum juviſſe, & nonnullos omnino ſanaviſſe. Nos quoque meminimus, cum hac febre aliquando vexaremur, repentino nobis oborto ex inimicis invadentibus nos timore, majori ex parte eam febrem fuiſſe imminutam; ſed quomodo iſtuc? cum timores adſtrictum affectum augeant, meatus claudendo & calorem intus repellendo, calor enim cum ſanguine ad viſcera recurrit, extimæque partes ob id exangues, & adſtrictæ remanent. At quemadmodum alias fuit demonſtratum, aquam frigidam large affuſam revocatione, ut expreſſit Hippocrates, caloris plurimum caleſacere, ita de timore vehementi dicendum, quippe ab ipſo calorem intus pelli, quem unitum atque auctum, poſtea ad partes, in quibus humor putridus melancholicus eſt, erumpentem, ipſum efficaciter extenuare, concoquere, & digerere, quod non niſi in corporibus robuſtis fieri poteſt, etenim in debilibus calor, nedum augetur, at quinimo extinguitur. Cibus erit mediocris, optimi ſucci, facilis alterationis, bis in die quietis cibum capiant, & ſemel in die acceſſionis, aut ante acceſſionem per quatuor horas, aut in febris declinatione, carnes opportunæ in cibis erunt pullorum gallinaceorum parvorum, vel phaſianorum, vel turdorum, vel perdicum, vel aliarum avium montanarum. Item carnes vitulinæ hædinæque, atque ova gallinarum recentia ſorbilia erunt utilia. Ab aqua in potu abſtinendum, vinum erit album, tenue, medium inter oligophorum, & vinoſum generoſumve. Incipienda curatio eſt, à medicamentis lenitoriis, ut alvus laxetur, excrementiſque exoneretur. In exquiſita quartana dabimus caſſiam cum diacatholicone, vel ſyrupum de polypodio laxativum ad unc. iiij. cum aliquo convenienti decocto, vel dabimus, diacatholiconis unc. ij. diſſoluti ex decoct. florum & fruct. cord. in ſpuria vero & notha, quæ à calidioribus humoribus foveatur, exhibent in potione ſy. roſ. ſolutivi vel mannæ electæ unc. iiij. cum ſero lactis caprilli, vel floris caſſiæ noviter

ter extractæ ʒ. x. confect. hamec. ʒ. ij. fiant boli. Methodicis vero quibuſdam viſum eſt, ab his potius abſtinendum, & quod ſtomachum avertant, & humores melancholici laxatorii educi nequeant. Accedit, quod catharticis eo humore ſæpe commoto febris augeatur, ac non raro ex ſimplici duplex, atque ex duplici continua evadat. Sed tamen hæc incommoda ſequerentur uſum catharticorum, non autem lenientium vocatorum, quare & iis utendum atque clyſteribus mollibus, quibus alvo laxata, ſanguis in corporibus aptis vacuandus erit. Galenus ait, ſecta vena ſiniſtri cubiti, aut interna, aut media, mittendum eſſe ſanguinem, modo ſit niger & craſſus, qui ſi flavus & tenuis fuerit, ab ejus evacuatione abſtinendum erit. Notæ ſunt ad mittendum ſanguinem, ſi corpus ſanguine abundaverit, ſi gracile ſit, venaſque turgidas habeat, non ex flatu, ſed ex ſanguine; ſi ſuppreſſi fuerint menſes, ex vena poplitis vel ex ſaphena pedis evacuabitur; eodem modo ſi hæmorrhoides interceptæ itidem fuerunt, præſtabit ſanguiſugis adhibitis ſanguinem educere. Non expectandum febris augmentum, pro mittendo ſanguine, ut alii faciunt, ſed ſtatim ipſo principio (auctore Galeno) mittendus erit, non in die paroxiſmi, & non in ipſius principio, at in præcedenti die illud eſt faciendum. Nonnulli poſtea ſalvatellam vocatam venam etiam aperiunt, repetuntque ſanguinis evacuationem. Gal. tamen ſplenicæ illius venæ & parvarum iſtiuſmodi venarum ſectionem ſæpe irridet: laxato quoque corpore ex ſanguinis evacuatione, concoctoriis medicamentis prorſus incumbendum. Quidam illud præſtare nituntur prius medicamentis humorem ſiccum, craſſum, & frigidum humectantibus, temperateque calefactoriis, humectatione enim aptior redditur is ſuccus, ut à calore coquatur, à temperato vero calore paulatim coquitur, cum valenter calidis humidum hauriatur, terreſtriorque ac minus naturæ, medicamentiſque cedens reddatur humor, poſteaque humectato humore laudant incidentium, ſubtiliantiumve atque aperientium uſum. Itaque primum ex ſyrupis commendatur qui recipit ſyrupi de pomis, de ſucco boraginis, de lupulis, an. unc. ʃ. cum decocti boraginis, bugloſſi, lupulorum, althææ, paſſullarum enu-

In lib. de curat. per ſang. miſſio.

enucleatarum unc. iij. à quibus per dies quinque vel plures aſſumptis, poterimus alium exhibere, qui recipit, vel oxymellis ſimpl unc. ß. ſyrupi de epythymo unc. ß. cum decocto fumi terræ, meliſſæ, chamedrios, pulegii, epithymi, paſſullarum ſine nucleis unc. iij. Videtur loco ſyruporum utilior uſus juſculi pulli gallinacei parvi, in quo ebullierit borago, lupulus, ſuncus, aſplenium, radix petroſelini, liquiritia dulcis, pulegium, & paſſullæ enucleatæ, ad ſemilibram calidi epotì ſingulo mane in aurora. Corpore fluido reddito vel his vel aliis, purgationi incumbendum erit, vomitoriis, ſi ad ſtomachum humores inclinaverint, vel per alvum, per quem locum promptius hic humor (auctore Hippocrate) expurgatur. De vomitu complures à cœna faciendum voluerunt, quod humor miſtus cibo facilius evacuetur, vel quod ex cibo humor humidior & fluxilior reddatur. Galen. vomitionem moliri oportere in die præcedente acceſſionem conſulit. Ita enim habet de hoc: *Die eodem, quæ acceſſionem præcedit, vomitum à cœna commovi, poſtridie mane cremorem abſinthii exhibui, tum duabus horis ante acceſſionem theriacam, idque tam feliciter, ut non amplius acceſſio redierit.* Non vacuatur tamen vomitu materia febris conjuncta, ſed antecedens, niſi in ſtomacho ſit ſedes humoris putridi: vomitus vero ſolet eſſe magni adjumenti, quod, ut plurimum, copia ſucci melancholici in ſtomacho ad concitandam appetentiam contineatur. At ni vomitu fuerit opus, ventrifluis utendum erit, quæ humorem melancholicum laxando educant. At conſultius laxatoriis, catharticis prætermiſſis, complures etiam Dogmaticorum coctione ſola agendum eſſe putant; quod ſi purgandum ſit, coctionem omnino eſſe expectandam, qua obſervata, ad id præſtandum hoc utile erit apozema, quod accipit florum borag. bugloſſæ, violarum, fumi terræ an. p. ij. foliorum ſenæ, epithimi, polipodii, an. ʒ. ij. radicis ellebori nigri ʒ. i. cinnamomi minutim inciſi, Cariophyllorum, carpobalſami an. ſcrup. i. ligni dulcis deraſi & contuſi, paſſullarum ſine nucleis an. unc. ß. hæc in lib. 1. aquæ ebulliant, quoad tertia pars abſumatur, & colatum calidum ad unc. v. propinatur, in ipſo diſſoluta uncia mannæ calabræ, yel hæc omnia per noctem

In 4. aphoriſ. 9.

in vino albo calido infusa maneant, & percolatum infusum calidum exhibeatur cum prædicta manna ad ʒ. x. aut dabuntur boli parati ex confect. hamec ʒ. iiij. diacatholiconis ʒ. vj. vel ex syrupi rof. solutivi unc. iiij. electuarii len. ʒ. vj. confect. hamec ʒ. ij. cum decocto flor. & fruct. cord. facta potione, aut pilularum cochiarum cum elleboro nigro præparatarum scrup. iiij. mastichinarum scrup. iß fiant pilulæ 15. In quartana notha medicamenta debent esse ejusmodi facultatis, ut ustos humores contemperent, & evacuent. Unde decocta & infusa parabuntur, ex boragine, buglosso, sunco, endivia, hordeo, passullis, melissa; ex purgantibus, conveniet senna, epithymus, fumus terræ, elleborus niger, quibus per noctem in sero lactis maceratis, expressum cum cassia, vel manna vel syr. rosato solutivo, vel cum sero lactis, calidum dabitur; cum autem hæc febris à corporis vacuatione, purgationeque antegressa concoctione seu præparatione, non fuerit sublata, consulimus, ut per aliquid temporis à purgantibus atque ab aliis omnibus medicamentis, quæ plurimum agitant, quartanarii abstineant, solumque coctioni humoris incumbant, ita ut mane jus galli juvenis assumentes alteratum althæa, boragine, buglosso, melissa, sunco; fumaria, petroselini radice, agrimonio, passullis, glyzirrhiza, bibant calidum, foveant os ventriculi, lienem, & totum sinistrum hypochondrium aliquo ex oleis concoctionem juvantibus, digerentibusque, cujusmodi est, oleum chamomelinum, amygdalinum, utiles etiam erunt lenes ad totum corpus frictiones cum inunctione calida olei chamomelini aut amygdalini dulcis. Quibus addenda optima victus ratio, & in cibo & in potu, tum in aëre, tum in excrementis rejiciendis per omnes meatus corporis, sed præsertim per alvum, quam laxam esse perpetuo oportebit, quæ ni sponte fluens sit, clysteribus mollibus inditis, vel passullis in vino dulci vel in jure pulli decoctis cum saccharo sæpius assumptis, vel ex decocto mercurialis, althææ, betæ, blyti, malvarum ac similium herbarum laxantium parato, atque calido epoto, atque in hac simili curatione perseverandum erit, quoad symptomata & febris aliquatenus declinare cœperint, quo tempore ad usum illorum

rum medicamentorum cum internorum tum externorum, quæ humorem digerunt totiusque corporis meatus laxant febremque omnino finiunt, declinandum itidem erit. Ex internis, quæ per duas horas ante accessionem calida exhibentur cum totius corporis leni frictione & calida inunctione posterius dicenda, Diosc. radices plantaginis ex vino potas, pro discussorio laudavit & heliotropium majus scorpiurum dictum. Alexander Trallianus credidit plurimum quartanarios juvare posse cimices lectulorum quatuor vel septem fabarum cavitatibus clausos devoratos. Non minus & Glyzirrizam ad ʒ. ij. tritam ex aquæ hæmina ante accessionem epotam, semen item hyperici ex vino, libanotidisque radicem ex dimidia vini hemina, item bituminis ʒ. i. castorei scrup. ß. per duas horas ante accessionem. Galenus à vomitu post cœnam facto, crastino mane exhibito cremore absinthii, & ante accessionem theriaca ex vino, multos sanatos fuisse, scribit. Piper item tritum quotidie mane bibendum dabat, atque etiam elleborum album scilicet in casu difficilimo, sed ab hoc ne dixerim medicamento, sed lethali veneno abstinendum esse duxerim, cum ipsius usus hac ætate sit admodum suspectus; laserpitium sive succum Cyrenaicum (quem assam fætidam officinarum esse alias demonstravimus) ex vino ante accessionem plurimum contulit, dabitur vero fabæ magnitudine. Arabes serum quoque lactis extollunt, quod fortasse, ut Galen. docet, non sit expers facultatis calidæ; sed ipsius usus convenit quartanis à calidioribus succis obortis. Const. Africanus in exquisita & in longissima laudavit petroleum, Ysaac radicem Caryophyllatæ ad ʒ. i. ex aqua vitæ, gentianæ item radicis ʒ. i. ex vino. Archigenes bitumen Judaicum, trifolium bituminosum, hederæ folia, castoreum atque scorpiurum. Villanovanus pro secreto habuit exhibere tapsi barbati radicem ex vino per duas hora ante accessionem, & non minus etiam os de corde cervi ad drachmam, itidem ex vino alterato dictamno Cretico, salvia, chamedri atque chamepithi, & myrrham ex succo absinthii ad scrup. ij. castorei etiam, & bituminis, an. scrup. ij. ex vino. Hollerius ranarum viridium decoctum ante accessiodem commendavit, quod tamen vi potius venefica, quam

In 2. yporist. cap. 22.

In 1. ad Glauc.

In 3. de alim. facult.

vi aliqua occulta (ut recte Jacotius in scoliis sentiit) illud præstare credidimus; ligni Indi decoctum dilutum, atque ejusdem ligni tenuissime triti ʒ. i. ex vino aromatico calido non parum multis profuisse deprehensum est. Nonnulli asarum decoctum ex melle, sed in morbo crudo geminabit febrem, veluti in declinante, quod albi ellebori modo purget per vomitum, eam omnino tollet: decoctum item cardui benedicti, ac vel etiam ellebori nigri, summe juvat. Dantur quoque stibii præparati, gr. iiij. vel vinum malvaticum in quo per diem infusum manserit. Nos vero addimus oleum de chalcanto album & clarum
In 1. ad Glauc. ad scrup. i. ex vini albi aromatici unc. iij. Galenus ex compo-
In l. de Ther. ad Piso. c. 28. sitis diatrion pipereon, diaspoliticon, Theriacam magnam Andromachi apparentibus signis coctionis commendavit. Est & medicamentum Tralliani, quod accipit opoponacis, opii castorei, seminum alterci an. scrup. iiij. tritis ex melle fiunt pastilli, datur ad scrup. ij. ex vino aromatico ante accessionem; est & Aetii medicamentum, quo utebatur eodem modo: quod accipit piperis longi, myrrhæ, opii, castorei an. ʒ. i. tritis ex melle parantur pastilli, dosis est scrup. ß. ante accessionem ex hydromelle; & Haly Abbas habuit hoc familiare medicamentum quod accipit piperis albi, nigri, longi, an. ʒ. xx. xilobalsami ʒ. x. Zinziberis, apii, cassiæ ligneæ, asari, raseni an. ʒ. i. ex melle parantur pastilli; datur ʒ. i. ex vino calido supradicto modo. Ysaac dabat Theriacæ antiquæ ʒ. i. ex vino alterato menta, & mentastro, aut Theriacæ ʒ. ij. cum aquæ chamedrios unc. iiij. per horam ante accessionem. Aliqui mithridatium, aureamque Alexandrinam ex vino eodem modo atque eadem dosi exhibendam laudarunt; est & Hollerii medicamentum, quod paratur ex cinnamomi ʒ. ij. piperis ʒ. i. croci, myrrhæ, styracis, sagapeni, ʒ. ß. benzoini ʒ. iij. rad. gentianæ ʒ. ij. tritis ex melle depurato fit electuarium, cujus dosis est ad scrup. ij. ex aqua stillatitia fœniculi & apii calida. Nonnulli exhibent Theriacæ antiquæ ʒ. iß. succi mentæ depurati ʒ. i. vini albi odorati unc. iß. & datur calidum. Atque hæc sunt interna medicamenta quæ exhiberi debent ante accessionem per duas horas, quibus externa quoque sunt addenda, nam devoratis iis medicamentis,

ex-

externis quoque eſt opus, ut ipſorum digerens & diſcuſſoria facultas augeatur; debent quidem corpora ægrotantium calido unguento vel oleo inungi, præmiſſis lenibus frictionibus, ut de eorundem medicamentorum uſu ad tertianas nothas quoque diximus. Itaque eaſdem illas inunctiones quartanariis quoque conducere dicimus quas ad tertianas meminimus. Ex antiquis Conſt. Africanus ad ſudorem movendum utebatur unguento marciato dicto, quandoque calido petroleo inunguendum corpus, privatimque dorſi & ſpinæ partes inunguendas voluit; balnea quoque ſulphurea calida commendantur, ſi ante acceſſionem immergantur ægroti & maneant, quoad febris acceſſerit atque declinarit. Recentiores laudarunt ſcapulas, brachia, ſpinamque ante acceſſionem inungi oportere oleo calido, vel chamomelino, vel de cucumeri agreſti, vel ex eo, quod paratur ex ſucci rutæ unc. ij. olei ſcorpionum unc. iiij. vini aromatici unc. iij. ferveant, quoad ſuccus abſumatur, & calido inunguantur partes prædictæ; aliud ad idem. ℞. cinnamomi, piperis an. ſrup. ij. trita hæc inſpergito ſpinæ præunctæ oleo chamomelino. Alii ægrotos jubent ante acceſſionem ingredi balneum ex aqua dulci, in qua ſerpillus, pulegium, ſalvia, roſmarinum, chamomelum, & ſimiles aliæ herbæ digerentes ebullierint. Unguentum item Neſtoris Anglici laudatur, quo per horam ante febrem apud ignem ungatur ſpina dorſi uſque ad nucham, crura, ſplen, umbilicus, venter, renes, volæ manus & pedis ſiniſtri, à qua inunctione, æger ſtatim collocatur in lectulo & ſtragulis cooperitur, & ei datur aliquod ex antidotis prædictis diſcuſſoriis. Paratur vero illud unguentum ex ſucci abrotani, rutæ, arthemiſiæ an. ℥. i. olei communis ℥. ij. oleo laurini unc. i. bulliant quoad ſuccus abſumatur. Aliud. ℞. ſucci chamedrios majoris, matricariæ, axungiæ porcinæ, olei communis an. unc. iß. bulliant ad ſuccorum conſumptionem, & poſtea adde thuris pul. maſtiches an. ℥. i. ceræ ſalis communis an. unc. iij. fiat unguentum. Aliud Arnoldi Villanovani. Recipe caſtorei, Theriacæ antiquæ; an. ſcrup. iiiij. myrrhæ, olei laurini, an. ſcrup. iiij. moſchi, ambaris an. ſcrup. i. mellis deſpumati lib. ß. miſce, fiat unguentum, quo illinantur tem-

pora, frontis pulſus, nares, ſtomachus, vola manus ſiniſtræ, & planta pedis ſiniſtri; additur cujuſdam Galli Medici ſecretum. ℞. farinæ triticeæ cribratæ, thuris maſculi an. unc. ij. cum ſucco menthæ, fiat emplaſtrum, quod exceptum linea petia calidum ante acceſſionem adhibeatur ſpinæ dorſi uſque ad caudam, & quoad ſponte decidat, teneatur. Quod ſingulare eſſe ad longam quartanam, compertum eſt. Ægyptii pro ſecreto habent, clyſterem paratum ex decocti majoranæ, lib. 1. olei laurini unc. iij. ſimul miſtis; quo ſane & in aliis multis & in me ipſo olim quartana vexato ſumma cum utilitate uſus ſum; & nonnullos tribus ſolummodo hiſce clyſteribus uſos ſanatos fuiſſe vidimus.

CAPUT IV.

De quotidianæ febris curatione.

Gal. in 2. de diff. feb. c. 2.

QUotidianam & amphimerinam Medici vocant, quæ à pituita extra venas putreſcente fit, & continuam, eadem intra venas putreſcente. Pituita vero multiplex eſt, una acida, ab acido ſapore dicta, altera vitrea à vitreo colore atque craſſitie itidem vocata, unde acida eſt craſſior; hæc fit à forti frigiditate, ex quo omnium pituitarum eſt frigidiſſima, qua homines famelici redduntur: tertia eſt, ſalſa, quam Arabes à mixta bile pituitæ ſalſam reddi dixerunt, nos vero & à putredine & à calore plurimo humidum abſumente fieri credimus. Demum omnium mitiſſima eſt dulcis, utpote quæ & à minori frigiditate fit, & ad nutritionem eſt utilis, quippe quæ majori à caloris alteratione in ſanguinem mutatur, atque ab hac fit exquiſita quotidiana, & ab aliis notha & ſpuria vocata. Signa quotidianæ ſunt in primis, quod invadit abſque rigore, ſed potius cum extremarum partium refrigeratione, quandoque cum horrore; at ſpuria quidem, minimeque exquiſita (ſcilicet quæ aut ab ipſa, putrefactione pituita acriori reddita, fit, vel à ſalſa, aut ab acida) calor ægre invaleſcit, ac diuturnior eſt, unde tardum habet augmentum, quia calor perinde atque ignis in lignis viridibus tarde accenditur, ita & calor febrilis in pituita

tuita qualitas caloris eſt, ut ſit ſimilis ei, qui fumoſo igni comparatur, ita ut calor ſit fumoſus vapori multo ac inæquali permiſtus. Unde Hippoc. ait manui mitem eſſe, acrimoniam ſcilicet humiditate obtundente, & paulatim augeſcentem: Gal. dixit, calorem quidem eſſe cum quadam acrimonia, quæ non ſtatim manu admota, ſed poſtea innoteſcit. Paulus vero ait, hunc calorem neque ægros adurere, neque cogere ipſos, ut plurimum & crebro reſpirent, neque ſitim intenſam illis concitat; at quinimo ipſa levis eſt, pituita humiditate ventriculum humectante, & humoris caliditate ab humiditate multa obtuſa. Unde Galenus merito dixit hos & linguam, & totum corpus valde humidum habere. Vomitu & per alvum excernuntur pituitoſa & cruda, aquoſaque. Urinæ in principio tenues, albæ, aut craſſæ, turbidæ, ſi pituita per urinam excernatur, unde craſſæ morbo plerumque concocto mingi ſolent: at in morbo quoque crudo non raro (ut Gal. docet) multitudine crudorum humorum in toto corpore abundantium, craſſæ & turbidæ excerni ſolent. Pulſus ſunt quartanarum multo minores quam ſunt pulſus tertianarum. Acceſſio plerumque noctu & veſperi quam interdiu (quod eo tempore pituitoſus humor familiarius moveatur) invadit. Unde Hippoc. per nocturnas, amphimerinas intelligit. Durat acceſſio plerumque ad horas decem & octo, & plures etiam, à qua non omnino à febre immunes ægroti remanent, cum quædam veſtigia febris in ipſis relinquantur, unde quotidianam vere intermittentem non dari, multis eſt perſuaſum. Galenus non niſi paucas ad integritatem venire affirmavit. Paulus omnino negat aliquam venire ad integritatem. Quo rectius Avicenna inquit quotidianæ dimiſſionem non eſſe mundam. In ſudorem non erumpunt primis acceſſionibus, ſed poſtea humoris craſſitie a calore extenuata, & qui fiunt in principio à pituitæ copia ſymptomatice apparent. Siquidem ſolummodo progreſſu temporis, deterſa pituita, ſublatiſque obſtructionibus, ſudores à natura excerni ſolent, corpus eorum (Paulo auctore) albicat: gravitatem capitis & totius corporis Arabes addunt, ſoporem in principio acceſſionis, frigoris inæqualitatem partium extremarum, animi deliquium, ſyncopem

In 6. epidem. 1. tex. 29.

In 1. ad Glauc. c. 7.

Gal. 2. epidem. 1. com. 7.

In l. de urin. cap. 5.

Gal. ad Glauc. c. 7.

ſtomachicam, vitio quippe ventriculi refrigerati à crudis ſuccis obortam. Raro enim haſce febres abſque oris ventriculi læſione fieri, etiam Galen. expreſſit. Fiunt vero hæ febres familiarius in pueris, in infantibus, in ſenibus, vitamque ocioſam agentibus, crapulis, ebrietatibus, uſuique dulcium balneorum indulgentibus, in hyeme, in cœlo conſtitutioneque frigida & humida. Hæc ſigna exquiſitæ amphimerinæ ſunt: nothæ vero febris ex acida pituita obortæ, præter dicta hæc ſunt: perpetuo cum calore rigent, nam hic humor (quod raro totus putreſcat) epialam facit, urinæ tenues ſunt albæque; in ſtomacho acidæ pituitæ ſenſus, dolor, & acidæ eructiones fiunt, horrere magis quam frigere febricitantes obſervantur: & in ea febre quæ à vitrea pituita fit, ſenſus in ea parte, cui adhæreſcit, intenſæ frigiditatis ſentitur; & quæ à ſalſa fit, habet urinas tenues, & rufas, in ore eſt ſalſedo, adeſt pruritus in corpore, ſitis intenſa eſt, ſudor in declinatione acceſſionis (quæ potius cum horrore, quam cum frigore invadit) apparet. Quotidiana longiſſima eſt, ac non ſine periculo, eoque periculoſior, ſi una cum ſyncope fiat. In hac febre illud quod præcipue indicat, eſt morbus adſtrictus, in meatibus corporis obſtructis, clauſiſque conſtitutus, qui pituitoſo humore fovetur, unde merito non leviter laxandum erit. Ceterum ſi hic humor non valde multus ſit, coctioni, & digeſtioni erit incumbendum, cum (ut & Galenus animadvertit) pituita dulcis non egeat purgatione, at concoctione, ut in ſanguinem vertatur, at ubi ipſius multitudo redundarit, profecto minuenda erit, ut reſiduum natura valentius concoquere queat, ideo inter laxantia præſidia illud primo occurreret faciendum, quippe ut aut vomitu, aut clyſteribus laxatoriis, vel cum irritantibus expultricem paratis pituita expurgetur, illaque potiſſimum ſubducatur, quæ nondum computruit, in primis quidem viis inhæreſcens; vomitu purgabit hydromel copioſius & calidum cum oxymellite epotum, aut aqua communis decocta cum ſeminibus fœniculorum, & liquiritia, aut hydromel dilutum cum corticibus raphani ebullitum, ad lib. iiij. cum unciis duabus vel tribus oxymellitis, vel ſyrupi acetoſi, & hoc ante cœnam

In 5.l.ſimpl.

nam vel ante prandium fiet. Ni ad vomitum fuerit propensio, parentur clysteres ex decocto mercualis, malvarum althææ, chamomilæ, centauri minoris, sem. fœnugræci, lini, fœniculorum, fursurum, & similium, atque ex oleo dulci vel chamomelino, vel cum modico rutacei vel laurini, addito melle rosaceo simplici, atque sale, vel addatur, elect. de hyera unc. iiij. diapheniconis unc. ij. aut aliquod aliud simile medicamentum phlegmagogum. Hujusmodi clysteres facilius utiliusque pituitam per alvum purgabunt. Quibus alvo tum meatibus ad stomachum intestinaque pertingentibus laxatis, ad alterum ex laxatoriis præsidiis declinandum, quippe ad sanguinis evacuationem, quem audacter evacuabimus, si præsertim vehemens fuerit febris, urinæque coloratiores fuerint, atque omnium maxime corpore plethorico existente. Arabes in calida cœli constitutione dextri cubiti scindunt jecorariam, ac in frigida, sinistri, modicum educentes; tertio coquendus est humor, ejus crassities extenuanda, & detergendus, meatusque omnes ab infarctu, & clausu liberandi, quod ut assequamur, singulo mane dabitur pulvis chamedrios ex vino albo ad ʒ. ij. vel gentianæ radicis drachma, aut piper tritum ad semidrachmam ex aqua stillatitia betonicæ, vel foliorum betonicæ pulvis ad ʒ. ij. ex vino, vel ex aqua; agrimonii itidem aut eupatorii, aut origani, aut calaminthæ, aut thymi aut mentæ, aut absinthii, aut radicis acori, vel iridis optimæ siccæ ex vino dabitur ad ʒ. i. sed longe præstabit, ut ex aliquibus istorum in aqua paretur decoctum, & exhibeatur cum melle, vel saccharo, aut cum oxymellite, melle rosaceo, vel syrupo de menta, vel de corticibus citri, vel de duabus radicibus; ex omnibus vero præstabit, quod accipit oxymellis simpl. mellis ros. simpl. syrupi de menta an. unc. ß. decocti (ex chamedrios betonicæ, apii, borag. sunc. an. p. i. radicis iridis siccæ, gentianæ an. scrup. iß.) in libra aquæ parati unc. iiij. postea quam hisce concoctoriis per multos dies ægrotus fuerit usus, & urinæ crassiores appareant; poterimus adhuc magis laxare ventrem clystere phlegmagogo cum laxatoriis parato, à pharmacisque abstinendum, quando maxime illis suspecta esse debeant, propter stomachum, qui in

ſce febribus perpetuo in omnibus labefactatus eſt. Dogmatici vero clementer purgantia in his exhibent, è quibus optimum erit, quod accipit agarici th. ʒ. iß. zinzib. ſcrup. ß. per noctem in vino albo aromatico infuſi, expreſſioni addendo diacartami vel diaphæniconis an. ʒ. iß. ſyrupi de abſinthio vel de menta unc. ß. Avicenna dabat, quod accipit maſtiches, zinzib. turpeti an. ʒ. ſacchari albi ʒ. i. ex vino; vel pilularum aloephanginarum, de hyera ſimplici, aſſairet an. ſcrup. ij. vel pilularum de hyera Gal. ſcrup. iiij. agarici th. ʒ. i. maſtiches, roſarum, cinnamomi, galangæ an. gr. vj. ſaccharique in vino albo diſſoluti, ʒ. i. quibus fit medicamentum pro duabus vicibus. Rhaſis dabat turpeti optimi pul. ʒ. x. maſtiches, zinziberis an. ʒ. i. ſacchari omnium pondus; doſis à ſcrup. iiij. ad ʒ. ij. Alii ex recentioribus dant, agarici, turbith. an. ſcrup. i. ſpicæ, ſalis gemmæ an. gr. v. zinzib. ſcrup. ß. infundunt in vino & expreſſo addunt mannæ calabræ unc. i. Alii exhibent diaturbit ad ſcrup. iiij. vel ad ʒ. ij. Nonnulli commendant claretum Arnoldi, trageamque, & alii ſyrupum, cujus ſemunciam utiliter exhibent ante acceſſionem per duas horas, quod parant accipiendo polypodii quercini ʒ. iij. ſ. fœniculi ʒ. iß. turbit, eſulæ, agarici an ʒ. iij. pruna damaſcena num. xxv. macerata in lib. aquæ ebulliunt, quoad tertia pars abſumatur, & cum ſaccharo fit ſyrupus; laxato bis vel pluries corpore laxatoriis medicamentis, ad alia laxantia declinandum, quæ humorem facientem paroxiſmum digerunt, & reſolvunt, quæ (ut de quartanis dictum eſt) dantur ante acceſſionem per duas horas, adjunctis frictionibus lenibus ad univerſum corpus, eo modo quo in quartanis faciendum diximus, ſcilicet cum calidis inunctionibus, quæ omnia ad quartanam à nobis præſcripta, quotidianæ etiam convenient. Itaque ex medicamentis internis primum commendatur, chamedrios folia trita ex vino albo ad ʒ. ij. epota ante acceſſionem per duas horas de quo medicamento merito Galen. dixit: *calidum eſſe & ſiccum, tenuis eſſentiæ, quo lien*
In l. 8. ſimpl. *colliquat, urinam & menſes movet, craſſitudinemque humorum incidit.* Trallianus ait: *dato chamedrios decoctum iis,*
In l. 12. c. 7.
In l. 4. c. 83. *quos quotidiana febris, circuituſque affligit, urinas multas ducit*

cit & levat. Aetius chamedrios decoctum assiduc epotum quotidianam solvere tradidit. Jus quoque galli veteris cum sale vel salsamento in ventrem ejus loco interaneorum reposito erit utilissimum. De quo Serenus ait: *Febribus aut longis galli nova jura vetusti subveniunt.* Dioscorides commendavit vinum melitites, de quo ait: *Melitites datur in longis febribus, quæ stomachum infirmarunt, namque alvum emollit, urinam cit, stomachum expurgat.* Datur non minori cum utilitate, agarici th. ʒ. ij. ex vino, vel piper tritum, gentianæ radix, aristolochia ad ʒ. i. ex melicrato, iris itidem ex vino ad ʒ. ij. & castoreum ad scrup. ij. ex decocto calaminthæ; assa item fætida ad scrup. iß. Aliqui sinapi triti ʒ. ij. ex hydromelite dabant; ex compositis Trallianus dabat fabæ magnitudine perunctis ex oleo & pipere medicamentum, quod accipit, styracis, gummi, iridis, myrrhæ an. ʒ. iiij. opoponacis, piperis, assæ fætidæ, opii, an. ʒ. i. ex melle fiant pastilli: Apud Aetium atque alios complura composita leguntur ad quotidianam resolvendam. Utilissime datur Theriacæ, Mithridatii, an. scrup. ij. ex vino; item confectio diatrion pipereon, vel diacalamintham aut Auream Alexandrinam ex vino albo ad ʒ. i. Alii dant ante accessionem unc. iij. medicamenti, quod paratur ex zinzib. origani, ameos, an. ʒ. iij. coriandri præparati ʒ. iiij. rosarum, calaminthæ an. ʒ. iij. passullarum unc. i. coquuntur in lib. v. aquæ ad consumpt. medietatis, & expressum datur cum saccharo calidum. Medicamentum, quo non frustra usi sæpe fuimus, quod datur ad ʒ. i. ex vino albo calido ante accessionem, accipit rad. gentianæ, agarici, rhabarbari, aristolochiæ rotundæ, zedoariæ an. ʒ. i. caryophyllorum, piperis, croci an. scrup. ij. tritis ex melle fiunt pastilli: Item vinum, quod paratur ex origani, pulegii, chamedrios an. p. ij. cinnamomi, iridis radicis tritæ, calami od. galangæ an. ʒ. i. caryophyllorum, zinzib. piperis an. scrup. i. Vini albi tenuis aromatici, bulliant, quoad tertia pars absumatur, dosis erit semuncia ante accessionem, additis supradictis calidis frictionibus & inunctionibus, sudorificorum item usus ante accessionem ex radice chinæ, calamintha, guajaco, smilace aspera, milio & aliis similibus, erit utilissimus, si per ali-

In lib. 5. de mat. med.

aliquot dies exerceatur. Ex externis, oleum chamomelinum, ex calamintha, coſtinum, rutaceum, ex caſtoreo, ſinapi, cum modico piperis triti; & omnia medicamenta, quæ ad quartanas fuere à nobis præſcripta, erunt utilia. Non eſt omittendus in toto febris tempore uſus eorum, quæ os ventriculi calefaciunt, cujuſmodi ſunt, olea, vel unguenta parata ex oleo nardino, chamomelino, de menta, amygdalino, de nuce myriſtica, & ex aliis facultate ſimilibus, atque ex medicamentis aromaticis, cujuſmodi ſunt, cinnamomum, menta, caryophylla, nux myriſtica, piper, carpobalſamum, lignum aloës, & ſimilia. Item fomenta ex iiſdem in vino aromatico parata, atque particulatim ex foliis althææ, mentæ, chamomelo, fœnugræco, betonica, & ſimilibus. Ad hypochondria item, ſi tenſa fuerint, inunctiones digerentes & laxantes convenient, & præſertim ad ſiniſtrum hypochondrium, atque ad ventrem; ex oleo chamomelino, anethino, irino, amygdalino, de capparibus & ſimilibus paratæ, item fomenta ex chamomelo, pulegio, althææ foliis, caulibuſque, & ex radice cyclaminis, iridis, bryoniæ, & ex ſeminibus malvarum, althææ, lini. fœnugræci, fœniculorum, liguſtici & ſimilibus in aqua parata, vel cum vini albi modico. His omnibus addenda eſt victus ratio accommodata in omnibus ſex rebus non naturalibus, aër primum deligendus eſt clarus, calidus, qui non ſit valde humidus, bene ægroti dormiant, vigilias devitent, quod augeant & cruditates, & pituitam; caveant ab animi paſſionibus, & præſertim à triſtitia, mœrore, timore, quod hæc affectum adſtrictum augeant: ſingulis diebus ſemel, vel bis cibum capiant, per horas quatuor ante futuram acceſſionem, quantitate exiguum, ne ſtomachus gravetur, qualitate calidum, optimi ſucci & multi alimenti, quod in hiſce febribus longis, vires manutenendæ ſint: ova ſorbilia recentia ſunt optima, carnes pullorum gallinaceorum juvenum, hædi, vituli lactentis, avium montanarum, ſcilicet, perdicum, phaſianorum, turdorum, turturum & ſimilium; à vino tantummodo abſtinebunt, quoad ſigna coctionis illuxerint, eritque album oligophorum, odoratum, vel vini loco aqua cum coriandris, vel cinnamomo de-

decocta, aut aqua pulli, vel jus ſtillatitium ex gallinaceo pullo parvo paratum.

CAPUT V.

De hecticarum febrium curatione.

HEctica febris (ut ſuperius dictum eſt) tertium genus febrium exiſtit, in cordis ſubſtantia conſtitutum. Quæ febris fit, ubi calor febrilis cordis ſubſtantiam invaſerit, atque cœperit conſumere humorem in venis & in arteriis futurum nutrimentum, primique hæc hecticarum febrium eſt ordinis, ſcheticaque Galeno dicta eſt. Hectica vero febris confirmata dicitur, ubi calor nedum corporis ſolidas partes occupaverit, at aliquid quoque utilium humiditatum conſumpſerit. Itaque tres hecticæ ſpecies obſervantur, quarum prima ſchetica dicitur, ea quippe, in qua calor ſolida occupavit, & humiditatem in venis, & in arteriis abſumere cœpit; altera eſt, ubi eo humiditatis conſumptio venerit, ut ros ille, qui veluti commeatus quidam & futurum alimentum ſpaciis inanibus corporis concipitur, abſumitur. Tertia ubi conſumptio & tabes eo aucta ſit, ut carnium pinguem ſubſtantiam fervidus calor conſumat, fibrarumque & aliarum ſolidarum partium humiditatem; atque hæc vera eſt tabes, & maraſmus poſtea dicitur ubi tota humiditas ſit conſumpta; ſummaque corporis ſcilicet ariditas appareat, quæ eſt inſanabilis. Fit quidem hectica febris plærumque ex ardentibus & colliquativis febribus. Quæ colliquatio aliquando paulatim fit, ut in vera hectica, maraſmo, & quandoque repente, uti in morbis acutis, exitialibuſque, in quibus Medici triduo obſervant (ut Hippocrates eſt auctor) faciem excarnem vulgo hoppocraticam appellatam. Aliquando colliquatio fit per apparentes evacuationes, ſcilicet per urinam, vel per dejectiones; illas febres Galenus vocavit oleagineas, quod in ipſis urinæ oleagineæ & pingues excernantur, quandoque per alvum ruſa, craſſiuſcula, pinguia, viſcoſa, fætidaque excernuntur. Quam excretionem cacoëthiam notare, & peſtilentis febris ſignum eſſe inſeparabile, ſuperius à nobis de-

In 8. meth. med. cap. 2.

In 1. prog.

In 6. epid. ſect. 1. com. 28.

demonstratum est. Quandoque hæc colliquatio non apparet evidens, utpote quæ fit per insensibilem meatuum cutis transpirationem, uti in hectica & marasmo. Aliquando ab ephemeris incipiunt, & aliquando etiam (quod tamen raro contingit) per se ac sponte à tristitia, aut à mœrore; aut à labore, aut à vigiliis, aut ab amore, aut inedia, ant ex similibus causis. Quædam sunt simplices, quædam complicatæ cum phlegmone, vel cum erysipelate alicujus membri præcipui, scilicet vel ventriculi, vel hepatis, vel renum, vel uteri, vel jejuni, & coli, intestinorum, aut cum ulcere alicujus prædictorum membrorum, maximeque pulmonis, quem affectum Græci phthoem & phthysim vocarunt, aut cum tumore, aut denique cum aliqua putridarum febrium. Nos de simplicibus nunc agimus. Quarum signa sunt hæc, quippe pulsus primo durus siccatione arteriarum, debilis ex vitalis facultatis debilitate, frequens ob intemperiem cordis calidam & siccam, quandoque velocior, & frequentior, urgente quidem necessitate, uti à cibo, quo tempore hecticus calor non aliter effervescit quam calx viva, si aquam vel simile quoddam superfundas; unde Medici in hecticis mutant horas prandii & cœnæ, & observant, an pulsus velocior frequentiorque reddatur, quod si fiat, hecticæ confirmatæ certum esse signum intelligunt, observant itidem calorem febrilem tunc auctum, perinde ac febris accessio fiat. Qui calor toto alio tempore æqualis apparet, sine ullo dolore, sine ulla inæqualitate, atque ita, ut ægri se febricitare non sentiant, modo hectica aliis affectibus non sit complicata, præsertimque febri putridæ (quod si sit, calor inæqualis sentitur, & ægri aperte intelligunt se febre detineri) oculi item in hecticis excavantur, nasus acuitur, tempora collabuntur, cutis squalescit, à cibo (uti dictum est) augescit calor, & pulsus, pedes quandoque intumescunt, calor manifestior (etsi in ipsis major revera non sit) apparet in volis manuum, & in plantis pedum, videtur inquam manifestior, quod volæ manuum, & plantæ pedum aliis partibus corporis temperatiores sint, ideo ad omnem mutationis sive alterationis sensum sentiendum aptiores redduntur. Primi ordinis hectica febris (schetica; potius quam hectica

Gal. in libro 5. simpl.

ctica dicta) sanatu facillima est, veluti cognitu est difficilis, secunda cum difficultate sanatur, atque tertia est insanabilis. Indicant curationem in hac febre calor adstrictus in substantia cordis vel in partibus solidis, qui ob id balneis rarefacientibus, digerentibus, ac inunctionibus ejusdem facultatis laxandum esse indicat, scilicet ut calor is exhalet, & digeratur, postea vero in secunda tertiaque hecticæ febris specie duplex est affectus, scilicet mixtus ex adstricto atque ex laxo, adstrictus calor est in substantia solidarum partium susceptus, laxus vero est nimia consumptio sive resolutio humidi, ab inurente calore facta, qui affectus (uti dictum est) colliquatio dicitur, in quo substantia humida corporis liquatur, profluit & evacuatur, unde Medici vel etiam Dogmatici huic affectui tanquam urgentiori occurrere (altero non neglecto) coguntur. Pro victus ratione instituenda, in primis aër sit temperate calidus ambiens scilicet (quando frigidus, licet inspiratione ad cor refrigerandum attractus videatur utilis, attamen ad cor non nisi temperatus pervenit, cum in via à calore frigiditas ipsius corrigatur) quod si ipse vehementer frigidus, qualis hyemalis esse solet, ad cor hecticorum perveniret, non esset utilis; siquidem caloris febrilis in cordis substantiam suscepti ac adstricti (densatis ejusdem substantiæ cordis, incalefactæ à frigiditate ipsius aëris, meatibus) adstrictus affectus & augeretur, & prohiberetur, quo minus idem calor febrilis occupans substantiam cordis, digereretur & resolveretur. Eadem profecto ratione, qua Gal. damnavit ambientem vehementer frigidum, quod meatus cutis constipet, & vaporum exhalationem prohibeat. Unde non nisi toto corpore bene coopertos hecticos uti illo aëre Medici concedunt. Cibi sint humidi succique temperati & in hectica confirmata non facultate calidi, & faciles concoctu, uti est lac humanum, caprillum, asininum, cremor ptisanæ hordeaceæ, alica, cremor seminum frigidorum, scilicet, melonis, cucumeris, cucurbitæ, anguriæ, malvarum, althææ, portulacæ, endiviæ, & similium; testes gallinacei, perdices, aviculæ montanæ, caroque cancrorum fluvitatilium ad ipsos in cibo commendantur à Dioscoride. Recentiores adjunxerunt testudinum car-

Gal. in 10. meth. c. 8.

carnem, ex qua (cum difficilis coctionis sit, & crassæ substantiæ) elixata in aqua contusum parant; sed utilius est, si jus ex carne decocta, cum ptisanæ cremore exhibeatur; ex piscibus, saxatiles; ranæ, lucius, scarus; trocta & similes ad usum recipi debent, panis item in aqua hordei coctus cum succo granatorum dulcium convenit. Potus sit vinum album, aut clarum oligophorum: vel aqua hordei, vel jus pulli gallinacei parvi, portulaca, sunco & hordeo alteratum; somnus & vigilia sit mediocris, fugiant omnes animi passiones, hilaresque sint, & bene de salute sperent. Victus vero præscripta ratione; ad hecticarum febrium curationem descendimus, & cum triplicem esse hanc febrem dixerimus, quippe primam esse diariis sive ephemeris simillimam, quam scheticam rectius dici quam hecticam statuimus (in hac calor febrilis substantiam cordis invasit, nondum tamen humiditatem ipsius consumpsit) alteram, in qua calor febrilis humiditatum quippiam consumpsit; atque tertiam, in qua omnes humiditates exhaustæ sunt, & ariditas exinde corporis apparet, quam tabem & marasmum idcirco Medici nominarunt. Hæc veluti est omnino incurabilis (licet in hecticam vulgo senectutis, quam senium Philippus vocabat, possit mutari) quippe sublato calore febrili balneis aquæ dulcis, lacte asinino, inunctionibusque tepidis, remanet ariditas, in qua ægroti vitam longius producunt, dico per dies & menses. De hujus quidem curatione, nihil est proponendum, solo enim prognostico debent Medici esse contenti, ne medica ars infametur. De schetica vero dicta, aliter dicendum; hæc profecto sola curam certam admittit quandoquidem ipsa si cognoscatur, facillime ephemerarum remediis tollatur, sunt itaque ephemerarum præsidiis scheticæ febres tollendæ. De his vero nunc agimus, quæ medii sunt ordinis, in quibus calor in cordis substantia adstrictus digerendus est, & humiditatum consumptio, quæ affectus est profluens, prohibenda, iis, quæ caloris efficaciam obtundunt, & quæ densando cogunt humiditates non dissolvi. Consumpta vero humiditas erit restituenda, humectantibus cum medicamentis, tum omnium maxime cibis. In primus ex medicamentis internis ea eligenda erunt, quæ cum medicamenta tum ali-

alimenta ſunt: cujuſmodi eſt lac humanum, caprinum, vel aſininum, hoc minus cum nutriat, plus refrigerat, ac refrigerando denſat meatus, prohibetque caloris effluvium, humiditateque caloris ignei efficaciam hebetat; caprinum efficacius nutrit, & calorem hebetat, humanumque magis nutrit, & promptius conſumptam humiditatem reſtaurat, caloremque item compeſcit, atque hebetat; lac ſugitur utilius ex feminarum papillis: caprillum, & aſininum itidem, ni ægroti abhorreant, ita exugere eos oporteret, quod ſi abhorreant, poterunt primum ſemel in die, mane quippe ante cibum ſpacio quatuor horarum, cum ſaccharo ſtatim emulctum actu calidum ad quatuor uncias bibere & mox uſque ad ſex itidem uncias aſcendere. Qui è papillis ſugunt, doſim ſervare nequeunt. Aliqui perinde ac pueri lactantes ſæpius in die lac exugentes ſibi ſanitatem procurant; præter lac ſunt alia humectantia, & caloris vim colliquantem hebetantia, uti eſt ptiſanæ hordeaceæ cremor, alica, cremor ſeminum melonis, cucumeris, cucurbitæ, anguriæ, malvarum, althææ, ſeſami, portulacæ, endiviæ & ſimilium ex jure pulli hordeo mundo alterato; panis ſæpius aqua hordeacea lotus iis utiliter datur. Item jus ex carne cancrorum fluviatilium, teſtudinumque nemoroſarum, & cochlearum, ex hordeacea aqua paratum. Hæc fuere quoque antiquis nota, & ſummopere commendata, non minus quam à recentioribus quoque factum ſit; neque immerito, cum hæc plurimum & ut medicamenta & ut nutrimenta humectent, pinguique humiditate calorem, quo minus liquetur, hebetent, ac quadam etiam refrigeratione quadantenus denſando ipſum itidem calorem diminuant, prohibeantque non minus humidi ſubſtantifici effluvium. Alvus ſi fuerit adſtricta laxanda erit, cum lacte aſinino cocto ad libras quatuor cum ſaccharo exhibito, aut cum lenibus clyſteribus, unde clyſteres admovebuntur ex lacte caprillo vel bubulo, vel aſinino cum ſaccharo & oleo violato, vel ex butyro recenti, cum decocto malvarum, althææ diſſoluto, & cum oleo violato parati; vel ex cremore itidem ptiſanæ hordeaceæ cum prædicto oleo & ſaccharo parabitur. De externis medicamentis, balnea conveniunt ex aqua dulci, aut ex aqua alte-

rata althæa, malva, violis vel aliis ſimilibus. In Ægypto ex lacte aſinino & camelino, vel equino balnea tepida inſtituunt pro magnatibus; epithemata itidem atque inunctiones commendantur. Ex balneis tepida conveniunt, atque frigida, illa humectant ſolidas partes, fuligines fumidaque excrementa digerunt, corpuſque recte tranſpirabile reddunt, & remiſſa caliditate, etiam calorem intenſum hebetant; hæc refrigerant, cutim denſant, virtutem, calorem (revocatione caloris ut docet Hippoc.) augendo, roborant; ſed non in excarnibus corporibus, & valde prælanguidis tutum erit admodum frigidis uti balneis, quando nedum (uti Gal. quoque ſentit) hæc calorem augebunt, ſed quinimo prælanguidum extinguent; in robuſtis vero erunt utiliſſima; ſed quod valde frigida craſſarum ſint partium & ob id partes penitius invadere nequeunt, ob id præmittunt balneum tepidum in tina, in quam aqua tepida plenam quatuor homines, lintei, quo hectici obvoluti ſunt, capitibus manibus apprehenſis, è lectulo exceptos ægrotos, immergunt toto corpore (capite excepto) eoſque detinebunt, quoad carnes extumeſcunt, quos tunc ex tina aquæ tepidæ eductos, in alteram aquæ frigidæ repente operarii reponent, in qua ægroti ad virtutis tolerantiam manebunt, vel per quadrantem horæ, vel per medietatem, modo (uti dictum eſt) vires ferant; exemptique ægroti, in lectulo calido ſunt reponendi, totiuſque corporis partes leniter ſpongia molli, vel molli linteo deterſæ, oleo violaceo tepido, vel communi dulci, vel nenupharino inungentur, à quibus præmiſſis per horam poſtea prandium ægroti aſſument; robuſti bis in die, ſcilicet mane & veſperi, ante cibum hiſce balneis utentur, ſemel vero debiles. Nonnulli non vehementer frigida balnea, ſed leviſſimæ frigiditatis utiliora & magis tuta eſſe volunt, ideoque primum ægrotos in balneum temperate calidum ducunt, & mox in leviter frigidum, ita ut tepidum potius ſit, ſive leviuſcule frigidum. Ægyptii & Arabes uti ſolent balneis ex aqua fluminis Nili, ex lacte camelino, vel equino, vel aſinino vel caprino; epithemata item thoraci, hepati, ventriculo, renibus ex lacte oleoque violato, roſatoque tepido, aut ex ſucco lactucæ, ſunci, endiviæ,

In 5. aphoriſm.

por-

portulacæ, polygoni, lenticulæ paluſtris, nenupharis & ſimilium, cum modico lactis, & croci ad penetrationem. Ad eaſdem partes & ad omnes quidem cutaneas, bis, terque in die affectant uſum inunctionum tepidarum ex oleo violato, nenupharino, communi, atque ex ſeminibus frigidis paratum.

CAPUT VI.

De ſymptomatibus febrium, quæ in ipſis curationem expetunt, & primum de eorum curatione, quæ adſtrictorum morborum genere comprehenduntur; atque primum de medicamentis ad dolorem capitis ſtomachi atque ventris.

EX affectibus, qui ſolent una cum febribus complicari, quidam ſunt actiones læſæ, quidam excrementorum evacuatorumque exceſſus, atque alii, qualitates corporis mutatæ. Hi ſunt, veluti colores mutati, frigiditates, caliditates, ſcabricies & ſimiles alii; veluti in excrementorum evacuatorumque exceſſu, ſunt omnes tum ſuppreſſæ evacuationes, tum immoderatius fuſæ; ad actiones vero læſas pertinet, ſomnus, vigilia, dolor, ſyncope, & ſimiles alii affectus. Horum vero affectuum, cum quidam ad adſtrictum & quidam ad laxum referantur, in præſentia de adſtrictis agemus, qui ſunt, exempli gratia, dolores capitis, ſtomachi, & ventris, ſomnus, frigiditas, rigor, tuſſis, cibi faſtidium, caninus appetitus, linguæ ſcabrities, nigritieſque, nauſea, ſingultus, inquietudo, alvus atque urina ſuppreſſa. De laxis vero (qui itidem ſunt: Vigiliæ, ſincope, ſanguinis evacuationes immoderatæ, ſudores, vomitus, alvi profluvium, urinæque itidem profluvium) poſterius ſermonem habebimus. Nunc vero ad adſtrictos venimus, & primum ad dolorem capitis demulcendum, deſcendimus; ſolent frequentius febricitantes capitis dolore vexari, qui ni criticus ſit, nimirum quod ab eo aliqua criſis futura prænoſcatur, omnino tollendus erit, nam perſeverans præter magnam quam affert moleſtiam, minatur vigiliam, delirium, phrenitim, ſynco-

In 6. aphor. com. 10.

penque, caput vero dolere Galenus docet, aut ob aliquam inflammationem, aut ob humores crudos in capite coacervatos, aut ob ſpiritum aliquem flatulentum, aut ob ſanguinis copiam, aut ob bilem mordacem, aut ob aliquam obſtructionem, aut denique ob aliquod qualitatum temperamentum. Inflammationem capitis notat febris, atque delirium perpetuum: ſi cum pulſu dolor fiat, ſubſtantiam membranoſam eſſe inflammatam indicatur; ob plenitudinem vero humorum, dolor erit cum capitis gravitate: ſi humores crudi ſint, caput abſque febre & calore dolebit: ſi à ſanguine, tota facies rubeſcet, intumeſcetque, venæque rubræ ac ſanguine turgentes apparent: ſi à bile, dolor eſt cum acrimonia atque calore: ſi vero dolor fuerit diſtenſivus abſque gravitate, flatuum erit inditium, calidorumque & acrium, ſi itidem dolor cum morſu fiat: cum gravitate vero in aliqua capitis parte dolor inhærens obſtructionem ſignificat, abſque gravitate vero tenſione & morſu à temperamento aliquo dolorem fieri nobis innoteſcit. Ceterum etſi dolores ab hiſce cauſis fiant, tamen caput in febricitantibus ab humoribus, vel vaporibus calidis diſtendentibus aut mordentibus plærumque dolet. Itaque ad illos curandos clyſteres maxime conducent laxatorii, vel quadantenus irritantes; eoque facilius juvabunt, ſi fæces retentæ fuerint; laxatoriis vero clyſteribus (vulgo communibus dictis) ſcilicet ex decocto malvarum, violarum, althææ, ſurfurum triticeorum, oleo violaceo, atque ſaccharo rubro, cum modico ſalis paratis utendum erit, qui ſi etiam modicum caſſiæ catharticæ, ſcilicet ad unciam illius pulpæ, vel ex melle roſaceo, unc. iij. vel ex compoſitis unciam electuarii lenitivi recipient, erunt longe efficaciores; ſolent etiam parari ex cremore ptiſanæ hordeaceæ, cum oleo & reliquis nuper dictis: balani etiam ex melle & ex ſale erunt accommodati. Alvo ſubducta erunt utiles frictiones ad crura, brachia atque ad dorſum deorſum verſus factæ; ubi vero vires permiſerint, modicum ſanguinis quoque erit evacuandum, aut ſcarrificatis cruribus more antiquorum, aut dorſo & occipiti cucurbitulis cum ſcarrificatione adhibitis, aut hirudinibus appoſitis hæmorrhoidibus, quæ vel etiam non minus poſt aures

venis

venis erunt affigendæ, non ſemel ſed bis, ter atque pluries; utiliſſimum erit ſi ſecta vena frontis ſanguis vacuabitur. Nihil profecto utilius in dolore capitis, qui morbus eſt adſtrictus, quam uti etiam majoribus laxatoriis cum internis tum externis, pro internis hæc ſufficient, & pro externis hæc itidem maxime erunt convenientia: ſtillicidia nimirum ad ſuturam coronalem ex aqua tepida dulci fluviatili, aut ex decocto malvarum, althææ, fœnugræci & ſimilium: ſolent vero Medici uſurpare medicamenta pro externis capitis partibus fovendis, actu facultateque laxantia: cujuſmodi omnia ſunt, quæ facultate calida atque humida valent, ut oleum dulce tepidum, amygdalinum, irinum, aquæque ſtillatitiæ, vel decocta ex althæa, chamomelo, ex fœnugræco, meliloto, & ſimilibus. Alii vero plus laudant, laxantia quæ ſolummodo actu ſunt, minimeque facultate calida, ne calefaciendo adſtrictum affectum calidum augeant, hujuſmodi ſunt omnia medicamenta quæ frigida ſunt atque humida, ſi modice ab igne incaleſiant, & temperate calida adhibeantur; talia ſunt, oxyrrhodina ex oleo roſaceo, violato, nenupharino, ex ſucciſque polygoni, malvarum, endiviæ, roſarum, nenupharis & ſimilium herbarum, aut aquæ ſtillatitiæ ex iiſdem paratæ, vel etiam fluviatiles ſimplices modice incalefactæ; hæc ſunt laxantia non calida, ſed refrigerantia, ex quibus & oxyrrhodina, addito modico aceti, & epithemata ad dolorem capitis à Dogmaticis comparantur. Itaque ad hunc uſum laudatur oxyrrhodinum quod ex oleo dulci tepido & modico aceti paratur, frontique & temporibus adhibetur, aut quod accipit olei violati unc. ij. chamomelini unc. i. aceti unc. ß. mixtum tepidum apponito. Aliud. Accipiunt olei dulcis, communis amygdalini, è ſeminibus lini, lactis humani partes æquales, cum modico itidem aceti; vel quod accipit olei roſati, violati, lactis muliebris an. partem unam, aceti partem mediam, vel croci, gr. quinque. Avicenna recte cum Methodicis ſentiit, ſcilicet in doloribus capitis in febre, eſſe abſtinendum à ſtypticis & à valde frigidis; ſiquidem ex illorum uſu timet ne inde humores, aut vapores, qui digeri reſolvique debebunt, intus compingantur & craſſeſcant; ideoque Methodici,

plus nocumenti ab usu repellentium quam juvamenti esse timendum putarunt & merito sane, cum humor atque vapor dolorem faciens sit digerendus atque exhalandus; at de hac re posterius nos accuratius. Nonnulli deraso capite, perseverante dolore, sincipiti fomentum adhibent tepidum ex decocto chamomeli, althææ, malvarum, fœnugræci, radicis iridis, rosarumque paratum. Celsus rosas aceto maceratas fascia involvit, & Dioscorides rosas easdem in vino decoctas calidas adhibet: atque hæc ad capitis dolorem in febribus. Ad stomachi vero dolorem, si in principio febris fiat, vomitus erit provocandus cum jure pulli vel aqua calida cum syrupo acetoso, vel cum aceto, & postea inungendum erit os stomachi oleo amygdalino, chamomelino rosaceoque mixtis, aut fomentum adhibendum erit ex decocto chamomeli, absinthii, rosarum, althææ, fœnugræci & betonicæ, ni fuerit in febris principio (namque hoc tempore à medicamentis abstinere oportet, quod dolor ex motu humoris fiat, satisque erunt, quæ dicta sunt adhiberi) si vero diu aliis quoque à principio temporibus perseveraverit, adhibebis vinum album, in quo rosa, althæa, & fœnugræcum fuerit decoctum, si venter doluerit, observandum erit an alvus sit adstricta, quæ si ita erit, clysteribus laxatoriis communibus laxabitur, vel si dolores fuerint tensivi, cum oleis & decoctis resolventibus, ut (exempli gratia) si accipiatur, foliorum althææ, malvarum, mercurialis, betæ, furfurum triticeorum an. p. ij. sem. fœnugræci lini an. unc. iij. bulliant in duabus libris aquæ ad consempt. tertiæ partis, postea accipe hujus decocti lib, 1. olei dulcis communis, vel ejus loco olei violati unc. iij. sacchari rubri unc. ij. ubi vero tensio observatur cum dolore, in decocto addetur chamomelum, anethum, semina fœniculi, anisorum, linique & oleum chamomelinum, vel anethinum, & si adhuc perseveraverit, adde electuarium de hyera, ad semunciam; si vero dolor fuerit cum acrimonia, parabis clysterem ex lacte caprillo, vel ex hydromelle, vel ex cremore ptisanæ hordeaceæ cum jure capitis castrati, addendo vel cassiæ, vel electuarii lenitivi ℥. i. vel aliud simile, quo humores acres per alvum educantur; fomenta quoque super ventrem calida

da imponantur ex decocto chamomilæ, althææ, malvarum, meliloti, fœnugræci, aut (si flatus copia adfuerit) etiam foliorum rutæ, & hæc de doloribus in febribus, qui aliquando ad se magnitudine trahunt curationem.

CAPUT VII.

De medicamentis, quæ faciunt ad somnum in febribus tollendum, ad rigorem, & frigiditatem, ad tussim, ad cibi fastidium, bulimon, appetitum caninum, sitim atque linguæ asperitatem.

DE somno, qui in febribus sæpe cum molestia observatur, nunc agimus. Ipsum vero somnum Aristoteles sensus quodammodo immobilitatem & quasi vinculum esse voluit, cujus relaxatio & solutio sit vigilia. Galenus hanc animæ diffusionem facit, atque illum, quippe somnum, comprehensionem. Methodici præternaturalem somnum adstrictum affectum fecerunt, pressuramque in cerebro esse voluerunt, quod nimirum vel vapores vel humores inibi adstricti hunc affectum constituant; à qua sententia neque Peripatetici dissentire visi sunt, qui de somno disputantes dixerunt, ipsum esse sensitivæ facultatis veluti imbecilitatem ab alimenti exhalatione factam, quippe calore innato (quem animam vocant) à copia vaporum ascendentium veluti refrigerato, atque consopito, seu presso; unde à cibis, & ab ebrietatibus somnos fieri profundos & diuturnos, observamus. Humidum quidem exhalatione ad cerebrum sub vectum, ejusque frigiditate (frigidioris enim temperamenti hoc viscus esse omnes receperunt) incrassatum vias & loca ejusdem prehendit, impeditque, quo minus calor ad extimas corporis partes, iisdem viis veluti clausis, dimoveri queat. Quo adstrictus, ac veluti humiditate illa pressus, inibi consopitus, perinde atque immobilis manere cogitur, quoad eam humiditatem extenuarit, atque resolverit. Eodem itidem modo inquit Aristoteles somnum præternaturalem ab humoribus & vaporibus ad cerebrum sublatis, in febribus concitari; hinc Galenus

In l. de somno & vigilia.

lenus humiditatem ſomni propriam eſſe ſtatuit, vigiliarúmque ſiccitatem; frigiditatem vero fatuitatis potius atque inſenſibilitatis, veluti deliriorum cauſa propria calor itidem æſtimatur.
In 3. de cauſis pulſus. Veruntamen Galenus cum vigiliarum tres cauſas eſſe docuerit, ſcilicet, caliditatem, ſiccitatem, atque dolorem, frigiditatem ac humiditatem ſomni cauſam conſtituiſſe, haud dubium eſt, à quo Methodici non diſſenſiſſe viſi ſunt, ſomnum ſcilicet præternaturalem, viis in cerebro ab humore denſatis, preſſuram facientes. Etenim frigiditatis proprium eſt denſare. Quare aut à refrigeratione meatus cerebri denſante, aut ab humiditate obſtruente, aut ab utraque cauſa cum ſomnus in febribus fiat, propterea in ejus curatione, ſcilicet ad inducendam vigiliam, laxatoriis præſidiis (quippe quæ ſunt calida & humida) erit opus, atque quovis modo calorem innatum augeſcentibus (cum calore humidum digeratur, meatuſque aperiantur) nempe exinde viis cerebri, meatibuſve laxatis & apertis. Ex quo
In lib. de ſom. & vig. amplos meatus habentes pauci ſomni, anguſtos atque exiles, prolixioris, & multi eſſe, Ariſtoteles ſcriptum reliquit. Ceterum his præmiſſis ad medicamenta nunc deſcendimus, quibus ſomnolenti homines ad vigiliam revocantur. Itaque ad iſtud præſtandum, complura utilia ſunt, primumque ex iis erit, ſtrepitus, clamorque magnus, acutuſque olfactus, quippe ex acerrimo aceto, in quo ſemina nigellæ trita fuerint macerata aut thymus, vel pulegium, vel origanum decoctum ſit. Quibus ni ad vigiliam ægroti revocentur, procuranda erunt ſternutamenta, pluma, aut palea, aut foliis mari, vel ptarmícæ detritis, in nareſque inditis, vel his non promoventibus ſternutamentum, efficaciora indantur in nares; hujuſmodi ſunt, piper tenuiſſime tritum, aut ſinapi, aut elleborus albus itidem tritus, aut ſtaphydis agria aut aliud ſimile. Poſt hæc adhuc perſeverante ſomno fronti, capitique, pilis deraſo, oxyrrhodum in ex oleo irino, rutaceoque calido cum modico aceti, vel ſinapi ex aceto albo lævigatum petia linea exceptum calidum imponendum erit, vel caſtoreum eodem modo ex oleo lævigatum, vel ex aceto albo; radix item peucedani trita vel aſſa fætida itidem ex calido aceto. Nonnulli rutam viridem contritam ex melle

melle & nitri modico calidam imponunt. Eodem tempore frictiones dolorosæ moliendæ erunt, atque artuum ligaturæ itidem cum dolore. Dolor item qui fit evulsione pilorum barbæ, atque pudendorum valde est efficax ad excitandos à somno somnolentos. Ni his etiam à somno revocentur, utendum erit rubefacientibus atque ulcerantibus medicamentis, non solum in cruribus atque brachiis, at quinimo etiam in capite adhibitis, hæc parabuntur aut ex sinapi, aut ex euphorbio, aut ex allio, aut thapsia, aut clematide urente, scilicet ejus foliis tritis, aut ex radicibus ranunculi itidem tritis ex aceto scillino levigatis. His addimus stillicidium ex aqua, in qua ebullierint radices iridis, vel acori, vel peucedani, vel cyclaminis, vel chamomelum, ruta atque serpillum; stillicidium ad suturam coronalem calidum ex alto decidat atque hisce medicamentis somnus depelletur. Sed jam ad immodicam perfrictionem atque rigorem, qui in febricitantibus fieri solet, veniamus, cum plurimum molestiæ febricitantibus esse soleat, scilicet in principiis accessionum, quo tempore calor intus retrahitur, extimæque corporis partes idcirco algent. In his ante accessionem ægroti cooperiuntur calidissimis stragulis, sed prius aliquod decoctum ex discussoriis, cujusmodi est, quod paratur ex calamintha chamedri, origano, pulegio atque ex similibus: perfricant universum corpus, maxime vero dorsum, quod inungunt calidis oleis, pipere pulverizato, aut costo, aut ruta, aut pyretro, aut castoreo, aut alio simili medicamento calido pulverizato, ipsis in oleis calidis macerato vel decocto; oleum erit chamomelinum, vel rutaceum, vel laurinum, vel irinum, vel his simile. Ad tussim vero quæ sepius una cum accessionibus excitari solet, quæque plærumque fit à frigiditate in principio comprimente, aliquamque ad pectus faciente distillationem; hanc lenient omnia dulcia, cum intus assumpta, tum exterius, scilicet pectori adhibita, saccharum violatum atque rosatum ore contentum liquescens descendensque solet tussim maxime lenire, radix item liquiritiæ contusa & in juleb violato macerata si dentibus molle tractetur idem faciet; lambitivum itidem vulgo dictum, erit ad id opportunum, quod accipiet (exempli gratia) syrupi ace-

tosi, violati, de liquiritia, de farfara, singulorum partes æquales, vel etiam simplex syrupus acetosus, vel de liquiritia, sæpius ægroti ipsos lambentes plurimum juvantur, quod leniat pectus, facilitetque humorem ad extussiendum: erunt itidem utiles inunctiones calidæ ex oleo amygdalino dulci, butyro recenti, aut ex adipe gallinaceo calido ad pectoris partes: hæc quidem tussim maxime lenire poterunt, in principio febris excitata, quæ postea à calore febrili in statu aucto solet resolvi. Plures etiam cibi fastidium ita patiuntur, ut cibos fere omnes abhorreant; quod symptoma plurimum negocii facit, ad vires manutenendas; plures deprehendimus mori potius voluisse, quam quicquam cibi vel potus degustare voluerint. Solet vero potissimum à duabus causis in febricitantibus dissolvi appetentia ciborum, scilicet vel ab humoribus vitiosis, quos imbibit ventriculus, aut à virtutis imbecillitate plærumque caliditatem præternaturalem ventriculi subsecuta. Præstabit igitur in primis revocare appetitum, iis profecto cibis, quibus alias homines magna cum voluptate vescebantur, licet hi haud plane boni succi sint, neutiquamque febri, atque ipsius causis convenire videantur; de quo & Hippocrates dicebat: paulo pejor sed suavior cibus ac potus, meliori quidem at ingrato præferendus. Unde in nonnullis appetitu fere omnino destitutis, appetentia cœpisse visa est aut ab aliquo pisce vel saxatili vel marino, aut quandoque etiam à sarda salita degustata, ideoque lactucam decoctam in acetariis, vel radices cichorei itidem decoctas, aut boraginem Medici fere omnes ægrotis ad excitandum appetitum concedere solent: & aliquibus capparos salitos decoctos ex oleo, aceto saleque conditos, non paucisque ferculum ex brassica, aut ex atriplice, aut ex lupulorum, aut ex malvarum asparagis conceditur. Aliquando ægroti appetitum excitarunt ab esu avicularum montanarum assatarum: maxime etiam faciunt succi acidi, austerique atque dulces ad cibos gustui gratos reddendos, in usuque sunt malum aurantium, citrium, limonium, cytonium, atque granatum; horum profecto fructuum succus plurimum facit in cibis ad restituendum seu movendum appetitum; fructus etiam decocti cum saccharo & exhibiti idem faciunt, cujusmodi sunt varia pyrorum
ge-

genera, poma quædam, & mala cytonia; dantur etiam cerasa acida saccharo condita; & ut summatim dicam, omnia quæcunque vel jucundo odore vel grato sapore sunt à stomacho maxime expetita; si his minime appetitus redeat, vomitu stomachus à pravis humoribus erit purgandus, vel clysteribus, vel aliquo etiam medicamento (quod stomachus non abhorreat) alvus erit subducenda, omniumque maxime si antea ipsa fuerit adstricta. Aptum vero medicamentum erit (quod natura haud in multis abhorret) jus ex cimis brassicæ laxatorium, aut jus betæ vel mercurialis, cum oleo dulci, & sale copiosius epotum ante prandium, aut serum lactis caprilli ad libras II, vel cum melle, vel cum saccharo epotum; cassiæ pulpa cum tamarindorum etiam pulpa in parva quantitate ante prandium, vel ante cœnam, multis haud est ingrata, cujusmodi erit si accipiet cassiæ nempe extractæ drachmas tres vel quatuor, pulpæ tamarindorum per cribrum extractæ drachmas duas: sunt etiam passulæ decoctæ in jure pulli vel in vino dulci, aut pruna damascena itidem in vino dulci decocta, cum multo saccharo assumpta, ipsorumque vino dulci itidem epoto antequam alius cibus assumatur. Rhabarbarum ad semi drachmam aut ex vino epotum aut quovis alio modo assumptum erit medicamentum aptissimum; longe plura habent studiosi quibus pro istac causa uti poterunt. Exterius etiam convenient ad stomachum oleorum moderate calidorum inunctiones, cujusmodi erit, chamomelinum, de mentha, permixto amygdalino dulci. Quandoque febricitantes ingenti fame conflictantur, multos novi maximeque ex pueris qui cibis nunquam satiari (etsi multum accepissent) videbantur, quæ passio non videtur bulimus (qui affectus sit laxus, unde coguntur Medici cibos pleniores exhibere, & qui non ita facile resolvuntur) sed pertinere ad appetitum caninum. Nam bulimum intelligunt affectum laxum, in quo assumptus cibus usque adeo facile à calore coquitur & digeritur, ut corpus maxime resolvatur, unde cibi illis pleniores, non ita facile alterabiles à Medicis exhibebantur. At appetitus caninus (immodicam ciborum quantitatem, vel qualitatem quandam pro causa habens) medicamentis incidentibus detersoriisque opus Paul. in 2. libro cap. 52.

 ha-

habebit, atque poſtea vomitum cientibus, quippe laxatoriis; hujuſmodi ſunt dulcia, pinguia, & omnia alia ex largiore oleo præparata; ſi his non ceſſerit affectus, ſalſamenta omnia erunt aptiſſima, quippe, quæ craſſum humorem detergendo ſtomachum purgabunt, à quo his appetitus vitiari ſolet; his adſtrictis affectibus ſitis ſuccedit aliquando ita urgens præ inſigni moleſtia, ut ad ſe conſilium curationis etiam trahat. In febribus aliquando fovetur, (ut ait Galenus) à caliditate & ſiccitate partium internarum, aliquando à præſentia calidorum humorum, ſcilicet bilioſorum, aut à phlegmone eryſipelaceo; utcunque ſit, hic affectus adſtrictus eſt; quandoque vero habet etiam laxum affectum conjunctum, nimirum ubi ab intenſiſſimo calore nimium in corporibus humiditas diſſolvitur, ut in febribus ſynochis, ardentibuſque maxime æſtuoſis, in quibus frigidam aquæ potionem convenire, alias à nobis etiam ex Methodicorum placitis demonſtratum eſt; itaque ad conſuetam ſitim in febribus extinguendam, aut compeſcendam convenit aqua dulcis actu temperate calida, aut ſaltem tepida, ſimiliterque ex aquis ſtillatitiis, eæ omnes, quæ ex herbis poteſtate frigidis proliciuntur, actu tamen quæ (ut dictum eſt) calidæ exhibentur; actu vero frigidæ nedum ſitim (ea excepta, quæ habet etiam laxum affectum conjunctum, ſcilicet ubi præ ingenti caloris actu humiditas corporis partium ſolidarum immoderate diſſolvatur, in quibus ſane frigidæ magis quam calidæ ſitim reſtinguere aptæ ſunt) compeſcunt, at quinimo eam actuali frigiditate meatus denſante calorem vel humorem ipſam foventem, quo minus exhalet, & reſolvatur prohibendo, augebunt. Itaque potiones actu temperate calidæ eſſe debebunt, & humidæ, & quæ humidum habent pingue (quia partibus diu in eſt, longiuſque durat, quam humidum ſimpliciter aquoſum, quod cito defluit) eo ad ſitim tollendam ſunt aptiores; hinc jura pinguia ex carne vel vitulina, vel hædina vel ex gallinaceis pullis parvis, ſine ſale parata aptiſſima ſunt, ut ſitim compeſcant. Nonnulli exhibent, ut etiam meminimus, aquam coctam hordei ex ſaccharo cum modico acido vel citri, vel limonis, vel aceti (unde apud antiquos oxicratum fuit in uſu)
ſci-

ſcilicet ad penetrationem. Alii miſcent aquæ juleb roſatum vel violatum, aut conſervas aliquas (cujuſmodi eſt quod ſaccharum roſatum, vel violatum vel boraginatum, vocant) maceratas in aqua & poſtea colant & exhibent. Ægyptii, Arabeſque parant ad ſitim reſtinguendam ex aqua Nili fluminis, ſaccharo & modico ſucci limonis potum guſtui jucundiſſimum, quem ſarbet appellant; in malignis febribus peſtilentibuſque fructus berberis maturos ſiccatos in aqua macerant per plures horas, mox aquam percolant, additoque ſaccharo in ea quantitate, qua aciditas berberorum maxime refringatur, ſervant ad potum. Nos in iis locis aliquando febre vexati peſtilente, quantum ſuavitatis jucunditatiſque, habeat hujuſmodi potus, ſumma cum voluptate deguſtavimus. Nonnulli ad ſitim demulcendam in ore tenent ſaccharum candidum vel roſatum, vel violatum, alii radicem glyzyrizæ recentem, alii folia lactucæ, alii ſemina lactucæ devorant, ſive melius lac ex ipſis expreſſum, ex aliqua aqua ſtillatitia aut ex ſimplici fontana bibunt, alii ſemina cucumeris ad ſitim demulcendam ore continent. Paulus commendat pilulam in ore contentam, quæ paratur ex ſeminum cucumeris domeſtici ʒ. viij. tragacanthæ, ʒ. iiij. ex tragacantha albumine ovi recentis diſſoluta ſeminibuſque tritis ſimul permiſtis, pilulæ parantur, quæ in umbra ſiccantur. Archigenes ſalem Indicum, (quo nomine ſaccharum noſtrum intelligit) ore detentum, atque fabæ magnitudine devoratum commendavit; eadem fere faciunt ad linguam ſiccam & ſqualidam, quam humectabimus aut hydrelæo ex oleo dulciſſimo, vel aqua tepida in qua decoctum ſit ſemen lini, vel cytoniorum, vel althææ, vel malvæ, vel radices itidem althææ; mox abluta lingua, ſæpius detergenda erit panno lineo aſpero, vel cochleari argento. Aurelianus ait, linguam ſpongia aqua calida imbuta eſſe abſtergendam & humectandam. Celſus ex penicillo è carpto aqua calida imbuto fovet linguam, mox ungit melle, & roſaceo oleo; in uſu eſt apud juniores ſæpius linguam illinire mucagine à ſeminibus cytoniorum, althææ, aut pſyllii maceratis in aqua dulci, expreſſa; ſed age medicamenta alia proſequamur, quæ faciunt ad reliquos adſtrictos affectus: primo ab icterico colore principium facientes.

In l. 2. c. 54.

 CAP.

CAPUT. VIII.

De medicamentis ad ictericum colorem, ad inquietudinem, ad nauseam, ad singultum, ad alvum atque ad urinam adstrictum.

IN febribus corpora ægrotantium sæpe colore flavo, & aliquando nigro vitiantur, quem affectum alii morbum regium, alii icterum, & alii arcuatum appellant: fit vero hæc passio ubi bilis aut melancholicus humor sanguini mixtus in cutem erumpit, ipsamque suo colore inficit. Erumpit vero aliquando, cum aut non recipiatur in propria vasa, aut cum per proprios ductus viasve commode non expurgatur, quod aut viis ab humoribus obstructis, aut propter aliquam vel inflammationem, vel tumorem in hepate vel in liene constitutum, fieri solet. Aliquando autem in febribus natura critice noxium humorem ad cutem expellente efficitur, qui à priore distinguitur, quoniam in critica icteritia urinæ non sunt ictericorum modo coloratæ, croceo quippe colore tingentes, neque fæces albæ dejiciuntur, neque hypochondria tensa sunt. De quo affectu agimus nunc, qui etsi critice in corporibus fiat, tamen cum vel propter crassitiem vel lentorem biliosi humoris diu duret, neque cito resolvatur, videtur quadantenus ad ipsius curationem Medicum movere; de illo, qui fit ex causa morbifica alias agemus, nunc de illius curatione agentes, dicimus, laxantia per exterius maxime convenire, quæ internos meatus rarefaciant, humorem extenuent, detergant, sudoremque moveant: provocato enim sudore plane in cute color ictericus digeritur. Oculis conveniunt fotus ex aqua temperate calida vel simplici, vel in qua ebullierit chamomelum, vel althææ folia, vel radix, vel semen lini, & fœnugræci; balnea aquæ dulcis calida erunt aptissima; addimus nos sudorifica omnia tum interna tum maxime externa, præsertim si sudor calore humido moveatur; hoc quidem præsidio hic affectus plane, citoque finitur. Aliquando febricitantes inquieti & anxii redduntur usque adeo, ut ipsis Medici succurrere debeant; si id fiat, quod ab æstuoso vel à maligno calore nimium

mium ſpiritus reſolvantur, virtuſque ita collabatur ut paſſio laxa fiat, & idoneis cibis illis erit occurrendum, & quandoque concedendo vinum oligophoron odoratum, ni adſuerint, quæ prohibeant; hinc Medici uſum aliquando in ipſis refrigerantium meatuſque denſantium laudarunt; de his vero paulo poſt, cum de ſyncopes curatione ſermonem inſtituerimus, agemus; nunc ad eam inquietationem, quæ adſtrictus eſt affectus, nimirum quæ à læſo ſtomacho aut à cibis, aut ab humore os ejus tenente fit; etenim quandoque cibus intempeſtivus, aut tardius aſſumptus inquietationem facit, cui occurrimus cibum idoneum debito tempore exhibentes, vel ſi quam par ſit multus exhibitus eum faciat affectum, minuendus erit; ubi vero ab humore os ſtomachi vexante fiat, cujus ſymptomatis ſignum erit nauſea, vomitus medicamentis laxatoriis ſcilicet decocto althææ, fœnugræci ex aqua dulci parato copioſe exhibito actu calido ſeu tepido movendus erit; ad id etiam jura parvi pulli gallinacei aquoſi maxime convenient, vel ex carne hædina aut vitulina parata, Clyſteres etiam erunt utiles, quibus venter moveatur, aut caſſia, cum tamarindo ad geminas drachmas aſſumpta cum ſaccharo idem præſtabit, aut ſyrupus roſaceus ſolvens ad geminam unciam. Quibus etiam medicamentis nauſeabundi uti debebunt; ſingultus quoque, qui adſtrictus itidem eſt affectus, quippe, qui vel ab humoris copia vel moleſta qualitate fit, iiſdem medicamentis tollitur, ſcilicet ſi fieri poteſt, ut vomitu humor expurgetur, hoc erit ex præcipuis præſidiis ad hunc affectum tollendum; decocta item ex aqua in qua malva, aut althæa; vel ſuncus ebullierint, erunt utilia, vel his utiliora jura pinguia gallinarum parvarum vel carnis hædinæ, vel vitulinæ abſque ſale æſtimanda erunt; aliquando etiam hydrelæum calidum ex oleo dulci amygdalino plurimum conducit epotum. Ad alvum vero adſtrictam convenient jura pinguia tum carnium, tum piſcium, non minus decoctum ex paſſulis, prunis, ſebeſtenis, malvarum foliis, mercurialis, betæ, & ſimilium; aut geminæ drachmæ vel tres floris caſſiæ cum ſaccharo candido vel cum pulpa tamarindorum ad drachmas itidem duas cum ſaccharo; non minus utile erit ſerum la-

ctis

ctis ad libras tres cum cochleare mellis, vel cum ſyrupi roſati laxativi duabus unciis; clyſteres ceteris aliis præſidiis laxatoriis merito præferuntur, quod nedum ſtomachum offendant, at quinimo ipſum vel etiam ab humoribus gravatum ſublevent; ad hoc ſunt accommodatiſſimi, qui parantur ex decocto malvarum, althææ, betæ, mercurialis, fœnugræci, ad libram, & ex oleo dulci communi, aut amygdalino, vel chamomelino ad uncias quatuor, ex ſaccharoque rubro vel ex melle ad unc. ij. cum ſale trito ad geminas drachmas: his addimus balanos (vulgus vocat ſuppoſitoria) quæ vero ex ipſis ad hunc uſum convenient, ſunt radix betæ vel althææ vel malvæ, vel cucumeris ſylveſtris ſub cineribus incalefacta, oleo illita cum modico ſalis, atque indita: vel conficiuntur ex melle cocto cum ſale, vel nitro; quod ſi efficaciores deſiderentur, poterit permiſceri melli modicum laxatorii purgantis, ut (exempli gratia) ſi acceperimus mellis unc. ij. ſalis ℥. i. trochiſcorum alhandal vel ſcamonii, vel elaterii, vel agarici, vel centauri minoris pulverizati, vel turpeti, vel hermodactilorum, vel ſimilium ſcrup. ij. Ad ſuppreſſam vero urinam utimur internis atque externis medicamentis; ex internis datur aqua radicum eryngii ſtillatitia, vel fabarum, vel radicum ononidis ad uncias quatuor, aut ex vino albo dantur ſemina eryſimi ad geminas drachmas, tenuiſſime trita; longe plura in quarto libro ad hoc propoſitum facientia ſcripſimus, atque in undecimo ſcripturi ſumus. Ex externis ſunt balnea aquæ dulcis temperate calidæ, in qua ebullierit malva, althæa, chamomelum, perdicium; vel fotus ex iiſdem parati, atque inferius ſcilicet pubi, totoque abdomini adhibiti: inunctiones ex oleo amygdalino dulci, irino, lilino, atque omnium maxime chamomelino, & ex eo quod ex ſcorpionibus paratur, maxime uſui erunt; frigunt nonnulli in ſartagine ex oleo chamomelino vel amygdalino dulci folia perdicii, vel flores chamomeli, & calidos imponunt. Non ſpernendus erit quoque uſus lactis ſeminum melonis, cucumeris, althææ, malvarum, atque portulacæ, hoc enim lac ſolet movere urinam; ſed qui plura deſiderant, ad undecimum librum remittimus. Quandoque urina cum ardore & mordicatione exit, ſumma pro-

profecto cum ægrotantium molestia, cui medebitur decoctum malvarum vel althææ, vel fructuum solani vesicari calidum ad uncias quatuor ante cibum epotum cum sacharo candido, vel decoctum glyzirizæ recentis cum saccharo candido dabitur; si vero exhibetur flos cassiæ catharticæ (Abissinæ vocatæ, nimirum ejus, quæ corticem rubrum habet, hæc enim ceteris ad hosce affectus præferri merito debebit) ad unciam cum semidrachma succi glyzirizæ, & saccharo candido, plurimum commodi illis afferemus. At his symptomatis febrium consideratis quæ genere adstrictorum affectuum comprehenduntur, restat, ut illorum quoque symptomata & cognoscamus, & tollamus, quæ ad laxum referuntur.

CAPUT. IX.

De medicamentis, ad vigiliam, ad sincopen, atque ad hæmorrhagiam sanguinis.

DE vigilia præternaturali in febricitantibus compescenda nunc quoque agimus, quam in primis, cum somno soporive, qui adstrictus affectus est, sit contraria, merito laxum affectum esse dicemus, neque hoc profecto injuria, etsi videatur & à dolore, & à calore concitari, non tamen perseverat, nisi capitis humidum plurimum absumatur, unde Medici omnes dixerunt, vigiliarum siccitatem, atque somni humiditatem esse propriam, quasi hic ab humiditate, & vigilia à siccitate semper fiat. Itaque medicamenta ad somnum excitandum adstricti generis esse oportebit. Cujusmodi sunt potestate frigida, meatus densantia & replentia; actu tamen tepida adhibenda erunt, nimirum, ut à calore citius actuentur, intusque vehantur. De internis vero, quæ ad conciliandum somnum per os assumuntur, sunt aquæ stillatiæ lactucæ, solani, portulacæ, sunci, aizoi, & similium, quæ dantur actu moderate calidæ ab unciis duabus ad uncias quatuor; sunt etiam emulsiones seminum, melonis, cucumeris, cucurbitæ, portulacæ, lactucæ, endiviæ, sed omnium maxime seminum papaverum alborum;

hoc medicamentum eſt admodum familiare, exhibetur lac ex aqua hordeacea aut jure pulli aquoſo ad uncias quatuor, à cœna poſt horam, vel paulo poſt; efficacius erit, ſi ex aqua lactucæ vel ſolani lac ſeminum papaverum alborum exhibeatur. Ægyptii & Arabes fuere in uſu medicamentorum ſomniferorum admodum audaces, ſiquidem dabant per os opium ervi magnitudine quantitateve vel per ſe ſolum à cœna, vel ex aqua lactucæ; alii myrrham ex eadem aqua, ad fabæ magnitudinem, diſſolutam exhibent. Alii hoc compoſitum habuerunt ſatis familiare, ſcilicet, quod accipit, meconii ʒ. i. ſtyracis, myrrhæ an. itidem ʒ. i. ex melle maſſam conficiunt, dantque trium ervorum magnitudinem dormituris; verumenim vero ab horum uſu, modo neceſſitas ſumma non urgeat, abſtinendum erit, quoniam, ut recte Aurelianus animadvertit, ex horum quidem uſu homines vigiles facile ad lethargicum ſomnum deducuntur. Unde mitiorum uſus erit perpetuo obſervandus, nimirum quo ad ſomnum naturalem ægroti reducantur. Ex externis accommodatiſſimum erit aquæ dulcis fluviatilis tepidæ ex alto cadentis ad ſuturam coronalem ſtillicidium; hoc ſolo præſidio ſcimus multos vigiles in ſomnum naturalem fuiſſe reſtitutos; addimus vulgo oxyrrhodina vocata, quæ parantur ex aquis vel ſuccis portulacæ, roſarum, lactucæ, ſunci, ſempervivi, ſolani, & ſimilium; & ex oleis, vel roſaceo, vel violaceo, vel nenupharino, vel ex ſeminibus papaverum alborum, cum modico aceti, vel ſucci citri vel limonis ad penetrationem; (exempli gratia) parabitur oxyrrhodinum, ex aquæ roſaceæ, ſucci lactucæ an. unc. i. olei roſati unc. ij. aceti albi unc. ß. Miſce, & tepidum fronti, & temporibus linea petia exceptum adhibeatur, inungunt etiam à cœna dormituris tempora unguento populeone vocato in oleo nenupharino diſſoluto, tepido; hoc erit etiam valde utile. Accipe olei de ſem. papaver. alborum unc. 1ß. unguenti populeonis unc. i. ovorum albumina duo ex aqua prius conquaſſata & deſpumata, lactis muliebris unc. ß. Miſce & tepidum fronti, & temporibus adhibeto; ſonus aquæ ex alto cadentis, atque illius murmur ſomnum conciliare ſolet; lotiones item ad pedes poſt cœnam erunt utiles ex aqua dulci te-

tepida, in qua chamomelum, lactucæ folia, vitis germina, vel capita papaverum alborum ebullierint; ſi inſuper eadem hora propinaveris lac ſeminum papaverum alborum ex aqua lactucæ (uti nuperrime dictum eſt) efficacius, atque tutius ſomnum procurabis. Verum aliquando vigilia eſt morbus adſtrictus, utpote cum à ſanguine, vel à bile in capite vel à calidis vaporibus ab infernis partibus delatis vigiles redduntur, quæ vigilia comitem habebit delirium, quo adſtrictus eſſe morbus dignoſcetur; unde ad eam tollendam ſanguinis vacuatio à cruribus ſcarificatis, vel ab hæmorrhoidibus adhibitis hirudinibus, aut dorſo & collo adhibitis cucurbitulis cum ſcarificatione, & tandem etiam ſanguine à venis capitis evacuato ſcilicet à venis poſt aures appoſitis hyrudinibus, aut à vena frontis, ſed de hac ipſa in poſtremò libro agemus. At ad ſincopen nunc accedimus, quæ omnium conſenſu eſt præceps virium omnium lapſus præſertimque vitalium, ἔυλυσις eſt leve animi deliquium, λειποψυχία, & λειποθύμια, majus & gravius, non tamen quod ad ſudorem uſque accedat, hoc enim ſyncopes eſt proprium, atque etiam refrigeratio; ſiquidem in iis, qui ſincope tenentur, nullus fere pulſus, atque reſpiratio apparet, omniſque ſenſus & motus ſublatus eſt, in facie pallor, extrema algent, & ſudant ſeu madent, in ipſiſque ipſiſſima mortis imago conſpicitur. Fit vero hic affectus eo toto immoderatius profluente in quo vires ſubſiſtunt, vel ſit calor innatus inſituſque, vel humor primogenius ſolidarum partium cordis; itaque à quocunque calidum innatum, humoremque ſubſtantificum primigeniumve diſſipante exolventeque ſyncope cauſam habebit: lipothymiam dicunt fieri, ubi ſpiritus vitales quocunque modo, vel diſſipatione, vel ſuffocatione, vel corruptione, vel alteratione (ut ajunt) plurimum exhalant, atque deficiunt, ſincopen vero, ubi etiam nativum humidum à ſolidis partibus (facultate uſque adeo extincta, ut partes proprium humidum continere nequeant) immoderatius apertis meatibus effluat: unde extremæ partes, fere extincto aut retracto calore, algent, extinctaque partium ſolidarum facultate contentrice, humido profluente, ſudant, madentve. Quis vero erit, qui ſyncopen

haud laxum morbum esse fateatur? Neque est, quod innumeræ sint (ut Dogmatici docent) occasiones, à quibus corpora in syncopen labuntur, tamen natura essentiave istius affectus tota laxa est, à qua præsidia adstringentia, densantia seu cohibentia dicta maxime indicantur, nimirum ut prohibeatur, quo minus totus calor nativus exhalet, atque profluat, simulque & calidum innatum. Unde frigida aqua asperguntur syncope detenti, nares ipsorum comprehenduntur, ipsisque naribus odorata offerunt; ut acetum rosatum, aqua stillatitia rosarum, myrtus, atque alii odores roborantes vinum aromaticum olfactu recreat vires, si vero aperte hunc affectum subsecutum esse profluvium vel sanguinis vel excrementorum cognoscatur, cohibere illas fluxiones simul debebimus; præterea vinculis dolorosis deligamus artus, perfricamus asperis pannis, aliquando vinum odoratum cum aqua concedimus, vel bucellam panis in eo tinctam afferimus, vel eandem succo granatorum acidorum imbutam si immodica inedia præcesserit; dandum & vinum erit (modo non sit quod prohibeat, scilicet, aut vehemens adsit capitis dolor, aut viscus fuerit aliquod inflammatum, aut mentem turbans aliquis affectus, vel febris ardens adprime maligna sit) & juscula pinguia pullorum gallinaceorum copiosius erunt offerenda, vel cremor ptisanæ, vel hydromel. Macellarius Campi sancti Petri cum in quadragesimæ hebdomada sancta duos integros dies jejunasset, in syncopen exitialem incidit, ad quem accersitus, cum os clausum dentibus teneret, instrumento ferreo ore adaperto, cum nihil aliud adesset, paulatim vinum aromaticum deglutiendum dabatur; & mox jus pulli gallinacei, quod cum multis vicibus copiosum illi fuisset exhibitum, confertim vomitu excitato vomuit complura, quæ omnino & calore & substantia viscum Damascenum æmulabantur, quo statim convaluit; itaque primo incipiente syncope, frigida aspergenda, præsertim si immodicum sanguinis vel excrementorum profluvium sequatur, aut caloris æstum, aut longiorem moram in calido balneo, vel ex immodica vel ira, vel gaudio vel risu fiat: odorata erunt offerenda, nares tractandæ, & postea artus deligandi, fricandique erunt etiam asperis pannis,

Gal. 1. ad Glauc. cap. 14.

nis, ad hoc, ut calor retractus attrahatur, si enim suapte natura fortis sit intus roboratus ad extimas erumpit, si debilis vero sit, unde timor sit, ne extinguatur, frictionibus, & ligaturis & hujusmodi aliis erit attrahendus ad extimas partes. At de horum affectuum curatione alias accuratius tractabimus.

CAPUT X.

De profluvio sanguinis, de sudore, de vomitu, ventrisque fluxu atque de urina immoderatius profluente, cohibendis.

SI sanguis profluat vel ex naribus, vel ex ore, vel ex vesica, vel ex ventre vel ex hæmorrhoidibus, vel denique ex utero, videndum erit, si critice exeat, vel symptomatice: critice ipsum emanare cognoscimus, ubi jam concocto morbo apparuerit, scilicet jam conspectis signis coctionis in urinis atque in aliis excrementis, à quo febris aut omnino tollitur, aut maxima ex parte, sumptomataque levantur, quam (licet immodica videatur sanguinis evacuatio) ægrotantes facile ferunt. Nos alias nobismetipsis sanguinis hæmorhagiam ex ore in qua ultra quinque libras sanguinis profluxerat, criticam fuisse febremque quartanam, quæ multos menses perduraverat, judicasse, eo argumento cognovimus, quoniam facile eam tulimus, atque molestissima siti, à qua antea semper exarsimus, fuimus liberati, unaque & febris postea ex toto sublata fuerit: itaque si critica fluxio sit, erit permittenda, quinimo si imperfecta videatur, eam nos augere oportebit præsidiis laxatoriis, scilicet, aut lavacris, aut balneis, aut suffitibus laxatoriis. Ubi vero sanguis immoderatius emanaverit, in morbo crudo, à quo neque morbus allevatur, ægerrimeque ægrotus eam vacuationem tulerit, ne in syncopen corpus delabatur, statim medicamentis adstrictoriis fluxio erit cohibenda; extrema valide ligantur, aqua frigida cum aceto misto aspergatur frons & tota facies, fronti temporibusque densantia emplastra adhibeantur, cataplasmata scilicet ex bolo armenio, vel ex san-

guine draconis, vel ex gypſo, & ex albumine ovi, vel cum ſucco plantaginis, equiſeti, rubi, mali granati, aut cum ſimilibus aliis; de his vero ſingulis morbis profluentibus laxiſve poſterius accurate acturi ſumus, ſcilicet poſteaquam curationem ſingulorum omnium morborum adſtrictorum abſolverimus. Pauca ad hæc eadem ſymptomata nobis hic dixiſſe ſat erit, quando ibi ex profeſſo de iiſdem accuratius denuo acturi ſimus. Eodem itidem modo immoderati ſudores, maximeque non ex natura, ſed ex vi morbi erumpentes, adſtrictoriis opus habent. Quomodo vero & ſudores & aliæ ſingulæ excretiones criticæ, id eſt, juvantes deprehendantur à ſymptomaticis diſtinctæ, nos in libris de præſagienda vita & morte ægrotantium abhinc annos plures evulgatis, ſatis congrue tradidimus. Itaque ad ſudores cohibendos, cutis meatus (ut & Gal. docet) erunt adſtringendi. In ipſis itaque erunt levanda operimenta, aëreque frigido ægroti erunt recreandi, ſomnus multus hoc negotium juvabit, pulvereque rerum adſtringentium ſcilicet myrti, roſarum, equiſeti, corticum granatorum, & ſimilium corpus aſpergatur, vel facies poſca frigida itidem aſpergenda, vel frigida aqua; cibus ſiccus humidusque ſit oportet, & vinum nigrum adſtringens ſi morbus ipſum permittat. Ad vomitum vero aſſiduum, ex quo ſæpius ægroti cibum ullum continere nequeunt, iiſdem adſtringentibus cum per os devoratis, tum exterius ſtomacho admotis utendum erit; quæ ex ſimplicibus erunt fomenta ex vino nigro auſtero ſpongia excepta atque appoſita & maxime ſi vinum fuerit alteratum, gallis tritis vel acacia orientali, vel hypociſtide, vel balauſtio, vel roſis, vel abſinthio, vel ſimilibus aliis; cataplaſmatis modo appoſita efficax eſt pulpa cytonii, in aceto decocta, cum pulvere acaciæ, balauſtiorum, maſtiches, vel gummi Arabici, dabitur etiam per os mica panis toſta, vino nigro auſtero imbuta, vel ex vino granatorum, vel ex ſucco cytoniorum; juvabit itidem efficaciter, ſi acaciæ orientalis, vel hypociſtidis, vel meſpili immaturi ſiccati pulverizati, vel myrtyllorum drachma trita ex vino ante cibum per aliquot horas exhibeatur. Quomodo vero venter laxus & profluens cohibeatur,

In lib. 7. cap. 2. In 1. ad Glauc. c. 14.

tur, & urinæ profluvium itidem tollatur, poſterius (uti dictum eſt) docebimus. Ad alvum cohibendam eadem utilia erunt, quæ & vomitum cohibere firmareque apta nata ſunt, externa toti ventri admovebuntur, clyſteres adſtringentes ex decocto foliorum, vel florum, vel ſucci acaciæ Ægyptiæ, vel rubi, vel balauſtiorum, vel gallarum, vel nucum cypreſſi, aut equiſeti, aut prunorum ſylveſtrium, vel aliorum ſimilium adſtringentium, & ex ſuccis conveniet ſuccus plantaginis, vel equiſeti, vel menthæ, vel ſimilium; & ex oleis, roſaceum omphacinum, myrtinum atque chamomelinum. Ad urinam vero profluentem firmandam ſudor copioſus ad divertendam materiam à veſica erit maxime opportunus: præterea, præter epithemata, cataplaſmataque & unguenta cum refrigerantia tum adſtringentia, maxime opportunus erit uſus aquæ ferratæ, atque illius in qua ebullierint folia plantaginis, ſolani, equiſeti, rubi, polygoni, & fructus adſtringentes, cujuſmodi ſunt rhibes, oxiacanthæ, pruna item ſylveſtria, pyra ſylveſtria, meſpilus ſaronia ſiccus, ſetoniaque immaturus & ſimiles alii fructus adſtringentes.

CAPUT XI.

De dolore oris ventriculi, quem cardiagliam Græci vocant, quod ſymptoma ſolet eſſe familiare in febribus bilioſis intermittentibus, potiſſimumque in tertianis atque ſemitertianis.

SOlet in febribus tertianis, ac ſemitertianis vocatis familiarius dolor in ore ventriculi excitari, vel angor quidam cum anxietate, nauſea, & vomitu bilioſorum acrium excrementorum, à quo ægroti ſublevantur; & plerunque fit, ut acceſſiones hoc ſymptomate invadant, & nunquam finiantur, niſi multa copia eorundem acrium bilioſorum excrementornm fuerit per vomitum excreta & quandoque etiam per ventrem. Quo apparet hunc affectum (quem cardiagliam Græci appellarunt) cum cholera vocata paſſione maxime convenire; de quo affectu

ctu accuratius agemus in ultimo libro in capite de cholera. Fit cardialgia (ut dictum est) familiarius in febribus tertianis & semitertianis, quæ in æstivis caloribus vagantur. Quarum proprium hoc symptoma esse videtur, quod nimirum humores febrem facientes ad stomachum è venoso genere confluant, atque criticam excretionem faciant, febrisque accessionem finiant. De hoc affectu pauca hic obiter perstrinximus, quod accuratius à nobis agendum sit in ultimo libro istius operis, in quo de morborum mixtorum ex laxo & ex adstricto curatione sermonem instituemus. Hoc unum dicemus, hunc affectum majori ex parte esse adstrictum, licet aliquando simul etiam in ipso laxa passio ita urgeat, ut & in magnos angores & fastidia, & in syncopen etiam exitialem non raro ægroti labantur. Omnes quidem Medici principio laxatoriis utuntur, vomitoriisque præsertim, ut vomitiones facilitentur. Unde alii exhibent aquam simplicem calidam, aut hordeaceam, aut cum althæa, vel fœnugræco decoctam, aliquando modicum vel aceti vel syrupi acetosi permiscentes. Alii jus pulli parvi sine sale cum syrupo acetoso, & alii hydrelæum calidum, aliique oleum dulce calidum vel amygdalinum propinant, exterius etiam ad cardiogmum compescendum inungunt os ventriculi oleo amygdalino, aut chamomelino, aut rosaceo calido; & plærique stomachum laxari, quam adstringi oportere ad facilitandam humoris excretionem merito existimarunt.

FINIS LIBRI SEXTI.

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De phlegmonis internis adstrictorum morborum genere comprehensis esse agendum, & primum partes corporis, quæ solent eo morbo tentari, in medium afferuntur.

EX morbis adstrictis, post febres phlegmonæ succedunt tractandæ, cum ipsas etiam adstrictos affectus esse neminem lateat. Ab internis vero exordiemur, de quibus in hoc libro agemus, & postea de externis. Sed priusquam singularum partium inflammatarum curationem tractemus, quædam universalia primum considerabimus, maxime ad inflammationum, phlegmonumve notitiam facientia; primum (quod plurimum ad propositum nostrum nostrumque ad institutum faciet) nos particulatim omnium partium inflammatarum notitiam Medicinæ studiosis trademus. Quam profecto cognitionem pauci vel nulli hactenus exacte tradidisse visi sunt, præsertimque earum, quæ in partibus sensus expertibus fieri solent; nulli (ut animadvertimus) de his exacte scripserunt. Præstabit tamen priusquam rem hanc

parcius complectamur, ut in primis partes omnes nostri corporis quæ inflammari solent, probe cognoscamus: & postea, quid sit phlegmone, quotuplex sit, & à quibus causis oboriatur, dicamus; atque tertio de signis, quibus interna viscera inflammata nobis innotescunt, accuratius agamus. Quibus præmissis, de singularum inflammationum curatione sermonem habebimus. Nunc ad partes corporis cognoscendas accedamus, quæ phlegmonis deprehendi, & vexari solent. Quarum, ut à capite exordiamur, prima erit cerebrum, ejusque membranæ, quæ sæpius inflammationibus pervaduntur, cujusmodi est phrenitis, & lethargus; aurium quoque internæ partes & oris maximeque glandulæ sive tonsillæ vocatæ, sæpe phlegmone vexari solent, non minus quam gula, guttur, cordis pericardium, pulmones, pleura membrana, musculi intercostales dicti, diaphragma, stomachus, ejusque os, pancreas, mesenterium, seu meseræum, & mesocolon, omentum sive epiploon, peritonæum, hepar, lien, vena porta, vena cava, & reliquæ venæ, & arteriæ; intestina quoque, quorum ileon vocatum exitiali phlegmoni est obnoxium; vasa uretera, renes, vesica, atque uterus sæpe itidem phlegmone vexari solent. Phlegmonum vero quædam propriis nominibus vocantur, ut phrenitis, lethargus, angina, pleuritis, peripneumonia: quædam à partibus inflammatis dicuntur, ut aurium inflammatio, faucium, tonsillarum, æsophagi, diaphragmatis, musculorum intercostalium, pleuræ membranæ (unde Græcis pleuritis) stomachi, hepatis atque aliarum nuperrime dictarum partium; sed hisce propositis, nunc ad ipsarum inflammationum cognitionem descendamus. Itaque in primis quid sit phlegmone inflammatiove dicemus, quotuplicisque sit differentiæ, tertio ipsarum generationis notitiam complectemur, atque demum de iis dignoscendis accurate agemus.

CAP.

CAPUT II.

Quid phlegmone sit, & quibus differentiis interstinguatur, quomodoque generetur.

EX affectibus nostri corporis, quem Græci Φλεγμονὴν, Latini inflammationem appellarunt, esse affectum calidum & siccum, quo qui vexantur, veluti peruri, succendi, ignirique ab antiquioribus Medicis proditum sit, non est Medicorum qui ignoret. *Phlegmone autem* (inquit Galenus) id est, *inflammationes, à veteribus vocabantur, quæ sunt veluti phlogoseis, id est, inflamina vel incensiones: à junioribus autem non omnes, neque enim herpetes, neque erysipelata neque tale aliquid inflammationibus annumerant, sed uni tantum, affectui ex calidis, qui fit cum tumore duro, atque dolore pulsatili, hoc nomen accommodant*; ex quibus per inflammationem, duplicem affectum antiquos intellexisse constat, scilicet unum calidum & siccum morbum absque ullo humore concitatum, quem Græcis φλογωσεὶν appellarunt, qui nihil aliud erit quam simplex intemperies ignea, qua partes corporis veluti peruri, atque igniri videntur: atque alterum esse eundem affectum cum humoris præsentia, quem proprie Græci phlegmonen merito dixerunt; huncque ab altero quippe à phlogosi distingui, quod cum tumore, doloreque pulsatorio fiat: atque hæc est prima inflammationis differentia, secundum quam, hanc quidem humidam, hanc vero siccam esse contingit, humidam quidem, quæ ex calida fluxione membrum occupante contingit: siccam vero, quando nullo humore influente calor naturalis ignescit. Hanc etiam veluti alicujus partis quandam particularem febrem esse deprehenditur, morbusque est plane simplex, atque immaterialis. Phlegmone vero & ipsa calidus quidem affectus est, cum tumore atque dolore, aliquando pulsatorio, non tamen semper; vel ipse tumor est, calidus, dolorosus. Hæ vero phlegmonæ, quod ex humoris fluxione fiant, variis quoque ex humorum varietate differentiis mutuo interstinguuntur, quando aliæ ex simplici puroque sanguine fiant, quæ idcirco pro-

Gal. in 1. prog. com. 27.
In 1. ad Glauc. c. 15.

Galen. in I. 13. meth. med. cap. 1.
Gal. in 2. ad Glauc. c. 1.

priæ ſunt, & ſimpliciter phlegmonæ dicuntur, ab aliis ſanguineæ itidem ab humore vocatæ: aliæ bilioſæ, ut vera cum phrenitis, tum pleuritis eſt: aliæque ut herpetes, eryſipelata. Quædam vero ex ſanguine impenſe calido & craſſo fiunt, quas carbunculos Medici appellant; quædam vero non ex ſimplici ſanguine, at aliis humoribus mixto generantur, & phlegmonæ vocantur ab humore, qui ſanguini mixtus fuerit, unde ſi ex ſanguine cum bilis mixtione inflammatio excitetur, phlegmone, ſive inflammatio eryſipelatodes dicitur, & quæ ex pituitæ mixtione œdematodes. Itaque phlegmonæ omnes ita à junioribus Medicis vocatæ (quando, uti dictum eſt, inflammationem phlogoſin Græcis dictam, non Hippocrates ſolum, ſed omnes fere alii, qui ante Eraſiſtratum fuerunt, phlegmonen nominarint) calidi tumores ſunt, cum calore præternaturali, & dolore, & quandoque etiam cum rubore, quod in externis facile comprehenditur. Rubeſcit vero ubi ex ſanguine vel impenſe calido & craſſo fit; flaveſcit in eryſipelate & phlegmone eryſipelatode; nigreſcit, ſi ex ſanguine permixto melancholico humori; & albeſcit, ſi ex pituita, uti eſt phlegmone œdematodes. Omnis vero phlegmone ex humoris fluxione generatur, quæ fluxio fit ad partes corporis imbecilliores, debilioreſve, ex partibus robuſtioribus humorem demandantibus, ſcilicet partibus vel ab humoris qualitate moleſta aut à quantitate ad protrudendum humorem concitatis. Quomodo vero phlegmone ab eo confluxu humoris fiat, hiſce verbis Galenus nobis expreſſit, dicens: *Quippe calida fluxio ubi in muſculum procubuit, primum majores arteriæ venæque opplentur ac diſtenduntur, ab iis minores, atque ita res procedit donec ad minimas ſit perventum. In iis ubi valenter impacta fluxio eſt, nec amplius contineri poteſt, partim ejus per ipſarum ora, partim per tunicas colatum foras tranſmittitur, tum vero ſpacia ipſa vacua, quæ inter prima ſunt corpora, fluxione implentur; ſic omnia ex humore omnique ex parte incaleſcunt, ac perfunduntur; ea ſunt, nervi, ligamenta, membranæ, caro ipſa: Anteque hæc, arteriæ & venæ, quæ ſcilicet & primæ, & præter cætera vario dolore afficiuntur. Quippe interius à fluxione, tum excaleſiunt, tum diſtenduntur ac divelluntur. Ex-*

Gal. in de difficult. reſp. cap. 5.

Galen. 13 meth. cap. 2.

cap. 9.

In 1. de inæquali intemp. cap. 3.

Exterius non modo excalefiunt, ſed etiam premuntur, ac degravantur. Sanguine igitur optimo, ſi de vera phlegmone loquamur (ait itidem Galenus) *ac mediocrem craſſitudinem habente ad particulam aliquam univerſim fluente, atque ob multitudinem conculcato, vehemens dolor arripit hominem niſi membrum ſenſum omnino hebetem habuerit: pulſuſque in profundo moleſtus accidit, tendique omnia, ac contundi membrum apparet, & vehementem calorem perſentit, adeo, ut comburi videatur, & refrigerari deſideret; taliſque rubor per ſumma viget, qualis ex balneis advenit, aut ex igne aut quovis alio modo calefactis.* Atque hæc eſt phlegmonum generatio. Variæ vero ſunt, ex vario humore, vel ſimplici vel mixto, tum ex variis partibus, quæ inflammantur; hactenus quid phlegmone ſit, oſtendimus, quotuplex ſit, atque quomodo in qualibet parte corporis generatur, nunc ſuper eſt, ut de ipſius cognitione agamus. In 1. lib. ad Glauc. c. 1.

CAPUT. III.

De phlegmonum cognitione in communi, & primum de phlogωſis internæ cognoſcendæ ſignis.

CUm dixerimus phlegmonum nomine duo deprehendi, quippe flammeum affectum, calidum nempe & ſiccum ſimpliciſſimum abſque ulla præſentia humoris quem Græci Φλογωσεὶν appellarunt, atque alterum affectum ſane calidum cum tumore. Quo nomine nos comprehendi eos omnes affectus volumus, qui fiunt à fluxione humorum, vel ſuapte natura calidorum, cujuſmodi eſt vera phlegmone, eryſipelas, herpes & ſimiles alii; vel etſi natura frigidi ſint, qui putredine vel calidorum humorum permixtione incaleſcunt. De harum igitur phlegmonum cognitione acturi, primo ſigna proponemus quibus phlogoſes internæ nobis innoteſcant; deinceps, quibus ſignis nos calidos tumores, qui veræ phlegmonæ ſunt, deprehendamus; tertio quomodo internos itidem tumores, quoſcunque & abſceſſus cognoſcere poſſimus, accurate perſcrutabimur. Quod igitur ad primum attinet, nimirum, ut phlo-

gωſim in corpore adeſſe cognoſcamus, ſigna hujuſce ſiccæ phlegmones accurate & proponere & conſiderare debebimus. Quæ ſi accendatur in partibus corporis ſenſu præditis, hæc profecto erunt; ſcilicet in parte inflammata aderit ſummum caloris incendium, ſive calor intenſiſſimus erit, una cum dolore, ab iis non diſſimili, quos igne uſti ſentiunt; febriſque accendetur ardens continua, æqualis, colliquans, plane ei, quam patiuntur igne uſti, ſimilis; ſi viſcus internum, quod ſimilem phlegmonen patitur, ſit nobile, brevi moriuntur, ſi ignobile & à principibus remotum, diu vivunt, ſed ad tabem deducuntur. Accedit etiam, quod ſi affecta pars ex principibus ſit, perpetuo, ubi vehemens ſit inflammatio, aut totum corpus aut ſaltem extimæ partes refrigerantur, diuque frigidæ manent. Itaque ſi ex internis partibus cava jecoris pars phlogωſim (exempli gratia) patiatur, neceſſario aderit intenſa caliditas primo in dextro hypochondrio juxta hepatis regionem, quæ poſtea etiam ventriculo communicabitur, aderit etiam dolor circa dextrum hypochondrium ſub coſtis præſertim ſpuriis, acutus abſque ullo tumore ſed tractu temporis hypochondrium tenditur, & febris ardens accedet cum ſiti inextinguibili, & ſi inflammatio ſit vehemens, aderit itidem magnus caloris æſtus, atque frigiditas in extremis partibus. Itaque hiſce ſignis haud injuria, interna inflammatio nobis ſignificabitur. Ceterum ſi in aliqua parte ex iis quæ aut nullum ſenſum, vel ipſum maxime hebetem habent, cujuſmodi ſunt pulmones, cerebri ſubſtantia, pancreas, meſereon, meſocolon, epiploon, ſive omentum, & ſimiles partes, phlogoſis excitabitur nullus vel maxime hebes ſenſus in ea parte & caloris & doloris percipietur, tamen febris accedet lenta hecticis ſimilis, qua corpora colliquantur & contabeſcunt; & colliquamenta cum in fæcibus tum in in urinis apparent, quod ſignum ſane fiet, atque obſervabitur ex inflammatis partibus etiam ſenſibilibus non principibus, ſi diu inflammatio duravit; ſed tranſeamus ad phlegmonem, quæ non ſola eſt ignea intemperies, ſed habet humorem conjunctum, quam Galenus ſtatuit eſſe inæqualem intemperiem cum affluxu humoris; unde neceſſario hæc cum partis tumore eſt, atque dolo-

In l. de inæq. intemperiei

lo-

lore ſeu cum triſti quadam ſenſatione: tumores doloroſos phlegmonum eſſe proprios ex Hippocrate Galenus tradidit; ſed age de ſignis, ad eas deprehendendas agamus: In partibus externis facile cognoſcuntur, cum partibus inflammatis neceſſario contingat, ut rubeſcant (loquimur de vera phlegmone quæ ex puro ſanguine fit) tendantur, renitantur, intumeſcant & doleant. .Ita ut præter phlogoſim partes inflammatæ & dolorem & tumorem neceſſario habere debeant. Harum atque aliarum etiam cujuslibet generis in viſceribus ipſorumque partibus concitatarum, haud facilis erit cognitio, omniumque maxime illarum quæ in partibus aut hebetem ſenſum aut nullum habentibus, fiunt. Nos vero plurimum laborabimus, ut eas propriis ſignis internoſcamus. Itaque, ut rem ipſam aggrediamur, in partibus internis phlegmone obſeſſis, aut dolor ſane manifeſtus, qui in ſenſu præditis percipitur, aut aliquis ſaltem obſcurus, & vix apparens, qui aliquando tactu, parte inflammata compreſſa, deprehenditur. Quod ad ipſum dolorem pertinet, nimirum in partibus ſenſu præditis, conſtat varias dolorum ſpecies ex variis partibus excitari ac deprehendi. Namque ſi phlegmone arterias notatu dignas opprimat, aut partem in qua ſint plures arteriæ, ſitque notatu digna inflammatio, dolor cum pulſu ſentietur, quem merito pulſatorium omnes appellant, niſi phlegmone tranſierit ad ſuppurationem, quando in parte etiam ſuppurationem habente dolor pulſatorius fiet; ſi vero membranas phlgmone deprehenderit, dolor ſi ab humore acuto, punctorius, & ſi à puro ſanguine diſtendens erit, etiam inflammati nervi, arteriæ atque venæ dolorem per longitudinem tenſivum patiuntur; dolor aliquando deprehenditur, veluti palo fixus, qualis in ureteribus atque in renibus apparet; verumenimvero hujuſmodi dolores, ſi inflammatio levis ſit, leves; ſi fortis, fortes ſentientur; præſertimque in partibus maxime ſenſibilibus, uti eſt os ventriculi. Obſcuros vero dolores nonnunquam phlegmonæ licet ſint vehementes in partibus hebetem ſenſum habentibus concitare ſolent. Quorum alii graves ſunt, cujuſmodi exiſtunt qui pulmones opprimunt, hepar, renes, adenes, lienem, cutem, membranamque cuti ſubſtratam. Pulmones nunquam

In 6. epid. ſect. 1. com. 2.

Gal. in 2. de loc. affect. cap. 7.

Gal. in 2. de criſib. c. 10.

Galen. 2. de loc. affect. cap. 7.

Gal. in 2. de loc. affect. cap. 5.

quam dolore vehementi cruciantur, verum quendam gravitatis ſenſum, & aliquando extenſionem quandam vel ad os pectoris vel ad ſpinam provenientem ægrotantes ſentire, Galenus tradidit. Aliquando enim ſi ſubſtantia ipſorum inflammationem patiatur, membrana eos circumvolvens gravatur atque diſtenditur; eodem modo & hepatis carnoſa ſubſtantia, lienis, renum, adenumque phlegmone gravata fit dolor gravis cum diſtenſione quadam; ſi vero horum viſcerum, præſertimque hepatis vaſa, vel tunica inflammetur, ſentiunt dolores acutos. Ceterum ex iis partibus inflammatis ſatis aperte dolores, qui oboriuntur, deprehendi circumſcribique poſſunt, at aliis partibus nullo ſenſu aut obſcuriſſimo præditis phlegmone obſeſſis, etiam notatu digna non niſi magna cum difficultate deprehendi poſſunt. Atque hinc fit, ut provincia in hiſce partibus (quas alias diximus eſſe pancreas, epiploon ſive omentum, meſeræum, meſocolum partes inter muſculos ventris interiacentes) phlegmonas, tumores, atque abſceſſus cognoſcendi ſit difficillima. Quo Medicos alioquin eruditiſſimos ſæpius nullam de interna phlegmone, quæ tamen quampiam prædictarum partium tenebat, ſuſpicionem habentes, illa poſtea ab erumpente vel pure vel ſanguine deprehenſa, deceptos fuiſſe, haud mirum eſt. Ex quibus plæriſque creditum eſt, internas phlegmonas, abſceſſuſque in pancreate, meſeræo, meſocolo, & omento neutiquam deprehendi poſſe. Verum ſi horum affectuum cognitio quæpiam haberi poterit, ab his quidem & non ab aliis ſignis aſſequemur, quod nimirum (licet aperte neque dolor neque tumor uſquam in corpore ſentiatur conſpicuus) ægroti quendam gravem ſenſum, aut anguſtiam, aut pondus in ventre vel in hypochondriis ſentire animadvertant, quem moleſtum ſenſum longe manifeſtius ſenſu tactus percipiunt & animadvertunt, ſi digitis accurate totus venter comprimatur, non tamen admodum valide, at leviter quidem, ſenſimque ac ſenſim venter erit comprimendus: præter hoc aderit febris continua, non admodum vehemens, quæ initio horroribus invaſit, & quæ etiam plærumque horrores inordinatos habet, præſertimque, ſi fluxio renovetur, aut affectus ad ſuppurationem tran-

In l. 4. de loc. affect. cap. 8.

transeat; adde pulsus inæquales veluti serrantes, non tamen multum duros animadverti; respiratio vero quadantenus inæqualis atque impedita erit. At de his nunc obiter, quando de singulis nunc longe accuratior à nobis sermo sit futurus. Itaque ex præmissis constat phlegmonas internas cognosci primo ex doloribus, aut saltem à quodam sensu in parte inflammata molesto, vel gravitatis, vel distensionis, vel angustiæ, qui aliquando non nisi viscerum accurata compressione deprehenditur. Secundum signum erit in aliqua parte ventris durities, quæ digiti compressu maxime percipitur, de qua auctor Coacorum præsagiorum dixit: *Durities circa ventrem cum dolore in febribus horrificis, ægro cibos aversante, & alvo parum soluta, siquidem non expurgantur, ad suppurationem veniunt.* Tertium signum ex rigore vel ex horrore assumitur. Phlegmone quidem deprehensi principio rigent, aut horrent, aut refrigerantur, nimirum humore acri aut salso, aut acido à venis protruso sensibiles partes lædente, quo mirum non est, si cum horroribus inordinatis febres quoque accedant. Cujus sane signi rationem Desiderius Jacotius Medicus olim eruditissimus in Coacorum præsagiorum commentariis perbelle ita expressit, dicens: *Horrificas autem febres Hippocrates vocat non inrermittentes, sed symptomaticas, & phlegmonum interiorum proprias. Quibus horror duobus modis supervenire consuevit, uno propter exacerbationem, quam habent; & interdum typum à varia putredine humoris, cujus pars in venis continetur, pars extra venas jam collecta est, & intra abscessum. Unde Hippoc. in lib. de vict. ratione agens, meminit frigoris pedum. Altero ratione ipsius phlegmones, idque tripliciter, initio quidem fluxionis ad interiora, quæ habitum corporis refrigerat; & inæqualis spirituum calorisque nativi ad viscera contractionis causa est, deinde concepto jam abscessu ad suppurationem tendente: quo tempore suppurans vapor per morsum rigorem concitat, aut ad suppurandum congregatus calor in reliquis membris horrorem parit. Postremo sanie effusa, & membranas vellicante; ex quo Hippocrates effecit, horrorem, qui sine ratione invadit una cum febre, inflammationis interioris notam esse, & suppurationis.* Hæc Jacotius: quibus sane comprehenditur, quomodo rigor

In l. 3. sect. 2. tex. 34.

Hipp. in 1. epid. 1. tex. 23.

atque horror ſolet eſſe nota interioris phlegmones. Pulſus quoque inæqualis, vulgo ſerrans & ſerrinus ab inæqualitate cum quadam duritie dictus, aliquid vibrationis præ ſe ferens, phlegmones interioris indicium confirmabit. Reſpiratio itidem in omnibus inflammationibus difficilis obſervatur: frequens enim ſpiritus in iis ſemper eſt, & magnus etiam (niſi dolor urgeat, teneatque quampiam ex partibus reſpirationi ſervientibus, tunc enim parvus & creber fit.) Ubi vero phlegmone fuerit, vel in pancreate, vel in meſenterio, vel in omento vel in adenibus, reſpiratio quidem cum anguſtia erit & crebra & non parva; hiſce omnibus ſignis additur febris quoque continua, quaſdam exacerbationes habens, at non ſemper, quoniam niſi humoris ad partem inflammatam fluxio renovetur, neque ad ſuppurationem inflammatio venerit, nullus rigor vel horror, ab initio ad finem uſque obſervabitur; atque hæc de phlegmonum cognitione in communi nobis ſufficiant, nunc ſingularum particularum & notitiam & curationem dicemus.

Gal. de pulſib. ad Tyr. cap. 11.

CAPUT IV.

De medicamentis ad phlegmonas internas, & primo de illarum, quæ phlogωſes ſeu inflamina dicuntur, curatione.

PHlegmonas ſimplices, quæ in ſola caliditate ſiccitateque partem veluti perurente, inflammanteve conſtitutæ ſunt, in corporibus concitari ex Hippocrate ac ex aliis antiquis Medicis à nobis nuper demonſtratum eſt, hancque inflammationis ſpeciem Græcos phlogωſim appellaviſſe. Verumenimvero, hujuſcemodi inflammationem raro exquiſitam (nimirum quæ intemperies ſimplex calida ſiccaque ſit, nullo humoris confluxu accedente) obſervari ſolet, & tantummodo per initia; loquor de iis, quæ effatu dignæ ſunt. Etenim in his ſingulis cum pars inflammata & vehementer doleat, & vehementer incaleat, diu abſque humoris fluxione eſſe non poterit, nam, ut & Galenus docuit, calor atque dolor ſunt cauſæ præcipuæ phlegmo-

In l. 13. meth. med. cap.

monum materialium, ſiquidem ex dolore atque ex calore humores ad partem inflammatam attrahuntur; unde phlogoſis exquiſita ſi magna vehemenſve ſit, diu exquiſita manere non poterit, nam ex dolore caloreque ſanguine attracto tumoroſa phlegmone evadet; ſi vero non magna ſit, vel ſi magna, partes ſenſu hebetes, vel non ſentientes occupet, poterit quidem exquiſita & ſimplex ſervari, cum ſublato partis ſenſu humoris fluxio non ſit futura. Phlogoſis, ſi quampiam ex nobilibus partibus occupat, vehemenſque ſit, profecto morbus erit & acutiſſimus, & maxime periculoſus. Ad quem quidem affectum (quod & ipſe morbus adſtrictus ſit magnus & pro curatione laxatoria præſidia indicabit magna) conveniet quam primum ſanguinis evacuatio tanquam magnum laxatorium, aut vena ſecta, aut ſcarificatis cruribus, aut adhibitis cum inciſione cucurbitulis, antequam vero Medici eam moliantur, alvus clyſtere mollitorio erit laxanda; & ſanguinis copia ex viribus, atque ex morbi magnitudine metienda erit; per os convenient aquæ ſtillatitiæ ex herbis facultate frigidis, actu tamen calidæ exhibitæ. Dabitur decoctum paratum in aqua ex foliis malvæ, althææ, violæ, endiviæ atque ex ſeminibus itidem malvæ, althææ, portulacæ; melonis, endiviæ & ſimilibus. Niſi febris vehemens ſit poterit per os exhiberi actu calidum lac aſininum, aut equinum aut denique caprinum, camelinum, ſi haberi poterit, omnium erit maxime ad hoc negotium accomodatum, dabitur ad uncias quatuor calidum. Balnea aquæ dulcis calidæ erunt utilia; extimis partibus, ſi juxta ipſas ſubſit phlogoſis utiliter adhibebuntur fomenta itidem ex decocto althææ, malvarum, ſunci, fœnugræci, hordei, temperate quidem calida. Epithemata ex ſimplici aqua tepida, vel ex alterata nuper dictis ſimplicibus medicamentis. Victus ratio erit humida, poteſtateque non calefaciens, ut ptiſana hordeacea cum lacte ſeminum melonis & ſaccharo candido; aut lac ipſum ſeminum malvarum, althææ, melonis, cucumeris, portulacæ cum modico panis triti diſſoluti, ſaccharoque candido. Potus erit aqua hordeacea, vel ſtillatitia, cichoreæ, ex foliis vel endiviæ, vel boraginis cum modico ſacchari, vel julep, vel

ſyrupi violati, clyſteres, niſi alvus ſponte laxa ſit, ſaltem alternis diebus mollitorii erunt injiciendi. At ad phlogoſes cum tumore, perſanandas declinemus; quæ cum plures ſint, ſcilicet, cerebri, cujuſmodi eſt phrenitis, lethargus, aurium, gulæ, & gutturis, ſtomachi, hepatis, lienis, inteſtinorum præſertimque ilei vocati, venarum atque arteriarum effatu dignarum, renum, veſicæ, uteri; pleuræ membranæ & muſculorum intercoſtalium, ut pleuritis, pulmonum peripneumonitis dicta; diaphragmatis, cordiſque pericardii: nunc de iis agamus, quæ cerebrum ſeu caput occupent.

Caput V.

De phrenitidis curatione.

JAm ad phlegmonas accedimus perſanandas, quas, cum tumore etiam fiant, merito inter morbos adſtrictos adnumeramus. In quibus tractandis, ab iis, quæ capitis partes vexant, exordiri libuit. Harum vero præcipuæ ſunt, quæ cerebrum, ipſiuſque membranas occupant, cujuſmodi eſt phrenitis, lethargus, & phlegmone cerebri, ex Paulo, atque Dem el muia Ægyptiorum. Quarum quidem nunc medica præſidia tractabimus, à phrenitide exordientes; quam omnes affectum eſſe intelligunt, in quo φρένας, id eſt, mentem læſam deprehendunt. Aurelianus putat phrenitim dictam fuiſſe à difficultate mentis, ut dyſuria à difficultate urinæ. Galenus ait: *μαίνεσθαι ſiquidem, id eſt, inſanire omnes homines dicunt eos, qui deſipiunt citra febrem; Φρενιτίζειν vero, qui cum febre id patiuntur.* Quod vero in febris vehementis vigore accidit, appellant & παρακόψαι, & παραχθῆναι, & παραληρῆσαι, & παραφονῆσαι: Phrenitim vero non appellant, niſi febriat æger & continue deliret, quo merito plærique Dogmaticorum definiunt hunc affectum, quod ſit delirium perpetuum cum febre aſſidua. Herophylus, eſſe vehementem delirationem cum febre deſinentem in brevem interitum tradidit; & Aurelianus inquit eſſe celerem mentis alienationem cum febre acuta, atque manuum vano errore, ut aliquid ſuis digitis phrenetici attrectare videantur, quod

Gal. in 1. prorrh. 4
In 1. lib. acut.
In 1. prorrh. com. 1.

quod Græci Crocydiſmon, ſive carphologyam vocant, & parvo pulſu ac denſo, ſive crebro. Plures quidem notæ ad phrenitidem veram cognoſcendam, quæ, ut ajunt omnes, cerebro primario affectu læſo oboritur, à Medicis animadvertuntur, quibus & cognoſcitur, & ab iis quæ aliunde ab infernis partibus excitantur, diſtinguitur. Inter has vero (uti dictum eſt) præcipuæ ſunt, delirii, febriſque continuitas. Itaque omnium Medicorum ſententia in phrenitide febris eſt aſſidua, ſed id proprii habere videtur, quod in partibus extimis non ita acuta & evidens deprehenditur. Delirium vero magnum eſt quandoque ad læſam imaginationem, quandoque ad memoriam, quandoque ad diſcurſum, & nonnunquam ad haſce omnes facultates læſas pertinens, quod & quandoque cum riſu, cantu & ſimilibus fit, & quandoque (ut ait Hippocrates) cum ſtudio ſeu contentione, & nonnunquam cum effreni, ferocique operatione. Plerumque ſolet in phreneticis obſervari manuum geſticulatio, floccorumque & feſtucarum collectio, quæ deliramenta Aurelianus vocat carphologyam & Crocidiſmon. Unde auctor libri Medici vocati Galeno attributi dicebat: *Phrenitidis notæ ſunt inſania vehemens, temeraria manuum geſticulatio, floccorum, & feſtucarum collectio & febris acuta.* Pulſus in iis eſt parvus, creber, atque durus, facies rubra, itemque oculi, & calidi, reſpiratio magna, hypochondria haud in principio tenduntur, ſed poſtea, quibus diſtinguitur ab illa amentia, quæ ſepto tranſverſo (phrenem Græci vocarunt) læſo oboritur, in qua neque facies, neque oculi incaleſcunt, neque rubeſcunt; & reſpiratio eſt inæqualis, ſtatimque morbi principio hypochondria tenſa apparent. Urinæ ſolent quandoque coloratæ & quandoque tenues & decolores obſervari: plerumque vero in principio in ipſis ſuſpenſum veluti in circulum elatum videri ſolet, quod & Aurelianus animadvertit; atque hiſce notis cuique phrenitis innoteſcet. Dogmatici dicunt hunc affectum excitari à cerebri, ejuſque involucrum (quas membranas Græci meninges appellant) phlegmone, aut ex ſanguine, aut ex bile flava, aut ex uſta effecta. Quo Hippocrates merito dixerat: Deſipientias quaſdam eſſe cum riſu, ſcilicet quæ à ſanguine, &

C. Aur. 1. acut. c. 3.

Gal. 5. in de loc affect. c. 4.

In 6. aphor. 53.

quaſdam cum ſtudio, quippe à bile, & quaſdam, ut expreſſit Galenus, cum temeritate, ab eadem retorrida bile obortas. Aurelianus inter Methodicos magni nominis Medicus phrenitim à ſtrictura fieri, quam poſtea tumoris nomine expreſſit. Quam ſententiam ab omnibus quidem Methodicis confirmatum iri, haud fore dubitandum putamus, cum omnes phlegmonæ ad morbum adſtrictum referantur. Quo non ſine magno errore Aurelianum in 1. libro acutorum affirmaſſe, phrenitim fieri quandoque à ſolutione, credidimus; ita is habet: *Nos vero aliam dicimus eſſe ex ſtrictura, aliam ex complexione ſtricturæ atque ſolutionis*; quod poſtea quoque ſæpius confirmavit; perinde ac ſi dixerit, phrenitim aliam eſſe morbum adſtrictum, atque aliam laxum. Quæ opinino plane à veritate abhorret, ſi quidem verum ſit, omnem phrenitim, fieri ex phlegmone in cerebro & in membranis, nullamque ab evacuatione. Neque eſt, quod dicat: at ſi adjuncta fuerit ſtricturæ ſolutio, ut aut venter fluens aut ſudores eſſe videantur; quoniam phrenitis nunquam ex aliqua evacuatione, licet immoderata ſit, vires plurimum reſolvens, fieri poteſt, namque nullus etſi immoderatius reſolvatur, phreniticus (etſi poſſit quidem delirare) eſſe poterit, cum neceſſario ad hunc affectum faciendum humor requiratur, tumorem, atque obſtructionem faciens, ut ipſemet Aurelianus non negavit; quem affectum vocat, ſtricturam corpulentam atque calidam. Non negamus tamen phrenitidi, quæ eſt morbus adſtrictus, poſſe conjungi morbum laxum, cujuſmodi ſunt ſudores aſſidui, fluores ventris & ſimiles alii affectus. Non tamen hi phreniticam alienationem faciunt. Cognitis hujuſce morbi cauſis, præſtabit, antequam ad medicamenta, quibus phrenetici ſanantur, declinemus, nos prænoviſſe, quales phrenitides ſint ſanabiles, & quales curationem non admittant. Tametſi phrenitis omnis, quod princeps ſedes cerebri ſit affecta, exitialis habeatur. Hippocrates, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores fecit. Gal. vero in commento dixit, nullam deſipientiam ſecuram eſſe, ſed quæ cum riſu fit eſſe minus periculoſam. Minus malum eſt, ſi delirium non vehemens ſit, & ægroti dormiant, à ſomnoque in pejus non abeant, longeque melius ſi à ſomno mi-

In 1. acut. c. 9.
Cap. 15.
Cap. 7.
Cap. 9.
In cap. 9.
Cap. 9.
Gal. in 1. progn. 24.
In 6. aphor. 53.

minus delirent & quietiores reddantur, si hæmorrhagia copiosa in die decretorio apparuerit, vel sudor copiosus, præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore; his enim evacuationibus phreneticos aliquando judicari Galenus tradidit. Phrenitis vero contrario modo se habens summopere formidanda, & plærumque lethalis erit, quippe illa, in qua delirium præterquam quod est continuum, etiam vehemens itidem sit, & omnium maxime effrene atque ferinum si fuerit, cum assiduis vigiliis, vel si somnum habeant maxime turbulentum, atque ab eo nedum delirium non mitescat sed augeatur, vehementiusque eos vexat. At non solum ferinum est exitiale sed aliquando quod obscurum est & blandum videtur, ut auctor prorrheticorum expressit; & Galenus in commento dixit, hasce phrenitides esse summe exitiales, & fieri aut quia statim habent conjunctam comam, de quibus Hippocrates in epidemiis ait: *Nullus phreneticorum vehementer insanivit, veluti in aliis usu venit; sed alia quadam veternosa ad somnum inclinatione capite gravati peribant*; aut quia virtus summe languet, & quasi hecticam desipientiam Galenus vocandam existimavit: illæ desipientiæ etiam in principio, atque hæ postea apparent; phrenitidis vero generationem ita expressit: *Phrenitide igitur ipsa ex bilioso succo generationem habente, cum is in cerebro decubuerit, principio quidem qualitate ipsius nondum toti cerebri corpori permista, confusaque, tumultuosæ fiunt desipientiæ; procedente vero tempore simile quippiam contrahitur lanis, quæ à tinctoribus appellatis tincturam accipiunt. Nempe & hæ vix eluibiles redduntur, non secus, quam quæ proprium ab initio colorem habent.* Talis igitur cerebri veluti tinctura desipientiam hecticam habet, atque ob id affectio horum, ut febrium hecticarum, prava est, quas quidem cum incipiunt constitui, vix solvi, exquisite vero constitutas, absolutasque solvi non amplius posse demonstravimus. Utroque modo facta exitialis est, quo recte dicebat auctor prorrheticorum: *Tremulæ, obscuræ, blandæquæ & contrectabiles desipientiæ valde phreneticæ.* Ubi vero phrenetici maxime inquieti sunt, anxii, jactabundique, plurimum est timendum, non minus quoque periculi esse intelligemus, ubi urinæ albæ & perspicuæ erunt, al-

In 3. de crisib. cap. 3.

Hipp. in 2. aph. 2.

In 1. prorrh. 33.

In 3. epid. sect. 3. tex. 45.

1. prorrh. tex. 33.

albæque itidem fæces ſi excernantur; de illis Hippocrates ſcripſit: *Quibus urinæ albæ perſpicuæ, malæ, præſertim ſi in phreneticis appareant*; & Galenus dixit: *Nullum vidi phreneticum, in quo talis urina apparuiſſet, ſervatum.* De dejectionibus vero albis itidem judicium fieri oportet. Quod auctor, prorrheticorum ita expreſſit: *phreneticis alba dejectio mala eſt*; cum quibus excrementis rigor ſi apparuerit, erit peſſimus, atque ab ipſo ſanguinis è naribus ſtillæ exitium prænunciant, non minus quam faciunt, ſudores, alvi fluores & omnes aliæ vacuationes, præſertimque ſi & ipſæ haud bonæ fuerint. Accedit manuum geſticulatio, de qua etiam Hippocrates ait: *Qui in febre acuta, aut in phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus ob os fert; aut fruſtra venatur muſcas, aut colligit feſtucas, aut de veſte evellit pilos, aut de pariete ſtipulas carpit, id omne malum, exitialeque eſt.* Si vero in phreneticis poſtea vel tremores, vel convulſiones apparuerint, ægrotos certo morituros prædicemus, videntur enim hæc ſymptomata eſſe exitialium phrenitidum propria. De tremoribus in prorrheticis ita ſcriptum eſt: *Phrenetica vehementer trementia finiuntur.* Galenus vero ait: *Non autem phrenetici omnes tremorem incurrunt, ſed qui deterrime habent*; & de convulſionibus Galenus itidem dixit: *ſuccedit maxime exitiali phrenitidi, nec ſanatum quempiam ita convulſorum aut ipſe vidi, aut alium narrantem audivi.* Quare & ſingultus ob id, ut Aurelianus etiam notavit, erunt in phreneticis peſſimi. Unum aliud Aurelianus addidit, eam phrenitidem eſſe lethalem, quæ in febricitantibus poſt primum diatritum fit, eaque præſertim ratione quod tunc vires prædebilitas vexet. At his præcognitis, opportunum erit ad hujus phlegmones curationem accedere. In qua primum vivendi ratio inſtituatur, quæ erit, ut ægroti collocentur in aëre quidem temperate calido & humido, lucido, non obſcuro, quod talis aër conducat ad omnes adſtrictos affectus, atque hunc aërem laudavit inter Dogmaticos Aſclepiades Medicus; decumbant præterea in lectulo molli, plureſque ſint ad illorum curam, ſin minus fieri poteſt, arcte ligentur ad cubilis partes, ſomnum procurent, hilares quoad fieri poteſt, quietique maneant. Quo non

In ſ. 4. apor. tex. 72.

Gal. in 1. prorrh. com. 13.

In 1. prognoſticorum tex. 23.

1. prorrh. tex. 9. in comm. 16.

In lib. 13. meth. med. cap. 8.

non paucis visum fuit, phreneticos non harmonia atque musica (ut aliquibus videbatur) revocari posse: iram, atque excandescentiam fugiant. Cibus sit actu calidus & humidus, tenuis, paucus, bis in die datus; cujusmodi erit cremor ptisanæ, panis item in jure tenui aquosoque coctus, vel lac seminum melonis, cucumeris, papaverum alborum, cum modico panis parato: potus sit aqua ex hordeo decocta cum sacchario vel stillatitia actu tepida; à vino omni plane abstinendum; si alvus adstricta sit, clysteribus mollitoriis laxetur, scilicet iis, qui parantur ex decocto malvarum, althææ, violarum, ex oleo vel dulci communi, vel violaceo, melle rosaceo, atque modico salis, vel sint ex cremore ptisanæ hordeaceæ, oleo atque sacchario & modico salis: qua alvo emollita statim ita indicante morbi adstricti magnitudine atque viribus permittentibus, secta vena jecoraria primum, & mox cephalica, mittatur ea copia sanguinis, quam vires permittent, quæ evacuatio statim in principio facienda erit. Unde Aurelianus merito dixit faciendam intra diatritum aut in ipso diatrito. Ægyptii maxime proficuam agnoscunt esse sanguinis copiosam evacuationem, quæ fit cruribus scarificatis, eo modo, quem nos in libris de Medicina Ægyptiorum alias docuimus. Non pauci sunt qui sanguisugis hæmorrhoidibus appositis sanguinem evacuant; post hasce communes sanguinis vacuationes, ita magnitudine morbi suadente, existenteque virium robore, aliæ ad capitis partes (capite prius raso) particulares sanguinis evacuationes cum ab antiquis tum à ra-recentioribus Medicis commendantur, ut capitis partes tumentes magis laxentur. Unde hirudines sæpius ad venas retro aures positas adhibent, idque semel vel bis in die, modicum sanguinis evacuando; summa cum utilitate secta vena frontis sanguis mittitur. Aurelianus capiti quatuor cucurbitulas cum modica flamma adhibendas censuit, à quibus si pars erubuerit, erit leviter scarificanda, modiceque sanguis detrahendus. Quas etiam adhibebat cum scarificatione (morbo indicante majus laxamentum) præcordiis, pubi, coxendicibus, atque aliis ex infernis partibus; verum in tempore, quo sint adhibendæ, deceptus est, qui postea & non in principio adhibendas consulverit, cum

C. Aurel. l. 1. acut. c. 10.

principio ad revellendum hujuſmodi præſidia hæ uſui veniant, & poſtea, quæ à parte affecta evacuant; his præmiſis evacuationibus, capiti apponendæ ſunt ſpongiæ ex aqua calida expreſſæ, & aliquando ex oleo dulci calido, quo partes fovendæ erunt; frictiones ad totum corpus cum inunctione conveniunt, adſtrictum enim corpus laxant. At perſeverante phrenetico affectu, ſi fieri poteſt, utendum erit ſtillicidio bis in die ex aqua dulci temperata ſpacio unius horæ. Oxyrrhodina temperata, actu calida capiti appoſita ex oleo dulci & modico aceti ad penetrationem juvant; ſed actu frigida improbantur, cum adſtrictum augeant, digeſtionemque humoris impediant, flammeumque calorem intus cohibeant, augeantque non injuria affectionem adſtrictam. Dogmatici plura medicamenta adhibebunt ex herbarum ſuccis, & aquis, cujuſmodi eſt aizoi, polygoni, portulacæ, nympheæ, lactucæ & ſimilium, oleiſque & unguentis poteſtate frigidis, quæ non ſine errore actu frigida nonnulli adhibere ſolent; ſi actu calida adhibeantur, minus malum eſt, ſed uſus aſſiduus frigidarum facile phrenitim in lethargum, qui majus malum eſt, mutat. Quare præſtabit cum Methodicis Medicis uti laxantibus, ut humores ſtricturam facientes exhalent, digeranturque. Itaque (uti dictum eſt) ſtillicidium ad ſuturam coronalem ex dulci aqua modice calida utiliſſimum erit; quoſdam vidimus ſolo hoc præſidio prudentes evaſiſſe; fomenta quoque ex aqua, in qua malva, althæa, fœnugræcum & ſimilia ebullierint, ſpongia excepta & adhibita moderate calida, erunt utilia, item ex oleo dulci amygdalino calido appoſita. Juvabunt ovium, vel caſtratorum pulmones ſtatim ex animali extracti, & calidi capiti impoſiti, item pulli gallinacei medio diſſecti, omniumque maxime columbi eodem modo capiti adhibiti; etenim calor illorum animalium plurimum facit ad humorem intra capitis membranas adſtrictum digerendum, atque ad eas partes adſtrictas laxandas; longe plura medicamenta ſcio ab aliis inventa, ſed hæc à nobis propoſita, tuto phreniticos qui ſanari queunt, priſtinæ valetudini reſtituere, apta erunt.

Caput. VI.

De medicamentis ad alias phlegmonas cerebri, sed præsertim ad eam quam Ægyptii Dem el muia appellant.

Cerebrum phlegmone vexatum sæpe, ut aliqui veterum Medicorum cognoverunt ita intumescit, ut capitis suturæ distendantur, dolorque eos vexat maximus, diuturnus, angor, rubor multus in facie, cum tumore molli, oculi fiunt emissitii, atque caput inturgescit. Quandoque etiam cerebrum erysipelate vexari deprehensum est, in iis caput universum dolore vexatur, adeo ut flammis uri videntur, os siccescit, valde sitiunt, facies tamen subpallida atque frigida est. Ad hos omnes præmisso clystere mollitorio, ex oleo violato, saccharo, vel melle rosaceo, & ex decocto malvarum, violarum, mercurialisque parato, sanguis mittendus erit primo ex vena, modo plenitudo adsit, vel ex cephalica, & postea secta vena frontis, utile erit etiam adimere sanguinem cucurbitulis cum scarificatione capitis partibus adhibitis, collo & spatulis; simili modo non spernenda erit sanguinis evacuatio sanguisugis appositis hæmorrhoidibus. Quibus præmissis vacuationibus, omnia tentanda erunt capitalia medicamenta, quæ ad phrenitim à nobis in altero capite præscripta fuerunt. Huic phlegmoni capitis similis videtur esse morbus, qui singulis fere annis Ægypti populos campsinis ventis spirantibus in prima æstate divexat, aliquando non minorem stragem faciens, quam si magna pestilentia esset, hoc enim affectu, quem Dem el muia Ægyptii appellant, innumeri repente eodem tempore moriuntur, Nosque ipsum in magna Cayri civitate epidemice anno 1583. Mense Majo, grassantem observavimus, innumeri tunc temporis per universam civitatem quasi repentina morte moriebantur. In iis præcedit capitis dolor cum vigilia per aliquot dies ante non admodum gravis & postea in altero angulorum oculorum interno exilis quidam tumor rubens efflorescens apparet, quasi exinde erysipelas sit futurum, qui tumor paulo-

Paul. in l. 3. cap. 7.

post, ſpacio quippe duarum aut trium horarum ad plus intro recurrit, atque evaneſcit: à quo fere continuo homines obmuteſcunt, atque manibus delira facientes apoplecticorum modo extinguuntur. Hoc genus morbi excitari ab humore præ inſigni putredine quaſi veneno exitialiſſimo reddito, apud omnes Medicos Ægyptios conſtat. Hujuſmodi vero excellens putredo ab aëris (permultos dies ventis ex meridie ſumme calidis, quos campſinos vocant, ſpirantibus) immodico æſtu fit, atque etiam, quia humores in Ægyptiorum corporibus exuperantes (ob ipſorum pravam victus rationem) magnam ad vehementer putreſcendum aptitudinem habentes, ex aëris illo æſtuoſo calore ſumme computreſcunt. Galenus quoque fatetur ab intenſa aëris caliditate tantam putredinem humores nanciſci poſſe, ut exinde peſtilentia fieri queat; quod vero ex ambientis æſtuoſo calore caput maxime incalefactum lædatur, quippe ob eam cauſam quaſi à calore attracti humores ex corpore univerſo in caput delati, exitialem phlegmonem faciunt, omnes Medici, antequam tumor in interno angulo oculorum conſpiciatur, ſtatim præmiſſo clyſtere laxatorio, ſecta vena dextri cubiti interna primum ſanguinem mittunt ad minus ad libram, & altera die altero brachio eandem vacuationem repetunt. In mulieribus, eunuchis atque pueris mittunt ſanguinem à ſcarificatis cruribus, utiliſſima quoque eſt poſtea repetita ſanguinis evacuatio adhibitis cucurbitulis cum ſcarificatione dorſo & ſpatulis: etiam ſecta vena cephalica, poſt ſectionem internæ, repetunt eductionem ſanguinis, ſi modo vires permittant; quibus præmiſſis evacuationibus balneum vaporarium ingreſſi ſudare eos jubent atque ex calida aqua lavari. Aliqui poſt ſanguinis evacuationem, in balneo devorato decocto ex dulci ligno liquiritiæ & modico ſeminum fœniculorum parato, vomere plurimum coguntur, per vomitumque expurgati per horam ſudant. Quæ præſidia ſtatim; incipiente dolore capitis, adhibita, plures à morbo præſervarunt.

In lib. 2. de diff. feb.

Cap.

Caput VII.

De medicamentis ad lethargicos.

Lethargum antiqui vocarunt ἀπὸ τοῦ λήθης, & ἀργῆς quasi iners oblivio, cum in ipso marcor & inexpugnabilis pene dormiendi necessitas deprehendatur. Methodici stricturam vocant vehementem: Dogmatici esse continuum soporem cum oblivione, amentia, atque cum febre assidua dixerunt; symptomaque idcirco esse facultatum animalium deprehenditur, namque (ut Galenus docuit) memoria, ratio, atque etiam imaginatio læditur infirmave redditur. Memoria vero plusquam aliæ animales facultates læditur in lethargicis. Quo cerebrum itidem lædi (dicant quicquid velint Methodici) cum animalium facultatum sit sedes, omnibus plane constabit; unde Dogmatici merito dicunt hunc affectum esse delirium itidem (ut de phrenitide dictum est) continuum, cum febre, sopore atque oblivione; lethargici omnium, veluti amentes, obliviscuntur, alto sopore tenentur, eosque concomitatur febris lenta assidua, non impense acris. Pulsus in ipsis magni, rarique sunt & undosi, respiratio nimis rara & imbecillis; somno perpetuo premuntur, à quo ægre possunt excitari, & quocunque modo excitentur, vix respondent, obliviosi, mente capti, oscitante crebro & hiante ore aliquando persistunt, tanquam claudere id obliti, dejiciunt per alvum complures liquidiora, nonnullis contra venter inarescit; urinam reddunt jumentorum lotio similem; ex ipsis quidam tremiscunt, & undiquaque desudant. De lethargicorum symptomatibus, quæ tum affectum concomitantur, tum quæ postea sequuntur, Hippocrates in Coacis præsagiis ita scripsit: *lethargici manibus intremiscentes, somniculosi, male colorati, subtumidi, pulsu segni, quæ sunt sub oculis inflatis & sudores superveniunt, & alvi tument biliosis & meris; sin obaridas habuerint urina & alvi excrementa exeunt præter voluntatem, urina veluti jumentorum est, potum non expetunt, neque aliud quicquam; postquam resipuerint, collum dolorosum se habere dicunt & sonitus per aures transire.* In

C. Aurel. 2. acut. c. 1. Gal. in 3. de loc. affect. c. 5. & lib. de diff. sympt. c. 3.

Paul. lib. 3. cap. 9.

In l. 4. com. 1. tex. 26. & 27.

quo affectu perpetuo somniculosi sunt, obliviosi, male colorati, subtumidi, neque potum neque quicquam expetentes; his supervenit aliquando sudor & aliquando alia excretio. Archigenes & Possidonius vitio earum partium, quæ in hypochondriis sunt, fieri voluerunt. Aurelianus voluit in hoc affectu totum corpus esse affectum, sed principaliter caput; nulli dubium est, fieri verum lethargum læso capite, primario affectu ex pituitoso humore cerebrum, ejusque membranas obsidente: aut à pituita etiam inibi putrescente. Non raro in febribus pituitosis circa accessiones fieri observamus hunc affectum à vaporibus ex infernis partibus in caput sublatis; at hic non est assiduus affectus, sed per accessiones potius fiunt somniculosi & obliviosi. Methodici affectum idcirco esse adstrictum exinde dixerunt, quod nimirum cerebri membranæ in tumore constitutæ sint, atque in viarum densitate constrictæ. Affectus plærumque lethalis est. Galenus ait, esse hunc morbum longe lethaliorem peripneumonia, quæ phrenitidi supervenit, & omnium maxime judicatur lethalis, quod nimirum fiat refrigerato propter innati caloris resolutionem cerebro; lethalis etiam esse solet hic affectus, qui vel sudore superveniente, vel alvo plura excernente, vel aliqua alia excretione apparente, non minuitur; sed his præmissis ad curationem instituendam nunc descendimus, in qua illud primum attenditur, ut lethargici, in loco lucido, calido, reponantur, victusque itidem tenuis actu calidus atque humidus instituatur, à vino abstineant (quod non nisi virium manutenendarum causa, oligophorum seu pauciferum, vel aqua dilutum concedetur) hujus loco aqua cum modico cinnamomi decocta ipsis concedatur, vel aquosa carnium jura. Omni studio, si immoderatius somno premantur, erunt expergiscendi, primo clamoribus, mox aliqua dolorifica attrectatione; & cum hic affectus sit perinde ac phrenitis morbus adstrictus, ideo iisdem est opus medicamentis laxatoriis. Neque est, quod Methodicis aliqui objiciant, curam debere esse multum differentem ab ea quæ fit in phreneticis, cum in his omnes fere admiserint usum medicamentorum refrigerantium, & in lethargicis calefacientium. Dictum profecto est, etiam

Aurel 2. acut. c. 6. Gal. 4. de caus. pulsuum. c. 13.

etiam in phrenetico affectu summe calido convenire balnea temperate calida, ex aqua dulci parata, nunquam frigida; stillicidia etiam aut ex eadem aqua, vel ex oleis, quæ licet potestate frigida sint, tamen cum actu calida exhibeantur, potius modice calefacere quam refrigerare fateri oportebit, si verum est, quod Galenus sæpius de aqua & de aliis medicamentis potestate frigidis memoriæ prodidit, quippe hæc si actu calida adhibeantur calefacere; neque credendum est hæc intra corpus recipere refrigerandi facultatem, cum calor partium læsarum & nativus, & externus scilicet inflammatorius, vel febrilis nunquam permittat medicamentum refrigescere. Quod Medici praxim exercentes quotidie observant in usu medicamentorum refrigerantium ad calidos morbos exterius adhibendorum, quandoquidem cum emplastra, tum epithemata, actu frigida partibus adhibita, jubent sæpius mutari, quoniam quæ diu adhærent, incalesiunt, atque idcirco deinceps etiam incalefaciunt, itaque multo magis Dogmatici concedent in lethargo usum habere calida medicamenta, cum summe calidorum usum omnes Dogmatici etiam admittant, & in medendo affectent. Mirum itaque haud erit, si etiam ad lethargum opus sit medicamentis laxatoriis, quo magnitudine passionis ita indicante viriumque robore permittente, nimirum ubi vehemens sit phlegmone, adsitque febris etiam magna, omnes sane & Dogmatici utuntur sanguinis missione tanquam præsidio laxatorio magno, cucurbitulisque non minus cum scarificatione ad occiput, & ad dorsi, atque ad crurum partes, aliquando etiam capitis partibus sanguisugis appositis sanguinem evacuant; venis & retro aures & fronti utiliter hirudines (si opus sit copiosiori sanguinis vacuatione) poterunt adhiberi. Clysteres quoque, si alvus adstricta sit, laxatorii utiles erunt, cum simplices (scilicet ex oleo, melle, & decocto malvarum, mercurialis, betæ, furfurum) tum compositi purgatorii, cujusmodi erunt, qui parabuntur, accipiendo (exempli gratia decocti malvarum, mercurialis, betæ, centaurii minoris libram, mellis simplicis, vel rosati, atque olei communis singulorum uncias tres, electuarii leniviti unciam, & diaphæniconis drachmas tres; usu veniunt

In 1.1.simpl.

Gal. in lib. 11. meth. cap. 31.

etiam caputpurgia, ſcilicet errhina, apophlegmatiſmata, nimirum ad pituitam ex capite purgandam; unde Paulus dicebat: os ungi oportere, & palatum ex detrito ſinapi cum mellis momento, conarique oportere pituitam indidem affixam digitis ejicere; ad idem etiam apophlegmatiſmi uſus erit opportunus ex oxymellite cum hyſſopo, aut pulegio, aut origano, aut cum ipſo quoque ſinapi paratus. Neque Aurelianus hæc quod vehementer calida acria ſint ullo pacto reprehendere debuerat, cum ipſa ut laxantia purgatoria & ut metaſyncritica conveniant. At quid? an non uſus vehementer calidorum lethargicis, ut omnes Dogmatici medendo obſervant, utilis eſſe deprehenditur? Siquidem ex oleo diſſolutum caſtoreum, ſinapi, origanum, pulegium, peucedanum & ſimilia maxime accomodata huic affectui fere ab omnibus cognita ſunt. Dogmaticis quidem, quoniam indicentur ab humoris phlegmonem facientis frigiditate, atque craſſitie; ſi fortis fuerit inflammatio, atque cum ea febris quoque vehemens neque in via etiam Dogmaticorum ea medicamenta acria (quod & inflammationem & febrem augere queant) utilia eſſe poterunt, at ex oleo miſta, remiſſa ipſorum caliditate ad laxantium naturam accedent, atque idcirco hæc laxantia convenient, deraſo capiti adhibita, atque etiam naribus objecta. Aurelianus vero damnavit uſum odoratorum, & maxime fætentium, quod repleant caput ſtricturamque augeant. At hæc ex modico aceto mixta naribus admoveri poſſunt, quod humorem in capite adſtrictum extenuando, digerendoque capitis adſtrictas & denſatas vias laxent, laxatoriorumque idcirco genere & ipſa comprehendi oportere nos alias oſtendimus. Oxyrrhodinorum vero uſum, quem in iſtius morbi principio, omnes fere ſectæ dogmaticæ ſequuntur, merito à Methodicis non minus in lethargo quam in phrenitide etiam damnantur, ſiquidem cum ſint adſtringentia vel frigida, à capitis cute ad affectas partes humores & vapores impingunt, quo nos alias animadvertimus nunquam in partibus nobilibus, in viſceribuſve proximis eſſe utendum repellentibus medicamentis. Demum ad univerſum corpus lenes frictiones, & inunctiones ad ipſum ſane corpus laxandum utiles erunt, ad rarefacien-

In l. 3. c. 9.

ciendosque meatus cutis, per quos humoribus exhalantibus, minus ipsorum copiæ ad cerebrum efferatur; atque hæc sint dicta de lethargo; cum vero sepius phlegmonæ aurium internas partes haud cum parvo periculo divexant, de medicamentis ad eas persanandas quoque à nobis in præsentia est agendum.

CAPUT. VIII.

De medicamentis ad internas aurium phlegmonas.

AUrium partes internas (scilicet in meatu auditorio nervum non ex longo spacio cerebro copulatum, atque tenuem cartilaginem) sæpe cum ingenti dolore atque febre vexari sæpissime deprehendimus, & non absque multo ægrotantium vitæ discrimine; ita, ut plures & deliri evadant, & convulsi moriantur; signa harum phlegmonum sunt, dolor acutus pulsatorius, & insignis, ut ab eo ægroti molestissime agantur, & in periculum phrenitidis, atque spasmi sæpius provehantur, hunc dolorem concomitatur febris assidua, dolorque est firmus, fixus in parte, acutus, atque non sine pulsu; quod si malum augeatur, delirium quoque cerebri vicinitate phreneticum fit, convulsionesque malo ad exitium veniente etiam apparent. Hunc morbum fieri ab humore acuto bilioso, nervum atque membranam in aurium cavitate positam inflammante; unde merito adstrictus morbus est, unde ad hujus curationem laxantibus præsidiis erit opus. Sanatio vero est difficilis & morbus lethalis, nisi humor in aure suppuretur. In omnibus sane qui evadunt, solet pus copiosum per aurem inflammatam excerni, quod ni observetur, periculum in malo augetur. Quod Hippocrates in prognosticis ita expressit: *Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehementi difficilis est, periculum enim delirii abolitionisque immminet. Natu minores septimo die aut citius ab hoc morbo interimuntur, natu vero majores tardius. Febris enim ac delirium minus eos infestant & aures in eis antea suppurantur.* Quare si pus excernitur album in die critico, & ægroti allevantur, salutisque spes concipitur futuræ. Ne vero dolor delirium atque febrem faciat, medicamentis continuo

In lib. 3. tex. 13.

Tex. 14.

erit occurrendum; primum itaque, ni alvus laxa erit, clyster laxatorius erit injiciendus, scilicet ex oleo, melle & decocto laxatorio communi (scilicet ex malva, althæa, mercuriali, fœnugræco & similibus) parato: quo excreto, secanda erit vena virium robore permittente vel interna, vel cephalica, vel utraque in brachio ad aurem dolentem directe posito, mittendusque erit sanguis, ut affectus magnitudo exposcere videbitur, atque virium robur permittet. In pueris primum scarificatis cruribus Ægyptiorum modo & postea adhibitis cum scarificatione cucurbitulis sanguis mittendus erit; si malum perseveraverit, poterunt etiam hirudines venis post aures positis adhiberi, sed præsertim post aurem inflammatam; hæc quidem sanguinis evacuatio plurimum juvabit. Qua præmissa sanguinis evacuatione ad topica medicamenta erit deveniendum. Unde juvabunt inunctiones ad omnes auris dolentis extimas partes, ex oleo amygdalino dulci, recenti, vel ex chamomelino, vel ex communi dulci tepido, vel lilino, vel ex eo, in quo althæa aut fœnugræcum, aut melilotus, aut semen lini ebullierit, calido auris fovebitur, & intra meatum auditorium idem calidum injicietur, vel hydræleo calido, vel butyro liquefacto, vel mulsa partes circum aurem dolentem illinentur, vel spongia iisdem oleis calidis imbuta & expressa utiliter totius auris externæ regioni adhibebitur; fomenta etiam ex decocto althææ, malvarum, fœnugræci, lini, cymarum ebuli erunt accommodatissima: postеaquam vero pus effluxerit, hydromel erit calidum injiciendum, diuque continuandum (ut pus effluat) quoad omnis morbi causa erit sublata; haud erunt in principio negligendæ frictiones deorsum versus in brachiis, dorso & cruribus factæ, & postea ad universum corpus eædem fient, cum inunctione calida ex oleo amygdalino dulci, ut corpus totum difflетur, fulignosique humores per poros cutis exhalent. Hac enim impedita evacuatione, humores tenues fuliginosi intus clausi, necessario in caput deferuntur, malumque augebunt.

Cap.

CAPUT IX.

De uvulæ, & glandularum juxta linguam positarum phlegmone curanda.

ORis partem, quæ gurgulio & uvula & columella dicitur, sæpius inflammari & vehementer quidem inflammari, non est Medicus, qui non observaverit, non minus etiam eas glandulas, quas Græci antiadas & Latini tonsillas vocarunt, phlegmone frequenter ob ipsorum calidam humidamque naturam vexari, omnibus itidem notum esse non ignoramus. In qua nonnunquam tunica, nonnunquam subjecti musculi patiuntur. Uvæ vero seu columellæ phlegmone, si quis aperto ore linguam comprimat, statim aperte ex tumore, rubore, dolore, deglutiendique difficultate, cuique innotescet. Antiadarum vero phlegmonen iis signis deprehendemus: scilicet, rubore itidem, tumoreque exterius apparente, seu duritie juxta ipsas cum dolore, quæ aperte innotescet, si digitis pars comprimatur, adest quin etiam transglutiendi difficultas, & si malum ad gutturis partes proprius accesserit, etiam respirandi difficultas; hanc inflammationem effatu dignam sequitur febris, quæ inflammata uva non apparet, vel levis quidem. Uterque affectus cum morbus adstrictus sit, laxatoriis utendum erit; dico utendum esse laxatoriis ubi affectus perfectus sit, quo tempore humor majori ex parte ad partem inflammatam defluxit. In principio vero, quo tempore humor fluit, non laxatoriis (quod nondum factus sit morbus adstrictus) sed adstrictoriis erit opus. Quamobrem tali tempore convenient per os gargarismata adstringentia, ut fluxionem prohibeant, seu repellant; hujusmodi autem medicamenta erunt, aquæ stillatitiæ rosarum, plantaginis, lenticulæ palustris, polygoni, rubi, & similium; vel decocta in aqua parata ex prædictis herbis, cui decocto poterit permisceri syrupus aliquis adstrictoriæ facultatis, cujusmodi erit, qui ex succo mororum paratur, ex rosis siccis, ex granatis, atque ex myrto; aqua itaque conveniet pro gargarismate hujusmodi, quæ (exempli gratia) accipiet, aquæ plantaginis libram, syrupi è succo mororum (diamorronis vocati)

uncias duas, ac poſt principium erunt neceſſaria gargariſmata laxatoria, quæ erunt ex decocto malvarum, violarum, althææ, fœnugræci, caricarum pinguium, hordei, cum ſyrupis vel de glyziriza, vel violato, vel hydromele, vel ſimilibus; exterius vero convenient inunctiones calidæ ex oleis dulcibus laxatoriis, cujuſmodi eſt commune dulciſſimum, amygdalinum itidem dulce, lilinum, irinum, & ex radice cucumeris ſylveſtris, vel althææ paratum; fomenta itidem ex decocto althææ, meliloti, fœnugræci ſeminis lini, ſpongia excepto & calidè gulæ & extimis partibus appoſito, hæc vero ſingula prædicta medicamenta non prius admovebuntur, quam præmiſſo clyſtere mollitorio, fuerit (ita requirente phlegmones magnitudine) ſanguis evacuatus primo, aut ſecta vena interna dextri cubiti, aut ſcarificatis cruribus, & mox ſectis venis ſub lingua poſitis, ſcilicet morbo adhuc minime cedente. Principio convenient frictiones extremorum ad humorem revellendum, balnea ad pedes calida, in quibus bis in die ante cibum pedes immerguntur, quoadque plurimum rubeſcant, detineantur. Demum lenes frictiones fient, ex oleo calido dulci, ad omnes corporis partes, ut fuliginoſorum excrementorum evacuatio per poros cutis adjuvetur. Victus iis congruet tenuis, boni ſucci, modicus (cum plenus, & craſſus tumentiam in corpore augeat) à vino etiam abſtinebunt, cujus loco bibent ægroti, aquam hordei cum ſaccharo, vel mulſam dilutiorem.

Caput X.

De medicamentis ad gutturis phlegmonem, quam anginam vocant.

PHlegmonem gutturis fauciumque muſculorum cum externorum tum internorum Græci ſynanchen, à ſuffocatione, quam inducit, appellarunt, Latini vero anginam; juxta vero varias faucium, gutturiſque læſas partes, variis nominibus Græci hunc affectum nominarunt; ſiquidem inflammatis gutturis muſculis internis, σκυνάγχην & externis παράσκυναγκην dixerunt; & faucium muſculis itidem internis affectis συναγχην,

&

& παρασυνάγχην externis. Compluribus cynanchen, à canibus, lycanthen à lupis, atque à suibus (qui & ipsi hoc malo vexari soleant) chyanchen, hunc affectum vocatum fuisse, visum est; cum vero angina omnis, (ea excepta, quæ cervicis vertebris (auctore Galeno) intro versis luxatisque, atque gutturis, fauciumque musculis vehementer siccatis fit) gutturis aut faucium musculis inflammatis oboriatur, necessario in ipsa hæc signa elucebunt; scilicet omnibus anginosis cum spirandi, tum deglutiendi difficultas aderit, respirandi difficultas major observabitur, gutturis musculis plus phlegmone vexatis, & deglutiendi major erit itidem difficultas gulæ musculis plus laborantibus. Primo itaque ab hoc affectu homines in spirandi & deglutiendi difficultatem incidunt, cum gutturis vel faucium dolore atque febre; verumenimvero synanche absque dolore quoque non raro fit à defluxu humoris pituitosi; in quam caussam Asclepiades hunc affectum retulisse (cum ipse anginam rheumatismum esse voluerit) visus fuit. In omnibus fit deglutiendi difficultas, maxima in gula inflammata, & minor (uti dictum quoque est) si guttur phlegmone vexetur quo fortasse non injuria Soranus definiendo hunc affectum, dixit: *esse difficultatem transvorandi cum acuta præfocatione, atque febre.* Dividunt aliqui hane phlegmonen, in occultam, atque in apparentem: In hac depressa lingua apparet, tumor, & rubor, vel circa externas gutturis partes, in collo, sub mento, vel in cervice, aut in pectore, atque hæc minoris est periculi. In occulta nusquam exterius, neque in oris partibus, neque in collo vel in alia parte tumor, & inflammatio conspicitur, atque hæc est summe exitialis Alii triplicem faciunt, primam in faucibus, quæ non est periculosa, in qua lingua depressa tumor apparet magnus, rubens in faucibus istique difficulter deglutiunt, difficulter respirant, atque difficulter itidem loquuntur; absque febre, ni vehemens fuerit inflammatio. Altera in gula fit, quæ est periculosa, ni cito præsidia adhibeantur, in eaque tumor in gula, & in collo observatur, vix loquuntur & summa cum difficultate, si vehemens sit, respirant, cervicem torquere nequeunt. Tertia in gutture, quæ

Gal. in 4. de loc. affec. c. 3. & 4. aphor. com. 34. & in 4. de vict. rat. acut. In 4. aph. com. 35. In 4. de loc. affec. cap. 5.

Gal. 4. aphorif. com. 34. Aurel. 3. acut. cap. 1.

vel summas ipsius partes occupat, vel internas, quippe tracheæ arteriæ musculos, hæc verius synanche dicta est, quasi suffocatio, quod in hoc affectu suffocatio sit præcipua, veluti illius, quæ in gula est, transvorandi difficultas. In hac ipsa anginæ specie ægrotantes suffocantur, respiratio idcirco difficillima est, unde recta cervice spirant, at ingravescente morbo supini jacent, cibus etiam liquidus guttur non pertransit; per nares effluit, pulsus est parvus, extremaque frigida. Quorum aliqui spacio horarum viginti quatuor suffocantur, alii tertia die intereunt; hæc summe exitialis esse creditur; minori vero cum periculo est, ubi vel in faucibus vel in collo, rubor & tumor erumpit, perseverat, atque augetur. Porro non perpetuo rubor atque tumor in faucibus, & in collo apparens salutem significat, aliquando enim æque internas atque externas gutturis partes vehemens phlegmone occupat. Quo merito Hippoc. de anginosa, quæ interiit, ait: *Tertio, rigor, febris acuta, tumor colli & pectoris ex utraque parte subruber, durus: extrema frigida & livida, spiritus sublimis, potus per nares effluebat, devorare non valebat.* At exitialis non erit, si tumores externi, & perstiterint, & plurimum aucti fuerint de qua Hippoc. ait: *Angina correpto si tumor appareat in collo, bonum, foras enim morbus existit*; siquidem ex profundis & principalibus partibus morbos ad cutem transferri utile est. Ab hujusmodi anginæ specie anno à Virginis partu MDCV. nos fuimus magno cum vitæ discrimine vexati: in hac tumor sub mento tertia die exiens, dein plurimum auctus, quoad morbum resolvit, perseverans, me servavit. Perpetuo summe exitialis est, ubi cum difficillima respiratione, deglutitioneque ægroti, nullum externum tumorem habeat; de qua Hippocrates dixit: *Angina gravissima est, ac celerrime interimit, quæcunque nec in cervice, nec in faucibus conspicuum aliquid efficit.* Hunc morbum stricturam (ex tumore aut faucium aut gutturis in musculis adstrictum faciente) Methodici fecerunt. Quem concitare ex causis procatarticis posse vomitum laboriosum, ebrietatem, vehementem exclamationem, nivis potationem, cibos acriores, violentam per elleborum album purgationem, & quæcunque alia quæ fluxionem,

In 3. epid. com. 2. tex. 4.

In 6. aphor. 37.

In 3. prog. tex. 16.

nem, & rheumatiſmum movere poſſunt, tradiderunt; quando angina omnis fiat ab humorum fluxu, aut calidorum tenuiumque venas vel etiam ſubtiles obſtruentium, aut craſſorum, ſcilicet pituitoſorum, atque melancholicorum, quarum fluxio ſolet fauces atque ſpacia ampla occupare. In hoc morbo, qualiſcunque ſit, opportuna erunt præſidia omnia laxantia, inter quæ primum locum habebit phlebotomia; primum enim præmiſſo clyſtere laxatorio, ſecta vena interna cubiti, ſanguis copioſior, permittente virium robore, evacuabitur. Qua facta ſanguinis vacuatione, eaque corpore laxato, ni morbus ceſſarit, Hippocrates conſulit, ut ſectis venis duabus ſub lingua poſitis, miſſio ſanguinis repetatur; in me eo morbo vexato primum ſecui venam internam dextri cubiti, ex eaque ſanguinis libram detraxi, & mox cucurbitulis ſex adhibitis ſpatulis atque lumbis cum ſcarificatione iterum ſanguis detractus eſt, qua evacuatione minime diminuta phlegmone, demum ſectis venis ſub lingua poſitis ambabus ſanguis etiam ad libram fere eductus eſt, quo præſidio morbus ita diminutus eſt, ut in ſecurum ſtatum ſalutis fuerim (Deo optimo maximo laudato) reſtitutus. Aurelianus, ſi vehemens paſſio ſit, cito ob celerrimum laxamentum, phlebotomiam fieri voluit, laudavit non minus cucurbitulas collo, gutturi, atque cervici cum ſcarificatione adhibitas; non minus etiam utilem eſſe voluit, ſcarificationem linguæ, faucium, atque palati, quoniam, ut ille ait, locali ſanguinis detractione tumentia relaxantur; ex quo non recte ipſum venarum ſub lingua poſitarum ſectionem tantopere ab Hippocrate commendatam damnaviſſe nobis liquido conſtabit; incipiente ſtatim phlegmone, ſeu (rectius ut dicam) fluxione ad faucium vel ad gutturis partes, adſtringentium, repellentiumque uſu erit opus; unde gargariſmata ex aquis adſtringentibus, vel decoctis ex medicamentis adſtrictoriis paratis, erunt utiliſſima, utpote, quod partes roborent, quo minus humoris fluxum recipiant, ab iiſque partibus affectis ipſum humorem repellant. Quæ ex medicamentis adſtringant, alias abunde oſtendimus (exempli gratia) hujuſmodi gargariſma erit opportunum, quod recipiet aquæ plantaginis vel polygoni, vel ſo-

In 3. acut. c. 3.

ſolani, vel portulacæ, vel roſarum, aut ſimilium libram; ſyrupi diamoronis uncias duas; vel quod accipit decocti foliorum plantaginis, portulacæ, cymarum rubi libram, ſyrupi myrtini, de roſis ſiccis ſingulorum unciam, aut ſacchari roſati unciam & ſemis. Itaque fluxione incipiente, quo tempore nondum eſt perfecta phlegmone, adſtringentium uſus erit ad internas faucium gutturiſque partes convenientiſſimus; vel decocta ſint, vel aquæ ſtillatitiæ, vel ſucci ex medicamentis adſtringentibus expreſſi: cujuſmodi erunt, plantago, roſa damaſcena, polygonon, rubus, equiſetum, myrti cum folia tum fructus; cichoreum, ſolanum, aizoon, balauſtium, hypociſtis, acacia & ſimilia. Sed dices quamobrem in phlegmone, quæ morbus eſt adſtrictus, uſus adſtringentium erit utilis? Nos alias ex Methodicorum placitis utile eſſe oſtendimus, ut in phlegmonum principiis adſtringentia, minimeque laxantia conveniant, eaque præſertim ratione, quod in principio, ſcilicet fluente humore, nondum facta ſit phlegmone, quæ eſt morbus adſtrictus, at in perfecta phlegmone premiſſa ſanguinis vacuatione laxantia ſolummodo convenient cum interius tum exterius. In principio vero per interius gargariſmata mediocriter adſtringentia, repellentiaque utilem uſum habebunt. Non tamen per exterius adhibenda erunt adſtringentia, quod cum magno errore nonnulli hujus temporis Medici facere obſervantur, quinimo perpetuo in externis partibus laxantia convenient; adſtringentia enim humorem compellendo intus internam phlegmonen adaugebunt. Unde gargariſmata convenient ex decocto hordei, althææ, fœnugræci, lini, paſſularum & ſimilium cum ſaccharo candido, vel ſyrupo de liquiritia, vel melle roſaceo ſimplicis infuſionis; prædicta autem medicamenta in aqua parum ebullient, ut decoctum viſcidum non reddatur, tepidumque adhibeatur. Aurelianus parabat hoc decoctum ex mulſo, quo pro gargariſmate utebatur. Exterius gulæ partibus convenient calidæ inunctiones ex dulci oleo, cujuſmodi eſt amygdalinum recens, irinum, lilinum; colloque & gutturi ſpongia vel ex aqua calida & oleo dulci, vel ex decocto althææ, ſeminum lini, fœnugræci & ſimilium, fomenti modo adhibe-

bebuntur: in principio plurimum adjumenti erunt pedum lotiones ex aqua calida, quoad pedes rubeſcant, frictioneſque partium extremarum; ac poſt principium præmiſſa vacuatione ſanguinis ad totum corpus leves frictiones, & inunctiones calidæ ad univerſum corporis habitum laxandum convenient; clyſteres item laxativi utiles erunt ex decoctis herbarum laxatoriarum (cujuſmodi eſt malva, althæa, mercurialis, fœnugræcum, & linum, & beta) & ex oleo dulci, atque melle, vel ex ſaccharo, aut melle roſaceo parati. Victus tenuis, liquidus, temperate calidus, atque humidus conveniet; à vino abſtinendum omnino, cujus loco aqua hordeata cum ſaccharo erit accommodata.

CAPUT. XI.

De medicamentis ad phlegmonen membranæ coſtas ſuccingentis.

PLeuritim affectum veteres dixerunt, à loco affecto, qui eſt membrana coſtas ſuccingens, pleura Græcis dicta: Hippocrates morbum lateralem vocavit, quod latera vexet; nam ea membrana præcipue in hoc affectu patitur; licet etiam in coſtarum muſculis internis hæc paſſio aliquando fiat, & aliquando in externis; ſed hic affectus exquiſita pleuritis non eſt, at ſpuria & notha vocata; ſola enim membrana hæc ipſa patiente fit hic affectus. Veteres variis modis hunc affectum definierunt, plærique vero dixerunt, eſſe dolorem vehementem interiorum lateris partium, cum febre acuta, atque tuſſi, cum qua variæ qualitatis humor excluditur. Innoteſcit hæc ægritudo primo ex dolore oborto in altero thoracis latere, vel in utroque, aliquando uſque ad jugulum, vel ad ſpatulam perveniente, brachium (ut Aurelianus notavit) etiam attingente, vel inferius ad hypochondrium itidem perveniente, plærumque uni parti affixo, aut non ſtabili, in exquiſita pleuritide punctorio, & in ſpuria tenſivo: tuſſis quoque una adeſt, & difficultas reſpirandi, cum ſputorum excretione; ſputa vero aliquando cruen-

ta, aliquando flava, vel pallida, aliquando pituitosa & aliquando nigra vel æruginosa apparent. Quæ plærumque quarta die conspici solent, & aliquando tardius, cum his omnibus adest febris acuta, continua, quæ solet alternis diebus accessionem habere. Pulsus durus, inæqualis suo percussu pressuram notans, in hoc morbo percipitur. Duplex est hic affectus, exquisitus, qui sectarum omnium consensu Medicorum fit à phlegmone membranam costas subcingentem internam invadente, à sanguine tenui bilioso facta: & non exquisitus, ubi à crudis, crassisque humoribus, non membranam (quando hi præ crassitie ipsam ob venarum angustiam inflammare nequeant) sed musculos intercostales internos, vel externos afficientibus, in ipsisque stricturam seu adstrictum affectum inducentibus. In hoc affectu dolor tensivus est, non ita acutus, neque febris ita acuta existit, ut in exquisita observatur, in qua dolor (ut etiam dictum est) punctorius, & vehemens percipitur; febrisque itidem acuta. Mirum est, quod Aurelianus & alii diarrhœam tanquam symptoma pleuriticorum meminerint, ex quo ipse putat, quandoque hunc morbum à fluxu fieri potuisse, & hoc non sine errore, cum pleuritis omnis sit morbus adstrictus; de quo symptomate alii quidem vel etiam ex Dogmaticis non meminerunt; solet hic morbus grassari in vere, vigente aquilonia constitutione, atque non raro oboritur à potu aquæ gelidæ post exercitium, nec non etiam à vini potu, si postea quam corpus præ exercitio plurimum incaluerit, ebibatur. Hunc affectum persanandum speramus, si dolor mitis, febrisque atque tussis non admodum vehemens sit, & quod expuitur, cito prompteque sine dolore excludatur, quod quidem aut cruentum est, aut flavum & (ut Hipocrates expressit) excretioni admodum permixtum; aut denique concoctum, scilicet album, leve, æquale: quandoque septima die, plærumque decima quarta humor phlegmonen faciens coquitur, atque expuitur per tussim; aliquando vero diem vigesimam etiam attingit. Nisi vero intra hoc tempus humor expurgetur, aut suffocat, aut in pus versum empyema facit. Unde quo citius sputum apparet, eo morbum breviorem præsagit,

Hippoc. 5. aph. 8.

git. Galenus ait: si circa initia statim in morbo laterali sputum appareat, morbum breviat: si vero postea appareat, ipsum producit; primum in pleuriticis humor tenuis tussi excernitur, mox crassior, tandemque concoctus, qui si die tertia, aut quarta excerni incipiat, morbus ultra diem septimam non perdurabit; si critica sanguinis excretio apparuerit, & copiosa, vel alvi dejectio, vel per urinam crassum sedimentum copiosum exierit, salutem præsagit; aliquando enim sputa suppressa Medicos fallunt, qui exitium exinde futurum timent, cum tamen sæpius humore per urinam plurimo excreto, plures serventur. Bassani in Æde Hermetis Forcaturæ juvenis plutritica cum pessimis sputis omnino suppressis, quo pulsus intermittens fuit, materia per urinam die quinta excreta, evasit. Contra pleuritim vehementem, atque sævam judicabimus, in qua opposita symptomata observabuntur, utpote si dolor vehemens fuerit, assiduus, vel utrumque latus tenens, aut alteri affixus, nullatenus remittens, neque medicamentis cedens: præterea si & febris acuta sit, & vehemens, & tussis fiat admodum molesta, sicca, vel in qua cum magna difficultate expuant, ægroti: vel etiam si tarde sputum appareat, pravumque sit. Dictum est, quod pleuritici ni spacio quatuordecim dierum, vel ad plus viginti probe per tussim expurgentur, ipsos aut suffocatum iri aut in empyema malum verti. Siccæ pleuritides idcirco maxime damnantur, de quibus Hippocrates dicebat in epidemiis: *Multi infestabantur arida tussi, nihilque excreabant.* Hoc crudissimum morbum ostendere, coctuque difficilem, atque fore diuturnum, vel lethalem decernit. Prava quoque ea pleuritis est, in qua aliquid excernitur, vel cum dolore, aut dolorem non levans, & cum magna quidem difficultate, omniumque maxime (quod suapte natura pravum est) cruentum, vel flavum, vel sincerum excretioni non probe permixtum; vel album, crassum, viscidum, merum, pituitosum; hoc enim sputum in pleuritide solet esse lethale, quod nobis sit indicio nihil humoris phlegmonen foventis expurgari, sed totum intus cohiberi. Quæ sputa nos abhinc plures annos vidimus in pleuritidibus, quæ pestilenter grassabantur, quæque omnes tertia

In 5. aphor. 12.

In 1. epid. com. 1. tex. 12.

Galen. in 2. de crisib. c. 10. & 1. aph. 10.

vel quarta vel ad plus ſeptima die ægrotos interimebant: peſſima ſunt, ſputa æruginoſa, nigra & livida, hæc cum malis ſignis, certum exitium portendere ſolent, hiſque etiam non minoris periculi videntur, verſicoloris atque varia. Denique non minus prava ſunt ſputa omnia, quæ nedum dolorem, tuſſim, febremque levant, ſive non diminuunt, at quinimo magis ſymptomata augent, atque febrem. Pleuritis aliquando tranſit in pulmoniam, Græcis peripneumoniam vocatam, quæ (auctore Hippocrate) affectus eſt periculoſior, quippe quod vires prælangueſcentes offendat. Indicia hujus affectus in pulmoniam tranſeuntis erunt, ſi ægrotis pejorantibus dolor miteſcet, & jacendi poſitio ex parte affecta reddatur facilior, aucta reſpirandi difficultate, atque aucto genarum rubore, pulſuque molliori reddito. In pleuritidis curatione, primum victus ratio præſcribenda eſt, quæ erit, ut ægroti in aëre lucido, calido maneant, ſupinique in lectulo molli decumbant, cibus ſit tenuis actu calidus & humidus; cujuſmodi eſt ptiſanæ cremor dilutus, cum tertia parte lactis è ſeminibus melonis expreſſi, atque modico ſacchari candidi: bis in die cibum aſſumant, nonnulli adjungunt luteum ovi ſorbillum cum ſaccharo. Ægyptii, & Arabes exhibent aut juſculum è furſuribus triticeis, aut hordeaceis cum ſaccharo, vel lac variorum ſeminum cum ſaccharo candido violaceo ex aqua hordeacea vel ex juſculo pulli expreſſum ægrotis ſufficere exiſtimant, at de his cibis in libris de Medicina Ægyptiorum nos ſatis egimus; pro potu aqua hordeacea non frigida cum ſaccharo, vel cum julep violato erit opportuna; ſed jam ad medicamenta, quibus hic affectus tollitur, deſcendere eſt opus; qui cum ex adſtrictis ſit morbis, merito laxantibus utendum erit. Non poſſum non magnopere Aurelianum admirari, qui viſus fuerit pleuritim & à fluxu fieri voluiſſe, eo fortaſſe argumento, quod huic morbo fluor ventris ſoleat aliquando complicari, cujus quidem ſymptomatis nulli veterum, recentiorumque Medicorum meminerunt; forte Aurelianus in Africæ locis, in quibus conſtat Medicinam feciſſe, ventris cum fluore morbum lateralem ferequentius graſſari (etſi hoc ſymptoma ex pathognomonicis non ſit) obſervavit; ſed

ad

ad rem redeo, & dico ſemper hunc morbum adſtrictum eſſe, nunquam à fluxu laxove fieri, licet ei alterum quoque morbum, qui ſit laxus, poſſe nonnunquam conjungi, negandum non ſit. Quo merito in hoc affectu laxantium uſus erit ad medendum opportunus; ſi vero lateralis morbus vehemens, magnuſque fuerit, majoribus quoque laxatoriis opus erit, inter quæ præcipuum locum habebit phlebotomia, quæ virium robore permittente, continuo morbo incipiente ex oppoſito latere atque jam incepto ex eodem, ſecta vena interna erit facienda, præmiſſo clyſtere laxatorio, vel medicamento leniter purgante, ut eſt caſſia cum ſaccharo ad unc. iß. vel ſeri lactis lib. iij. cum uncia caſſiæ, vel tribus mannæ electæ: quantitas ſanguinis detrahenda ex virium ſtatu conjicitur; à multis damnatur quæ fit ad animi deliquium, quod vires nimium reſolvat; etenim in thoracis partium phlegmone expugnanda, robur virium (auctore Galeno) maxime requiritur. In pueris ſat erit ſanguinem miſiſſe ex cruribus ſcarificatis, vel ex adhibitis ſpatulis atque dorſo cucurbitulis cum ſcarificatione. Hippoc. dolore petente, ſcilicet vel claviculam; vel mammam vel brachium attingente, ſanguinis vacuationem laudavit, & deorſum ad hypochondria eodem dolore vergente purgationem elleboro, aut peplio moliendam ſtatuit. Quod & Methodici, & complures etiam Dogmaticorum damnarunt, purgationique ſanguinis evacuationem merito plures prætulerunt; convenient tamen purgantia, vulgo lenientia vocata, ſcilicet poſt detractum ſanguinem, vel primo die antequam fiat phlebotomia; eadem ſuperius præſcripta convenient, ſcilicet, aut pulpæ caſſiæ Abiſſinæ uncia & ſemis cum ſaccharo, vel ejuſdem uncia cum ſeri lactis caprilli lib. ii. vel prædictum ſerum cum ſyrupi roſacei laxativi, vel mannæ electæ unciis tribus. Deſcendimus modo ad medicamenta cum interna tum externa ad hunc affectum tollendum accommodata. Et ab externis exordientes dicimus Hippocratem Methodicis maxime faviſſe viſum, cum is ſtatim lateri affecto fomenta adhibenda voluerit; ipſe enim in lib. 4. de vict. rat. in acutis ita habet: *Lateris dolorem ſive is per exordia fuerit, ſive poſtea obortus ſit, tentare calidis fomentis diſſolvere, non ab re exiſtit.*

Gal. 3. prorrh. com. 4. meth. c. 5.

In lib. 2. de vict. rat. in acutis tex. 11.

Tex. 1.

Tex 2. *ſtit*. Quæ fomenta etiam ita expreſſit, dicens: *Fomentorum calidorum probatiſſimum eſt aqua calida, vel in utre, vel in veſica, vel in vaſculo aut æneo, aut teſtaceo poſita*; & Galenus quoque in commento hujuſmodi medicamenta laudavit; *nempe* (ait) *fomenta calida cutim ipſam ad perſpirationes rariorem efficere, phlegmoneſque ſanguinem tum tenuare tum per halitum digerere conſueverunt*. Quæ ſi facta fuerint, non ſolum ſanguinis aliquid evacuabitur, verum quoque & affectæ, quæ minus diſtenduntur, partes mitius exinde & manſuetius dolebunt. Itaque medicamenta laxatoria exterius erunt adhibenda. Hippocrates etiam per initia nulla prægreſſa evacuatione hujuſmodi præſidia tentanda eſſe exiſtimavit. Conſultius vero & tutius præmiſſa ſanguinis vacuatione adhibebuntur. Ad hoc igitur aptiſſima erit aqua dulcis calida ſpongia excepta, & expreſſa, aut molli lana, aut veſica eadem ſemiplena adhibita, vel ex aqua dulci decoctum, fomentumque ex chamomelo, althæa, aut ex meliloto, aut ex ſeminibus fœnugræci, vel lini, vel ex horum multis vel ex ſimilibus aliis paratum; hydrelæum etiam eodem modo utiliſſime vel veſica exceptum vel ſpongia ad ponitur; inunctiones quoque juvant ex oleis dulcibus calidis, ſed præſertim ex amygdalino, chamomelino, liliaceo, & irino, & adipes quoque pingues & dulces, oſſium animalium humidorum medullæ, ut ovinæ, porcinæ non minus ſunt utiles, & ſimiles aliæ; ex his atque ex aliis parantur linimenta, ut (exempli gratia) accipiendo unguenti dialthææ unc. ij. & ipſum cum oleo amygdalino dulci recenti diſſolutum calidum dolenti lateri adhibent. Ad idem accipe mucaginis, althææ radicis in aqua decoctæ, ſeminum fœnugræci, linu, œſipi, ſingulorum ſemunciam, olei amygdal. dulcium recentis unciam. Miſce ut fiat linimentum, quo calido pars dolens perungatur. Non minus poſtea utilia erunt cerata ex iiſdem parata, ſcilicet ex oleo dulci, polline fœnugræci, aut althææ, aut tuſo meliloto, mixtis adipibus ſeu pinguedinibus. Aurelianus, quod antiqui diateſſarum vocabant, commendavit, nimirum, quod fit ex cera, reſina, terebinthina, iride illirica pulverizata atque pice. De internis vero medicamentis idem quoque erit faciendum,

dum, ſcilicet laxatoria per os erunt aſſumenda. Antiqui mulſum familiarius habebant, cujus quidem poterit exhiberi ſingulo mane ad quatuor uncias; dabitur etiam utiliſſime medicamentum (vulgo ſerapium dictum) quod exempli gratia ita parabitur. Accipe foliorum malvarum, althææ, violarum communium, an. p. ij. ſeminum hordei, fœnugræci, lini an. unc. i. radicis liquiritiæ raſæ, & contuſæ unciam; aquæ communis libram; bulliant quoad pars tertia abſumat: & percolatum decoctum iterum parum ebulliet cum mellis uncia; & dabitur bis in die calidum, mane, & veſperi ante cibum per horas quatuor, aut dabuntur prædicti decocti, ſcilicet abſque melle, unciæ quatuor, cum ſyrupi violati uncia, & ſyrupi de liquiritia ſemuncia. Antiqui familiarius dabant ſuccum ſem. fœnugræci cum melle quod poterit nunc dari cum ſaccharo candido. Aurelianus ad hunc ſuccum parandum, per duos dies ſemen fœnugræci in aqua ſimplici, quam aquam, priori affuſa atque nova addita ſæpius renovabat, coquebatque donec color vireſcebat, quem mixtum cum melle dabat. Recentiores ſumma cum utilitate ubi præſertim ſputum cum difficultate expuitur, vel retinetur, hydrelæum ex aqua ſimplici, & oleo amygdalino dulci recentiſſimo paratum, vel prædicti olei calidi cum ſaccharo uncias quatuor vel uſque ad ſex propinant. Alii non minori cum utilitate exhibent aquæ chamomeli uncias quatuor cum ſacchari optimi ſemuncia. Nos vero damus aquam ſtillatitiam paratam ex radicibus althææ, liquiritiæ, & ex ſeminibus fœnugræci, lini, hordei, in aqua chamomeli maceratis, cum ſaccharo. Ægyptii varia genera potionum, quas maſtahaleb vocant, in hoc affectu uſurpare ſolent, idque ſummo cum ægrotantium commodo. Haſce vero omnes nos accurate deſcripſimus & docuimus in libris de Medicina Ægyptiorum ſecundæ editionis. His medicamentis addimus uſum clyſteriorum itidem laxatoriorum, vel leniter purgantium, de quibus ſupra diximus.

CAP.

Caput XII.

De medicamentis ad pulmoniam pneumoniam vocatam phlegmonen.

EX rheumatiſmo, anginæ & pleuritidis humore ad pulmonis ſubſtantiam decumbente non raro oritur ille affectus quem Græci peripneumoniam, & latini pulmoniam vocarunt, nimirum à pulmone læſo ita dictus. Herophilus tumorem eſſe in toto pulmonis corpore ſtatuit, Aurelianus addidit cum febre, Soranus cum rheumatiſmo; ex quo Aſclepiades fortaſſe hunc affectum tumorem cum ſolutione (perinde ac dixiſſet mixtum eſſe ex adſtricto & ex laxo morbum) appellavit; ſed prudentius quidem Soranus tumorem non cum ſolutione, at cum rheumatiſmo, dixiſſe viſus eſt; namque ea humoris excretio, quæ per tuſſim fit, ſolutio ſive morbus laxus non eſt, cum hæc ipſa per tuſſim expurgatio nedum cohibenda, at quinimo, ut peripneumonici ſanentur, fovenda, atque adjuvanda ſit, neque enim omnis excretio morbum laxum facit, ſed illa duntaxat, quæ immoderatius profluit, corporaque ægrotare facit. Merito itaque tumorem cum rheumatiſmo, ſeu cum ſolutione, quæ morbus laxus non eſt, Soranus eſſe ſtatuit. Aurelianus vero hunc affectum ſtricturam vehementem pulmonis atque acutam cum ſputo, ſiti, febreque acuta, vocavit. Dogmatici itidem phlegmonen pulmonis cum tuſſi, ſputis, reſpirandique difficultate atque cum febre acuta eſſe tradiderunt. Itaque in hoc affectu adeſt primo febris acuta & vehemens, tuſſis moleſta, cum ſputis cruentis, flavis atque ſpumoſis, reſpiratio difficillima, ita ut ſuffocari videantur, unde ſupra latus difficilis ſit jacendi poſitio, doloroſa gravitas atque pondus in thoracis partibus anterioribus: Alii addunt eos, qui hoc malo vexantur, gravedinem pectoris, & dorſi, & laterum ſentire, & cum in lateribus jacent, præfocari, ſupinoſque ſemper decumbere, vel rectos ſedere; maxillæ rubent, oculi pleni, palpebræ tumentes, in facie ardorem ſentiunt, ſitiunt, plurimum aërem haurire deſiderant, non minus in ipſis adeſt frigidi potus deſiderium Pulſuſque erit vehe-

hemens, mollis, inæqualis, atque respiratio frequens & magna, itidemque inæqualis. Hoc malum plus periculi, quam doloris, habet, & multo plus si pleuritidi successerit. Idem fere erit ipsius prognosticum, quod de pleuritide dictum est. Minus periculosa erit, ut Hippoc. tradidit, in qua screatio flava non multo permixta sanguine inter initia excernitur, hancque esse admodum salutarem si septimo die expui cæperit, affirmavit, & minus esse securam, in qua tardius hujusmodi screatio apparuerit. Quo merito dixerat etiam: *screatio in omni dolore, qui affligat circa pulmonem & costas, cito prompteque excreetur, necesse est.* Itaque si cito screatio ea inceperit, & cito crassior, meliorisque coloris reddatur probeque pulmo expurgetur, salutare erit; & cito morbus finietur. Hippocratem dixisse constat brevissimam esse, quæ septem diebus, & brevem quæ quatuordecim per tussim expurgatur, longissimam, quæ diebus duabus & viginti absolvitur; ni recte hoc tempore pulmo expurgetur, aut humor phlegmonen faciens suffocat, aut in pus phlegmone versa, empyema inducit. Quandoque vero pulmonios copiosa hæmorrhagia critica sanat, & aliquando, alvi dejectio biliosa, & spumosa, vel copiosa urina, in qua plurimum crassæ materiæ expurgatur. Reliquum prognosis in hoc affectu ex pleuritidis prognostico (quod idem fere omnino videtur) deprehendes. Curatur vero hæc phlegmone, iisdem fere medicamentis, quibus pleuritim sanari diximus. Quod inter alios ex veteribus Medicis Heraclides Tarentinus confirmavit. Itaque si tempus concedet, poterit prima die leniens laxatorium exhiberi, cujusmodi erit, cassiæ catharticæ uncia, vel uncia & semis, cum saccharo candido vel in potione cum decocto rerum pectoralium, aut ex sero lactis; aut propinabitur medicamentum, quod accipiet syrupi rosati solutivi, violati an. unc. i. mannæ electæ unc. ij. cum sero lactis fiat potio & superbibantur seri lactis caprilli clarefacti libræ duæ; ni morbi natura acutissima permittat hanc præmitti alvi laxationem, præmisso clystere laxatorio simplici scilicet ex decocto malvarum, althææ, mercurialis, violarum, ad libram, & ex olei dulcis unciis quatuor, & mellis ros. simpl.

In 2. prog. tex. 50.

Tex. 41.

unciis tribus; si vires permittant, secta vena interna dextri cubiti si in dextro latere, vel sinistri si in sinistro major doloris molestia erit, sanguis educatur, ea quantitate, quæ viribus, & etiam copiæ sanguinis conveniet; viribus vero fractis & debilitatis cavendum erit ab omni sanguinis vacuatione, unde in ea pulmonia, quæ vel ab angina, vel a laterali morbo fit, sanguinis non esse opus vacuatione, graviores Medici senserunt; vel si illud erit agendum, cucurbitulis solummodo cum scarificatione scapulis & dorso appositis, aut à cruribus scarificatis erit mittendus. Fomenta laxatoria, & spongiarum evaporationes ex aqua calida, ex oleo dulci, hydrelæo, & ex decoctis laxatoriis, & ad pectus, & ad dorsum, & ad latera adhibitæ maxime convenient; quæ eadem erunt, quæ à nobis in pleuritidis curatione præscripta fuerunt; itaque eodem modo, iisdem propemodum medicamentis hic affectus erit tollendus. Aliqui ex internis medicamentis maxime commendarunt, decoctum cum mellis modico ad uncias quinque singulo mane calidum exhibitum, quod paratur ex foliorum tussilaginis, malvarum, althææ, chamomeli, an p. ij. ex seminibus lini, fœnugræci, anethi, an. unc. ß. & ex radicis liquiritiæ recentis minutim incisæ, iridis siccæ, heleniique an. ʒ. ij. decoquantur in aquæ lib. ij. quoad tertia pars absumatur; atque iterum percolatum decoctum ferveat cum mellis uncia & semis: oleum quoque calidum utiliter cum pleuriticis, tum pneumonicis propinari auctor est Aurelianus lib. 5. chronicor. cap. 8. Ex externis quoque balneum, in quo semel in die totum pectus immersum maneant, aut ex decocto calido pro fomentis in altero capite præscripto, aut ex simplici aqua calida, vel oleo dulci, aut chamomelino, utilissimum erit, potissimumque evacuato corpore, atque etiam lenitoriis purgantibus nuper præscriptis, aut mollibus laxatoriisve clysteribus ventre exonerato, atque laxato; eadem itidem victus ratio conveniet, qualis fuit in pleuriticis à nobis præscripta.

CAPUT. XIII.

De medicamentis ad phlegmonen septi transversi.

NUnc descendimus ad plegmonen illius musculi, quem Plato diaphragma, Hippocrates aliquando διαφράξιν, aliquando respiratorium ventris, & aliquando etiam φρένες appellavit; quo postremo nomine, scilicet phrenes, Philosophi, Poetæque itidem hanc partem corporis familiarius intellexerunt; quod aut prudentiæ sit particeps, aut mentis sit domicilium; (siquidem φρὴν mentem omnes nominarunt) idcirco phrenes dictus est, vel quoniam ob miram ejus cum cerebro sympathiam, phlegmone vexatus repentinum, continuumque delirium concitat. Negavit tamen Hippocrates in libro de morbo sacro, quod quicquam ad prudentiam hic musculus conducat, ita dicens: *Præcordiis fortuitum nomen & per consuetudinem impositum est, non ex rei natura, neque enim quam vim habeant præcordia ut sapiant, & intelligant ego unquam novi.* Verumenimvero cum palam ab omnibus deprehensum sit, hoc musculo inflammato continuo phreniticos fieri, quippe perpetuo deliros cum continua acutaque febre; quo hic affectus idcirco phrenitis sympathica ex diaphragmate, septove transverso dictus est, complures merito æstimarunt hunc musculum esse mentis domicilium, quo inflammato mens quoque turbetur, & lædatur. At hoc quidem unum non possum non vehementer admirari, scilicet, quod ex ejus musculi phlegmone delirium fiat continuum. Neque me latet, plærosque in mirabilem ejus cum cerebro & membranis societatem libenter retulisse hunc affectum. Quam rem non video liquido constare, quando & hepar & ventriculus & uterus in mulieribus miram hanc partium habeant societatem, attamen ipsis phlegmone obsessis haud continum delirium fit. Itaque videtur, istud in aliam causam referendum, & fortasse in particularem illiusce musculi proprietatem, vel quod ipso musculo inflammato per nervos venas atque arterias cerebi membranis magna noxa communicetur, à qua delirium continuum excitetur; etenim cum ea magna læ-

ſio à diaphragmate phelgmone obſeſſo communicata, quoad phlegmone reſolvatur, continuet, haud mirum erit, delirium exinde obortum ſi itidem toto illo tempore duret, perpetuumque ſit. Erit igitur hujuſce muſculi ſtrictura, aut juxta membranam, pleuram dictam, qua pars ſuperior diaphragmati conſtat, aut juxta alteram poſteriorem, quæ peritonæi eſt, aut juxta carnoſam ejuſdem muſculi ſubſtantiam oborta ex aliquo humorum ſuperfluentium, aut ex multis ſimul mixtis. In hoc affectu, ut Hippocrates ſentit, dolor ejuſdem loci ſi tangatur, ſentitur, eſtque ſimul phrenitis, de qua re ita ſcripſit: *Phrenitides etiam ex aliis morbis naſcuntur, atque hæc quidem ægros pati contingit, de dolore conqueruntur diaphragmatis, ita ut ſe contingi non ſinant.* Itaque cum dolore diaphragmatis delirium continuum atque febris acuta itidemque continua obſervatur. Hæc vero phrenitis ſympathica eſt, diſtinguiturque ab idiopathica tribus præſertim ſignis, ſcilicet, reſpiratione, voce, atque hypochondriorum contractione: Namque in ſympathica vox acuta eſt, in idiopathica gravis, reſpiratio parva & frequens, in idiopathica magna & rara; atque in diaphragmate ſtrictura laborante continuo ſcilicet per initia intro ſurſum ipſum retrahitur, ſecumque peritonæum adducit, & cum ipſo retrahuntur hypochondria, hepar, lien, ventriculus, viſceraque omnia per ſimpathiam; hincque in ipſis hypochondriorum introſurſum ſtatim in principio revulſio obſervatur, nequaquam vero cerebro inflammato ſtatim in principio introſurſum hypochondria contenduntur, tametſi poſtea à cerebro diaphragmati læſione communicata, ſurſum retrahantur. Morbus hic eſt adſtrictus, magnus & acutus, maximeque, quod pars læſa cordi ſit vicina, periculoſus; ſpes vero ſalutis erit, ſi æger facile fert morbum, non admodum difficulter ſpiret, neque multo magnoque dolore divexetur, deliririumque mite ſit; ſolet etiam hæc phlegmone copioſo aliquando ſudore calido ex toto corpore judicari, vel hæmorragia ſanguinis, vel alvi dejectione, aut urina copioſa; his vero contra ſe habentibus malum erit lethale, præſertimque ſi ægroti magno acutoque dolore perpetuo conflictentur, difficillime reſpirent, delirio perpetuo

at-

atque ferino agitentur, maximaque sit hypochondriormu introsursum retractio, & febris assidua, vehemensque admodum sit, ægrotique anxii, inquieti, vigiles & admodum angustiosi appareant. Qui hoc morbo laborant, in loco lucido calido collocandi sunt, in potu à vino omnino abstineant, aquaque hordeacea, aut stillatitia ex sunco cum julep acetoso utantur; aut jure aquoso pulli parvi gallinacei absque sale; utanturque victu tenuissimo, qualis phreneticis & pleuriticis præscriptus est: si alvus non laxa sit, clyster injiciatur mollitorius, ex decocto malvarum, violarum, mercurialis, atque ex oleo violaceo, vel amygdalino dulci, aut communi dulci ad uncias quatuor, cum mellis rosati simpl. unciis tribus, vel sacchari rubri geminis unciis; aut per os laxatorium leniens vulgo dictum exhibeatur, cujusmodi erit cassiæ Abissinæ substantia ad unc. iß. decocto malvarum althææ, vel fœnugræci dissoluta, aut exhibeatur eadem cassia cum saccharo in bolis, vel potio parabitur ex syrupi rosati laxativi unc. iiij. cum sero lactis caprilli clarefacti, & superbibant ægroti ejusdem seri lib. II. si morbus sit acutissimus, præmisso clystere præscripto, aut simili, virium robore permittente sanguinis ea quantitas evacuabitur, quam ætas & cœlum permiserit, quod placitum non repugnat Methodicorum placitis, qui negant ætates, cœlum & similia simpliciter, sanguinis vacuationem indicare, ad ejusdem vero vacuationis quantitatem metiendam illarum causarum cognitionem haud esse spernendam. Qui sanguis aut secta vena interna è directo partis afflictæ dolore posita, in cubito scilicet primo ex illius brachii vena secta; ubi vero dolor vel mediam partem diaphragmatis tenuerit, ex dextro primo sanguis evacuabitur, & in altera die ex sinistro brachio eadem secta vena denuo viribus permittentibus modicum sanguinis detrahetur. Cruribus quoque scarificatis facta sanguinis evacuatio erit itidem utilissima in iis omnibus, qui hoc malo laborant, omniumque maxime in pueris, in mulieribus atque in corporibus albidioribus, quæ abundant sanguine tenuiori; præmissa universali hac sanguinis evacuatione, etiam ea erit utilissima quæ fit sanguisugis hæmorrhoidalibus venis adhibitis. Tandem etiam hypo-

chondriis adhibitis cum ſcarificatione cucurbitulis ſanguis detrahendus erit. Poſt primam ſanguinis evacuationem, præſtabit interim vel clyſteriorum nuper præſcriptorum uſum exercere, aut lenitorio laxatorio aliquo interim alvus erit laxanda. De internis, convenient decocta laxantia, cujuſmodi erunt aquæ ſtillatitiæ chamomeli, althææ, vel malvarum, vel fœnugræci, vel meliloti, vel ſem. lini, aut ex ipſis in aqua fluviatili parata decocta, aut ſi calor intus fuerit admodum æſtuoſus; aqua ſtillatitia endiviæ, vel ſunci, vel malvæ, vel oxalidis vel alterius herbæ refrigeratoriæ facultatis, actu tamen calida propinabitur ſingulo mane & veſperi ante cibum ſpacio horarum quatuor ad uncias quinque: aut decoctum ex iiſdem vel ex ſimilibus paratum actu itidem calidum dabitur; ſi dolor vehemens acutuſque fuerit, hydrelæum ex aqua chamomeli, vel althææ, vel fœnugræci, & ex oleo vel chamomelino, vel amygdalino dulci paratum, calidum epotum erit utiliſſimum; & aliquando oleum amygdalinum dulce, vel de althæa, vel chamomelinum, vel de ſeminibus lini erit calidum exhibendum. Pro externis, fomenta ex decocto chamomeli, fœnugræci, althææ, meliloti, & ſimilium actu calida, aut veſica, aut ſpongia ſuſcepta adhibebuntur, vel aqua fluvialis calida, ſpongia ſuſcepta atque expreſſa calida appoſita; inunctiones itidem ex irino oleo, chamomelino, amygdalino dulci ac recenti erunt accommodatiſſimæ; inter alia olea, oleum de floribus cyclaminis eſt in magna exiſtimatione habitum, ſi eo hypochondrium dolens, actu calido inungatur; lilinum, irinum atque cicinum eodem modo laxando phlegmonen digerunt, partemque phlegmone adſtrictam laxant.

CAPUT. XIV.

De medicamentis ad phlegmonen hepatis.

HEpatitim vocant phlegmonen, quæ hepar occupat, quæque fit in tota hujus viſceris ſubſtantia, aliquando vero pars gibba, & aliquando cava ſimave dicta plus à phlegmone patitur. Hæc deprehenditur à dolore in dextro hypochondrio

ten-

tensivo juxta costas spurias, (cum quadam illiusce partis gravedine) aliquando ad jugulum & ad scapulam protenso, qui non nisi in magnis gibbæ partis phlegmonis observari solet, in qua parte calorem quoque non obscurum sentiunt. Adest quoque in dextro hypochondrio tumor figura rotundus, qui maxime tactui innotescit; gibba illiusce visceris phlegmonen, & magnam quidem patiente, febris adest continua atque acuta, aliquando etiam ardens (ubi phlegmone erysipelatodes est) siti vexantur, lingua primo rubra apparet, & mox nigrescens: tussis exigua, in qua nihil expuunt, quæque rara est, scilicet ex intervallis, atque respiratio quoque parva est, & frequens, cum pulsu itidem duro inæquali, quadantenus serrato, sed minus duro quam in pleura sentiatur. Nauseabundi sunt, & vomunt bilem aliquando synceram, rubram, & nonnunquam etiam postea quæ æruginis colorem habet; alvus cohiberi, & color totius corporis in ictericum mutari solet. Ubi vero pars cava plus patitur, cibi fastidium majus adest, & magis nauseabundi fiunt, & magis vomunt, atque siti inexhausta fere ardent. Minus tussiunt, & minus difficulter respirant, dolor minus excruciat, & minus tumor in hypochondrio tactui innotescit, atque deprehenditur; contra si gibba plus afficiatur, dolor respirando magis excruciat, tussis, & respirandi difficultas quoque major erit, & tunc si magna sit inflammatio, dolor ad jugulum & ad scapulam extendi solet. Omnis hepatitis plurimum illiusce visceris ratione impendit periculum; summe exitialis vero, quæ magna est cum febre vehementissima, doloreque assiduo & maximo, cum æstuoso calore, & inexhausta siti, icterico colore, atque etiam pejor est morbus (auctore Hippocrate in 7. aphor. 17.) si ipsam singultus subsequatur: mitior vero, quæ spem curationis pollicetur, ubi prædicta symptomata omnia sint mitiora atque leviora. Hepate itaque strictura laborante, ab ejusdem visceris tumore, à sanguine vel à bile, vel ab aliis humoribus concitato, præsidia laxantia nobis ad medendum indicabuntur. Itaque primum præscripta victus ratione eadem scilicet, quæ in septo inflammato convenire dictum est, præmisso clystere laxativo simplici alias expresso, vel cui addita sit cassiæ

ca-

catharticæ uncia, virium robore permittente ſanguis mittendus erit, vena dextri cubiti hepatica ſecta; aut (quod maxime uſu veniet pueris, mulieribus, corporibuſque albidioribus) cruribus Ægyptiorum modo ſcarificatis; & poſtea utile quoque erit cucurbitulis dorſi partibus cum ſcarificatione appoſitis modicum ſanguinis educi; haud erit inutile alvum clyſteribus laxari, aut laxatorio pharmaco, quod leniter agendo excrementa in primis viis contenta educat; hujuſmodi erit caſſia Abiſſina ad drachmas decem vel duodecim in bolis aut in potione ex aqua ſtillatitia endiviæ diſſoluta; vel ſyrupus roſ. laxativus ad uncias quatuor ex ſero lactis, & poſtea ſuperbibendum erit ſerum clarefactum calidum ad libras duas. Deinceps quod pertinet ad interna medicamenta poterit ſingulo mane exhiberi actu calida aqua ſtillatitia chamomeli, vel meliloti, vel cichorii, vel malvæ, vel ex ipſis ſimul mixtis ad uncias quatuor cum modico ſacchari candidi; aut lac dabitur expreſſum in aqua chamomeli, vel meliloti, ex ſeminibus malvarum, althææ, portulacæ, endiviæ, melonis ad uncias quatuor, actu calidum cum modico ſacchari candidi. Ægyptiis hujuſmodi potionem, quam Maſtahalep vocant, familiarius frequentant, quam parant accipientes (exempli cauſa) ſeminum althææ, malvæ, fœnugræci an. ʒ. iij. ligni ſicci althææ minutim inciſi, ʒ. ij. liquiritiæ raſæ inciſæ, ʒiiij. contundunt in mortario & ex aqua chamomeli jus exprimunt, quod calidum cum ſaccharo exhibent. De externis vero medicamentis, eadem nunc utilia eſſe dicimus, quæ ad diaphragmatis inflammati uſum in altero capite recenſuimus, ſcilicet, fomenta ſpongiarum, evaporationes, cataplaſmata, & epithemata laxatoria. Contendit tamen Gal. olim contra Attalum Romanum Medicum Methodicum, quod nuda laxantia minime conveniant, ſed quæ ſolummodo mixtum habent medicamentum, facultatis ſubadſtringentis atque roborantis aliquid obtinens. De qua re ſuperius à nobis pro Methodicis ſatis fuit diſputatum.

Caput XV.

De lienis phlegmone ſananda.

ETiam lienem aliquando phlegmone vexari omnibus Medicis obſervatum eſt. Cujus quidem ſigna erunt, tumor in ſiniſtro hypochondrio, cum dolore, & calore, atque cum febre continua; ſentiunt etiam in eodem hypochondrio gravitatem & pondus; ſtrictura eſt hujuſce viſceris, ex tumore humoris plærumque melancholici, fæculenti craſſique oborta. Morbus ſane adſtrictus eſt, atque ſanabilis, cautius tamen uſu topicorum à Medicis agendum erit, ne affectus in ſcirrhum commutetur; hinc merito Galenus damnat medicamenta omnia vehementer calefacientia, cui affectui convenire cognovit, quæ vere laxatoria ſunt, cujuſmodi mediocriter calida & humida exiſtunt. Mirum eſt, quamobrem quidam celebriores Dogmatici voluerint, medicamenta debere non eſſe expertia alicujus facultatis adſtrictoriæ, roborationis gratia, cum, ſi quod eſt ex viſceribus, quod laxantibus gaudeat, hoc viſcus unum ſit, hæc maxime expetens, quippe laxari, quoniam à craſſitie humoris maxime pati ſolet. Ab humore enim hoc viſcus craſſo & frigido craſſefacto ac indurato, obſtruitur, intumeſcitque & aliquando ipſum inflammari contingit. Quis itaque uſum adſtringentium commendabit? An non hæc omnia tenuiorum humorum quoque digeſtionem prohibent? Quid de humoribus craſſis & frigidis, qui difficilius reſolvuntur, dicemus? Nonne ab uſu adſtringentium medicamentorum, & craſſiores reddentur, & difficilius reſolventur? Quare nuda emollientia, laxantiave lieni phlegmonoſo erunt maxime accommodata. Hæcque vel fomenta, vel epithemata, vel cataplaſmata, vel unguenta, vel inunctiones ſint, eadem prorſus erunt, quæ ad hepar inflammatum in altero capite adnumeravimus. Proinde tam interna quam externa eadem erunt. (Attamen cum extra tum intra medicamenta ad lienem habere oportebit majorem, quam in hepatite, incidendi extenuandique facultatem, ob humoris, quo lienis ſtrictura fovetur, craſſitiem tollendam) Idem

In l. 5. ſimpl. cap. 7.

profecto dicimus de ſanguinis vacuatione per venam ſectam; neque hæc evacuatio crurum ſcarificatione, vel cucurbitulis erit (quod ſanguis craſſus haud prompte his modis evacuetur) molienda. Sed de medicamentis ad lienis tumorem longe accuratius in libro decimo iterum agemus.

CAPUT XVI.

De phlegmone ventriculi ſananda.

VEntriculum phlegmone obſeſſum indicat dolor aſſiduus, cum tumore, gravitate, calore, atque febre continua adeſt & nauſea, & ſtomachi anguſtia; ſi vero à ſanguine bilioſiori hæc paſſio fiat, aderit febris ardentiſſima, ſitis inexhauſta, & calor in parte affecta vehementior. Quo morbo omnes ſtomachi partes affici poſſunt, oris vero ventriculi, quod periculoſior ſit, habet ſymptomata longe majora, & ſæviora. Morbus eſt plærumque lethalis, & non niſi qui maximo virium robore conſtant ab eo ſervantur, contra in iis, qui imbecilles ſunt, affectus eſt maxime exitialis. Cum itaque ventriculus ſtrictura ex phlegmone laboret, merito uſum habebunt præſidia laxantia, quæ ad aliarum partium eadem ſtrictura laborantium curationem faciendam nos & propoſuimus & conſideravimus. In quo affectu itidem primum victus ratione præſcripta, victuque præſertim inſtituto, qui erit ex iis cibis, qui ſunt etiam medicamenta; cujuſmodi eſt cremor ptiſanæ hordeaceæ cum ſaccharo, vel panis coctus in jure pulli ſine ſale alterati malva, althæa, boragine, fœnugræco, ova vero recentia ſorbilia ſunt aptiſſima, & ipſorum lutea ex jure prædicto diſſoluta cum ſaccharo erunt accommodatiſſima, & ad nutritionem, & ad curationem. Nonnulli laudant in principio, ut cum cibis admiſceantur ea, quæ habent facultatem adſtrictoriam & repellentem, ad phlegmones augmentum prohibendum, quod in principio faciendum erit & cibis & medicamentis leviter roborantibus intro tamen aſſumptis. Unde cibi & jura & potiones poterunt tunc temporis alterari aut oxalide, aut cichoreo, aut pentaphyllo, aut ſunco, aut plantagine, aut ſimilibus; per ex-

exterius vero usus adstringentium neque in principio neque in alio multo minus tempore erit admittendus: post principium vero sola laxantia ad digerendam phlegmonen, & stricturam erunt administranda. A vino plane eos abstinere oportet, cujus loco optimum erit jus stillatitium ex carne pulli parvi calidum, vel aqua stillatitia endiviæ, sunci, vel boraginis actu calida, vel hordei itidem aqua; quibus institutis, statim, viribus permittentibus, vena interna dextri cubiti secta mittendus erit sanguis, at præmisso clystere laxatorio simplici; reliquum vero curationis iisdem medicamentis laxatoriis cum internis, tum externis (quæ ad septum transversum, & ad jecur inflammatum fuere à nobis proposita) perficiendum erit, quæ ad evitandum tædium iterum non repetimus.

Caput XVII.

De ilei intestini atque coli phlegmone tollenda.

HOc malum Græci ileon & chordapsum appellarunt (etsi aliquibus visum sit hisce duobus nominibus duos quoque affectus distinctos significari) Latini volvulum, ileon, iliacamque passionem vocarunt. Aurelianus tormentum, Salimachus phragnon, Celsusque morbum tenuioris intestini vocavit. Galenus aliquando dicit volvulos seu ileos esse retentiones ciborum superfluitatum, quæ per alvum excernantur, qui affectus magna ex parte fiunt ex tenuium intestinorum inflammatione: aliquando vocat volvulos ileosve dolores vehementissimos in sublimioribus intestinorum partibus, graviter vomitionibus cruciantes. Aurelianus scribit: tormentum esse contortionem intestinorum acutam, atque perniciosam; unde passionem quoque stricturæ acutam & vehementem in tenuioribus intestinis obortam, addidit. Quod hoc malum morbus adstrictus sit, quod ne etiam Dogmatici Medici contendunt, quoniam in hoc affectu viæ intestinorum ita adstringuntur & clauduntur, ut nihil (auctore etiam Galeno) per alvum exeat, etiam si clyster acerrimus injiciatur, atque hoc unum esse ilei signum proprium atque inseparabile, ab omnibus Medicis observatum est. Præ-

Aurelianus in lib. 3. acut. cap. 17.

In lib. 3. aph. 26.

Gal. in 6. aph. 44.

Gal. in 7. aph. 10. cipua vero hujusce morbi signa, scilicet pathognomonica, quibus innotescit, Galenus ita expressit in epidemiorum commentariis: *Dignosces autem ipsos & ex vomituum assiduitate, & vehementia & quod neque potum continere possunt, atque adhuc magis quod nihil infra dejiciant, tormina autem & dolores commonstrant ubi hi superiores partes occupant*; quod si & stercus evomant (fieri siquidem hoc videtur) evidentissimum sit tibi signum affectorum tenuium intestinorum. Hæc Hippocrates expressit observata fuisse in muliere volvulosa. His autem signis pathognomonicis plura alia ab Aureliano addita fuerunt. Ait enim adesse vehementem inflationem ventris atque intestinorum, superpositæque cutis atque peritonæi. Alii dicunt tumorem in partibus sublimioribus intestinorum observari ad similitudinem chordæ convolutæ, unde convolvulus & ileon hic morbus dictus sit, doloremque idcirco nimium iliorum deprehendi, atque ossium pubis ad ilia usque, stomachi subversionem, & nauseam observari, salivarumque fluorem, sitim vehementem, spiritum densum, articulorum frigidum torporem, & consensu etiam vesicæ & officii ventris perfectam abstinentiam, retentionemque; pulsum itidem densum esse, singultum accedere, unaque & crepitus fieri à vento nihil relevantes, & si aliquid per clysterem fuerit injectum, aut non suscipitur ob immodicam stricturam, aut susceptum non retinetur, exitu negato, & si excernatur, erit mixtum pinguibus & spumosis; in mulieribus vero uterus sursum retrahitur. Vomunt humores crassos, viscidosque, ventriculo ejusque ori efficaciter adhærentes; ubi vero perniciosius atque exitialius ægroti hoc morbo vexantur, etiam stercus evomunt, pulsus concidit, corpus nigrescit, cum nimia linguæ asperitate. Passio hæc stricturæ in tenuibus intestinis constituta, plærumque à phlegmone ibidem oborta fit, & non raro ab obstructione stercoris sicci atque duri; sunt qui ex scirrho, abscessu & à quocunque quovismodo in intestinorum viis angustiam inducente hunc affectum posse concitari, voluerint, non minusque etiam ex ulcere eadem intestina occupante; ex externis vero causis hunc morbum excitantibus hasce esse ajunt, nempe assiduam ciborum corruptionem, præsertim multorum,

In lib. 3. sect. 2.

In 3. epidem. 2. tex. 6.

In lib. 3. acut. cap. 17.

va-

variorum, minime consuetorum, maximeque ex pinguibus carnibus cibos plurimum posse ad excitandum hunc affectum; non minus & quasdam plagas; vehemens frigus, frigidamque potionem acervatam, præsertim in iis, qui exudarunt, intestinum itidem in scrotum una cum stercore delapsum, venenumque haustum, hoc malum concitare. At signa nunc dicamus, quibus lethalem prorsus affectum, cujus remedio non est locus, deprehendamus. Paulus de his ait: *Qui enim hoc malo sunt oppressi, miserabili morte pereunt, ad vitæ finem stercus per os reddentes.* Hoc morbo olim Melchior Guilandinus, præceptor meus nunquam satis laudatus Patavii extinctus est. Hippocrates symptomata morbi istius lethalia ita complexus est, dicens: *Ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio; malum.* Namque in ileis (ut ait Galenus) nihil ad inferiora descendit. Vomitus autem non semper adest, sed solummodo quando exitiales sunt, & si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit atque singultiunt. Quidam vero desipiunt & convelluntur compatiente nervorum principio stomachi passioni. Quo vomentes sanari quidem non posse deprehenditur; ab omnique remediorum usu, si stercus quoque rejiciatur, cavendum erit; scribunt complures tunc temporis podicem usque adeo esse adstrictum, ut ne specilli extremum ingeredi queat. Alii vero, ut scribit Aurelianus; *memorant ventum per podicem redditum sine odore tetro perniciosum fore, & si fuerit odoris tetri salutem promittere*; in illis enim ob nimiam stricturam, tanquam liquatus spiritus purior excluditur; in his autem ob quandam laxamenti facultatem infectus exhalationibus stercorum excluditur. In hoc malo, quod adstrictum est, laxatoriis præsidiis est opus, & si dolor vehemens magnusve sit, magnis itidem laxatoriis, inter quæ cum phlebotomia præcipuum locum habeat, in iis molienda erit (quorum salus nondum plane desperata sit, scilicet priusquam vomitiones appareant) virium robore consensentiente ex vena interna dextri cubiti, clyster vero laxatorius ex decocto malvarum, althææ, mercurialis, violarum, fœnugræci, lini, althææque, itidem caulium & ex oleo dulci, atque melle rosaceo simplici. In potu convenient juscula pul-

Lib. 3. cap. 44.

In 7. aphor. 10.

Loco superius citato.

lorum parvorum, maſtahaleb ſuperius deſcriptum, aquaque ſtillatitia chamomeli, vel althææ, vel malvarum mane & veſperi ante cibum ad libram mediam, actu calida epota, hydrelæum quoque calidum, atque oleum etiam chamomelinum, vel amygdalinum dulce, & recens ad ſemilibram utiliſſime bibitur. Aliqui commendant chamomeli decoctum ex aqua paratum, vel anethi itidem, vel cimini decoctum. Alii in potu exhibent calidum hydrelæum, in quo radix althææ fuerit decocta; hæc & ſimilia in potu calida plurimum prodeſſe poterunt eis, qui ileon cum ex phlegmone, tum ex ſiccatis fæcibus patiuntur. Eodemque modo convenient externa, quæ ejuſdem ſint facultaris laxatoriæ, vel ſint fomenta, vel epithemata, vel unguenta vel cataplaſmata; ſpongiæ ex hydrelæo cum althææ radicis decocto actu calido imbutæ, expreſſæque hypochondriis, iliiſque atque toti ventri appoſitæ plurimum juvabunt: vel ex decocto chamomeli, fœnugræci, lini, althææ, malvarum, violarum, & ſimilium; utile quoque erit partibus tumefactis & dolentibus adhibere lanam mollem calido oleo chamomelino, aut amygdalino dulci, aut anethino, aut irino, aut lilino, aut ex ciclaminis floribus parato imbutam, inſeſſiones etiam calidæ ex iiſdem, vel hydrelæis, vel oleis, vel decoctis nuperrime præſcriptis (ſi totus venter immergatur, per horamque in ipſis morentur) ſummo cum ilioſorum commodo factitari ſolent. Quæ medicamenta omnes cum Dogmatici, tum Methodici adprime laudarunt; his adjungenda erit proba victus ratio, quæ quidem eadem profecto erit, quam in ventriculi phlegmone expreſſam fecimus. Unum addimus utiliſſimum eſſe clyſteriorum uſum, tum ex ſupradicto decocto, tum ex oleo, & melle; longe vero utiliores erunt, qui ex ſolis oleis vel chamomelino, vel anethino, vel amygdalino dulci, vel ex ſimilibus parabuntur. Nos meminimus quendam ilioſis doloribus vexatum, plane ſanatum fuiſſe, ex calido oleo amygdalino recentiſſimo copioſiori tum epoto, tum per clyſterem in ventrem injecto, atque exterius toto ventre ab eodem itidem copioſiori inuncto. A purgantibus abſtinendum, quod hæc & acrimonia phlegmonen irritando augeant, & quod in crudo morbo quicquam

uti-

utiliter educere prorſus à partibus ſtrictura vexatis nequeant; horum loco poterunt ſubſtitui laxatoriæ potiones leniendo ventrem ſubducentes; cujuſmodi erit caſſiæ Abiſſinæ pulpa ex ſero lactis, vel ex decocto althææ, malvarum, fœnugræci & ſimilium, vel ex jure pulli ſine ſale parato, vel ex aqua ſtillatitia chamomeli, vel althææ, vel malvarum diſſoluta; ſyrupus quoque ex laxatoria violarum infuſione, ſupradictis decoctis vel aquis diſſolutus erit utiliſſimus. Non minoris erit utilitatis ex compoſitis electuarium lenitivum vulgo vocatum eodem modo exhibitum; coli vero phlegmone nobis innoteſcit ex dolore continua & febre itidem continua, cum fæcum retentione. Quod malum iiſdem tollitur præſidiis, quæ nunc ad ileon meminimus.

CAPUT. XVIII.

De omento, meſenterio, atque de pancreate phlegmone vexatis.

PRovinciam difficilem aggredimur, tentantes primum cognoſcere, & poſtea ſanare phlegmonen, in omento, in meſenterio, atque in pancreate obortam. Quorum ſane viſcerum inflammatorum cognitio haud æque difficilis videtur, etenim omentum eo malo affectum facilius deprehenditur, majori vero cum difficultate, meſentereum, atque pancreas; cum hæc intus quam omentum magis ſepulta jaceant; hæc vero omnia viſcera ſæpius phlegmone, tumore, obſtructione atque aliis malis tentari, cuilibet Medicinam facienti notum eſt. Namque in meſenterio, & pancreate, quæ ſunt tanquam totius corporis ſentina, è jecore & è liene ſuperflua bilis utraque atque pituita per ramos venæ portæ, qui illuc deſinunt, deponuntur in glandulas, in quibus obſtructiones, tumores, atque phlegmonæ excitari ſolent; ſed jam ad phlegmonas, quæ fiunt in hiſce partibus, redimus, quæ cum omnes ſtricturæ paſſiones ſint cum febre, parum ſignis inter ſe invicem differre obſervantur, cum ipſarum partium ſubſtantia eadem eſſe videatur, ſcilicet membranoſa multo adipe complexa, quo membranarum & exi-

exiguorum nervulorum exiguus ſenſus prorſus hebeſcit, unde pars ſenſu omni caret, proindeque & doloris expers facta, nullam moleſtiam graviter ſentit. Itaque, ut ſigna proponamus, ubi meſenterium phlegmone obſeſſum eſt, aderit in ventre tenſio, cum gravitatis ſenſu, ciborum faſtidio, & cum febre levi ac lenta, continua tamen, abſque multa ſiti, & abſque gravibus ſymptomatibus, nec omnino ægrum proſternente, atque (ut Galenus auctor eſt) cum alvi dejectione liquida chyloſa, ſaniem quandam rubram in principio, qualis ab omni parte inflammata defluere ſolet, habente permixtam, quæ phlegmone concocta, craſſior fit, atque puri ſimilior, adeſt quinetiam cum his reſpiratio difficilis, ſcilicet frequens, inæqualis, ſed non parva, atque pulſus inæqualis & ſerrinus, qualis in omnibus partibus phlegmone vexatis obſervari ſolet, qui tamen exiguam duritiem etiam præ ſe ferat. Demum aderit quoque in lumbis dolorificus ſenſus, ſiquidem (quod meſenterii membranæ oriantur à ligamentis, quæ lumborum vertebras connectunt, & os ſacrum ilium oſſibus committant) membranis præ phlegmones tumore valde diſtentis, ligamenta vertebras connectentia trahentibus, neceſſario dolorifica tenſio ibi fieri debeat. Ceterum ad majorem hujuſce rei notitiam, pauca accuratius de tumore iſtius phlegmones, dolore, ventris gravitate, atque anguſtia in reſpirando, ſunt perſtringenda; & de tumore illud primum ſciendum, ſcilicet in qua parte ventris ſit deprehendendus, & an contactu & preſſu innoteſcat, vel citra preſſum atque quomodo ab aliarum partium tumoribus diſtinguatur; ſi de omento loquamur, profecto tumor ſeu tenſio in ſuperiore ventris regione uſque ad umbilicum deſinente, nimirum juxta hypochondria; erit tactu preſſuque perſcrutandus, ſiquidem ipſum omentum duplicem habet tunicam, ſcilicet ſuperiorem & anteriorem, illam à gibba parte ventriculi, atque lienis concava ortum ducentem, atque inferiorem & poſteriorem alteram, quæ à peritoneo ſtatim ſub diaphragmate ortum itidem habet; & (ut ſcribunt Anatomici) ipſum imo ventriculo & ſuperioribus inteſtinis obtenſum raro in homine infra umbilicum deſcendit; merito ipſum tumorem, in hypochondriis tactu, preſ-

In lib. 5. de loc. affec. cap. 7.

pressuque perquirendum esse, dictum est. Qui tumor nutat & movetur, in tensaque parte digitis compressa, dolor tensivus percipitur obscurus, tamen qui magis gravitatis tensionisque sensus dici debet; sentiunt etiam phlegmone vexati citra pressum, gravitatem cum tensione, & quadam angustia in ea superiori ventris parte. Ubi vero phlegmone vel mesentereum vel pancreatem occupat, ejus tensio tumorve, in penitioribus sub umbilico partibus perscrutandus est, alte enim sepultus est, neque manu comprehendi, secernique potest à musculis abdominis; neque primo tactui occurrit, sed firmo tantum, validoque pressu deprehenditur, sine doloris sensu, quod pars ipsa doloris sit expers, quinetiam sua mole intestina premens atque coarctans sæpe efficit alvum pigriorem; sentiunt ipsi & gravitatem cum quadam tensione & angustia; ubi vero phlegmone quadantenus induruerit, & ad scirrhum inclinaverit, clarius pressu sic animadvertitur, ut penitioribus sub umbilico partibus, vel os, vel calculus concrevisse videatur; eodem itidem modo & pancreas phlegmone obsessus deprehendetur pressu & tactu, in partibus sub umbilico positis, cum hæc pars in meseræo sit, pyloro proxima, atque cum caro hæc sit corpus quoddam glandosum, cum intumuerit non minus firmo pressu & contactu partium sub umbilico positarum, quam mesenterii phlegmone deprehenditur; distinguitur ab hepatis phlegmone, quod ejus quidem tumor in dextro hypochondrio omnino sit circumscriptus, nimirum totus simul elatus, nec amplius extendatur, à lienis, quia sublongus est, & in synistro hypochondrio observetur; atque à musculi phlegmone, cum totus sibi continuus existat, protendaturque tumor secundum ipsius musculi situm. Tumoresque prædictarum partium, scilicet hepatis, lienis atque musculorum, stabiles, firmi, fixive esse deprehenduntur; cum omenti, meserei, & pancreatis nutent, & mobiles sint. Necessario prædictarum partium insensibilium phlegmone oppressi in expirando angustiam sentiunt, ac erecti in ventris primæ & secundæ partis locis gravitatem pondusque persentiunt atque angustiam. Harum partium phlegmone ni digerantur laxatoriis medicamentis, vel in scirrhos mutantur,

vel ſuppurantur, & vomicam faciunt; ſolent etiam ægroti non raro in hecticam febrem longo nimirum tempore laborantes, provehi. Plærumque vero ſi longo tempore phlegmonæ eæ duraverint, in ſuppurationes commutantur. De his auctor
In lib. 4. ſec. 2. tex. 6. coacorum præſagiorum ait: *At qui tumores molles & indolentes tardius judicantur, & minus periculi denunciant. Quod ſi ſexaginta dies ſupervenerint, & permaneat febris in pus vertuntur.* Ceterum his præmiſſis nunc ad curationem deſcendimus. Itaque in primis præſcripta victus ratione qualis ad alia viſcera inflammata à nobis fuit inſtituta; primum hujuſmodi laxatorium leniens calidum vel ſimile propinabitur. Accipe ſyrupi roſati ſolutivi unc. iiij. electuarii len. unc. i. cum decocto flor. & fruct. cord. vel cum aqua betonicæ q. ſ. fiat potio; aut dabitur caſſiæ recenter extractæ uncia & ſemis cum ſaccharo in bolis ſtatim ante cibum; vel dabitur ſerum lactis caprilli clarefactum ad lib. tres præpoto prius medicamento quod accipit mellis roſ. laxativi, ſyrupi roſati itidem laxativi an. unc. ij. Miſce cum ſeri prædicti q. ſ. fiat potio, qua epota, ſuperbibatur ſerum prædictum tepidum. Altera die mane ante prandium vena dextri cubiti, ſi tenſio in dextra ventris parte animadvertatur, vel ſiniſtri, ſi in ſiniſtra phlegmone eſſe conjiciatur, interna ſecta ſanguis (virium robore permittente, magnoque exiſtente morbo) educatur; ea profecto quantitate, quæ viribus, plenitudinis temporis, cœli, ætatis, conditioni reſpondebit. Utilis quoque erit repetita evacuatio ſanguinis, cucurbitulis cum ſcarificatione ſcapulis & lumbis adhibitis, non minus etiam hyrudinibus venis ſedalibus appoſitis, hæ apertæ ſint, ſi eas æger innatas habuerit; utiliſſima quoque erit evacuatio ſanguinis à cruribus ſcarificatis maximeque in corporibus albidioribus, in mulieribus atque in pueris, in quibus ſanguine in quacumque ætate poſſe tuto eo modo vacuari nos alias in libris de Medicina Ægyptiorum demonſtravimus. De internis vero medicamentis conveniet decoctum ex medicamentis facultate quidem laxatoriis & ſimpliciter laxando, & humores extenuando, atque detergendo; cujuſmodi erit decoctum quod paratur in aqua ex foliis betonicæ, agrimonii, eupatorii Arabum, cichorei, ſunci,

ci, & ex radice iridis; atque ex caulibus althææ, hujus decocti dabuntur unciæ quatuor cum ſaccharo; ad idem vero, & aqua ſtillatitia calida chamomeli, meliloti, cichorii & ſimilium cum ſaccharo propinabitur; & ſi hic morbus diu perſeveraverit, utantur ægroti ſudorifico decocto ante prandium per horas quatuor; quo vel in lectulo cucurbitis plenis aqua ferventi prope ejus corpus ſepultis, vel alio modo; quod ſi æger poterit tinam laconicam ingredi ſuffumigio ex lapide molendinario decocto calido chamomeli, betonicæ fœnugræci, althææ aſperſo, incalefactam, epoto infraſcripto decocto calido ad ſemilibram, ſpacio mediæ horæ ſudabit; hoc quidem præſidio, nihil utilius ad hunc morbum tollendum. Decoctum parabitur accipiendo, cimarum calaminthæ, betonicæ, althææ, an. p. ij. radicis cannarum ſiccæ minutim inciſæ unc. iß. Aquæ communis lib. iij. bulliant ad conſumptionem medietatis, & coletur, cujus quidem decocti ſemilibra exhibebitur; ex externis eadem, & fomenta, & cataplaſmata, & inſeſſiones, & balnea, inunctiones, unguenta, atque cerata convenient, quæ & ad hepatis & ad lienis phlegmones digerendas ſuperius à nobis præſcripta fuerunt.

CAPUT. XIX.

De renum phlegmone ſananda.

PHlegmone renum plærumque ſubſtantiam invadit, & aliquando contenta, ſcilicet, venam, arteriam, nervum, ſinus, carunculas, atque vaſa ureteres, quæ à ſima ipſorum parte ortum trahentia in veſicam deſinunt. Hujus ſigna ſunt, dolor lumborum, ſi ambo renes phlegmone fuerint vexati, vel alterius lumbi, ſcilicet rene uno ſolummodo affecto, iliorum atque (ut ait Aurelianus) etiam clunium; qui dolor (auctore Hippocrate) gravis eſt, ſcilicet ipſorum carnoſa ſubſtantia phlegmonem patiente; ſi vero partes membranoſæ afficiantur, ſcilicet tunicæ venas obtegentes interno ſinu, arteriæ, venæ, productioneſque vaſorum urinariorum, dolorem acutum obſervari Galenus in aphoriſmorum commentariis, tradidit. Atque etiam

In 6. epid. ſec. 2.

In 6. aph. com. 5. à magna ſane phlegmone preſſis renum arteriis dolorem itidem cum pulſu fieri, atque obſervari. Tumor etiam in rene inflammato, preſſu animadvertitur, potiſſimum renum carnea ſubſtantia phlegmone obſeſſa. Adeſt itidem in eadem parte ardor, febricula, mentis alienatio, urinæ reddendæ difficultas, quæ initio phlegmones pauca, tenuis, aquoſa nullo enæoremate prædita mingitur, poſteaque aucto morbo mingunt craſſa, mucoſa, rubicundiora, & ut aliqui animadverterunt, colore fæculento in vini colorem nigrum inclinantia, nimirum ſanguinis portione renum venulis nimia præſſura vel apertis, vel (ut ait Aurelianus) ruptis, excreta, urinæque permixta, quippe urinæ prodeunt craſſæ, rubræ ad nigrum colorem mutatæ: febris etiam concomitatur aliquando lævis, & aucto morbo vehemens, continua, quæ cum horrore quodam & refrigeratione manuum & pedum invadit, & remittitur, aliquando nullum typorum ordinem ſervans; accedit etiam mentis alienatio non perpetua; vomituſque bilioſi. Morbo vero in pejus labente, omnia ſymptomata vehementiora evadunt, ægri, nauſeabundi ſunt, vomentes etiam cibum, venter adſtringitur, faſtidia vehementia ægrotos urgent; ſi vero in pus vertatur æque etiam, uti dictum eſt, omnia augentur, & febres inordinatæ cum horrore inordinato & vario invadunt doloreſque itidem augentur, quæ ſigna Galenus ita expreſſit: *Quumque renem quempiam ita affectum eſſe cognoveris ſi dolores cum horrore interpellato, varioque infectare videantur, ſequanturque febres quædam inordinatæ, tum pronum in ventrem decumbere, itaque interdum in alterum latus, aut ſublimis ſit affectæ partis poſitus, laborantem ſeſe vertere jube, ac deinde interroga, num circa renem dolentem, veluti ſuſpenſi cujuſdam ponderis ſenſum percipiat; etenim cum hæc ei acciderint, abſceſſum jam collectum conjicere oportet: Quo concocto pus mictum, ut laborantem à dolore liberat, ita ulceris in rene periculum affert.* Hic morbus ſtricturæ paſſio eſt in renibus, facta ab humoribus in renes decumbentibus; ſolent vero præcedere attritiones, percuſſiones, plagæ, vel immoderata venus, vel æquitationes vehementes, aut nimiæ ambulationes; hæc omnia ipſos renes aptos, ut phlegmone deprehendantur efficiunt. Qui affe-

Marginal notes: C. Aurel. in l. 5. chron. cap. 3. — In 6. de loc. affect. cap. 5.

affectus peracuta passio est, quia simul & vena à jecore in renes discurrentes inflammantur, & cum illis etiam jecur. Accedit etiam quod urinæ suppressio supervenire soleat, quæ phlegmones vehementiam auget, unde vel mortis periculum impendit, vel coctione phlegmones in abscessus à cujus eruptione pus cum urina difertur & interdum sordes, aut corrupta caro ex putri renum substantia; vacuato, purgatoque abscessu ulcus manet diuturnum admodum, ac fere immedicabile. Itaque in hoc affectu in id incumbendum erit, ut si fieri queat, humor in renibus adstrictus, laxatoriis medicamentis digeratur, quoad fierique potest, prohibere, ne in pus vertatur, quod si fuit, ut quanto citius à renibus per urinam expurgetur, ne ulcus remaneat, & si remaneat siccetur. Porro ut id assequatur, præmisso clystere laxatorio (quod ex decocto malvarum, violarum, mercurialis, althææ, seminum fœnugræci, lini, & ex oleo violato, melleque rosaceo paratur, vel hujus loco ad alvum laxandam, dabitur medicamentum leniter laxatorium, cujusmodi esset cassia cathartica ad unciam & semis; cum saccharo vel syrupi rosati laxativi ad uncias quatuor, ex sero lactis, & eodem sero superbibito ad libras tres) vena secta primum dextri cubiti interna, & postea aut quæ in Poplite est dextri cruris, aut quæ in malleolo secta; mirifice quoque conveniet sanguinis vacuatio scarificatis cruribus, & postea etiam plurimum conducet, si venis sedalibus sanguisugis appositis eadem sanguinis evacuatio repetatur. Quibus factis vacuationibus quotidie decoctum propinabitur facultate laxatoria præditum, cui in principio fuerit admixtum medicamentum facultatis adstrictoriæ, vel repellentis, cujusmodi erit, plantago, polygonum, cichoreum pentaphyllum & similia; dabitur tamen actu calidum; tale aut parari poterit. Accipiendo, foliorum malvæ, althææ, cichorii, sunci, polygoni an. p. i. seminum fœnugræci, lini an. unc. ß. radicis althææ minutim incisæ unc. i. in sufficiente quantitate aquæ fiat decoctum, cujus quidem actu temperate calidi cum saccharo dabitur ad uncias quatuor, & postea dabitur paratum solummodo ex laxatoriis, plane adstringentibus sublatis, atque demum phlegmone concocta, laxatoriis, miscebuntur

etiam uretica ad humorem purgandum per urinam. Inter quæ medicamenta hoc erit adprime accommodatum, nimirum quod paratur, accipiendo exempli causa, seminum malvæ, althææ, fœnugræci, Apii, irionis an. ʒ. iij. ligni althææ minutim incisi, radicis petroselini an. unc. i. foliorum itidem malvæ, althææ, violæ, apii, petroselini, an. p. i. bulliant in lib. ij. aquæ ad consumpt. tertiæ partis & percolatum cum saccharo calidum decoctum, in aurora propinetur, eodem modo etiam conveniet mastahaleb ab Ægyptiis vocatum: quod parabitur, ex seminibus malvarum, althææ, hordei, portulacæ, apii, irionis, petroselini, melonis, cucumeris, fœnugræci an. partibus æqualibus, omnibus in mortario contusis ex aqua chamomeli, lac expressum temperate calidum cum saccharo candido exhibeatur; ex externis præsidiis convenient in principio inunctiones ex unguento rosaceo santolinoque, ex oleisque rosato, nenupharino, adhibitis tamen ipsis temperate calidis, & postea usum habebunt prorsus, olea dulcia, temperate calida, hydrelæum, oleum chamomelinum, amygdalinum dulce; tamen cavendum erit, ne hæc atque alia (vel epithemata sint, vel fomenta, vel balnea) multum calida adhibeantur, quod multum calida suppurationem moveant; veluti etiam in principio actu frigida cavendum erit, ne adhibeantur, quod calorem flammeum intus claudant, evaporationemque omnem prohibeant, phlegmonemque augeant. Aliqui fuere usque adeo temerarii, ut spongia ex aqua algida expressa, vel folia nenupharis, quæ diu in aqua frigidissima manserint eo modo actu frigida lumbis pro medicamento adhibuerint, quo præsidio quidam in juventute valde robusti (eo sane modo, quo Hippoc. in aphorismis docuit tumores aliquando & dolores articulorum large affusa aqua frigida sanari) juvati fuere in causa quod alii debiles maximeque senes eodem profocto præsidio refrigeratorio ad phlegmonem renum usi, plurimum læderentur, & exinde aucta phlegmone mortem quoque obierint; cujusmodi proximis diebus fuit perillustris Sigismundus de Capitibus Listæ, qui cum renum dolore ex phlegmone conflictatus (quod in juventute aliquando usu foliorum nenupharis in aqua refrigeratorum,

In l. 5. aphor. sex. 21. & 25.

rum, lumbisque admotorum, aliquid juvamenti, se sensisse, meminerit) in senio ultimo eodem morbo & meo quidem judicio sanabili vexatus ab iisdem foliis frigidis adhibitis, morbo in pejus mutato tandem extinctus est, atque non sine magno Patavinorum dolore, & mærore, cum ipse semper & bene vixerit, & omnibus fuerit carissimus. Redeo ad reliquum curationis renum inflammatorum. Quare de externis medicamentis sermone recepto dicimus ea, neque multum calida convenire, quod pus movere hæc apta nata sint, & neque frigida, cum hæc præterquam quod morbum intus meatus claudendo laxationemque omnem prohibendo, augeant, etiam in debilibus calorem innatum extingunt. Nam non semper frigidi occursus calorem intus frigiditate propulsum revocat, sed solummodo in maxime robustis; unde Galenus recte dicebat: *Aquæ frigidæ occursus aut vincit nativum calorem aut colligit; vincit quidem cum debilis fuerit; colligit cum fortis, ipsum difflari prohibens.* Quo maxime constat actu frigida non convenire, at solummodo quæ temperate sunt calida, cum hæc medicamenta laxantia sint, phlegmonibusque omnibus, quæ morbi adstricti sunt, maxime convenientia. Quare, epithemata ex aquis vel ex decoctis malvarum, althææ chamomeli, meliloti, fœnugræci & similium parata convenient, tepida; atque ex iisdem spongiarum evaporationes, inunctiones ex oleis nuper dictis vim digerentem laxantemve habentibus. Neque nobis objiciatur, à Dogmaticis experientia deprehensum fuisse; medicamenta potestate frigida maxime convenire, unde ex oleis, rosaceum, violarum, myrtinum, ex aquis, polygoni aquam vel plantaginis, vel portulacæ (Alexander Tralianus summis laudibus commendabat unguentum, ex oleo rosaceo, succo polygoni, modico aceto & cera paratum) & similium convenire; esto quod conveniant, non tamen actu frigida, sed calida quidem temperate (quomodo proximam cum laxatoriis medicamentis facultatem habere videbuntur) quod eruditis fortasse paradoxum haud videbitur, si præsertim animadverterint, balneum aquæ temperate calidæ (cum tamen omnes sciant aquam vim habere refrigeratoriam) habere vim laxatoriam, quod meatus rarefaciendo laxet. Quæ

In 5. aphor. 21.

bal-

balnea renibus inflammatis convenient, atque etiam multo plus, si aqua fuerit alterata malva, althæa; chamomelo, fœnugræco & similibus. His omnibus addatur conveniens victus ratio, omnino similis ei, quam in hepatis phlegmone instituendam, scripsimus.

CAPUT XX.

De vesicæ phlegmone sananda.

VEsicam sæpius quoque phlegmone vexari cuilibet in arte Medica versato, liquido constat, maximeque in ipsius vesicæ musculo. Hujusce vero morbi tria præsertim signa pathognomonica Græcis dicta, constat itidem observari, scilicet dolorem juxta pectem, pubem, pudendi radicem, ilia atque clunes vehementem cum ardore; duritiem itidem etiam juxta pectem & pubem; atque febrem continuam & acutam. Alii addunt, vigiliam, amentiam, vomitum biliosum, magnamque urinæ difficultatem, & quandoque suppressionem. Hæc passio stricturæ inter morbos vesicæ gravissima & maxime mortifera est, lethaliorque in qua dolor vehementior excitatur, cum febre valde acuta; ac duritie vesicæ juxta pubem observata, cum alvi urinæque suppressione. De qua Hippocrates in prognosticis & in coacis præsagiis ita scripsit: *Vesicæ duræ ac dolentes omnino malæ: pessimæ vero cum febre continua; nam qui dolor inde est, necando homini satis esse potest, atque iis alvi non multum dejiciunt.* Mitis vero phlegmone erit, si dolor atque durities erit moderata, neque febris acuta sit; hæc vero varios exitus habere apta est, aliquando in gangrenam mutatur, aliquando scirrhi modo induratur, aut quod salutare magis est sensim digeritur, aut repente in cute oborto erysipelate resolvitur, aut in suppurationem vertitur (quod si fiat dolor, atque febres ingravescunt, atque sine ordine horror invadit) aut denique multa urina excreta, malum conquiescit. Quod coacorum præsagiorum auctor hisce verbis expressit: *Solvit autem hæc urina purulenta, quæ album habeat, & leve sedimentum.* Idcirco una præcipua salutis spes erit in coctione phlegmones constituta, &

In 2. progn. tex. 7. In 7. coac. præsag. sec. 2, tex. 49.

pu-

puris eruptione albi, levis, & æqualis cum urina laudabili; etenim concocta phlegmone in internum ipsius vesicæ spacium humores concocti confluunt, & cum urinis excernuntur, probæ coctionis notas ubi subsederint, præ se ferentes. Quod si pure ita erumpente fiat profusa urinæ copia tumor subsidit, vesica remollescit, febris imminuitur, atque excrementis exitus patet. Quod pertinet ad curationem, eadem prorsus præsidia, quæ ad renum phlegmonem prescripta fuerunt, erunt tentanda; Namque alvo, vel clystere simplici laxatorio, vel medicamento leniter, itidem laxatorio (qualia in aliis partibus phlegmone conflictatis, convenire diximus) laxata, vena secta ex poplite vel ex malleolo, si dolor vehemens fuerit, virium robore permittente sanguis mittendus erit. Aliqui revulsionis gratia primo secant venam cubiti internam, mox, quæ in malleolo est; cujus loco crurum scarificatio maxime in pueris, mulieribusque satisfaciet. Intus conveniet injectum per podicem oleum chamomelinum, amygdalinum, & in quo fuerit decocta althææ radix, fœnugræcumve. Decoctum itidem ex chamomelo, anetho malva, althæa, meliloto, fœnugræco, lino, & similibus clystere sæpius in alvum injicietur; exterius convenient fomenta ex hydrelæo calido cum vesica pubi adhibita; vel ex oleo chamomelino, aut ex amygdalino, vel communi in quo radix althææ fuerit incocta; magis laudantur insessiones ex iisdem vel oleis, vel decoctis paratæ, in quas ægrotos imergi atque per horæ spacium & plus insidere est opus. Quod si dolor non cessaverit quibusdam ex Dogmaticis visum est, posse cum interius, tum exterius uti oleis prædictis in quibus papaveris capita fuerint incocta, atque etiam adeps, gallinaceus, & anserinus fuerint dissoluti, ac non minus quoque ubi dolores vehementissimi sint, Medicos medicamentis narcoticis sensum partis læsæ hebetantibus (cujusmodi parantur ex opio, myrrha, & croco) tuto uti posse, non minusque ex opio, uti dictum est; capitibus papaveris, hyosciamo atque mandragora. Quæ medicamenta, tametsi sensum hebetando, diminuendo, atque stuporem inducendo, aliquid doloris levare videantur, tamen quod stricturam densando, augeant, nativumque calo-

rem minuant, & humorum phlegmonem foventium exhalationem sive digestionem prohibeant, non minusque, & futuram concoctionem retardent, ab ipsorum usu omnino esse cavendum merito Methodici duxerunt: neque enim phlegmone, quæ passio stricturæ est, poterit sanari ab illis medicamentis, quæ adstrictoria itidem sunt. Itaque opus erit solummodo laxatoriis, quæ nos & in hoc capite & alibi sæpius ad phlegmones sanandas recensuimus.

CAPUT XXI.

De satyriasi, id est, de phlegmone vasculorum seminis.

CUm satyriasis vasculorum seminis phlegmonosa affectio, ut Græcis Medicis visum est, existat, merito hic de ipsa agendum quoque fuerat, quod fiet à nobis brevi sermone, copiosius etenim de hoc eodem affectu posterius acturi sumus, scilicet, ubi de priapismo agemus. Itaque per satyriasim affectum vasculorum seminis genitaliumque (ut Aretæus est auctor) phlegmonosum seu inflammatorium nos intelligimus, differentem, à priapismo, atque ab elephantiasi Græcorum, quam Galenus satyriasin quoque appellavit, quod qui sic laborant facie satyris similes sint, atque etiam elephantici quia ad venerem, ut satyri proni sunt; differentem inquam à priapismo, quia in ipso affectu nullo veneris desiderio ægri stimulantur, ex satyriasi autem inter alia symptomata, quæ homines patiuntur, illud unum maximum esse videtur, quod summopere veneris desiderio incendantur assidueque acerbeque divexentur, unde merito Aurelianus satyriasin dictum fuisse, scribit, aut à satyris, aut à satyrio herba (hæc enim, ut Themison narrat, hoc malum maxime facit, quo etiam Cretenses hoc affectu interemptos vidisse, scripsit, quia fræquentius, liberaliusque ea herba in cibis usi fuissent) De satyris vero nihil singularius prædicatur, quam ipsorum ad venerem vehemens alacritas, atque promptitudo. Paulus inquit: *Satyriasis est naturalium palpitatio,*

In lib. de cauf. morb. cap. 5.

Galen 6. de loc. affec.

In l. 3. acut. cap. 18.

In l. 3. c. 56.

tio, quæ cuidam ſeminis vaſculorum inflammatoriæ affectioni cum intentione ſupervenit. Quæ niſi finiatur in ſeminariorum vaſorum reſolutionem aut convulſionem delabi ſolet, & qui convulſi fuerint celeriter intereunt; & Aretæus quod ſatyriaſin cum priapiſmo confundidit, dixit: eſſe affectum qui laborantis penem excitat, erigitque atque ob ſatyri Dei ſimilitudinem qui pene arrecto figurantur, ſatyriaſin fuiſſe vocatum, eſſeque genitalium inflammationem & dolorem ſtatuit, & poſtea eſſe etiam ſubdidit inexplibilem coëundi appetitum, qui multo aſſiduoque concubitu nihil juvatur, neque arrectio penis ſedatur. Nervorum in virilibus inflammatio penis tentiginem facit, cum appetitu, contriſtationeque in actu venereo: fiunt autem diſtentiones nervorum convulſioni perſimiles nunquam mitigabiles. Aurelianus vero ſcripſit: Satyriaſin eſſe vehementem veneris appetentiam cum tenſione rigida veretri ob morboſam corporis paſſionem, aut ab epotis medicamentis ſatyricis vocatis, quæ homines ad venerem incendunt, aut ab immodico, vel inordinato veneris uſu. Qui hoc malo laborant, ſentiunt vehementem genitalium tentiginem, cum dolore atque incendio, cum quodam pruritu immodico in veneream libidinem cogente. Adeſt ſimul mentis alienatio, facies rubeſcit, pulſus denſitas, anhelatio frequens, creberrimaque reſpiratio, vigilia, hallucinatio, ſitis, cibique faſtidium: Aretæus addidit largum vomitum, ſpumam labiis ineſſe, ut hircis furientibus libidine, urinam poſt longam retentionem effundi albam, craſſam, ſemini ſimilem, pulſum parvum, languidum inordnatum eſſe, difficilis itidem urinæ mictio, fit atque ita, ut plærumque ſtercorum excretio fiat. Nonnumquam febris illos concomittatur. Poſtremo omnibus convulſio nervorum fit, atque involuntarius ſeminis jactus. Putant vero ex uſu venereo ſeminiſque excretione initio ſe leviter relevatos, ſed paulo poſt vehementer extenduntur. In mulieribus hoc malo affectis plus prævalet prurigo. Etenim prurientibus pudendis, in pudenda devorato pudore manum mittentes, omnes viros, qui ipſis occurruut, appetunt, & ſuæ libidini ſupplices ſervire cogunt. Aretæus mulieres ſatyriaſi non corripi, ſed potius prurigine

In lib. 3. acut. c. 18.

quadam: Injuria tamen confudit ſatyriaſim cum priapiſmo, cum tamen aperte ab eo diſtinguatur; hæc enim phlegmonoſa affectio eſt acuta cum veneris deſiderio inexplebili atque ſeminis excretione. Priapiſmo autem affecti, neque veneris deſiderio ſtimulantur, neque ſemen excernunt. Hæc paſſio ſtricturæ eſt, acuta atque vehemens, quæ cito in ſpaſmon homines deducit, atque in exitium. Aretæus ait plærumque ſeptima die interimere: ſtatim itaque providendum eſt, atque primo omnium veterum Medicorum conſenſu ex præſidiis laxatoriis, primas partes habere phlebotomiam ex ſecta ſcilicet dextri cubiti interna vena, atque poſtea etiam ex talo, & quandoque (ut Aretæus voluit) modo vires commode ferant ad animi deliquium ſanguinem eſſe mittendum; & hoc fiet quidem præmiſſo molli clyſtere quo citius poterit. Aurelianus, Aretæus atque Paulus cucurbitulas cum ſcarrificatione commendarunt, clunibus, coxis atque pubi apponendas, non minuſque etiam ſi ſanguinis plenitudo adfuerit hirudinibus, prædictis partibus appoſitis; ac fortaſſe etiam multo cum fructu ſedalibus venis; namque præmiſſa univerſali ſanguinis vacuatione per venam ſectam (uti dictum eſt) nullus timor fieret, ne ad partem affectam ſanguis attraheretur, at diverſio fructuoſa ſequeretur. Aretæus purgationem ex hiera ſacra non omittendam æſtimavit. De reliquis vero laxatoriis haud omnes Methodici æque ſentierunt. Themiſon hujus ſectæ auctor antiquiſſimus, primo phlebotomiam faciendam propoſuit, & recte ſane cum ſatyriaſis morbus ſit adſtrictus, ſed poſtea curationem mutando, fomenta, cataplaſmataque frigidæ facultatis adhibenda eſſe voluit, quibus ſcilicet poſſit extingui veneris appetitus, cum quo Dogmatici conveniſſe viſi ſunt, cum uſum frigidorum laudaverint, atque cavendum eſſe omnino à calfactoriis. Profecto in principio neque Methodicis adverſabitur frigidis medicamentis ſcilicet denſantibus adſtrictisve vocatis Medicos uti ad repellendum ſanguinem, & humores ne copioſius ad partem affectam fluant & affectum inflammatorium augeant. Porro ſuperius demonſtravimus haud inconvenire in phlegmonum principiis ad repellendum Medicos uti medicamentis adſtrictoriis; profecta

vero

vero phlegmone in ſatyriaſi incongrua eſſe omnia adſtringentia, ſeu denſantia, & Methodici, & Dogmatici neceſſario fateri cogebuntur, cum omnis phlegmonoſa affectio inflammatoriaque digerentibus tollenda ſit, quæ laxatoria ſunt Methodicorum: unde recte quidem Aurelianus Methodicus Themiſonem redarguit, qui uſum adſtringentium medicamentorum in morbo adſtricto propoſuerit, laudaveritque; quod ſi hæc in hujus paſſionis principio fore adhibenda ad prohibendum paſſionis argumentum ſentiit, nulla reprehenſione dignus erit; cui curationi conveniſſe viſus eſt Aretæus, qui cum frigidorum & ipſe uſum propoſuiſſet primo, deinceps inquit, mutandam eſſe curationem, ita ut ad calidorum uſum ſit properandum. Mirum eſt, quamobrem Aretæus in libro 2. dixerit: ſtuporem & refrigerationem ſatyriaſim medicare; cum his præſidiis prohibeatur digeſtio phlegmonoſi affectus, & malum intus claudatur. Quare fotus cataplaſmata, inunctiones, & reliqua, à nobis ſuperius ad phlegmonas tollendas ſæpius præſcripta medicamenta in hoc affectu uſum abſque dubio habebunt. Eademque & victus ratio congruet.

CAPUT. XXII.

De uteri phlegmone ſananda.

Reſtat ex internis partium internorum phlegmonis, ea quoque curanda, quæ uterum in mulieribus obſidere ſolet, quæque ſæpe aut ex ictu vel percuſſione aliqua, aut ex multa venere aut ex abortu, vel à fœtu laborioſe edito, aut ex multo vehementique frigore, vel denique à ſuppreſſis menſtruis excitatur. Hujus quidem ſtricturæ in utero ſigna patognomonica erunt, dolor, tumor, atque febris continua acutaque. Dolor quidem cum ardore, plærumque tenſivus & gravis quandoque vero & pulſatorius & acutus, ſi phlegmone uſque adeo magna ſit, ut magnas uteris arterias comprimat, vel membranas occupet, qui etiam, ſi totum uterum phlegmone teneat, in omnibus ejus partibus ſentietur, obſervabiturque jux-

ta lumbos, ſpinam, pubem, circa inguina, coxas, umbilicum, abdomen, atque circa os uteri, ſi vero uteri partem ſolummodo ſtricturæ hæc paſſio occupaverit, dolor juxta eam partem erit animadvertendus, ſcilicet, ſi in ore fuerit illius viſceris digito in pudendum immiſſo maxime deprehendetur, ſi in lateribus erit phlegmone, dolores inguina attingent, nec non etiam coxendices, vel coxendicum altera dolorem ſentiet, quippe quæ è directo parti affectæ poſita eſt, unde aliquando etiam crus ob hanc anſam claudicat; ubi vero hujuſce viſceris cavitatem malum occupaverit, dolor juxta umbilicum obſervabitur, atque ita, ut ne contactum quidem foris admittat; eodem modo ejus anteriorem partem phlegmone tenente dolor erit juxta pubem, aderitque una vel urinæ difficultas, vel ſuppreſſio; atque demum morbo in poſteriori parte exiſtente, dolebunt lumbi atque ſpina. Tumor etiam eodem profecto modo tactu & preſſu innoteſcet juxta illam partem, in qua phlegmone erit. Aderit febris quæ & continua erit, & vehemens, neque mirum eſt, cum hoc quidem membrum maximas venas, arteriaſque habeat, per quas phlegmones, calore multo cordi communicato, febrem quoque fieri vehementem neceſſe eſt, præter hæc ſigna adeſt etiam una capitis dolor juxta ſinciput, quippe per venas arteriaſque uteri maximas in caput elatas, mittenteſque ad ſynciput plures & majores ramos, per quos magnis evaporationibus calidis eam capitis partem petentibus dolores fiunt; & per conſenſum quandoque etiam tendines capitis, oculi, brachia, digiti, collum, ſtomachuſque dolorem ſentiunt. At dolor ſyncipitis, magnarum hujuſce membri phlegmonum fere unum ex ſignis pathognomonicis eſſe, videtur. De quo Hippoc. ita meminit in epidemiis: *Quibuſcunque ex fœtu abortivo atque uteri tumoribus ad capitis gravitatem converſio fit atque in ſyncipite dolores fiunt.* Hic morbus graviſſimus eſſe ſolet, præſertimque ſi ex abortu, vel ex laborioſo partu edito fiat; peſſimuſque judicabitur, ſi dolores vehementes fuerint atque febres itidem vehementes: exitialis vero erit ubi animi deliquium, exolutio, ſingultus, extremorum refrigeratio, exudatio, delirium, urinæ & fæcum ſuppreſſio aderit. In curatione primum alvo vel cly-

In 6. epid. ſec. 1. tex. 1.

clystere laxatorio, vel ex cassia cathartica cum saccharo, vel alio medicamento ex lenitoriis purgante laxata: vena vel in poplite vel in malleolo secta sanguis, viribus permittentibus, detrahetur, vel primum revulsionis gratia in cubito internam, & postea in malleolo ad moliendam sanguinis vacuationem, secabimus: deinceps singulo mane propinabitur decoctum calidum ad uncias quatuor cum saccharo, quod parabitur (exempli gratia) accipiendo sem. malvarum, althææ, hordei, fœnugræci an. ʒ. ij. caulium althææ, & radicis minutim incisæ an. unc. ß. fol. malvarum, althææ chamomeli, boraginis, endiviæ an. p. i. bulliant in lib. ij. aquæ ad consumptionem tertiæ partis. De externis vero epithemata ex oleo, & vino in quibus althæa fuerit decocta. Alii pubi atque aliis partibus dolentibus adhibent, rosas, & chamomelum in vino albo decoctum. Fomenta ex althæa, malva, fœnugræco, lino, meliloto, artemisia, parthenio & similibus aliis in aqua parata convenient; pessi itidem laxatorii utiles erunt, quippe ex œsipo, medulla cervina, vitulina, adipe gallinaceo, anserinoque. Alii parant; fœnugræcum in aqua ipsum madefaciendo, & ter mutata aqua, cum nova puraque aqua ebulliunt quoad tertia pars absumatur, & juri percolato addunt adipem gallinaceum, vel anserinum, atque ad ignem liquari sinunt, & mox concretum servant ad usum; quo liquato pessi inuncti induntur in pudendum. Insessiones etiam erunt utilissimæ, quæ confici solent ex decocto malvarum, althææ, fœnugræci, chamomeli, meliloti, artemisiæ, betonicæ & similium in aqua parato; quo temperate calido utendum erit; utilissimum quoque pro insessione (auctore Dioscoride) decoctum ex radice sicca iridis in aqua paratum, deprehendetur, maximeque si à suppressis menstruis phlegmone fuerit oborta.

Galen. in 2. ad Glauc. cap. 2.

Caput XXIII.

De tumoribus internis non phlegmonosis.

HActenus de internis tumoribus phlegmonosis egimus, & quomodo via Methodica curari debeant, quibusque medi-

dicamentis, ſatis accurate nos docuiſſe, putamus. Nunc reſtat de iiſdem tumoribus internis non phlegmonoſis, ut in præſentia agamus, ipſorumque curationem complectamur; per hoſce tumores, eos intelligimus, qui citra febrem ſunt, phlegmonem etenim neceſſario febris perpetuo concomitatur. Horum variæ obſervantur differentiæ, quæ vel ex materia qua fiunt, vel ex tactu, vel ex parte interna quæ patitur, animadvertuntur. Namque ex materia quædam eſt ſpiritus, flatuſve, quædam humor; & ex humore quidam eſt ex ſanguine, ex bile, alii ex melancholia, aliique ex pituita, illi plærumque phlegmonoſi ſunt, perpetuoque qui effatu digni, namque hos & febris & dolor ſequi ſolet; hi vero contra plærumque abſque febre & aliquando etiam abſque dolore interna viſcera vexant; ex tactu, quidam duri ſunt, & quidam molles illi aliquando cum dolore ſunt, & aliquando ſine dolore; hi vero quippe molles ſemper indolentes (quod molle dolens non detur, cum tenſio in tumoribus præcipua ſit doloris cauſa) exiſtunt. Ex locis, fere omnes, vel ſecundam vel tertiam corporis regionem, ſcilicet thoracem, atque ventrem vexare ſolent; particulatim vero in his, hæ partes tumoribus invaduntur, ſcilicet pleura membrana, muſculique interni intercoſtales, pulmones, diaphragma, cavitates Thoracis, pericardium, ſtomachus, os ventriculi, meſentereon, meſocolon, omentum, inteſtina, hepar, lien, renes, veſica, uterus. Hæc paſſio ſtrictura eſt ſine febre, quemadmodum phlegmone ſtrictura cum febre, morbuſque itidem adſtrictus, qui laxatoriis quoque medicamentis opus habet, ut tollatur. Medicis vero hic morbus iiſdem ſignis innoteſcit, quibus phlegmones illarum partium deprehendi ſuperius docuimus; hoc excepto, quod abſque febre afficiat corpus. Majori autem ex parte tactu, preſſuque ſtrictura hæc cognoſcitur, atque eodem ferme modo, quo internarum illarum partium phlegmonum duritiem, tumoremque cognoſci docuimus. De iis, qui ventrem fatigant, Hippocrates in epidemiis ita ſcripſit: *ſpiritus hypochondriis elevatio mollis & intentio neutra, in ipſis ſurſum rotundum in dextris veluti circumferentia, ſuppuratoria. Aliud longius magis, aliud diffuſum, aliud deorſum repens & hinc inde*

In epidem. 3. tex. 10.

inde contentio usque ad umbilicum; in omni sursum rectitudine, si revocetur, & abeat in rotundum, siquidem spiritus sine judicatione, extenuatur calore, si autem hæc effugiat in suppurationem tendit; ex his musculorum potius quam aliarum ventris partium, internarumque tumores deprehenduntur; sed ex pressu deprehenduntur etiam qui in hepate, liene, ventriculo, mesereo, ileo, pancreate, omento, renibus, vesica, atque in utero fiunt. Juvabunt præsentem cognitonem complura alia si animadvertantur, scilicet gravitas, sive (ut ait Galenus) aliquis alicujus in ipsa parte ponderis sensus, respirandi angustia quæ densa est, & inæqualis; non enim hi magnam habere possunt expirationem, atque in ea ipsos quandam angustiam cum gravitate sentire necesse est; singularum vero partium in tumorem elatarum particularis cognitio à signis singularum partium phlegmone vexatarum, de quibus ante scriptum est, petenda erit; porro cum tumescant partes aliquando ex flatibus, aliquando ex humoribus; nos nunc de tumoribus ex humoribus obortis, loquimur; de iis, qui ex flatibus fiunt, postea (cum de dolorum curatione sermo instituetur) agemus; cum vero eorum itidem tumorum quidam à sanguine, vel à flava bile oriantur, quidam ex pituita vel à melancholia, qui œdemata, vel œdematosi tumores, & schirrhi, vel schirrosi dicuntur, hi duri, atque illi molles sunt ac fere omnino indolentes; qui ex sanguine, phlegmonosi, & qui ex flava bile erysipelatodes dicuntur, atque quod isti humores tenuissimi sint & calidi, raro sine inflammatione existunt; vocanturque vel phlegmonosi vel erysipelatodes, de quibus & superius de phlegmonis internis scribentes egimus, & rursum agendum alias quoque erit, cum de extrenis quoque librum sequentem scribemus. Itaque tumores, de quibus agimus, omnes sunt aut œdematosi, aut schirrhosi. Qui omnes cum morbi adstricti sint, laxatoriis tollentur medicamentis; ceterum priusquam subdamus materias præsidiorum, ipsorum exitus varii (quod de prognosi erit agere) accurate sunt à nobis animadvertendi; primus est, materiam tumorem facientem digeri & resolvi, quod est omnium exituum in ipsis tumoribus maxime expetendum: nihil enim utilius quam fomentis tumores digeri; secundus

materiæ ad extra recursus (metastasim vocant) humoris quippe à parte in tumorem elata extra recursionem, vel excretionem aut per ventrem, aut per vomitum, aut per hæmorrhagiam, aut per urinam, aut denique per sudorem ejusdem humoris tumorem facientis. Quo semper utile erit à tumoribus internis partibus vexatis, cum excretiones humorum spontaneas observari, tum etiam humoris vel ad cutem vel quovis modo ad partes extimas metastasim, id est, transmutationem. Tertius est in pus tumorem verti sive suppurari, qui exitus utilis erit, modo eruptio fiat in partibus, quæ viis proximæ sint per quas commode pus expurgari queat; unde in pulmonibus atque in hypochondriis semper suppuratio mala erit, cum pus genitum haud commode expurgari possit; sed de vomicarum judicio posterius accuratius agemus. Quartus est cum in insignem puputredinem mutantur, quod est pessimum, unde tumorem internum in gangrenam mutari maxime exitiale erit. Demum in schirrhosam duriciem non raro mutari solent, plærumque ex usu medicamentorum vehementer calefacientium & siccantium tenuioremque humorem absumentium. Qui tumores schirrhosi si prorsus doloris expertes evaserint atque insignem duriciem nanciscantur, prorsus insanabiles redduntur. Quod pertinet ad curationem, si dolor vehemens fuerit, viriumque robur permittat, sanguis mittendus erit aut secta vena aut cruribus scarificatis. Vena autem in tumore afficiente pleuram membranam, aut pulmonem, aut thoracem, aut diaphragma, aut ventriculum, aut intestina, vel mesereon, vel mesocolon, vel omentum, vel pancreas, vel hepar, vel denique lienem ex cubito interna secabitur, ex crure vero scilicet vel in poplite, vel in malleolo, ubi tumor renes, vesicam, atque uterum occupaverit; si dolor mitis sit, vel indolens tumor, non erit necessarium uti magno laxatorio, quod est, sanguinis vacuatio non fiet, ni alvus aut laxatorio pharmaco ex lenitoriis, aut saltem clystere mollitorio fuerit laxata. Ex internis vero utile erit medicamentum sudorificum, si tumor fuerit contumax, sanatuque difficilis neque cedat laxatoriis tum externis tum internis. Quo sudorifico decocto infra præscribendo, si ætas permi-

Gal. in l. de curan. rat. per sang. miss. cap. 18.

miserit, bis in die ægrotum sudare oportebit: si vires propter ætatem non sint usque adeo validæ, sat erit semel in die sudare; sudabit autem in tina lignea oblonga, quam balneum Laconicum (quod apud Lacones sit admodum familiare) vocant; poterit vero æger sudare ad minus spacio dimidiæ horæ, & mox deterso sudore in lectulo calido manebit per horam & plus, etenim etiam in lectulo sudor renovari solet; movendi sudorem varii modi sunt, qui tamen ad duos tantum præcipuos reducuntur, scilicet ad calorem externum, quo movetur sudor, aut siccum, qui ignitis carbonibus substratis paratur, aut humidum, qui decocto aliquo lapidibus molendinariis intra tinam positis, ignitisque aspersis, excitatur; præstabit tumores viscerum à calore humido sudore excitato, resolvere, sudorificum autem decoctum, cujus calidi dabitur singulis vicibus ad uncias octo, hunc in modum parabitur: aut ex radice chinæ, aut ex arundinis itidem radice sicca, aut ex salsa parilla, aut ex ligno Indo, aut ex calamintho; atque in omni decocto ex prædictis parando accipietur medicamentum suapte natura laxatorium, cujusmodi est, althææ radix sicca, vel ejus caulis, vel folia, vel chamomelum vel fœnugræcum vel aliud simile. Itaque (exempli gratia) prædictum decoctum parabitur, accipiendo radicis arundinis siccæ minutim incisæ uncias tres, radicis ligni Indi raspati unciam unam & semis, vel calaminthi montani, chamedrios an. p.i. radicis althææ siccæ unciam, vel ejus caulem minutim incisum ad uncias duas. Quæ macerata per diem in aquæ communis lib. iiij. bulliant, quoad medietas absumatur, & coletur, & exhibeatur, quo calidius absorberi potest. Ceterum, quod Dogmatici omnes faciunt, priusquam ad decocti sudorifici usum ægroti veniant, præstabit corpus totum, prius vel decoctis vel syrupis usualibus incidentibus, detergentibusque, atque vias laxantibus (cujusmodi sunt oxymel simplex, mel rosaceum simplex, & syrupus acetosus simplex, de boragine, de eupatorio, & similes alii, cum decocto betonicæ, calaminthæ, althææ, fœnugræci, petroselini, junci & similium herbarum) laxatoriis medicamentis prius purgatum esse. Inter purgantia vero laxatoria optima erunt, agaricus

trochiſcatus, turbit, rhabarbarum, elleborus niger, ſena, centaureum minus, & alia hujus ordinis; ex compoſitis catapotia vulgo Coccia vocata, de tribus cum rhabarbaro itidem dicta atque de hyera cum agarico. Quorum doſis à drachma ad geminam erit, ex compoſitis vero medicamentis eductoriis confectio hamec. Diaphænicon, diacatholicon, diaſena, & ſimilia; purgato corpore & facilius, & tutius ſudorem in ægrotis promovebimus, ſudabuntque tot diebus, quoad tumores majori ex parte reſolvantur. Verumenimvero priuſquam ad ſudorifica Medici veniant, debebunt uſum & internorum, & præſertim externorum laxantium tentare, operamque dare, ſi poſſint eorum uſu tumores laxari digerique. Itaque & inunctiones omnes ex chamomelino oleo, amgdalino dulci, irino, & in quo althææ radix, vel folia ebullierint, vel fœnugræcum, vel lini ſemen; oleum quoque de capparibus, de floribus ciclaminis erit accommodatiſſimum, & fomenta itidem ex althæa; chamomelo, meliloto, fœnugræco, lini ſemine, & ſimilibus, parata maxime juvabunt, non minus quam parata cataplaſmata laxatoria: adipes quoque gallinaceus, anſerinus, porcinus, butyrumque recentiſſimum, actu calidi erunt accommodatiſſimi. His commoda victus ratio erit addenda, quæ erit, quam in phlegmonum curatione meminimus, hoc excepto, quod, cum affectus hi ſint longiores, non valde tenuis erit præſcribenda; à vino non erit abſtinendum; quod tamen aquoſum eſt, tenue, albumque, erit utilius, vel quod ſit ſubſtantiæ tenuioris. Quo tempore ægroti utentur ſudorifico decocto, ut per ſudorem tumores digerant, ſi ſobrium, tenuemque victum adjunxerint, & citius & efficacius morbum reſolvent, neque in prandio & in cœna à vino etiam hoc tempore abſtinebunt, quantitate vero paucum erit, & non niſi quoad prandium & cœna fiat concedendum; inter hoc tempus ab ipſo plane abſtineant, etſi etiam multum ſitierint, hujus loco aqua ſtillatitia non frigida cum ſaccharo erit ſubſtituenda; hæc pauca de curandis internis tumoribus à nobis dicta, ſi cum iis conjungantur; quæ de phlegmonum internarum curatione ſcripſimus, nobis ſufficient.

Cap.

CAPUT. XXIIII.

De ventris tumore, quem hydropem appellant, perſanando.

QUoniam & illa ſtricturæ paſſio, quam hydropem & aquam intercutem appellant, ad tumores internos pertinet, ipſorumque genere comprehenditur, idcirco de hac ipſa quoque (antequam huic libro finem imponamus) agere inſtituimus. Itaque hydropis nomine tumorem Medici intelligunt, aut totius ventris, aut qui in omnibus corporis partibus fit, quique hydrops à nimia humoris abundantia dictus eſt. Ceterum hic affectus duplicis differentiæ exiſtit, quatenus alter ab humore, atque alter à flatu gignitur; ex hac cauſa obortum Hippocrates (auctore Galeno) ſiccum hydropem vocavit, atque poſteriores, quod venter percuſſus tympani modo ſonat, tympaniam, & tympanitim. In lib. 4. aph. 11. Qui vero ex humore, adhuc duobus modis fit, namque humor ſi ventrem tumefaciat, ſcilicet inter peritoneum atque inteſtina contentus, aſcitim Græcis vocatam efficit, aſcitim inquam ab utre qui ἀσκὸς dicitur, quoniam corpore commoto ſonus ſemipleni utri audiatur, merito dixerunt; ubi vero humor omnes quidem partes corporis; maximeque carneas tumefecerit, anaſarcam, atque à phlegmate albo tumorem faciente, leucophlegmatiam vocatam hydropem facit. Hujuſmodi ſtricturæ paſſionem ſigna complura innoteſcunt. Hæc vero (ut Aurelianus animadvertit) in hydropis omnibus ſpeciebus obſervantur; ſcilicet tumefactio ventris, vel etiam aliarum partium; pigrities corporis, non minuſque & motio difficilis, ſomnus itidem difficilis, atque anxioſus, ſitis aſſidua, febris latens, ac parva, cibi faſtidium, urinaque ad potum aſſumptum collatione facta paucior. Reſpiratio difficilis; atque ulcera ſi in ipſis erumpant difficulter ſanantur, particularis vero illiuſce hydropis, quem aſcitim ſeu aquoſum vocant, hæc ſigna erunt propria, pathognomonica Græcis dicta, in primis enim tumet venter, cujus quidem tumoris in ſupine decumbentibus extantia, ſeu inflatio minor eſt, licet ma-

magis diffusa, in latitudinemque expansa, & major, cum majorique distensione in iis, qui recte pedibus stant; signum certissimum erit, si ægroti cum e latere in latus moventur, percipiatur sonus aquæ defluentis, aut (uti Aureliano placuit) humoris collisi, vel ad concussum palmæ resonans tanquam semipleni utris, aut (ut ab aliis observatum est) quod commotus venter his fluctuet instar vesicæ semiplenæ. Invalescente stricturæ passione tumor ad femora, ad pedes, atque tandem ad scrotum descendit, maximeque post inambulationem humore inferius delabente; reliquæ partes corporis contabescunt, ob penuriam optimi sanguinis in ipsis, haud parum deficiente nutritione; cibum fastidiunt, continenter, humore intus collecto aut salso existente, aut putrescente, sitiunt. Quo cum sæpius bibere cogantur, in deterius, aucto humore, abeunt; aliquando tussicula agitantur, ventremque & urinam plærumque habent adstrictam; si in ipsorum cute pustulæ erumpant, difficulter coalescunt, quippe ulcera humore continue abundeque fovente, humectanteque; cum his febricula quoque latens adest &
Hippoc. in 6. aphor. 8. color vitiatus. In tympaniti vero cum eadem ventris extantia, seu distentione tumor non diffusus, sed rotundior fit cum majori, durioreque tensione, ob quam percusso ventre sonus perinde ac in tympano, auditur; in anasarca nedum solus venter tumet, sed quinetiam aliæ partes corporis, scilicet facies, collum, pectus, venter, scrotum, crura, pedes, atque manus. Tumor autem non ex æquo in toto corpore fit, at in partibus inferioribus magis, ob humoris gravitatem, corpus laxum redditur cum mollitie & frigiditate, quasi mortuo simile; gravitas adest totius corporis, initio cognoscitur perpetuo ex extremorum frigore facieque & palpebris, & pedibus intumescentibus, quandoque pedes primo intumescunt, atque ab ipsis crura, & aliæ superiores partes. Quarum partium tumor ab eo, qui fit in ascite, distinguitur, quod in cute digitis pressa, remaneat fovea. Aurelianus addidit fætorem oris, atque etiam anhelitum fætidum. Omnis hydrops omnium consensu fit ab humore vel in ventre collecto, vel in extimis partibus cutaneis diffuso resudanteque. Neque enim tympanitis vocata, etsi

ma-

majori ex parte à flatu, ventre ſcilicet inter peritonæum atque inteſtina intercluſo (ut viris doctiſſimis viſum eſt) cauſam habet, eſt expers humiditatis, ſiquidem flatibus humiditas commixta eſt. Dogmatici omnes voluerunt, hunc morbum à refrigerato, labefactatoque hepate naſci atque foveri; vel quod hoc viſcus per ſe patiatur, vel per conſenſum ex aliis partibus, ſcilicet, à ventre ventriculoque; à veſica fellis, liene, meſentereo, inteſtinis gracilibus, jejuno, pulmone, renibus, veſica, utero, atque diaphragmate; fiunt itidem hi affectus ab interceptis vacuationibus conſuetis, maximeque menſium in mulieribus, atque hæmorrhoidarum: atque ab iiſdem etiam immoderatius fluentibus, nec non à qualibet ſanguinis, & excrementorum immoderata evacuatione diu perſeverante, à diuturnis itidem morbis, ſcilicet à febribus chronicis, nec non etiam à morbis calidis & acutis calorem naturalem reſolventibus, à potu aquæ frigidæ, atque ab aliis cauſis hepar quovis modo vitiantibus, quo læſo ſanguificatio quoque vitiatur, unde ſanguinis loco humiditas aquea, atque flatus generantur, cujus quidem multitudo hydropem facit. Hippoc. ſcribit, hunc morbum incipere ex parte inani, lumbis, atque à jecore; de quibus quidem ait: *Quibus ergo ex inani parte, & lumbis principia aquæ inter cutem fiunt, pedes intumeſcunt, & alvi fluor diutinus fit, neque ſolvens dolorem, qui ex inani parte efficitur, ac lumbis, neque molliens ventrem. Quibus tormina & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque à medicamento, neque aliter ſolvitur, in aquam inter cutem firmatur.* Peſſima eſt (Hippocrate actore) quæ ex acuto morbo fit. Tympania omnium peſſima exiſtimatur, aſcitis & anaſarca in principio curantur. *Ab aqua vero inter cutem habito* (ait Hippocrates) *ſi aqua è venis in ventrem defluxerit, ſolvitur morbus*: cujus quidem eventus ratio habetur ex alio Hippoc. aphoriſmo, qui hæc habet: *Qui leucophlegmatia detinetur, ſi fortis ventris fluxus ſupervenerit, à morbo liberatur.* Unde in hydropicis utiles erunt evacuationes omnes, vel ſudoris, vel urinæ, vel excrementorum. Contra curatio erit difficilis, ſi una cum morbo omnes evacuationum viæ adſtrictæ ſint. Quo fit, augeſcente morbo, quod

In 2. prog. tex. 1.
In tex. 2.
In 4. aph. 11.
In 2. prog. tex. 1.
In 6. aph. 14.
In 7. aph. 29.

In 6. aphor. 35. In 7. aphor. 47.

quod aqua ita augeatur, ut quandoque etiam asperam arteriam opprimat, quo Hippocrates tussim ob hanc causam excitatam desperatæ salutis esse signum expressum reliquit; sed jam ad curationem hujus affectus declinemus. In quo quidem, cum morbus sit adstrictus necessario usui erunt præsidia laxatoria, cujusmodi sunt, quæ manifeste evacuant, scilicet, per ventrem, urinam, atque per sudorem, unde ex medicamentis huic negotio erunt accommodata, purgantia, vomitoria, diuretica, sudorifica, atque omnia digerentia, seu per insensibilem transpirationem evacuantia. At cum phlebotomia inter magna laxantia pro magnis morbis adstrictis tollendis convenientia, primum locum habere soleat, cur in hydrope ejus usum Medici non affectant? Quandoque in leucophlegmatia quæ fit aut mensibus, aut hæmorrhoidibus suppressis Medici sanguinem vel ex talo, vel ex poplite, initio mittere solent, sed hoc solummodo præsidio in principio (quo tempore nondum hydrops perfecta existit) utuntur. Non enim inconvenit in hydrope affectis mittere sanguinem, quod magnus morbus non sit, at quia vires non constare in magno morbo & frigido possunt; omnem profecto aquam inter cutem fieri à labefactato, diminutoque nativo calore, omnibus Medicis in confesso est; quomodo igitur vires constabunt ad mittendum sanguinem? Ob hancque causam Medici hujusce vacuationis loco purgationes medicamentis hydragogis, atque phlegmagogis moliuntur, cujus modi sunt, coccognidium, Mezereum, elaterium, Iridis Illyricæ succus, brassica marina, turbit, staphisagria, centaureum minus & quandoque veratrum quoque album. Nobis familiarissimus est succus ex iridis radice contusa expressus singulis diebus; cum saccharo, à semuncia usque ad unciam & semis epotus; plures scimus, qui ascite laborarunt, hujus medicamenti usu prorsus fuisse sanatos. Damus etiam ter in hebdomada grana tria elaterii cum rhabarbari quatuor obolis; fiunt duo catapotia, quæ ter (ut dictum est) in hebdomada devorantur. Alii brassicam marinam ad geminas drachmas in jure carnis pingui ad libram ebulliunt, quoad pars tertia absumatur; exhibentque prædicti juris calidi cum modico cinnamomi pul. uncias

cias quatuor. Hæc tum in aſcite, tum in leucophlegmatia purgando tumorem laxant; atque etiam non minus in tympanite, quod flatus diſtendentes ab humore foveantur, augeanturque, vel quod abſquè humore non datur hydrops, licet in tympanite flatus prævaleant. Itaque ex medicamentis, quæ omnibus hydropicis conveniunt, quæ ſunt digerentia, ſudorifica, rubefacientia, exulcerantia (quippe recorporativa, atque metaſyncritica vocata) inuſtiones, punctiones, atque ſcarificationes cutis, quæ omnia in principio maxime convenire ſolent, ſudorifica vocata, quæ facultatem habent ſudorem movendi, præcipuum utilitatis locum habere ſolent; ſiquidem omnis hydrops ſudore tollitut; cum per ipſum & humor in aſcite, anaſarcaque, & flatus in tympanite digeratur. Itaque quanto citius ad hoc præſidii genus deventum ſit, eo tutius, atque citius hydrops curabitur. Sudor vero movebitur commode in balneo laconio, ſcilicet in tina lignea oblonga à calido ſuffitu (ex decocto calaminthi, vel origani, vel thymi, vel tragorigani, vel pulegii, aſperſis aut ferro ignito, aut lapide molendinario) incalefacta, ex prædictoque decocto calido aſpèrſis ignitis iis lapidibus fumo calido excitato ſi ſudatorium laconicum probe calefiat. In ipſo balneo ita probe calefacto ægroti manentes ſtragulis cooperti vel per horam, vel per dimidiam horam facile ſudabunt. Qui ſudor non inutiliter etiam interno medicamento calido intro aſſumpto maxime adjuvabitur. Cujuſmodi erit, quod parabitur (exempli gratia) ex calamintha, pulegio, chamedry, betonica, vel ligno guajaco, aut ſaſaphras, aut ſimilibus aliis medicamentis, quæ ſunt vehementer calida & ſicca; ſudabunt juvenes bis, ſenes vero ſemel in die, & non minus, quam per ſpacium dimidiæ horæ, in laconico ægroti manebunt, qui egreſſi in lectulo calido bene cooperiantur, ut denuo ſudent; præſidium eſt ex laxatoriis in principio uſque adeo & tutum & efficax, ut plures aſcite & anaſarca laborantes ſolo hoc ipſo uſi auxilio priſtinam valetudinem recuperaverint. Non minus utile quoque erit in tympanite, cum ſudorifica omnia, propter calidius temperamentum atque ſiccum, flatus digerant, diſcutiantque, ipſique medicamen-

ti caliditate extenuati, facile per meatus cutis à caliditate suffitus calidi rarefactos, exhalent, atque resolvantur. Ad hunc usum conveniunt omnia medicamenta (uti dictum est) vehementer calefactoria, cum per interius assumpta, tum per exterius adhibita: tum quia humores, vaporesque digerant, tum etiam quia sudorem moveant, eaque via & humorem contentum evacuent, & vapores, flatusve digerant. Hinc veteres quosdam in arenam à sole excalfactam, ad digerendos flatus, atque pro absumenda humiditate, hydropem faciente, ad sudandum, conjiciebant, quosdam in clibano calefacto, quosdam in laconico, vel ligneo vel ex alia materia facto; atque alios in foveas aquarum sponte nascentium calidarum, cujusmodi sunt sulphureæ, nitrosæ, ut sudent; de qua re Celsus in lib. 3. cap. 21. ita habet: *Evocandus est sudor, non exercitatione solummodo, sed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis*; post hæc commendantur medicamenta urinam moventia, cujusmodi sunt, fœniculum, petroselinum, apium, smirnium, iris, ammeos, daucus, ligusticum & alia similia, quorum vel semina trita ex vino albo aromatico dantur, vel lac ipsum ex detritis in mortario seminibus ex vino itidem albo paratum. Nonnulli iridis radicem siccam tritam ex vino per aliquot dies exhibent, alii tria vel quatuor grana euphorbii in ovo sorbillo. Nonnulli exhibent rhabarbari drachmam, aut chamedrios pulverem ad drachmas duas. Alii vinum absinthinum, alii scillinum exhibere solent. Eodem modo per exterius commendarunt fomenta ex vehementer calidis & siccis, cujusmodi est chamedris, pulegium, origanum, thymus & similia. Utuntur etiam stercore bubulo ex aceto calido ventri apposito, nec non ad hunc usum commendantur, præsertimque ad ascitem, emplastrum ex centaureo Aetii, & quod ab Aureliano diacaprejas, â Paulo descriptum, item Icesion dictum; sic in tympanite commendarunt epithema diaspermatum vocatum, vel polyarcion, aut diasampsucum, atque diamelilotum. In leucophlegmatia, commendant frictiones ex nitro, & sale. Mirum est, cur Aurelianus fomenta ex aqua marina commendaverit, cum ipsa & siccando & adstringendo laxis non adstrictis morbis sit

re-

remedio; ſed non inconvenit quandoque medicamentum adſtringens, ex accidenti ſcilicet quatenus ſiccando humoremque abſumendo tumorem laxet. Neque eſt etiam ut admireris, ni conveniant laxantia primarum (ut ajunt) materierum, quippe temperate calida & humida, ut decoctum fœnugræci, lini, althææ & ſimilium, quando longe efficaciora medicamenta ad tantum humorem digerendum deſiderentur, atque illa inquam quæ cum vehementer calida ſint & ſicca, humorem fundunt, extenuant, reſolvunt. Neque obſtat, quod Galenus demonſtraverit, non dari emollientia tumoremque laxantia, quæ vehementer & calefaciant & ſiccent. Cum hæc humiditatem tenuiorem digerendo, craſſiorem craſſefaciendo potius tumorem indurent, adaugeantque. Etenim humiditas hydropem faciens cum ſeroſa ſit & tenuis, poteſt quidem tota à medicamento vehementer calido & ſicco abſumi. Atque hæc ſunt medicamenta, quæ Græci metaſyncritica, & Aurelianus recorporativa appellant. Quibuſdam in uſu fuerunt veſicantia, ventri adhibita, per quæ plagæ remanent, & ſervantur diu apertæ, ut per ipſas expurgetur ſeroſa humiditas, ſenſimque ac ſenſim purgata humiditate extantia tollatur; probantur ab Hippocrate inuſtiones, quæ aut ferro candenti fiunt in regione lienis, ſi lien in cauſa fuerit hujuſce affectus, vel in regione hepatis, ſi ab hepatis tumore, vel obſtructione hoc malum venerit. Ægyptii Medici non ferro candenti, at petiis lineis ignitis longe facilius & clementius, & ſine multo dolore cutem inurunt. Quem modum inurendi nos in libris de Medicina Ægyptiorum, ſecundo imprimendis (quando in prima editione in eo modo deſcribendo error magnus comiſſus ſit, quo modo ſi fiat inuſtio haud probe ſuccedet) accurate & fideliter docuimus. Ad hunc uſum maxime conducit punctio, vel ſcarificatio, at hoc faciendum priuſquam morbus in cachexiam abierit, & virium robore permittente. Hinc Hippocrates in epidemiis ſcripſit: *hydropicos ſtatim ſecare oportet, empyicos ſtatim urere.* Namque hæc præſidia in morbi principio conveniunt, priuſquam (ut ait Galenus) corrupta ſint viſcera. Inutiliter enim aqua educitur, quæ jam vitiatis, atque corruptis viſceribus generantur. Quo le-

In lib. 5. ſimpli.

In lib. de infer. part. affectibus.

leviter errant, qui in deſperatis paracenteſin exercent. Hippocrates venas in ſcroto craſſiſſimas ſecabat, atque in eodem ſcroto, & in femoribus ac cruribus frequentia ulcuſcula ſcalpello incutiebat. Paulus atque alii, hydropicis paulo infra umbilicum ſectionem faciebant, ad latus dextrum ſi lien, atque ad ſiniſtrum ſi hepar in cauſa eſt. Alii ex eadem parte, qua viſcus eſt, à quo malum primo ortum eſt, atque ſi inteſtina in cauſa ſunt, quatuor ſub umbilico digitis ſecant. Aurelianus magis in leucophlegmatia quam in aſcite paracenteſim probavit, complures ex Aſclepiade ſupra talum crus ſcarificant, alii unam, alii duas ſectiones facientes interius, ut cutis ſecta ſit, alii exterius, atque alii utrinque ſcarificantes, ut paulatim humor evacuetur, operam dant. Hocque præſidii genere ſcimus nos complures hydrope fuiſſe ſanatos, at quia curationem vulnerum neglexerunt, alio morbo quam hydrope interempti ſunt, quippe vulnere in gangrenam abeunte, quo admonitos Medicos eſſe rogamus, ut ſumma cura à punctione ſeu ſcarificatione cuſtodiant, ne ipſarum nativo calido labefactato magnam ſubeant putrefactionem, quod præcavebunt, ſi calorificis ulcera fovebunt, atque ab externo frigido aëre ea defendent; ſummopere illis conducet, ſi ſæpius ulcera lavabunt vino aromatico calido, in quo ebullierit iris ſicca, abſinthium, vel marrhubium, vel roſa vel betonica, vel ſimilia, nec non ſi ulceri admovebitur ceratum oxicroceum vocatum, & perpetuo detineatur, non minuſque etiam petia linea vino calido ſupradicto imbuta & expreſſa ſuperponatur, & perpetuo detineatur. Ex Recentioribus vero Andreas Laurentius vir doctiſſimus ſectionem ſeu punctionem longe eſſe ſecuriorem, quæ fit per medium umbilicum, & ratione & experimento in doctiſſimis libris ſuis opera Anatomica inſcriptis, nobis perſuadere ſtuduit.

In l. 1. c. 8. controverſia. 16.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER OCTAVUS.

Caput Primum.

De phlegmonum atque tumorum internorum vomicis sive abscessibus esse agendum, & primum quid per abscessum vel per vomicam intelligatur, deque ipsius causis agitur.

Osteaquam actum est de internis cum phlegmonis, tum tumoribus, qui sæpe in abscessus seu suppurationes vertuntur, ratio expostulare videtur, ut de internis quoque abscessibus, sive suppurationibus, seu vomicis in præsentia agamus. Neque immerito sane, cum hi affectus sanatu maxime difficiles sint, atque non raro Medicis occurrant. Vocant vero abscessum, alii purulentiam, alii collectionem, alii suppurationem, atque alii vomicam: quo nomine Aurelianus sæpe usus est. Non me latet abscessus Hippocratem plærumque humoris ex una parte corporis ad aliam translationem vocare, & aliquando humoris itidem decubitum ad cutim ipsam. Verumenimvero per abscessum nos hic intelligimus phlegmones, atque tumoris in pus mutationem, suppurationemve. Etenim phlegmonæ & tumores, aut digesto hu-

humore, aut in aliam partem corporis tranflato, aut quovis modo vacuato refolvuntur, aut in fcirrhum mutantur, aut denique fuppurantur, five in pus vertuntur; quem affectum abfceffum, fuppurationem, atque vomicam Medici appellant. Differunt vero abfceffus variis quidem differentiis, fcilicet ex loco in quo pus fit, & ex loco in quem erumpit; atque etiam quod abfceffus quidam fieri incipit, fcilicet quando phlegmones, vel tumoris humor cœpit in pus verti, & quidam perfectus eft, quippe qui ex toto in pus mutatus eft, huncque proprie magis vomicam Medici vocaffe vifi funt. Unde per vomicam non omnem abfceffum intelligimus, fed eum folummodo, qui ex toto fuppuratus, feu in pus converfus eft. Qua vomica feu pus factum, primum in parte phlegmone, vel tumore deprehenfa confiftit, ac poftea ruptis continentibus partibus in alias partes vel internas, vel externas erumpit, quod fi nobilis fit pars, vel repente invadat, aut fi vomica multa fit, interimit ægrotos, aut faltem multa faftidia ingerit, etfi poftea probe etiam per congrua loca pus excernatur. Ceterum hifce præmiffis, præftabit ad clariorem vomicarum notitiam affequendam, primo hujufce affectus caufas omnes nos perfcrutari, atque cognofcere. Pro qua re illud in primis fupponi debebit, fcilicet fuppurationem feu purulentiam effe in pus verfionem à calore factam. Quo liquido conftabit, ipfam effe quandam coctionis fpeciem, fiquidem humorem phlegmones vel tumoris intus natura calore concoquente aggreditur, quem fi tenuis fit, paucus, & non pravus, calor coctione digerit, & qui vel multus eft, vel craffus, vel qualitate prava præditus, ipfum in pus vertit, purulentiamque five vomicam facit. Galenus triplicem effe alterationem à calore in humore factam ftatuit: quippe coctionem, fuppurationem, atque putrefactionem; coctionemque fieri à calore naturali, atque ex humore benigno apto nato à natura concoqui; putrefactionem vero à præternaturali calore agente ad corruptionem, atque ex humore apto nato putrefieri, minime concoqui (hic enim humor prava ejus qualitate, & fubftantia, qua naturæ aptus natus eft adverfari, nihil quidem coctionis recipere poteft;) demum fuppurationem me-

mediam inter coctionem atque putredinem esse Gal. voluit, & merito sane, cum hujusmodi alteratio fiat à calore non ex toto naturali, sed ab extraneo etiam, atque ex humore non ex toto benigno, sed ex prava quidem, vel qualitate, vel substantia, aliquid habente, quo naturæ adversetur. Media itaque erit suppuratio inter coctionem atque putredinem. Aliqui tamen ipsam coctionem esse dixerunt, non tamen, quæ vera & propria dicitur (qua illud quod concoquitur, vertitur in substantiam corporis, ad nutritionemque utile redditur) sed ea, quæ humorum pravitatem vincit, emendat, atque compescit, ut non amplius corpus lædat, unde improprie concoctio hæc dicta est. At jam ad præcipuum institutum redeamus, quod fuerat, ut de causis, quibus suppuratio, purulentia, vomicave dicta fit, nos ageremus. Constat sane hujusce affectus præcipuam causam esse calorem ipsum concoquentem, sine quo nulla suppuratio, sed potius putredo fiet; hinc Hippoc. dicebat, tumores, qui in hypochondriis sunt, citius, & facilius suppurari, quam qui circa umbilicum, & omnium minime, qui sub ipso umbilico consistunt, quod hypochondriorum partes, iis qui circa umbilicum & sub umbilico sunt, longe calidiores existant. Itaque à calore omnis purulentia fit, à calore quidem naturali si & ipsa coctionis species sit, non tamen omnino à naturali, sed etiam ab extraneo præternaturalive naturali mixto, namque in phlegmonibus ac tumoribus; qui in pus vertuntur, præternaturalem calorem etiam extraneus & non naturalis vocatus agit. Naturalis enim vel à phlogosi, vel ab obstructione partium affectarum in igneum auctus permutatur; ex quo in phlegmone vel in tumore partium affectarum suppurando calorem agentem partim naturalem partimque præternaturalem esse (qui profecto auctor est purulentiæ) constabit. Quod vero in parte, quæ suppuratur, præternaturalem calorem agentem, etiam adscititius præternaturalisve adsit, atque agat, eo quidem argumento deprehenditur, quia medicamenta, quæ suppurant, emplastica Græcis vocata, sui ipsorum crassa viscidaque substantia meatus cutaneos infarciant, obstruantque, ea potissimum causa, ut obstructis meatibus calor intus claudatur,

ip-

ipsiusque effluvium prohibeatur, atque ipsius substantia, quantitasque augeatur; quorum meatuum obstructione etiam, fuligines cum intus retineantur, necessario naturalis calor mixturam cum non naturali à fuliginum caliditate recipit, vel naturam caloris extranei nanciscitur, vel ab ipsis fuliginibus mutatur in igneum præternaturalemque. Quæ sane caloris mutatio à fuliginum qualitate ubi plurimum augeatur, diffusa in universum corpus etiam febrem accendit. Quare vomicam, à calore mixtam naturam naturalis & præternaturalis habente, eoque in partibus phlegmone vel tumore obsessis agente, fieri aperte intelligitur. Accedit etiam quod sanguis & pituita ab eodem calore facile in pus vertitur, atra bilis difficilius, bilis vero flava, quæque tenuioris est substantiæ, priusquam in pus mutetur, à calore extenuata, digeritur. Atqui ab hisce causis suppuratio quælibet, quæ purulentia itidem & vomica dicitur, generationem habet. Unde affectum fieri à tumoribus, à phlegmonis atque etiam à carnosarum partium contusionibus dicemus, nimirum à calore non ex toto præternaturali, neque ex toto naturali, sed mixtam qualitatem habente ex naturali atque ex præternaturali, alteratis, & concoctis.

CAPUT II.

De partibus in quibus purulentiæ, seu vomicæ fiunt.

PArtes omnes, quæ phlegmonis, atque tumoribus sunt obnoxiæ, vomicis deprehendi possunt. Unde & in capite non raro collectiones eæ fiunt, sæpissime in thorace & in ventre. In ventris autem variis partibus vomicæ fiunt, plærumque in hypochondriis contentis, aliquando in iis, quæ circa umbilicum subsistunt, atque demum rarissime in sub umbilico positis, scilicet, ut Hippocrates est auctor, quod partes sub hypochondriis contentæ calidiores iis, quæ circa umbilicum sunt, existant, & minime omnium calidæ sub umbilico positæ, ex calore autem fieri omnes suppurationes, superius demonstratum est; hinc partes omnes, quæ juxta hypochondria sunt, citius faciliusque suppurantur, & tardius difficiliusque, quæ circa umbi-

bi-

bilicum consistunt, omniumque tardissime & difficillime, quæ sub umbilico. Quo Hippocrates in 6. epid. 2. umbilicum suppurationum esse terminum statuit. Quod vero in capitis partibus internis vomicæ fiant, non est Medicis ignotum, aliquando enim ex phlegmone membranarum cerebri, & aliarum quoque partium vomicam ortam fuisse (licet hoc raro ob ejus membri frigiditatem fiat) à multis deprehensum est. Hippocrates scripsit: *si pus per nares aut os, aut aures effluxerit, capite dolentes & vehementer quidem laborantes solvere:* & in Coacis præsagiis, *pus per nares excretum capitis dolorem itidem tollere.* Hoc Echecati cæco contigisse Hippocrates narrat in epidemiis, quippe qui, cum in ejus capite affectus phlegmonosus suppuratus fuerit, pusque per aurem expurgatum, sanus evasit; sæpe numero intra aures ex phlegmone puris collectio fit, non raro in gutture ex angina. At non addimus partes, in thoracis regione positas, quæ suppurari solent; hæque præcipuæ sunt, pleura membrana, pulmo, diaphragma, cordis pericardium; & in ventre ipso omnes partes contentæ huic malo sunt obnoxiæ, scilicet, stomachus quoad ejus omnes partes, intestina, scilicet pylorus, jejunum, colon, & longanon sive rectum, & omnia tenuia intestina, mesereum, mesocolum, pancreas, omentum, hepar, vesica fellis, lien, vena cava, porta, renes, vesica atque uterus in mulieribus. Itaque cum in omnibus his partibus aut phlegmone, aut tumore oppressis vomicæ concitari soleant, quæque omnes cum ægrotantium vitam in magno discrimine ponant, ipsarumque curatio magnas habeat difficultates, & majori ex parte judicium itidem eæ habeant difficile, proinde de ipsis accurate in præsentia agendum duximus; & priusquam ad ipsarum curationem perstringendam descendamus, eas & in communi, & in particulari cognoscere operam dabimus.

In 6. aphor. 10.

In 7. epid. tex. 55.

Libro 5. com. 1. tex. 28.

Caput. III.

Quibus ſignis puris collectio vel vomica fieri deprehendatur.

Gal. in 2. de loc. affec. cap. 3.

VOmicæ vel magnas phlegmones ſequuntur, vel excrementorum collectiones, vel tumores œdematoſos, vel ab aliis humoribus obortos; & cum (uti dictum eſt) affectus hi qui ſuppurantur, vel in capite conſiſtant, vel in thorace, vel denique in ventre, proinde priori loco ſigna in communi conſiderabimus, quibus ſuppuratio omnis in qualibet parte corporis oborta nobis innoteſcat, ſcilicet, ejus quæ primo fit in capite, & poſtea in thorace, atque demum in ventre; ſigillatimque cujuslibet partis in aliqua trium corporis regionum ſuppuratæ ſigna proſequemur. Porro internæ ſupurationis ſigna ſimilia magna ex parte ſunt iis quæ in externis ſuppurationibus elucent. Duo quidem in externis ſuppurationibus obſervamus, dolorem quippe vehementer pulſantem, propter arteriarum motum aucto calore, & aucta ex humoris fuſione ejuſdem humoris quantitate, quæ quo magis implet, & minus cedit, eo magis premit, ac arteriam præ tumore diſtentam dolore afficit; atque caloris auctionem, tum propter auctum humoris plurimum incalefacti copiam, quæ pluribus partibus communicatur, unde ex aucto calore, etiam pars, quæ ſuppuratur, ruborem contrahit. Quo chyrurgi in tumore ſuppurando hæc merito tria obſervare ſolent, nempe (ut dictum eſt) dolorem vehementem, cum pulſatione, calorem in parte auctum, & aliquando etiam ita intenſe auctum, ut febris exinde concitetur; atque deinde in parte contractum ruborem. Quibus ſane ſignis Medici phlegmonas, tumoreſque ad ſuppurationem inclinantes facile cognoſcunt. In internis vero vomicis futuris & dolores & febres (ut expreſſit Hippoc.) augentur; atque alia etiam præter hæc ſigna Medicis innoteſcunt. Itaque in primis dolor maxime facit ad futuræ vomicæ notitiam, rigores, humoreſque & febres, ex his quædam ſunt, quæ ſuppurationem prænuntiant, & quædam, quæ actu vomicam fieri iti-

In 2. aphor. 47.

itidem notant. De iis primo ſermo eſt habendus. Itaque ex doloribus, qui diu perſeverant cum febre abſque laudabili excretione, futuræ vomicæ erunt indicium. De quo ſigno Hippocrates in aphoriſmis habet: *A ventris dolore diuturno, ſuppuratio.* Galenus addidit; *ſi omnia circa ægrum opportune fiant.* Adhuc enim dolorem perdurare ſcilicet per longum tempus propter phlegmonem evenit, quæ temporis proceſſu ſuppurabitur, niſi hominem morte præripiat. Quod clarius de iis, quæ in thorace fiunt, adhuc expreſſit, dicens: *Quicunque dolor in his affligit ſedibus; non deſinens, neque excreationis purgatione, neque ventris ſubductione, neque venæ ſectione, ac medicamento, & victus ratione, in ſuppurationem verti ſciendum eſt*, & Galenus in comm. ait: *Quicunque dolor circa thoracis ac pulmonis ſedes non deſinit adhibitis ſubſidiis, idque malum tantummodo habet; nec ullum aliud exitioſum indicium adeſt, eum ſuppuraturum expectabis.* Eodem itidem modo & febris perſeverans vel cum dolore, vel cum gravitate vel hujus loco cum tuſſi, ſine laudabili excretione idem futurum prænunciat. Quam rem Hippoc. perbelle ita etiam expreſſit in prognoſticis: *Conſiderandum autem eſt & talia in hunc modum; ſi febris detinet, & dolor non deſinit, & ſcreatio non excernitur ex ratione, neque bilioſæ fuerint alvi dejectiones, neque ſolutiores, ac ſinceriores, nec urina admodum craſſa ac plenius obtinens ſedimentum, promittitur vero ab omnibus aliis ſignis ſalutaris, his tales fore abſceſſus ſperandum eſt*: Tempus quoque circumſcriptum eſt, quo purgari debeant, in multis phlegmonis; de quo in 7. aphoriſmorum Hippoc. inquit: *Diſtillationes in ventrem ſuperiorem ad ſuppurationem veniunt intra viginti dies*: & particulatim de pleuritide: *Quicunque morbo laterali laborantes in quadraginta diebus non repurgantur, hi ad ſuppurationem vertuntur.* Ita & in pulmonia, atque in aliis phlegmonis ſi diu dolor cum febre perſeveraverit ſine laudabili humorum excretione, ſuppuratio ſperanda erit. De quibus auctor coacorum præſagiorum dixit: *tumores ſi ſexaginta diebus ſuperaverint, & permaneat febris, ſuppurantur*; in 1. vero prognoſt. tex. 31. brevius fieri docet, ait enim: *Quod ſi vigeſimum tranſcendit diem & febris detinet, & tumor non de-*

In 7. aphor. 22.

In 2. progn. tex. 52.

In 2. progn. tex. 65.

In 5. aphor. 8.

ſiſtit, *in ſuppurationem verti ſignificat*; ſed hiſce præmiſſis, ad ſigna pergamus, quæ non futuram ſuppurationem vomicamve prædicant, at præſentem quidem, quæ ſit, ſignificant. Quæ itidem erunt dolor, rigor horrorque, febris, gravitas ſeu pondus, anxietudo, inquietudoque. Dolor autem, ut ab ipſo exordiamur, tenſivus, & non ſemper cum pulſu (qui externarum vomicarum ſemper comes eſt) obſervari ſolet. Non enim internus dolor phlegmonum, quæ in pus mutantur, neceſſario pulſat, quoniam rara quidem viſcera ſunt, quæ abundent arteriis, atque etiam quia interna ſpacia, vacuave & circundantium laxitas facit, ut pulſatio ſi qua ſit, citra dolorem ſentiatur. Pro dolore aliquando gravedo fit cum calore, atque ab his aliquando pondus obſervari ſolet. De quo in coacis præſagiis Hippocrates habet: *Quibus latus ſublatum & calidius eſt*, *cumque in alterum incumbenti latus*, *quod ſanum eſt*, *gravitates pendere videtur*, *iis pus altera parte collectum eſt*; quod in prognoſticis clarius confirmavit ita, dicens: *etſi dixerit pro dolore ſibi ineſſe pondus*, *in loco quo dolore afficiebatur*. Calorem quoque in parte affecta intenſiorem ægroti incepto pure percipere ſolent, quod de pleuriticis, & pulmonicis ſuppuratis Hippoc. expreſſit, dicens: *latus eſſe calidius*; neque id fit profecto injuria, cum neceſſario latus à putredine, atque ab halitu calido puris contenti, magis debeat incalfieri. Quare hactenus ſigna inceptæ ſuppurationis ex dolore, gravedine, pondere, atque calore aucto in parte affecta nobis innotuerunt. Nunc alia ſigna proſequimur, ſcilicet febrem, una cum rigore vel horrore, quæ invadit; *febris enim dum pus ſit* (ait Hippocrates) *augetur*, *vehementiuſque affligit*. Hujuſmodi vero febre (Galeno auctore) priuſquam phlegmonæ ſuppurari cœperint, ſimiles exiſtunt tertianis continuis, cum ſcilicet continuæ ſint, & de tertio in tertium exacerbationes habeant: ſuppuratione vero jam incœpta, quippe dum materia phlegmones ſuppuratur, quotidie habent exacerbationes, cum rigore horroreve, idcircoque probe has ſemitertianis comparavit; de quibus Auctor coacorum præſagiorum ait: *Qui identidem inhorreſcunt*, *ad ſuppurationem deveniunt*, *ſed & febris iis ſuppurationis eſt comes*. Ex fervore enim &

In 6. coac. præſag. ex Hol. ſec. 2. com. tex. 3. In 2. progn. tex. 58.

In 1. aphor. 12.

In 5. lib. ex Hol. ſect. 2. comm. 1. tex. 76.

& ex putredine humoris, qui ſuppuratur, halitus excitatus membranas, & muſculos mordicans, aut etiam incepti puris acrimonia itidem vellicans partes ſenſibiles contrahit, atque horrorem inducit, quem ſequitur febris ea, quæ præceſſit, multo vehementior. Diſtinguitur vero ab eo, qui pure facto & effuſo concitatur; hic enim horror inordinatus majori ex parte eſſe ſolet, cum ſudore & aliquando levi animi deliquio. Horror itaque in ſuppurationibus apparet, horreſcuntque idcirco neceſſario, qui ſuppurantur, à contracto calore ad locum putredinis una cum ſanguine. At hic horror, quoad pus fiat, ordinem ſervat; poſteaquam vero pus factum eſt, citra ordinem invadere ſolet, quando hujus horroris non unica ſit cauſa, ſcilicet caloris ad humorem putreſcentem retractio, ſed & hæc, & membranarum pus continentium morſus vellicatiove, contractioque facta tum ex halitus ex fervente humore concitati, tum facti puris acrimonia, quippe membranam ipſa mordente. In tumoribus enim partim in pus verſis, & partim mutandis, ad reliquum humoris ſuppurandi calor intro retrahitur, quo ægroti horreſcunt, atque halitus ex fervente humore ad membranas commoti, nec non puris, quod factum jam eſt, acrimonia membranas vellicans, atque contrahens horrorem itidem inducit, quem febris conſequitur ſemitertianæ ſimilis, quæ ex ordine non fit, ſed citra ullum ordinem aliquando cum ſudoribus multis, ita ut ſæpius & nullo ordine, modo inhorreſcant, modo ſudent, modo incaleant ſimpliciter; hujuſmodi vero febres, nec proprie putridæ dici debent, ex pure ſcilicet concocto concitatæ quales ab humoribus in venis, aut extra venas putreſcentibus excitantur, nec plane hecticæ, quoad partes ſolidas corporis invaſerint, ſed quodammodo inter utraſque mediæ ſunt, nec prorſus intermittentes; neque continuæ, videntur tamen intermittentes, quod cum horrore, vel cum rigore acceſſionem habeant, ſemitertianiſque vocatis ſimiles exiſtant; namque quotidie cum horrore invadunt, vere intermittentium more, ſed cum remitti horror videtur, atque acceſſio augeri itidem videtur, iterum ægroti horrent, adeo ut eadem die bis atque ter aliquando horror accedat; die vero ſequenti alteram habent acceſſionem, ſed

Gal. in 1. de loc. affect. cap. 5.

priore minorem, absque duplicatione horroris; hæ vero id proprii habent, quo distinguantur à semitertianis, quæ fiunt à commota putredine in venis bilis atque pituitæ, quod nullo servato ordine sæpius in his ægroti inhorrescant, modo incaleant simpliciter absque ullo horrore vel frigore, modo sudent; atque hæ febres semitertianis similes sunt, è quibus tabidos laborare Hippocrates in epidemiis docuit, quæque tales prodeunt, postquam pus fieri cœptum est. Porro quæ ante suppurationem internarum phlegmonum febres fiunt, symptomata sunt, neque ipsæ ad apyrexiam desinunt, tertianarumque naturam præ se ferentes, utpote quæ de tertio in tertium habent exacerbationes, tamen absque rigore horroreve, aliquando cum levi pedum frigore invadentes, quod de pleuriticis Hippocrates expressit: Quare post factam suppurationem febris semitertianarum more, sed nullo tamen servato ordine, modo cum horrore, modo citra horrorem calore solummodo exacerbato invadunt, modo cum sudore, aliquando ita parva fit accessio, ut ea die vel nihil vel parum febrire suppurati videantur; nonnunquam omnino desinere videntur interdumque tempus solitum invasionis horamque permutantes. Plerumque vero magis ad noctem accessionem habent quam in die, maximeque circa vesperam invadentes: atque hæ perpetuo lethales sunt, quæ ægrotum aut puris multitudine suffocatum iri, aut tabidum sive phthisicum moriturum denotant. Unde nos distinguere oportet, quod ubi pus fit, & commode expurgatur, nedum febres non adsunt, sed quæ ante suppurationem fuerunt, plane conquiescunt. Itaque ut ad institutum primum redeamus, pus ubi fit, febris vehementior quam antea apparet, horrorque fit, & à contracto calore, & ex halitus ferventis humoris & incepti puris acrimonia membranas nervosque vellicante, contrahenteque: adest etiam in parte affecta aucta caliditas, gravitasque & pondus, inquieti sunt, & anxii, pulsus languidi celeresque observantur, & respiratio itidem crebra & plerumque parva est. Aurelianus de signis vomicæ scribens, inquit; quod eos sequatur febricula vehemens inordinata sæpe cum rigore & torpore frigido, vel corporis cum inquietudine, jactationeve; tum loci

In 1. de vict. rat. in acutis.

In lib. 5. chronicor. cap. 8.

ci adeſt fervor incendioſus, gravedo, tenſio (exceptis, quæ in pulmone fiunt) ſæpe ſtimulans dolor & pulſuoſus fit, tum celer pulſus atque humilis, & ſæpe ſudor magis capitis atque colli apparet. Hippoc. in 7. epidem. de Metone Pleuritico, qui poſtea ſuppuratus eſt, ſcripſit: *Dejectio multa bilioſa, in tribus diebus fere ceſſavit dolor, calor autem circa ſeptimam aut nonam. Tuſſis aderat, excretiones neque bilioſæ neque multæ fiebant, pituitoſæ vero tuſſes ſequebantur, cibos guſtabat; aliquando exibat veluti ſanus. Apprehendebant autem quandoque illum calores tenues exiguum tempus, ſudores exigui fiebant ad noctem, ſpiritus in febre denſior, maxillarum rubor, circa latus gravitas & ſub alis & ad humerum, tuſſes tenebant.* Atque hiſce ſignis nobis, quæ interius fiunt purulentiæ, probe innoteſcent. Nunc ſequitur ut ea etiam ſigna, quæ, facto effuſoque pure, apparent, dicamus.

CAPUT. IV.

Quibus ſignis ſuppuratio ſive puris collectio, quæ facta eſt, deprehenditur.

UBi pus in parte aliqua interna factum eſt (auctore Hippocrate) dolores, rigores atque febres minores evadunt, quinimo plane conquieſcunt, ſi pus etiam commode expurgatur, ſeu excretum fuerit, eadem die in ſalutari ſuppuratione febrem deſinere Hippocrates expreſſit; itaque febres, dolores & rigores minores evadunt, Aurelianus dicebat facta ſuppuratione, ceſſare cum rigorem, tum dolorem, febriſque recedere inquietudinem. Attamen hoc recte intelligendum eſt, quod facto pure (niſi magna ex parte ipſum fuerit commode excretum) hæc plane haud recedant, ſed tamen aliqua ex parte minora fiunt, minuſque empyicos affligunt: quod perbelle docebat Hippocrates, cum dicebat: *Dum pus conficitur, dolores ac febres accidunt magis, quam jam confecto.* Recedunt vero omnino hæc omnia ubi factum pus fuerit expurgatum; de quo Hippocrates ait: *Quibus in urinario meatu tubercula fiunt, his ſuppuratione facta, & eruptione, ſolvitur dolor.* Quare dolores, & febres minores redduntur, ſemitertianiſque ſimiles exiſtunt, at à ve-

In 2. aphor. 47.

In 2. prog. tex. 48.

In 2. aphor. 47.

In 7. aphor. 57.

veris semitertianis distinguuntur, quia sunt inordinatæ, & tales quales in altero capite expressimus. Nimirum quæ nullo servato ordine invadunt, modo cum horrore, modo citra horrorem, modo cum sudore, noctu ingravescentes. His vero & horrores (uti dictum est) conjunguntur facti ab acrimonia puris, quod ad vicina corpora, scilicet membranas & nervos, commotum lædit. In coacis præsagiis scriptum est, Horrore affectos plerumque ad suppurationem perduci, & febres intermittentes à suppuratione plerumque sudorificas esse. Igitur non minus etiam sudores merito accidunt; unde recte dictum est, quibus vomica interna est, & rigor & sudor sæpius accidit; sudor vero ex capite, cervice, & quandoque ex toto corpore exit, atque hic est quædam levis tenuisque humiditas, virium infirmitate, scillicet partium solidarum debilitata retentrice, sæpius quæ in suppuratis exudat, præsertimque à pure effuso viscera interna lædente. Unde vires collabuntur, pulsus frequens parvus & languidus fit, & nonnunquam crebra animi defectio, cum qua suppurati exudant & resolvuntur, quæ signa fuere à Desiderio Jacotio viro sane doctissimo & gravissimo, ut notavit in suis doctissimis ad coaca Hippocratis præsagia commentariis, in quadam puella, quæ fere repente à vomica fuit interempta. ait enim: *Puella quædam, cum optime habita omnibus videretur, in lentam quandam febrem incidit, tertianæ intermittenti non absimilem, sine dolore in ventre: ad eam circa mediam noctem vocati, quod levi animi deliquio laborasset, cum rigore quodam quem paroxismi princpium esse putabant, prædiximus abscessum in ventre ruptum ex quo brevi interitura esset.* Hippocrates in prognosticis de purulentis (intelligit autem eos, qui in thorace pus collectum habent) de quibus nos posterius sigillatim scribemus, scribens ait; *Principio si febris non dimittit, sed interdiu tenuior, noctu vehementior est, si copia sudoris elicitur, ac tussiendi cupiditas est, nec quicquam tamen commentatione dignum expuunt.* Aristoteles ad cognoscendum tumorem suppuratum, affundit aquam, quem, si ab ipsa calore mutatur, purulentum agnoscit. Hippocrates argilla tegendum censuit, quæ si citius, quam quæ alteri loco minime de suppuratione suspecto apposita est, re-

[Margin notes: In tex. 60. — In 1. de morb. — In 3. probl. sec. 3.]

reſiccatur, vomicam latere oſtendit. In prognoſticis vero ex pondere in parte affecta, ex rigore horroreve, ex ſudore, & ex febre ſemitertianæ ſimili, ſudoreque (ut hactenus oſtendimus) cognoſcendum voluit. Aliqui cum his ſignis quandam mollitiem cum puris inundatione in parte affecta (ſi tumor obſervari queat, quando loci denſitas tactum non perturbet) tanquam indicium certiſſimum addunt; ſed hæc ſatis erunt ad cognoſcendam vomicam, quæ interius facta eſt. Nunc deſcendendendum erit ad particulares vomicas, quæ in variis partibus fiunt.

Caput. V.

De vomicis, quæ fiunt in capitis partibus, cognoſcendis.

VOmicas in capitis partibus extimis fieri frequentiſſime, qui praxim exercent, obſervant, ſcilicet intra pericranium, ex phlegmonis, tumoribuſque phlegmonoſis; atque etiam in lue gallica infectis, in his præcedunt dolores continui, firmi, atque vehementes, ſæpiſſime etiam cum pulſu, aliquando cum febre, plerumque citra febrem hi dolores perſeverant. Aliquando etiam intra cranium vel circa membranas cerebri vomicæ fiunt (licet hoc fiat rariſſime propter partis frigiditatem) nam, ut alias dictum eſt, ſuppurationes omnes à calore fiunt, quo Hippocrates in epidemiis ſcripſit, umbilicum eſſe terminum ſuppurationum, quæ in ventre fiunt, eo præſertim argumento, quod partes ſub umbilico poſitæ hypochondriis frigidiores ſint, & idcirco non aptæ ſuppurationibus; quare ob hanc etiam cauſam fit, ut rariſſime cerebri partes, ob loci frigiditatem ſuppurentur; tamen aliquando in cerebri cavitatibus, diſſectis cadaveribus, vomica deprehenſa eſt puris collecti, quod alias nos vidimus in quibuſdam per nares, antegreſſa phlegmone, excretum fuiſſe. Signa fuerunt, dolor firmus, aſſiduus, vehemens, cum pulſu lancinans, longo tempore perſeverans cum febre acuta, aſſidua, diu durante. Vomica vero facta cognoſcitur, quod & dolor & febris quadantenus minus affligant, &

In 6. epidem. 2. tex. 40.

in capite gravitas & pondus pro dolore sentiatur, at plures horum apoplecticorum modo suffocati à puris multitudine atque à crassitie cerebri cavitates infarciente, obstruenteque pereunt; si per nares autem effluat pus album, leve, æquale, & copiosum, salutem promittit. Non raro intra aures vomicam purisve collectionem fieri deprehendimus magnam inflammationem subsecutam; hujus quidem puris collectionem ex aurium dolore acuto ac febre continua & vehementi (quæ signa sunt pathognomonica magnæ phlegmones ibi existentis) secutam. Hippocrates in prognosticis meminit; & de ipsa in Coacis præsagiis inquit: *Aurium dolor pertinax cum febre acuta, & alio signo eorum, quæ leviter difficilia sunt, juvenes quidem septimo die interficit, & multo celerius adfert, delirium, nisi pus multum ex aure, aut sanguis è naribus effluat.* Itaque si dolor cum febre continua diu perseveraverit fueritque lancinans & pulsatorius, vomicæ futuræ est indicium: aurium enim phlegmonæ si vehementes sint, solent cito interficere, faciliusque & citius juvenes quam senes, ob nimirum symptomatum magnitudinem, quæ fit ex temperamento calidiori, quo juvenes sanguine biliofo abundant, unde in affectum incidunt vehementissimum acutissimumque, à quo cito interimuntur; seniores vero (quod sanguine frigidiori abundent, à quo vehementia symptomata non fiunt) tardius & minus hoc malum (Hippocrate auctore) interficit. Tamen & multi etiam puerorum, juvenumque ex phlegmone, quæ non sit usque adeo magna & acuta, suppuratione facta, & per aures pure excreto, servantur. Hujusmodi fuisse Emyris filium Hippoc. in epidemiis scriptum reliquit, de quo habet: *Emyris filius febricitabat, ex aure fluebat purulentum circa octavam non scio.* Ubi itaque dolor & febris non usque adeo vehemens & acuta fuerit, diutiusque perseveraverit, cum dolore pulsatorio, vomica intra aurem futura est, ubi vero phlegmone in pus versa est, dolor atque febris mitescit: si vero etiam per aures pus exierit, album, leve, æquale, omnino febris atque dolor cessabunt. In oris quoque partibus internis maximeque in gingivis atque partibus adjacentibus, sæpius oborta phlegmone suppuratur, quam præcedit dolor, cum pulsu, &

In 3. prog. tex. 13.
In 1. coac. præsag. sec. 2. comm. 1. tex. 1.
In 3. progn. 14.
4. epid. tex. 11,

& aliquando etiam febris, ſi vehemens fuerit morbus, ſæpe rupto abſceſſu vomica exit, & æger ita liberatur. Non raro etiam ab angina vomica fit, etenim eodem modo hæc phlegmone in vomicam ſæpius mutatur, atque ita ægroti evadunt. Quam ſane vomicam antecedunt quoque & dolor & febris, ſi enim malum ſit acutiſſimum, maximumque, cito hominem interficit, aut abſceſſus purulentus fit; plerumque vero ſolet vomica ſubſequi dolorem & febrem, quæ diu perſeveraverint. In Ægypto olim & in Cayri civitate, quo tempore ad nationem Venetam perſanandam morabamur, quidam Turca, cum longo tempore gutturis dolore laboraſſet, me accerſito, plures aureos pollicitus eſt, ſi illum perſanaviſſem. Cum vero cognoviſſem vomicam in gutture adeſſe, intuſque (nondum eruptione facta) pus adhuc contineri, atque ilico, à me aliquibus tentatis medicamentis rupto abſceſſu, multaque copia puris expurgata per os, ſanus ille evaſiſſet, negavit mihi velle quicquam perſolvere licet plures aureos antea mihi pollicitus fuiſſet, ſi ipſum ſanitati reſtituiſſem, nullaque alia ratione uſus eſt, ut mercedem mihi promiſſam negaret, quam quod dicebat, me nimis cito illum perſanaviſſe, parumque idcirco laboris in eo perſanando me ſuſtinuiſſe.

Caput VI.

De vomicis, quæ fiunt in thoracis partibus, & primo de vomica, quæ fit ex pleuritide & ex pulmonia.

INter vomicas, eæ præcipuæ ſunt, quæ in cavitate thoracis fiunt, vel ex pleuritide, vel ex pulmonia, vel ex catarrho, aut denique ex ſputo ſanguinis. Namque, quæ in pleura membrana, fit, rupta membrana in thoracis ſeu pectoris cava ſeu inania loca erumpit, atque eodem modo in pulmonibus pus factum, aut ex phlegmone ſuppurata, aut ex catarrho ibi putrefacto, aut denique ab exulceratis pulmonibus, ſi multum effluat (uti dictum eſt) in cavitates pectoris erumpit. Vomica vero, quæ ex pleuritide

ſuppurata fit, ei admodum ſimilis exiſtit, quæ fit in pulmonibus ex pulmonia, licet in quibuſdam differant. Namque in pleuritica præcedit rigoris, febris atque doloris auctio, factoque pure hæc omnia remittuntur, pro doloreque gravitas ſeu pondus in parte habet; atque hoc eſt, quod dicebat Hippoc. in prognoſticis: *Et ſi dixerit pro dolore ſibi ineſſe pondus in loco quo dolore afficiebatur. Hæc enim accidunt inter initia ſuppurationis.* Diſtinguitur vero gravitas & pondus, quod in pleuritica ſuppuratione obſervatur, ab eo quod ex pulmonia fit, quoniam aut in altero latere, aut in ambobus pondus ſentitur. In pulmonia vero (ait Galenus) in utraque potius, quam in altera colligitur pus: De quibus Hippocrates inquit: *Si ſuppuratio in altero latere tantummodo fuerit, advertere atque ediſcere convenit in his, utrum in altero habeat latere dolorem, & utrum calidius quam alterum ſit, atque eo incolumi cubante, latus requirere oportet, num aliquod deſuper onus illi pendere videatur; ſi enim id fuerit, ſuppuratio in altero latere fatigat, utrovis onus exiſtat.* Accidit in pleura, ſuppuratione facta, difficultas reſpirandi, difficiliſque jacendi poteſtas ſupra contrarium (ut ex Hippocrate viſum eſt) patienti latus, hoc eſt, ut Aurelianus inquit, ſupra latus, quod morbo afficitur, cum ſenſu quodam interno veluti pendentium membrorum, vel membranarum: & ſæpe corpore commoto, ſeu è latere in latus verſo, quaſi ſonus auditur, veluti incluſi atque colliſi, fluctuantiſque humoris; poſt acceptum cibum moleſtiam etiam ſentiunt. Ex pulmonia vero vomica interſtinguitur: ſiquidem dolor neutiquam antegreſſus eſt, ſed pro dolore gravitas in thorace ſentitur, maximaque ſpirandi difficultas: ſed tamen aliquando videntur ſuppurati melius reſpirare, quippe in thoracis cavitates vomica è pulmone effuſa; adeſt item tuſſis vehemens, cum qua pus expuunt, vox redditur (trachea arteria à puris copia vitiata) obſcura, & rauca, fætida itidem redduntur expiratio, thoracis gravedo, & tenſio ſentitur, maximeque ſi ſupine decumbant, quaſi ſuffocantur, idcirco recta cervice ſedentes relevantur; denique ſeipſos ſuſtollunt ad partes lecti ſublimiores, quo levatius, habeant caput: In his maxillæ rubent, cavitas in oculis ap-

In 2. lib. progn. tex. 58.

In 2. lib. progn. tex. 59.

apparet: adſunt & deſudationes, febres aſſiduæ ſunt, noctu increſcentes: Empyici hi à Græcis merito vocantur. De his Hippocrates in prognoſticis inquit: *Omnes agnoſci purulentos his indiciis convenit: principio, ſi febris non dimittit, ſed interdiu tenuior, noctu vehementior eſt; ſi copia ſudoris elicitur, & tuſſiendi cupiditas eſt, nec quicquam tamen dignum commentatione expuunt; ſi oculi cavi redduntur maxillæ vero rubore trahunt*; & cetera. Galenus ait, hæc obſervari in ſuppuratione, quæ diu moratur; brevioris vero ſuppurationis ſigna eſſe rigorem, febrem, atque pondus, & ſi æger difficilius, quam antea, reſpiret. Eodem modo purulentiam in his, qui ex pulmonibus, vel ex thorace expuerunt, fieri denotabunt, rigor, febriſque (uti dictum eſt) ſemitertianæ ſimilis, quæ tamen nunquam ad infebricitationem veniat, eritque qualis ab Hippocrate expreſſa eſt, ſcilicet quæ interdiu levior, & noctu gravior apparet; pus expuunt cum tuſſi ſatis moleſta, maxillæ rubent, ſudantque, difficulter reſpirant. Qua durante diu affectione, tabidorum ſigna omnia apparent. Eadem vero ſigna, & ſi fiat ex catarrho vomica, eluefcunt; at primo ii non expuunt quicquam commentatione dignum, quando, ſi copioſe expuerent, non fierent purulenti, reſpiratio admodum difficilis redditur, tuſſis irrita, in qua, ut dictum eſt, parum expuunt (non expuunt autem aut propter puris craſſitudinem, vel ob viſcoſitatem, aut propter membranarum denſitatem, aut denique propter imbecillitatem: multum enim roboris requiritur, ad copiam puris craſſi & viſcidi expectorandam, excernendamque.) Si vero vomica fiat in ſepto tranſverſo, quod Græci diaphragma appellant, vel in parte ſupra præcordia intra cavitatem thoracis, vel intra ipſum diaphragma exiſtet; ſi in ſuperiori fit parte, ſcilicet quæ ſupra præcordia eſt intra cavitatem thoracis, dolor ſupra eadem præcordia per utraque latera penetrat uſque ad poſteriora; tenſioque & gravitas juxta finem pectoris, vel ſub extremis coſtis atque ultimis oſſibus perſeverans uſque ad ilia diſtenditur, cum difficultateque reſpirant: ſi vero intra ventrem, qua ventriculum attingit, extra ſeptum collectio ſit, ſonitus aliquando fluctuatiove veluti incluſi humoris auditur, adeſtque

In 2. prog. tex. 60.

tufficula, & in refpirationibus difficultas plurima, refpiratio longa, & forinfecus ex attracto fpiritu dolor fit, qui nunquam fequitur eos, qui pulmonis vomica tenentur. Etenim pneumonici fpiritum hauriendo magis relevantur. Ubi vero in vacuis thoracis locis collectio recepta eft, aderit thoracis gravitas, tuffis valida ficcaque cum dolore, aliquando etiam cum humiditate, ob quam relevari quoque videntur, febriculæ per initia affligunt, languidæ, inordinatæ, ad judicandum difficiles. Poftquam vero abfceffus ad vomicam inclinaverit, vehementius cum quodam horrore febricitant, atque in fermonis proprietate conturbantur fpiritu moleftati: fpirationis quoque adeft difficultas, ita, ut fuffocari videantur. At Hippocrates (ut alias dictum
In 2. prog. tex. 60. eft) dixit: *fi febris non dimittit fed interdiu tenuior, noctu vehementior eft, fi copia fudoris elicitur, fi tuffiendi cupiditas adeft, nec quicquam dignum expuunt, oculi cavi redduntur, maxillæ rubent.* Quæ figna potius ex pulmonia vomicam denotare, nuper meminimus; fed jam ad vomicam in ventris partibus collectam cognofcendam accedimus.

CAPUT. VII.

De vomicis, quæ fiunt in ventris partibus & primum de ea, quæ in ftomacho, in hepate, in liene, in mefenterio, pancreate, atque in omento excitatur.

CUm ftomachus ab œfophago incipiendo, ex ore, quod veteres καρδιὰν appellarunt, quia exquifitiffimo acerrimoque fenfu eft præditum, principium habeat, & ad os inferius, quod pylorum quoque vocant, terminum itidem habeat, media pars, ipfius venter, atque capacitas eft. Itaque figna vomicæ in ftomacho exiftentis, erunt, tetræ eructationes, refpirationis difficultas, fed minor, quam in diaphragmate fi fit collectio, aliquando tufficula parva, citra ullam humoris excretionem; naufea adeft, aliquandoque vomitus puris, animi defectio, extremorum refrigeratio, fudor parvus, languidus, in fum-

ſumma cute: cibi aſſumpti corruptio, unde acidæ quoque fiunt eructationes atque fætidæ; ſitis cum linguæ aſperitate vexat, ægre cibum deglutiunt, præſertimque ſi ad ſuperiores partes vomica pertingat: namque (ait Aurelianus) *hi, priuſquam cibus tranſvoretur preſſuram ſentiunt, & poſt devoratum cibum relevantur*; in quibus etiam nulla apparet inflatio vel extantia, ſed dolor atque gravedo inter ſcapulas, vel in poſterioribus cervicis partibus ſentiuntur. Ubi vero (ut jam dictum quoque eſt) vomica ventrem, ſeu ambitum, atque fundum ſtomachi tenuerit, inflatio inferius à diaphragmate circa medium præcordiorum ſiniſtrorum flexa, apparet, & impreſſioni digitorum cedens, atque reſurgens, cum nauſea, faſtidio, ſiti, eructationibus acidis & fætidis, cum corruptione ciborum, quandoque etiam cum liquidis dejectionibus. At ſi in inferioribus collectio erit, facile ægroti cibos tranſglutiunt citraque dolorem, at poſtea ſequitur doloroſa cibi perceptio, ſcilicet cum cibus ad fundum ſtomachi pervenerit, hocque confirmabit dolor ex anterioribus partibus in ore ventris perceptus, cum inflatione vel extumeſcentia, extantiave, quæ impreſſioni digitorum cedat, ac reſurgat; ſi in pyloro, id eſt, in ventriculi ore inferiori aderit collectio, dolor & gravedo, & extantia percipientur in ultima parte ventris ſub dextro latere, atque ilio, vel ſub jecore ipſo; ſi vero in hepate ſit, apparet inflatio & pulſuoſa diſpoſitio, quæ nobis partes ſanas, quæ hepati incumbunt, tangentibus maxime occurrit; ſi poſt phlegmonem dolor, diſtentioque in jecore augeatur, rigoreſque ſine ratione fiant, in ipſo inquam vomicam eſſe deprehendetur, quod eo quoque clarius intelligetur, ſi jecore dolentes minus in ſiniſtrum latus decumbere queant. Ubi vero in tunica hepatis collectio fuerit conſtituta, dolor erit acutus & vehemens, & ad jugulum aliquando pertingens, quod hepar præ vomica intumeſcens, trahat vincula, quibus cum aliis vicinis partibus colligatur. Ubi vero in ſubſtantia ejuſdem viſceris fuerit collectio, dolor erit cum gravitate, quod ſi etiam cavam hepatis partem magis tenuerit, os ventriculi preſſione dolet, ægerque nauſeabundus eſt, cum vomitu aliquando ichoris purulenti; & cum faſtidio. De quibus

In 6. coac. præsag. sec. 2. com. 1. tex. 33.

bus auctor Coacorum præsagiorum ita habet: *Qui circa hepar dolent, & os ventriculi, soporosi, rigore sub inde concussi, alvo turbata, macilenti aversantur cibos, & multum exudant, per alvum purulenta produnt.* Si vero gibba magis collectione vexatur, tumor apparentior est, neque os ventris ita patitur, & aliquando per urinam puris ichor effluit. Ubi vero lienem collectio habuerit (quod tamen rarissime observatur, quando hoc viscus, & ob frigiditatem, & ob humoris crassi terrenique abundantiam, non facile ad suppurationem veniat) aperte tumor cum gravitate deprehenditur, & cum signis antegressis, scilicet, cum febris & doloris auctione, atque rigoribus citra rationem concitatis. At nunc ad collectionem abscessumve in omento, pancreate, atque in mesenterio concitatum veniamus: in quibus partibus non raro vomicæ fieri solent, quod hæ partes multo calore foveantur. Itaque si in omento fiat; præter signa antegressa doloris, febris rigorisque, aderit tensio seu inflatio juxta hypochondria sub umbilico, quæ non erit firma seu stabilis, at quæ nutat & movetur; pro dolore aderit gravitas atque pondus. Quod si lienem versus extenditur, cum tensione non parum stomacho angustiæ & doloris adfert, quod omentum ventriculi fundo & intestinis superioribus innatet; si in mesenterio fit collectio, difficilior cognitio, alte enim tensio, quippe in altioribus partibus sub umbilico positis, pressu perquirenda erit, quæ non primo, sed firmo validoque pressu deprehenditur; unde gravitas pondusque penitius ad intestina sentietur; cum quibus aderit lumborum dolorificus sensus, quod mesenterii membranæ oriantur à ligamentis, quæ lumborum vertebras connectunt, ipsis nimirum membranis puris copia valde distentis.

CAPUT VIII.

De vomicis, quæ fiunt in intestinis.

SI in aliquo intestinorum vomica fuerit, erit inflatio extantiave secundum ejus positionem, si in pyloro, inflatio apparebit in parte ultima ventris sub dextro latere, atque in ilio, vel sub

ſub jecore. Si jejunum collectionem habuerit, ſupradicta inflatio erit in ventris parte ſiniſtra, veluti ſub liene; ſi alia tenuiora inteſtina tenuerit, inflatio erit inter umbilici atque pectinis regionem; ſi in colo, ſecundum dextrum ilium circa umbilicum extantia ſive inflatio erit uſque ad ſiniſtra loca protenſa. Accedit, quod una aderunt reliqua ſigna ipſum colon affectum denotantia, præſertimque dolor antegreſſus, qui cum interno fervore atque febre continua, cum rigore citra rationem oborto apparuerit. Diſtinguitur vero dolor, ab eo, qui ab acribus humoribus calidis fit, quoniam ſi in colo ſuppuratio fiat, dolor erit cum pulſu, gravitate, atque diſtentione. Si vero collectionem habeat inteſtinum rectum, aderit clunium dolor, cum mingendi difficultate; & ventris ſtrictura vel aliquando cum purulenta dejectione; inflatio erit interna, quæ intromiſſis per podicem digitis deprehenditur; & ad inferiora venientibus liquidis commixta ſtercora putria generantur, ita ut plerumque lateat, an ex pyloro, vel ex jejuno, aut ex aliis ex tenuioribus inteſtinis, hæc ferri videantur, ſed hæc erunt purulenta, à ſtercoreque ſeparata, atque diſcreta, ſi ex colo, aut ex recto inteſtino deferantur. Hæc fere Aurelianus, quibus longe plura addi poſſent ad deprehendendas inteſtinorum collectiones, quæ ſingula cum ex ſingulis ſignis inteſtinum affectum unumquodlibet denotantibus, nobis maxime innoteſcant, idcirco, ne prolixius agerem, reliqua ſigna lubens omiſi. Quæ præſertim deprehendentur ex antegreſſis ſignis cujuslibet affecti inteſtini, ſcilicet doloris, febris, rigoris, atque ex gravitate, pondere, atque ex inflatione; ſed age nunc de ſignis agamus, vomicas in renibus, veſica, atque in utero eſſe ſignificantibus.

CAPUT. IX.

De vomicis, quæ fiunt in renibus, in veſica, atque in utero.

QUi memoria habuerit ſigna, quibus renum phlegmonas cognoſci ſuperius ſcriptum eſt, facile ex ſubſequentibus

etiam in iisdem renibus, vel in ipsorum altero collectionem, vomicamve factam esse intelliget. In puris sane generatione & dolores & febres augentur horroresque fiunt inordinati, febresque etiam inordinatæ itidem observantur, pronique (ut ait Galenus) in ventrem decumbunt, atque interdum in alterum latus, ut sublimis sit affectæ partis positus; laborans si sese vertat, circa renem dolentem, veluti suspensi cujusdam ponderis sensum percipit. Aderit urina crassa, rubra, nigricans cum materia crassa purulenta, qua sæpe urinæ meatibus infarctis homines citissime intereunt. Quo oculatissimi esse debent Medici, si suppurationis suspicio adfuerit, ut omni conatu viæ urinæ laxentur, ab infarctuque laxatoriis medicamentis intus, extraque adhibitis liberentur. Qualia ferme Paulus meminit. Iisdem signis vomica in vesica innotescet, atque eo facilius & apertius ex ejus positu. Abscessum vero tunc esse in utero deprehendemus, cum intensus dolor sit pulsatque, & usque ad imum ventrem & ad inguina ac ad lumbos pertingit, & febres itidem fiunt inordinatæ. Paulus de signis vomicæ in utero ita habet: *Præterea vero inordinatæ febrium cum horrore accessiones obveniunt, primis quidem temporibus intensæ cum doloribus: ad ultimum, ubi suppuraverit, aliquantulum remittunt. Postquam vero erupit vomica, dolores acriores sub inde visi sunt, ceu lancinantes & punctura modo incidere; febriculæ vehementius infestant, atque urina nonnunquam retinetur, nonnunquam stercus, impedimento ab affecta uteri parte facto; alias tumor in pube eminet, & veluti exundationis sensus, cum abscessus major fuerit. At quod in expositis locis est, etiam instrumento ad percipiendum injecto, aut digitorum tactu deprehenditur, quod dolores ob nervosam oris vulvæ membranam, acriores urgeant; sicut in fundo, sinuque minus doloris percipitur, tuncque digitis quidem tumor non ocurrit, os autem gracilius ostenditur.* Atque hæc erunt signa collectionis in renibus, in vesica, atque in utero factæ.

In lib. 6. de loc. affect. cap. 3.

In lib. 3. cap. 65.

CAP.

CAPUT. X.

De puris eruptione, & quibus signis in varias partes corporis pus effusum deprehendatur.

POsteaquam pus factum est, natura pro viribus semper nititur ex affecto loco ipsum post coctionem excernere, quod aliquando assequitur nacta meatum aliquem excretione, tanquam emissarium, oportunum. Nonnunquam vero nullo patente emissario pus in vicinas partes & spatiola inania dispergitur, locumque dilatat, qui vel corrumpitur, vel in duritiem scirrhosam mutatur, vel si pus supra peritonæum sit, ipsum erodit, atque supra intestina prolabitur. Ubi vero intra peritonæum est eruptio, pus ad varias partes affunditur. Quandoque autem, nullo patente aditu, partem vomicam continentem erodit, ut in externis suppuratis tumoribus observatur, atque per illud foramen erumpit, effunditurque. Vomicæ vero quandoque citius, quandoque tardius erumpunt; dicebat Hippocrates interdum eruptiones puris fieri die vigesima, nonnunquam trigesima, aliquando quadragesima, atque interdum etiam sexagesima die, quæ eruptionis varietas refertur cum in partium caliditatem frigiditatemque, tum in densitatem, ac in raritatem, atque in puris crassitiem, lentorem, & tenuitatem. Ex locis quidem, quæ multum calida sunt, in ipsis & suppurationes & eruptiones citius fieri, quam in minus calidis, Hippocrates expressit. Quo dixit, qui circa ventrem sunt tumores minus quam in hypochondriis contentos suppurari, & omnium minime, qui sub umbilico sunt, unde merito in epidemiis umbilicum suppurationum terminum fecit. Eodem modo vomicæ puris tenuis, admodumque acris, citissime erumpunt, atque etiam facillime si & partes sufficientem raritatem habuerint. Contra ubi pus crassum viscidumque est, tarde erumpit, omniumque tardissime si etiam membranæ, partesque continentes insignem densitatem itidem habuerint. Signa autem eruptionis factæ haud æque eadem in omnibus sunt; siquidem præterquam, quod facta vomica omnia symptomata conquievisse quadantenus vi-

In 2. prog, tex. 57.

In 3. coac. præsag. sec. 2. com. 1. tex. 7.

videri solent, id etiam observatur (si vomica effatu digna sit, atque intus in profundo erumpat) quod vires vitales debiliores reddantur, ita ut pulsus parvus, frequens, atque languidus evadat, crebraque fiat animi exolutio, sudent, rigeantque. De quibus auctor coac. præsagiorum ait: *Quibus vomica interna est, iis & sudor, & rigor sæpius accidit, & in morte alvus his perturbatur.* Ubi vero vomica exterius in superficiem scilicet erumpit, vires robustiores redduntur, pulsus majores, quietiores, respiratio relevatior, & reliqua his similiter respondent; sed tempus est, ut signa sigillatim prosequamur vomicarum ad varias corporis partes erumpentium. Vomica itaque aut intra peritonæum erumpit, aut extra. Quæ extra, aut ad musculos aut ad partes subter cutem positas; in hasce partes pus abscessisse tumor in parte deprehensus, dolor atque color in cute vitiatus, ostendunt. Porro coloris mutatio exterius apparens latentis vomicæ & puris nota est: quæ vomica in mediis musculis relicta longius dispergitur, ut ad cutem perveniat, aut ipsam cutem prava evaporatione corrumpat, sicuti pericranio pallido, flavo, aut alio colore non naturali vitiato, intus pus contineri vel in diploe, vel in cerebro, aut in superficie cranii deprehendimus. Intra peritonæum ad varias partes abscedit; atque effunditur vomica, & in media regione corporis, & postrema. In media, plerumque ad tracheam vocatam arteriam pus erumpit, quod tussiculam inducit, cum sputo puris aliquid mixtum habente, & respirationis difficultatem facit, quod si coacervata sit eruptio, aderit & animi defectio, atque præfocatio. Ubi vero vomica abscedit inter thoracis vacua & peritonæum, si homo moveatur, & in lectulo decumbens in latus alterum vertatur, sonus quidam apertissime auditur veluti inclusi humoris fluctuantis, quem Græci hydatismon appellarunt. Accedit quod si parvus sit abscessus recteque expurgetur, & vires constent, respiratio relevatur, vires robustiores evadunt, tussisque humida est & purulenta. At si vomica multa sit, contra res se habet, etenim vires dejiciuntur, tussis est valida, nec quicquam commentatione dignum expuunt, spirationis difficultas, suffocatio, animique etiam defectio accidit; cum vero

In 1. coac. præsag. com. 2. tex. 10.

vomica ad ſeptum tranſverſum affuſa eſt, aderit ſpirationis difficultas, tuſſicula, cum illius partis dolore, diſtentione, atque gravitate; ſub eodem vero ſepto in ultima regione pure itidem abſcedente, aderunt juxta eam partem prædicta ſymptomata cum partium inferiorum maximeque inteſtinorum dolore; ſi ad ventriculum puris vomica erumpat, obſervabitur nauſea, vomitus puris, & quandoque cum ſanguine, animi defectio. De quibus recte quidem Hippocrates dixit: *A tuberculi intus eruptione, exſolutio, vomitio, aut animi defectio.* Aretæus in 7. lib. de morbis chronicis cap. 18. nauſeam itidem, cibi odium, vomitum pituitæ & bilis, defectum animæ, vertiginem, uſque eo donec pus erumpat, ſigna eruptionis ad ſtomachum fecit. Ad ventrem vero ſi pus effundatur, partium internarum dolores vehementes, cum inflatione, & flatulentia. Aretæus addidit tormina ventris, alvum liquidam, in qua pituita & bilis primo effertur, deinde cruentum virus circumfluens, aut humiditas aquæ loturæ carnis ſimilis. Si vero inter peritonæum, & inteſtina pus erumpat, ſonus apertiſſime incluſi humoris, puriſve, fluctuantis auditur, venterque hydropis modo intumeſcit, cum mordicationibus, atque doloribus repentinis, & hæc cum virium exſolutione, extremorum refrigeratione, & aliquando cum rigore inordinato, & ſudore fiunt; ſi pus multum ſit, & coacervatum ad inteſtina erumpat, vix aliquis ſervatur; ſtatim enim defectio animi, & quidem crebra fit, & paulo poſt intereunt, ut Deſiderius Jacotius vir undequaque doctiſſimus, in ſuis commentariis ad coaca præſagia Hippocrates, ſæpe in multis ſe obſervaſſe, ſcriptum reliquit. Itaque rupto abſceſſu, ob puris illuviem ad interiora erumpentem, vix quiſquam ſervatur; ſiquidem effuſa ſanie in capacitatem abdominis, quo modo & hydropicorum aqua confluit, & in viſcera nobilia ſanie redundante, cor puris tetro vapore obruitur, venter brevi intumeſcit, extrema refrigerantur, ſudore frigido frons madet, cum inquietatione & dolore, donec æger de medio tollatur. Proinde ſi ad thoracis vacua, & ad tracheam arteriam pus prorumpat, tuſſis erit humida, ſcilicet cum ſanie; ſi ad ſtomachum, vomitus purulentus; ſi ad ventrem, & inteſtina, pus per alvum

In 7. aphor. 8.

 exit,

exit, doloresque mordicantes, & dysenterici simul apparent; si ad renes erumpat, & ad vesicam, crebra mictio fit, doloresque, quales ex vomica in hisce partibus constituta fieri superius meminimus: & plerumque ex coacervato pure urinarias vias obstruente urina plane supprimitur; & brevi moriuntur. Quod proximis hisce diebus cuidam juveni nobili Anglo contigisse vidimus.

CAPUT XI.

De vomicarum prognostico, & primum de salutaribus, & mox de lethalibus cognoscendis.

PRæmissis multis hactenus ad vomicarum notitiam facientibus, reliquum est, ut nunc de ipsarum prognostico agamus, eoque præsertim argumento, ut post hac commode vomicarum curationem etiam tractare possimus. Itaque vomicæ primum salutares, vel lethales deprehendi debent ex partibus in quibus fiunt, & in quas erumpunt; & hæc abscessus magnitudine, vel exilitate; ac etiam ex puris effluentis bonitate & vitio, atque si paulatim vel confertim erumpat, atque exeat è corpore; demumque ex ægrotantium aut meliore aut pejore statu subsecuto. Quod itaque ad primum pertinet (in primis enim de salutaribus agimus) dicebat Hippocrates, maxime laudabilis ex iis, quæ foras erumpunt, esse, si quam minimum loci occupent, & si in acutissimum conum colligantur. Hoc virtutis expellentis fortitudinem, ostendit. At laudabiles quoque non minus sunt ex iis, quæ intro erumpunt, si ad partes corporis, in quibus, ut commode, expurgari queant, viæ sunt à natura pro vacuationibus faciendis destinatæ. Has eruptiones Aurelianus rationales vocavit. Hujusmodi autem sunt, quæ ad stomachum per os, ad pulmones per arteriam majorem, ad intestina per podicem, ad renes & vesicam per urinam, atque ad uterum per sinum muliebrem, erumpunt, expurganturque. Omnium vero maxime sunt laudabiles, quæ per vesicam evacuantur, quoniam non repente & coacervatim cum urina pus ex-

excernitur, ex qua vires exſolvantur, ſed ſenſim ac ſenſim abſque ulla virium jactura. Hæc itaque laudabilior erit ceteris, dummodo pus ita evacuetur, ut dictum eſt; minime vero, quando ipſum coacervatum multumque in renes & in veſicam affuſum, meatus urinarios obſtruat urinaque ex toto ſuppreſſa ſuppuratos interimat: quod eo facilius fiet, ſi etiam valde craſſum pus atque viſcidum fuerit. Laudabiles quoque eæ non minus erunt, ubi abſceſſus exiguus ſit, vireſque conſtabunt, ut pus vomitione prorumpat, aut per alvum; aut per urinam profundatur, natura ſibi viam faciente (quæ per media oſſa ipſum pus etiam nonnunquam excludit.) Quod ſi pus bonum quoque erit, adhuc de ſalute judicium firmius erit. Hujuſmodi eſſe (ait Hippocrates) quod candidum, æquale, læveque, & quam minime fætidum eſt. De quo in aphoriſmis etiam dixit: *ſi empyicis cum uruntur, aut ſecantur, purum & album pus effluat, evadunt.* In 1. prog. tex. 42. Hippoc. in 7. aphor. 45. ait: *Quorum hepar ſuppuratum aduritur, ſi pus purum fluxerit & album, evadunt: in tunica enim his pus continetur. Oportet vero plurimum puris, ut evadant, expurgare.* Galenus ſcribit, quoſdam empyicos, qui evaſerunt, quindecim uſque heminas puris expuiſſe, ſed tamen id fiet longo quidem tempore, aliquando viginti & aliquando plurium dierum ſpatio. In 5. de loc. affect. cap. 3. Unde Hippocrates de empyicis ait: *Quicumque ex morbo laterali fiunt ſuppurati, ſi quadraginta diebus purgantur, à die quo fit ruptio, liberantur.* Quod in Metone, ut ſcribit Hippoc. in 2. epid. obſervatum eſt; is etenim die xxxx. pus expuit, & diebus xxxv. puris purgationem abſolvit. Demum à morboſi ſtatus mutatione in melius poſt factam eruptionem puris laudabiles quoque judicabuntur. De quibus Hippocrates ait: *Hi vero potiſſimum ſuperſunt, quos febris eodem dimiſerit die poſt eruptionem, ac cibum citius appetunt, & à ſiti liberati ſunt, & venter exigua & conſiſtentia dejicit, & pus album & leve & concolor eſt; & pituita expers, & ſine labore ac tuſſi valida rejicitur.* In 2. prog. tex. 63. Eodem itidem modo in aliarum partium vomicarum eruptionibus dicendum erit. Perpetuo ſi febris poſt eruptionem eadem die dimiſerit, ſi cibum appetant, ſi à ſiti liberentur, & pus optimum ſit, commodeque & ſine multo labo-

bore aut per vomitum, aut per ventrem, aut per urinam, aut per ſinum muliebrem, copioſe (non tamen coacervatim, ſed paulatim) expurgetur, optimum erit. Hæque erunt puris eruptiones laudabiles. Nunc ad eas, quæ minime laudabiles, at quinimo malæ & peſſimæ ſunt, deſcendimus. Quas itidem ex loco, in quem erumpunt, primo complectemur, ac deprehendere operam dabimus: ſecundo ex puris qualitate & vitio, atque ex incongrua purgatione: & denique ex ægrotantium in pejus mutatione idem proſequemur. Itaque ſi ex loco, in quem pus erumpit, judicium faciendum ſit, quæ in partem internam erumpunt, pejores, quam quæ in externam ſunt æſtimandæ; peſſimæ, quæ in utramque, ſcilicet & in internam & in externam; ſic enim geminatur malum, quoniam nullam tunc natura ſedem habet, nullumque principium renutritionis, quo ruptis ulceratiſve poſſit opem ferre, ac veluti in ſolo quodam firma jacere generandæ carnis fundamenta: quæ ſunt in ulceribus caro integra, in fracturis os ſanum è quo callus producitur. Namque etſi pus è corpore excernatur, nihilominus ulcus ex vomica contractum perpetuo multo pure ſordeſcit, nunquamque ſaneſcere poteſt; quo æger ſuppuratus ſenſim contabeſcit, putridaque, ſanioſa, ac interdum cruenta ſequitur alvi dejectio, ac ſæpe quaſi ex cadavere colliquatio, aut inguinum & pubis tumor manifeſtus oboritur. Nonnunquam obſervatum eſt, teſtes cum intumuiſſent, nulliſque remediis acquieſcerent, ulcus in muſculis abdominis ſupra pubem fuiſſe inventum. Quare peſſimæ ſunt eruptiones, quæ ſimul & in internam & in externam partem fiunt. His proximæ videntur, quæ cum ad incongrua loca, ſcilicet nullam viam purgatione opportunam habentia, erumpunt; has eruptiones irrationales Aurelianus appellavit, ipſaſque eſſe vomicas ait, quæ in diaphragmate, in pleura, aut in jecore, aut in liene productæ, rumpuntur, & per arteriam majorem, vel per ſtomachum, aut per veſicam, aut per uterum excluduntur, ſcilicet cum ex iis partibus, quæ vomica affectæ ſunt, viæ naturales exiſtant, ad ſupradictas partes ducentes. Fortaſſe haud Medicos latet vomicam in hepatis cava commode per ſtomachum expurgari poſſe non minus; quam, quæ in pleu-

pleura fit, per veficam. Quod Galenum non latuit, & Anatomici venam quandam invenerunt ad urinarios meatus ducentem, ita ut non fit neceffe pus ex pleura in cordis finus (ut voluit Galenus) deferri, ut per veficam expurgetur. Nos juvenem pleuriticam in domo Hermetis Forcaturæ Jurisconfulti celeberrimi, Patritii Patavini, Baffani vidimus, quæ per urinam, fputis plane fuppreffis, omnem humorem pleuritim facientem, excrevit, quæque ea evacuatione ab exitiali phlegmone libera evafit. Hafce vero vias neque Aurelianus vifus eft ignoraffe, cum fcripferit; quofdam, reperta fuiffe vafcula quædam, anatomica ratione deprehenfa, ad hæc loca penetrantia, animadvertiffe: alios dixiffe vias effe latentes, quas logotheoretas appellant, per quas limpida vel purulenta quadam exudatione feruntur: atque alios in fingula loca ex aliis factam puris receptionem, quam metalepfim dixerunt, fignis explicare voluiffe, quæ non neceffaria fed frequentia funt. Ad ftomachum vero puris eruptio plurimum debilitat virtutem, quia cibi appetentiam tollit. Unde merito ab Hippocrate in aphorifmis fcriptum eft: *A tuberculi introrfum eruptione exolutionem, vomitionem, & animi defectionem fieri.* Ad arteriam vero majorem vomica coacervata fuffocat; omnium eft peffima, quæ ad cor erumpit: quod & Erafiftratus affirmavit. Jacotius in coacis præfagiis narrat cuidam mulieri, fuppuratam pulpam cordis, in multos dies urinam purulentam effluxiffe, quartoque menfe in morturæ diffecto corpore inventos duos calculos & abfceffus divifos in corde; eruptiones in regionem peritonæi atque inteftinorum, quoniam pus jecori, lieni, ventriculo, inteftinifque offunditur, certum vitæ periculum inferunt, nimirum partibus his à puris copia, & prava qualitate plurimum vexatis. In thorace etiam pus abfceffum nifi diebus quadraginta expurgetur, pulmonem exulcerat, phthifimque invehit. Particulatim eruptio in hepar lethalis eft: de qua Hippoc. in 7. aphor. 45. *quorum hepar fuppuratum aduritur, fi pus olei fæci fimile exit, lethale.* quando pus facile ejus carneam fubftantiam corrumpat. Hinc Hippocrates in 2. epidemiorum fcribit: *Abdominis vomicas dextra parte fupra umbilicum effufas, do-*

lorosas esse, & jactationes inconstantes corporis, stercorisque interdum vomitiones excitare. Non minus etiam quæ in pulmones abscedunt, malæ sunt; unde auctor Coacorum præsagiorum dicebat: *si dolores in hypochondriis, & pulmonibus suppurant, malum.* Pulmonis quoque vomicam, si per ventrem abscedat, in coacis præsagiis scriptum est esse lethalem. Itaque quæcumque eruptiones intro eurmpunt, non modo in superiorem ventrem, sed etiam in inferiorem, si magnæ sint, lethales merito judicari debebunt, & propter curationis difficultatem, & propter symptomata gravia, quæ excitantur, non minusque etiam ob partium internarum à puris copia & à qualitate acri vexatarum, nobilitatem, atque demum ob puris denegatum extium. Hollerius scribit in coacis præsagiis si in mediam regionem & vacuam pus deponatur, & superiorem partem invadat, lethale esse, præsertim si dextram partem vexet, propter hepar. Hæque sunt malæ eruptiones ex partibus, ad quas abscedunt, judicatæ. Nunc ad judicium ex puris copia, qualitate, atque à purgationis modo faciendum in iisdem venimus. Puris multitudo magnæ vomicæ est indicium, quæ plerumque mala est; pessima, si coacervata hæc puris copia intro erumpat ad viscera nobilia, neque ex ratione expurgetur. Quod si pus quoque erit vel crudum vel versicolor, vel biliosum, vel subcruentum, olei amurcæ simile, aut versicolor, atque fætidum, certum exitium futurum significat. Ubi substantia hepatis carnosa (parenchyma Græcis vocata) suppuratur, pus exit fæci olei persimile, fætidumque: & in empyicis cum uruntur, si pus subcruentum, fæculentumque ac fætidum exeat (Hippocrate auctore) moriuntur. De biliosis purulentis auctor Coacorum præsagiorum scribebat; Quibus cum bilioso purulentum sputum expurgatur, sive pus seorsum exeat, sive permixtum bilioso, iis ut plurimum mortem subsequi. Cujusmodi excrevisse visi sunt, uxor Meandri cæci, atque filius Antiphradis. Demum pessimæ eruptiones quoque erunt, à quibus ægroti in pejus mutantur, præsertimque qui immoderatius aut per vomitum, aut per alvum pus excernunt, quo vires maxime debilitantur: unde fastidia, exsolutiones, atque animi defectiones fiunt: contra, si pus intro

In 6. coac. præsag. sec. 2. com. 1. tex. 4.

In 5. coac. præsag. sec. 2. tex. 35.

Hipp. in 7. epid. tex. 8. & tex. 35.

co-

copiosum erumpat, neque ex ratione excernatur, sed parum vel nihil, suffocati ii citissime pereunt. Porro ab ejusmodi eruptionibus nedum ægri aliquo pacto relevantur, sed rigent, anxii, inquietique evadunt, febricitant, sitiunt, difficulter respirant, suffocantur, exsolvuntur, animo deficiunt, extrema refrigerantur, sudant in capite. De his Hippocrates locutus scripsit: *Hi vero pereunt, quos febris non deserit, aut, si videatur deseruisse, rursus recalescens appareat: sitiunt, nec cibum appetunt; alvus humida est, pus viride, vel lividum spuunt, vel pituitosum ac spumosum*; pereunt, si hæc omnia adsint, ac quibus horum alia adveniunt, alia non, ii partim intereunt, partim multo tempore incolumes evadunt. Hæc eadem Aurelianus quoque expressit. In 2. prog. tex. 63.

CAPUT. XII.

De vomicarum curatione, & primo quæ ipsarum chirurgia, & quæ medicamentis tollantur.

PRæmissis omnibus cum ad vomicarum cognitionem, tum ad prognosim facientibus, reliquum est, ut ad ipsarum etiam curationem tractandam nunc descendamus, quæ profecto partim medicamentis, partim sectione fit. Partes vomica vexatæ non admittentes sectionem pro curatione facienda sunt (Auctore Aureliano) pulmones, diaphragma si vomica sit in ejus parte intrinseca, vel in ipsa ulteriore altitudine; item stomachi superior à diaphragmate situs; ventris quoque interiores loci, & intestina (excepto fine recti intestini quod secari potest) vesicæ partes posteriores, atque renes. Vomicas igitur in hisce partibus factas haud quaquam chirurgia posse sanari Aurelianus credidit, eoque præsertim argumento, quod hæ partes vomicam continentes sint in internis, occultisque locis positæ, compluribusque superpositis subjaceant membris: unde incidi non possint absque multarum aliarum partium incisione: quod si fieret, immoderatum sanguinis profluvium sequeretur, atque alia propter multarum partium vulnerationem symptomata sæva fierent. Quare hasce vomicas in prædictis partibus inter- Lib. 5. tard. pass. cap. 8.

nis obortas conſultius medicamentis quam Chirurgia curare debemus. Aliæ vero chirurgia ſive ſectione curari poſſunt; quoties vomicarum collectum pus ad exteriora corporis facta eruptione fertur, vel magis ab altioribus abſcedit, ut in pleura membrana, aut in diaphragmate forinſecus, atque in ſtomachi fundo, & in ventre circa ejus ſuperiorem altitudinem: item in jecore, & in liene, & inteſtino cæco ad ejus exteriora atque ſpincteri vicina, & in anterioribus veſicæ, vel ſub umbilico pubetenus, quod Græci etron appellant, item in veſicæ collo, vel in prima ejus parte, quam Græci uretran vocant, & in perinæo. Atque hæ vomicæ ſunt; quæ ſectione tolli poſſunt, de quibus nos poſterius accuratius agemus. Nunc ad eas, quæ non ſectione curari poſſunt, ſed ſolummodo medicamentis intus extraque adhibitis. Harum vero vomicarum curandi ratio hiſce ſcopis potiſſimum perficitur, primus eſt, ut ſi fieri poteſt prohibeamus phlegmones ſuppurationem futuram digerentibus laxatoriiſve medicamentis cum totius corporis, tum maxime partes inflammatæ. Alter, ſi ſuppuratio prohiberi, quo minus fiat, nequeat, ut eandem, quoad fieri poteſt, adjuvemus medicamentis ſcilicet ſuppuratoriis. Tertius facta vomica, ut procuremus cito, quantum poſſibile, ejus abſceſſionem, eruptionemve fieri. Quartus, ut pus facta eruptione citius, & probe evacuemus, deterſoriis nimirum medicamentis, atque demum ulcera ab abſceſſibus relicta, ut recte curemus.

CAPUT XIII.

De medicamentis futurum abſceſſum, vomicamve tum prohibentibus, ne fiat; tum, ut cito probeque fiat, adjuvantibus.

SUppurationem prohibent ea omnia, quæ medicamentorum ſuppurantium temperamento, atque ſubſtantiæ, quovis modo opponuntur: porro cum ſuppurantia calida humidaque ſint, & quam maxime partis corporis, in qua fieri debet ſuppuratio, naturæ ſeu temperamento ſimilia; ſubſtantiæ etiam

vi-

viſcidæ, & lentæ, ea, quæ impedient futuram ſuppurationem, erunt ſicca, atque vel multum calida ſimul vel frigida: hæc phlegmonem refrigerando indurant, atque in ſcirrhoſam duritiem mutant; illa vehementer digerendo phlegmones materiam diſcutiunt, & reſolvunt, atque hæc eſſe tenuioris quoque ſubſtantiæ oportebit. Itaque fugienda erunt ea medicamenta, quæ parti, in qua futura timetur ſuppuratio, temperamento plane ſimilia exiſtunt. Ut vero futura hæc ſuppuratio impediatur, primum laxantium uſus erit maxime idoneus, tum eorum, quæ corpus univerſum laxant, ipſumque laxando materiam phlegmonum diminuunt, quo poſtea facilius à natura partis humor digeratur: quod ſi fiat, omnis abſceſſus futuri ſuſpicio tolletur. Eo vero argumento id factum eſſe nobis innoteſcit, quia dolor, febris, & reliqua ſymptomata partis phlegmonem concomittantia plane tolluntur, atque quieſcunt: contra autem iiſdem perſeverantibus timendum erit de futura ſuppuratione: atque hoc eſt, quod Hippocrates in prognoſticis dicebat: *Quicunque dolor in iis affligit ſedibus, non deſinens, neque ſcreationis purgatione, neque ventris ſubductione, neque venæ inciſione, ac medicamento, & victus ratione, in ſuppurationem verti ſciendum eſt.* In 2. lib. tex. 32. Quibus liquido conſtabit nobis omnes cum evacuationes, tum purgationes plurimum valere ad prohibendum futurum abſceſſum, quod nimirum materiam, quæ ſtricturam phlegmonemve fovet, diminuant, & reſolvant. Quibus præmiſſis, nos poterimus admovere partibus extimis medicamenta diſcutientia, vel ſiccantia, vel denique refrigerantia, hæc enim craſſiorem frigidioremque ſubſtantiam humoris ſtricturam foventis præ frigore cogendo phlegmonem indurant: quoniam fortaſſe (licet quoque malum ſit, phlegmonem interni viſceris in ſcirrhoſam duritiem abire) minus malum erit in aliquibus partibus phlegmonem in ſcirrhoſam duritiem mutari, quam ſuppurari: nam internarum partium ſuppurationes nunquam periculo vacant. Atque hæc medicamenta hoc ipſum facientia ſunt adſtringentia, ſcilicet laxantibus contraria: veluti ſunt fomenta tepida ex lentiſco, myrto, terebintho (ſcilicet vel ex foliis vel ex fructibus,) vel ex plantagine aut polygono, aut equiſeto aut ſimilibus aliis in

aqua parata; vel epithemata ex ipſorum decoctis vel ex aquis ſtilatitiis cum aceto. Eodem itidem modo, quæ generoſe ſiccant, applicita ſuppurationem impediunt, cujuſmodi erit lapis Aſius, bolus Armenius, terra Lemnia, & Samia, tormentillæ radix, biſtortæ, & alia ſimilia: At jam deſcendimus ad digerentia ſive humorem diſcutientia medicamenta. Quæ primum locum habent, ſunt balnea ſulphurea, bituminoſa naturalia: cujuſmodi ſunt in agro Patavino Aponenſi, ſancti Petri, ſancti Bartholomæi; In agro Lucenſi balneum calidum: ſpongiis enim excepta ipſorum aqua calida adhiberi debet. Artificialia quoque balnea fiunt ebulliendo in aqua medicamenta diſcutientia: cujuſmodi ſunt (exempli gratia) chamomelum, anethum, ruta, origanum, pulegium, calamintha, peucedanum, meliſſa, chamædrys, chamæpitys, centaurium minus, polium, thymum, aſarum, abrotanum, agnus caſtus, dictamnus, cinnamomum, juniperus, mentaſtrum, amaracus, marum, trifolium bituminoſum, ſabina, apium, petroſelinon, & hujuſmodi ſimilia: quæ ſi fortaſſe nimis calida ad phlegmonas calidiores videbuntur, poterunt additis refrigeratoriis quibuſdam mitioris caliditatis reddi. Ex his igitur fomenta parabuntur ex aqua, quæ ſpongia excepta atque calida adhibita ad id plurimum juvabunt; ex iis quoque olea pro inunctionibus parabuntur. At inter hæc olea utilia erunt chamomelinum, anethinum, irinum, rutaceum, lilinum, amygdalinum, amaracinum, cicinnum, & antiquiſſimum dulce; hæc erunt aptiſſima medicamenta pro digerenda phlegmone, & prohibendo, quo minus ipſa in abſceſſum abeat. Quibus medicamentis ſi digeri inflammationis materia nequeat, ita ut non poſſit impediri ſuppuratio, quinimo ex ſignis ſuperius explicatis ſi deprehendatur, omnino ſuppurationem futuram, conſultius erit, eam quoad fieri poteſt, ut cito probeque fiat, medicamentis ſuppuratoriis adjuvare. Ad quam ſuppurationem adjuvandam Aurelianus commendavit fomenta ex decocto althææ; ſeminum fœnugræci, ſem. lini, aut ex mulſa parata per ſpongias thoraci (ſi ſit vomica in thoracis partibus) adhibita, aut hypochondriis, vel ventris inferioris partibus, ſi ſub ipſis ſubſit

vo-

vomica; aut lumbis & pubi, si in renibus, vel in vesica itidem abscessus sit; commendat itidem cataplasmata ex iisdem parata. Paulus eadem fere ad juvandam puris concoctionem meminit in uteri abscessu; in empyicis vero cataplasma ex triticea farina, cum ficubus pinguibus coctis, cum foliis, vel radicibus althææ, cum modico resinæ, atque nitri: aliquando fimum columbinum addidit. Eodem modo juvant spongiarum evaporationes ex decocto althææ, malvarum, sem. lini, fœnugræci, cumque ficubus pinguibus simul concoctis. Innumera fere sunt, medicamenta suppuratoria primo simplicia, mox composita. Ex simplicibus etiam aqua temperate calida partibus mollioribus (quod sane suppurantia temperate calida atque humida esse oporteat, & quam simillima partis, in qua vomica fit, temperamento) affusa, ad simplicem phlegmonem suppurandam erit accommodatissima; similiter hydrelæum dulce modice calidum. Si vomica fuerit in superioribus partibus, per os oleum calidum vel decoctum althææ, vel hydrelæum ad semilibram dandum. Et si fuerit in partibus infernis, eadem medicamenta clysteribus erunt injicienda. Per exterius vero adeps suillus, vitulinus, butyrum, œsypus congruent. In durioribus vero, & tarde suppurantibus triticum ore præmansum salivaque hominis commollitum adhibebitur. Panis item siccus uberiore oleo commollitus conducet, & sale conditus longe efficacior est; ex adipibus taurinus, & caprillus. Pix, vel resina ex vetere oleo adhibita, est utilis; tussilagoque sub cineribus cocta, atque apposita: non minus & pix arida, qualis est coracina & colophonia, uberiore oleo dulci dissoluta. Ex compositis item multa sunt. In mollioribus & facile suppuraturis convenit cataplasma, quod ex farina triticea fursuribus repurgata, vel ex pane aqua dissoluto, addito oleo, vel butyro, coctione paratur: aut eadem farina hydrelæo coquitur, & croco coloratur; pingue etiam lanæ sordidæ adhibitum utile erit: quod ut fiat, accipe lanam sordidam modica aqua maceratam, cui additur tertia pars vini dulcis, coquuntur omnia, & quod superfluit, eo utere. Paratur etiam decoctum caricarum, accipiendo (exempli gratia) caricarum pinguium lib. v. aquæ lib.

ix.

ix. bulliant quoad tres libræ remaneant, quo calido utere: longe efficacius ſuppurabit idem addita farina triticea, oleo, vel butyro, ex iiſque omnibus paretur cataplaſma. Sunt qui in althææ decocto paſſulas, & farinam coquentes parant cataplaſma addito croco. In durioribus è ficubus, calce, ſale torrefacto, atque aceti fæce, medicamentum parant ſuppuratorium; eſt & tetrapharmacum vocatum, quod ex pice, reſina, cera, atque adipe fit, oleoque ſubigitur. Hæc medicamenta ad puris concoctionem adjuvandam adduxiſſe ſufficiet.

CAPUT. XIV.

De præſidiis vomicarum eruptionem adjuvantibus.

VOmicæ aliquando, concocto abſceſſu, cito erumpunt, interdum tarde, ut aliquæ ad diem uſque ſexageſimum eruptionem habeant. In illis dolor continenter acrius vexat, febriſque vehemens itidem: unde ægri etiam inquieti & anxii redduntur. Contra, ſi doloris febriſque vehementia quadantenus fuerit diminuta, tamen uterque affectus continenter perſeveret, tardius vomicam ruptum iri denotat. Ut vero eruptionem acceleremus, quando pus collectum diu in parte contineri tutum non ſit, cum eam corrumpat, aptis remediis pus tenuandum, liquandum, calefaciendum, atque agitandum erit, & natura, ut propellat, maxime irritanda: & quæ vehementer calida exiſtunt, aptiſſima ſunt ut pus collectum extenuetur, liqueturque, acria vero, ſalſa, & amara ad irritandam naturam: à quibus tamen abſtinendum, ſi aliquid ſuperſit phlegmones, cum, tumore exaſperato, vomicæ majores evadant. Motus præterea omnes utiles ſunt ad agitandum, movendumque pus; unde mirum non eſt, ſi veteres Medici omnes laudarint, primum, ut ſuppurati ſuper latus decumbant, ſi in ſuperioribus à diaphragmate partibus pus fuerit collectum, quod nimirum puris multitudo, præ gravitate & pondere ad vacua dependens, faciliorem ruptionem faciat. Itaque ſupinum decubitum idcirco evitare debebunt, quando hic decubitus præterquam quod nihil eruptionem juvare poteſt, id quoque mali facit, ut inde arteria extenta an-

angustetur, indeque spirationis difficultas subsequatur, & nimia liquidorum fiat exclusio. Sternutamentum quoque & tussis commota pus agitando eruptioni favent: quam ob causam aliquando etiam vomitio erit concitanda. Quo factum est, ut apud antiquos cum purgantia vomitoria tum ventriflua ad adjuvandam puris eruptionem fuerint in usu, atque ex iis sigillatim tum elleborus albus, tum hiera diacolocynthidos, & similia. In usu vero medicamentorum, pro eruptione juvanda, à mitioribus erit inchoandum. Hujusmodi sunt, fomenta, cataplasmataque nuper ad juvandam suppurationem expressa: scilicet ex polline tritici, aut sem. lini, aut fœnugræci, ex aqua mulsa vel ex decocto althææ. Et non tantum externa convenient medicamenta, at quinimo magis etiam interna; unde si vomica fuerit in partibus superioribus, per os dandum erit ante cibum oleum dulce calidum (exempli gratia) ad uncias quatuor, & etiam ad semilibram, vel mulsum mediocriter coctum, aut hydrelæum, vel decoctum radicum althææ, vel fœnugræci, vel lini, ex melle. In cibo dandus erit ptisanæ cremor cum melle, vel atriplex cocta vel urticæ folia itidem cum melle: dandum itidem mulsum, aut mel cum resina terebinthina; aut dandum butyrum non antiquum, aut porra cocta cum oleo & garo, aut lac cum mulso, & quandoque ptisana hordeacea cum vino scyllino. Ex medicamentis etiam dabitur ex melle resina (præsertim, si puris crassities aut lentor sit causa difficilis eruptionis) & lini semen cum melle juvat; item semen urticæ, vel sinapis cum modico piperis longi triti; si vero id fiat propter naturæ expellentis debilitatem, ægri optimis cibis atque vino etiam sunt reficiendi. Ubi vero his præsidiis non fiat eruptio, efficaciora erunt admovenda. Hujusmodi sunt (exempli gratia) fici decoctum calidum epotum, vel hyssopi & rutæ, vel thymi vel satureiæ, vel origani & tragorigani, vel centaurei minoris, vel marrubii, aut sinapis aut nasturtii, atque hæc omnia cum melle dabuntur. Ex compositis laudatur etiam diatrion pipereon ex mulso, vel diascordium, vel diaciminon; si vero pus fuerit in inferioribus partibus collectum, eruptio erit clysteribus ex supradictis cum decoctis, tum medicamen-

tis paratis adjuvanda; atque hisce præsidiis puris eruptio erit facilitanda; qua eruptione facta pus erit evacuandum, ejusque excretio medicamentis itidem adjuvanda.

CAPUT. XV.

De puris excretione per tussim, per vomitum: per alvum, per urinam, per uterum, atque per abscessus.

QUinque modis vomicas internas ruptas expurgari cognitum est, quippe per anacatharsim, quæ motu proprio per superiora fit: etenim pulmones sugunt pus in thoracis cavitate, quo madent, quod compressione fertur in tracheam arteriam, & deinde per continuitatem ad os fertur, quæ excretio empyicorum est optima, omniumque maxime expetenda. Ubi vero pus aut propter crassitiem & lentorem, aut ob debilitatem hoc modo non expurgatur, aut per alvum, aut per urinam, aut per uterum, aut per abscessus expurgatur. At ubi eruptio fit in ventre interdum per vomitum, sæpius per alvum & per urinam, nonnunquam etiam per uterum excernitur. In suppuratis, uti dictum est, sæpe per tussim educitur, non raro per urinam, & per alvum, & per abscessus. Per urinam pus ex thorace purgari Hippocrates in 1. epidem. sec. 2. & in 3. epidem. sect. 3. affirmavit: & Galenus in lib. 6. de loc. affectis cap. 4. & in 4. aphoris. 75. hujusmodi purulentias per urinam purgatas tradidit. Ambigunt autem plures quomodo à cavitate thoracis in renes pus feratur. Nonnulli venæ ramum se invenisse gloriantur, qui ab azygo per costas excurrens, & diaphragma permeans, cum adiposa & renali coit. Rectius videtur, quod à Galeno in lib. 6. de loc. affect. cap. 4. traditum de hac re fuit, scilicet, quantum levis arteria pulmonis ex rupta vomica puris suscepit, id in sinistrum cordis sinum deferri, quod inde per arteriam magnam in renes fluit; hoc fuit ab anatomicis doctissimis comprobatum; quod Andreas Laurentius anatomicorum omnium hac ætate facile princeps clarissimis exemplis &

& historiis demonstravit. Non raro per ventrem quoque pus secedere (quam purgationem Hippoc. in coacis præsagiis lethalem esse dixit) omnibus compertum est; sed hanc symptomaticam esse excretionem constat, quod eo difficulter feratur, quoniam ex pulmone in cordis ventriculos recipitur, & ex corde aut per venam cavam in jecoris gibbam, & inde ad cavam, ad portas, & ad anfractus intestinorum pervenit; aut ex corde primum in magnam arteriam, deinde in eam, quæ mesentereo intexitur, penetrat. Per uterum expurgari etiam aliquando vomicam ex thorace Aretæus in lib. 3. de morb. chronicis cap. 9. se vidisse tradidit. Demum per abscessus etiam interdum easdem purulentias excerni Hippoc. in 2. progn. tex. 67. affirmavit, dicens: *Abcessus si cruribus erumpit in pulmonia vehementi ac periculosa, omnis est utilis.* At hisce præmissis congruum est, ut sigillatim, quod præcipuum nostrum fuerat institutum, ad singulas vomicæ excretiones adjuvandas descendamus. Itaque si vomica in thoracis vacua suscepta sit vel à pleura, vel à pulmone, vel à septo transverso secedat in eadem loca, ad tracheamque arteriam delata per tussim expurgari cæperit, neque copiose ut par est, pus expurgetur, vel propter ejus crassitiem & lentorem, vel quia nimis tenue sit, quam spiritus foras elidere queat, medicamentis bechicis vocatis opus erit, ipsum pus attenuantibus, aut incrassantibus, detergentibusque. Incrassant semina papaverum alborum tenuissime trita cum saccharo assumpta; ex compositis diacodion & syrupus de papavere ad pus nimis acre & tenue incrassandum est utilis. Ad ipsum autem extenuandum detergendumque mulsa ex prassio, vel hyssopo, vel tussilagine, vel scylla alterata, si per os exhibeatur ad semilibram. Decoctum quoque ex radice iridis sicca minutim incisa, item ex radice helenii, glycyrrhizæque, atque ex foliis farfaræ, capill. veneris cum modico prassii in aqua paratum, cum saccharo vel cum melle calidum epotum ad id erit utilissimum. Non minus conducunt ex usualibus syrupis pectoralibus illi, qui de prassio, vel de hyssopo, vel de glycyrrhiza vel de tussilagine parantur. Atque ex iisdem medicamentis eclegmata cum melle vel saccharo parata laudantur.

Aurelianus, præter mulſum, & cremorem ptiſanæ cum melle, dabat etiam porra decocta cum oleo & garo parata, reſinamque itidem ex melle, ſemen lini tritum cum melle, atque ſemina urticæ trita cum melle itidem. Ægyptii utuntur familiarius eclegmate, quod paratur ex iridis radicis ſiccæ, hyſſopi ſicci an. ℥. xx. bulliunt in tribus libris aquæ, quoad una ſuperſit percolatoque decocto addentes ſacchari quod ſatis ſit, apud ignem ſyrupum conficiunt, quo utuntur, accipiendo id cochlearis menſura, atque etiam ipſum lambendo. Aliud, ad expuitionem puris juvandam, familiare habere ſolent, è ſeminibus naſturtii paratum, atque ſemine tum lini, tum fœnugræci itidem paratum quæ omnia à nobis deſcripta fuerunt in libris de medic. Ægyptiorum, nova editione evulgandis; ſi vero pus cæperit per ſtomachum vomitu purgari, adjuvare excretionem oportebit vomitoriis medicamentis; primumque clementioribus, cujuſmodi ſunt aqua tepida cum ſyrupo acetoſo largius epota, vel eadem aqua cum glycyrrhiza, ſemine apii, atque aniſi decocta, ant hydrelæum, vel etiam oleum amygdalinum dulce & amarum, vel decoctum althææ, vel ſem. lini, fœnugræci & ſimilium, his enim vomitionem adjuvabimus; quæ ſi his non moveatur, validiora erunt tentanda, cujuſmodi aptiſſimum erit agarici optimi pulverizati drachma ex melle epota; aut ſi opus fuerit, tentanda quoque erit potio ellebori albi, priuſquam æger à copia puris intereat: ſed tantum ſemidrachma decoquenda erit in vini albi dulcis aromatici ſemilibra, quoad quatuor unciæ remaneant, cum ſemidrachma thuris maſculi, atque ſem. hyperici. Aretæus in lib. 8. de morb. chronicis cap. 13. dabat hyſſopum ex mulſa in potu, vel marrubium, vel ſuccum abſinthii. Hæc ante cibum uſurpanda, ut humores extenuentur, & viæ lubricæ reddantur, & ut purulentia facile rumpantur; dabat etiam lac aſininum in potu. Ubi vero per alvum deſcendit, clyſteribus deterſoriis opus erit, cujuſmodi erunt, qui ex mulſa, oleo, & ſale, parantur, vel qui ex decocto althææ, malvarum, betæ, furſurumque triticearum, atque ex melle roſaceo, cum nitri duabus drachmis, oleoque amygdalino amaro. Aptiſſimi quoque erunt, ſi ex hordei non à corticibus re-

In lib. 4. cap. 9.

pur-

purgati ptisanæ cremores parabuntur, cum oleo dulci, melle rosaceo, vel ex melle atque ex nitro. Aretæus dabat lac asininum vel caprinum, vel ovinum; & cum obsoniis piper, zinziber, & ligusticum: quod alvum moveant. Si vomica per renes ad vesicam descenderit, diureticis medicamentis itidem erit opus, & primo dandum erit serum lactis ad libras tres, cum semilibra lactis seminum melonum vel cucumeris; utilissimum erit decoctum ad libram cum sacchara epotum calidum, quod, exempli gratia, parabitur accipiendo radicis althææ, glycyrrhizæ, an. unc. 1. seminum althææ, malvarum, cucumeris, melonis, an. ʒ. iij. petroselini, apii, anisorum, citri an. ʒ. ij. simul omnia in mortario contundantur, atque cum aqua vel cum decocto althææ lac exprimatur. Floris quoque cassiæ catharticæ Abissinæ vocatæ, recentissime extractæ drachmæ decem, cum drachma pulveris radicis glycyrrhizæ, si exhibeantur, maxime excretio per urinam juvabitur. Demum si per sinum muliebrem expurgetur vomica, pessis utendum erit ex butyro recenti, vel ex œsypo, cum modico succi cucumeris sylvestris, vel colocynthidis, vel cum modico nitri, vel salis. Insessiones quoque plurimum hanc excretionem adjuvare poterunt, paratæ ex decocto malvarum, althææ sem. fœnugræci, foliorum vel radicis ebuli, artemisiæ, petroselini, apii, & similium. Atque hæc sufficient, pro puris excretione medicamentis adjuvanda, atque hoc modo ad ægros à vomicis sublevandos. Nunc illud idem tentandum erit aliter, scilicet, ut brevius atque fortasse securius pus intus collectum educamus; suppuratosque sanemus, & vomicas in partibus externis profectione facta educamus: cujus rationem, locum, & tempus quo fieri debet, mox demonstrabimus.

CAPUT. XVI.

De vomicis, quæ ſectione tolluntur, quomodoque hoc ſit moliendum.

CUm de vomicis, quæ medicamentis tolli poſſunt, ſcripſerimus, reliquum eſt, ut ad eas ſermo convertatur, quæ chirurgia ſanantur, quod nobis uſu venit, quoties collectum pus in parte interna ad externas facta eruptione fertur, ab altioribuſque foras abſcedit. Ceterum tametſi partes corporis vomica vexatæ complures ſint, quæ tuto ſecari, ut aliquibus viſum eſt, poſſunt, quarum ſuperius meminimus, ſcilicet, pleura membrana; diaphragma forinſecus, fundus ſtomachi, ventris ſuperior altitudo, jecur, lien, inteſtini recti pars extima ſpincteri proxima, veſicæ pars anterior, collum, & prima ejus pars, perinæum, aut ſub umbilico pube tenus. Nihilominus omnes ad duas redigi videntur, ſcilicet ad thoracis atque ad ventris regionem, ſeu partem à ſepto tranſverſo ad pubem uſque protenſam. Etenim omnes partes intra thoracem vomica laborantes, ipſaque in ejus vacua erupta atque effuſa, unica ſectione inter coſtas ſpurias facta ſanari poſſunt; Aurelianus tamen viſus eſt, voluiſſe pleuram vomica vexatam forinſecus facta ſectione atque exinde pure evacuato ſanari poſſe, atque etiam forinſecus itidem in diaphragmate tuto fieri poſſe. Verum cum pus in vacua thoracis ex qualibet parte in ipſo contenta abſceſſum eſt, factaque ſectione juxta coſtas ſpurias commode & tuto vacuari queat; quis non fateatur, unica ſectione in thorace facta, omnes vomicas in thorace genitas, ruptaſque poſſe plane expurgari? At oportet ſtatim ſecare vel urere ſuppuratos. Hippocrates in ſuppuratis & tabeſcentibus uſtionem plurimi ſemper feciſſe viſus eſt, & magis quam ſectionem. Veruntamen in ſuppuratis ſectionem quoque in magna exiſtimatione habuiſſe conſtat. Quod præſidii genus ſi maturius fiat, antequam pus majorem corruptionem acquirat, & partes internas corrumpat, vere ſanare ſolet: ſi vero tardius id moliamur, exitium citius inducit. Itaque cum ægroti plurimum pus in pe-

In 6 epid. ſect. 7. tex. 9.

pectore habentes, desperant totum per expuitionem posse ex purgari, ad ustionem, vel ad sectionem faciendam statim ut descendant, oportet. de qua quidem quomodo, & quando fieri oporteat Hippocrates in lib. 2. de morbis ita scripsit: *Quum tempus longius protrahitur, & febris vehemens ac tussis corripit, & latus dolet, & ad sanam partem decumbere non potest, sed ad dolentem, & pedes, & oculorum cavitates intumescunt. Hunc, ubi decimus quintus ab eruptione dies adest, multa calida lotum, in sella firma collocato, & alius quidem manus ipsius teneat: tu vero humerum concutito, ut audias in utro latere affectio strepitum edat; optandum autem esse in sinistro. Hunc ipsum igitur locum seces, minus enim lethalis est. si vero præ crassitudine ac copia strepitum non edat, quo ipsum cognoscere possis (nam hoc aliquando contingit) utrum latus tumuerit, ac magis doluerit: hoc infime secato retro tumorem magis, quam ante ipsum, quo puris exitus facile fluxionem habeat: secato autem inter costas per novaculam primum cutem, deinde scalpello acuto, quod paniculo sit obligatum ita; ut summa ipsius pars ad unguis magni digiti mensuram expedita restet, quam intromittas. postea emisso pure quantum visum fuerit, vulnus linamento ex lino crudo, alligato foras propendente filo, concludito: & quotidie semel pus educito postquam autem decimus dies affuerit, omni pure emisso, linamentum ex linteo indito. Deinde vinum & oleum tepefacta per fistulam infundito, ne pulmo à pure humectari solitus derepente resiccetur. Emittendum autem est id, quod mane infusum est, ad vesperam, quod vespera, mane. Ubi vero pus tenue velut aqua fuerit, & ad digiti contactum, viscosum ac modicum, penicillum stanneum cavum indito. Postquam autem omnino venter resiccatus fuerit, paulatim linamentum præsectum minuito, donec ulcus coalescat, & ipsum penitus eximas. Signum autem an evasurus sit, habes, si pus album ac purum fuerit, & fibræ sanguinis insint, plerumque sanus fit, si vero prima die profluat lutei ovi speciem habens, aut secunda die defluat crassum, cum virore subpallidum, fætens, moriuntur, ubi pus effluxit.* Itaque Hippoc. vult sectionem primo fieri in sinistra parte, quam proxime ad diaphragma; sed ita tamen, ne ab incisione lædi possit. Unde commode tutoque sectionem fieri posse existimavit. Quo merito

Circa medium libri.

rito

rito in libro de internis passionibus ait: *Costam tertiam ab ultima usque ad os secato, deinde cum terebra cava ultra perforato, & ubi perforata sit, aquæ parum emittito.* Plerique recentiorum Anatomicorum cognoverunt posse secari inter tertiam & quartam costam tuto absque septi transversi læsione; & hæc de sectione facienda ad vomicas intra thoracem susceptas. Nunc de vomicis, quæ sunt intra peritonæum in variis partibus iternis, agamus, in controversiam à veteribus versum est, utrum peritonæum tuto secari queat. Erasistratus (Aureliano auctore) demonstravit, tuto secari posse juxta inguen. Quam veritatem recentiores quoque quotidiana experientia confirmarunt. Quare, ubi intra peritonæum vomicæ eruptio fit, sive ex jecore sive ex alia parte interna in ventre contenta, sectione peritonæi expurgari potest; juxta inguen si fiat apertio, promptius pus educetur. Aretæus vero inquit: *Cuidam ego aliquando abscessum laxioris intestini dextra in parte prope jecur dissecui, multumque inde puris effusum est. multum quoque per renes & vesicam ad plures dies emanavit, unde & sanitatem homo adeptus est.* Ceterum sectio peritonæi juxta hypochondriorum partes, propter magnam, quæ succedit, sanguinis profusionem, apud omnes semper fuit maxime formidanda. Quo fortasse etiam evenit, ut antiqui in suppuratis & tabidis magis usum ustionis quam sectionis complecterentur. Unde probe Aretæus hæc de hepatis sectione nobis scripta reliquit: *Porro si ad anteriora subit abscessus, longe Medico natura præstat: aut enim ad intestina, aut ad vesicam pus convertet: verum multo innocentior est in vesicam via. At si extra feratur abscessus, ipsum non secare, utique malum est. nam si prætermittatur incisio, à pure jecur corriditur, nullaque mortis dilatio est. Si secare autem malis, profluvii sanguinis periculum instat, statimque hominem perdi contingit. nam sanguinis è jecore profusio coerceri nullo modo potest. Igitur si aliquando necessario ad sectionem venire cogeris, ustorium ferramentum candens perspicumque ab igne accipito, & usque ad puris locum intrudito. idem enim tibi & secat, & comburit.* Nos eodem modo juxta, inguina non semel vidimus, sectione facta usque ad puris locum internos abscessus recte fuisse expurgatos. Intestini recti extremo,

In li. 3. de chro. cap. 9.

mo, perinæo, atque veficæ collo fectis, abfceffus itidem in iifdem locis genitos, expurgatos, fanatofque vidimus. Verum hoc vel crudo adhuc abfceffu, moliri oportet, vel non poft perfectam puris concoctionem, ne puris acrimonia corrodendo ulcera finuofa faciat, quæ ægre in illis partibus fanantur, & non nifi fectione, atque uftione propter illarum partium laxitatem.

CAPUT XVII.

De fanandis ulceribus ex vomicis in variis corporis partibus excitatis; & primo de iis, quæ in aperta arteria, in pulmonibus, atque in thorace fiunt; ex quibus de phthifi etiam particulatim agitur.

POfteaquam de vomicarum feu purulentiarum curatione, quæ tum medicamentis, tum chirurgia fit, fufficienter fcriptum eft, reliquum erit, ut ulcerum, quæ in variis partibus ex vomica remanferunt, curationem quoque profequamur. Plures vero corporis partes ex vomica exulcerari folent, fed præcipuæ funt, pulmo, arteria afpera, pectus, ftomachus, hepar, inteftina, renes, ureteres, vefica, atque uterus. Quarum fane partium ulcera ex vomicis relicta, & cognofci & curari (cum res magni momenti fit, maximeque ad Medicum pertineat) diligenter debent. Etenim hæc, ni cito tollantur, hominibus tabem infanabilem invehere folent. Quare operæ pretium duximus fore, fi accuratius de ipforum curatione à nobis in præfentia ageretur. Exordiemur autem ab iis, quæ in thorace relinquuntur, quæ funt, aut in aliqua ejufdem thoracis parte, aut in pulmonibus, aut in afpera arteria. Quam rem acturi, phthifim quoque, cum neceffario prædictarum partium ulcera fubfequatur, tractare, de eoque privatim affectu fermonem nos facere cogimur; plerique latiori vocabulo tabem hunc affectum appellarunt. Quo nomine veteres varios affectus intelligebant, aliquando (Celfo auctore) atrophiam, qua corpus non alitur; interdum Cachexiam, fcilicet malum

Sff cor-

corporis habitum; nonnumquam tabidum affectum ex renibus exulceratis, quandoque marasmodem ex quacumque causa obortam, atque etiam ex dorsali medulla à nimia Venere nimis exsiccata, contabescenteque exinde toto corpore. Fit etiam pulmonibus nimium exsiccatis ab intemperie calida & sicca. Demum φθίσιν proprie magis totius corporis colliquationem consumptionemque propter pulmonis ulcera factam, omnes intellexerunt, quem affectum Athenienses (Galeno auctore) φθοὴν appellarunt: quæ fit perpetuo pulmonibus exulceratis aut à pituita, ut Hippocrates docet, ex capite ad pulmones destillante, ibique putrescente, aut ex acri fluxione erodente, aut ex rupto aliquo vase, vel eroso, vel aperto, aut denique ex vomica inibi existente, de quo affectu in præsentia agimus. Ceterum non solum ex ulcere pulmonis, at quinetiam ex ulcere in quacunque thoracis parte ex purulentia relicto, nec non etiam ex trachea arteria itidem ulcerata homines in phthisim provehuntur. In ulcerato pulmone plurimum, per sputum, puris rejicitur, dolor non aderit, & quandoque pulmonis substantia ulcerata ejusdem scilicet caruncula per tussim excernitur, aut nonnunquam ejusdem pulmonis bronchion; si vero ulcus in thoracis parte sit, expuunt quidem purulentum, & habent doloris sensum in eadem parte. Trachea vero arteria si ulcerata sit, pauca per tussim excernunt, tussiculaque affliguntur, & in affecta arteria, dolorem sentiunt. Harum singularum partium ulcera diu perseverantia phthisis consequitur. Cujus quidem affectus (quam passionem Aurelianus communiter stricturæ atque solutioni adscribendam esse voluit) hæc signa observabuntur; primum enim aderit febricula latens, quæ sæpe die declinante incipit, atque veniente luce levior fit, tussicula attestante plurima initio noctis atque fine, cum sputis saniosis ac parvulis in iis, qui non ante sanguinis fluore vexantur, saliva permistis, quæ deinde etiam plurima excerni tussi observantur. Iis vero, qui ex sputo sanguinis in hanc inciderunt passionem, primo sputa cruenta, tum fæculenta extussiuntur, deinde livida & prassina; atque postremo alba ac purulenta dulcia, vel salsa, cum voce rauca aut clangosa, cum inspirationis diffi-

In 2. lib. chron, c. 14.

cul-

cultate, & rubore genarum, colore cinereo totius corporis, oculorumque aſpectu exoleto: adeſt inſuper corporis tenuitas, quæ nudatis membris magis quam ex aſpectu vultus innoteſcit; in aliquibus una ſentitur ſibilatio, vel ſtridor in pectore: ſudant etiam ſuperiores partes uſque ad pectoris finem. Creſcente paſſione, cibi faſtidio tenentur, majorque eſt ſitis quam ciborum deſiderium. Quibuſdam gravis etiam doloris ſenſus adeſt, ulcerati ſcilicet pulmonis: quandoque ejuſdem viſceris fibras per tuſſim expuunt. Aliquibus vero thorace exulcerato punctionis ſenſus adeſt; pulſus in ipſis eſt debilis, denſus, ac deinde morbo in pejus abeunte formicalis vocatus; digitorum ſummitates craſſeſcunt obuncatis unguibus. His accedit pedum inflatio ſeu extumeſcentia, nunc frigus, nunc fervor articulorum, naſi ſummitas palleſcit, auriumque fibræ frigeſcunt. Paſſione autem pejorante, fit ventris fluor, in quo egeruntur alba & indigeſta excrementa; ſputa vero purulenta, quæ potiſſimum phthiſim decernunt, cognoſcuntur & quod carbonibus injecta fæteant, & quod in aqua marina poſita reſideant; atque etiam ſi in aqua dulci calida, ut Philotheus in aphoriſm. Hippocratis commentariis notavit, injecta itidem fæteant. Ceterum, ubi ita excernuntur, proximum exitium ſignificatur. Verumtamen ulcera, quæ vel in aſpera ſunt arteria, vel in aliqua thoracis parte, haud plane inſanabilia dicuntur; cum ex iis, plures diligenti curatione adhibita incolumes evaſerint. Quæ vero in pulmonibus ſunt, ſi inveteraverint, prorſus à ſanatione abhorrent. In principio vero nonnunquam aliqui ſervati ſunt, aut in principio ulcere parvo ſanato, aut obducta cruſta. Quomodo Avicenna ſcribit, mulierem tabidam annos tres & viginti ſupervixiſſe. Raſis vero ait ex Hippocrate, phthiſim in pueris ætatis mutatione aliquando ſanari. Quibus ita præmiſſis præſtabit, horum ulcerum curationem docere. Quam profecto Medicis præſidiis tentare, non erit inutile, etſi ſupervacaneum fortaſſe iſtuc cuipiam videbitur, ab iſtius affectus inevitabili fato perſuaſo. Porro pulmonis ulcera inveterata plane incurabilia eſſe omnes quidem deprehenderunt, attamen in principio illorum curatio haud omnino deſperata aliquibus

Hippo. in 5. aph. 11. & 12.

visa est; quamvis frequentius curentur ulcera, quæ aut in thoracis parte sunt, aut in aspera arteria, potissimum juxta fauces, constituta. Quorum curatio merito, si diligens cura adhibeatur, consequi poterit; sed age curationem incipiamus à victus ratione inchoantes. In qua illud primum fore cognoscendum voluit Aurelianus, scilicet, an ulcus sit cum dolore, & febre: in quo casu laxantia consultius convenire credidit. Unde aërem temperate calidum laudavit, aliquantulamque à cibo atque à vino abstinentiam; fomenta item laxatoria, cataplasmata, spongiarum evaporationes, atque modicam etiam sanguinis evacuationem per cucurbitas cum scarificatione appositas. Verum si ulcus tumens non sit, sed solutum, laxatoria omnia devitanda erunt, cum solutionem augeant. Cibi itaque erunt, boni succi, qui multi alimenti sunt, & citissime concoctionis, cujusmodi sunt, ova gallinacea recentia sorbilia cum saccharo assumpta: ex carnibus, aviculæ montanæ, pulli gallinacei juvenes, caro hædina, vitulina, atque à proprietate etiam pulmones agnorum; convenit ptisana hordeacea, cum melle, vel saccharo, atque etiam cum lacte caprillo erit aptissima in principio, quo tempore ulcerum detersioni erit incumbendum. Ceterum inter omnes cibos, maxime convenit lactis usus, primo muliebris, secundo asinini, atque ultimo caprilli; tantopere lactis usum assiduum posse ad pulmonum ulcera, & exinde ad taben consecutam, constat, ut Galenus aliquando scripserit, quosdam existimavisse, ulcera pulmonis tantummodo lactis potione sanari posse, scilicet in principio, antequam ulcera augeantur atque callosa evadant. Aretæus lib. 7. de morbis chronicis, ait: *Si quis phthisicus multum lactis potet, nullo alio eget auxilio.* Vinum quoque optimum erit album, tenue, pauciferum primo dulce, & postea ulceribus detersis, nigrum austerum conveniet. His accedunt exercitationes, navigationes, locorum mutationes, gestationesque. Veteres maxime laudarunt longas navigationes, & privatim (ut Celsus auctor est) ex Italia in Alexandriam Ægypti; gestationes vero & in navi per mare (quod aër salsuginosus, auctore Aretæo, plurimum valeat ad ulcera siccanda) & in lectulo pensili, & in lecti-

In lib. de cibis boni & mali succi. cap. 3.

cti-

ctica aut in cathedra oblonga (Aureliano auctore) utilissimæ fuerunt ab antiquis gestationes in phthisicis deprehensæ. Quod vero ad medicamenta attinet, & primum ad ea, quæ ulcera à sorde detergunt, complura fuere veteribus Medicis cognita: & primo Dioscoridi hæc familiaria fuerunt, quibus homines à phthisi sanari queunt, pix nempe liquida, quam ex melle delinctam ad tabem atque ad purulentos maxime commendavit; jus adipis epotum. Plinius & axungiam cervinam sine sale inveteratam in pilulis sumptam antiquam phthisim sanare, tradidit. Porrum capitatum coctum & biscoctum, ejusque succum ex melle delinctum maxime conducere itidem Dioscorides voluit: agaricum item, ex passo ad drachmam epotum, rhaponticumque similiter ex passo: Acanthi hortensis radix ex melle delincta, marrubii succus itidem ex melle, & foliorum decoctum; betonicæ quoque folia, atque succus itidem ex melle: laudantur quinetiam cancri triti ex lacte epoti, myrrhidisque radix decocta in sorbitionibus data. Aurelianus vero laudat, ut ante cibum propinentur mulsæ cyathi tres, vel fœnugræci usti succus; sed dilutioris substantiæ, qui fit, si parum in aqua ebulliat, multa enim ebullitione viscosus fit, & ad id inutilis Hujus succi uni cyatho, cochleare unum mellis miscebant. Mulsum itidem datur ex lini semine frixo & contrito, mixto scilicet ejus pulvere. Si majori in ulceribus detersione sit opus, orobo utendum censuit, atque iridi. Itaque orobum rubrum erit seligendum, in aqua macerandum, quoad semina intumeant, ipsumque testa ignita terere in tenuissimum pulverem oportet; exibebat enim hujus pollinis cochleare ex mulsa: laudavit quinetiam radicem, aristolochiamque tritam ex melle. Marrubii decoctum, quod parari oportere scribit, accipiendo ejus manipulum, ipsumque decoquendo in tribus aquæ sextariis, donec pars tertia remaneat; dein percolato decocto miscet mellis optimi libram: rursum ebulit, quoad debitam crassitiem sit adeptum: datur etiam succus ejusdem marrubii (exempli gratia) ad unciam & semis, miscendo libram mellis, & coquendo quoad fiat electuarium. Marrubio iris quoque mixta præclare juvat: atque hæc erit compositio. Accipe succi marrubii sextarios tres, mellis libram,

coctione crassefactæ mixturæ addito irridis optimæ pulverisatæ drachmas duas. Non minus utile quoque erit strobuli decoctum ex melle exhibitum. hæc sunt medicamenta, quibus ulcera detergi possunt. At Paulus cataplasma exterius thoracis partibus apponit compositum ex polline sem. lini, decocto fœnugræci, vel malvæ; aut ex oleo, melle, althææque foliis; temporis progressu ad cerata transeundum ex butyro, oleo cyprino, laurino, atque iride parata. Ex compositis itidem utile emplastrum Mnasei. Aurelianus vero commendat emplastrum ex orobi polline, aceto, atque ex melle paratum. At ulceribus detersis, ad medicamenta Græcis colletica, sarcotica, atque epulotica, Latinis conglutinantia, carnem generantia, atque cicatricem ulceribus inducentia appellata, descendendum. Hujusmodi sunt ex iis, quæ intus assumuntur (exempli gratia) si boli Armeni, vel terræ Lemniæ, vel Samiæ semidrachma ex mulsa, vel ex ptisana hordeacea exhibeatur, succus itidem plantaginis, polygoni, marrubiique ex melle coctus. Item medicamentum ex succo marrubii, melle, atque iride confectum, quod nuper meminimus; datur & bolus Armenus ex vino austero, succus mali cytonii, aut mespili immaturi, aut myrtillorum vel mentæ ex melle cocto, atque iridis polline. Ex compositis omnes usum Mithridatii, Theriacæ, & similium laudarunt; atque exterius quoque adhibenda esse voluerunt cataplasmata valde siccantia, adstringentiaque cujusmodi fuerunt (ut visum est Paulo, Aureliano atque aliis Græcis Medicis) melinon vocatum, amithaonium, polyarchion & alia similia antiquis probe cognita. Addimus nos medicamentum, plurimi æstimatum à Tralliano, commendatumque ad ulcera tracheæ arteriæ, scilicet pollinem lapidis hæmatitis cum succo sanguinariæ seu polygoni; hoc solo remedio Trallianus quosdam ab iis ulceribus sanatos, tradidit. Nonnulli radicem dipsaci, id est, cardui fullonum, tritam ex melle ad nucis magnitudinem mane & sero pro secreto exhibent. Nos vero tabescentes juvenes non paucos in principio iridis decocto sanavimus: quod paratur accipiendo radicis iridis siccæ minutim incisæ (exempli gratia) unciam, betonicæ, capil. veneris, farfaræ, an.

In lib. 3. cap. 22.

an. p. 1. rad. glycyrrhizæ semunciam, aquæ betonicæ lib. iij. bulliant ad consumpt. medietatis, & colatum decoctum ex sacchari drachma, ad uncias quatuor, calidum, singulo mane, in aurora, propinetur. Hujus vero usus ad minus quinque & viginti dierum spacio continuabitur. Diocles sudorem ad phthisicos laudavit; quod auxilii genus ab Aureliano reprehenditur. Attamen (ut nos credimus) non est hoc medicamentum ullo pacto in principio damnandum, si moderate, semel in die, ultra dimidiæ horæ spacium, phthisicus sudet in balneo laconico, scilicet in tina lignea, quæ fomento ex decocto tradicis Iridis siccæ, marrubii, atque betonicæ ignitisque lapidibus molendinariis eo sæpe consperfis sit incalefacta: porro antequam sudet, bibet supradictum decoctum ex iride paratum ad semilibram ex saccharo. In parando autem supradicto decocto poterit addi chinæ radicis, vel harundinis siccæ minutim incisæ uncia. Utatur optimis cibis & vino quoque paucifero, odorato, tenui, aliquantulum austero. Hujusmodi præsidium, humiditates superfluas corporis, pulmonum, atque cerebri absumendo, totumque corpus siccando ulcera pulmonum atque aliarum partium sanare aptum natum maxime est. His lubens addimus aquam stillatitiam bechicam vocatam, quæ ad phthisicos datur maxima cum utilitate ad uncias quatuor quotidie mane, juvat enim omnem tussim atque omnem difficultatem anhelitus, quæ ab humoribus fit. Paratur autem accipiendo picis liquidæ, axungiæ cervinæ ana uncias quinque, rad. iridis siccæ raspatæ unc. iiij. cinnamomi pulverisati drag. i. sem. anisorum, fœniculorum, an. drag. ii. radicis myrrhidis, acanthi hortensis, glycyrrhizæ, agarici, rhapontici, an. unc. ij. lactis caprilli, succi porrorum sub cineribus semicoctorum, succi marrubii, betonicæ, plantaginis, menthæ, ptisanæ hordeaceæ, mellis an. lib. i. omnia contusa in mortario macerentur in succis vase vitreo clausis, & per dies quinque maneat vas supra calidos cineres, mox distillentur in balneo mariæ, & aqua ad usum reservetur. Dosis in pueris erit uncia, in viris à duabus ad quatuor, & exhibeatur calida. Atque hæc erit curatio ulcerum, in pulmonibus, in thorace, in asperaque arteria

teria quæ ex vomica relicta fuerunt. Nunc aliarum partium iisdem ulceribus vexatarum curationem itidem prosequamur.

Caput XVIII.

De sanandis ulceribus, ex vomica obortis, in stomacho, mesenterio, in jecore, atque in intestinis.

SÆpe ex vomicis ulcerari solet stomachus, mesenterium, omentum, pancreas, hepar, intestina, renes, vesica; atque uterus in mulieribus. Nunc de iis ulceribus, quæ ventriculum vexant, sermo à nobis instituitur, & de iis non minus quæ ceteras ventris partes occupant. Ulceratus vero ventriculus, his profecto signis à nobis deprehendetur, scilicet, quod in eo antegressa sit vomica, vel aliunde in ipsum eruperit, dolor vero acutus ulceratæ partis signum erit: accedit etiam, si effatu dignum ulcus fuerit, ut quandoque vomitu & sanguis & pus cum humore excernatur: coctio vitiatur, cibi fastidium adest, a frigidis, salsis, acribusqus cibis ulcus læditur, à dulcibus dolor oblinitur, & restituitur: febris sequitur, atque totius corporis tabescens habitus. Si ulcus fuerit in omento, dolor, si membrana attingat, circa fundum stamachi tactu pressuque observabitur, & quod neque ipse à cibo & à potu exacerbatur offenditurque. Si vero in mesenterio vel pancreate ulcus remanserit, per alvum pus cum sanguine fæcibusque effluet, dejectiones vero chylosæ erunt cum pure, & aliquando cum sanguine; etsi ulcus magnum fuerit, fluxus chylosus succedit, fæculentus, purulentus, & aliquando sanguine mixtus: qui certe lethalis, ut plurimum esse solet: adest & simul febris lenta contabefaciens, ulcusque adesse hæc significabunt, etiamsi nullus adsit dolor, quod fit ratione partis non sentientis, quando neque mesereum, neque mesocolum, neque pancreas dolores sentiant. Si vero jecur sit ulceratum, pressu, tactuque dolor elucescet, præsertimque si juxta gibbam partem fuerit. Si vero in cava substantiam carneam, parenchyma vocatam, ulcus tenuerit, dolor vel nullus aderit, vel obscurus; aliquando

per

per os pus, sanguisque excernetur, & plerumque in ventrem secedet; veluti per urinam, quod gibbam vexat, excernere pus solet: si pus lividum, vel olei amurcæ simile sit, fætidum, putridumque & quovis modo malum, exitium denotat: quod si album, lene, æquale, non fætidum exierit, spes salutis aderit. In intestinis, ulcera relicta ex vomica, innotescent ex torminibus ventris, atque cruentis purulentisque alvi dejectionibus, & crebris factis, æque ac in dysenteriis fieri observantur: quam etiam iisdem signis, quæ dysenterias notant, à nobis comprehendentur; sed oportebit, & phlegmonem, & vomicam vel in ipsis, vel in aliis proximis partibus fuisse antegressam. Sed his præmissis, ad ulcerum in prædictis partibus curationem venimus. Itaque in ulceribus quæ stomachum vel omentum, vel mesenterium, vel pancreas, vel jecur, vel denique intestina vexant, primum victus ratio siccans præscribetur: unde panis conveniet biscoctus cum coriandris paratus, vinumque nigrum austerum: aër vero siccus; qua ratione aër marinus ad hoc valde utilis existimatur: fugiendus humidus, pluviosus: æger vigilet quam dormiat magis; ambulet, & exercitiis utatur; postea (præmissa totius corporis tum evacuatione, tum purgatione) si robur virium aderit, jubeto ægrum sudare singulo mane cum decocto guajaci, chinæ, vel radicis harundinis siccæ, aut in hypocausto, calore, aut sicco incalfacto, aut ex suffitu fomentis siccantibus parato. Conveniet ad id faciendum decoctum parare in vino albo austero, aut in aqua marina, cum marrubio, salvia, centaurio minori, betonica & similibus: Hoc decocto si ferrum candens vel lapis molendinarius sæpe aspergatur, atque ita suffitus paretur, tina, vel hypocaustum, ad sudorem concitandum, sufficienter (ut superius quoque meminimus) calefiet. Sudorem singulo die movere ad corpus, atque ad ulcus siccandum erit utilissimum, modo ætas, viresque ipsum patiantur. Quod pertinet ad medicamenta, primum, si ulcus fuerit purulentum & sordidum, opus erit detersoriis; iisdemque propemodum, quæ in detergendis ulceribus thoracis, atque pulmonis superius præscripta sunt. Igitur conveniet saccharum rosaceum antiquum, mel rosaceum

& simplex & laxativum vulgo vocatum, hydromel, serum lactis caprilli, vel vaccini haud plane à caseosa substantia repurgatum, quod si fuerit chalybeatum, erit adhuc utilius; efficaciusque deterget, si mellis modicum immisceatur. Cremor item ptisanæ hordeaceæ ex hordeo non purgato cum melle deterget. Vinum item mulsum idem præstabit. Ubi vero & conglutinare ulcera, & cicatricem inducere opus fuerit, dabis (auctore Galeno) medicamenta austera, glutinosa, & minime mordacia. Cujusmodi erunt (exempli gratia) hypocistis, balaustium, citinus punicorum, galla, malicorium, terra Samia, sigillum Lemnium, Rhois, succus rosarum, acatia, succus plantaginis, equiseti, verbasci, myrtillorum, vel similium; dabuntur hæc in pulvere trita ad drachmam, vel ad geminam drachmam, ex vino austero, aut ex decocto adstringentium medicamentorum, scilicet, vel cymarum myrti, vel rubi, vel plantaginis, vel polygoni, vel equiseti. Radix dipsaci pulverisata ex melle, vel ex melle rosaceo simplicis infusionis, data bis in die, ut superius meminimus, ad nucis juglandis magnitudinem, plurimi adjumenti esse solet. Nonnulli radicem symphyti majoris ex melle eodem modo, vel ejus succum devorandum exhibent. Conveniet itidem succus plantaginis, vel polygoni, vel equiseti, vel rubi, vel cymarum myrthi, vel lentisci ad uncias tres vel quatuor, cum drachma aut acaciæ Ægyptiacæ, aut terræ Samiæ, aut Lemniæ pulverisatæ, si per plures dies singulo mane exhibeatur. Ex iisdem quoque medicamentis siccantibus, adstringentibusque conducent parata cataplasmata exterius adhibita, cujusmodi esset; si pararetur ex farina fabacea, hordeacea, in vino austero chalybeato, aut in aqua ferrata vel in decocto rerum adstringentium, cum pulveribus gallarum immaturarum, balaustiorum, corticum granatorum, vel acaciæ, bolique Armenii. Juvabunt itidem spongiæ, in vino nigro austero generoso, vel chalybeato, vel in quo calcis modicum fuerit maceratum; hæc enim plurimum siccando ulceribus remedio sunt. Si vero ulcera intestina obsideant; iisdem utendum erit tum per os, tum maxime paratis ex iisdem clysteribus. Ad quæ ulcera eadem convenient medicamenta

Gal. in 4. meth. cap. 7.

quæ

quæ dysenteriis mederi posterius, cum de laxorum morborum curatione agemus, ostendemus. Nunc privatim ad ea, quæ in renibus, in vesica, atque in utero sunt, persananda, descendimus.

Caput. XIX.

De sanandis ulceribus, quæ ex vomicis relinquuntur in renibus, ureteribus, vesica, atque utero.

SÆpius ulcera ex abscessibus vomicisve relinquuntur in renibus, in ureteribus, in vesica, atque in utero, unde operæ prætium est, illis quamprimum medicamentis occurrere; signa vero quibus nobis hæc ulcera innotescunt, hæc erunt: siquidem renibus exulceratis in lumbis dolor aderit cum gravitate, & sine impedimento urina redditur, cui pus mixtum existit, carnosis particulis innatantibus; vesica autem exulcerationem habens, tormentum vehemens in pectine, imoque in ventre movet, urinæ difficultas urget, pus, ubi reddita urina est, subsidet, squammulæ fædi odoris, vel laminis similes insunt; furfuracea autem subsidentia vesicam scabie laborare notant. Si vero meatus urinarii sint exulcerati, etiam puris mixturam medio quodammodo habet mixtio, & pilis similia potius per lotium feruntur, dolorque mediam inter renem & vesicam regionem occupat. Si autem pus aut sanguis excernantur, eaque citra urinam exeant, aut antecedant urinam, nullius particulæ ex prædictis, sed pudendi exulceratio significatur. Itaque ad ulcera renum primum mulsa in potu dabitur, aut fœnugræci decoctum ex passo, aut seminum cucumeris, aut melonum, aut malvarum, aut papaverum, aut portulacæ lac expressum ex melle crudo: poterit, lac dari ad quatuor uncias, cum mellis drachmis duabus: aut lac asininum, vel caprillum, vel etiam vaccinum ex saccharo, vel ex melle itidem dabitur in potu. Serum quoque lactis chalibeatum ad libram, cum lactis seminum cucumeris domestici unciis duabus, & mellis semuncia. Tandem detersis ulceribus, dabitur in potu lac caprillum vel asininum chalybea-

tum, aut cum succo plantaginis, vel cum drachma pulveris acaciæ orientalis, vel terræ Samiæ, vel Lemniæ. Sed præstabit, etiam hæc dari cum lacte seminum althææ, apii, portulacæ, cucumerisque. Ceterum, ut dictum est, lactis potio (sive sit caprillum, sive vaccinum) vehementer juvabit. Non minus etiam ex aquis naturalibus, Villenses, & Patavinæ Beatæ Virginis proderunt: hæ siquidem siccant, adstringunt, deterguntque: possunt ad libras multas singulo mane propinari. Dioscorides ad eadem ulcera decoctum graminis, succum portulacæ ex vino passo commendavit: lac itidem dulce, cupressi folia cum myrrha ex aliquo liquore adstringentium, vel ex vino austero epota: malvamque in cibo sumptam: myrti fructus, atque saccharum. Demum in vesicam ulceratam liquida medicamenta cathetere injicienda sunt, unde mulsa diluta erit accommodata, vel aqua Thermalis ex Aponensi balneo in agro Patavino, vel Beatæ Virginis vocata, aut Sancti Petri ex melle; aut Villensis ex Lucensi agro: aut vinum chalybeatum ex melle, aut decoctum plantaginis, myrthi, rubi, vel similium, aut cum terra Lemnia pulverizata, aut cum Samia, ex melle itidem: succus quoque rosarum, vel plantaginis, vel equiseti: vel ex pomo granato dulci toto cum putamine contuso succus expressus, cum modico mellis; si una cum iis medicamentis, purgationes adhibeantur, ac etiam sudorifica (modo ætas viresque ferunt) modo superius præscripto; plurimum juvabimus. Iisdem fere medicamentis ulcera in utero relicta erunt sananda. In quo affectu, si ulcus magnum sit, à copiaque humoris foveatur, præstabit & purgationibus hydragogis & phlegmagogis uti, ac etiam sudorifico, quoad humiditas superfluens in corpore per sudorem absumatur: interimque etiam topicis medicamentis erit incumbendum: Quorum quædam liquidiora cathetere in uterum injicienda erunt, pessi itidem parabuntur intromittendi, vel insessiones ex decoctis quidem proponendis fient; neque exterius quæ admoventur negligenda erunt medicamenta, scilicet, fomenta, epithemata, unguenta, inunctiones, atque cataplasmata appropiata. At priusquam ad horum medicamentorum usum Medicus descendat, in primis cognoscendum erit,

an

an ulcus ſit cum multo dolore, aut cum inflammatione, quæ ſi una cum ulcere ægrotam feminam vexent, addenda cum ulcerum medicamentis quæ & dolorem ſedant, atque phlegmonem mitigant. Cognoſcendum itidem una eſt, an ulcus ſanie ſordeſcat, aut ſi pauco pure redundet, illudque pus ſi ſit bonum vel malum. Itaque ulcere exiſtente cum dolore vel cum phlegmone, cum multa ſanie, quæ etiam mala ſit, cathere injicetur vinum in quo roſæ ebullierint, cum mellis modico; & roſæ in vino decoctæ poterunt cataplaſmatis modo calidæ adhiberi pectini, pubi, atque intra coxendices. Mulſa etiam intus conveniet ex decocto fœnugræci, aut malvarum, aut furfurum, aut lentium, quibus cortices fuerint detracti; aut ptiſanæ cremor cum melle; vel ſuccus plantaginis, vel ſolani, vel polygoni, vel lentiſci, vel ſimilium, cum melle mixtus. Quod ſi ulcera neque ſint cum multo dolore, neque cum inflammatione, valentioribus uti poterimus. Itaque conveniet ſuccus expreſſus ex granatis malis auſteris dulcibuſque in mortario cum putamine & corticibus contuſis, cum ſaccaro aut mellis modico: itemque vinum nigrum auſterum, in quo ebullierint oleæ cymæ, vel cupreſſi, vel rubi, vel myrthi, vel lentiſci, vel rhamni; vel folia ſumachi. Item ex peſſis juvabunt, qui ex ſucco plantaginis, vel polygoni, vel equiſeti, vel roſarum, vel ſimilium, parantur; poſtea parum aluminis loti addendum erit, vel acaciæ, vel lyci, vel hypociſtidis, vel terræ Lemniæ, vel Samiæ: Ex iiſdem medicamentis parari poterunt inſeſſiones, quæ aut ex aqua marina convenient, aut ex vino auſtero, modo dolor vel inflammatio non adſit: quæ ſi ſint conjuncta, primum ex decocto malvarum, althææ, fœnugræci, & ſimilium parabuntur; ſedatiſque doloribus, & inflammationibus, ex ſupradictis parabuntur inſeſſiones atque etiam poſtea ex valentioribus, ſcilicet, ex decocto cymarum oleæ, foliorum cupreſſi, exquiſeti ſicci, balauſtiorum, corticumque granatorum. Exterius quoque adhibendæ erunt ſpongiæ ex vino nigro auſtero, in quo prædicta medicamenta ſiccantia adſtringentiaque ebullierint, expreſſæ; vel ex aqua thermali ſiccante, vel ex ſimplici aqua cum modico calcis, vel in qua ebullierint prædicta medicamenta.

Si vero dolor vel inflammatio adfuerit, optimum erit vinum, in quo rosæ ebullierint, cum fœnugræco spongiis appositum vel rosæ in eodem vino decoctæ emplastri modo pectini, atque, pubi calidæ adhibitæ. In quem usum commendatur etiam emplastrum ex pane puro, hydromellite, oleo rosaceo, althæa, fœnugræco & palmulis pinguibus confectum, atque prædictis partibus appositum. Qui hæc ulcera patiuntur, quæ curationi haud facile cedunt, plurimum juvari solent, si bis in die manserint per horam & plus in balneo, quod ex Villensi aqua paratur, quæ in ægro Lucensi sponte calida erumpit, vel ex Aponitano balneo; atque hic esto finis libri octavi in quo de vomicis ex phlegmonis internis (quod & hi affectus adstricti sint) agere voluimus.

FINIS LIBRI OCTAVI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA

LIBER NONUS.

Caput Primum.

De phlegmonis, & tumoribus externis esse agendum; & primo de iis in communi agitur.

Um superius de internis phlegmonis, & tumoribus via Methodica curandis à nobis actum sit, congruum est, ut nunc de iisdem extimas partes occupantibus scribamus. De quibus primum in communi agimus, atque mox de particularibus nimirum quasdam partes corporis vexantibus sermo itidem instituetur. Quid vero phlegmone sit, quotuplicisque differentiæ observetur, & quomodo generetur, in septimo libro sufficienter dictum est. Nunc de ea primum, quæ proprie dicitur, simpliciterque inflammatio phlegmoneve, & quæ herpes, & quæ erysipelas, & quæ anthrax sive carbo, vel carbunculus vulgo dictus est, dicemus. Inflammatio, phlegmoneve ex Græcis, tumor est supra eflorescentiam rubens, durus, dolens, atque tactu renitens, ex sanguine probo, mediocriter crasso, in particulam irruente genitus. Cujus quidem sanguinis fluxio quandoque à rheumatismo fit, quandoque ex aliis flu-

Galen. in 2. ad Glauc. cap. 1.

fluxionem moventibus, uti ſunt vulnera, convulſiones, contuſiones, ruptiones, defatigationes ob exercitationem, exarticulationes, oſſium fracturæ, ulcera ſpontanea, immoderatæque venarum repletiones, quibus ſanguis ad partem aliquam funditur. Phlegmones in aliqua parte obortæ ſigna ſunt, vehemens dolor, niſi pars inflammata hebetem ſenſum habuerit, pulſus una in profundo moleſtus accidit, tendique prorſus & frangi particula affecta videtur, atque una calorem vehementem ſentit, perinde ac ipſa comburi videatur, refrigerarique deſiderat. Rubor etiam per ſummam cutem conſpicitur, qualis ex balneo, aut ex igne, aut ex quovis alio modo calefactis advenit. Herpes vero phlegmones ſpecies generatur à bile flava, excreta à ſanguinis maſſa in partem procumbente, quæ ſi ſubſtantia craſſior, acriorque fuerit, totam cutem ad ſubjectam uſque carnem exulcerat, exedenſque idcirco herpes vocatur; & ſi tenuis minuſque acris atque calida extiterit, exiguas puſtulas milio ſimiliter per ſummam cutem excitat, ideoque herpes quoque dicta eſt miliaris. Eryſipelas autem fit ex ſanguine & flava bile calidioribus quam oporteat, multo phlegmone calidior, magiſque flavum colorem in cute repræſentans, aut ex ſolo ſanguine attamen ferveſcente, & ſecundum ſubſtantiam tenuiſſimo: minus quam phlegmone dolet, neque, ut aliqua phlegmones ſpecies, pulſum, aut compreſſionem, aut tenſionem invehit ſimilem; ſed aliquando valde parum infeſtat, præſertimque quando per ſolam cutem diffuſum fuerit, nihil inferiorem carnem moleſtans; ſiquidem exquiſitim eryſipelas cutis ſolius paſſio eſt; phlegmone vero partium tantum cuti ſubjectarum, ſed harum quidem præcipue, nonnunquam vero etiam cutis; & eſt ipſa cutanea profecto dolorem afferens nihilo minus, quam altera carnea; pulſus tamen in illa deficit. Hunc affectum mixtum ex phlegmone & eryſipelate, ſi eryſipelati extumeſcentia quædam, ſed diſperſa, nec dum collecta in tumorem verum, & prominentem, copuletur, appellant eryſipelas phlegmonodes; ſi autem phlegmone ſeu tumor profundior prævaleat, phlegmonem dicunt eryſipelatoden. Anthrax vero, ſive carbo, ſive carbunculus vocatus exoritur, ubi ſanguis

Galen. in 2. ad Glauc. cap. 1.

guis influens calidus sufficienter extiterit, & crassus: quod enim membrum occupaverit, hoc comburendo facit ulcus in eo cum crusta: & quicquid circumjacet in phlegmonem levat, effervescentem, graviterque dolentem. Si vero sanguis influens sit niger, crassus, fæculentus ac fervens, simulque saniem tenuem admixtam habuerit, pustulas quasdam per summa cutis excitat, similes iis, quæ ex igne fiunt, quibus ruptis crustosum sub ipsis ulcus invenitur, atque hic affectus quoque carbo est. At hisce de phlegmone atque de ejus speciebus præmissis, reliquum erit, ut ad curationem veniamus. Quæ ex Methodicis (cum quælibet phlegmone stricturæ passio sit, ideoque adstrictorum genere comprehendatur) ab adstricto indicabitur; itaque convenient præsidia laxatoria: excepto principio, in quo non conveniunt; quia, ut recte Galenus animadvertit, augent fluxionem, omniumque maxime si phlegmone à rheumatismo ortum duxerit. Quamobrem vero in phlegmonum principiis laxatoria minime conveniant, alias à nobis demonstratum est. Galenus damnat in phlegmonis, quæ à rheumatismo obortæ sunt, calida & humida medicamenta; quamvis, ut ipse ait, ab initio aliquid juvare videantur. At quid credendum? an non transacto principio sanguis in membro adstrictus, impactusque calidis & humidis, scilicet laxatoriis, erit digerendus? quod ut commode eveniat, nonne meatus cutis rarefaciendi itidem sunt? certe quidem hæc post principium facienda, ad phlegmonem digerendam, resolvendamque, neminem Medicorum latere arbitror; ni dixerint, hoc malum tolli itidem medicamentis adstrictoriis repellentibus sanguinem à parte affecta. Quo pacto neque Galenus phlegmonas posse curari diceret, si vera sunt, quæ ipse multis in locis tradidit, nimirum, quod humores, quoad sunt in fluxu, fluuntque in partem inflammatam, & revelli, & diverti ab ea parte, atque etiam medicamentis non minus adstrictoriis à parte itidem phlegmone vexata repelli, ac propulsari possint, qui vero jam influxerunt in membrum, in eoque adstricti atque impacti sunt, hos ante concoctionem nequaquam moveri medicamentis, vel alio quovis modo, à membro inflammato, vel attrahi, vel repelli posse: hoc nempe solum-

modo in principio fieri poteſt, quo tempore humores in motu ſunt, fluuntque. In phlegmone vero, quæ ab aliis cauſis fit, Galenus quoque medicamenta calida & humida quæ laxatoria ſunt conceſſit. Itaque adſtrictoria medicamenta ſolummodo per initia in phlegmone convenient, quo tempore nondum hoc malum factum eſt omnino adſtrictum. Neque perpetuo etiam per initia plegmonum repellendum erit. Siquidem Medici prohibent in emunctoriis faciendam eſſe repulſionem, nunquamque humores, ſi ſint pravi, & venenoſi, eſſe ab extimis partibus corporis repellendos deprehenſum eſt. At hæc de horum uſu. Jam preſſius magis curationem inſtituamus. Quæ exorditur à præſcripta victus ratione laxatoria, ſcilicet, ut ægroti ſobrie vivant, & utantur cibis boni ſucci, paucique nutrimenti, à vino caveant, cujus loco aqua hordeacea cum ſaccharo uti poterunt: vigilent plus, quam dormiant: atque cetera alia his proportione reſpondeant. Quibus inſtitutis, ſi magna vehemenſque phlegmone ſit, vireſque prompte ferant, ſanguis continuo erit mittendus (laxata prius alvo aut lenitorio pharmaco, aut clyſtere laxatorio cum caſſia) in ea quantitate, quam & vires, & ſanguinis copia redundans ferunt, hoc vero vel ſecta aliqua vena fiet, vel adhibitis cucurbitulis cum ſcarificatione dorſi partibus, aut cruribus, prout Medico melius videbitur; aut cruribus itidem ſcarificatis; aut ſanguiſugis appoſitis hæmorrhoidibus: ita ut in principio phlegmones ex oppoſitis partibus, & poſt principium ex proximis ſanguinis fiat eductio. Si affectus haud magnus ſit, ſat erit loco ſanguinis evacuationis exhibere (ni alvus ſponte fluat) aliquod lenitorium pharmacum, cujuſmodi erit ſerum lactis caprilli, vel alterius lactis, ad libras tres cum ſyrupo roſato laxatorio ad uncias tres; aut detur caſſiæ catharticæ (ſi vir ſit) uncia & ſemis cum ſaccharo, ſi puer ſit uncia caſſiæ: aut Medici propinent ſyrupum roſatum laxativum cum manna, vel ſimile aliud purgans lenitorium. Praxim facientes Medici hujus ætatis ſingulo mane, vel aquam ſtillatitiam refrigeratoriam cum ſyrupo actu tamen calidam propinant; vel decocta ex cichoraceis exhibent. Sed jam ad partem affectam à morbo adſtricto ſanandam medicamenta addo. Inter quæ

pri-

primo ea dicam, quæ dolore haud vehementer adflingente, statim in principio locum habent. Ex Galeno commendatur cataplasma, quod constat ex sempervivo, mali punici corticibus, vino incoctis, rhu, & polenta. Si vero doloris vehementia urgeat, Gal. adhibebat vel oleum rosaceum tepidum cum modica cera, vel lanam mollem, quæ œsypi multum contineat: paulo ante etiam supra partem affectam apponendam spongiam voluit vino austero imbutam vel posca, quæ omnia tepida adhiberi debent. Sunt qui adhibent rosas ex vino decoctas cataplasmatis modo, ubi una dolor vehemens adfuerit. Post initia vero usus laxantium majori ex parte conducet, ad resolvendum nimirum impactum restrictumque humorem, cum sola laxantia, fundentiaque convenire vel etiam Galenus concesserit. Unde laudatur olei rosati tepidi inunctio, vel cum adipe anserino mixta. Convenient vero ex toto laxantia, humoris finita fluxione. Cujusmodi erit oleum, in quo radix althææ decocta sit, vel folia; vel spongia decocto fœnugræci, lini, althϾque imbuta atque apposita. Verum his propositis, videndum erit, an phlegmone ad suppurationem veniat: in quo casu suppurantibus puris generatio adjuvanda erit; & facto pure, vel medicamento, vel ferro vomica erit aperienda; detersoriisque repurgandum erit ulcus; & mox sarcoticis, atque epuloticis sanandum: quæ omnia petenda erunt ab iis, quæ de vomicis sanandis in antecedenti libro nos scripsimus. At jam ad herpetem sanandum accedimus: in quo quidem affectu utimur, si magnus sit, & sanguinis evacuatione, & purgatione, quæ fit cum pulpa tamarindorum, cassia, vel manna, vel syrupo rosaceo laxativo, ex sero lactis, vel ex aqua aliqua stillatitia; & laxato corpore cum evacuatione sanguinis, tum purgatione lenitoria, ad medicamenta descendimus, quæ pustulis non ulceratis conveniunt: primo, nisi malignus humor sit, & si pars affecta permittat, neque eruptio critica sit, possumus uti medicamentis repercussivis, siccantibus, non humectantibus; & postea finita fluxione, biliosus humor laxatoriis digerendus erit: unde aqua calida conveniet ex spongia adhibita, vel fomentum calidum ex decocto althϾ, malvæ, sem. lini, fœnugræci, &

In 3. simpl. cap. 17.
In lib. de Ther. ad Pison. cap. x.

& similium. In ulceratis vero pustulis, requiruntur medicamenta ulceribus accommodata: de quibus in chirurgia dicemus. Ad erysipelas eædemmet sanguinis evacuationes, & purgationes ventris, vel clysteribus factæ convenient, si morbi magnitudo hæc requirat. Non est usque adeo tutum repellere, si sit in facie, vel etiam in aliis locis; aqua vero dulci tepida si spongia imbuatur, ac adhibeatur, tenuissimus sanguis digeretur: vel oleum rosatum conveniet, in quo althæa decocta sit, tepidum; vel succus coriani actu calidus, vel etiam alterius herbæ refrigeratoriæ: quandoquidem hæc, si actu calida adhibeantur, quadantenus digerunt, ut etiam aquam dulcem idem facere, calida si adhibeatur, alias à nobis demonstratum est: omnes enim succi, vel aquæ potestate refrigerantes igne incalefactas reddi facultate aliquatenus laxatorias, neminem latere arbitror, cum & Galenus docuerit, aquam mediocriter incalefactam calefacere, humectare, & vehementer calefactam vehementer calfacere. Ad carbonem vero curandum, statim (laxata vel clystere vel medicamento lenitorio alvo) vena incisa sanguis evacuabitur; & aliquando in parte anthrace obsessa, ut exitum maligno, & ardenti humore paremus, scarificationem moliemur. Nullo autem pacto erit vel refrigerantibus, vel adstringentibus (quæ omnia Methodici sub adstringentium medicamentorum genere comprehenderunt) humor repellendus: periculum enim majus inveheret repulsio facta. Ulcus vero detergendum erit, medicamento ex succo apii, ex melle, & resina terebinthina. Nonnulli postea facta detersione, malum punicum austerum minutim incisum, in vino austero decoctum, atque contusum cataplasmatis modo adhibent; vel pulverem ejusdem corticis sicci, vel aliud simile ex epuloticis. Ad anthracem vero pestilentem medicamenta posterius in chirurgia adnotabimus. Atque hæc de phlegmone in communi pauca in primis præmittere voluimus, nunc ad particulares plegmonas, in quibusdam corporis partibus, quæ sæpe fiunt, descendimus, & postea ad tumores quoque externos tractandos declinabimus.

Cap.

Caput. II.

De phlegmonis, quæ externas corporis partes vexant, sanandis, & primo de ophthalmia.

EX phlegmonis, quæ externas partes corporis vexant, sunt ophtalmia, parotis, & quæ in mammis, & in testibus, & in digitis fit, nec non in partibus articulorum, quam arthritim, podagram, & ischiadem, seu coxendicum morbum & dolorem appellant. Gallicæ itidem phlegmonæ, atque tumores œdematosi, strumosi, scirrhosi, & qui à materiæ, quam continent, similitudine cum melle, sævo, pulte, meliceris, steatoma, & atheroma denominantur. Nunc de ophtalmia tractabimus, quæ oculorum phlegmone est: externa enim tunica, conjunctiva dicta, ex sanguine inflammatur, unde oculi cum rubore & tensione dolent, & nonnunquam simul febris adest: cujusmodi sunt, quæ certis temporibus anni in Ægypto grassantur, cum ob ventorum caliditatem, tum ob arenarum calidarum, quæ à ventis campsinis vocatis, per aërem feruntur, copiam. De quibus nos in libris de Medicina Ægyptiorum sermonem habuimus; itaque cum hic affectus phlegmone sit, mirum est, cur aliqui hunc ipsum morbum ex laxo & adstricto mixtum fecerint; cum plane adstrictus sit, quem Methodici pressuram oculorum vocant: ni dixerint, in principio, scilicet quo tempore sanguis fluit ad oculos, videri morbum laxum, idcircoque indicari eo tempore pro curatione, nempe in principio, medicamenta adstringentia vocata. Si morbus mitis sit, præscripta victus ratione tenuissima, quæ maxime omnium convenit oculorum inflammationibus, utitor mitioribus adstrictoriis externis, ita, ut aliquando nulla evacuatione, purgationeque sit opus, sed sat erunt topica in principio ad repellendam fluxionem, etiam mitiora, ut aqua rosacea, aut plantaginis, vel succus rosarum tepidus, aut ovi liquor tenuis, aut lac asininum instillatum, & postea aqua fluminis tepida, aut decoctum malvarum, vel althææ, vel fœnugræci vel meliloti. Sed si morbus fuerit magnus, magnis quoque laxatoriis inter-

nis erit opus: cujuſmodi ſunt, ſanguinis evacuationes, aut per venæ ſectionem, aut per crurum ſcarificationem, aut per cucurbitulas colli & dorſi partibus cum ſcarificatione adhibitas, aut per hirudines variis partibus itidem appoſitas. Purgationes quoque lenitorio cathartico factæ, & clyſteres maxime conferunt. Itaque in primis præmiſſo clyſtere mollitorio, & ſecta vena cephalica ejuſdem lateris, ſanguinis congruens quantitas educetur; vel quandoque vena interna jecoraria ſi plurimum ſanguinis abundaverit; & mox cephalica incidetur, imo etiam, ni affectus tollatur, ut Ægyptii facere ſolent, & venam frontis, & anguli interni oculi affecti. Alii cervici, collo, dorſo, ſcapulis, cucurbitulas adhibent cum ſcarificatione, & eo modo ſanguinem evacuant; aliique ſæpius poſt aures venis appoſitis ſanguiſugis eandem moliuntur evacuationem ſanguinis, quam ſi opus ſit, ſæpe repetunt. Nonnulli in affectu pervicaci utuntur ſetaceo in occipite per plures dies, quo purgari caput, & humorem ab oculis diverti, obſervatur. Nos utiliſſimum eſſe experientia in multis deprehendimus, utramque aurem ad imam partem perforare, introque mittere ſubtilem funiculum ex filis ſericis contextum, eumque ſæpius in die agitare, ne foramen ſive ulcus coaleſcat; per aures enim facillima humoris eſt evacuatio, diverſioque. Solo hoc genere præſidii complures à difficillimis ophtalmiis ſanatos vidimus. Poſt ſanguinis evacuationem conveniunt medicamenta leniter laxatoria, cujuſmodi erit, ſi exhibeatur caſſiæ catharticæ Abiſſinæ uncia & ſemis cum ſaccharo, vel poſt ipſam ſuperbibatur ſerum lactis ad libras duas: vel poterunt exhiberi quatuor unciæ aut mannæ Calabræ, aut ſyrupi roſati laxatorii; & poſtea ſuperbibant, ſeri lactis libras tres: ſi in potione deſideretur, poterit diſſolvi aut caſſia, aut manna, aut ſurupus laxativus roſarum, cum aqua ſtillatitia, in qua ebullierit ſemuncia pulpæ tamarindorum. Sed venio ad localia ophthalmica medicamenta, quæ ſunt collyria in principio ad repellendum ſanguinem opportuna: cujuſmodi erunt aqua ſtillatitia roſarum tepida, aut plantaginis, aut cymarum rubi; vel ſuccus roſarum ſimplex, aut cum albumine ovi deſpumato; poſtea conveniet lac muliebre

bre vel aſininum inſtillatum, aut liquor expreſſus ex ovis coctione induratis: & tandem balnea ex aqua dulci fluviatili calida, aut ex decocto malvarum, aut althææ, aut meliloti, aut fœnugræci parata utilia erunt: eodemque modo ſpongiæ eodem calido decocto imbutæ calidæ ſumma cum utilitate adhibebuntur. Quæ ſane medicamenta expreſſiſſe viſus eſt Hippocrates, cum dixerit: *oculorum dolores, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut phlebotomia, aut purgatio ſolvit.* In 6. aph. 31. At primum faciendæ erunt tum evacuationes, tum purgationes, & poſtea balnea, fomentaque uſum habebunt; quandoque nulla præcedente evacuatione, aliquos, cum ex balneo plurimum ſudaſſent, ab ophtalmia fuiſſe liberatos vidimus: & nonnullos, ut Galenus quoque animadvertit, ex vino mero ebrios factos, in ſomnumque delatos, prorſus ſanatos. Atque hæc de ophtalmia.

CAPUT III.

De parotide ſananda, mammarum phlegmone, atque in inguinibus facta.

PArotidem phlegmonem eſſe glandularum juxta aures poſitarum neminem Medicorum latet: proindeque hanc & ſtricturam & morbum adſtrictum Methodici fecerunt: idcircoque ad ejus curationem indicari medicamenta laxantia. Itaque, præſcripta victus ratione laxatoria, qualem nos alias in curandis phlegmonis internis tradidimus ſeptimo libro, ſi morbus magnus ſit, vireſque conſtent, conveniet ſanguinis vacuatione corpus laxare, aut vena interna lateris è directo poſiti, aut cephalica ſecta, aut cruribus ſcarificatis, aut cucurbitulis cum ſcarrificatione ſcapulis & dorſo appoſitis; vel etiam hyrudinibus appoſitis hæmorrhoidibus. Ceterum antequam ſanguis evacuetur, alvus laxabitur mollitorio clyſtere ex decocto malvarum, violarum, althææ, mercurialis, cum oleo communi dulci; vel, ſi febris adſit, ex oleo violaceo ad uncias quatuor, cum mellis roſati ſimplicis unciis tribus, adjecto modico ſalis, concinnato; & ſanguine evacuato viribus conſentientibus, ſi fe-

febris multa etiam vexet, vel caſſia ſimplex dabitur ad unciam & ſemis, cum ʒ. ij. pulpæ tamarindorum, vel manna, vel ſyrupus roſatus laxatorius ad uncias quatuor: quæ diſſolvantur in decocto flor. & fructuum cord. in quo ſemuncia pulpæ tamarindorum fuerit aut macerata per noctem, aut parum efferbuerit. Et ſi febris fuerit continua, & ardens, cum multa ſiti, & calore, aſſument ægroti aliquod ex ſupradictis laxatoriis, & poſtea ſuperbibent ſeri lactis caprilli duas, vel tres libras. Verum, ſi parotis in morbo acutiſſimo critice appareat, & tarde moveatur ut ad topica veniamus, ſi alte deliteſcat (auctore Galeno) attractoriis & aliquando adhibita cucurbitula excretio erit adjuvanda, vel calido fotu adhibito, ſcilicet ex decocto aut althææ, aut fœnugræci, aut lini, aut chamomeli, aut ſimilium; aut ex multis prædictorum ſimul; aut fovebimus ipſam parotim oleo dulci amygdalino, aut hydrelæo calido, molli lana, vel ſpongia excepto; aut ſpongia aqua calida expreſſa: ſed hac convenientius eſt prædictum decoctum calidum ſpongia exceptum, & poſt expreſſionem adhibitum: ſic quæcumque caliditatem humiditatemque conjunctam habebunt, erunt aptiſſima tum ad juvandam parotidis extractionem, tum ad dolorem demulcendum. Si vero tumor vehementi impetu moveatur, nullo modo erit excretio attractoriis juvanda; ſed totum negotium naturæ permittendum. In his enim ſolis inunctionibus oleorum dulcium tepidorum uti ſolemus. Ex quo non recte ſe gerunt ii, qui conantur quamprimum uti cataplaſmatibus attractoris, atque ſuppuratoriis. Quoniam phlegmone plurimum ſi augeatur, dolores augentur, atque caliditas. Quibus ſymptomatis facile cerebri membranis communicatis, vigiliæ, deliriaque ſuccedunt, non raro lethalia; ſæpe vidimus ex commotis, auctiſque parotidibus ex uſu attractoriorum medicamentorum, deliros complures factos interiiſſe. Neque parotides ſi ſuppurentur, & rupta vomica expurgentur, Medici certam ſalutis ſpem polliceri ægrotis poſſunt, etiamſi & recte (uti dictum eſt) ſuppuraverint, & effluxerit pus album, & probe concoctum: quoniam in acuto morbo, niſi una apparuerint ſigna concoctionis in urinis, haud profecto quimus ex iis

In 3. de comp. loc. cap. 2.

iis probe ſuppuratis certam ſalutem polliceri: quæ certe prædici poterit, ſi una cum ſignis concoctionis, ſcilicet morbo plane concocto, ſuppuraverint. In Craſtinacte & ancilla pictoris (ut auctor eſt Hippocrates in libris epidemiorum) parotides ambæ ſuppuraverunt, qui tamen ambo interiere. Si vero parotides abſque ratione delituerint, aut ipſis ſuppuratis pus non effluat album & concoctum omniumque maxime morbo crudo exiſtente, exitium certum ſuccedet. At qui cupiunt plura de parotidarum prognoſtico intelligere, non graventur legere noſtros libros de præſagienda vita & morte ægrotantium abhinc annos complures evulgatos. Ex parotidibus ſuppuratis, rupta vomica, aut ferro aut medicamento, detergendum purgandumque pus erit laxatoriiſque medicamentis durities erit emollienda: ad quod conducent, ſpongiæ aqua calida, vel decocto althææ, aut fœnugræci, aut ſimilium imbutæ & appoſitæ. Mox ulcere deterſo, æquatoque, carne replendum erit medicamentis iis, quæ modice ſiccant, atque detergunt, ſine adſtrictione: cujuſmodi eſt iris, betonica, pompholyx, & ſimilia tenuiſſime trita, & inſperſa. Tandem opus erit epuloticis, id eſt, cicatrice ulcus claudentibus: hæc autem ſunt ſicca, adſtringentia, ſine deterſione. Hujuſmodi erit ex ſimplicibus galla immatura, balauſtium, cortexque mali punici, equiſetum, & ſimilia. Sed jam ad mammarum phlegmonem accedimus. Quæ ſæpe fit in mulieribus enixis & lactantibus, & quandoque ſuppreſſis menſtruis, ſanguine ad mammas defluente. Hæ ſi recte tractentur, ſolent cito atque tuto ſanari; ſi vero non recte, ſolet inflammatio mutari in tumores quidem & longos & malignos. Antiqui omnes utebantur in curatione laxatoriis præſidiis, præſertimque ſanguinis evacuatione ex talo pedis, ſi menſes fuiſſent cohibiti: vel ex vena interna brachii è directo mammæ affectæ: ſic alvi purgationem moliemur medicamento leniter laxatorio, ut caſſia ex ſero lactis, vel cum decocto tamarindorum ſi febris adſit, vel ſyrupo laxatorio ex infuſione roſarum multiplici, cum ſero lactis, diſſoluto; vel horum loco clyſteribus lenitoriis alvum laxabimus. Quod ad externa medicamenta pertinet, quidam in principio illinunt

mammas rosaceo tepido in pila plumbea, pistilloque plumbeo, quoad nigrescat, diducto, cum terra Lemnia; vel terra eadem cum lacte eodem modo deducta: attamen hæc non actu frigida, sed tepida adhibeantur. Verum nullo adstrictorio repellenteve medicamento in hac phlegmone utendum Medici censent. Mirifice conducere solent folia althææ, vel malvarum ex butyro recenti, vel ex oleo amygdalino dulci decocta, atque apposita: vel emplastrum ex radice althææ, butyro, & lacte paratum, vel addita mica panis molli vel farina fœnugræci. Et quia plerumque hæ phlegmonæ solent suppurari, caveant Medici à sectione cum ferro facta, & potius expectent, sponte ut vomica erumpat; & postea ulcus curabitur, ut aperta parotis. Non possum tacere miram efficaciam ad hujusmodi phlegmones aperiendas, atque ad ipsarum ulcera sananda, quæ inest foliis Androsemi à Dodonæo vocati; hanc plantam herbam Sicilianam officinæ appellant, folia enim hæc viridia modice contusa, sed tamen integra, exterius apposita vim habent pus etiam fæculentum, atque crassum, durumque, quod vix magna incisione facta educi posset, educendi, atque ulcus prompte ex purgandi, detergendique, & prorsus sanandi. Complures vidimus mulieres, quæ quasi miraculo à phlegmonosis tumoribus sanatu difficillimis, in mammis obortis brevissimo tempore & jucunde quidem fuere omnino sanatæ. Non potui in mulierum utilitatem, non communicare Medicis tam facile atque preciosum medicamentum. Demum phlegmones in axillis, & inguinibus, bubones vulgus vocat, curantur eodem modo, quo parotides curari diximus.

CAPUT. IV.

De phlegmonis articulos vexantibus præsertimque de arthritide, de coxendico dolore, atque de podagra.

ARthriticorum dolorum genere comprehendi omnes affectus, qui cum dolore articulos, & cum tumore vexant. At triplici tamen differentia distingui solent. Etenim quidam ar-

articulares dolores ſtatim à principio omnes fere vel complures articulos (quo nomine, ut Paulus Ægineta ſcribit, etiam vertebras, humeros, maxillas, omnemque mobilem oſſium commiſſuram comprehendimus) invadunt; atque hi ſimpliciter arthritici dicuntur: huncque affectum Græci arthritim & Latini articularem appellarunt. Alii à pedum articulis incipiunt, atque tractu temporis affectus ad manuum, humerorum, brachiorum, genuum, atque aliarum partium articulos progreditur: atque hunc affectum podagram (vulgo guttam) appellant. Demum ſunt qui in coxendice fiunt: iſchiaticique idcirco & coxendici dolores dicuntur. Horum vero omnium affectuum cauſam duplicem eſſe Galenus ſtatuit, ſcilicet, partium humorem recipientium debilitatem, atque humores in corpore ſuperfluente, qui ad partes delabentes & dolorem, & tumorem creant. Imbecillitas vero partium, ſcilicet articulorum, quandoque ab hereditario ſemine procedit, ut quando parentes eo affectu ſcilicet podagrico vexati filios generarunt. Nonnunquam à percuſſione articulorum compaginibus divexatis hic morbus originem ducit, quod nimirum ex ea cauſa articulorum partes maxime debilitentur. A qua cauſa nos in podagram incurrimus, univerſa articulorum compagine ex caſu plurimum debilitata, ſcilicet cum olim ex Ægypto in Italiam redeuntes navigaremus prope Corcyram Inſulam in loco, qui dicitur Caſoppus: etenim propter naufragium ex navi in cymbam præ timore repente delapſi, cymba procelloſo mari agitata valde in pedibus percuſſi fuimus: à qua percuſſione pedes plurimum intumuerunt. Unde tota corporis mole valide percuſſa partes nervoſæ, omniumque maxime articuli imbecillitatem inſignem nacti paulo poſt, phlegmonoſis doloribus divexari cæperunt. Itaque à percuſſione quaſſationeque partium nervoſarum, atque articulorum articulares dolores fieri ſolent, quoniam exinde partibus iis maxima creatur debilitas. Idem ab ebrietatibus, à frigore intenſo, ab immoderatis exercitiis, atque ex immoderata venere evenire ab omnibus deprehenſum eſt. Atque ab his cauſis fieri ſolet partium ſuſcipientium debilitas, qua partes nequeunt tueri ſe à ſuperfluentium humorum decubitu. Humor

mor vero ſuperfluens copia, & aliquando etiam qualitate moleſtus, ad debiles partes à fortioribus protruditur, vel quovis modo deſcendit, quandoque etiam etſi neque copia, neque qualitate moleſtat, tamen vel immodico calore fuſus vel liquatus; aut ex frigore ambientis immoderato expreſſus ex capite, vel ex univerſo corpore ad articulos demittitur; quas partes diſtendens, tumefacienſque, dolorem cum phlegmone facit. Qui humor quandoque ſimplex fluit, ut ſanguis, vel bilis, vel pituita, vel melancholia, vel plerumque ex his mixtus. Diſtinguunt plerique arthritim, podagramque in calidam, atque in frigidam. Hanc tumor, non multum doloroſus, ſine rubore, ſine caloreque, atque abſque febre manifeſtat: illam ex vehementibus acutiſſimiſque cruciatibus cum colore rubro partis affectæ vel flavo, caloreque inſigni & febre continua deprehendimus: Febres vero hæ ſemitertianis, à catharro excitatis prorſus ſimiles videntur: etenim diebus ſingulis exacerbantur noctu potius cum horrore invadunt, mox calor tota nocte quandoque inſignis, qui die acquieſcit: acceſſiones ſunt inæquales, ſiquidem una eſt major, manifeſtiorque, altera mitior atque obſcurior. Itaque fiunt hæ arthritides ab ichoroſo tenuique humore potius, quam à ſanguine vel à bile; quæ vero à pituitoſo craſſoque humore fiunt; plerumque haud multo cum dolore juncti ſunt: neque ſæpe cum his ægroti febriunt: ſed tumores majores, grandioreſque apparent. Majori ex parte hic affectus fieri ſolet à cruditatibus, quæ in ſtomacho abundant, atque in univerſo corporis habitu. Unde ex crapulis, ebrietatibus, venereque inordinata hi affectus maxime foveri videntur. At privatim nimius inordinatuſque vini potus hoc malum facit; quod etiam eo argumento facile intelligitur, quia omnes fere qui podagram patiuntur, præſertimque calidam, vino immoderatius, atque inordinatius incumbunt: & nonnulli qui à potu multum abſtinuerunt, plurimum ab illo malo allevamenti perceperunt. Hic affectus facilis cognitu eſt, cum eo partes articulorum & doleant, & tumeant: Nam ſi in principio non appareat, ſaltem poſtea, ad exetrius etiam converſa materia; & quandoque cum calore, coloreque vel rubro, vel flavo: & in antiquato affectu, ſolet do-

dolor primum invadere vel pedem, vel manum, vel genu; & postea ad plures partes progrediens, eas eodem tempore vexat. Certe hoc malum ſanatu difficillimum eſt, potiſſimumque quod à pedibus incepit & tractu temporis ad complures partes progreditur. Arthritis vero, quæ ſtatitim omnes articulos invadit, facilioris curationis eſſe ſolet, ita, ut complures, ſi ſtatim initio accurate medicamentis incumbant, prorſus liberi evadant. Atque etiam in coxendico dolore idem eveniet, ſi in principio ægrotantes probe à Medicis tractentur: qui vero curationem in initio ſpernunt, ad exitum uſque morbum hunc comitem habere ſolent. Sed age, curationem aggrediamur: & quamvis medicinæ præſidiis interdum hoc malum ex toto tolli non poteſt; iis tamen ſæpiſſime eouſque redigitur, ut multum decreſcat, mitiuſque adeo reddatur, ut ab hominibus levius ferri queat: quinimo audebimus affirmare, ab illo, qui non multum antiquatus ſit, poſſe, qui ſenes non ſunt, atque debiles, omnino ſanari. Itaque cum morbus adſtrictus ſit, laxatoriis quidem tum iternis, tum externis præſidiis indigebit. Poterunt vero initio phlegmonum adſtringentia convenire, ut mali augmentum futurum diminuant, prohibeantque. Attamen adſtringentium repellentiumque uſus in morbo recenti conducet; minime tamen in antiquato, in quo omnes fere articulorum partes plurimum laxæ, & debiles evaſerunt. Namque in his, ſi morbum in principio (exempli gratia) à pedibus medicamentis adſtrictoriis repellas, ipſum aliis partibus recte nunc valentibus communicabis; etenim humor à pedibus protruſus ad alias partes articulares feretur, eaſque divexabit. Itaque tumefactio, & ſtrictura articulorum à præſentia humoris facta primum laxatoriis eſt tollenda: & mox ſublato affectu adſtricto, partes laxæ & debiles erunt adſtrictoriis roborandæ, atque firmandæ. Hac quidem curationis methodo, etiam Dogmatici omnes utuntur, cum ex cauſis curationem dimetiantur, & depromant. Conſtat enim, ut ſuperius quoque dictum eſt, hujus affectus duplicem eſſe cauſam, ſcilicet partium ſuſcipientium laxitatem imbecillitatemque, atque humorem in corpore ſuperfluentem, qui certis quibuſdam temporibus copia immoderata auctus, ab

expultrice partium ipſum continentium, ad articulorum laxas partes detruſus dolorem, phlegmonemque facit. Mirum certe eſt, hoc malum certos quidem ac terminatos in anno, vel annis periodos habere, adeo ut in aliquibus ſingulis annis, in vere; aliis, in autumno; aliis in alio anni tempore, redeat: atque in aliis non ſemel in anno, ſed & bis, & ter, quaterque: qui ita terminatis temporibus exacerbatur, ut ſæpe ne vel diem unam evariare, compertum ſit, atque hunc periodorum ordinem perpetuo ſervare ſolet, ni ab aliqua cauſa procatarctica hic ordo impediatur. Etenim aliquando caliditas ſolis immoderata, ut qui ſeipſos in æſtate ſoli immoderatius exponunt, humorem fundens, ante ſolitum tempus, ut humor ad articulos moveatur, eſt cauſa: veluti etiam intenſum frigus aliquando humorem, exprimendo facit, ut humor ſuperfluens ad articulorum partes irruat, ante tempus ſolitum, atque phlegmonem faciat. Quibus quidem conſtat, hoc malum redire, poſteaquam corpus certam quandam humorum ſuperfluentium quantitatem generavit. Confertim enim humore ad eam quantitatem aucto qua expultrix ſemper movetur ad excernendum, propellendumque ipſum ad partes articulares jam ex aliqua cauſarum nuper dictarum debilitatas, hoc malum redit, atque toties in anno, quoties profecto corpus nuper dictum humoris ſupradictam quantitatem generat: quæ quantitas cum expultricem moveat, neceſſario humore ad articulos propulſo, malum exacerbatur, reditque. Atque hæc erit hujuſce morbi periodorum exacerbationumve diverſarum, quæ in anno fiunt, ratio. Cum igitur hic affectus morbus adſtrictus ſit, neceſſario ipſum laxatoriis tolli medicamentis oportebit. Quam curationem etiam Dogmatici ſequi videntur, cum in curandis morbis articularibus à tollenda materia, ex qua fiunt, perpetuo exordiantur: eaque cauſa præſertim, quod partium articularium recipientium imbecillitas minime reſtaurari, tollique queat. Quam partium debilitatem poſſe tolli fortaſſe ſperandum eſſet, ſi longo tempore, partes doloribus phlegmoniſque à quibus debilitantur, plane caruerint. Medicamentis vero quam difficillimo negotio robur ſolitum illis partibus poterit reſtitui. Itaque, ſi de curatione

tione loquamur, quæ præservatio est, atque de ea, quæ affectus quoque curatio existit; profecto dicemus, omnia medicamenta convenire, quæ humorem superfluentem tollunt. Cujus quidem generatio optima victus ratione primum observata, prohibetur. Itaque qui his morbis vexantur, parco cibo & potu utantur, caveantque à crapulis & ebrietatibus, ab immoderata venere, ab otio, quinimo quotidianas exercitationes observent. Quotidiana quidem experientia deprehensum est, homines, qui validis exercitiis assidue utuntur, hoc genere mali non prehendi, atque illos, qui cum ipso conflictantur, eo minus conflictari, si, quoad sudent, in exercitiis laboraverint. Ad tollendum vero humorem superfluentem; omnes commendant præsidia quovis modo evacuantia, & purgantia, scilicet, sanguinis vacuationem, purgantia tum per vomitum, tum per dejectionem alvi; omnium vero maxime sudorifica. Unde in illis instituunt decocta sudorifica ex Guajaco, china, salsa parilla, quæ non nisi purgatis corporibus, evacuatisque, in tempore quo recte valent, ad præservationem, quæ fit potiori causa, quæ est humor abundans, sublata: & aliquando in ægrotantibus eadem instituunt, sudorum ex iis, ad corpus siccandum, provocando: & quidem per plures dies, prædicta sudorifica exhibent, ut quandoque ad viginti, nonnunquam ad triginta dies, iis decoctis ægrotos uti velint. Quod institutum nunquam potuimus in articulario morbo, qui ab humoris consueta fluxione ad articulos facta excitatur, exacerbaturque, probare; siquidem exquisitæ evacuationes quæ præmittuntur, simulque purgationes, viscera interna debilitant, atque ita, ut postea plus humoris excrementitii suppeditetur, sunt in causa: imo sæpius in corporibus nondum eo morbo vexatis, dolores movent, exacerbantque: quod & in nobismetipsis atque in aliis compluribus observavimus: qui cum omnino doloribus vacarent, statim à præbito pharmaco purgatorio vel ab evacuato sanguine in solitos dolores inciderunt. Quare haud injuria fortasse Aurelianus phlebotomiam in iis, qui huic affectui sunt obnoxii, partes patientes replere, scripsisse deprehenditur. Itaque exquisitas evacuationes per sanguinis missionem & per pharmaca laxa-

laxatoria, reiteratasque in hoc malo antiquato, raro utiles esse cognovimus: quinimo sæpe complures in deterius ab earum affectato usu labi deprehendimus. Non tamen negamus quorundam purgantium usum eos multum juvare posse. Neque etiam sudorifica multis diebus adhibita, & si aptissima sint ad humiditatum siccationem faciendam, plane laudamus, eodem nimirum argumento, quod nedum inutilem excrementitiamque humiditatem, sed quinetiam utilem resolvant: unde admodum viscera interna debilitantur, scilicet ipsorum & humido substantifico & calore innato exoluto, atque diminuto: ex quo viscera postea, deterius coquendo, copia majori superfluentis humoris abundare soleant. Quam rem facile deprehendere exinde quimus, quia complures ex iis, qui hoc morbo divexari solent, posteaque ita longis evacuationibus, ad præservandum, usi fuerunt, & crebrius, & citius, quam essent soliti, hoc malum incurrerunt. Nos vero soli fuimus, qui non probavimus ita longas accuratasque evacuationes per sudorifica medicamenta, neque sanguinis frequentatas evacuationes, neque laxatorias catharticasque purgationes. Sat nobis visum est, sudorifico podagricos eo usque uti oportere, quoad humor solummodo superfluens, qui morbi accessionem facit, absumatur. Neque in morbo antiquato tempus conterendum in universali totius corporis accurata cum evacuatione, tum purgatione præmittenda; cum neque tutum sit, eas evacuationes, purgationesque diligentes præmitti, quia sæpius dolores, qui non aderant, ab ipsis in partibus commoventur. Itaque, ut curationem veram dicamus, statim, invadentibus doloribus si alvus fuerit adstricta, præmisso clystere laxatorio, aut lenitorio pharmaco, aut levi etiam eductorio, potissimumque ex hermodactylis vel ex agrico, vel ex mechoacan, vel alio simili parato, jubemus epoto decocto calido, quod inferius præscribemus, podagricos homines in balneum laconicum, id est, in tinam ligneam oblongam, suffitu, qui ex lapidibus molaribus ignitis decocto infra describendo conspersis excitatur, incalefactam descendere, in eaque collocatos probeque linteis coopertos, ne calor exhalet, quoad multum sudent, ad summum per horam, manere; mox sudore lin-

linteis calidis deterso in lectulo calido reponi, in quo etiam non parum sudare solent; in lectuloque postea rursum deterso sudore, post tres horas ut cibum assumant, jubemus. Hic autem cibus debet esse quantitate parcus, qualitateque optimi succi, & facilis concoctionis, cum modico etiam vini clari pauciferi; si senes sint, semel in die eos sudare sufficiet; si juvenes & robusti, bis in die sudabunt, eodem modo sex horas à prandio rursum assumpto decocto sudorifico; sudabunt autem aut septies, aut ad plurimum decies. Hic sudor sat profecto erit ad absumendum humorem superfluentem, sive ejus quantitatem, quæ apta est dolores renovare. Tunc enim solummodo excitantur dolores articulares, cum ea suboritur humorum copia, quæ in visceribus, & vasis retineri nequit, ac sua molesta vi & qualitate naturam irritat, ut eam ad articulos, iisque vicinas partes protrudat. Hanc igitur solummodo humorum quantitatem superfluentem, quæ morbum articularem factura est, sudorifico præsidio absumendam putamus, quam sane sudor per quinque dies factus, si bis in die sudent, sufficienter absumet. Qua resoluta, fluxiones ilico ad articulos cessare est necesse; atque exinde etiam phlegmonas doloresque non amplius augeri, neque multo amplius perseverare malum, deficiente humore (qui per sudorem & divertitur, & absumitur) phlegmonem fovente, consentaneum est. Quem modum sudandi ita arthriticis doloribus fore utilem confidimus, ut nedum etiam senes eo malo vexatos posse plurimum juvari, verum etiam juvenes, si aliquibus annis (ut dictum est) eo præsidio utantur, posse omnino ab eo morbo liberari, audeamus affirmare: ea præsertim ratione, quod sperandum sit, partes articulorum, si longo tempore sudandi beneficio à doloribus non divexentur, à quibus profecto eæ laxæ & debiles evaserunt, etiam ad pristinum robur restitui posse; quæ imbecillitas, altera causa est horum dolorum, qua sublata (ut ait Galenus) nunquam podagra fieri potest. Decoctum vero sudorificum, cujus quidem calidi semilibra propinabitur sudaturis, parabitur ex radicis arundinis siccæ minutim incisæ unciis tribus, radicis itidem siccæ iridis minutim incisæ semuncia, calaminthæ montanæ manip. duabus,

aquæ communis libris sex. facta ebullitione ad consumptionem medietatis percolatum servatur. Hoc decocto ignitis lapidibus aspersis fotus calidus paratur, ad balneum laconicum calfaciendum: cujus quidem calor ad ciendum sudorem toto ipsius sudationis tempore conservabatur, reiterata sæpe ex prædicto decocto lapidum ignitorum aspersione. Aliud itidem decoctum eodem modo usurpandum parabitur accipiendo foliorum arundinum siccatorum, salviæ, asarique an. M. iiij. radicis cyclaminis siccæ minutim incisæ, aristolochiæ rotundæ, spicæ Italicæ siccæ, an. unc. i. aquæ communis lib. xx. bulliant ad tertiæ partis consumptionem. Atque hoc est præsidium nostrum laxatorium, quod feliciter mederi articularium partium dolorosæ stricturæ nuper tradidimus. Sed fortasse aliquis ex Medicis Dogmaticis hanc nostram medendi rationem multis rationibus reprehendet; & primo quod non præmittat evacuationem, purgationemque totius corporis exquisitam: quibus non præmissis, haud tuto in corpore impuro sudorem sudorificis posse moveri mordicus contendet, quod verendum profecto sit, humorem à calore sudorificorum fusum posse ad principem aliquam partem irruendo gravissimum morbum invehere; vel, si hoc non fiat, saltem dolores novos in pluribus partibus articularibus concitatum iri. Accedit etiam, quod hujuscemodi evacuatio sudorifica tam brevi tempore frequentata, sit insufficiens pro tollendis, avertendisque iis phlegmonosis doloribus. Ad primum argumentum respondemus, neque venæ sectionem, neque laxatorium purgans in omnibus superfluentem humorem absumere, maximeque in affectu antiquato, in quo partes sunt valde debiles, & hac de causa, nempe, ob insignem laxitatem tum ab evacuatione sanguinis, tum à medicamento cathartico humorem superfluentem commotum copiosius recipiunt. Hinc complures vidimus podagricos, qui cum incepissent vacuari, & purgari, in gratiam sudorifici decocti assumendi, ex commotis humoribus ad articulos obortis doloribus coactos fuisse in aliud tempus remittere curationem per sudorifica medicamenta faciendam. In morbo vero recenti partibus non ita laxis existentibus etsi dolorum concitatio non adeo sit timenda, tamen

fru-

frustra tempus in universali evacuatione purgationeque facienda terimus, cum præcipuum institutum sit, humorem superfluentem, qui cœpit ad articulos fluere, per sudorem absumendo ab afflictis partibus totum divertere. Neque est quod timeant in corpore impuro repletoque humorem fusum à calido sudorifico in viscera interna irruere posse, atque idcirco malum illis gravius posse invehere: quoniam humores omnes à sudorifico externo (quod est calor humidus Laconico balneo conclusus) non ad intra sed ad extra moventur, nimirum eos calore externo trahente exterius; hinc apud quosdam Medicos antiquos aliquando legisse meminimus, quod olim corpora haud ita familiariter, ut nunc, internis phlegmonis aliisque morbis corripiebantur, propter frequentem balneorum usum, eo tempore ab omnibus fere frequentatum, quo ad exterius humores ferri consueverunt. Accedit etiam, vanum profecto videri illum timorem, quod in corpore impuro sudorificum gravius malum excitare queat, etsi humores à calore fundantur, cum humor superfluens à sudorifico fusus totus per sudorem excernatur, atque evacuetur. Hic timor certe, ni humor fusus prorsus per cutim evacuaretur, adesset: sed omnis timoris causa tollitur, cum humor à calore fusus per sudorem excernatur; etenim in prædicto Laconico omnes sudare, si (ut dictum est) recte instituatur, certissimum est: calor namque Laconici fusum ad cutem omnem trahit humorem, cutaneosque meatus rarefacit: unde facillime sudor movetur. Quod genus præsidii longe facilius juvabit eos, qui ex ichoroso humore tenui podagra laborant. Hoc præsidio sudorifico complures veterum Medicorum ad febres periodicas in longum tempus progredientes finiendas, uti familiarius solebant, & cum magna utilitate ipsum in usu habuerunt. Ante accessionem etenim per duas horas dato sudorifico, ut in sudorem ægroti erumperent, operam, dabant. Ex his ergo liquido cuique patebit, statim incipientibus doloribus consultius esse incipere sudationem oportere, solo clystere ad adstrictam alvum laxatorio præmisso, aut alvo laxata lenitorio aliquo pharmaco, uti est cassia, aut manna, aut syrupus rosatus laxativus, aut simile aliud. Atqui hic

 est

est modus, quo utimur in podagricis, arthriticisque doloribus, cum ad præservandum, tum ad curandum per interna medicamenta sudorifica. Experientia quoque cognitum est, decoctum ex ligno lentisci per plures dies assumptum ad semilibram plurimum efficaciæ habere ad prohibendas podagricas periodos, quod ea ratione illud præstare potest, quia cum facultatis sit adstringentis, vias internas, per quas humor fluit, lassatas & debilitatas maxime roborat. Nunc pauca quoque cum ad podagram tum ad ischiaticum dolorem de medicamentis cum internis tum externis dicemus. In podagra (uti dictum est) juvat sudorificum, quo septem vel decem diebus sudent, spacio unius horæ. Si dolor in principio plurimum divexet, anodyna quidem exterius apposita convenient, sed mixta cum repellentibus: cujusmodi erit succus foliorum, vel coriani, vel plantaginis, vel rosarum vel similium cum lacte, oleoque rosaceo, quæ tepida adhibeantur: vel emplastrum paratum ex lacte, oleo rosaceo, & medulla panis adhibitum. Alii adhibent rosas in vino nigro fervefactas. Post principium laxantia, vel etiam primæ materiæ adhiberi potuerunt, cujusmodi erunt folia althææ, decocta in hydrelæo, vel tepidum fomentum in aqua ex fœnugræco, althæa, chamomelo paratum. Alii adhibent mucaginem psyllii, fœnugræci, atque althææ seminum, summo cum juvamento. Aliqui ebuli folia trita vel ex aqua vel ex vino fervefacta cum sevo hircino adhibent: cyclamen itidem ex aceto decoctum; radix quoque cucumeris sylvestris ex aceto decocta iis maxime auxiliatur. Non minus postea utile erit lac ficulneum cum farina fœnugræci, atque aceto; scordium vero, thymus, vel origanum, vel thymbra, vel pulegium, vel calamintha ex aceto acerrimo decoctum, ad resolvendum est efficacissimum medicamentum, sæpius namque aliqui, qui ambulare non poterant, cum per noctem tantum supra pedem podagricum detinuissent medicamentum supradictum, ambulare cœperunt; eodem modo & nitrum ex acerrimo aceto dissolutum plurimum juvit. Antiquis fomenta ex sale frixo adhibita, fuerunt maxime familiaria; atque frictiones pedum volis manuum ex sale & oleo antiquo factæ plurimum ab iisdem commen-

mendabantur. Nonnulli experti fuerunt, utilissimam esse resinam pini appositam; sed tamen interposita petia linea tenui, ne pedi adhæreat. Sed age de medicamentis ad coxendicum dolorem agamus.

CAPUT. V.

De medicamentis ad coxendicum dolorem usurpandis.

EX internis medicamentis sudorifica magis utilia esse solent, atque inter illa, quæ sunt efficaciora, scilicet vehementer calida & sicca, tenuissimæque essentiæ. Etenim ipsorum facultas vehementer discussoria externo à balnei calore per universum corporis habitum deducta, crassos humores ischiadem foventes extenuat, digerit, atque ut tandem per sudorem evacuentur, est causa. Hujusmodi vero erunt, quæ parabuntur ex calamintha, cinnamomo, cariophyllis, ruta, smirnio, chamepithy, chamedry, ligno Indo, sassaphras, & ex similibus aliis. Hæc sunt ceteris efficaciora; quorum usus convenit, ubi morbus ab humore crudo crassoque foveatur. Minus efficacia, maxime utilia erunt sudorifica, si materia fuerit tenuis, serosa, ichorosaque: atque hæc parabuntur ex china, vel ex salsa parilla, vel ex smilacis asperæ, vel arundinis radice, vel ex milio, vel ex radicibus asparagorum, vel erytrodani; id est, rubeæ tinctorum, vel similibus in aqua decoctis; dabitur decoctum fere ad libram actu calidum: & externo sudorifico sudor excitabitur, sudabuntque multis diebus, quoad scilicet dolor resolvatur. Hinc Dioscorides ad ischiaticum morbum commendavit per plures dies, scilicet, per quadraginta, decoctum radicum asparagorum, rutæque seminum, ex vino paratum; itidem Chamepithyos, betonicæ, hyperici, corticum capparum, smirnii, cyclaminis, solebat etiam dare pulverem corticum capparum, ad drachmam unam, vel ad geminam, ex vino; vel rutæ sylvestris, vel smirnii, vel hyperici seminis, vel chamepithyos herbæ. Nonnulli summa cum utilitate exhibent pulverem eupatorii Arabum, vulgus pharmacopæorum Avicennæ eupatorium vocat: alii radicis cyclaminis; vel bryoniæ, ex

vino. Nonnulli ſunt, qui ſudorificorum loco exhibent, purgantia ſingulis diebus ad drachmam ex vino vel ipſorum decoctum. Dioſcorides laudavit decoctum centaurii minoris; alii dant agarici drachmam ex vino ſingulis diebus; alii turpetum; alii mechoacam radicem: alii vero compoſitis purgatoriis utuntur, ſcilicet vel decoctis, vel electuariis, vel ſyrupis, vel catapotiis. Ceterum cum purgantia omnia maxime ſtomachum, atque viſcera interna ledant, vireſque dejiciant, ſudorificorum uſus longe utilior exiſtimandus erit. Unde Methodici merito purgantium uſum maxime ſuſpectum habuerunt, raroque iis utebantur, atque nonniſi in morbis difficillimis, poſteaquam omnia alia præſidia medica inutiliter fuerunt adhibita. Non negandum tamen in coxendico dolore ante uſum ſudorificorum ſumme utiles eſſe ſanguinis evacuationes ex vena tali, aut poplitis, atque purgationes, cum morbus hic foveatur ab humore craſſo atque viſcido difficulter reſolubili. Inter externa vero medicamenta ea quoque utilia erunt, quæ humorem à centro ad cutem attrahere, eundemque digerere apta nata ſunt; atque etiam ruborem inducentia, exulcerantiaque. Hinc pauperum complures in coxendice ulcera complura (adhibitis flammulæ jovis contuſis foliis, aut radicibus ranunculi, aut allio detrito, ex acetoque acerrimo appoſito, vel ſimilibus) faciunt, eaque diu aperta ſervantes, humorem foventem malum, evacuant. Hinc antiqui etiam iberidem tritam & emplaſtri modo coxendici appoſitam maxime commendarunt. Nonnulli utuntur exterius oleis calidiſſimis vehementerque diſcuſſoriis, cujuſmodi eſt rutaceum, petroleum, ſulphuris oleum, & ex ſeminibus ſinapi paratum, item cicinum, liliaceum, laurium, & illud in quo ebullierit ſinapi, vel pyretrum, vel coſtus, vel zinziber. Nonnulli utuntur eodem modo aqua vitæ. Sed tamen in primis utendum erit primarum materierum laxatoriis, vel oleis, vel fomentis, vel balneis, calidis digerentibus: quibus non conferentibus, ſupradicta vehementer laxatoria, ſcilicet, quæ vehementi diſcuſſione humorem evacuando laxant, erunt opportuna.

Caput VI.

De doloribus sermonem continuari, & primum quid dolor sit, ejusque differentiæ, causæ, & curatio in communi tractatur.

CUm dolores inter morbos adstrictos locum habeant merito, antequam ad laxos morbos transeamus, de ipsis à nobis sermo est continuandus; præsertimque (quod omnes phlegmonæ dolorem conjunctum habeant) ut affectus dolorificos omnes absolvamus. Sed priusquam ad ipsorum curationem tractandam veniamus, quædam, cum ad cognitionem, tum ad curationem in communi facientia præmittemus: & primum quod dolor sit illud, quod voluptati opponitur: unde Galenus tristem atque molestum sensum esse statuit. Variis vero differentiis observantur dolores, ita, ut quidam cum pulsu, quidam cum punctione, quidam cum tensione, quidam cum gravitate, quidam cum torpore, & quidam cum erosione sentiantur: quidam dolor dicitur calidus, quidam frigidus, quidam continuus, quidam intermittens, quidam æqualis, quidam inæqualis, quidam fixus, & quidam mobilis. Hippocrates in lib. de locis in homine dixit: *His, quibus mutatur & corrumpitur natura, dolores fiunt, non quibus corrupta jam est, & mutata.* Omnis vero dolor (auctore Galeno) fit, aut à partis alteratione, sive ab immodico temperamento, aut à continui solutione, quæ non sensim sed repente ac cum violentia fit, ut Gal. expressit in lib. 12. meth. med. cap. 7. In postremam vero causam plerique doloris essentiam retulisse visi sunt, eoque præsertim argumento, quod nulla qualitas dolorem, ni solvat continuum, concitare queat. Quare Galenus merito Hippocratem laudavit, dicentem scilicet, omnem morbum esse ulcus. Hinc quoque est, quod Galenus dixit, phlegmonem, erysipelas, ulcus, abscessus, inæqualem intemperiem, spiritus crudos, flatuososque, humoris cum calidi, acrisque, tum frigidi lentique multitudinem distendentem, dolorem facere, quod nimirum hæc omnia solvant continuum, scilicet

In primo de elementis.

Gal. in 6. aph. 5.

Gal. in 4. simpl. cap. 2. in 3. de fract. comm. 34. in l. de inæq. intemp. cap. 6.

licet, aut distentione, ut in arthriticis doloribus; aut ruptione, aut exesione, ut in hæmoptoicis ex venarum arteriarumve, tum ruptura fractioneve, tum exesione factos; aut punctione, ut in pleuriticis; aut incisione, ut in vulneratis: caliditatem vero immodicam resolvendo, & frigiditatem comprimendo, & quasi exprimendo à parte humorem, solvere continuum, neminem in naturæ cognitione eruditum latere scimus. Dolores vero varii à variis quoque causis fiunt. Etenim repentini aut à spiritus aut ab humoris influxi multitudine (auctore Galeno) excitantur. Veteres calidos dolores, qui à calidis humoribus; & frigidos, qui à frigidis fiunt, nominare consueverunt. Qui vero cum pulsu sentiuntur, aut inflammationem notabilis magnitudinis in partibus sensibilibus, in arteriisque notatu dignis refertis existentem, denotant, aut pus in phlegmone fieri: quare pulsatorius dolor aut à magna phlegmone fit in partibus arteriis magnis refertis, aut à suppuratione. Eodem modo & tensivus, aut à spiritus flatuosi vel humoris copia membranas, ceterasque alias partes membranosas distendente, oboritur; proindeque ipsum proprium nervorum, nervosarumque partium & membranarum esse, multis visum est. Gravem vero & proprium esse cutis, hepatis, lienis, pulmonum, renum, adenum, & tensivi genere comprehendi, constat, cum (ut Gal. docuit) hic dolor fiat quando membrana viscera circumvolvens maxime distenta est. Rodens ab acri humore fit: perforans à pituita vitrea: fixus vel ab humore parti infarcto, vel à lapide: vagus vero & mobilis aut à flatuoso spiritu; aut à tenui humore veluti turgente. Paulus hisce verbis & dolorum differentias & causas complexus est: *Itaque dolor stupidus ex frigida oritur affectione; pulsatilis autem dolor magnæ inflammationi peculiaris est: sin autem tamquam à palo impacto, aut veluti à terebro forari putes, crassi intestini species doloris est. Punctorius autem circa membranas constituitur: pertundens vehementissimis non heterocraniis solum, sed cephaleis quoque accidit; est autem pertundens dolor, cum à parte primario affecta ceu à radice subito in vicinas perfertur. Porro distendentes utrimque nervorum dolores sunt, cum & laborant, & ad utraque extrema tenduntur:*

In 6. aphor. Hippoc. com. 51.

Gal. in 2. de loc. affectis cap. 3. & 5.

Gal. in 2. de loc. affec. cap. 7.

In 6. epid. sec. 1. tex. 5. in 2. de locis affect. cap. 4. Cap. 5.

mi-

minime vero in latitudinem porrectos nervi dolores percipiunt. At tensivos stupefacientesque dolores membrana quidem sub cute porrecta inducit: quæ vero inter carnem hærescit, tanquam divellentes cruciatus excitat: multæ siquidem existunt, inæqualiterque inhærescunt, & ipsam carnem amplectuntur. Membranarum vero, quæ ossibus circumdantur profundi sunt, ipsorumque ossium tanquam dolentium imaginem repræsentant. At his præmissis, ad doloris curationem in communi declinemus. Quæ quidem curatio, quod omnis dolor morbus sit adstrictus, per laxantia itidem perficietur. Etenim dolor omnis aut ab intemperie calida, aut frigida, aut sicca ut Dogmaticorum aliqui docent, absque ulla humoris præsentia, oboritur, aut cum præsentia humoris, vel vaporis cujuspiam aut distendentis, aut mordicantis, aut pungentis, aut incidentis; vel demum partes dolent phlegmone vexatæ. De horum dolorum curatione egimus superioribus libris, in quibus de phlegmonis actum à nobis est. Acturi itaque sumus in hoc libro de doloribus ab aliis causis, concitatis, minimeque phlegmonosis. Qui omnes cum (ut Dogmaticis videtur) vel ab intemperie fiant, vel ab humoribus, vel à spiritibus flatulentis, adstrictorum morborum genere merito comprehendi debebunt: proindeque omnes laxatoriis præsidiis tollentur. Hinc alias demonstravimus morbum tam calidum, quam frigidum medicamento laxatorio sanari: etenim ad partem aliquam corporis tum calefactam tum refrigeratam oleo (exempli gratia) dulci actu calido utimur; quis quæso est, qui negare ratione queat, dolores esse morbos adstrictos, si medicamentorum, quæ doloribus medenter, Græcis anodyna vocantur, natura seu essentia (etiam Dogmaticis consentientibus) sit temperate calida, atque humida, ut aqua calida, oleum dulce calidum, amygdalinum dulce, chamomelinum, anethinum, & similia. Neque est, quod in quibusdam doloribus, nempe vehementissimis, aliquando usum habeant medicamenta vehementer frigida sicca, narcoticaque vocata; hæc enim non vere anodyna dici debent, quod nimirum non dolorem sedent, sed sensum partis dolentis perinde, ac si non sentiant, stupefaciant. Quam veritatem Galenus confirmasse visus est, hisce præsertim verbis: *Atque frequentissimus & plurimus*

In 6. epid. sec. 6. comm. 5.

mus in dolentibus particulis calefactionis usus apud Medicos est; nam & contenta relaxat, completa evacuat, frigerata calfacit. Refrigeratione autem rarius sedandis doloribus utimur, membrorum quidem superficiem densante, & propterea difflationes impediente, distenta vero magis intendente. Quare medicamenta dolorem sedantia anodyna Græcis appellata erunt laxatoria, scilicet temperate calida atque humida: quæ medicamenta per se doloribus opponuntur: atque hæc sapore potius dulcia sunt, licet Homerus, ut auctor est Galenus in primo de antid. cap. 5. voluerit, quæ dolores amovent, esse amara. Neque est, quod quandoque frigida densantia laxatoriis contraria dolores tollant, maximeque ex calida intemperie simplici, citra ullum humorem, obortos: cujusmodi dolor est capitis vel à solis calore, vel à febris fervore factus: frigiditas enim tollit dolorem à caliditate obortum, calorem ipsum in parte dolente susceptum adstrictumque ad alias quidem partes propellendo. Verumenimvero longe felicius hic dolor sedabitur, aut à balneo aquæ tepidæ, vel à calido epithemate aquæ alicujus stillatitiæ calidæ, vel ex oleo aliquo dulci calido, vel simili alio laxatorio medicamento, apto etiam ad intemperiem calidam partis digerendam, & resolvendam. At si quis petat, quomodo medicamenta hæc quæ temperate calida & humida sunt, doloribus omnibus medeantur? Respondebitur, mederi doloribus à quacumque causa obortis, primum quia partis naturale temperamentum foveant, atque augeant: hæc enim cum similia sint partis sanæ naturæ, seu temperamento (ut auctor est Galenus) copia augendo calorem innatum coctioni humoris, atque alterationi favent: quare cum augeant ipsam naturam concoquentem humorem dolorificum, haud mirum est, si doloribus sint remedio. Secundo, quia humoris partem tenuiorem digerunt, cutem rarefaciunt, & difflationes itidem faciunt; unde humorum acutorum, vel mordacium, vel pungentium, vel rodentium, exasperantiumque tenuiorem partem digerendo, atque excludendo, hos dolores demulcere apta nata sunt, humiditateque conjuncta longe melius illud præstare possunt, quod acutiem illorum humorum humiditas hebetet, hinc Galenus ad dolo-

In lib. 5. simpl. cap. 6.

lorem ventriculi, ex æruginoſo humore os ipſius mordente vellicanteque dabat in potu aquam dulcem calidam. Quod eo promptius humiditas faciet, ſi pinguis, oleaginoſave fuerit: nimirum quia pinguis ea humiditas efficacius hebetat humorum acutam qualitatem. Hinc ad venena corrodentia, exedentia, inflammantiaque uſus oleorum dulcium, pinguedinum, butyri recentis, mulſæ, lactis, mucaginum decocti althææ, malvarum, fœnugræci, lini, & ſimilium Medicis innotuit; hæc enim medicamenta laxatoria valent plurimum prædictos dolores ſedare, nimirum moleſtam venenorum qualitatem hebetando. Addimus, quod hujuſmodi dolores, punctorii, exedentes, & acutiſſimi, non ſolum laxatoriis epiceraſticis, acutiem humorum hebetantibus tolluntur, ſed etiam ſubductoriis, purgatoriiſque (quæ medicamenta profecto laxatoria ſunt) intro aſſumptis. Quare liquido conſtat laxatoria medicamenta primarum materierum eſſe aptiſſima ad ſedandos dolores ab humoribus, vel à vaporibus acrioribus obortos; ſed quid de iis, qui ex ſpiritu quidem flatulento crudo, vel ex humore frigido, craſſo, lentoque & crudo, fiunt, dicemus? an non laxatoria etiam his medebuntur? certe quidem, ut putamus, quando hæc ſimilia ſint (Galeno ita in libris ſimplicium demonſtrante) naturæ partis ſecundum naturam ſe habentis, augeantque caloris innati concoquentis quantitatem. Unde humorum illorum cruditas coquitur, craſſitieſque & lentor tollitur. Accedit etiam, quod, ſi humores maxime frigidi, craſſi, & lenti non poterunt laxatoriis, primarum materierum (quorum quidem uſum ad ſedandos illos dolores Galenus plus laudaviſſe viſus eſt) ſedari, non deerunt nobis laxatoria longe calidiora. Unde Galenus ad dolorem colicum & allium & Theriacam antiquam, & ſimilia calidioris qualitatis medicamenta laxatoria quandoque commendare non eſt veritus. Qui vero à flatulento ſpiritu dolores fiunt, ſedabuntur à laxatoriis valenter digerentibus, quæ ſecundarum, ac etiam tertiarum materierum ſunt, ſcilicet calidis ſupra ſecundum & aliquando ſupra tertium caliditatis ordinem. Verum his quoque convenient primarum materierum laxatoria, quæ ſcilicet primo gradu caliditatis alterant; ejuſmodi eſt oleum, Loco citato.

 amyg-

amygdalinum dulce recentiſſimum, chamomelinum, anethinum, & ſimilia. Verumenimvero, tametſi verum ſit, quod dolor omnis eſt morbus adſtrictus, idcircoque ipſum laxantia expoſcere medicamenta, nihilominus hoc intelligi oportebit de dolore qui jam perfectus eſt, quando in principio alicujus doloris externi non laxatoriis, ſed adſtrictoriis præſidiis perinde ac fieri in phlegmonum principiis ſuperius oportere oſtendimus, ſit opus: nimirum ad prohibendum doloris augmentum, hocque Aurelianus in dolore capitis meminiſſe viſus eſt, qui in parvo dolore ſcribit, adſtrictoriis, & invehementi laxatoriis eſſe utendum medicamentis. Quare in omnibus doloribus perfectis, laxantibus medicamentis erit opus. Cum itaque demonſtraverimus dolores ſedantia medicamenta merito eſſe laxatoria, quæ itidem cum plura & varia ſint, merito de ſingulis cum internis tum externis laxatoriis ſermonem habendum duximus. Itaque in primis præſcribatur dolentibus victus ratio laxatoria; in aëre claro, atque calido reponantur; à vino, & à multo cibo, & potu caveant: neque cibus eorum erit modicus ſolum, ſed facilis etiam concoctionis: ſi alvus adſtricta fuerit, vel clyſtere laxatorio, vel medicamento leniter purgatorio utendum erit: quales vero ex clyſteribus, & qualia ex purgatoriis pharmacis conveniant, ſuperius dictum eſt. Eademque doloribus convenient, quæ phlegmonis ſanandis convenire ſuperioribus libris meminimus; ſed de clyſteribus ad particulares dolores accommodatos, & de medicamentis laxatoriis poſterius ſcribemus. Accedit, in vehementiſſimis doloribus ſanguinis evacuationem venæ ſectione factam maxime juvare, atque etiam purgationem ex eductorio medicamento, Medicos, utilem & efficacem experientia deprehendiſſe. Interius ad dolores dantur decocta calida vel ex chamomelo, vel ex althæa, vel ex ſemine fœnugræci, vel lini, vel ex ſimilibus ex aqua parata; datur etiam hydrelæum, vel oleum amygdalinum dulce atque recens, vel chamomelinum, vel aliud ſimile. Exterius fomenta ex iiſdem decoctis, vel ex oleis, veſica aut ſpongia excepta calida adhibentur. Paulus Ægineta in lib. 2. cap. 41. rectam quidem curationem dolorum in communi complexus eſt. At de

de iis accuratius ſcribemus, cum de particularium dolorum curatione ſermonem inſtituerimus.

Caput. VII.

De dolore capitis perſanando.

DOlorem capitis, qui non eſt inveteratus, Græci cephalalgiam, at inveteratum, cephaleam, appellarunt: de illo, qui ſanatu eſt facilior, nunc primum ſcribemus: Dogmatici caput dicunt dolere ex multis variis cauſis. Quandoque ex ſimplici caliditate, aut ex ſolis ardore, aut ex ignitis carbonibus, aut ex immodico motu, ex calido balneo, aut denique ex ira immoderata, oborta: caput exinde dolens tactu calidum eſt, ejuſque oculi rubent: aut ex frigore, utpote, cum quis diu in ambiente frigido fuerit verſatus, aut ab uſu medicamentorum facultate immodicè refrigerantium. In his caput nullum calorem ſentit, facies ſubtumida apparet, atque palleſcit: aut ex humore quopiam caput afficiente, ſcilicet, aut ex ſanguine, aut ex bile, aut ex pituita, aut denique melancholia, aut denique ex plethora, humoribus ſcilicet ſingulis in maſſa ſanguinea proportione adauctis. Si ſanguinis copia dolorem induxerit, facies atque oculi rubent, & cum gravitate caput dolet, tempora pulſant, pulſuſque magnus & vehemens percipitur, urina itidem coloratior eſt; ſi fiat ex bile, dolor eſt acutus cum magno calore & vigilia, facieſque, & oculi flaveſcunt colore. Et ſi a pituita, tenſivus, ſimulque gravativus eſt, neque dolor magnus eſt: vehemens vero cum gravitate atque diuturnior erit ex melancholia. Quandoque flatus tenuis diſtendens membranas dolorem facit. Quandoque vero fit conſenſu partium infernarum, frequenterque ex ſtomacho, & in mulieribus ex utero, in quibus familiarius occiput quam ſinciput dolet. In febribus familiarius dolere capite ægroti ſolent, præſertimque in bilioſis, & ex ſumma putredine humorum obortis, maximeque in ipſarum vigore, nimirum ex calidioribus halitibus, aut caliditate, aut acrimonia membra-

mas cerebri afficientibus, inferne ad caput sublatis: à quibus febre vexati, si diu perseveraverint, & vigiles redduntur, & deliri. Atque hæ sunt doloris, cephalalgiæ, Græcis dicti, causæ. Differt vero à cephalea, quod & brevior & minus vehemens est. *Cephalea enim*, ut Galenus docuit, *inveteratus, & ægre cedens capitis dolor appellatur, qui ex facili occasione maximas exacerbationes habet, adeo, ut neque strepitus, neque vocem vehementiorem, neque lumen splendidum, neque vini potum, neque odoramentum, caput replentia tolerare possint; neque item motum; sed in quiete & tenebris ob dolorum magnitudinem decumbere velint; tanquam à malleo enim pertundi sibi videntur. Quidam enim, velut contundantur, aut distendantur ea, quæ circa caput sunt, sentiunt: non paucis vero usque ad oculorum radices progreditur. Habet autem hæc affectio aliquando quidem continuos dolores, aliquando vero exacerbationes, & intervalla, sive ordinata, sive inordinata.* Aurelianus hanc passionem aliquando totum caput occupare, atque hanc dici cephaleam, statuit, aliquando mediam capitis partem, hemicraniamque idcirco appellari, aut denique tempora, quorum dolor chrotaphus itidem dicitur. Scribit etiam hunc dolorem radices oculorum occupare, occipitium, collum tendens usque ad spinæ partes, ut cum sedere voluerint, vertigine capiantur, cum nausea atque vomitu bilioso. Augescente vero dolore oculi rubent, & prominentes, & clausis palpebris lumen fugientes sunt, cum lacrimarum fluore, jugi fastidio, visus obtusione, aurium tinnitu, difficilique auditu. Hosque aliquando sequi vigilias assiduas, dentium dolorem, atque accessionis initio stillæ sanguinis è naribus absque juvamento nonunquam apparent. Causæ vero, à quibus cephalea fit, ex doloris qualitate innotescent: siquidem, si dolorem foveat humoris multitudo, cum gravitate dolor erit; si vero cum mordacitate fiat, humor est causa, vel vapor acris: cum tensione citra gravitatem, & pulsum, dolor caput vexans fit à flatus tenuis & ventosi multitudine; cum gravitate distendens, humorum multitudinem in membranis capitis adstrictam denotat; cum tensione autem, & pulsu citra gravitatem dolor, membranosi corporis phlegmonem (de quo dolore hic non loqui-

In 2. de comp. med. loc. cap. 2.

In 1. chron. c. 1.

loquimur, cum de eo ſuperius ſatis ſuperque ſcripſerimus) itidem detegit. Ubi ſuperficiem duntaxat capitis vexat, membranam os calvæ ambientem affectam denotat; cerebrique membranas, ſi in profundo dolor invaluerit. Cephalea graviſſimus affectus eſt, qui graviora mala diu perſeverans minatur. Proinde ad doloris nunc deſcendimus curationem, quae in cephalea, quam in cephalalgia longe difficilior eſſe ſolet. Omnem capitis dolorem eſſe morbum adſtrictum ex iis, quæ nuper ſcripſimus, ſacile deprehenditur, vel etiam qui ex nuda intemperie fit, talis æſtimari à nobis debebit, proinde etiam in ipſis medicamenta laxatoria, quæ illam digerant qualitatem, ad curationem indicari, quæ idcirco in qualibet capitis dolore uſum habebunt. Neque eſt, quod complures uſu adſtringentium à Methodicis vocatorum medicamentorum, ſanari & experientia doceat, & illud non minus Dogmatici ratione nobis maxime demonſtrari affirment, nimirum cum plures dolores ex capite tollantur, repellentibus medicamentis capiti adhibitis, ac ne dum actu frigidis, ſed quinetiam (in doloribus præſertim calidis) nive vel gelu, vel alio modo plurimum refrigeratis. Etenim ſi verum eſt, repellentibus medicamentis & humores & vapores à capitis parte affecta, alio protrudi, propellique ad alias partes, quis quæſo contendet, dolorem, quem humorum vel vaporum præſentia fovet, ilico ceſſare. De qua re Galenus ita habet: *Refrigerabis autem quæcunque adhibere voles in aqua vehementer frigida collocata: quæ ſi non adſit, nivem vaſculo circumpones. Hoc auxilium, ſive humorum ſive vaporum multitudo in caput impetum faciat, præclare auxiliatur: repellit enim eos, infraque in corpus detrudit, adeo ut ego in ſexcentis hoc medendi modo uſus, nullo alio opus habuerim.* Quid igitur dicendum? ſi hoc verum eſt, ſcilicet, quod capitis dolores uſu medicamentorum adſtringentium abigantur, veriſſimum quoque videbitur (ni dixerimus morbum adſtrictum aliquando tolli adſtringentibus) quoſdam dolores haud eſſe morbos adſtrictos. Certe, tametſi quilibet dolor capitis ſit morbus adſtrictus, aliquando non inconvenit uti frigidis repellentibus, id eſt, capiti dolenti frigida repellentia adhibere, quoniam hæc quoque ex accidenti par-

In 2. de comp. med. loc.

In 5.l.ſimpl.

partem humore aut vapore tumentem laxant, ſcilicet, quod humorem repellendo quadantenus evacuent, quod Galenus non negat, quippe docens adſtringentia, & quoviſmodo humorem à parte affecta depellentia, quadantenus dici evacuantia, quare non inconvenit aliquando morbum adſtrictum adſtringente, & laxum laxante ſolvi, licet non per ſe illud præſtent ea medicamenta. Namque Galenus affirmat hæc medicamenta capiti adhibita, repellere humores, vel vapores dolorem inducentes infraque in corpus detrudere: atque hanc detruſionem eſſe tutam in quamplurimis experientia ſe deprehendiſſe. At hæc medicamenta in iis doloribus, qui à calidis vel vaporibus vel humoribus foventur, atque etiam ab humoribus tenuioribus quoviſmodo factis, turgentibuſve, tuta videntur. Ceterum in cerebro debili ac imbecillo hujuſmodi humorum detruſio repellentibus facta, ignoro, an plane careat timore. Itaque ſuppoſito, dolorem capitis qualemcumque eſſe morbum adſtrictum, ád ejus curationem uſu venient laxatoria, & quoniam, uti deprehenſum eſt, etiam medicamenta adſtringentia ex evidenti, à parte affecta humorem, vaporemve detrudendo, laxare videntur, proinde mirum haud erit, ſi fere omnes Medici ad tollendos calidos dolores eorum meminerint, uſumque affectarint. Sed jam ad curationem deſcendimus: pro qua priori loco conveniens victus ratio præſcribatur, quæ ſit omnino laxatoria. Aër vel erit temperate calidus & humidus: etenim cunctis doloribus aër mediocriter calidus & humidus, qui humores, vaporeſque digerere aptus natus ſit, conveniet, mediocriterque lucidus: aliquando vero dolor eſt uſque adeo vehemens, & acutus, ut ægroti nedum nimis lucidum aërem ferre non valeant, ſed neque mediocri luciditate præditum intueri aliquando queant, adeo ut oculis clauſis in obſcuro aëre degere cogantur. Somnus ſit moderatus: ab immoderato (utpote qui tumentia augeat, exindeque affectum aſtrictum) ægroti cavere debebunt. Caveant itidem ab animi paſſionibus, alvumque laxam eſſe oportebit, adſtricta enim dolorem auget. Cibus ſit parcus, probi ſucci, faciliſque coctionis, non flatuoſus: à vino abſtineant; quoad dolor plurimum declinaſſe viſus ſit: quod ſi dabitur, erit

pau-

pauciferum, vel ex multa aqua dilutum; præſcripta victus ratione, ad præſidia medica declinandum erit; pro quibus moliendis illud in primis cognoſcendum, ſcilicet, an dolor magnus vehemenſque ſit, an mitis & parvus. In magno enim dolore magna quoque præſidia laxatoria convenient, modo virium robur illa permittat. Quare, alvo laxata vel clyſtere purgatorio, vel cathartico leniter purgante medicamento: cujuſmodi erit aut caſſia, aut manna Calabrica, aut tamarindus, aut ſyrupus vel mel roſaceum laxativum, vel aliquod aliud hujus generis; primo ſecetur vena cephalica cubiti directe capitis parti aut dextræ aut ſiniſtræ dolenti reſpondentis, aut majori dolore vexatæ: ſanguinis ea quantitas dematur, quam vires ferunt, & ſanguinis abundantia ſuadet. A qua evacuatione ni dolor diminuatur, eadem repetatur adhibita cucurbitula cum ſcarificatione & ad occiput, & ad collum, & quandoque ad ſpatulas, & præſertim, ſi pars anterior doleat, affectuſque ſit in principio. Ad eundem affectum utiliſſima erit crurum ſcarificatio, præſertimque in pueris & mulieribus maximeque ſi in iis menſes fuerint ſuppreſſi. In Ægypto ſæpius vidimus, homines ab antiquiſſima cephalea, ſecta frontis arteria, atque ex ea evacuato ſanguine quaſi miraculo ſtatim liberatos. At qui diſcere volunt, quomodo arteriæ tuto & commode pro molienda ſanguinis vacuatione ſecari queant, noſtros libros de Medicina Ægyptiorum, in quibus de ipſarum ſectione accuratiſſime ſcripſimus, legere non graventur. Ad eundem affectum, ſi diu contumax ſit, neque cedat primis evacuationibus, præſtabit, ſecare etiam frontis venam & per eam ſanguinem rurſum evacuare. Aliqui ſæpe modicum ſanguinis educunt, ſanguiſugis venis retro aures adhibitis. Alii, his non juvantibus, utuntur ſinapiſmis, veſicantibus ad ſinciput, & ſæpe capite evacuato, purgatoque etiam errhinis & apophlegmatiſmis, plures capitis partes inurunt, vel adhibent medicamenta pyrotica, quæ vulgus cauſtica potentialia appellat, ulceraque, quoad dolor tollatur, aperta ſervant. Poſt hæc etiam cathartica, tum vomitoria, tum maxime ventriflua, locum habebunt; unde ex ſimplicibus commendatur agaricus, ad drachmam & ſemis, colocynthis, ſive

ejus throchiſci ad ſcriptulum; & ex uſitatis compoſitis catapotia de hiera cum agarico, aut cochia vocata, aut de agarico, & ſimilia ad geminas drachmas. Aurelianus exhibendum (ni affectus cedat aliis medicamentis) etiam elleborum album non ſemel, ſed bis atque ter, refectis viribus, voluit. Quapropter mirum eſt, ipſum poſtea Dogmaticorum reprehendentem curationem cathartica medicamenta plane damnaſſe. Inter purgantia maxime juvabunt clyſteres laxatorii, in quibus recipitur ex ſimplicibus medicamentis, aut centaurium minus, aut colocynthis, aut agaricus, aut ex compoſitis hiera, aut diaphænicon, aut electuarium è baccis lauri; poterunt in toto doloris tempore imponi alternis diebus, ni alvus ſponte fluat. Inter purgantia, quæ particulatim capitis tumentiam laxant, maximopere ad cephaleam commendantur Errhina, ſternutamenta, atque apophlegmatiſmi, nimirum quod hæc humorem doloris cauſam educant. Pro Errhinis vero maxime huic affectui accommodatis, erit betæ ſuccus, iridis, cyclaminis, herbæque anagallidis: præterea & hederæ, & calaminthæ ſuccus naribus infuſus multum mucum per nares ducit, atque etiam ſcammonium ex oleo diſſolutum. Itaque per aliquot dies, mane ante cibum, capitis illo dolore vexati naribus ſuccum alicujus prædictorum medicamentorum hauriendo humoris eductionem procurabunt. Hanc Galenus commode effici poſſe evacuationem, melanthii ſeminibus pridie aceto acerrimo maceratis, ac cum eodem aceto detritis naribus infuſis. Dioſc. ad antiquum capitis dolorem plurimum commendat ſuccum iridis radicis in nares attractum, atque tritam radicem cucumeris ſylveſtris ex lacte naribus infuſum. Poſt hæc non minus conducent ptarmica vocata, quod eodem modo caput repletum evacuent; ad quem uſum pulvis naribus inſufflatus maxime convenit, aut veratri albi, aut ſtaphidis agriæ, aut piperis, aut cyclaminis, aut iridis radicis, aut ſimilium. Non minus etiam capitis partes tumentes laxant apophlegmatiſmi, qui gargarizando, aut maſticando (vulgus maſticatoria vocat) pituitam per os evacuant. Inter hæc efficax eſt, decoctum ſinapi & ſtaphidis agriæ: decoctum item pyretri, thymi, cyclaminis, in ore gargarizatum; ex ma-

In 1. chron. cap. 1.

In 2. comp. med. loc. cap. 2.

ſticatoriis vero optimum erit, quod paratur (exempli gratia) ex pipere nigro, & ſtaphide agria, pulverizatis cum maſtiche, & cum ceræ modico maſſa parata. Ceterum non erunt omittenda præſidia, quæ quovis modo humorem à capite aut avellunt, aut divertunt: etenim hæc etiam apta nata ſunt capitis tumentiam laxare. Omnes extremorum frictiones, atque ligaturas laudarunt. Themiſon ſectæ Methodicæ auctor, in augmento laudavit unctiones acerrimas, frictiones duriſſimas, articulorum conſtrictiones, atque etiam ſinapiſmum extremis partibus adhibitum. Aurelianus laudat cucurbitulas cum flamma primo dorſo, mox cervici, ac tandem etiam capiti adhiberi. Non minus etiam dropaces, id eſt, medicamenta, quæ ruborem inducunt, primo cruribus, mox thoraci & dorſo à primo cervicis ſpondylo uſque ad clunes, vel eorum ultimum ſpondylum. Recentiores vulgo veſicantia vocata medicamenta & cruribus & manibus adhibere ſolent, ulceraque diu aperta, ut per ipſa quotidie humor expurgetur, ſervari jubent. Atque hæc inter laxantia præſidia, erunt ex iis, quæ aliis præmitti debebunt, nunc ad ea, quæ parcius magis capiti conveniunt, tranſeamus. Itaque ut à mitioribus exordiamur, primum utilia erunt laxantia primarum materiarum, cujuſmodi ex inunctionibus eſt oleum dulciſſimum, aut amygdalinum dulce recentiſſimum, aut roſaceum, aut chamomelinum, aut irinum actu calidum ſincipiti adhibitum, aut illud in quo ebullierint folia aut radix althææ, aut fœnugræci ſemina, aut melilotus, aut cucumeris ſylveſtris radix, aut melanthii ſemen, vel ſeſami, vel naſturtii. Juvabit itidem vinum album aromaticum expreſſum ex roſis ſiccis decoctis. Proderunt quoque fomenta ex althæa, meliloto, fœnugræco, chamomelo, in aqua decoctis parata, ſpongia excepta, capitique adhibita calida. Quibus ni dolor ceſſerit, efficaciora laxantia adhibeto: ut ex inunctionibus, oleum, in quo aut iridis radix ſicca ebullierit, aut melanthii, aut viticis ſemina; aut ex herbis, ſerpillum, aut ruta, aut calamintha, aut verbenaca; aut ex radicibus ſpondylium, aut peucedanum, aut radix cucumeris ſylveſtris. Galenus ex Archigene laudavit ſpondylium, aut peucedanum cataplaſmatis modo adhibitum,

aut ſemen viticis tritum, aut ſuccum ex baccis lauri expreſſum cum aceto & ruta viridi: ſerpillum quoque viride ex oleo decoctum & appoſitum juvare cognitum eſt, ſemen item coriandri tritum ex melle, & lolii farinam cum pinguedine porcina capiti adhibitum; ſed hæc omnia raſo capiti erunt calida admovenda. Maxime vero convenient ſtillicidia prædictorum oleorum, aut aquarum dulcium calidarum ad ſuturam coronalem: aut ſponte calidarum aquarum, cujuſmodi ſunt in agro, Patavino Aponenſes, Laſtrenſes vocatæ, & Duciæ in Lucenſi agro, & in Corſena villa exiſtentes: quæ ibi accurate, ſumma cum diligentia, & fructu adminiſtrantur: hujuſmodi aquarum vel oleorum vehementes illiſiones (Græci cataclyſmos appellant, noſtri ſtillicidia) per dies multos, mane, vel veſperi, ante cibum, erunt continuandæ. Aurelianus, præter hæc, commendat, ut caput radatur, nunc pro capillatura, nunc contra capillaturam, donec cutis rubore afficiatur; ac dein in balneo nitri pulvere caput aſpergatur, & confricetur: poſtea laudat paroptesim ex carbonibus ardentibus, id eſt, æqualem calfactionem, qua meatus cutis laxantur, & humores vel vapores digerantur atque exhalent. Nonnulli (uti dictum ſuperius eſt) niſi his cedat paſſio, adhibent capiti & dropaces, & ſinapiſmos & quandoque exulcerantia, & demum inurentia aut ferro ignito, aut medicamentis pyroticis potentialibus vocatis, ad ſinciput, juxta coronalem ſuturam, adhibita: Quorum ulcera, eſchara ab iis ſublata, diu aperta ſervant.

CAPUT VIII.

De aurium dolore.

AUrium meatus externi ſæpe difficillimis doloribus invadi ſolent; qui aliquando uſque adeo graves ſunt, ut in conſenſum trahant occipitium, oculos, oris muſculos, tempora, atque interdum totum caput. Unde non raro, ſi vehementes dolores fuerint (quod dolor attrahat) phlegmones oboriri ſolent. Proinde quam primum illis laxatoriis ſuccurrendum erit, cum & hic affectus ſit ex adſtrictorum genere. Ortum vero hic

hic dolor habere ſolet, aliquando ex frigiditate, aliquando ex caliditate (ut volunt Dogmatici) ſimplici, plerumque ex humore craſſo ac viſcido, vel à flatu eas partes diſtendente, & aliquando ab utraque cauſa ſimul concurrente. Itaque præſcripta victus ratione, ſi dolor haud vehemens extiterit, ſat erunt localia medicamenta partim indolentem meatum inſtillata, partim aurem ipſam atque vicinas partes foventia. Inſtillabuntur, oleum dulciſſimum calidum, aut amygdalinum dulce, aut chamomelinum, aut irinum, aut anethinum, aut nardinum, aut quod in excavata cœpa ebullierit apud ignem; aliquando oleum dulce inſtillabitur, cui pauxillum euphorbi fuerit permixtum: hydromel quoque erit ſatis ad dolorem demulcendum accommodatum: lana molli ſuccida calida, ſumma cum utilitate, auris meatus, ac partes circumſtantes fovebuntur. Idem accidet, ſi calidus fotus per ſpongiam, aut veſicam decocto fœnugræci, althææ, chamomelique plenam factus iiſdem partibus adminiſtrabitur. Oleum quoque, in quo ebullierit cucumeris ſylveſtris, aut iridis, aut dracunculi radix, aut in quo centaurii minoris, aut polii cimæ itidem efferbuerint, aut anethum, commendatur vinum inſtillatum, in quo ſenectus anguium efferbuerit. Si vero dolor fuerit magnus vehemenſque, neceſſe erit, addi laxantia majora, eaque etiam interna; cujuſmodi erit ſanguinis evacuatio aut ſecta vena cephalica, aut cucurbitulis cum ſcarificatione colli & dorſi partibus adhibitis, procurata: poſt principia etiam, præmiſſa univerſali ſanguinis evacuatione, utiliſſimum erit, cucurbitam (auctore Aureliano) & cum ſcarificatione & citra ſcarificationem poſt aures adhibere, aut hirudines affigere circum auditorios meatus. Cathartica medicamenta & clyſteres cathartici erunt utiliſſimi.

CAPUT. IX.

De dentium dolore.

DEntes dolent aliquando ex frigiditate aut ex aëre, aut ex frigido potu contracta. Quo dolore ſæpe vexantur, qui dentibus algidam aquam repente ſenſerunt. Etenim dentes ca-

lidis & vehementer quidem delectantur, & à frigidis læduntur. Quod ipsum fit, vel (ut Aristoteles sensit) quod dentium meatus sint exigui, vel (ut aliis visum est) nervi, cui dens adhæret, ratione, quia nervis frigus est inimicissimum. Plerumque ex defluxu humoris ex capite, & nonnunquam calidi affectum plegmonem concitantis, atque non raro dentibus ipsis affectis, scilicet vitiatis, & corrosis dolor excitatur. Inter ossa dentes etsi comprehenduntur, tamen id proprii habent, ut doleant, cum reliqua ossa doloris sint expertia. Dolent vero aut ipsorum substantia affecta, aut nervis affectis, aut denique gingivis ipsis vitiatis. Quovis modo dolor fiat, erit laxatoriis medicamentis tollendus. Aurelianus in principio utitur repellentibus, scilicet non per se, sed humorem ab affectis dentibus protrudendo, adstrictas, tumentesque partes laxantibus. Quæ medicamenta etiam in phlegmonum principiis esse opportuna alias à nobis ex Methodicorum etiam placitis, demonstratum est. Itaque commendat acaciæ, aut hypocistidis, aut pentaphylli decoctum, at nunquam actu frigida erunt hæc decocta ore continenda; quod dentibus (ut dictum est) frigida sint inimicissima. Quare non convenient repellentia, quæ frigiditate, sed quæ sola adstrictione humorem à parte affecta quasi exprimendo propellunt. In aliis vero temporibus laxantia convenient: & inter alia sunt multis familiaria & quæ ore continentur, & quæ exterius musculis buccarum (ut ait Aurelianus) adhibentur, tum fomenta, tum illitiones; lana mollis dulci oleo calido imbuta, & expressa utilissime adhibetur: atque etiam decocto chamomeli, althææ, aut fœnugræci calido imbuta atque apposita. Inter illa, quæ intra os assumuntur, ad sedandum dolorem, est oleum dulce commune fervens, si præsertim ad dentem accommodetur, si dens meatum habeat, in quem fervens oleum gossipio exceptum imponi queat, nihil erit præstantius ad tollendum dolorem. Oleum itidem dulcissimum calidum erit utilissimum. Alii pyretrum, alii cucumeris agresti radicem, aliique tithymali itidem radicem, ex vino aut ex aceto decoquunt calidoque vel vino vel aceto utuntur. Ceterum nihil est optatius, quam oleum dulcissimum calidum in-

inditum: nam quo plus fervoris ægrotus juxta dentem ferre poterit, eo major fiet utilitas. Sed ne vicinæ partes à fervore olei exulcerentur, cura habenda erit, ſcilicet cera, vel petiis lineis adhibitis. Commendantur non minus thuris granum igne calefactum, tenui linteolo involutum, dolentibus dentibus appoſitum: aut thuris triti pulverem multis linteolis illigatum accipimus, eorumque ſingula linteola oleo calido imbuta ſingulis dolentibus tangenda, itidemque retinendaque admovemus: hæc ſunt ex melioribus medicamentis ad dolorem ſedandum. Nonnulli & ad mentum, & ad buccæ muſculos, adhibent ſpongias decocto althææ, aut fœnugræci, aut chamomeli, aut ſimilium madidas, & expreſſas. Nonnunquam dolores ſunt adeò vehementes, ut exinde ſequantur & nervorum & gingivarum inflammationes. Unde coguntur Medici & ſecta vena, & cucurbitulis cum ſcarificatione appoſitis juxta oris partes ſanguinem mittere. Sed præſtabit tunc temporis gingivas ſcarificare, ab ipſiſque dentes ſeparare, atque eo modo aliquam moliri ſanguinis evacuationem. Nonnulli dentes frangunt, fractiſque dentibus dolor exhalat: quod fit adhibitis acrioribus medicamentis, uti eſt radix chelidonii majoris, aut tithymali alicujus, aut pyretri, aut cucumeris agreſtis triduo accerrimo aceto macerata, & dolentibus dentibus indita, aut quovis modo impoſita: aut exuvium ſerpentis, aut gummi heredæ aceto acerrimo itidem maceratum, atque inditum. Pro ſingulari medicamento non pauci habent, ſi per noctem intra manum in vola præſertim contineant radicem illiuſce herbæ, quam ob id fortaſſe Rondeletius dentillariam vocavit, & vulgus herbam ſancti Antonii appellat: ipſa facultatis urentis eſt, unde revellendo aut divertendo humorem ad dentes fluentem dolorem aliquando tollit.

CAP.

CAPUT X.

De medicamentis ad ſtomachi, ventris, atque laterum dolorem.

DOlent ſtomachus, venter, atque latera, plerumque ex frigiditate, aut ex aëre frigido, aut ex cibo, vel ex potu frigido, atque ex cruditatibus in ſtomacho contentis, vel a ſolo flatu diſtendente; aut denique ab acri humore os ventriculi mordente, unde fit affectus doloris, quem noſtri morſum ſtomachi, & Græci Cardiogmon appellant, quo veluti cum morſu ſtomachus dolet, aut venter. Si ex frigiditate fit, neque diſtentio, neque gravitas, neque morſus obſervatur, non ſitiunt ægroti. Ubi vero crudum excrementum eſt cauſa doloris, ſi multum ſit, & gravitas & diſtentio adeſt. Si flatus diſtendens dolorem faciat, gravitatem non ſentiunt. Ex acri vero humore morſum percipiunt; atque à vitrea acidaque pituita, aciditatem. Quod pertinet ad medicamenta, ſi de internis loquamur, commendatur jus puli junioris ſine ſale, aut in quo althææ, aut fœnugræci ſemina, aut flores meliloti aut chamomeli, ebullierint, epotum. Juvabit etiam oleum dulce; calidum itidem hauſtum, præſertimque amygdalinum dulce; commendatur eodem modo lac ex ſeminibus aniſorum, malvarum, althææ, fœnugræci, & fœniculorum ex vino, aut ex jure pulli paratum, calidumque ebibitum. Ex antiquis Dioſcorides laudavit lac muliebre, aut bubulum, aut aſininum per ignitos ſilices percoctum. Datur utiliſſime etiam drachma ligni aloes triti, aut ariſtolochiæ longæ tantundem ex vino. Non minus utiles erunt junci odorati flores triti, aut ſpica celtica trita eodem modo epota. Nonnulli exhibent quotidie cochlear unum maſtiches pulverizatæ. Gariophylla vero, aut ſemina trita carpobalſami, vel fœniculorum, vel coriani, vel petroſelini, vel aniſi ex vino complures in uſu habent, præſertimque ſi dolorem fecerint aut crudi humores, aut flatuoſi ſpiritus intus incluſi. Ex internis autem medicamentis conveniunt inunctiones calidæ ex oleo dulci, aut amygdalino, aut maſtichino,

aut

aut ſpicato, aut chamomelino, aut anethino, paratæ atque applicitæ ori ventriculi. Fomenta itidem ex chamomelo ex altheæ foliis, ex meliloti floribus, atque ex roſis, cum ſpica Indica, aut abſinthio, in aqua, vel in vino parata plurimi juvamenti eſſe ſolent, ſi vel ſpongia vel veſica eo decocto calido imbuta ori ventriculi adhibeatur. A nonnullis commendatur melilotus in vino coctus cum farina fœnugræci cataplaſmatis modo calidus appoſitus, vel cum vitello ovi aſſato, aut cum lini ſemine in vino eodem itidem modo coctus. Galenus commendavit ſiler & cyminum in vino coctum atque admotum: & quod recipit baccarum lauri, rutæ cymarum, ſingulorum manipulum, & cymini manipulum medium: quibus tritis cum mellis modico paratur cataplaſma, quod calidum admovebitur. Cucurbitula magna cum igne ſtomacho admota quandoque miraculi modo ſanat ab iis doloribus. Ad ventris & laterum dolorem eadem ſane præſtabunt, addantur clyſteres, & medicamenta cathartica. In ventris, laterumque dolore, clyſteres ſunt utiliſſimi laxatorii primarum materierum, ſcilicet ex decocto chamomeli, mercurialis, althææ, malvarum, fœnugræci, ſeminum lini, atque meliloti, cum oleo dulci aut communi, aut amygdalino: aut parabuntur ex rebus laxatoriis ſecundi, tertiive ordinis, cujuſmodi ſunt, quæ parantur ex decocto furfurum, anethi, rutæ, calaminthæ, mercurialis, ſeminum fœniculorum, aniſorum, ſileris montani, apii, petroſelini, & ſimilium; quæ humores crudos craſſoſque vehementer concoquunt, digeruntque; atque ex oleis facultate ſimilibus, qualia ſunt anethinum rutaceum, laurinum, & alia id genus. At Aurelianus ait hæc eſſe acerrima, & propterea tardis paſſionibus congrua; aut ventoſitate laborantibus, & non cauſa tumoris dolentibus. Quare clyſteres ex laxatoriis primarum materierum, ſcilicet ex iis, quæ temperate calida ſunt, conſultius hiſce doloribus convenire exiſtimavit. At ſi dolores etiam iis diſcuſſoriis non cedant, addetur in decocto faciendo aut centaurium minus, aut colocynthidis pulpa ad ſemidrachmam, aut ex compoſitis laxatoriis electuarium lenitivum vocatum, aut diaphænicon, aut de hiera, aut ſimile aliud ad unciam. Cathartica etiam,

ſi dolores ſanatu difficiles fuerint, haud erunt omittenda, cujuſmodi ex ſimplicibus erit mel roſaceum laxativum, manna Calabrica, turpetum, quandoque euphorbium, in minima tamen doſi, ſcilicet ad duos obolos, colocynthis, & trochiſci, qui ex ea parantur, alandal Arabibus vocati, ad ſemi obolum; Rhabarbarum, agaricus, & ſimilia: aut ex compoſitis electuarium lenitivum vocatum, aut diaphænicon, aut hiera picra Galeni, & ſimilia medicamenta: & nonnunquam validiora, ſi antiqui dolores in ventre circa hypochondria rebelles extiterint. Qui ſi magni vehementeſque ſint, ne dum ſectio venæ commendatur, verum (uti dictum eſt) validiſſima etiam laxantia, ita ut ad hoſce dolores & complures antiquorum & recentiorum coacti fuerint ellebori albi decoctum exhibere: ſed quomodo parari exhiberique debeat, & in quibus ipſum propinare tutum ſit, alias in hoc opere ſatis diligenter perſpectum cognitumque reddidimus. Nam in his partibus dolores (quod à multitudine craſſorum viſcidorumque humorum pertinaciter viſceribus inhærentium foveantur) ſolent eſſe uſque adeo pertinaces atque rebelles, ut, ni validiſſimo medicamento purgatorio tollantur, uſque ad mortem ægrotos concomitari non raro obſerventur. Homines vero qui hoſce dolores in viſceribus in ventris regione penes hypochondria poſita graviſſimos diu patiuntur, vulgus maleficiatos, & dæmoniatos vocat: quos quidem aliquando quidam religioſi ſanant, non duntaxat orationibus, at elleborum album oleo exceptum (quod ſanctum oleum, etſi diabolicum ſit, appellant) aut alio modo paratum exhibentes per os: complures autem Medici nimis ipſum formidantes, nec ullo modo audentes elleborum propinare, patientes doloribus interimi ſinunt. Verum ad eos dolores tranſeamus, quos colon inteſtinum ſæpe pati ſolet.

CAPUT. XI.

De medicamentis ad colicum dolorem.

GRaviſſimos eſſe eos dolores, qui inteſtinum (colon vocatum) vexant: neminem Medicorum latere ſcimus; ſed

qualis ex iis doloribus, qui in ventre fiunt, colicus ſit, haud ſcitu, cognituque eſt facile; ſiquidem, ſolent ſæpe mulieres in utero dolores pati coli dolori quam ſimillimos. Atque à renum quoque dolore non ita aperte aliquando colicus dolor diſtingui ſolet: Dolor enim coli inteſtini, qui in ventre obſervatur, ſupra renes fit, in lateribus juxta fundum ventriculi, aliquando circa umbilicum vehementes adfert cruciatus, quandoque circa lumbos, vagus ſæpe locum mutat, modo hanc modo illam partem gravius urgens; & in pectinem inclinat; qui etiam à quavis purgatione & ſurſum & deorſum facta lenitur, & nonnunquam integre ceſſat. Paulus ait colicos dolores in dexteriore potius ilium parte ægros excruciare, & uſque ad ſtomachum, jecur, & lienem pervenire. Nephriticus vero dolor à renibus incipit, fixus eſt, diuturnus in veſicam inclinans, cum urina aut tenui in principio, vel turbida, aut ſuppreſſa cum vomitu bilioſo; adeſt illi è directo cruris aliquando ſtupor; ſumptomataque habet leviora, quam in colico obſerventur. A dolore etiam qui ex utero in mulieribus fit, facile colicus diſtinguitur, quoniam dolor ex utero affecto magis eſt in ligamentis ad inguina deſcendens, ita, ut coxendicus videatur. Itaque colici doloris ſymptomata erunt, nauſea, vomitus pituitoſi, atque corrupti humoris multo graviores, quam per nephriticos affectus, ob flatuum & materiæ recurſum ab inteſtinis ad ſuperiora, qui aliquando bilioſi ſunt, licet materia ſit pituitoſa. Excrementorum tanta retentio fit, ut ne flatus quidem, aut ructus exeat. Aurelianus in dolore colico ait. Ventris ſequitur abſtinentia, aut cum dolore egeſtio, urinæ reddendæ difficultas, inteſtinorumque rugitus, quem Græci borborigmon vocant. Addiditque in acceſſione ſitim, faſtidium, articulorum frigiditatem, atque torporem, livorem, ſudorem, capitis gravedinem, mentiſque hebetudinem, ſingultum, atque pulſum parvum, & denſum. In augmento vero doloris, vovomitus fieri humorum quidem craſſorum, lentorumque & felleorum, cum tenſione peritonæi membranæ, quæ perſeverans facit inflationis cauſa reſonum tympani, cum palma manus fuerint loca pulſata. In declinatione autem magnos crepitus per

anum excludi. Plerique Medicorum in quadruplicem affectum destinxerunt colicum dolorem, scilicet in eum, qui fit ex crasso pituitosoque humore intra anfractuosum colon crassis membranis tectum adstricto, ejusque membranis pertinaciter hærente: aut ex spiritu crasso & flatulento intra intestinum clauso, qui exitum non habeat: aut ab acribus, mordacibusque humoribus intestinum mordentibus: aut denique ob istius intestini phlegmonem quampiam; de quo dolore ex plegmone concitato alias à nobis actum est. Colici vero doloris, de quo nunc agimus, plerumque occasio est flatus crassus interclusus distendens intestinum, aut hærens pituita: unde venter in tumorem attollitur, ex quo gravissima tormina invadunt. Nonnunquam tamen colon dolet ab acribus humoribus demorsum. In iis vero, qui colico vexantur ex crasso pituitosoque humore, hæc symptomata observantur: primum hi per totum abdomen in alto excruciantur, & præsertim qua parte colon situm est ceu terebra se pertundi sentiunt: torsiones quoque eos affliguunt, ructus, nausea, vomitio cujus libet humoris, potissimum pituitæ: alvus graviter impedita nihil reddit, ac ne spiritum quidem transmittit; stercus autem quandoque excretum, bovino simile videtur, leve & flatus plenum. Qui vero ex spiritu flatulento indolescunt, iis tensionis magis sensus obvenit. At qui ob acres rodentesque humores dolorem patiuntur, perinde ac ii, qui ob inflammationem dolent, ardorem, sitimque sentiunt, ac vigiles redduntur; sed tamen minus, quam dolentes ex phlegmone febricitant; urina excernitur acris & colorata, per alvum excrementa biliosa dejiciuntur, sæpeque alvi dejecto majorem excitat cruciatum, graviusque irritant dolores cibis potusque assumpti. Talibus ergo signis colicus dolor omnibus innotescet. Qui profecto est & gravissimus affectus, & plenus periculi: transit enim sæpe in ilium: & si diu perseveret, hydropem minatur: de quo Hippocrates in aphorismis habet: *Quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus, & lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter solvatur, in siccum hydropa firmatur.* Sed his præmissis, reliquum est, ut curationem complectamur: quæ, cum hic affectus sit

In aph. 11. lib. 4.

ad-

adſtrictus, laxatoriis medicamentis opus habebit, iiſque præſertim, quæ anodyna ſunt, quæque anodyna temperata ſunt: cujuſmodi ſunt olea temperata, ut eſt dulce, amygdalinum dulce, chamomelinum, ſeſaminum, & commune, in quo vel meliloti flores, vel althææ radix, vel fœnugræci, vel lini ſemina ebullierint; & hæc primo cum intus tum extra admovebuntur. Poſtea anodyna calidiora in uſum venient, cujuſmodi eſt oleum rutaceum, anethinum, laurinum, lilinum, irinum, atque illud, in quo flores cyclaminis efferbuerint, aut ſemina cimini, aniſorum, carui, dauci Cretici, ſileris montani, & ſimilium. Horum uſum Aurelianus plus in colico ex flatulento ſpiritu, quam ex humore frigido oborto commendat. Quæ etiam aliarum ſectarum Medicis in principio ſuſpecta viſa ſunt, quod nimirum plus flatulenti ſpiritus in colica humoroſa concitent, quam reſolvant. Itaque ſi dolor ſit magnus, phlebotomia utilis viſa eſt, neque immerito, cum ipſa ſit magnum chalaſticum ſive laxatorium, quod ab omnibus in maximis doloribus maxime laudari ſolet. Quandoque etiam purgantia utiliſſima ſunt, cum per os aſſumpta, tum clyſteribus indita. Ex medicamentis laxatoriis laudatur mel roſaceum laxativum ad quatuor uncias, vel cum manna Calabrica, veluti ſi quis utriuſque binas uncias diſſolvat in decocto chamomeli, meliloti, althææ, aniſorumque, & calidum propinet. Aliqui exhibent hieram ſymplicem, & validiora etiam. Cavendum tamen, ne hiera copioſius, quam par ſit, exhibeatur. Melchior Guilandinus è colico dolore à devoratis catapotiis de hiera ad ſemunciam, in ileon, quo extinctus eſt, incidit. Præſtabit ergo uti medicamentis laxatoriis per clyſteres: hæc enim, quod colon tumens laxare idonea ſint, ideo plus utiltatis afferunt, quam medicamenta purgantia per os ſumpta. Unde Medici ſolent parare clyſteres purgatorios, nimirum cum medicamentis catharticis, id eſt, eductoriis, oleiſque itidem laxatoriis anodynis paratos, ut ſi (exempli gratia) quis accipiat decocti malvarum, althææ, chamomeli, ſeminum fœnugræci, mercurialis, anethique, libram, agarici, aut turbit, aut hiera ſimp. ℥. ij. aut electuar. de hiera ſemunc. aut diaphœn. ſemunc. mell. ro-

rosac. simp. olei chamomelini, anethini an. unc. ij. fiat clyster. Hæc medicamenta per clysteres indita mirum in modum conveniunt, quod humores detergant per alvum educant, flatusque discutiant, atque dolorem demulceant. Post hosce purgatorios, convenient clysteres aut ex solis oleis, ut ℞. olei chamomelini, amygdalini dulcis, an. libram semis: aut ex solo oleo amygdalino dulci exhibentur clysteres, qui colico ex omni causa conveniunt. Nonnulli utuntur clysteribus ex urina puerorum calida paratis. Paulus commendat itidem clysteres ex oleo communi, in quo ebullierit althæa, aut fœnugræcum, cum adipe recenti anseris, vel gallinæ; aut ex fœnugræci, vel althææ, vel chamomeli decocto calido indito. Aurelianus voluit injici vel oleum dulce calidum ad cyathos quatuor, cum adipe anserino aut gallinaceo liquato, ovorumque vitellis simul dissolutis; vel decoctionem calidam radicis malvæ usualis, aut fœnugræci. Porro ad illa, quæ per os assumpta ad hosce dolores usum habent, redeamus. Inter quæ primo occurrunt olea, quæ calida ad semilibræ pondus propinantur, olea inquam dulcia, cujusmodi est amygdalinum, omnium præstantissimum: mirifice enim conducit colico à quavis causa oborto. Complures mirifice usu istius olei calidi fuisse adjutos, praxim medicam faciendo observavimus. Eodem modo & commune, modo dulce sit, & expers cujusque qualitatis vel acris vel salsæ. Quod vero aut ex chamomelo paratum est, aut ex radice althææ, aut ex fœnugræco, aut ex lini semine, utilissime quoque calidum in potu ad semilibram datur. Alii decoctum chamomeli, aut althææ, aut fœnugræci calidum ad semilibram propinant. Dioscorides laudat, ut fœnugræci pollinis duo cochlearia ex aqua exhibeantur: non minusque stercus gallinarum tostum tritumque ex vino: Mysus olim Medicus (Galeno auctore) dabat bibendum iis, qui diuturno coli dolore fuissent vexati ex œnomeli, aut ex aceto, aut ex vino aqua diluto. Nonnulli commendant usum Philonii, Theriacæ, diatrion pipereon, & similium. At præstabit etiam externa medicamenta colico dolore vexatis accommodata hic commemorare: convenient autem iis inunctiones calidæ ex supradictis oleis, præ-

ser-

ſertim vero conducit inunctio ex oleo calido ex floribus cyclaminis parato, vel in quo radix althææ; & cyclaminis decocta ſit, ſi venter eo illiniatur; fomenta itidem commendantur ex decocto chamomeli, althææ; fœnugræci, & ſimilium parato, ſpongia aut veſica excepto: alii pro fomento apponunt abdomini veſicam ſemiplenam olei aut chamomelini dulcis, aut de cyclamine. Præter fomenta, utiliſſimæ erunt inſeſſiones aut ex oleo dulci calido, aut ex chamomelino, aut ex amygdalino dulci, aut ex hydrelæo paratæ. Cataplaſmata etiam ex althæa, fœnugræco, floribus chamomeli contuſis, & cum axungia recenti aut anſeris aut gallinæ, oleoque calido, & cum farina aut polline fœnugræci, aut lini, aut ſeminis althææ ſubactis parata calida erunt accommodatiſſimæ. Si dolor iis non cedat, cucurbitula magna cum flamma adhibeatur umbilico: hæc enim ſæpe dolorem à flatulento ſpiritu obortum quaſi miraculo ſuſtulit. Convenient etiam quandoque plures cucurbitulæ eo modo cum flamma addomini adhibitæ: quandoque etiam cum ſcarificatione, pro molienda ſanguinis aliqua evacuatione: ad quem uſum aliqui affigunt plures hirudines: ſed hæc potius in affectu inflammatorio conveniunt, pro evacuatione ex parte affecta molienda. Alia qui ſinapiſmos adhibere ſolent, vel etiam dropaces, quoad abdomen nedum rubefiat, verum etiam exulceretur: quæ ulcera ex continua, quam efficiunt, humoris purgatione coli partes tumentes laxant.

CAPUT. XI.

De dolore renum, atque veſicae.

RENes dolent plerumque à calculis aut ab humore acri, ſalſove, & copia diſtendente, & qualitate mordente, vel à ſanguinis grumo, vel à flatulento ſpiritu, aut à viſcida lentaque pituita, quæ à calore ſiccata calculos facit. Nephritici vero gravem in ipſis renibus infixum dolorem impacti pali inſtar ſentiunt, ejuſdemque lateris, ac è directo ſubjectus teſticulus iis dolet; femur ejuſdem partis directe obſtupeſcit; alvus ple-

plerumque adſtricta, & clyſteribus citata ſtercus bilioſum, flatuſque egerit: urinæ paucæ arenoſæ magis prodeunt; hiſce ſignis dolorem in renibus à calculis fieri nobis indicatur. Ubi vero à ſanguine grumoſo dolor fit, præterquam quod ſolet eſſe vehementiſſimus, etiam ſecum ſæva ſymptomata conjuncta habet, ſcilicet febrem magnam, inquietudinem, cum animi angore, à quibus facile in animi deliquium & in ſyncopem etiam aliquando homines provehuntur. Si craſſus lentuſque humor id efficiat, dolor eſt cum tenſione & urinæ ſuppreſſione. Ubi acris & mordens humor cruciatus infert, non abſque acrimonia urina redditur colorata. Ab iiſdem cauſis & veſica aliquando in dolorem agitur. At facile dolor veſicæ ab eo, qui fit in renibus, diſcernitur: ſiquidem dolores antrorſum magis ac longe inferius, quam renes ſiti ſunt, ſentiuntur: præterea in mictione vitium deprehenditur ubi calculi dolorem in veſica excitant, urina cruda, ſub albida mingitur, arenoſum ſedimen habens; pruriunt crebro, atque pudendum contrectant; ſæpe etiam ſi calculus fuerit effatu dignus, cum mingendi deſiderio tenentur, recto inteſtino communicata paſſione, una etiam dejicere ægroti cupiunt; ſi ab humore craſſo veſicæ inhærente dolore fiat, & gravitatis, & tenſionis ſenſum habent, urinaque cruda cum craſſo ſedimento excernitur, & non raro ſupprimitur; ſi à flatu diſtendente dolor fiat, abdomen plurimum intumeſcit cum dolore diſtendente, & urinæ impedimento; ſi vero urina coloratior, acriſque mingatur, non ſine ardore, & cum ſiti, nobis argumento eſt, eum dolorem fieri à calidis mordentibuſque ſuccis. His præmiſſis, reliquum eſt, ut medicamenta proponamus, quibus harum partium dolores conquieſcant, atque tollantur. Itaque crebra balnea conveniunt, epithemata modice calida, fotus, cataplaſmata, atque inſeſſus in ſuperiori capite ad coli dolorem præſcripti. Per os autem dabitur decoctum ſeminum althææ, malvarum, radicumque aſparagorum hortenſium. Nonnulli cum magno utilitatis fructu aſſumunt ſingulo mane decoctum foliorum malvæ, aut althææ, cum ſaccharo candido. Alii lac ſeminum althææ, malvæ, eryſimi, petroſelini, melonis, fœnugræci, ex aqua radicum ano-

anonidis ſtillatitia extractum calidum exhibent; fotus iidem quos ad colicum dolorem meminimus, emplaſtra, & inſeſſus, ſunt maxime proficui ad dolorem in renibus atque in veſica tollendum. In doloribus vehementibus, & phlebotomia ex talo, & cucurbitulis cum ſcarificatione vel lumbis vel abdomini appoſitis Medici uti ſolent, atque aliis quandoque magnis etiam laxatoriis.

CAPUT XII.

De uteri dolore.

DOlet itidem in mulieribus uterus, aut ex ſanguine menſtruo ſuppreſſo, aut vitioſe purgato, aut ab ejuſdem ſanguinis grumo permeante vaſa anguſta uteri, aut in ipſis adſtricto; aut ex ſanguinis, ſeminiſque corrupti copia & prava qualitate: nam halitus inde elati nedum diſtenſione, ſed veluti quadam qualitate venenoſa, uterum lædunt; unde ſæviſſima ſymptomota in mulieribus concitari ſolent: aut à frigido humore craſſo; aut à ſimplici frigiditate; aut à flatulento ſpiritu; aut denique ab humoribus acribus, mordentibuſque. Ex ſanguine menſtruo deficiente, aut vitioſe purgato dolores excitari, ex mulierum relatione facile conjicitur. Grumoſum vero ſanguinem dolorem facere cognoſcitur, cum ex qualitate doloris qui fixus acutuſque eſt, tum ex ſymptomatibus ſubſecutis deprehendimus: nam propter eum mulieres anxiæ fieri ſolent, inquietæ, atque exſolutione affici. Si vero ſanguis grumoſus per vaſa anguſta moveatur, dolor eſt vagus, quoad excernatur, perſeverans. Ubi vero doloris cauſa eſt aut ſeminis aut ſanguinis vitiati halitus, pravæque idcirco qualitatis, cum dolore quandoque uteri ſtrangulatus, atque epileptica ſymptomata obſervari ſolent. A flatu itidem uterum dolere, notant uteri diſtentio, & extuberantia hydropi tympaniti ſimilis; crepituſque, ructus, rugitus una apparent. Ceterum uteri dolori convenient anodyna dicta, atque Methodicis laxantia temperata ſeu primi ordinis, aut (ut ajunt) primarum materierum, cum intus, tum extra: cujuſmodi ſunt olea, fotus, inſeſſus, & ſimilia. Itaque ſi dolores

admodum vehementes ſint, utiliſſimum erit, illis exhiberi aut oleum dulce mediæ ætatis calidum, aut amygdalinum dulce & amarum, aut chamomelinum, aut è ſeminibus lini: aut, ſi flatuum copia adſit, anethinum etiam, aut rutaceum convenient. Clyſteres ex iiſdem oleis calidis, & decoctis malvarum, althææ, fœnugræci, chamomeli, rutæ, & ſimilium, cum rhodomelle, & aliquando quopiam medicamento cathartico parati, quales ad colicum dolorem fuere à nobis præſcripti, ſummopere convenient. Demum iidem fotus, iidemque inſeſſus, quos ad coli dolorem commendavimus, uteri doloribus etiam conducent: addi tamen poterunt iis ex ſimplicibus medicamentis artemiſia, parthenium, chamædrys, betonica, eupatoriumque Arabum.

CAPUT XIII.

De dolore articulari.

ARticulorum dolores vel pleroſque articulos occupant, huncque affectum arthritim Græci appellarunt; vel quoſdam particulares; ſi enim pedum articulos vexaverit, podagram, quaſi pedum dolorem; & ſi manuum, chiragram; ſi genuum, gonagram; ſi coxendicum articulationem occupet, iſchiaticum Græci, coxendicum Latini appellarunt. Dictum eſt, duplicem horum dolorum eſſe cauſam, ſcilicet, aut articulorum imbecillitatem, aut humorem ſuperfluentem, aut quod utraque cauſa hoſce dolores foveat. Quomodo homines ab hoc malo præſervari, atque etiam ſanari debeant, nos ſuperius ſatis ſuperque docuimus. Unde, ne eadem repetamus, ſtudioſum ad ea, quæ ſupra à nobis de hoc malo ſcripta ſunt, relegandum, remittendumve eſſe duximus.

CAP.

CAPUT. XIV.

De quodam dolore nocturno, qui pedum, aut crurum, aut coxendicum, aut alterius partis musculos repente invadit.

NOctu repente complures, æstate præsertim incidunt in vehementissimos dolores, distensivos plerumque in pollice pedis, aut in cruris sura, aut circa coxendicem in musculis, aut in manibus, aut in brachiis; aut in abdominis musculis. Quem dolorem pati solita est uxor mea, quo tempore utero gerebat, qui dolor quemadmodum haud est ita magnus, uti qui in pede, vel in crure, vel in coxendice fit; tamen longe diuturnior esse solet, ita, ut aliquando plurium horarum spacio perseveret: qui vero pedem aut suram invadit, aut manum, est acutissimus fitque cum maxime dolorosa distentione, sed cito resolvitur: etenim si diu duraret, cito interimeret: resolvitur vero ex frictionibus, aut si statim homo, cum dolorem senserit, violenter ambulet, & pedibus quidem nudis super frigidum pavimentum. Hunc affectum esse illarum partium convulsionem in musculis factam, neminem, qui ipsum probe noverit, latere arbitror. Oritur à frigiditate musculos densante, ipsorumque in meatibus flatulentum frigidum spiritum concludente, qui violenter distendens musculos, eosdem maximo cum dolore convellit. Non me latet, Patavinos, aliasque Italiæ gentes, hunc ipsum affectum cancrum vocare, licet me ignorare hujusce nomenclationis causam, fatear. Nisi ita nominatus sit, quod vulgus existimarit ab occulta quadam proprietate, illiusce animalis insecti, quod aliqui cervum volantem appellant, quem Patavini cancrum itidem nominant, cornua gestata ab hoc malo homines præservari. Porro solet æstate frequentius, quam hyeme, familiariusque observari, quoniam præ æstu homines solent decumbere atque dormire sæpe nudis cruribus, aut linteis subtilissimis levissimisque coopertis. Hyeme vero rarius observatur, quia probe linteis pannisque contecti homines dormiant, unde minus à frigore læduntur. Præservatio ab hoc malo fiet, si,

qui eo vexari ſolent, bene pannis cooperti dormiant, dieque & nocte membra corporis probe ſtragulis cooperta habeant. Nonnulli partes oleis calidis inungunt, alii aqua vitæ eaſdem illinunt ſæpe, ut ab eo malo præſerventur. Actu vero dolor vexans, frictionibus calidis tollitur & motu continuo ſi partem affectam patientes exerceant. Lotiones calidæ, inunctiones ex oleis dulcibus itidem calidis, nec non fotus ex chamomelo, aut ex althæa, aut ex fœnugræco, aut ex ſimili alio medicamento parati, calidi ſi vel ſpongia, vel veſica adhibeantur; balneum vero ex dulci aqua calidum cito dolorem diſſolvet: eodemque modo, & efficacius, balnea naturalia ſulphurea, bituminoſaque ad eos dolores agent.

FINIS LIBRI NONI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER DECIMUS.

Caput Primum.

De morbis nonnullis adſtrictorum morborum genere comprehenſis, cur in hoc libro ſit agendum, & de quibus particulatim.

Uperſunt nobis quidam particulares morbi adſtricti tranctandi, poſteaquam de febribus, de phlegmonis, deque doloribus hactenus egimus. Hi vero omnes ſunt, qui cerebrum & capitis partes vexare ſolent, & thoracis regione contenta viſcera invadunt, ſcilicet tracheam arteriam, pulmones, ac cor ipſum ejuſque partes, atque demum non minus ſtomachum, jecur, lienemque offendunt. Sed neque hos omnes nobis tractandos inſtituimus. Etenim ex iis graviores periculoſioreſque ſolummodo complectemur. Sunt autem affectus, de quibus agere noſtrum erit inſtitutum, hi, vertigo, caros, catochus, apoplexia, paralyſis, ſtupor, tremor, epilepſia, ſpaſmus, mania, melancholia, tuſſis, aſthma, cordis palpitatio, tremor, ſitis immoderata, canina appetentia, cibi faſtidium, obſtructio & ſcirrhus jecoris atque lienis; icteritia, renum & veſicæ calcu-

lus, priapismus, atque uteri strangulatus. Hi igitur sunt affe-ctus adstricti, de quibus in hoc libro à nobis agendum erit.

CAPUT. II.

De apoplexia.

AB apoplexia, tanquam ab acutissimo summeque lethali morbo, exordiri libuit: quam motus sensusque privationem interpretantur; exinde ita vocatam fuisse Aurelianus æstimavit, quod tanquam ex lethali percussu repentinum faciat casum; hinc vulgus hunc affectum percussiam, sive percussionem appellavit: hæc passio est strictura acuta & vehemens, in qua homines repente cadunt, sine sensu & motu, servata, ut ait Galenus, respiratione: unde corpus apoplecticum est, quod plane in omni parte sensu atque motu destitutum, resolutumque est. Paulus inquit, quando, affecto communi nervorum principio, omnes corporis partes motum, & simul sensum amiserunt, apoplexia dicitur; sed longe plura sunt signa, quibus hæc passio innotescit; namque jacent apoplectici, voce sublata intermortuave, sensus atque motus expertes, stertentesque citra febrem. De qua Hippocrates dixit: *Quicunque sani capitis dolore derepente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, ni febris apprehendat.* Aurelianus hæc signa ad hunc morbum cognoscendum expressit, scilicet, vocis amputationem (quæ apoplexiæ, epilepsiæ, cardiaci affectus est propria) mentis oppressionem ex repentino casu, immobilitatem perfectam totius corporis, vultusque conductionem: in quibusdam etiam suspensionem palpebrarum simul atque oris hiscentem distantiam appare, pulsum esse densum & quadam persecutione fugatum, articulorum gelidum torporem, respirationem parvam, colorem plumbeum, lacrimationem involuntariam: stertorem vero cum iis signis comprehendit, quæ lethalem apoplexiam concomitari plerumque solent. Antecedunt vero hanc passionem majori ex parte capitis subitus acutusque dolor, venarum jugularium elatio, vertigo, oculorum splendores, extremarum par-

In lib. 6. aph. 41. In l. 3. acut. morb. cap. 5. Galen in 4. de vict. rat. in acutis com. 23.

partium ſine ratione refrigeratio, totius corporis palpitatio, difficilis motus, dentium ſtridores in ſomno, urinaque veluti æruginoſa, atra, modica, & farinæ craſſiori ſimilia habens ſedimenta. Hoc malum fit aut (auctore Galeno) propter quandam paſſionem phlegmonoſam calidam in cerebro conſtitutam, aut ubi cerebri ventriculi ex humore frigido & craſſo infarciuntur, obſtruunturque ita, ut ſpiritus introcluſi haud præterfluant per nervos, ad motum, ſenſumque partibus ferendum. Paſſio (ut dictum eſt) ſtricturæ eſt, quæ ſi maxima eſt, ſtatim jugulat homines, reſpirationem ſimul cum motu & ſenſu adimendo. Ubi vero quædam reſpiratio apparet, eaque magna cum violentia, inæqualiter, & inordinate trahitur, apoplexiam fortem notat; quam curari impoſſibile eſſe, Hippocrates affirmavit: ſi autem parva reſpiratio, neque violenta, neque inæqualis ſit, ſpem aliquam ſalutis promittere videtur; atque hanc parvam appellant, quam tolli medicamentis non eſſe facile Hippocrates docuit. Itaque cum maxima, tum fortis apoplexia vocata non cedit medicamentis: quæ vero debilis dicitur ſanabilis eſt. Rariſſimi ſunt, qui apoplexia liberati in alicujus partis corporis paraplegiam ſive paralyſim non incidant, unde apoplexiam in paraplegiam mutari ſanatio eſt; ſi tamen Medici accuratius ejus ſanationi incumbant. Mutatur quinetiam in mentis alienationem, humore protruſo ad cerebri membranas, ſicuti protruſo itidem ad nervos paralyſis fit. Aurelianus vero ait, curationes eſſe fortium hominum etenim debiles oppreſſionibus magis ſuperantur, & ferre majora adjutoria minime poſſunt. At nunc ad curationem accedimus, quæ, cum paſſio ſtricturæ ſit, & magnæ ſane ſtricturæ, qua ſæpe cito homines ſuffocati pereunt, fiet per medicamenta quidem laxantia, & majora ſane, quod magnis morbis magna profecto remedia conveniant. Itaque reponendi ſunt in loco calido & humido; & præmiſſo clyſtere, ni alvus ſponte fluat, ſtatim ad phlebotomiam veniendum eſt: quam omnium Dogmaticorum etiam opinione apoplecticis convenire liquido conſtat, ne dixerim in ea, quam calida phlegmonoſa paſſio in cerebro conſtituta efficit; ſed etiam in ea, quæ à frigido craſſoque humore cerebri ven-

In aph. 42. lib. 2.

ventriculos obstruente fit, etiamsi morbus frigidus dicatur, cum obstructis cerebri ventriculis maxime procurari debeat magna laxatio, apertiove. Quod Hippocrates in lib. 4. de vict. ratione in acutis, hisce verbis visus est maxime collaudasse: Inquit enim: *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones occlusionesque faciunt, si sano absque occasione, vel forti alia causa id contigerit. Venam igitur brachii dextri internam secare oportet, sanguinemque auferre inspecta secundum habitum, ætatemque pluris minorisve ratione.* Verum Aurelianus monet fieri debere phlebotomiam in accessionis declinatione, neque tuto in accessionis augmento, vel statu, eam profecto fieri posse. Unde merito dictum est, phlebotomiam aut ægrotos jugulare, aut senare. Si quis statim incipiente affectu adsistat, poterit audacter secare venam, permittentibus viribus, atque aliis non ipsam evacuationem (quæ tanquam præsidium laxatorium ab morbo adstricto magno indicatur) sed ipsius quidem quantitatem decernentibus. Plærique venam cephalicam secandam duxerunt, quod morbus sit in capite: Hippocrates vero internam dextri brachii, & postea, viribus permittentibus, fortasse cephalicæ sectionem locum habere existimavit. Nonnulli, ut sanguinis secta vena fluat, quando præ frigore gelatus sæpius quidem non commode exeat, fluatque, præmisso clystere, fotu utendum ad omnes partes corporis ex oleo calido, frictionibus, & similibus, censuerunt. Post phlebotomiam usus clysterum acrium, laxatoriorum, maxime accommodatur: cujusmodi sunt, qui parantur ex decocto chamomeli, rutæ, centaurii minoris, althææ, mercurialis, dauci, seseleos, fœniculorum, & similium; ex oleis calidis, cujusmodi erit rutaceum, anethinum, laurinum, amygdalinum, chamomelinum & similia; atque ex pulpa colocynthidis, centaurio minore, aut turbit, aut agarico, aut ex compositis laxatoriis, ut est electuarium de hiera, de baccis lauri, diaphænicon vocatum, & similia. Itaque ex iis prudens Medicus clysterem parabit, addendo salis communis drachmas duas. Aurelianus commendat clysteres simplices laxatorios, quos profecto hactenus sæpius meminimus. Commendant itidem vehementer laxatoria, cujus-

Tex. 23.
Tex. 24.

jusmodi est colocynthidis infusum, vel ex ejus pulpa parati trochisci Arabibus alhandal vocati, aut agaricus, aut turbith, aut veratrum nigrum; imo & album nonnunquam in robustioribus, atque probe paratis corporibus non sine fructu aliquando exhiberi solet. Paulus ex compositis hieram laudavit cum castorei parte una admixta ad tres obolos in principio cum piperis obolo ex melle, & ex aqua calente soluta. Quam postea aucta dosi ad ʒ. ij. & plus etiam interpositis diebus dare consueverat. Nonnulli commendarunt summis laudibus hieram Pachii Antiochi à Scribonio Largo descriptam; atque etiam Logadii, Diacolocynthidosque Galeni. Nostri familiarius catapotiis cochiis vocatis utuntur. Aurelianus contendit, cathartica non convenire, iis profecto argumentis, quibus alias ex Methodicorum placitis cathartica haud frequentius, familiariusque esse in morbis usurpanda, à nobis demonstratum est: de qua re fortasse in sequenti capite denuo quædam considerabimus. Sed ad rem redeo. In primis hominem apoplecticum adstantes concutiunt, ejus corpus perfricant, in pedum plantis pruritum movent, barbam vel pubis pilos vellicant, modicumque aquæ vitæ in nares indunt, ut nimirum à paroxysmo removeatur, atque (ut dictum est) permittentibus viribus, præmissoque clystere, secta vena sanguinem demunt, mox catharticis purgant: per os aliqui sagapenum ad ervi magnitudinem, vel assam fætidam exhibent, aliqui castoreum ad drachmam usque, vel theriacam antiquam illis offerunt: exterius caput capillis derasum oleo calido inungunt, ac fovent, spongiamque ex eodem oleo expressam capiti adhibent. Oleum vero vetus à nonnullis summopere laudatur, in quo scylla ebullierit, si eo caput calido foveatur, oleum non minus laudatur, in quo ebullierint ranunculi radices, aut piper, aut castoreum, aut pyretrum, aut cachry, aut spondilii radix. Cucurbitulæ item cum scarificatione capitis partibus utilissime affiguntur, præsertimque occipitio & spinæ partibus, ut & Aureliano visum est. Sinapismi extremis partibus appositi, & postea etiam capiti, maxime conveniunt. At nunc his de apoplexia præmissis, ad paraplegiam sive paralysim curandam declinemus: cujus quidem curatio fere eadem erit, quæ apoplecticis congruit.

CAPUT. III.

De paralysi curanda.

POst apoplexiam sequitur paralysis, paraplegia, & paraplexia ab Hippocrate vocata affectio, & nostris nervorum resolutio, sideratiove alicujus partis vel partium corporis. Nam quemadmodum in apoplexia omnes partes corporis motu atque sensu destituuntur, ita in paralysi aliquæ partes cum motum tum sensum amittunt, illæsis sensibus interioribus. Differt à stupore, qui fit, ubi in parte servato motu aut leviter læso, sensus amittitur, aut obscurior redditur: at vero à torpore (modo differat à stupore cum plerique utrumque simul confundant, idemque esse velint) quia in hoc partes affectæ, haud plane sensu motuque, ut in paralysi, destituuntur, sed sensum, motumque obtusum, hebetem, atque diminutum habent. Ceterum partes paraplecticæ aut sensum, aut motum amittunt, aut utrumque & hæc est exquisita paralysis, in qua sensus atque motus amittitur. Imperfecta vero, in qua perit motus, illæso sensu: imperfectissimaque, in qua perit sensus, illæso motu. Aurelianus distinxit paralysim in eam, quæ conductione (ut ait) sive retractione fit, & in eam, quæ extentione. Hæc est vera paralysis, de qua hoc loco agimus; illa non vera, cum sæpius ex vulnere, aut ex contusione, partibus retractis, ac veluti convulsis, oriatur. Ceterum quadruplex paralysis observatur: una, in qua partes faciei resolvuntur; altera in qua partes infra cervicem patiuntur; tertia, cum pars dimidia corporis vitiatur; quarta, demum ubi pars quædam tantum læditur. Omnes vero partes, quæ motu voluntario præditæ sunt, quæque proprium nervum habent, huic passioni videntur obnoxiæ. Hinc Aurelianus credidit, interna viscera paralysi affici, præsertimque pulmonem, cor, septum transversum, pleuram membranam, splenem, atque jecur. Omnis vero paralysis in nervorum læsionem refertur: propterea Celsus merito nervorum resolutionem hunc affectum vocavit, & Scribonius Largus syderationem. Læsio autem, quæ nervis accidit, vel

est

eſt eorum incraſſatio, vel obſtructio, vel quælibet compreſſio: à quibus impeditur ſpiritus animalis, ne, tanquam radius, in partes inferiores diffundi queat; unde eædem partes amittunt motum & ſenſum. At nunc ad ſigna deſcendimus, per quæ ſingulæ partes paraplecticæ deprehenduntur. Si faciei partes, vel dimidia pars corporis paralyſi fuerit vitiata, apertiſſime cuique patebit ex amiſſo motu atque ſenſu, illæſis ſenſibus internis; at ſi aliqua pars tantum paraplectica ſit, ipſius vitium deprehendemus ex amiſſo ejus motu, quo movebatur, atque ſenſu. Complures autem ſunt partes, quæ vitiari paralyſi poſſunt, hæque præſertim, ſupercilia, palpebræ, oculi, lingua, labia, odoratus inſtrumentum, quod eſſe cerebri ventriculos anteriores Galenus docuit, muſculus, qui buccas colligit, quem Græci σιαγών appellant, mentum, fauces, guttur, ſtomachus, muſculus laryngis, atque gulæ communis, quem πσινόη vocant, pylorus, ileum inteſtinum, cæcum, colon, rectum, veſica, peritonæum, colis, meatus ſpermatici, crura, brachia, pedes, atque manus: quarum partium paralyſes ſignis propriis comprehenduntur. Etenim ſupercilia paralyſi vitiata, laxiora circa palpebras ſuperiores propendebunt; vel certe ſuſtollentur, ut ipſas palpebras etiam ſuſpendant: idque fit cum alterum ſupercilium, quod ſanum eſt, ægrum ad ſe trahit, nam in paralyſi ſana pars ægram trahit, ut in convulſione ſanam ægra: item palpebræ ſuperiores hac paſſione oppreſſæ laxiores fiunt, & pupillam oculorum contegunt, aut è contrario extenta ſuſtollitur, atque oculorum pupillam nudat: item inferiores palpebræ paraplecticæ nunc interius flectuntur, nunc in ſemetipſas aut exterius refunduntur, & motu carent, oculos non contegunt: ſequitur etiam involuntarius lacrimarum fluor, quod eſt utrique palpebrarum vitio commune: & ſi in riſum venerint ægrotantes contortum, vel conductum ſimulant vultum. Tunicæ vero oculorum, ſive membranæ, hoc vitio affectæ viſum impediunt, pupillis ampliatis: qui affectus mydriaſis dicitur: at ſi conductione fuerit paralyſis facta, ceſſante nutrimento, pupilla fiet anguſtior, qui affectus itidem phthiſis pupillæ appellatur. Lingua vero paralyſi vitiata vocem non articulatam profert, ſed

interius movetur; & nunc nullius ſignificationis vocem reddit, nunc amputatione facta medio tempore oppreſſis conatibus conticeſcit; demonſtrata tamen verbi intelligibili prolatione; nunc imperfecto motu, nunc ex omni parte motu carens; ſed diſcernuntur ab iſta paſſione, qui forte ex alia cauſa vocem amiſerunt, cum neque colorem linguæ ſuperficies mutaverit, neque ſenſu caruerit, neque motu, neque ſchema ſuæ mutaverit poſitionis, quod fieri neceſſe eſt, cum fuerit paralyſi vitiata. Cognoſcitur itidem odoratus inſtrumentum paraplegia tentari, quod nullum odorum accipiat ſenſus; diſcernitur tamen ab iis, qui narium vitio odoris inſtrumentum amiſerunt, quem affectum ozænam appellant, quia neque partium torpor, neque pallor, neque atrophia ſequitur. Labium ſuperius paraplecticum invertitur forinſecus, proditum magis cum riſus advenerit, aut locutio: conducitur enim cum ſano inferiori: item potu ſumpto exterius facit fluere liquorem. Muſculus vero buccas colligens (quem σιαγὼν Græci appellant) paraplecticus conducitur, aut laxatur, vicinuſque denique, oculus non poterit perfectam facere apertionem, conducta retractave palpebra inferiori. Mentum itidem eodem modo vitiatum, emiſſo motu, laxatur, aut vehementer ſuſtollitur. Fauces paraplectæ tranſvorationis difficultatem faciunt. Gutturis vero ſummitas vitiata (quam vel arteriam aſperam vel bronchon Græci vocant) fortem, aut parvam, cum difficultate tranſvorationis, tuſſiculam inducit: ſiquidem operculum ligulæ ſuperperpoſitum ad radicem linguæ jacens, Græcis epiglottis vocatum (quo perfecto, aſſumpta deglutiuntur) haud perfectam eo tempore contractionem facit. Deinde etiam videbitur ejus extantia plurimum relaxata. Stomacho autem eodem malo vexato, fit tranſvorandi difficultas, aut omnino impoſſibilitas, unde etiam præſens vitæ periculum imminet, videbuntur etiam difficilia tranſvorantibus accepta, veluti acriora, aut immaturo tempore collecta: item ſequitur præfocationis ſenſus cum frigore, in quacunque ejus parte fuerit paralyſis: illic namque etiam tranſvorata deglutitave ſiſtuntur. At diſcernuntur ab iis, qui paralyſi ſimilem affectum ex difficultate tranſvorandi patiuntur: ſiquidem etiam decoloratio,

ceſ-

ceſſante nutrimento, ac frigus, & immobilitas faucium neceſſario concurrit. Item ab iis, qui ſupradictis querelis afficiuntur, ſi in ſtomacho humores fuerint, diſcernuntur, quod dolore etiam atque fervore partium vexantur. Si vero muſculus laryngi & gulæ communis (quem Græci Κοινὸν appellant) fuerit paraplecticus, aut ejus ſummitas, locorum gravedinem faciet, atque ſumpti cibi & potus in præcordiorum viis permanebunt, cum ſenſuum torpore, ac manuum tumore, aliquando etiam crurum, atteſtante ſingultu cum inani tumore, ſcilicet qui ſubito eminet & conſidit. Aliqui etiam revomunt aſſumpta nulla corruptione alterata vel mutata. Pyloro vero affecto, cibus nulla digeſtione mutatur, ſed tanquam per infundibulum ad inferiora deſcendit, & circum ventrem laxior locus efficitur inferius, inflatiorque: quæ vero per ventrem egeruntur, aſpera atque plurima erunt, & neque fluida. Ileo atque cæco inteſtino paralyſi vitiatis, quæ per ventrem excluduntur, erunt plurima & minus fluida. Videtur enim ileon cum naturam ſervaverit, & nullo fuerit morbo vexatum, alimenti plurimum accipere, & parum excrementorum facere. Et colo eodem modo vitiato, inordinato motu atque involuntario ſtercora deſcendunt, ſine ulla humectatione, & cum fætore maximo eorum fit egeſtio, abſque ullo dolore. Rectoque cum ſphinctere atque podice paralyſi vitiato, erit involuntaria egeſtio ſtercorum, niſi id ex aliqua circumciſione fiat, ut cum hæmorrhoides, condylomata, thymi, calloſæ fiſſuræ, & id genus morbi, ſcalpro tolluntur. Aliquando etiam præcedit, vel certe dejectionem ſtercorum ſine tumore & ſine aliqua ſimili cauſa fieri permittit. Veſica eadem paſſione vitiata, fit involuntarius urinæ exitus abſque ullo dolore, neque inciſura, neque circumciſione antecedente; aliquando etiam per intervalla prohibitus, vel paulatim retardatus, aut omnino negatus: & ſæpe etiam pubetenus extantia partium fit, extenta veſica. Sed ſi ex tumore, vel ex ſanguinis gelati corpuſculis (quæ Græci thrombos vocant) aut ex lapide, vel ex vulnere difficultas fuerit mictus, aut ex toto ſupprimatur, diſcernitur, quod ſine dolore & partium livore,

& sanguinis mictu, apposita manu compresso pectine, urina in paralysi excludetur. Præterea etiam peritonæo paralysi affecto (ut Erasistratus ait) urina supprimitur, & neque excluditur nisi adhibito cathetere. Non enim vesicæ ambitus naturali consuetudine peritonæo incumbente opprimitur, neque similiter contrahitur ad exprimendam urinam. Colis itidem paraplecticus multo major, aut minor efficitur, & nulla tentigine provocatur. Seminalibus vero viis (quas Græci poros spermaticos vocant) vitiatis, si solutione fuerit paralysis effecta, sine ulla tentigine involuntarius fit seminis lapsus: & dicitur hæc passio gonorrhœa, quam nos seminis fluxum appellamus. At si strictura conclusioneve paralysis fuerit, jugis tentigo ægrotantis sequetur, absque ullo dolore, atque seminis lapsu, fluxuve, vocaturque hæc passio priapismus. Crus quoque paralysi læsum, aut conductione brevius fit, aut extensione longius, ut plerique putent articulorum luxationem hic factam: sed hoc discernitur, siquidem concavitas, atque extantia à loco motos aut ejectos articulos sequitur. Atque hæ sunt partes, quæ paralysi vitiatæ cognosci possunt, quibusque signis deprehendantur, hactenus ex Aureliano, qui fuit in tradendis singulorum affectuum signis, si quis alius, accuratissimus, didicistis. Credidit etiam (ut alias dictum est) interna viscera paraplectica fieri aliquando posse, scilicet, pulmonem, cor, diaphragma, pleuram membranam, splenem, atque jecur. Quorum quidem paralyses nos latent, quia propria signa, quibus deprehendantur, non habent. Herophilus subitaneam mortem ex nulla manifesta causa secutam, cordis paralysi fieri credidit. Erasistratus vero paralyseos genus quoddam paradoxum appellavit, quo ambulantes repente sistuntur, ut ambulare nequeant, & tum rursum ambulare sinuntur: quod accidit flatibus sic musculos distendentibus, ut brevi spacio temporis iis uti non liceat. Sed tempus est, ut de paralysis causis agamus. Itaque si partes in facie positæ resolvantur, causa erit cerebri læsio (auctore Galeno in 3. de loc. affect.) si animantis partes sub cervice positæ, quæ à consilio & voluntatis imperio moveri possunt, nervos habent à spinali medulla procedentes læsos, aut ipsammet

met ſpinalem medullam. Qua tota læſa omnes partes ſub ipſa poſitæ reſolvuntur, quippe ſuſcipiente ſpina à cerebro vim tum ſentiendi tum movendi pro arbitrio. Itaque ſi in ipſa fiat aliqua diſpoſitio, qua impediatur, facultas, quominus permeet inferius, omnia membra inferiora (excepta facie) ſenſu motuque privabuntur. Atque etiam ſi dimidia pars ſpinæ lædatur, dimidiæ quoque, corporis partes è regione poſitæ patiuntur. Demum ſi una ſolummodo pars paralyſim patiatur, læſio erit nervi illius, qui ei inſervit, ſive à cerebro, ſive à dorſali medulla communicetur. Ex quibus vero cauſis nervorum principium, quod eſt cerebrum aut ſpinalis medullæ principium, aut denique nervi particulares hinc deducti paraplecticis partibus inſervientes, vel in exortu ſuo, vel in proceſſu afficiantur, nunc cognoſcere oportet. Alii dicunt, quod ſi paralyſis ſubito fiat, hominemque repente corripiat, ſubſtantiam nervorum per defluxionem imbui humore, qui eos molliores reddit: ipſos enim nervos extendi atque laxari, ſicuti tendones: quo fit (ob plenitudinem, & obſtructionem, ſpiritu non tranſeunte, vel quia leviſſima contractione ſit opus nervo ad movendam partem) ut membrum concidat, & immobile permaneat: hique putarunt aliquando præſentem paſſionem fieri à ſanguine, ſed plerumque ex pituita tenuiori multa à cerebro defluxa, atque in nervorum ſubſtantiam penetrante. Galenus vero paralyſim fieri ſtatuit, ſi nervi à frigore conſtringantur, aut à craſſo lentoque humore obſtruantur, aut ab aliqua externa cauſa comprimantur; & alibi ſcribit: torporem atque paralyſim fieri à nervorum obſtructione, vel humidorum, aut craſſorum, aut glutinoſorum impactu. Itaque paralyſis cauſa erit aut nervorum obſtructio ab humore craſſo aut lento; aut incraſſatio obſcuratioque, qua via ſpiritus impeditur, quo minus inferius permeare queat. Hinc errare eos deprehendimus, qui nervos ab imbibita humiditate laxari, ipſorumque laxationem paralyſis eſſe cauſam dixerunt, cum obſtructio vel compreſſio, vel denſatio, ſeu incraſſatio nervorum, ſit præcipua cauſa, quominus ſpiritus tranſire & permeare inferius valeat. Plerique Methodicorum paralyſin omnem adſtrictam paſſionem fecerunt, ſcilicet ob duritiem partium

In 2. de ſympt. cauſ. cap. 2. In 2. prorrh. 26.

tium vitiatarum, ſiccitatem, gravedinum, atque torporem. At cur omnes etiam Dogmatici idem non fateantur, cum (uti dictum eſt) ex Galeno conſtet, paralyſim fieri vel ubi nervi à frigore adſtringuntur, aut à craſſo lentoque humore obſtruuntur, aut ab externa cauſa, vel interna comprimuntur; unde ex vulnere, aut ex ictu, aut ex caſu nervis compreſſis, partes paraplecticæ evadunt. Unde Eraſiſtratus quondam Medicus graviſſimus Aureliano viſus fuit erraſſe, quod ſtatuerit omnem paralyſim laxatione fieri, atque exinde etiam collegerit, non convenire malagmata & emplaſtra in paralyſcos curatione uſurpari ſolita, quod laxatoriæ eſſent facultatis: membra enim cum extenſione aut laxatione reſoluta, dicebat illorum uſu magis laxari atque extendi; proindeque methodicam curationem damnari. Siquidem, ut Aurelianus docuit, extenſioni membrorum, ſtrictura facta, maxime conducere medicamenta laxantia, diſcutientiaque, obſervatione deprehenſum eſt. Malum eſt graviſſimum, quod ni medicamentis hebeſcat, minatur apoplexiam & mortem. Aurelianus ait: *paralyſis eſt paſſio gravis & difficilis, & curatio longe gravior, ſi partes toto ſenſu atque motu caruerint, maximeque in corporibus debilibus, vel alio morbo vexatis.* Proinde diligenti curatione eſt opus, quæ fiet per medicamenta laxatoria, cum paſſio ſtricturæ ſit. Omnes quidem conveniunt, quod paralytici debeant in loco calido collocari, qui ſit etiam mediocriter humidus; item quod iis parco victu, concoctu facili, optimi ſucci, & qualitate calido atque humido ſit utendum. Verum & à vino abſtineant, aut oligophoro tenui, odoris aromatici, quantitate pauco, itidem utantur. Quod pertinet ad præſidia medica, quæ omnia laxatoria eſſe oportebit, in primis vacuationes, purgationeſque locum habebunt; tandemque localia digerentia. Omnes fere Medici in hac paſſione phlebotomiam commendarunt, omniumque maxime in paralyſi cum plethora, ex contuſione, ictu atque caſu facta. At Aſclepiades in iis, qui etiam ſenſu privati ſunt, abſtinendum à ſanguinis vacuatione cenſuit. Themiſon phlebotomabat ex ea parte, quæ paraplectia eſt, modo ſenſu non caruerit. Aurelianus laudavit & ipſe phlebotomiam ex parte patien-

tienti contraria. Græci modice ſanguinem detrahendum ex cephalica partis ſanæ arbitrati ſunt. Arabes vero liberalius magis in hujuſmodi præſidii genus inclinarunt. Nobis quidem videtur niſi corpus plethoricum ſit, quamlibet modicam ſanguinis evacuationem ſufficere, modo tamen vires eam permittant. Omnes itidem laudarunt laxatoriorum clyſterum, etiam catharticorum uſum frequentem, non minus quam purgantium medicamentorum. Praxargoras ex antequis, ſi Aureliano credendum ſit in paralyticis laudavit vomitum, ventriflua medicamenta, urinalia ſive diuretica, clyſteres aſſiduo acres, ſudoris provocationem, ac etiam ellebori albi uſum ad vomendum. Mirum eſt, Aurelianum in paralyticis tantopere damnaſſe medicamenta cathartica, quod nimirum ea ſint corruptivæ virtutis, & corpus conſumant potius quam laxent; cum tamen poſtea in eodem capite dixerit: præterea, perſeverante paſſione, ad hellebori uſum probemus accedendum, non ſolum ſemel, ſed & cogentibus rebus, ſecundo, vel tertio. Ex purgantibus vero eadem erunt in paralyſi in uſum accipienda, quæ apoplecticis convenire ſuperius meminimus. Purgare caput Errhinis, maſticatoriis, & apophlegmatiſmis, erit utiliſſimum. Conveniunt etiam cucurbitulæ dorſi partibus, præſertim ſpinæ, cum igne adhibitæ, & aliquando etiam cum ſcarificatione, modo partes ſenſu non caruerint. Exhibentur antidota calefacientia digerentiaque, cujuſmodi eſt Theriaca, & Mithridatum, ad drachmam ex vino aromatico. Aliqui utuntur ſudorificis in balneo Laconico, cujus in libro, in quo de podagricis doloribus egimus, meminimus, & modum docuimus, quo ſudorificum admoveri debeat. Suffitus vero quo incaleſiet balneum Laconicum, erit decoctum ſalviæ, ſtæchados, calaminthæ, origani, chamomeli, fœnugræci, & ſimilium: quo lapides igniti conſperguntur. Verumenimvero parum utilia eſſe obſervavimus ſudorifica, ſeu ſudoris provocationes in cruribus paralyticis, potiſſimum, ſi ſimul cum motu ſenſum quoque ex toto amiſerint. Etenim medicamenta efficacius evacuantia, digerentiave plurimum ſpiritus diſſipant, proindeque membra debiliora redduntur, nimirum, quæ parum caloris innati habeant.

beant. Multo minus ſudorifica erunt admittenda in balneo ſicco, nimirum in ſtuphis, ubi ſicco calore ſudor provocabitur; namque humoris obſtruentis nervum craſſities & lentor adaugebitur, ſcilicet humidiori, & tenuiori humoris parte reſoluta, manenteque craſſiori & lenta: unde difficilius nervi ab obſtructione liberabuntur. His peractis ad humoris evacuationem attinentibus, topica medicamenta ad ſpinam & ad partem affectam nervorum adhibenda dicamus: è quibus utile erunt, inunctiones ad cervicem, ad ſpinam ex oleo chamomelino, anethino, amygdalino dulci, de meliloto, de radice cucumeris ſilveſtris, & tandem ex coſtino vel laurino, vel rutaceo, cum euphorbio, aut caſtoreo, aut pipere; convenient etiam medicamenta rubefacientia, ſcilicet dropaces, phænigmata, atque ſinapiſmi. Atque hæc nunc à nobis præſcripta medicamenta cum iis, quæ in cura apoplexiæ meminimus, ſufficient in communi ad paralyſim tollendam: qui vero particularia medicamenta ad ſingulas partes paralyticas ſcire deſiderant, legant Aurelianum, qui ad ſingulas partes vitiatas perſanandas, præcipua medicamenta atque præſidia non omiſit.

CAPUT. IV.

De vertigine ſcotomatica curanda.

VErtigo, Græcis *δῖνος*, eſt turbulenta commotio ſpirituum craſſorum, aut flatuoſorum, aut ſolius ſpiritus cum multo vapore in anterioribus cerebri ventriculis, ex qua caput circumagi videtur; *σκοτοδῖνος* autem, ubi caput circumagitur quidem, at cum tenebroſa oculorum offuſione. Aurelianus ait, ſcotomaticam paſſionem à ſymptomate, ſcilicet, quod repentinas oculis ingerat tenebras, dictam fuiſſe. Quo *σκότωμα* & *σκοτωμία* hæc paſſio à Græcis appellata eſt. Veteres parvam epilepſiam appellarunt. Fit hic affectus ubi repente obtenebrationes hebetudineſque oculis obſervantur, & omnia circumagi & rotari videntur. Hujus paſſionis hæc ſigna eſſe Medici ſtatuunt: ſcilicet primo repentinam viſus tenebrationem,

nem, atque nebulam cum capitis vertigine, ita ut omnia ſecum moveri ſcotodini exiſtiment: ante oculos jactus ſentiunt, marmarygas Græci vocant; aliqui ex Hippocrate ſpectra rubra oculis obverſantia interpretantur; adeſt quinetiam capitis, oculorumque gravatio, & ſedere volentibus timor, aurium tinnitus, ſudor frontis, repentinus caſus cum celerrima ſurrectione. Exaſperatur hæc affectio, ſi ex alto ægroti aſpexerint meatum fluminis, aut rotæ vertiginem, ſive ignis. Paulus addidit, quod levi occaſione protinus etiam concidunt, veluti quando aliqua circumagi extrinſecus aſpexerint, ut rotas, verticeſve, aut quando etiam ipſi circumaguntur. Oboriri autem hunc affectum experimur cum frigidus glutinoſuſque humor cerebrum occupat, interim vero etiam calfacti capite circumaguntur, cum humores in eo contenti vel ſpiritus quoque commoventur: interim excitatur etiam in prioribus cerebri ventriculis, dum calvaria confracta perforatur, preſſis, in quibus etiam vehementes oboriuntur cruciatus. Aliquando hic affectus fit cerebro primario læſo, ſcilicet ubi craſſus lentus humor ipſum occupat, à quo vaporoſus ſpiritus à debili calore reſolutus in cerebri partibus inordinate movetur; in qua paſſione præcedunt, vehemens capitis dolor, veternoſus ſopor, qui κάρος Græcis dicitur, & aurium ſonitus, & quidam olfactu læduntur quidam vero guſtu. Addidit Aurelianus gravitatem capitis præcedere, læſionemque olfactus, aut alterius cujuſque ſenſus. Et aliquando ſcotomia fit per ſympathiam ex ore ventriculi, in qua morſus ſtomachi, quem Græci cardiogmon appellant, obſervatur, & nauſea. Hic affectus, ſcilicet, qui conſenſu oris ventriculi fit, minus gravis eſt, quam qui cerebro per idiopathiam patiente oboritur: hic enim minatur epilepſiam, vel etiam apoplexiam: proculdubio quod hæc ſtricturæ paſſio ſit, proba victus ratio pro inſtituenda curatione, ſcilicet, laxatoria præſcribatur: in qua illud primum obſervabitur, ſcilicet, ut in loco calido vertiginoſi collocentur: qui caveant ab aſpectu fluminum, atque aquæ celeriter fluentis, nec non rotarum, atque ignis: caveant itidem à diuturno ſomno, atque à meridiano præſertim. Cibi pauci ſint & optimi, ſcilicet, ova ſor-

bilia, panis in jure pulli coctus, & carnes avium montanarum, aut gallinaceorum pullorum, aut hædi, aut vituli: à vino abstineant generoso; & in accessione dum caput hoc affectu vexatur, nunquam vino utendum erit, sed ejus loco, aqua cum cinnamomo decocta: sed in tempore, quo abest affectio, utantur vino tenui odorato, paucifero. Caveant ab animi passionibus: exercitationes non intermittant, procurent alvi quotidianam exonerationem. Præscripta ratione vivendi, quamprimum præmisso clystere, sanguis erit vacuandus secta vena cephalica, modo vires permittant. Veteres summa cum utilitate secabant arterias post aures positas. Ægyptii etiam illas, quæ in temporibus sunt, secant, & tuto quidem, ut nos in libris de Medicina Ægyptiorum probe docuimus. Paulus laudat clysteres acres ex decocto præsertim centaurii minoris, atque pulpæ colocynthidis paratos: commendatur quoque purgatio ex hiera diacolocynthidos, vel simili alio cathartico. Postea probantur apophlegmatismi, qui per os pituitam purgant, atque per nares itidem purgantia, scilicet, errhina, atque ptarmica, id est, sternutatoria, quorum sæpe superius meminimus. Quibus præmissis, deraso capiti cucurbitulæ ad occipitium cum scarificatione; vel etiam, statim facta phlebotomia, altera die adhiberi poterunt. Caput irrigare oportet oleis calidis digerentibus, maximeque chamomelino, anethino, amygdalino dulci, aut tandem eo in quo semina fœniculorum fuerint decocta, aut peucedani, aut spondilii radix. Eodem modo & fomenta ex decocto chamomeli, meliloti, althææ, fœnugræci, & similium, & aut spongia aut vesica suscepto capiti adhibenda erunt; non minus quoque utilia erunt stillicidia aquæ dulcis calidæ, atque sponte nascentium sulphurearum, atque bituminosarum.

CAPUT V.

De caro,

CAros paſſio eſt, in qua homines ſomni profunditate occupantur cum ſenſuum, univerſarumque motionum privatione, ſpirandi facultate illæſa. Solet hic affectus febribus accidere plerumque in acceſſionibus ſemitertianarum, ac aliarum febrium ſuperveniens. Præcedit quidem febris, & in ejus acceſſione fere ſenſu atque motu, ægroti privantur, ſomnoque profundo ita occupantur, ut inclamati & ſtimulati, tametſi ſentiant, nihil tamen reſpondeant, & vix quidem ſtimulati aliquid dicant, neque oculos aperiant (oculis ſcilicet perpetuo conniventibus) illæſa tamen reſpiratione. Fit etiam hic affectus (ut Paulus eſt auctor) in cerebri compreſſionibus, potiſſimumque calvaria coarctata, aut membrana anteriorem cerebri ventriculum cuſtodiente itidem compreſſa. Quæ vero non fit ex cerebri compreſſionibus, pro cauſa habet humorem frigidum, craſſum, omnino viſcidum, cerebrum occupantem. Qui affectus differt à comate, quia comatoſi neque ſenſu, neque motu privantur, ut in caro: & à lethargo, quoniam lethargum febris ſubſequitur, & carum antecedit: & lethargici ſtimulati aliquid loquuntur, neque omnino muti permanent; in caro vero nihil etiam ſtimulati dicunt. Malum eſt grave, & in febribus ſemitertianis longe gravius, ac periculoſius, præſertimque in ſenili ætate, in qua majori ex parte exitiale eſt. Hoc quidem morbo affectuve interiit Marcus Antonius Guadagninus Baſſanenſis Guadagninæ olim uxoris meæ dilectiſſimæ frater. Paſſionem vero eſſe ſtricturæ, nemo contradicet, proindeque laxatoria etiam ad inſtituendam curationem indicare præſidia, eademque profecto, quæ de lethargi, atque ſoporis comatiſve curatione ſuperius meminimus: de quibus (ne eadem cum faſtidio iterum repetantur) nihil aliud in præſentia dicemus.

Caput. VI.

De catoche & catalepsi.

Confuse satis cum veteres Medici, tum juniores de catoche & catalepsi egisse visi sunt; nonnulli distinguere videntur, catochen à catalepsi: (Cap. 4.) Galenus in 3. de locis affectis visus est affirmasse catochen esse coma vigil, & catalepsim occupationem: plerique recentiorum pro uno eodemque affectu cum catochen tum catalepsim accipiunt. Unde etiam mirum non est, hunc affectum à multis variis nominibus fuisse vocatum. (In 4. de caus. puls. cap. 16.) Veteres (auctore Galeno) κατόχους & κατεχομένους appellabant; juniores ipsum affectum κατοχὴν & κατάληψιν. Unde nostri occupationem, detentionem, & deprehensionem dixerunt; & recentiores congelationem; Diocles aphoniam; Hippocrates catochen; Praxagoras comatoden; Asclepiades catalypsum; Philippus catochum; atque Aurelianus ex Methodicis apprehensionem, atque oppressionem itidem nominavit. Auctor finitionum medicinalium ait, catochum esse, cum sensu privatur anima, corpusque omne veluti gelu obrigescit. Triaque genera constituit, unum somniculosum, lethargo proximum; alterum vigilans, cui affinis tetanus est; atque tertium phreniticum non inerudite appellatum, quod fiat ex mixtis inter se morbis, catocho & phrenitide. (In 3. epidem. 2. com. 8.) Verum Galenus ex Archigene & Philippo profundum coma, aliquod habere cum catocho consortium, statuit; non vigilans. (In lib. 3. cap. 10.) Paulus vero catochen pro comate vigili accepit: postea vero catochon ex aliorum etiam opinione à comate vigili distinxit. Quod fieri statuit non ex composita causa, ut vigil coma, scilicet ex permixtione bilis & pituitæ, sed ex simplici humore frigido & sicco posteriorem cerebri ventriculum obstruente: quo si æger corripiatur subito, in illa permanet figura, qua erat, dum corriperetur, stans scilicet, vel sedens, clausis oculis, aut apertis. Ob quam causam antiquiores Græci hoc pressos morbo, (In 3. epidem. 2. com. 8.) catochous, vel catochomenous, quasi dicas occupatos, detentosque nominaverunt. Hunc affectum (ut nuper etiam dictum est)

est) Galenus distinxit à comate vigili, covenire autem cum profundo comate, cum Archigene statuit. Unde cum errore Paulus caput de catocho (De catocho, aut comate vigili) inscripsisse, visus est, cum vel etiam ipsemet postea distinxerit coma vigil ab ipso catocho, aliumque à comate vigili morbum per catochum descripserit. Aurelianus vero (qui & ipse itidem una cum Paulo catochum & coma confudisse videtur, quod nimirum, signa catochi ab ipso proposita, cum signis comatis vigilis à Paulo propositis maxime convenire videantur) haud ita debuit gloriari, quod hunc affectum soli Methodici probe cognoverint. Nam falso sibi persuasit ne quidem Hippocratem (quem nihil in medicina latuisse, auderem affirmare) hunc affectum probe perspectum habuisse, quia aliquando ipse catalepsim, aphoniam, dixisse visus est. Aurelianus autem deceptus est, quia non omnes libros Hippocratis fortasse legit, in quibus catochen ab aphonia distinctam expressit: etenim in multis locis de catochis egit: in prorrheticis ait: *capite dolentes cum catoche delirantes, & cetera*; & postea: *catoche cum exolutione perniciosa.* Complura loca alia in ipsius libris reperiuntur, in quibus veræ catoches meminit. Paulus de proprie catochis vocatis inquit, eos, qui eo morbo corripiuntur subito, in illa permanere figura qua correpti sunt, stantes scilicet, vel sedentes, clausis oculis, aut apertis. Addit Galenus in medicis definitionibus, corpus omne veluti obrigescere, animamque sensu privari; & alibi hoc singulare, quod proprie vocati catochici oculos habent tensos atque apertos, non ut comatosi, & cataphorici clausos. Ait Galenus de quodam presso aut catocho detento: *Jacebat enim veluti lignum prorsus inflexus, rigidusque atque extensus, videbaturque oculis apertis nos ita intueri, ut ne conniveret quidem, nihil tamen loquebatur; is quoque tempore eodem, quæ loqueremur audire se dixit, quanquam non evidenter clareque: nonnulla item & memoria tenens ferebat, præsentesque omnes sese conspicere dixit, ita, ut quorundam actiones recordatus exponeret: sed neque loqui posse, neque posse ullum membrum movere.* At Paulus signa omnia catochi prosecutus ita inquit: *Detinetur æger supinus extensusque, interim facies subtumescit, & modice lethar-*

[Margin notes: In 2. acut. c. 10. | In 2. chron. c. 5. | In 2. prorrh. tex. 56. | In 3. prorr. tex. 4. | In 1. prorrh. 3. | In lib. 3. c. 10.]

thargicorum modo livet; interim rubore tincta est; & superior gena sursum convelli videtur, ac excedere, ut ne connivere quidem æger queat: respiratio nulla apparet, sed quasi emortuus decumbit: pulsus est exiguus, languidus, & creberrimus: urina & alvus cohibetur, aut certe modice redditur: at qui sanè mediocriter habent liquorem aliquem infusum deglutiunt, qui vero malo victi sunt, ad nares regurgitant. Aurelianus vero ait, febriculam adesse, vocis amputationem, oculos patentes, atque palpebras itidem immobiles, in passionis præsertim statu, quando in declinatione aliquid moveantur; ait itidem, inclamatos oculos intendere, lacrimantes absque ulla responsione; respirationem esse frequentem; eosdemque lacessitos collugere, ingemere, cum vultus rubore, cum pulsu magno ex vehementibus & fortioribus saltibus confecto; ipsosque fœtida naribus oblata fugere, sentireque dulcia atque amara labiis admota: sudorem item multum & ferventem sæpe in declinatione apparere: pejorante vero passione in accessione accedit plurimus fervor cutis, & respiratio est celerrima, quam Græci Tachypnæam appellant; fit itidem oculorum conversio, manuum contractio, igneique sudoris defluxus, maculis emergentibus in vultum; & thoracem, primo rotundis, ulcerum similitudine. Hæc sunt signa catalepticorum ex Aureliano ex lib. 2. chronicor. Quædam alia in libro 2. acut. addidit, quo in loco omnia quidem signa tum quæ passionem antecedunt, tum quæ in constituto affectu observantur, tum illa, quæ in statu, & in declinatione apparent, atque etiam pejorante passione, omnia diligenter prosecutus est. Ex quibus catalepsis propriam esse febrem acutam statuit, aphoniam, sensuum hebetudinem, pulsum magnum vehementem, & plenum, & humectum, atque obtutum oculorum fixum. De febre non videtur sibi constare, atque in aliis quoque: cum alias dixerit febrem esse acutam, alias febriculam: item de pulsu; sed quia meum non est institutum, omnia quæcumque de hac passione scripsit, prosequi, sed solummodo ad essentiam affectus necessaria; ideo unum tantum diligentius considerabo, scilicet de febre, quæ in hoc affectu excitatur: an febris simul fiat cum catocho, vel in febrium accessionibus accidat? porro

Ga-

Galenus de catocho locutus quicquam de febre non meminit. Paulus (quod dixerit signa catochi esse communia phrenitidis & lethargi) videtur voluisse catochos simul febre assidua, sed parva, laborare. Qua de causa fortasse recte Aurelianus de catocho seu catalepsi, tanquam de chronico morbo agens dixit, adesse febriculam, id est, parvam febrem: ubi vero de eodem, tanquam de morbo acuto egit, dixit itidem febrem esse acutam. Nos dicimus quandoque hunc morbum esse per se, & idcirco habere simul febrem similem lethargicorum febri: sæpissime vero consequi febres continuas, aut intermittentes acutas, atque chronicas, in tempore accessionis. Verum tametsi (ut Diocles & Archigenes docuerit) febres intermittentes tutæ atque innoxiæ sint frequentius, quam continuæ; nihilominus homines etiam periclitantur, si in accessionibus catocho seu catalepsi apprehendantur vehementi. Ait enim Archigenes, perniciosos esse typos periodicos, quibus accessionis tempore pressuræ vehementes adveniunt, & quodam somno corpus demergitur: quem affectum righon vocavit. Quem etiam aliquando quotidianis contingere scripsit, at magis tertianis. De quo affectu Asclepiades (auctore Aureliano) ita habet: *Apud Romam vero frequentare advertimus hasce febres cum corporis, atque mentis oppressione in similitudine lethargiæ, quæ secundo vel tertio in statu accessionis constitutæ statim recalefacto corpore, vel cessante vehementia, in resumptionem, atque resurrectionem mediocrem revocant ægrotantes; at si non re vera cessaverint semel appræhenso ægro, nullam resurrectionem dabunt, sed in sudores & respirationem celerem, in pulsum febricitantem desinunt, ac occidunt.* Hæc Asclepiades. Itaque hisce signis nobis innotescent cataleptici, catochi, pressive. Qui affectus distinguetur à compluribus aliis & similibus propriis quibusdam signis. Et primum à lethargia quia in lethargia pulsus est major; sed tardus & vacuus, & palbebræ clauduntur; cum catochi apertis oculis palpebrisque jaceant, atque pulsum habeant plenum, celerem, & vehementem. Ab apoplexia, quia apoplecticis pulsus est parvus, celerrimus, durus, & febre carent; neque etiam corpus apoplecticorum rigidum est. Similis affectus oritur vitio

ſtomachi, in quo affectu pulſus parvus, debilis eſt, cum ſtomachi exolutione, & aphonia, cum frigido torpore poſt oppreſſionem: atque hæc paſſio febri non ſupervenit. In ſyncope ſtomachica ex jejunio immodico, homines demerſi videntur, oculos habent diſtentos cum dentium clauſione, pulſu parvo, prælanguido, frigido torpore, atque hæc cito finiuntur; quæ ſi perſeveraverint, catalepſin prænunciant. Ab uteri præfocatione in mulieribus, catalepſis diſcernitur, quoniam in mulieribus, uterus ſuſtollitur, & ſupra umbilicum, vel ventrem, aparens extantia cernitur; & etiam ex eo, quod fuerint aſſuetæ pati hanc paſſionem: in ipſis collum latius fit, cum palpebrarum clauſione, & frigido torpore. Paulus ait: *At ſi mulier hoc laborare vitio ceperit, hac nota diſcernes, quod naturaliter jacere videatur, & inclamantes percipiat, excitetur, & rurſus ſomno gravi ſopiatur.* A vermibus non raro pueri hoc vitio laborant, ſed in ipſis oculis conniventes ſunt, dentium ſtridores, motus convulſivi apparent, cibumque ſtomacho continere nequeunt.

In 2. aphoriſ. com. 3. De cauſis Galenus ſentit, fieri catochos refrigerato cerebro: *quæ refrigeratio* (ait) *ſi fortis fuerit, mixta quidem humiditate facit lethargum, cum ſiccitate catalepſin.* Paulus rectius à frigido ſiccoque humore poſteriorem cerebri ventriculum obſtruente. Aëtius aliquando ex ſanguine in caput irruente ſe vidiſſe ſcribit in adoleſcente ſanguineo, qui cum dies tres exegerat, neque connivens, neque ad objecta quidem oculis nutans, neque reſpondens, tandem quarta die copioſa hæmorrhagia protinus convaluit. In hoc affectu corpus totum ſtrictura laborare deprehenditur, quare morbus adſtrictus cum ſit, eget laxatoriis. Eſt tamen graviſſimus, qui cito interimit; dicebat Hippocrates catochum cum exolutione perniciofum: & in epidemiis, cum

In 1. prorrh. 3. oculorum diſtorſione eſſe peſſimum. Quare ſtatim, cum ſit magna ſtrictura, & acutus affectus, opus erit phlebotomia, ſi vires permiſerint: hocque faciendum, poſteaquam acceſſio declinaverit, ex vena aut interna, ſi fuerit plenitudo ſanguinis, aut ex cephalica, idque præmiſſo clyſtere communi. Qua præmiſſa ſanguinis vacuatione, etiam uſum habebunt cathartica, atque acres clyſteres & purgatorii ex decocto centaurii mino-

noris, & pulpæ colocyntidis, parati. Chrysippus dabat diagridium cum castoreo; & Themison ante accessionem per quatuor horas dabat diagridii obolum, cum tribus obolis castorei ex aqua. Post hæc fomenta capiti capillis deraso adhibenda erunt ex decocto althææ, chamomeli, serpilli, fœnugræci, & similium; aut ex oleo dulci calido concinnata: accommodatissimum erit amygdalinum dulce, chamomelinum, irinum, anethinum, & similia. Ultissimum erit capitis occipitio adhibere cucurbitulam cum flamma, & aliquando etiam cum scarificatione. Themison occipitium & tempora illinebat ex thapsia aqua trita. Principio conveniunt, frictiones extremorum, ligaturæ, & omnia, quæ & evellere humorem ex capite possunt, & corpus incalefacere. Chrysippus utebatur sinapismo ad articulos. His conveniens vivendi ratio adjungenda erit, ut in loco calido mediocriterque humido æger maneat, parco cibo utatur, qui facilis sit coctionis, & boni succi. Qua ratione ovum sorbile cum pane in jure pulli aquoso decocto sat erit pro prandio; atque in cœna aqua vini loco dabitur cum cinnamomi modico decocta; & hæc de catocho & catalepsi dicta sufficiant.

CAPUT VII.

De epilepsia, seu morbo comitiali.

EPilepsia Græcis dicta est, quod hæc passio sensum pariter atque mentem apprehendat. Nonnulli morbum comitialem, à Romanorum comitiis dixerunt. Alii sacrum morbum, scilicet quod sacram animam contaminet, vel quia in capite fit, quod plurimorum philosophorum opiniones sacrum templum dicitur partis animæ in corpore dominantis. Alii affectum puerilem vocant, quoniam pueri eo vexantur frequentius atque familiarius. Hippocrates heracliam, ab Hercule, qui (auctore Aristotele) fuit epilepticus, appellasse visus est. Demum aliqui lunaticum dixerunt, quod Lunæ motu hæc passio moveatur, vel natos interlunii tempore corripiat. Apud omnes con-

ſtat eſſe convulſionem totius corporis cum principis animæ functionum noxa, partim ſane (ut Paulus habet) in ipſo cerebro, partim in univerſis ejus ventriculis cauſam habentem, modo ex pituitoſo, modo ex melancholico humore obſtruente eoſdem ventriculos, aut ex vapore frigido (ut ait Galenus) in cerebrum ex partibus infernis delato, nempe, aut ſtomachi, vel uteri conſortio. Itaque una ſpecies eſt, quæ fit cerebro primario affectu læſo, atque altera partium aliarum conſortio, ſcilicet aut ex ſtomacho, aut ex utero læſo, aut ab externis etiam partibus, alias à crure, alias à manus digitis, alias à coxendice, maligno vapore ad cerebrum ſublato. Ubi vero jam paſſio inſtiterit, ægri derepente concidunt, convelluntur, interdum exclamant voce nihil ſignificante: peculiaris eximiaque illorum nota eſt ſpuma circa os, nonnunquam urina, & ſtercus, aliquibus etiam genitura præter voluntatem excernitur. De his perbelle Aretæus ita habet: *At in ipſo morbi inſultu ſenſibus captus homo jacet: manus ipſi nervorum diſtentione convelluntur:* (In 1. lib. c. 5.) *crura vero non ſolum diſtracta ſunt, ſed etiam huc atque illuc à tendonibus projiciuntur: id genus calamitatis jugulatis tauris haud abſimile eſt: cervix incurvatur, caput varie diſtorquetur: ſiquidem nonnunquam pronum, ceu arcus inflectitur, quandoque pectori maxilla adhæreſcit; nonnunquam vero in ſcapulas refringitur: veluti iis, qui per vim crinibus trahuntur, uſu venit, quando modo in hanc, modo in illam partem ad humeros admovetur: ſic laborantes magno hiatu os aperiunt: id ſiccum habent, linguam prælongam, ut periculum ſit, ne magno vulnere ſaucietur, aut penitus abſcindatur. Interdum convulſione dentes inter ſe colliduntur: oculi inverſi ſunt: palpebræ cum palpitatione frequenter dehiſcunt: quod ſi quando connivere velint, palpebræ non committuntur, ſed alba oculorum cernuntur, ac ſubapparent: ſupercilia nonnunquam, ut his, qui ad iram concitantur, in globellam attrahuntur, nonnunquam ad tempora vehementer admodum revelluntur, ut cutis circa frontem valde prætenſa ſit, atque in ſuperciliorum medio rugæ evanuerint: malæ ruentes palpitant: labia interdum quidem in acutum clauduntur, interdum vero ad obliqua dilatantur; quando in ridentis ſpeciem dentibus circumtenduntur: malæ*

læ rubent quidem; ſed cum morbus increvit, & faciei livor accedit: cervicis vaſa diſtenduntur: vox, ut in ſtrangulatu, auſertur: etiamſi vehementer inclames, non ſentiunt: eorum vox nihil niſi gemitus, & ſuſpirium eſt; reſpiratio vero ſuffocatio quædam eſt, veluti in his, qui laqueo ſtrangulantur: inter initia arteriarum motus vehementes ſunt, & celeres & parvi: in fine vero, magni, tardi & languentes, in univerſum autem ordine carentes; penis quoque erectio ſequitur. De epilepſia vero, quæ fit ex aura frigida, vel halitu maligno ab infernis partibus in cerebrum ſublato, idem ita habet: *Quibus vero familiare malum, & conſuetum eſt, ſimul atque morbus in digitum impetum dedit, aut aliunde exortus eſt, uſitatos, qui adſunt, adjutores inclamant futuram ab experimento calamitatem proſpicientes: obſecrant quoque, ut membra unde oritur, conſtringant, reflectant, dirigant. Quin etiam ipſimet ſibi ipſis affecta membra, tanquam inde morbum eximentes, trahunt, velluntque; atque ita ſibimet auxiliantes, nonnunquam eo die acceſſionem repulerunt.* Quandoque (uti dictum eſt) vitio ſtomachi, & quandoque vitio uteri hoc malum fit; ſi ex utero fiat, apparent ante ſigna læſi uteri, & ſentiunt mulieres hujuſmodi ſymptoma in utero incipere, & continuo ad caput ferri: quædam experiuntur calidas quidem evaporationes ex utero ad caput. Ubi vero ex ſtomacho læſo fit, præcedet etiam palpitatio, turbatio, eroſio, & privatim inedia itidem præcedere ſolet. Dicta ſunt ſigna, quibus affectio præſens nobis innoteſcet; ſed præſtabit illa quoque animadvertiſſe, quæ futuram prænunciant acceſſionem. Paulus ait, *præcedere invitum corporis, animique ſtatum, triſtitiam, oblivionem, ſomnos perturbatos, capitis dolorem, ejuſque continuam repletionem.* Aurelianus hoc malum duplicis differentiæ eſſe ſcriptum reliquit, alterum ſcilicet, quod cum raptu ſeu convulſione partium fit, atque alterum, quod videtur ſimile ſomno altiſſimo. Quæ paſſio longe eſt gravior, ſimiliſque apoplexiæ. Sed jam cauſas dicamus, à quibus oritur. Dictum eſt, fieri læſo cerebro aut primario affecto, aut per conſenſum vel ex ſtomacho, vel ex utero, vel ex aliis externis partibus, inferniſque, cujuſmodi ſunt pedes, crura, coxendices, brachia, digiti, & ſimiles

aliæ partes; læditur vero cerebrum per idiopathiam ab humore frigido crasso, & viscido ventriculos ipsius obstruente, cujus præsentia seu molestia cerebrum in seipsum contrahitur, nititurque humorem, quo læditur, expellere. Nam quod subito obstruat, & subito solvatur obstructio, humorem crassum viscidumque ventriculos replere colligitur. Præter obstructionem autem ventriculorum, simul à cerebri contractione fieri quoque adstrictionem, alii voluerunt. Sunt quidem alii ex recentioribus, qui voluerunt, in qualibet epilepsia cerebrum lædi à prava quapiam vel humoris qualitate violenter cerebri expultricem commovente, quo in seipsum contrahatur, ut noxium expellat. Læditur vero ab ore ventriculi, aut utero vehementer læso, per consensum, scilicet, nervorum principio itidem eodem modo læso, contractoque in seipsum. Itaque cum ab hisce causis hoc malum oriatur, merito dixit Galenus apoplexiæ esse simile, idcirco maxime timendum; in pueris vero minus. Ita Hippocrates inquit, epilepsiam ante pubertatem recipere amotionem; & quæ post annum vigesimum quintum fit, ad mortem majori ex parte comitari: ante pubertatem vero pueros laborantes cum loci, victusque, tum maxime ætatis mutatione, liberari. Quod tamen caute est intelligendum, cum sæpe & puerorum aliqui ex morbo intereant, & post annum XXV. etiam aliqui fuerint ab illo liberati. Paulus inquit: ni in pubertate hic morbus solvatur, aut in menstruis purgationibus, vel per conceptum, sæpe usque ad mortem comitatur. Ubi initio paroxysmi ægri multum agitentur, & cito cessaverit ea agitatio, si æger minime relevetur, at illi stertor eveniat, ex signisque ad apoplexiam, quam ad epilepsiam, plus accedere videatur, timendum erit periculum etiam in accessione illa: si vero post agitationem relevetur, ac probe restituatur, etsi de accessione haud erit dubitandum, tamen in diuturni morbi suspicionem incidimus. Hic vero morbus cum passio stricturæ & quidem magnæ stricturæ sit, idcirco opus erit pro curatione præsidiis laxatoriis, & magnis quidem laxatoriis. Curatio duplex erit, & quæ in accessione fit, ut scilicet homines ab accessione liberentur, & ab hoc malo præcaveantur, at-

Libro 3. de loc. affect.

In 2. aphor. com. 45.

In 5. aphor. 7.

atque liberentur. In acceſſione partes convulſas ait Paulus oleorum aſpergine eſſe fovendas. Aurelianus adſtantes debere ſeu miniſtros manibus calidis nunc caput & frontem cum blanda fricatione, nunc collum; atque gutturis partes fovere; ſed conſultius hæc facienda, præmiſſis frictionibus, & ligaturis ad crura, & ad brachia, erunt: omneſque partes refrigeſcentes calidis vel pannis vel fomentis erunt recalfaciendæ, præſertimque etiam thorax, & pars inter ſcapulas, metaphrenon Græcis dictum: ſed aſſiduc caput fovendum. At Aurelianus omnes partes capitis mollioribus lanis dulci oleo calido infuſis eſſe contegendas, maximeque occipitium, ſtatuit. Atque etiam pubetenus & veſicæ partibus veſicam ſemiplenam oleo calido adhibendam, ut ipſa quoque laxatæ & mitigatæ conquieſcant. In nares quoque, perſeverante acceſſione, peucedanum, aut aſſa fætida, aut bitumen imponendum; & in ore caſtoreum, aut aſſam fætidam, cum melle ex aceto. Quibus ni releventur epileptici, cucurbitulæ ſicyæ Græcis dictæ, id eſt, leves cum flamma erunt apponendæ ſtomacho, thoraci, & inter ſcapulas partibus atque præcordiis. Alii oleo dulci calido, præmiſſis levibus perfrictionibus totum corpus inungunt, atque fovent; hæcque pauca ſat erunt, pro acceſſionis curatione. Altera vero curatio, ut ex toto homines hoc malo liberentur, longe majoribus auxiliis opus habet. Paulus in infantibus nihil faciendum putavit, quia mutatione ætatis ad ſiccum ſponte ſanentur. Verumtamen, ſi affectus magnus ſit, non erunt abſque remediis infantes relinquendi; ſæpe enim hoc malo quamplures ex infantibus moriuntur. Ideo cum ipſi haud omnibus medicamentis ſint apti, hæc poterunt admoveri. In primis utilis erit radix pæoniæ collo ſuſpenſa. Galenus enim ſcribit, puerum quendam epilepticum, quoad pæoniæ radicem collo geſtabat, nunquam in eptilepticam acceſſionem incidiſſe: at illa ſublata, ſubito invaſiſſe illum epilepſiam. Clyſteres utiliſſime imponuntur cum decocto centaurii minoris, & oleo calido. At omnium utiliſſimi ſunt, qui ex calido lacte cum ſaccharo aut melle injiciuntur, quod plerumque à vermibus hoc malum excitetur, os ventriculi lædentibus. Oxymellis modicum

cum in os ponere juvat, quod craſſum humorem incidat atque extenuet. Caput fricare ſolent leniter quidem, aut calefactis manibus, vel linteis itidem calidis: & inungere calido oleo amygdalino dulci: quandoque fricant ipſum ex pipere trito, aut ex nitro, aut euphorbio, quoad rubeat: nonnunquam adhibent veſicantia capiti, ſed partibus primum extremis ſcilicet, cruribus, brachiiſque, & tandem capiti, cui utiliſſime quoque affiguntur cucurbitulæ, & una præſertim ad occipitium, cum flamma. At urgente occaſione, nullis juvantibus, occipitium Medici inurunt, aut auro candente, aut argento, aut denique ferro itidem ignito, ulcuſque diu ſervant apertum, ut per ipſum caput commode expurgari queat. Marcellus Virgilius in capite de fimo, meminit uſtiones, quæ in Italia circa XL. diem à partu infantium occipitio, aut interſcapulio inferri ſolent candente ferramento. Cura etiam præcipue habenda erit nutricis, ut victu in primis utatur facultatis incidentis, attenuantiſque: abſtineat à vino, & à rebus flatuoſis, caput replentibus; nihil eſt magis noxium, quam nutrices uti in cibo ſelino, cæpis, porris, & ſimilibus. Haud erit inutile, ſi ea quoque aut agarico, aut turpeto, aut hiera purgabitur. At jam ad adultos homines, qui hoc malo tenentur, curandos accedimus; quorum curatio conſiſtere viſa eſt in ſanguinis vacuatione, purgatione, medicamentis alterantibus, cum interius tum exterius adhibitis. Quod pertinet ad phlebotomiam omnes quidem veteres atque recentiores Medici eam eſſe in hoc malo moliendam, ſecta vena in cubito cephalica, voluerunt. Aretæus primum in cubito, mox in fronte, venam ſecandam meminit: & mox ſecandas arterias ante & poſt aures. Ægyptii ſecant arteriam frontis. Aurelianus & poſt primam ſtatim acceſſionem, & compluribus prægreſſis, mittendum ſanguinem cenſuit. Themiſon quoque ex Methodicis nedum phlebotomandos epilepticos cenſuit, ſed hoc auxilium pluries reiterandum eſſe quoque credidit. Neque dubitandum eſt, phlebotomiam, modo vires patiantur, utilem eſſe omnibus epilepticis: quæ, ut alias meminimus, longe utilior erit exiſtimanda, ſi nihil eam impedierit, atque clyſter laxatorius fuerit præmiſſus; ip-

[Margin: Aretæus in 1. curat. chronicarum. cap. 4.]

[Margin: In lib. 1. de curat. acut. c. 4.]

ipsaque alvus commode fuerit laxata. Celsus scribit, quod ad Medicum pertinet, ultimum est, juxta talum ex utroque crure paulum sanguinis mittere, occipitium incidere, & cucurbitulas admovere; post sanguinis evacuationem, videtur reliquum curationis in corporis purgatione catharticis molienda consistere. Unde clysteres acres ex decocto centaurii minoris, atque colocyntidis pulpæ paratos convenire omnes fere voluerunt. Aretæus insignes moliendas purgationes aut ex hiera, aut ex scammonio, aut ex coccognidio, aut ex similibus catharticis statuit. Paulus esse reiterendas, refectis prius corporibus, quantitatem semper augendo, statuit. Aurelianus, etsi cathartica fere semper damnavit, atque etiam in hoc capite, contra Dogmaticos; tamen postea ita scripsit: *At si non sufficiens fuerit ellebori agitatio, quam Græci sparognon vocant, & parum eventus successerit, perseverante passione, erit etiam secundo, vel tertio ellebori usus adhibendus.* Lib. 1. tard. c. 4. Quem usum paulo ante laudavit, licet postea suo more cathartica omnia damnaverit. An non ellebori albi (nam hujusce meminit) propinatio est purgatio insignis, ad quam tamen urgente occasione Aurelianus inclinavit? Praxagoras & alii vomitum jejuno stomacho etiam laudarunt. Complures quoque diuretica, id est, per urinam purgantia, cujusmodi sunt semina apii, petroselini, fœniculi, irionis, & radix eryngii, cyperi, mei, & similium, laudarunt. Post hæc commendant ex internis scyllam, helenii radicem, pæoniæ itidem radicem, & semen, luna decrescente collectum, lapidem pulli hirundinis. Dioscorides complura ad epilepsiam meminit; inter quæ commendavit mustelam coctam, abiecto capite & pedibus, in cibis sumptam: ejusdem quoque jecur ex aqua potum; & asininum assatum in cibo sumptum; agaricum ad obolos tres ex oxymellite per aliquot dies voratum: rutam item sylvestrem: de cujus quidem usu & Aëtius, & Alexander Trallianus mira scripserunt. Galenus leporis coagulum ervi magnitudine jejuno stomacho sumendum affirmavit. Experientia quoque cognitum est, oxymel scylliticum quotidie potum plurimum epilepticos juvare: item mel in quo scylla liquefacta sit. Ex compositis vero laudatur ab Aretæo Mithridatium, Theriaca, anti-

In 1. eupor. c. 16.

In x. simplicium.

tidotus Byſtini; ſed jam ad præſidia externa deſcendimus, quæ ſunt plura, ſcilicet, inunctiones, fotus, frictiones, ſinapiſmi, ſtillicidia aquarum calidarum, ſcarificationes, cucurbitulæ, hirundines, atque terebrationes. Aurelianus laudavit inunctionem totius corporis ex oleo calido dulci, fotuumque loco, lanis mollioribus dulci oleo calido infuſis, omnes capitis partes contegendas voluit, præſertimque occipitium: capitique raſo frictiones adhibendas ex nitro, ex euphorbio, atque ex pipere rubefacientes. Aretæus vero ad ruborem uſque fricandum caput ex cantharidibus ſtatuit; ſed triduo antea lac eſſe bibendum, ne vis cantharidum veſicam lædat. Hinc noſtri Medici intelligant, haud tutum eſſe veſicantia ex cantharidibus externis partibus corporis adhibere, quod facultas illarum exitialis ad veſicam feratur, eamque maxime aliquando lædat. Quo haud mirum eſt, quoſdam maligna febre vexatos, adhibitis veſicantibus ex cantharidibus, veneno ipſarum læſa veſica, interiiſſe. Sinapiſmum non pauci adhibere ſolent, primum ad manus & pedes, & poſtea capiti: ſinuntque adhærere nedum quo ad capitis partes rubefiant, ſed quoad etiam ulcerentur; ſervantque ulcera diu aperta. Aquarum ſponte calidarum (cujuſmodi ſunt ſulphureæ, bituminoſæ) ſtillicidia per aliquot dies etiam eſſe molienda, Aurelianus meminit; cucurbitulæ quoque ſicyæ vocatæ cum flamma appoſitæ capitis occipitio juvant: cum ſcarificatione etiam nedum capitis tantum, ſed compluribus aliis corporibus partibus eſſe admovendas ab omnibus Medicis receptum eſt. Paulus primo voluit affigendas, cute, ſcalpello inciſa, præcordiis, atque dorſo; poſtea, purgato corpore, occipitio. Aurelianus vero occipitio, collo, vertici, & temporibus. Celſus ait: occipitium incidere atque cucurbitulam admovere, in hujus affectus curatione, ultimum eſſe. Inuſtionem quoque eſſe ex maximis præſidiis conſtat, quæ in occipitio fit; de hac Celſus: Ferro candente in occipitio quoque & infra, qua ſumma vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut per ea pernicioſus humor evadat; quibus ſi finitum malum non fuerit, prope eſt, ut perpetuum ſit. Hanc ex veteribus Aretæus, Themiſon, atque fere omnes alii plurimum

Paulus l. 3. cap. 13.

mum

mum commendarunt. Non paucis quoque visum est, utile illis fore os capitis perforare usque ad secundam laminam, atque terebra nuda ossa circumcidere. Adduntur corporis exercitationes, quæ ambulatione fiunt, atque gestatione; in epilepsia vero per consensum à partibus infernis vel sint brachia, vel crura, vel pedes, vel manus, vel hypochondria post accessionem (antequam enim accessio fiat, ligare supra partem quam arctissime convenit) hæc præsidia admoveri oportebit: primum vero mittere sanguinem, dissectis venis, aut cute scarificata. Utile quoque erit affigere cucurbitulas sicyas cum flamma, atque etiam cum scarificatione. In iisdem partibus affectis cauterium infligere, aut sinapismum, aut vesicans medicamentum, ut ulcus fiat, diuque servetur apertum, præstabit. Quod aut ex lepidio, aut ex flammula jovis, aut ex radicibus ranunculi, vel ex similibus commode fieri poterit, & hæc sint de curatione istius affectus; in qua utantur ægroti ea victus ratione, quam ad vertiginem sanandam congruam esse scripsimus.

CAPUT VIII.

De convulsione.

CONvulsionem totius corporis, quæ læso cerebro fit; epilepsiam dici, superiori capite dictum est, atque quomodo sanari debeat, demonstratum: Nunc vero de ea, quæ nervis musculisque contractis fit, agendum est. Passio hæc nervorum præcipue videtur, ex qua contorquentur musculi simul cum nervis, & tendonibus, contrahunturque præter voluntatem ad suum principium, atque sanam partem secum trahunt. Quo differt à paralysi, quoniam in hac passione nervi resolvuntur, & humore flaccescunt, ita, ut concidant in partem sanam, quæ partem resolutam laxam, mollem, flaccidamque trahit. Itaque couvulsio est contractio musculorum vel plurium, vel alicujus; qui ad sua ipsorum principia contracti, partem simul, cui inseruntur, adducunt, immobilemque deinceps reddunt, ita ut vel recta, vel inflexa, vel denique contorta videatur. Si caput antrorsum curvatur, &

mentum annectitur pectori, duo, musculi anteriores, caput flectentes, laborant: atque hæc convulsio emprosthotonos Græcis appellata est. Si in dorsum & scapulas caput intorqueatur, ex duodecim musculis caput extendentibus in posteriore parte colli, vel aliqui vel omnes convelluntur: hæcque itidem convulsio Græcis dicta est opisthotonos. Tetanos autem, quando cervix recta & immobilis manet, in neutram partem curvata: & tunc utrique musculi, & anteriores & posteriores, affecti sunt. Si oculus contorqueatur, Græcis strabismos dicitur; fitque musculis, qui illum movent, contractis. Si mandibula itidem contrahatur, affectus fit trismos dictus, scilicet musculis temporalibus, vel nervis è secunda, & tertia conjugatione affectis. Labris vero naribusque contractis, & parte contracta sanam adducente, latus musculus, ex quo musculi narium, superciliorum, & labiorum fiunt, affectus in causa est, vel nervi affecti sunt, qui proveniunt à primis vertebris, & ramis tertiæ conjugationis: atque hic spasmus cynicus appellatur. Si utraque pars vultus, dextra scilicet, & sinistra, lædatur, musculi utrimque contracti, maxillares nimirum, in latera os labraque deducentes, ita, ut ægri perpetuo ridere videantur, spasmum (quem risum Sardonium vocant) faciunt. Hos affectus hæc signa concomitantur, auctore Aretæo, scilicet, dolores omnium atroces, vox omnium flebilis; suspirant autem mussantes profundius; labor, & intentio tendonum adest, & dorsi, & musculorum, qui in maxillis, & pectore sunt: inferiorem enim maxillam superiori adeo annectunt, ut neque vectibus, aut cuneis diduci possint. Facies rubida, variegata, oculi ferme rigentes, qui circumvolvuntur; strangulatio vehemens, spiratio vitiosa, manuum crurumque distentio, musculi palpitantes, facies variis modis distorta, buccæ & labia tremunt, maxillæ quatiuntur, dentes strident, & quandoque aures moventur, lotium aut supprimitur, aut sponte effunditur, cum vesica premitur; hæc in omnibus rigentibus convulsisve observantur. Sed in tetano privatim, totius in rectum distentio apparet, nullam prorsus in partem detorta, neque declinans: recta quoque sunt crura

&

& manus. Opisthotonus vero retrorsum incurvat hominem, ut reflexum caput inter scapulas locetur, guttur extat, maxilla inferior plærumque dehiscit, & raro cum superiore cõmittitur, in respirando stertunt, venter & pectus prominent, lotium his minus contineri potest, abdomen intentum est, & si percutias resonans, manus retrorsum extensione detorquentur, crura inflectuntur: è contrario poplites vitiose curvantur. Emprosthotonus autem è contrario fit: homines enim in priorem partem contrahuntur, & convexa quidem his terga sunt æqualiter cum parte pectoris opposita, quam metaphrenon Græci appellant: coxendicibus extra pulsis, dorsum totum rectum est: vertex, caputque in pectus vergunt: mentum ossibus pectoris annectitur: manus consertæ sunt, & cohærentes, crura extenta Hisce signis hic affectus, privatimque & singulæ species nobis innotescent. Solet hoc malum (auctore Hippocrate) fieri, nervis musculisque vel repletis, vel siccatis inanitisque. Recentiores addunt tertiam causam, quam vocant materiam non proportionatam, quæ noxia qualitate cerebrum movet in sese ut expellat, quod noxium sentit, ut dolente nervo ob puncturam, aut ob morsum venenosum. Quo pacto ex vulnere partium nervosarum homines convelluntur, maximeque membranis, aut tendonibus, aut nervis, punctis, ab ictu vehementi cervicis, ex abortu, ex ore ventriculi læso ab æruginoso biliosoque humore, à morsibus feræ venenatæ, à vermibus, fungis, & similibus. Nervi musculique replentur, aut spiritu aëreque crasso & frigido, aut à frigido humore, aut etiam à sanguine: unde qui crapulis, ebrietatibusque incumbunt, huic malo sunt obnoxii. Siccantur itidem nervi musculique aut ex vulnere, aut ex phlegmone membranarum ac nervorum, ex febre ardenti, atque ex immoderatis evacuationibus vel sanguinis, vel excrementorum. Passio stricturæ, ex quavis causa oboriatur, existit, & quidem magnæ stricturæ, quæ celerrime aut necat, aut non facilis sanatu est. Quæ ex vulneribus, ex abortu in mulieribus, ex febribus ardentibus, aut ex inflammationibus, nervosis partibus vehementer siccatis, fiunt, prorsus insanabiles existunt; & si quampiam sanationem ægroti spera-

rare poterunt ex laxatoriis extrinſecus admotis medicamentis illud aſſequentur. Febris, ſi ſuperveniat ſpaſmo à repletis, vel congelatis, refrigeratiſve nervis oborto, utilis erit, quod calfaciendo ſiccet. Unde Hippocrates ait: Melius eſſe ſi ſpaſmo ſuperveniat febris, quam eam ſubſequatur. Ceterum, ut ad particularia deſcendamus, in omni rigoris ſpecie ſive tetanus, ſive emproſthotonus, ſive opiſthotonus ſit, ſtatim, præmiſſo clyſtere molli, phlebotomia eſſe facienda, ſi vires eam patiantur; hoc genus præſidii omnes laudarunt, Pauluſque, & alii veteres Medici, ne dum per venam ſectam; ſed etiam adhibitis cum ſcarificatione cucurbitulis ſanguinis largam evacuationem, modo vires permittant, eſſe faciendam voluerunt; non tamen confertim totam ſanguinis eductionem, ne vires collabantur, ſed per vices eſſe moliendam. Cucurbitulas vero cervici, ſpinæ, pectori, ubi pectus eſt muſculoſius, præcordiis, & aliquando renum, & veſicæ regioni adhibendæ erunt. Utiliſſimi ſunt clyſteres & molles, & purgatorii laxantes, ſi ſaltem alternis diebus exhibeantur. Poſthæc partes convulſæ lanis mollibus ex oleo calido, caſtoreoque imbutis contegantur; muſculorumque tendonibus veſica oleo calido dulci ſemiplena pro calido fotu erit adhibenda: aut fotus ex chamomeli, rutæ, althææ, fœnugræci, caſtorei decocto paratus iiſdem partibus erit adhibendus. Ratio vero fovendi hujuſmodi erit: tendonibus, reſupinato ægro, fomenta uſque ad verticem ſubjicienda ſunt: ulterius vero ad ſyncipu non procedito. Inunctiones quoque ex calido oleo dulci, aut hydrelæo, aut ex oleo, in quo caſtoreum, vel euphorbium, vel nitrum, vel denique pyretrum fuerit diſſolutum. Cataplaſmata itidem ex radice althææ, ruta, manna thuris, polii coma, reſina pini, & terebinthina, cum oleis prædictis; & ex althææ radice in mulſa decocta parantur. Quid ſi modicum caſtorei permixtum ſit, adhuc magis ipſorum uſus proderit. Tandem complura ſunt, quæ per os (modo fieri commode queat) utiliſſime exhiberi ſolent. Dioſcorides memorat pulegium cum ſale & melicrato: Iridis radicem ad ʒ. ij. ex aceto epotam: myrrham fabæ magnitudine; laſer ervi itidem magnitudine aut cum biſcocto melle illitum,

tum, aut ceræ involutum voratum conferre: ammoniacum itidem erui magnitudine; inter omnia vero castoreum expeditissimum est, si ejus duo vel tria cochlearia (ut inquit Paulus) partita ipsius quantitate & per vices exhibeantur. Dioscorides vero scribit, castoreum omnium maxime efficax esse, si tritum cochlearis mensura exhibeatur. At hæc sufficiant de medicamentis ad convulsionem. Quibus hæc adhibentur ex laxatoriis, ad convulsas partes siccatis nervis partibusque nervosis, scilicet, exterius inunctiones & insessiones in oleo dulci calido: fomenta, ex decocto malvarum, althææ, fœnugræci, lini, seminum cytoniorum, & similium; balneum itidem ex aqua dulci calida atque lavacrum: emplastra etiam hujusce generis: Interius vero cum cibus liquidus, calidus, & humidus; tum decocta ex supradictis herbis, & seminibus parata; tum oleum dulce, tum hydrelæum calidum; tum clysteres omnes molles, laxatoriive.

CAPUT IX.

De tremore.

Convulsioni similis affectio est, quam tremorem appellant, atque ab iisdem fere causis oritur, idemque fere judicium, atque curationem habet. Passioque structuræ existit, quæ & ipsa laxatoriis medicamentis tollitur (si initio recte tractetur à Medico) curationique cedit, quæ vero aliquandiu neglecta, & parvi fuerit æstimata, potissimumque in senibus, minime sanatur. Oritur enim à nervorum imbecillitate quocumque modo facta, scilicet, cum facultas movens per ipsos quidem nervos aut frigiditate densatos, aut ab humore obstructos, libere minime transit, verum multo paucior, quam par sit ad recte movendas partes; aut cum sufficienter non defluit ex cerebro, quoniam hoc admodum refrigerato, in solita copia minime suppeditari potest: unde, quæ per nervos delabitur, exigua est, & debilior, quam ad movendum esse debeat. Quæ possunt huic affectui favere sunt ea quidem omnia, quæ possunt cerebrum refrigerare, atque labefactare, cujusmodi est aëris summa frigiditas,

tas, vel potio frigida, aut vinum ex gelu vel ex nive immoderatius refrigeratum, & ipſum quoque generoſum liberalibus, immoderatiuſque epotum, immodica venus, crapulá, otium, & ſimilia. Ceterum in hunc affectum incidunt homines non raro vel ab ardentibus febribus, vel à phlegmonis membranarum cerebri admodum exſiccati. Qua de cauſa iiſdem præſidiis trementes curandi, quibus & convulſi, hoc excepto, quod in tremore non ſemper ſanguis ſit mittendus: præſtabunt purgationes aut ex agrico, aut ex colocynthidis pulpa, aut ex turpeto, aut ex iiſdem medicamentis catharticis paratæ, ut ex aliis etiam ſimplicibus compoſitæ, cujuſmodi eſt hiera diacolocynthidos, pilulæ cochiæ vocatæ, fætidæ, & his ſimilia medicamenta cathartica. Exterius inunctiones ex oleis calidis, emplaſtra, cucurbitulæ cum flamma à priori vertebra ſpinæ ad lumbos uſque, quæ & capiti erunt adhibenda, occipitioque præſertim. Ad affectum hunc etiam inunctiones laudantur. Sed qui hoc vitio vexatur, optima victus ratione uti debet: & inter cetera parce vivat, caveatque à pravis cibis, ut ſunt legumina, piſces, caro porcina, ovina, bovina: Lacticinia omnia fugienda, atque omnium maxime à vinis generoſis abſtineat, vinoque paucifero ſobrie utatur. Venus denique eſt cavenda.

CAPUT. X.

De mania, ſeu furore ſanando.

MAniam Græce dictam Latini inſaniam, amentiam, deſipientiamve cum furore appellarunt: quod nimirum hoc malo detenti, ferarum inſtar, effrenes reddantur, atque furiant. Diſtinguuntur tamen à phreniticis febre, quæ aſſidue phreneticos tenet: maniaci autem non febriunt. Hi vero amentium, deſipientium, vel delirantium genere comprehenduntur, ſed tamen ab his maniaci differunt, quia præterquam quod delirant, etiam, inſtar ferarum, furiunt, atque effrenes redduntur. Primum deſipere ſeu delirare deprehenduntur, quoniam (ut Galenus docuit) loquuntur aguntque nihil rationi conſentaneum, aut multa præter conſuetudinem, etſi in quibuſdam ſa-

ſapientes videantur. Præterea homines amentes dicuntur, qui ſolitis ſenſibus abſque cauſa defecerunt, vel iis præter conſuetudinem utuntur, aut demum, qui aliqua ex voluntariis actionibus carent, vel abutuntur. Quare merito auctor Coacorum præſagiorum inquit: *Facere quid præter conſuetudinem, veluti inſtituere, velleque ea, quæ prius non conſueveras, aut contrarium iis, quæ fuerint conſueta, malum, & proximum dementiæ.* Qui itaque amentiam patiuntur, ſeu deſipiunt, delirantve cum animi motu, vel furore, maniaci, inſani atque furentes merito dicuntur. Nonnullis vero differentiis hi invicem diſtingui ſolent: ſiquidem alii cum riſu delirant, utpote qui ex ſanguine hoc malum habuerunt; alii cum rixa, & iracundia, qui ex bile flava inciderunt in hanc paſſionem, alii cum furore & ferocitate, cum hoc malum fit ex flava bile exuſta caloris incendio, atque ad atram accedente, hancque amentiam manioden & tyrioden Græci, noſtri autem ferocem, furioſam, ac ferinam, dixerunt. Demum alii cum timore & triſtitia deſipiunt, ſcilicet ex melancholico humore in hunc affectum provecti. Quæ melancholica amentia duplex obſervatur: una enim, quæ ab humore melancholico nondum putri reddito, orta eſt, abſque tumultu fit; altera vero cum tumultu agitationeque & ferocitate obſervatur, quippe quæ aut à melancholia putrefacta, aut à bile flava exuſta, in atramque mutata, excitatur. Hinc nonnulli ex antiquis, qui de hoc affectu ſcripſerunt, melancholicam inſaniam, ſub capite de mania, ſeu de furore, merito comprehendiſſe viſi ſunt: cujuſmodi fuerunt Aurelianus, Aretæus, Paulus, atque alii, qui vel ſub melancholia furorem, vel ſub furore melancholiam comprehenderunt. At maniam præcedere ſolent capitis debilitas, tinnitus aurium, ſplendoreſque oculis obverſantur, curæque ſibi invicem ſuccedentes, eos turbant, gravedo capitis, ſomni turbati, atque pauci, aut aſſiduæ vigilæ, animi anxietas, jactatio, oculorum frequens palpebratio, cordis ſaltus, tremor, & ſimilia, cum paraphreneſi, aut levi deſipientia. In hac vero paſſione perfecta, abſolutave ſigna apparent amentiæ, cum motu, & agitatione vehementi. Ubi vero ſanguinis haud corrupti copia cerebrum

Hhhh ob-

obsidens maniam facit, hæc similis est ei, quæ in ebriis observatur, homines enim cum risu (ut expressit Hippocrates) insaniunt, canentes, aut loquentes, exclamant, atque exiliunt, ridiculis quibusdam ante oculos obversantibus. Si vero bilis flava, vel sanguini mixta, cerebrum ejusque membranas stimulat, divexatque; insani ad iram atque ad excandescentiam proni redduntur, quo iracundi ac feroces evadunt. Quod si eadem bilis incendio caloris exusta, retorridave, in atram mutata, cerebrum ejusque membranas invadat, aut ejusdem vapores inflamment, mordicent, divellantque easdem membranas cerebri, ferinum delirium oboritur: ex quo homines exclamant, exiliunt, calcitrant, pedibus manibusque feriunt, morsibus impetunt, maximeque excandescunt, omnes quibus occurrunt tanquam hostes habentes, atque ubi insania vehementer aucta sit, hanc Græci tyrioden appellarunt: in hac ingentia quævis mala maniaci perpetrant. Eadem symptomata apparent etiam ex humore melancholico vehementer putrefacto, sed cum iis adest quoque timor cum mæstitia: unde isti melancholici furentes præ timore plerumque se ex præaltis locis præcipitant, atque ita moriuntur. Qua morte Franciscus à Ponte olim pictor excellentissimus, atque Delphinus à Como, ambo Bassanenses præteritis annis interierunt. Qui vero ex melancholico humore haud putrefacto insaniunt, aut ex vapore aliquo tetro ex hypochondriis in cerebrum sublato, timore ac mæstitia absque causa assidue divexantur. Unde recte inquit Hippocrates: si timor & mæstitia diu absque causa perseveraverint, melancholicum symptoma est. Aurelianus ait hæc signa melancholicos concomitari, scilicet animi anxietatem, cum mæstitudine, silentio, atque odio conviventium: sequitur etiam nunc vivendi, & nunc moriendi cupido, cum suspicionibus veluti insidiarum sibi ipsis paratarum: inanes fletus fiunt; murmura vacua sentiunt; hilaritas magis post cibum: hypochondriorum inflatio cum frigore articulorum, & levi sudore, stomachique vel oris ventris morsu usque ad interscapulas. Atque hisce signis nobis omnes maniæ differentiæ probe innotescent. In hac possione aut primario affectu, aut per con-

In 6. aphor. 53.

consensum ex infernis partibus cerebrum cum membranis ipsius læditur, aut à sanguine non putri, aut putri mixto cum bile flava, aut ex eadem bile non putrida, vel putrida, atque exusta, tum etiam ab humore melancholico putri reddito. Accedit etiam eandem passionem quandoque fieri à vaporibus calidis, mordacibusque ex infernis partibus ad caput subvectis, cerebrum atque ejus membranas calfacientibus, mordentibusque. Ex Methodicis antiquis Mnaseus, & qui ipsum insectati fuerunt, putarunt furorem seu maniam esse morbum laxum, quod & animi passio videatur, atque hujusmodi passionem Græci diachisin appellarint, scilicet animi laxationem, seu diffusionem. Quam opinionem docte sane reprehendit Aurelianus, meritoque statuit esse stricturæ, passionemque furentem strictura affici, præsertimque in ipso capite. Quod malum, ni subito probis medicaminibus tollatur, habituatur, atque insanabile redditur. Itaque laxatoriis præsidiis ad ipsius curationem erit opus: & majoribus quoque, cum morbus astrictus sit & magnus. Itaque conveniet primum sanguinis vacuatio tum per venam sectam cubiti dextri internam, tum per cephalicam, tum etiam ex venis frontis sectis molienda est. Complures sunt, qui sola sanguinis vacuatione per venam sectam ab insania evaserunt: magnum enim in his morbis præsidium laxatorium est sanguinis evacuatio, tum per venam sectam, tum cruribus antiquorum modo scarificatis, tum sanguisugis primum hæmorrhoidibus adhibitis, præsertimque si à suppressis hæmorrhoidibus hæc passio eos invaserit, atque postea capitis partibus, potissimumque venis retro aures positis; sæpe enim repetitam hujusmodi vacuationem plurimum prodesse longa experientia deprehensum est. Aurelianus ait: cucurbitulas cum scarificatione primo esse adhibendas præcordiis, & interscapulis (quas Græci metaphrenon vocant) deinde occipitio, vertici, atque temporibus capitis. Præstabit tamen, antequam sanguinis perficiatur eductio, clysterem mollem laxatorium, ad alvum prælaxandam, præmitti, vel medicamentum ex leniter laxatoriis, cujusmodi (exempli gratia) erit, si exhibebitur cassia cathartica, ad unciam & semis: vel manna Calabra ad uncias tres, vel syrupus

rosaceus laxativus ad uncias quatuor, cum seri lactis caprilli probe clarefacti libris quatuor. At corpore prius medicamentis vulgo præparantibus dictis fluido facto, juxta Hippocratis præceptum, usum habebunt ventriflua eductoria, cæliotica Græcis dicta, utpote quæ ex elleboro nigro, Melampodio olim (quod Melampodius pastor eo precudes furentes, ut Plinius est auctor, sanaverit) nuncupato, aut ex scammonio, aut ex colocynthide, aut coccognidio, aut denique etiam ex veratro albo ad purgandum per vomitum; à quo quidem catharticorum omnium maximo haud abhorruit etiam Aurelianus inter Methodicos, qui non semel, si sit opus, sed sæpius per intervalla temporum esse exhibendum statuit. Quibus magnis laxatoriis præmissis, atque, ut opus est, reiteratis, convenient capiti raso epithemata ex aquis frigidis actu tamen calidis adhibitis: lotiones item ex dulci aqua, in qua malva, althæa, hordeum, atque chamomelum ebullierint, convenient, scilicet capitis, manuum, atque pedum. Nihil vero utilius ad eos sanandos erit, quam si per plures dies maniaci stillicidio aquæ dulcis fluvialis tepidæ ad capitis suturam coronalem utentur; simulque etiam eodem tempore in aquam eandem tepidam toto corpore, capite excepto, immersi per horam manserint. Hoc stillicidium, inquam, atque balneum bis in die, ante cibum, per horam integram & plus erit continuandum. Eo namque solo præsidio complures insanos atque melancholicos brevi tempore sanavimus; atque hoc est ex utilissimis laxatoriis præsidiis ad hujus mali curationem facientibus. Themison itidem & alii maxime lavacrum laudarunt. Aurelianus denique embasim ex oleo dulci cum althææ decocto factam commendavit. Veteres Medici etiam diuretica, quæ per urinam vacuando laxant, proposuerunt: cujusmodi erit lac quod ex seminibus melonis, cucumeris, althææ, malvæ, portulacæ, petroselini, erisymi, atque apii, cum aqua hordeacea contritis exprimitur; datur ad semilibram hoc diureticum mane per quatuor horas ante prandium: etenim medicamenta illa, è quibus paratur, evacuant humorem biliosum per urinam. Aurelianus itidem leni cum frictione totum corpus perungendum voluit: & cataplasma-

mata ex laxatoriis medicamentis, præcordiis calida adhibenda. Addidit, motum esse utilem, qui fit maniacis gestatis in gestatoria sella, aut in vehiculo, & postea, fortificato corpore, cogendos in deambulationem, vocisque exercitium, quod Græci anaphonesim appellant, descendere. Congruunt quoque colloquia amicorum, discursus, lectiones, disputationes, & similia, de quibus Aurelianus accuratissime scripsit. Asclepiades cantilenas laudavit; insanos vero flagellandos & vinculis coercendos esse summa prudentia existimavit. Alii esse vino inebriandos; alique in amorem seu in venerem persuadendos. Demum affectu perseverante ad cauterium occipitio, & sincipiti, infligendum, atque ad trepanum usque confugerunt.

CAPUT. XI.

De Melancholia.

Melancholia ab humore melancholico, vel, ut plerisque visum est, quod ab eo humore melancholica insania fiat, aut, ut Aureliano placuit, quia in hoc affectu sæpe nigra bilis per vomitum excernitur. Est enim melancholia, ut Paulus scribit, quædam mentis alienatio sine febre, ex melancholico In lib. 3. cap. 5.
maxime humore nascens, qui mentem occupaverit. Aretæus inquit, melancholiam esse animi angorem in una cogitatione defixum atque inhærentem absque febre. Hippocrates addidit, cum timore & mæstitia absque causa. Id proprii habent melancholici, quod omnibus imaginatio ab humore, vel à vapore melancholico vitietur, lædaturque. Etenim hi plerumque falsis imaginationibus, tum timore atque mæstitia, defixi divexantur. Varii vero corruptæ imaginationis modi, innumerique propemodum existunt: etenim plerumque fit, ut circa illud objectum quod (quo tempore imaginatrix facultas à morbo incipit vitiari) in ipsa residet, & cum ipsa familiarius & frequentius versatur, fit melancholicorum angor, timorque, & mæstitia, qua vitiata cogitatione defixi atque decepti mente aberrant. Nonnulli fuerunt, qui cum aquam bibissent, atque in ea forte serpentem vidissent, statim vitiata imaginatione pu-

putarunt, se serpentem bibisse: alii (quos nos sanavimus) eodem modo ranas se bibisse, easque in stomacho auctas alias peperisse, ab ipsisque & præsertim ipsarum vocibus, plurimum molestieæ accipere mordicus affirmabant: Alii cum forte (quo tempore melancholiæ morbus incipiebat) vel cadaver absque capite, vel ligneam aut marmoream statuam inspexissent, inde se & ipsos quoque capite destitutos existimarunt. Ceterum innumeræ ferme, ut diximus, in melancholicis corruptæ imaginationes, innumerique imaginandi modi observantur: quorum sane singulorum si rationem habere vellemus, nihil aliud profecto esset, quam velle cum ipsis una insanire, siquidem monstruosa quamplura sint, quæ cogitant, & imaginantur. Quarum profecto vitiatarum imaginationum exactam rationem haberi posse, haud est possibile. Signa vero, quibus melancholici deprehenduntur, complura existunt; propria tamen, patognomonica Græcis vocata, sunt, ut timeant, atque mæstitia absque causa afficiantur, causaque ipsorum & mæstitiæ & timoris est defixa cogitatio, seu imaginatio vitiata: inania enim & falsa timent, atque ab iis mærore afficiuntur; unde perpetuo angorem in animo tenent defixum, ut Aretæus recte expressit, atque inhærentem vitiatæ cogitationi: id vero absque febre patiuntur. Pars affecta in melancholia, ut recentiores cognoverunt, est cerebrum, quod mens in eo residens turbetur. Hoc vero aut per se patitur, scilicet morbo in capite existente, ex atra bile in eodem capite genita; aut per consensum, ex universo corpore, aut ex præcordiis capiti humoribus vel vaporibus atris subministratis, in ipsumque subvectis. Ex hypochondriis melancholiæ signa sunt, quia præterquam quod melancholicum animi angorem patiuntur, timentque & formidant etiam, quæ non sunt timenda, & citra occasionem mæstitia quoque anguntur, de stomacho conqueruntur, cruditates, acidosque ructus patiuntur, aliquando ardor sive æstuatio hypochondriorum adest, præcordia sursum convelluntur, interim phlogosi quadam divexantur, unde nonnunquam leviter sudant, & aliquantulum refrigescunt. A quibus quidem symptomatibus concoctione levantur, aut alvi excretione, vel multis flatibus

ex-

excretis, vel vomitu, vel denique ructibus editis. Nonnulli veterum, ut Diocles, in quendam pylori affectum inflammationi persimilem hanc passionem retulerunt, quo venæ calidiores redditæ humore crudo à stomacho intempestive attracto obstruantur; qua obstructione, calore transpirari, humoreque moveri, ventilarive nequeuntibus, fit quædam in iis venis alteratio, agitatioque ac veluti etiam exinde à calore fere igneo semiputrefactio, ex qua vapores excitantur calidi, acres, adusti; ex quibus juxta varias corporis partes, in quas ab hypochondriis attolluntur, variæ passiones oriuntur: si ad caput ferantur, mentem turbant, melancholiamque homini inducunt: si ventriculos cerebri impetant, epilepsiam; si principium nervorum, spasmum itidem, vel tremorem faciunt: si regionem cordis invadant, palpitationem, & tremorem ejusdem visceris; si stomachum seu os ventriculi, cardiogmon, id est, cordis morsum, fastidium, & non raro syncopen creant. Atque hæc melancholiæ ab hypochondriis generatæ erit ratio: quibusque signis etiam innotescat, nuperrime dictum est. Eadem passio aliquando fit, cum bilis à solis calore aut ab assiduis vigiliis, curis, studio, & similibus causis in capite uritur, atque in nigram mutatur: qua cerebro læso, melancholia itidem excitatur, in qua pauca vel nulla ex iis signis, quæ flatuosam, seu hypochondriacam melancholiam concomitantur, apparent; sed prægressæ dicuntur causæ antecedentes, à quibus sanguis atque bilis flava ustione caloris in nigram mutari potuit. Demum aliquando humor melancholicus, nigrave bilis in toto corpore abundans scilicet, in hepate ob caloris incendium usto sanguine genita, in caput subvehitur, insaniamque melancholicam inducit: hocque facile deprehendetur, præsertim ex caussis antecedentibus, urendi sanguinem facultate præditis, ut æstivus calor, cura, tristitia & similia. Accedit etiam totius corporis temperamentum calidum, siccum, habitus gracilis, & squalidus cum colore obscurescente. Hæc passio itidem stricturæ & magnæ etiam stricturæ est: quare Melancholici magno cum animi tum maxime corporis laxamento opus habent; eademque fere ex laxatoriis præsidiis ad curationem usui venient,

quæ

quæ insanis, furentibusque conducere diximus. Nos, melancholicos omnes, qui nobis in principio curandi occurrerunt, probe & brevi etiam sanavimus: primo in victu ptisanam hordeaceam toto illo tempore instituimus, ova gallinarum sorbilia, carnem pullorum gallinaceorum, vel vitulinam, aut hædinam, elixam, non assam, parce tamen exhibentes. Vini loco aquam hordeaceam tepidam cum syrupo boraginato, aut violato, aut similibus conservis saccharo conditis, pro potu dedimus. Pro medicamentis primum medicamentum laxatorium exhibuimus, cujusmodi est, quod ex syrupo rosaceo laxativo ad uncias quatuor atque ex seri lactis caprilli libris tribus, vel quatuor, paratur: aut quod (exempli gratia) accipit syrupi de polypodio compositi uncias quatuor, & addita decoctione florum & fructuum cordialium cum modico senæ, atque epithymi fit potio; aut quod recipit electuarii lenitivi unciam & semis, confectionis hamech. ℥. ij. quæ miscentur, ut fiant boli: aut clysterem laxatorium atque mollem injici curavimus. Altera die, modo vires ferant, primum ex secta vena jecoraria dextri cubiti (nisi in regione lienis sit vel dolor, vel tumor) sanguinis eductionem instituere; deinde è cephalica, tertio ex incisa vena frontis eandem repetere: demum ut hæmorrhoides, si fuerint suppressæ, sanguisugis iterum aperiantur, ac restituantur consulere solemus. Quantitas sanguinis detrahi censuevit per vices modica. Aliquando etiam, secta interna quoque sinistri cubiti, eductionem sanguinis repetivimus, potissimum, ut etiam dictum est, ubi lien istius affectus causam habuerit. Complures veterum Medicorum consueverunt tandem sanguinem mittere cucurbitulis cum scarificatione affixis primo jecori, ventriculo aut ejus ori, atque inter scapulas. At in molienda hac sanguinis evacuatione, vires quantum ferant, semper accurate considerandum erit. In juvenibus, virisque robustis toties sanguinis eductionem repetivimus: mox, corpore tum cibis, tum quiete octo aut plurium dierum recreato, atque interim humoribus decocto quodam singulo mane propinato ad uncias quatuor, cum syrupi violati; aut borraginati, aut de soncho ad sesqui unciam paratis, ad electivum laxatorium progressi sumus. De-

co-

coctum vero præparans paratur in jure pulli gallinacei juvenis ſine ſale, in quo ebullierunt, flores boraginis, bugloſſi, fumiterræ, violarum, & folia boraginis, ſonchi, lupulorum, endiviæ, meliſſæ, epithymi. Quo toties, ut diximus, ebibito, dedimus aut confectionis Hamech ſemunciam, cum ſyrupi roſati laxativi unc. iiij. & cum decoctione ſupra dicta; quamvis loco ſyrupi laxativi uncia diacatholiconis, aut electuarii lenitivi dari poſſit. Quo medicamento corpore laxato, per plures dies utendum erit balneo ex aqua dulci tepida fluviatili, ſi haberi poteſt; atque ſtillicidio ex eadem aqua, ſupra ſuturam coronalem, bis in die, ante cibum, horæ ad minus ſpacio: debent (inquam) ægroti eodem tempore & uti ſtillicidio, & in balneo prædicto manere, toto corpore, capite excepto, immerſi. Galenus quoque affirmavit ſe complures ſola humida victus ratione, & balneis prædictis, à melancholica paſſione liberaſſe; ſed interim opus erit ſolertium Medicorum prudentia, ut melancholicos decipiant, quomodo uſi fuerunt aliqui, in quibuſdam, qui exiſtimarunt, ſe vel ſerpentem, vel ſimile quippiam devoraſſe. Clam enim in excretis aut per vomitum, aut per alvum excrementis ſerpente aut rana ſuppoſitis, ac poſtea melancholicis oſtenſis, eam falſam opinionem imaginationemque, ob quam ipſorum animus angebatur, ex animo prorſus eruerunt. Simili artificio ii qui ſine capite ſe eſſe affirmabant, pileo magno plumbeo capiti ſuperpoſito, ſe caput habere cognoverunt. Atque alii aliis modis à Medicis decepti, citra medicamenta à melancholica inſania liberati fuerunt. Complures veterum, facta evacuatione ſanguinis, purgationem catharticis faciendam, ut etiam dictum eſt, voluerunt; ſcilicet elleboro nigro, epithymo, thymo, colocynthide, vel etiam, paſſione non cedente, veratro albo: quod tamen non niſi in robuſtis, neque ſine diligenti (ut Aretæus expreſſit) corporis, humorumque præparatione, ut vomitioni vomituros aſſuefaciant, atque etiam humores fluxiles reddant, Medici uſurpare debent. Paulus atque alii exhibebant ſuccum abſynthii per plures dies à minima portione inchoantes, aſcendenteſque ad geminas uſque drachmas ſinguloque mane ex aqua exhibebant, vel ejuſdem herbæ

decoctum ad uncias quatuor: quod medicamentum magis conducit illis, si una & ructus acidos, & cruditates patiantur, flatibusque in hypochondriis abundent; quibus summopere conducent stillicidia ad stomachum, atque ad sinistrum hypochondrium ex oleo chamomelino, anethino, amygdalino dulci, aut de mentha, aut ex pluribus mixtis, calidisque ex alto ad stomachum, hypochondriumque stillicidii modo cadentibus; aut ex aquis sponte nascentibus, aut bituminosis aut sulphureis; aut ex decocto chamomeli, althææ; betonicæ, seminum lini, fœniculorum, parato stillicidio. Ad easdem quoque partes, si flatibus distendantur, aut aliquomodo doleant, utilissimum erit, si cucurbitula magna, cum flamma, aut plures affigantur: etenim calore eas partes roborant, flatusque & humores egregie digerunt, eaque ratione causam, & materiam hujus passionis. Aliqui ad eos melancholicos, qui prædictis auxiliis medicis pristinæ prudentiæ minime restituuntur, ad usum fonticulorum cum in cruribus tum in brachiis tanquam ad sacram anchoram confugiunt. Atque hæc de melancholicorum curatione dicta sint.

CAPUT XII.

De tussi.

TUssis symptoma est facultatis expultricis partium respirationi servientium, potissimumque pulmonum, tracheæ arteriæ, thoracis, pleuræ membranæ, diaphragmatis. Etenim eo motu partes thoracis conantur expellere quod noxium est, non secus quam cerebrum sternutamento, & stomachus vomitione humores molestos rejiciunt, propelluntque. Hujus vero passionis, scilicet tussis, causæ complures sunt, quippe (ut Dogmatici docent) caliditas, ut in febribus hecticis, frigiditas, ut in aquilonari constitutione hyeme vigente, humor aut infarctus in pulmonibus, aut in eos ex vicinis partibus resudans, tum ex phlegmone pleuræ membranæ, vel diaphragmatis; vel alterius thoracis partis; tum ex vomica, nonnunquam per tussim diuturnam veluti grandines quædam excretæ sunt: & aliquando cal-

calculus magnus, quo excreto, tussis statim desiit. Denique humor tussim excitans ex capite frequentissime destillat in pulmones, aut in tracheam arteriam. Ceterum si humor distillans ex capite (Paulo auctore) in nares decumbat, affectum facit, qui Græcis κόρυζα, & Latinis gravedo dicitur: si in fauces & palatum, Græcis κατάῤῥουν & nostris destillationem vocatam inducit, si guttur & asperam arteriam, ut etiam membranam interiorem, quæ hanc integit, exasperaverit, βρόγχον & ἀρθηρίακον Græcis itidem vocatum, atque Latinis vocis raucitatem; demum si in asperam arteriam, & in pulmones fluxio irruat, tussim excitat. Quæ aut sicca est, id est, absque sputis, ut in hecticis apparet: vel humida, quippe cum sputis; hæc iterum, si ex pituita viscida & lenta fiat, vel infarcta pulmonum cavitatibus, vel ex capite decumbente, magna est: magna itidem existit, sed admodum molesta, si ex destillatione humoris tenuis fiat: etenim propter substantiæ tenuitatem humor ægerrime expellitur, unde magnis conatibus contendit natura, ut eum humorem propellat. Parva vero tussicula fit, sed (ut ajunt) ferina, quæ ab humore vel acri, vel salso excitatur, diuturnaque, nisi statim tollatur, evadit, phthisis nuncia. Eodem modo arteria ulcerata tussicula inducitur, quæ etiam in tabem, ni cito medicamentis conquiescat, homines deducit. Quæ humorum in pulmones decubitu fit, hisce signis innotescit: sentiunt enim in thorace gravedinem, cum vehemente tussicula; si humor, uti dictum est, acris vel salsus sit; ubi autem pituitosus, magna est, cum sputis humorem ex capite delabentem colore atque substantia denotantibus; difficulter respirant, cum vocis obtusione, & vomitu cibi, qui à tussis vehementia excitatur; nonnunquam adest quoque febricula, præsertim si humor decumbens sit calidus, scilicet acris, vel amarus, vel salsus. Hasque tusses ferinas vocant, phthisis præ-nuncias: atque tot modis homines tussi vexari solent, atque ab iis causis, quas adduximus. Ceterum his præmissis, an hæc passio stricturæ vel solutionis sit, vel mixta potius ex strictura & laxitate, videndum est. Certe non possum non vehementer admirari Themisonem atque Thessalum præcipuos Metho-

dicæ ſectæ & fautores & auctores voluiſſe (ſi tamen Aureliano credendum ſit, qui de ipſis hoc affirmavit) tuſſim eſſe morbum laxum, fierique ſolutione, eo præſertim argumento, quod cum tuſſi humores copioſius excernantur. Quod tamen maxime à veritate videtur alienum. Neque enim quælibet purgatio aut evacuatio morbum laxum facit; at illa ſolummodo, quæ cum immoderata ſit, vires maxime reſolvit, atque corporis actiones lædit: ſiquidem nulla evacuatio vel purgatio humoris vel ſanguinis moderata, quæ corpus non lædit, morbum laxum inducit. Contra vero, ubi humores vel ſanguis ita immoderate profluant, ut iſta fluxio corpus & lædat & vires maxime diſſipet, ac reſolvat (cujuſmodi eſt immoderata hæmorrhagia vel per vomitum, vel per tuſſim ſanguis immoderatius profluens, vel hæmorrhoidum, vel menſtruorum inſigne profluvium) profluentem laxamve paſſionem inducit. Unde hæ quidem evacuationes, quod naturam manifeſte lædant, morbi laxi dicuntur. De qua re accurate ſcripſimus ſuperius in libro ſecundo. Hinc etiam cum Mnaſea, & Sorano, Aurelianus videtur damnandus, qui tuſſim humidam affectum mixtum eſſe voluit ex laxo atque adſtricto; cum nullo modo facta cum tuſſi excretio per ſputa, ſolutionem ſeu laxitatem denotare queat: cum moderata ſit, minimeque corpus offendat. Etenim neceſſario ut evacuationes per tuſſim morbi ſint, hominis tuſſientis corpus graviter lædere debebunt; cum vero excretio in tuſſi (modo immoderata non ſit) corpus non lædat, quomodo ipſam ſolutionem facere poterimus? Quare rectius, ut credidimus, tuſſis ſtricturæ magis, quam ſolutionis paſſio erit: ut humor intus pulmonum cavitatibus infarctus, dolor thoracis, gravitas, & diſpnæa, febris, atque ſimilia maxime decernunt. Unde laxatoriis medicamentis, ut tollatur, opus erit. Inter quæ primum locum habebit ſanguinis evacuatio è ſecta dextri cubiti vena interna: quam eductionem præcedet aut clyſter mollis laxatorius, aut medicamentum leniens, quo leniter alvus laxetur; hujuſmodi erit, quod accipiet, exempli gratia, pulpæ caſſiæ Abiſſinæ unciam & ſemis, ſacchari candidi pulverizati unciam ſemis; aut caſſiæ ſupradictæ unciam; & man-

næ Calabræ uncias duas, cnm ſaccharo ſupradicto fiant boli: aut dabitur in potione medicamentum, quod aqua cum rebus pectoralibus, decocta diſſolutum, nimirum, ſi accipias mannæ Calabræ uncias duas, ſyrupi violati laxativi uncias tres: aut ſyrupi laxativi unc. iij. mannæ electæ unc. ij. & cum prædicta potione diſſolvas; parabitur vero decoctum, accipiendo foliorum tuſſilaginis, capillorum veneris, pulmonariæ recentis, althææ, florum violarum, borraginis; an. pug. ij. Jujubas maturas ſiccas, pruna ſebeſtena, num. x. paſſularum dulcium ſine vinaceis, hordei mundi, ſeminum fœnugræci an. unc. med. radicis glycyrrhizæ contuſæ, radicis althææ an. un. i. bulliant in ſufficiente quantitate aquæ ad conſumptionem tertiæ partis; atque hac decoctione pharmaca laxatoria in tuſſientibus propinanda, diſſolventur. Hoc etiam decoctum plurimum juvabit tuſſientes, ſi quotidie, ad ſemilibram, calidum, mane, ante cibum, cum mellis modico, aſſumatur. Quod longe efficacius tuſſim vel etiam antiquam compeſcet, ſi addita ſit uncia radicis iridis ſiccæ, minutim inciſæ, & cum prædictis decoctæ. Maſtahaleb Ægyptiorum vocata potio tuſſientibus maxime utilis eſt, quæ paratur, accipiendo ſeminum malvarum, althææ, fœnugræci, urticæ, fœniculorum dulcium, an. unc. med. radicis glycyrrhizæ raſæ, althææ caulium ſiccatorum, hordei mundi, paſſularum ſine vinaceis, an. unc. i. jujubarum, ſebeſten an. nu. x. Macerentur per noctem in aquæ fontanæ libris quinque, & poſtea bulliant, quoad tertia pars fuerit abſumpta; expreſſioni adde mellis optimi deſpumati uncias quatuor, & iterum modice ebulliant: ſingulo mane ſemilibra calidi hujus decocti propinabitur. Longe plura maſtahaleb ad tuſſim accommodata fuere in libris de Medicina Ægyptiorum à nobis perſcripta. Quæ Medicinæ ſtudioſi habebunt in libris ſecunda editione cum additionibus imprimendis. Aliqui exhibent, pro ſingulari medicamento, ſingulo mane, calidum, quod accipit aquæ chamomeli unc. iiij. ſacchari candidi unc. med. aut mellis deſpumati cochlearis menſuram. Datur & hydrelæum, aut oleum amygdalinum dulce recentiſſimum, cum ſaccharo candido, ad uncias quatuor. Alii propinant fœnugræci decoctum

cum melle; alii decoctum hyssopi, ficuum, rutæ, aut marrubii itidem cum melle. Datur vero & diuturnis tussiculis & fluxione calida ad pulmones, vel ad asperam arteriam delabente obortis; lac tepidum, singulis diebus, jejuno stomacho, ad uncias quatuor, aut asininum, aut caprillum aut humanum. Datur etiam, pro eclegmate, massa ex saccharo candido, atque ex oleo prædicto constans, ad unciam cum eunt dormitum. Alii allium sub cineribus decoctum, cum melle eodem modo delingendum exhibent: aut butyrum recens cum melle, aut resinam omnem, itidem cum melle; aut radicem bryoniæ, vel dracunculi, vel ari, cum melle coctam: aut nasturtium tritum cum melle; aut eclegma Alexandri ex æquis portionibus succi marrubii atque mellis. Dioscorides commendavit in difficillima tussi sulphur vivum in ovo devorandum: duas itidem baccas lauri detracto cortice tritas ex vino. Quod pertinet ad externa, inunctiones commendantur, ex oleo amygdalino dulci, chamomelino, butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo in quo radix althææ fuerit decocta. Nonnulli sebum bovinum calidum plurimum ad concoquendas tusses commendant. Inungunt pectoris partes, atque dorsum quod inter scapulas est. Fomenta utilissima sunt ex decocto althææ, chamomeli, malvarum, fœnugræci, lini & similium, spongiis adhibita thoraci; aut lanæ molles amygdalino oleo recenti madidæ, calidæque utilissime adhibentur: at hæc vesica semiplena supradictis oleis calidis, si eodem modo adhibeatur, & diu detineatur, non minus tussim concoquere potest. In victu tussientes cibis parce vivant, pro potuque vino diluto dulci, aut aqua hordeacea cum saccharo, aut mulsa diluta; & servetur quod in scola Salernitana ita legitur:

Esuriat, sitiat, vigilet, qui rheumata curat.

Caput XIII.
De asthmate

MEdici suspiriosos, atque asthmaticos vocant, qui veluti citatiori cursu sine febre respirant: & orthopnoicos, qui suffocari metuentes omnem figuram totius thoracis rectam, respirando servant; aut qui non nisi recta cervice respirant. Etenim asthma est motricis facultatis symptoma, in quo ægri crebra tussi correpti spiritum sine sono atque anhelatione ducere nequeunt. Causæ sunt, aut humor crassus viscidusque bronchia seu pulmonum cavitates infarciens, sive in eo viscere collectus & retentus, sive ex capite in ipsum delapsus, asperasque arterias obstruens ipsisque pertinaciter hærens: unde & sonus, & quandoque stertor, respirando, in asthmaticis auditur: aut tuberculum in pulmonibus genitum, cavitates asperæ arteriæ obstruens, in pulmone vel in spina interius genitum: aut vehemens pulmonum resiccatio: aut abscessus in iisdem pulmonibus factus. Ab omnibus hisce causis læsis pulmonibus, ægroti cum tussi ægerrime respirant, omniumque maxime orthopnoici. Si vero hoc malum fiat ab humoribus, omnes cum tussi anhelant, & sputis pituitosis abundant: qui vero à tuberculo asthmate vexantur, parum aut nihil expuunt; atque etiam multo minus, qui pulmonibus vehementer siccatis difficulter respirant: hi quidem plane siccam tussim habent. Ex abscessu vero tussiunt cum sputis, quia ex ipso in pulmones humiditas resudat, quæ tussi excitata expellitur. Malum est sane hoc & diuturnum & plurimum timendum, à quo, nisi principio probe medicamentis tollatur, ægre spirantes eo vel cito suffocantur, vel ad mortem usque detinentur. Esse stricturæ passionem, & magnam quidem, neminem latere putamus, licet etiam fiat cum multa sputorum excretione, quæ vacuatio nedum, quod laxus (ut perperam Themisoni, & Thessalo Medicis visum fuit) morbus non sit, non erit cohibenda; sed quinimo, si laxatoriis foveatur, plurimum suspiriosi sublevantur, atque juvantur. Itaque victus ratio prorsus eadem erit præscriben-

benda; quæ ſuperiori capite præſcripta fuit tuſſientibus. Cibi enim erunt exhibendi boni ſucci concoctu faciles, qui & extenuent, & detergant, cujuſmodi erit ptiſana hordeacea, cum porro cocto, vel melle: ova ſorbilia cum ſaccharo, carnes hædinæ, vitulinæ, aut pullorum gallinaceorum, aut avium montanarum, ſed in modica quantitate. Vino dulci, albo, non generoſo modico utantur; reliqua in victus ratione ſerventur, quæ in tuſſientibus ſervanda expreſſimus: nunc particulatim ad præſidia laxatoria aſthmaticis congruentia deſcendimus. Phlebotomia dextri cubiti ſecta vena interna aſthmaticis convenit, ſi modo vires commode ferant. Eadem purgantia, quæ tuſſi vexatis auxilio ſunt, etiam ſuſpirioſis conveniunt: aliqui efficaciora cathartica offerunt, cujuſmodi eſt agaricus trochiſcatus ad drachmam & ſemis; & trochiſci alandal ad obolos duos; aut catapotia, vel cochia, vel fœtida, vel de hiera cum agarico, ad drachmam & ſemis. At eductoria medicamenta longe utiliora erunt, quæ in potione propinabuntur. Clyſteres ſimpliciter laxatorii, & cum catharticis, conveniunt. Primas partes inter medicamenta expectorantia, quæ per os aſſumuntur, ſcylla habere videtur, quod ſcilicet valenter extenuet, & detergat; unde mel ſcyllinum, acetum, atque oxymel itidem ſcyllinum eſt efficaciſſimum. Oribaſius jus galli veteris dari ſummopere commendabat, ſi ſingulo mane jejunis ad ſemilibram calidum exhiberetur: gallum rufum, & decrepitum ſale infarciebat, cum porro, & anetho multo, & oleo dulci & pingui decoquebat. Nonnulli thapſiæ radicis obolos quatuor, cum anethi ſeminum ℥iij. ore aſſumendos commendarunt: vel ſuccum expreſſum ex radice ad obolos tres cum iiſdem anethi ſeminibus; aut gummi ejuſdem thapſiæ obolum. Utile quoque erit decoctum hyſſopi, marrubii, iridis radicis ſiccæ, atque adianthi, ex melle epotum. Non minus etiam decoctum radicis helenii, itidem cum melle. Ex eclegmatis vero datur pulmo vulpinus ſiccatus ex melle. Botrys cum vino mulſo, bitumen, ammoniacum, & ſuccus radicis bryoniæ, ad drachmam, ex melle delingenda dantur. Dant quinetiam complures ſandaracham tritam, in exigua quantitate, ſcilicet ad ſemi obo-

obolum, ex vino mulſo. Sulphur itidem vivum ex ovo ſorbili gallinaceo. Præterea audent aliqui arſenicum ſumme exitiale venenum illis exhibere. Narrant quidam nepotem patris fratri decrepito orthopnoico, ut eum interimeret, clam in ferculo ex cucurbita parato porrexiſſe arſenicum, eoque non modo non interemiſſe decrepitum, verum & ab aſthmate prorſus ſanaviſſe. Ex externis medicamentis eadem, quæ ad tuſſim meminimus, erunt admovenda; ſed hæc præterea, nempe emplaſtrum laxatorium, quale Paulus parabat ex lolii farina, ficubus ſiccis pinguibus, reſina, cera, atque melle. Nonnulli ſinapiſmum pectori admovendum, ab eoque ulcera excitata diu aperta ſervanda, ut per ipſa ex thorace humor reſudet, plurimum commendarunt. Ægyptii pectus inurunt, non ferro, aut alio metallo ignito, ſed involuto ex lineis petiis parato, atque incenſo: de quo inuſtionis modo atque uſu nos in libris de Medicina Ægyptiorum ſecunda editione imprimendis, ſatis accurate agemus.

CAPUT. XIV.

De palpitatione ſeu tremore cordis.

Cordis palpitationem etiam ejuſdem viſceris tremorem vocant, quod cor palpitando tremere videatur: ſiquidem motus eſt cordis depravatus à natura inceptus, qui à morbo impediente non perficitur. Facile hic affectus deprehenditur: quandoquidem ægri evidenter cor palpitare ſentiant, aut eo modo moveri, quo aliarum partium palpitationes ex flatu excitatæ, obſervantur: pulſum enim motumve ſimilem aliis palpitationibus ægri apertiſſime percipiunt. Hæc vero paſſio fit ab omnibus, quibus cor lædi poteſt; læſo etenim corde, cujus proprius eſt motus ille ſyſtolis, atque dyaſtolis, id eſt, conſtrictionis, & dilatationis, læditur & neceſſario ipſius motus, vitiaturque. Nonnullis viſum eſt hunc affectum fieri ab iis omnibus, uti dictum eſt, quibus cor graviter lædi poteſt, à quibus & ſyncope quoque fieri poteſt, ſcilicet à forti intemperie vel calida vel frigida, aut venenoſo humore, ab eryſipela-

te, vel inflammatione, aut à tumore præter naturam; inter has vero omnes præcipuas causas, Galenus statuisse visus est aquam in pericardio collectam impedientem, quominus cor moveatur; à qua causa si fiat palpitatio, sentiunt evidenter hoc malo vexati cor ipsum perinde, ac in aqua positum, moveri; fit sæpe etiam tumore præter naturam vel humido, vel duro. Recentiores addunt abscessum, sanguinis abundantiam in pericardio collectam, vapores venenosos cor petentes, uti in febribus pestilentibus. Malum est vehemens, quod syncopen & mortem minatur; ni cito auxiliis occurratur. Stricturæ autem passio est, & non solutionis, ut perperam aliquibus visum fuit. Quandoque tamen non negandum, esse morbum laxum, utpote quando habet conjunctam syncopen: cujus quidem palpitationis meminit Galenus in 2. libro aphorism. Hippocratis, ita scribens: Quomodo is, cui una cum animi deliquio cordis vehemens palpitatio acciderat de repente de medio sublatus est. Quare palpitatio per se sola stricturæ passio est, sed si habeat animi defectum conjunctum, mixta erit ex laxo & adstricto; de qua nos posterius in ultimo libro hujusce operis accuratius agemus. Nunc vero de sola palpitatione quæ morbus adstrictus existit, agimus. Cujus profecto curatio, quod passio stricturæ magna vehemensque sit, fiet magnis laxatoriis, inter quæ phlebotomia unum est ex maximis laxatoriis quæ hoc malo vexatos juvant Gal. de hoc præsidio inquit: *Palpitatio autem visceris hujus pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus tum adultis, subito, sine alio manifesto accidente, evenire visa est; atque omnes eos sanguinis detractio juvit. Atque hoc accidente plane liberati sunt, qui post sanguinis missionem usi sunt victu, & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas.* Itaque qui hoc malo vexari solent, consultius agent, si servata victus ratione extenuantis facultatis, semel aut bis in anno sanguinem secta vena, aut adhibitis cum scarificatione cucurbitulis, inter scapulas, aut cruribus Ægyptiorum modo scarificatis, sibi ipsis adiment, vel, si hæmorrhoides solitæ fuerint interceptæ, etiam sanguisugis appositis venas hæmorrhoidales aperiri curabunt: at si in mulieribus hoc malum ex suppressis menstruis oc-

In 2. arphosis. com. 41.

In lib. 5. de loc. affect. cap. 1.

occaſionem habuerit, tum medicamentis, quæ menſes movere apta nata ſunt, menſium purgatio erit reſtituenda, aut cruribus, uti dictum eſt, ſcarificatis, vel ſecta vena pedis utriuſque interna juxta talum. Juvabit quinetiam, præter ſanguinis evacuationem, ſi corpora eorum, quibus palpitatio cordis fieri ſolet, levibus eductoriis, laxatoriiſve medicamentis laxabuntur, præmiſſa tamen humorum præparatione per extenuantes potiones, quales ſunt, quæ ex jure pulli juvenis ſine ſale in aqua elixi, additis bugloſſo, boragine, agrimonio, petroſelino, meliſſa, ſeminibus vel etiam corticibus citri, parari ſolent; dantur mane jejunis ad uncias quatuor, vel quinque. Medicamentum accommodatiſſimum erit ex laxatoriis rhabarbarum, aut agaricus, aut veratrum nigrum, aut ſena, aut turpetum: horum enim ex vino aromatico infuſum erit propinandum: aut pulvis ex vino, præſertimque rhabarbari, agarici trochiſcati, aut turpeti, aut ſenæ foliorum, ad drachmam. Ex compoſitis, hiera erit accommodatiſſima, diaphænicon, hamech, diacatholicon. catapotia de tribus cum rhabarb. & de hiera cum agarico, cochia etiam vocata cum veratro nigro præparata, & ſimilia. In debilibus corporibus præſtabit uſus rhabarbari, vel agarici, cum manna Calabrica, vel melle roſaceo laxativo, vel ſyrupo roſaceo itidem laxativo. His medicamentis purgatis corporibus, convenient deinde conſervæ bugloſſi, boraginis, roſarum, florum roriſmarini, cum ſeminibus & corticibus citri, cinnamomo, aut caſſia aromatica, aut carpobalſamo. Opobalſamum vero per os devoratum, ad obolum, magni adjumenti eſſe ſolet. Radix quoque angelicæ tranſylvanæ, ad obolos duos, ſingulo mane, ex vino jejunis epota, plurimum juvabit. Ex compoſitis autem convenient Diambra Meſuæ, Diamoſchum dulce, diarhodon Nicolai, aromaticum roſatum, caryophyllatum, diacalamintha, diatrion pipereon, & ſimilia, quæ frigidiori tempore potius, quam æſtate, convenient: atque inter omnia theriaca magna antiqua, fabæ magnitudine, multis diebus devorata. Exterius vero calidæ inunctiones in regione cordis ex oleo amygdalino dulci, chamomelino, anethino, irino, & in quo althæa, vel flores cyclaminis incocti

fuerint. Fomenta itidem ex aqua cum modico vini albi aromatici, in qua fuerint decocta, althæa, chamomelum, rosæ, santalum flavum, fœnugræcum, anisum, & similia. Epithemata quoque parata ex aquis melissæ, boraginis, chamomeli, rosarum; florum citri, ad libram, cum speciebus cordialibus temperatis, caryophyllis, santalis flavis ad obolos sex, cum obolo croci, & vino albo aromatico ad uncias duas. Sequuntur morbi adstricti, quæ stomachum sæpius male habent: cujusmodi est cibi fastidium, appetitus caninus, & similes alii: de quibus cum in libro sexto scripserimus, quantum præsens illa illius libri occassio requirebat: pauca nunc de iis dicemus.

Caput. XV.

De cibi fastidio, appetitu canino, atque siti.

NOstri cibi fastidium vocant, malum, quod Græci *ἀνορεξίαν* dixerunt, scilicet cum stomachus aut intemperie, ut inquit Paulus, vitiatus, aut humorum redundantia pressus, cibos aversatur. Cujus quidem causa plerumque est humor corruptus vitiosus, in stomacho contentus imbibitusque, aut ad ipsum aliunde veniens, aut prorsus naturalem stomachi facultatem sua prava qualitate extinguens, ut fit in febribus pestilentibus & malignis phlegmonis internis. Qua de causa plures maluisse mori, quam cibum assumere, auctor est Hippocrates in epidemiis, & nos sæpe in praxi vidimus. Etenim prorsus extincta facultate sentiente in stomacho, aut à pravis, summeque putridis humoribus, aut à vaporibus, tollitur sensus suctionis venarum, qui, ut Galenus docuit, naturalis fames est: ubi vero vitiosus in stomacho continetur, non plane adimit, sed diminuit sensum exuctionis venarum; & exinde appetentia cibi deficit, hominesque cibos aversantur. Plerumque autem humores vitiosi qui hoc malum concitant sunt calidi, sicci, putridi, & corrupti, quemadmodum frigidorum humorum stomachum alterantium proprium videtur, ut cibi appetentiam faciant: unde fit, quod cibos abhorrentes plerumque plurimum

mum ſitiant, ructuſque habeant nidoroſos & fætidos. Aliquando etiam fit cibi faſtidium ob affectum plethoricum aut abundantiam crudorum humorum, quam corpus dum non digerit, non inanitur etiam: unde homines quaſi cibis, ut ajunt, ſaginati, eos non appetunt. Hunc affectum morbum adſtrictum eſſe, nemo eſt, qui contendat, ni fiat in maligno lethalique morbo, ſcilicet naturali facultate reſoluta, atque extincta. Itaque laxatoriis hæc paſſio, ut tollatur, opus habet medicamentis. Humor enim vitioſus, in ſtomacho infarctus atque adſtrictus, ſenſum exuctionis diminuens aut vomitu, aut ventrifluo evacuandus medicamento. Vomitus promovebitur aqua tepida copioſius epota, aut hydrelæo calido, aut decocto althææ, aut oleo dulci, vel ſimilibus aliis vomitoriis epotis. Ventriflua vero, quibus per alvum humores corrupti purgantur, atque huic negotio ſunt accommodata, atque alia hujus mali curationi congruentia, nos accurate in libro ſexto circa finem proſecuti ſumus: ibi ſtudioſe lector ea deprehendito; neque enim eadem repetere voluimus. Unum tamen non eſt in præſentia diſſimulandum, nempe ad hanc paſſionem adſtrictam tollendam nos ibi acida, auſtera atque ſubauſtera plurimum commendaviſſe: quod fortaſſe aliquis dubitavit num Methodicorum placitis convenire poſſet: ſiquidem acida, ſubauſtera, atque auſtera ſint medicamenta adſtrictoria, non niſi laxo morbo congruentia. Veritas erit, appetitum acido atque acetoſo ſapore plurimum gaudere, atque excitari. Acida namque omnia incidendo, extenuando ſine acrimonia, partes humoribus adſtrictas, tumenteſve commode laxare poſſunt. Quare mirum non eſt, ſi obſtructis conveniant, atque ſuppreſſæ urinæ non minus, quia craſſos humores extenuant, atque detergunt: tenuiſſimarum etenim ſunt partium; quibus de cauſis merito laxatoriorum medicamentorum genere à nobis comprehenſa fuerunt. Acetoſa vero habent præter acidum ſaporem etiam modicum auſteri mixtum, qui ſapor, ut etiam Galenus in lib. 5. ſimplicium docuit, in internis viſcerum obſtructionibus tollendis auget roborando facultatem acidorum incidentem, extenuantem, aperientem, atque ab infarctu meatus obſtructos li-

 be-

berantem; unde acidos fructus atque acetoſos, itidemque medicamenta acida, acetoſaque ſtricturæ paſſionibus internis non parum congruere videntur. Cibi faſtidio opponitur paſſio Græcis acynodis orexis dicta, & à noſtris caninus appetitus, quod perinde, atque canes facere ſolent, hoc malo vexati plures cibos appetentes devorent; qua ciborum multitudine ſtomacho gravato, neque citra noxam eam ſtomacho ferre valente, ad vomitum ducuntur, eoſque vomunt, poſteaque iterum plures vorantes, & ſtomacho iterum gravato, eoſdem revomunt. Fit hæc paſſio, ut plurimum à frigido ventriculo, potiſſimumque ab humore frigido, crudo, acidoque, exuctionis ſenſum, perinde ac ſuctus naturalis in ſtomacho facere ſolet, concitante. Hi non ſitiunt, acidos ructus habent, cruditatibuſque abundant, unde nauſeabnndi facti ſæpe vomunt. Differt hic affectus à bulimo, id eſt, ab ingente fame, quæ paſſio ſolutionis eſt; etenim hac paſſione vexati cibos quidem multos aſſumunt, qui uſque adeo à naturali calore coquuntur digerunturque, ut exinde corpora maxime reſolvantur. Porro cum caninus appetitus ſtrictuæ morbus ſit, proinde laxatoriis quoque tollitur, quibus vero, qualibuſque, ad hunc affectum adimendum uti debeamus, in ſexto libro, in quo de cibi faſtidio ſcriptum eſt, oſtendimus: Non minus, quam etiam fecerimus de medicamentis ad ſitim compeſcendam, cujus curationem ibi quoque tradidimus. Qui affectus itidem ex adſtrictis eſt, cum, ut ibi diximus, foveatur aut à ſumma caliditate partium internarum, aut à præſentia humorum calidorum. Aliquando vero ſitis non ſtricturæ paſſio, ſed ſolutionis eſſe videtur, cujuſmodi fieri ſolet ab æſtuoſiſſimo calore febrium ardentiſſimarum ſynocharumque, & maxime æſtuoſarum: in quibus merito omnes Medici algidam aquam propinant; de quibus ſuperius à nobis ſcriptum eſt, & fortaſſe aliquid etiam rurſum dicturi ſumus in ultimo libro hujus operis, cum ſermo à nobis fiet de morbis mixtis ex adſtricto & laxo, quo genere ſitis quoque comprehendi poteſt.

CAPUT. XVI.

De hepatis atque lienis obſtructione, & ſcirrhoſi.

HEpar obſtructionibus maxime eſt obnoxium ob venas capillares per ipſius viſceris cavam & gibbam partem, & à vena cava vocata, & à porta diſſeminatas. In his vero fit obſtructio aut ex flatu, aut ex craſſo lentoque humore intercluſo atque infarcto. Cauſæ antecedentes ſunt cibi craſſi lentique nutrimenti, vinum craſſum, nigrum, & dulce, aut aqua pro potu, vel in ciborum uſu paluſtris, & cænoſa, exercitium, balneæque à cibo. Paulus ſcribit: gravitatem cum diſtentione & doloris ſenſu in dextra præcordiorum parte, nullo ſubſtante tumore, nullaque febre urgente, venarum ſignificare obſtructionem in hepate, aut in cava ejus parte, aut in gibba, ſcilicet in ipſius venis parvis à cava vena atque à porta exporrectis. Lien quoque à melancholico humore ſæpe obſtruitur: cujus quidem paſſionis notæ ſunt, ut in liene obſtructo ægroti ſentiant gravitatem, diſtenſionem, atque dolorem gravem. Patiuntur vero, quod eſt gravius malum, hæc duo viſcera, ſcilicet jecur, atque lien, tumorem ſcirrhoſum, ſcirrhoſim Græcis appellatum: de quo nunc quoque pauca ſunt à nobis dicenda. Plerumque in hepate poſt aliquam obſtructionem, atque etiam manentibus in ipſo & auctis obſtructionibus, tumor fit, aliquando cum inflammatione (de quo ſuperius ſufficienter egimus) & aliquando citra inflammationem, qui facile, tenuioribus humoribus digeſtis, craſſioribuſque induratis, congelatiſve in ſcirrhoſam duritiem mutatur. Proinde de eo, qui ex phlegmone fit, Paulus ita inquit: *At ſi tumor in ſcirrhoſam affectionem deciderit, dolores quidem remittunt; ſed tumor cum duritie eſt conſpicuus: quæ ambiunt partes extenuantur, & tempore procedente difficulter poterunt diſcerni, quippe aqua inter cutem protinus comitatur, & tota præcordia humiditate conteguntur.* Aurelianus ceteris accuratior in ſcirrhoſis ſignis proſequendis viſus eſt; primo enim ſigna meminit omnibus ſcirrhoſi affectis communia; & poſtea propria: inquit enim: omnes gravedinem ſentire, difficul-

Gal. lib. de conſtit. artis med. c. 17.

culter ſpirare, eoque difficilius in itinere & ambulationibus clivoſis, pigros atque tardos eſſe in motu, anhelantes, ſiticuloſos, ipſorum colorem mutari, pedes tumefieri, aliquando ſimul cum his adeſſe latentem febriculam, hydropiſin, ſuffuſionem, atque continuam cibi corruptionem. Ex propriis vero ſignis hepaticæ ſcirrhoſis, eſt durities extans in dextra præcordiorum parte ſchemate rotundo, coſtis ex aliqua parte ſubjecta, & propterea veluti deciſa, ex alia vero parte circumſcripta atque rotunditate terminat, ſæpe color auriginoſus ſive arquato ſimilis apparet: urina veluti ſandarachæ colore turbata: acceſſionis tempore dolor extendens uſque ad dextrum jugulum; difficilis ſupra latus ſiniſtrum decubitus, ſiquidem dextræ partes tumentes ſuo pondere propendentes ſunt, idcircoque gravedine ob pondus ſuſpenſi jecinoris, punctione, ob diſtractam ac divulſam membranam, cui jecur adnexum eſt, & quæ cum diaphragmate colligatur, læſi commode eo decubitu minime uti poſſunt. Egeſtiones apparent bilioſæ. In lienis vero ſcirrhoſi, apparet extans durities, atque ſaxea ſub parte ſiniſtra præcordiorum ſchemate longo porrecta, & veluti pectus invadens, vel umbilici ſæpius tranſgrediens finem, atque latitudine ſuperans, nunc minime, nunc vehementer, ut omnia cohærentia videantur, ut nihil videatur ſub coſtis inane jacere, quod tamen vacuum in ſanis deprehenditur, & inſpicientes eo falluntur, ut membranam tumere ſive extare putent, quam Græci peritonæon vocant: color plumbeus, atque acceſſionis tempore dolor tendens ad jugulum ſiniſtrum, & palam, & difficilis ſupra dextrum latus jacendi copia. Plerique memorant pediculorum multitudine ægrotantes affici, & graviore per ſomnum ſudore, atteſtante veretri in officio ventris erectione, & aſſiduo è naribus ſanguinis fluore. Præterea in ipſis os fætet (quæ & Paulus expreſſit) gingivæ exeduntur, ulcera in cruribus oborta cicatricem non recipiunt, atque varices itidem in cruribus apparent. Utraque viſcerum paſſio ſtricturæ eſt, ea excepta, quæ cum profluvio ſanguinis è naribus obſtructum aut induratum jecur aut lienem tenet; hæc enim habet conjunctam ſolutionem: de qua paſſione in ultimo libro agemus; nunc de

de utriusque visceris obstructionis & scirrhosis curatione per laxatoria agimus à phlebotomia magno inter cetera laxatoria medicamento exordientes. Nam horum viscerum obstructio atque scirrhosis ratione partis affectæ magnæ passiones non immerito sunt judicandæ, cum ipsas aqua primum inter cutem subsequatur, à qua postea homines intereunt. Itaque viribus consentientibus, mittendus erit sanguis, in hepatica dextri cubiti hepatica secta vena, & in splenica sinistri cubiti eadem vena secta: sanguis vero in copia modica adimetur, hæc quidem evacuatio, maxime potest laxare viscera hæc adstricta. Si vero in hoc malum hæc viscera ex suppressis vel menstruis, vel hæmorrhoidibus, inciderint, secanda erit vena tali interna in mulieribus, aut crura more Ægyptiorum erunt scarificanda, atque hæmorrhoides erunt aperiendæ, ut solita evacuatio, qua intercepta hoc malum factum est, restituatur. Aurelianus ait cucurbitulas cum scarificatione hepati atque lieni induratis vel obstructis adhibitas juvare, atque etiam hirudines iisdem partibus appositas haud leve laxamentum in ipsis inducere posse. Post sanguinis vacuationem purgantia usum habebunt, inter quæ laudantur vomitoria, vel etiam veratro albo ex Aureliano molienda. Diocles elleboro nigro per ventrem purgabat: Praxagoras, atque Erasistratus, in jecore obstructo, aut indurato vomitibus itidem atque ventrifluis utebantur. Nostri vero ad hujusmodi mala, utuntur rhabarbaro, aut agarico, aut colocynthide, aut centaurio minore, aut turbit, atque ex his simplicibus composita parant, eaque exhibent. Nonnulli ex antiquis laudarunt sudorificorum usum quo sudores moverentur; at ubi tumor, sive scirrhosis induruit, inutilis videtur: quia sudore tenuiores humores absumuntur; unde crassi, & lenti magis siccati, tum crassiores, tum magis lenti evadunt, tumoremque reddunt sanatu difficiliorem, clysteres quoque utiles erunt molles, laxatorii, ex decocto malvæ, althææ, fœnugræci, lini, chamomeli & similium parati cum oleo chamomelino, aut dulci amygdalino, aut anethino, cum melle, aut saccharo rubro, & sale. Exterius autem ad partes induratas, aut obstructas, utiles sunt inunctiones calidæ ex oleo chamo-

melino, amygdalino dulci recentiſſimo, vel ex eo in quo radix cucumeris ſylveſtris, aut althææ, aut cyclaminis, aut ariſtolochiæ rotundæ, aut bryoniæ fuerit incocta; oleum de capparibus, de floribus cyclaminis, irinum, lilinum ad hujuſmodi durities emolliendas eſt maxime accommodatum; eodem modo pinguedines gallinæ, anſeris recentes, & medullæ vitulinæ, hædinæ, porcinæ, atque ovinæ, ſi calidæ adhibeantur plurimum juvant; eodem modo ex ipſis paratis unguentis cum ſucco cyclaminis, bryoniæ, althææ, ebuli, erit utendum; non minus fomentis utendum erit, quæ ex chamomelo, meliloto, althæa, & iridis, capparis, cyclaminis, atque ſylveſtris cucumeris radicibus, ſeminibus fœnugræci, lini, fœniculorum, in aqua cum modico vini albi aromatici decoctis parantur. Aegyptii inuſtione non ex metallo ignito ſed ex involuto de lineis petiis parato, atque ignito ſatis fæliciter hos affectus ſanant, inurendo eo modo, quo nos docuimus in libris de Medicina Aegyptiorum. Complures ex antiquis commendarunt etiam inuſtiones metallo ignito factas præſertimque in liene, ut Themiſoni placuit, qui ait, pungendum lienem obſtructum induratumque tribus vel quatuor locis igneo cautere; eoque præſertim argumento, quod hoc viſcus magis robuſtum ſit, atque hebetioris ſenſus, ideoque minus ab inuſtione, quam jecur, patiatur. Cataplaſmata etiam ex nuper dictis medicamentis laxatoriis, & ex ſimilibus parata erunt huic occaſioni opportuniſſima. Non defuerunt, qui dropaces, ſinapiſmata, veſicantia, atque potentialia cauteria, affectis partibus adhibenda eſſe voluerunt; cum tamen, ut recte Aurelianus animadvertit, quomodo juvare queant, nondum deprehenſum ſit: cum vel etiam ex Hippocrate conſtet, in ſcirrho vexatis, ulcera ægerrime ſanari, quia difficulter cicatrice ea obducuntur. At jam ex internis etiam quædam haud omittemus, quibus obſtructa, indurataque hæc viſcera ad ſanitatem deduci ſolent. Inter quæ ſcylla primas partes habere videtur. Qua ratione acetum ſcyllinum efficaciſſimum eſt ad id mali medicamentum, nam præterquam quod vomitu purgat, etiam valenter incidendo atque detergendo venas ab infarctu liberat, juvat quinetiam mel ſcylli-

li-

linum, vinum, atque oxymel. Robuſtis datur acetum ad unciam, & ad geminam etiam: qui vero ſtomacho imbecillo conſtant, ab eo omnino abſtinere debebunt. Chamædrys ex aceto decocta, ſi exhibeatur per plures dies, hepaticos atque lienoſos ſanat: præclare enim viſcera ab infarctu liberat, unde etiam in febribus chronicis, quod nimirum egregie obſtructiones abigat, apud complures pro ſingulari ſecreto habita eſt. Eupatorium etiam, cum Græcorum, tum Arabum, eodem itidem argumento opportuniſſimm eſt. Datur & ammoniacum ad drachmam ex aceto albo acerrimo. Caules recentes bryoniæ, ruſci, malvarum, cum oleo, aceto, & ſale conditi in cibis utiliſſimi ſunt, ſi prima menſa aſſumantur. Ad lienem induratum Dioſcorides commendat aſplenii cum aceto decoctam herbam, & diebus quadraginta epotam: bryoniæ radicem, ad obolos tres; ſemen periclymeni, rubiæ, capparis, tamariſci, ad drachmam ex aceto diebus multis epotum. Commendatur in robuſtioribus ſquamma ferri ad denarium ex aceto epota: atque vinum ferratum in quo ſcilicet ignitum ſtomoma ſeu ferrum pluries fuerit extinctum; hac noſtra ætate habetur ſtomoma probe paratum, ita, ut ad hoſce affectus tuto & commode ad tres obolos uſque aſſumi poſſit. Atque hæc ſunt, quæ de obſtructo, induratoque jecore, atque liene fuerant à nobis dicenda.

CAPUT. XVII.

De morbo regio, ictero appellato.

MOrbum regium, de quo ſcribimus, homines appellarunt, quod in aulis regum molliter curetur ludis, laſciviaque per quæ mens exhilaretur: quem alii vocarunt arcuatum, à colore, ut inquit Celſus, arcus cæleſtis æmulo; icterum etiam, à colore galbulæ avis, ut quibuſdam viſum eſt; atque demum auriginem alii dixerunt, à bilis colore aurum imitante. Eſt hic affectus bilis aut flavæ aut atræ per totum corpus effuſio. Unde duplici colore icteritia diſtinguitur, ſcilicet flavo atque atro. Quæ paſſio hiſce ſignis deprehenditur: color enim cor-

poris mutatur in fellis qualitatem aut flavam aut atram: qui color primo apparet in albo oculorum, plantarum talis, vel in venis, quæ ſub lingua ſunt: alvus ſiccatur, & quæ egeruntur, ſunt alba, & argilloſa; urina eſt craſſior, atque ſandarachæ colore: oris amaror, ſitis, cibi faſtidium, corpus grave, pigrum, atque ſegne, inſuetæ partium carnoſarum palpitationes, animi difficultas, pruritus, ariditas corporis, ac veluti ſolis exuſtione cutis ſuperficies aſpera: ſæpius in jecore tumor, ſive ſaxea durities, vel in liene conſtituta: de qua in proximo capite egimus: qui morbi, ſi ab ipſis cauſam habuerit icteritia, ut hæc paſſio tollatur, prius erunt ſanandi. Verumenimvero icterica hæc paſſio, aliquando critice apparet, nimirum in morbis natura ex alto bilem critice propellente, cujuſmodi eſt, quæ febricitanti ſuperveniens febrem finierit. De qua Hippocrates inquit: *Quibus in febribus morbus regius ſeptimo vel undecimo, vel quartodecimo ſupervenerit bonum, niſi dextrum ilium obduruerit.* Hæc porro icteritia medicamentis, ut tollatur, non eget: ſponte enim ipſam natura digerit, aut balneo calido, aut frictioni moderatæ facile cedit. Plerumque vero ſymptoma eſt jecoris male affecti, aut lienis, ſi color ictericus ater ſit, ſcilicet aut obſtructi, aut inflammati, aut ſcirrho indurati. Etenim hæc fit, ubi ipſe lien melancholicum humorem, qui veluti limus ſanguinis exiſtit, vel ob facultatem attractricem infirmam, vel ob meatus, per quos ad lienem trahebatur, obſtructionem, vel ob phlegmonem, aut tumorem ſcirrhoſum non attrahit: quo humore una cum ſanguine non repurgato, ſed in univerſum corpus effuſo, cutis colore atro inficitur. Eodem itidem modo de flava icteritia dicendum eſt, namque hæc itidem fit, aut hepatis, aut veſiculæ fellis morbo: hæc, inquam, ob infirmam attractricem aut propter meatuum, quos Græci cholodochos appellant, id eſt, ductuum ad ipſam venientium, obſtructionem, vel phlegmonem, vel tumorem, ex venis ad ſe bilem, non atrahat, ſanguis non repurgatus effuſus per corpus ictericum colorem facit. Signum proprium hujus paſſionis ab iis cauſis obortæ, eſt in urinis craſſioribus color ſandaracæ, tingens pannos lineos albos, atque chartam

In 4. aphor. 64.

cro-

croci colore. Si cum febre, & biliosis dejectionibus invadat, & in præcordiorum dextra parte gravitas adsit, fervens jocinoris phlegmone significatur, cujus vi sanguis in bilem mutatus per universum corpus defertur; si autem fervor citra gravitatem in ipso subsistat, malum ex jecoris calida intemperie fieri, indicio est. Si vero absque febre fiat, vesiculæ fellis malum, vel ipsius meatuum indicatur, scilicet uti dictum etiam est, factum vel ab obstructione ipsorum, aut ob tumorem, aut ejusdem vesiculæ ob facultatem attractricem ex venis ad se redditam debilem, aut ob expultricem ab ipsa ad intestina itidem redditam imbecillam, vel ob meatuum ab ipsa fellea vesica ad intestina bilem ducentium itidem obstructionem, aut tumorem. Horum proprium esse videtur, ut per alvum alba, & argillosa dejiciant, atque urinam croceam reddant; si gravitas præcordiorum dextram partem premat, obstructionem; si pressu durities sentiatur, tumorem icteritiæ causam esse deprehendimus. Atque icterica passio à prædictis causis ortum ducit, quibus nunc hasce alias addimus, scilicet calidam solidarum partium intemperiem mutantem alimentum in bilem: deinde medicamenta cathartica, & lethalia, atque virus à serpentibus aliisque feris venenosis morsu corporibus illatum. Passio hæc stricturæ est, & idcirco laxatoria præsidia pro curatione indicabit, eademque plane quæ ad hepatis lienisque cum obstructionem, tum tumorem scirrhosum tollendum superiori capite meminimus. Itaque convenient omnia superiori capite præscripta, nempe phlebotomia pro sanguinis missione, modo vires ferant, aut cucurbitulæ cum scarificatione scapulis, atque præcordiorum parti affectæ, appositæ, aut hirudines hæmorrhoidibus etiam, si eæ forte fuerint interceptæ, & in mulieribus, si menstruæ purgationes defecerint, sectio venæ tali, aut poplitis internæ, aut crurum scarificatio. Purgantia itidem vomitoria, & ventriflua, quæ bilem educere apta nata sunt, erunt utilissima. Aurelianus ait, perseverante passione, veratri albi decocto propinato, etiam corpus esse agitandum: verumtamen catharticorum usum frequentem damnavit, nimirum, quod frequenti illorum usu sitis extendatur, & solidioris cibi fasti-

dium duplicetur, & corporis fortitudo minuatur, & cibi asſumpti in ſtomacho corrumpantur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fiat, cum corporis quidem habitudo tota fuerit mutata. Laudat & ipſe deobſtruentia, atque per urinam purgantia, urinalia ab ipſo vocata. Concedit abſynthium potui datum, aut ſuccum intybi agreſtis duobus cyathis: tum intyba cocta cum vino, tum aſparagum, daucum, fœniculum, aliaque diuretica, id eſt, urinam moventia, ut caules recenter nati ruſci, vel bryoniæ, vel tamariſci, vel aſparagorum, vel ſimilium, quæ generoſe cient urinam. Quorum uſum frequentiorem etiam damnavit, quinimo inquit, multos haud ictericos frequentiori uſu conſimilium medicamentorum ictericos factos fuiſſe: & nos vidimus nonnullos obſtructos eorundem medicamentorum frequenti uſu tumorem ſcirrhoſum in viſceribus, quo vitam finierunt, contraxiſſe. Optimum quoque eſſe ſublatis, & obſtructionibus, & tumoribus, ſudorificum præſidium: qua ratione ſudare in balneo juvabit, plurimumque in aquis naturalibus aut ſulphureis, aut bituminoſis, vel in balneo Laconico, quod fit ex ſuffitu & calore ignitis lapidibus decocto aſperſis excitato: de quo ſuperius non ſemel meminimus. Hæc cum iis, quæ ſuperiori capite complexi ſumus, medicamenta ad ictericos ſanandos nobis ſufficient.

CAPUT XVIII.

De renum & veſicæ calculis.

RENum affectum, in quo à calculis homines vexantur, Græci lithiaſin appellant, noſtri renum calculum, & Aurelianus calculationem itidem vocavit. Dolor eſt, qui à calculis introcluſis modo in altero rene, modo in utroque, modo in vaſis ureteribus homines vexat. Cujus notæ ſunt propriæ, quod dolor ſit gravis, videaturque in ipſis renibus infixus inſtar pali impacti; ejuſdem lateris ac è directo teſticulus dolet; femur quoque ejuſdem lateris obſtupeſcit; alvus initio ſicca, aliquando tamen ſed raro excernit: excernit vero clyſteribus ex-

excitata flatus, atque ſtercus biliofius: urinæ paucæ & areno-ſæ prodeunt. Diſtinguitur à colico dolore, quoniam hunc in dexteriore potius ilium parte nephritici ſentiunt ad ſtomachum uſque, & jecur, aut ad lienem extenſum: in his alvus omino cohibetur, adeo ut ne ſpiritus quidem per podicem excernatur. Ubi vero calculus veſicam divexat, hæc ſigna apparent, ſcilicet præter dolorem, qui acutus eſt, ſed minor, quam in renibus fiat, urina cruda ſubalbidaque excernitur, cui ſubſidet arenoſum; pruriunt laborantes crebro & contrectant pudendum, intenduntque, & continue ad urinam reddendam urgentur, ac ſtillicidio ejuſdem vexantur, aliquando repente urina ex toto ſupprimitur. Aurelianus longe accuratius hunc affectum expreſſiſſe videtur. Etenim inquit, hunc affectum ſequi dolorem ſecundum pectinem, atque veretri radicem, & ilia, & clunes, & magis in initio, & fine urinæ reddendæ: tum fervor incendioſus, item pulſus, & extantia partis affectæ, cum jugi ac frequenti urinæ reddendæ deſiderio, & repentina ceſſatio, ac rurſum excretio ſeu mictio fit cum dolore intolerabili per ſingulos mictus, ut extenti ægrotantes etiam ventum per podicem reddant, aut ipſe podex procidens excludatur; præterea ſupinus decubitus urinæ exitum facit faciliorem, nimirum quoniam in eo corporis habitu lapis in veſicæ amplitudinem relabitur, ex colli anguſtiis. Quidam denique neceſſitate coacti defixo capite ſuper latis ſedibus ſeſe poſuerunt, ut lapis anguſta deſerens loca, atque veſicæ aditum repetens, mictus tribuat facultatem. Mulieres denique etiam, digitis intromiſſis in muliebrem ſinum, ſibimet ipſæ hortatione quadam provocando lapidem emiſerunt. Pueris vero veretrum magis prominens fit. Sæpe etiam extantia quædam ægrotantibus occurrit, ſi ſuo podici digitum injecerint. In urina ſedimenta apparent aliquando craſſiora & pallida, aliquando arenoſa, & ſaxoſa: Quibuſdam itidem aſper lapis, aut ſanguinolentus excluditur, & ſanioſus. Sed quoniam ſigna hæc prædicta communia ſunt, & contingit ſæpius, non cognoſci, an urinæ difficultas fiat à calculatione, cum non raro fiat, vel à grumo ſanguinis, vel ab ulcere in veſica exiſtente; idcirco conſultius erit, ut lapidis ſuſpi-

picio confirmetur intromiſſo catethere ſolido, non fiſtuloſo. Hiſque notis nobis lapides ſive calculi tum in renibus geniti, tum in veſica innoteſcent, atque deprehendentur. Pleriſque viſum eſt, materiam lapidum eſſe crudum humorem, craſſum, viſcidum, pituitoſum; atque cauſam efficientem eſſe calorem ſiccantem, cogentemque. Quibuſdam etiam perſuaſum eſt, frigiditate eam materiam cogi in lapidem: ſed cum in corpore vivente nunquam tanta ſit frigiditas, quæ humorem cogere in lapidem queat, idcirco nobis rationabilius videtur, à caliditate exurente lapides fieri, niſi dixerimus cum Georgio Agricola lapides fieri ex ſucco lapideſcente, qui cum uſque adeo ſuapte natura aptus natus maxime ſit, ut lapidis formam recipiat, mirum non eſt, ſi ex leviſſima etiam cauſa caloris, vel frigoris, lapis fiat. Hinc ajunt adamantem, carbunculum, ſmaragdum, ſapphyrum, atque alios lapillos pretioſos gigni, cum in locis calidioribus, tum in frigidioribus. Inſuper contendunt alii non dari, neque generari lapides in renibus atque veſica ſeparatim, at unum eundemque eſſe lapidem cum renum tum veſicæ, nimirum quod primo lapides in renibus facti in veſicam deſcendant, in eaque augeantur, concreſcantque. Quod tamen à veritate eſſe alienum, hoc argumento maxime deprehendi poteſt, ſcilicet, quod omnibus liquido conſtet, inventos fuiſſe calculos lapideſve genitos in compluribus partibus corporis, nimirum in capite, in pulmonibus, in hepate, in fellea veſica, in liene, in meſentereo, in inteſtinis, in renibus, in veſica, atque etiam in longe pluribus aliis partibus; præterea, quod renum lapides ab iis qui è veſica educuntur, figura, magnitudine, colore apertiſſime differant. At de iis, aliorum eſto judicium; nunc ad rem redeuntes, dicimus lithiaſim quoque eſſe ſtricturæ paſſionem, quæ laxatoriis medicamentis opus habet, tam ut ab ipſa calculi generatione homines præcaveantur, quam ut præſentes introcluſi, & acerbius ægrotos divexantes excludantur; qui certe ubi lapideam duritiem adepti ſint, nullo medicamento comminui, & educi poſſunt. At hac ætate eductio calculorum, quæ ſectione fit, uſque adeo facilis & tuta reddita eſt, ut nos complures vel etiam ſenes ſeptuagenarios facta ſectio-

ctione à lapide veficæ fuiffe omnino liberatos viderimus: adeo, ut ipfi poftea multos annos integra valetudine fupervixerint. Sed Aegyptii, ut nos oculatim vidimus, fine fectione lapides è vefica per meatum pudendi, magnitudine nucis avellanæ, & paulo etiam majores, abfque ulla noxa educunt. Ore etenim fpiritum vehementer attrahendo, in quandam cannulam membraneam intra os veficæ ufque per penis meatum, feu canalem, vento plurimum ampliatum, intromiffam, digito intra anum pofito, lapidem in ipfius quidem cannulæ os intra veficam, uti dictum eft, perveniens deductum violento quafi raptu ore fpiritum fortiter attrahendo, cannulam cum lapide per penis canalem, feu meatum, extrahunt. Sed quomodo Aegyptii prædicto modo lapides educant, nos in libris de Medicina Aegyptiorum fcripfimus. Itaque & quomodo præferventur, ne in renibus, & in vefica lapides generentur, & quomodo etiam imperfecti, fcilicet tophacei nondum lapideam duritiem adepti, fed aliquatenus friabiles comminuantur, & educantur, nunc dicemus. Itaque ex laxatoriis convenit phlebotomia, purgatio, viarum laxatio, & qui per os affumpta craffum humorem incidunt, extenuant, atque detergunt, abluuntque renes atque veficam, doloremque & illarum partium exafperationem demulcent. Præmittetur clyfter mollis, aut exhibebitur catharticum lenitivum, cujufmodi erit caffia cathartica ad unciam & femis, cum pulveris radicis glycyrrhizæ drachma, & faccharo candido pulverizato: aut dabitur eadem caffia ad unciam, & fuperbibent ægroti feri lactis caprilli libras tres: aut dabitur medicamentum ex manna, aut ex fyrupo rofato laxativo, vel ex melle rofato itidem laxativo ad uncias quatuor, fero lactis diffolutas: & fuperbibent ægroti feri fupradicti libras tres. Altera die ex fecta vena interna dextri cubiti fanguis ea quantitate evacuabitur, quam vires commode ferent: & poftea eadem repetetur evacuatio è fecta vena poplitis dextri cruris, fi commode fecari queat, aut ex vena malleoli, aut ex cruribus fcarificatis; atque demum haud erit inutile fanguifugis aperire hæmorrhoidas, præfertimque fi folitæ fluere defecerint. Deinceps corpus evacuabitur electivo pharmaco, fed prius præpa-

ratis humoribus, medicamentis incidentibus, detergentibusſque abſque multo calore. Pro purgatione vomitus maxime laudatur jejunis provocatus, aut aqua tepida cum ſyrupo acetoſo, aut oxymelite ſimplici, aut ſcyllino, vel cum acori modico copioſius hauſta: per ventrem vero purgantia maxime congruent, atque ex iis agaricus, rhabarbarum, aut turbit, aut colocynthis, aut polypodium, aut elleborus, aut mechoacan, aut ſimile aliud ex ſimplicibus, eo modo, & ea doſi parata, quibus ea in colicis doloribus convenire ſuperius diximus. Ex compoſitis conveniet hiera picra ad drachmam, pilulæ de hiera cum agarico, diacolocynthidoſque & ſimilia. Poſt corporis purgationem, etiam renes purgando laxare oportebit, nimirum vel ſero lactis caprilli acido limonum clarefacti quotidie à libra una uſque ad quatuor libras, cum lacte ſemin. melonis, aut cum ſucco roſarum, aut cum ſyrupo roſato ex ſimplici infuſione roſarum: in viro adulto propinabuntur libræ quatuor prædicti ſeri, cum ſemin. melonis lacte opera ejuſdem ſeri expreſſo ad uncias 4., & ſyr. roſ. ſimpl., violati an. unc. 1. Utiles ſunt aquæ naturales in agro Patavino B. Virginis vocatæ, ſi quotidie ad libras xv., & plures etiam bibantur, per decem, & plures dies: aut Villenſes vocatæ de agro Lucenſi ad libras quatuor. Hæc omnia renes abluentia detergentiaque calculoſis conducent, modo calculi vel in veſica, vel in renibus geniti non ſint. Si vero in iis membris lapis exiſtat, ægroſque doloribus divexet, nihil pejus quam abluentia, & detergentia exhibere medicamenta: etenim viſciditatibus veſicam, aut renes munientibus, quominus à lapidum aſperitate lædantur, deterſis, deterſiſque itidem quadantenus lapidibus, atque exinde aſperioribus redditis, renes, aut veſica magis doloribus conflictabitur. Si vero nondum lapides fuerint geniti, ad tollendos humores craſſos viſcidoſque quibus ſiccatis, & coactis, lapides in hiſce viſceribus fiunt, mirifice juvabunt & ſerum, & aquæ prædictæ, ſi per plures dies ægroti ebibant. Interim utile erit, ſingulis diebus inſeſſionibus uti ex aqua tepida fluviatili, aut ex ea, in qua malva, althæa, fœnugræcum, viola ebullierint: in quibus ſpacio unius horæ calculoſi immerſi uſque

que ad umbilicum manebunt. Inunctiones itidem juvabunt ex dulci oleo amygdalino, chamomelino, rosaceo, aut communi dulci temperate calido: aliqui commendant oleum ex scorpionibus paratum, quo inungantur lumbi, pubes, & testes cum perinæo. Ad easdem partes congruent etiam fotus ex supradicta aqua, cum malva, althæa, fœnugræco, & lino parati: item ex hydrelæo cum vesica, aut spongia excepto. Hæc prædicta externa præsidia juvabunt particulatim eos magis, qui actu à lapidibus dolore excruciantur. Paulus ad calculosos commendat superfusiones, cataplasmata, fotus, atque insessus, relaxantes, & lenientes, qui ad colicos dolores usurpari solent. Quibus multum quoque conferet lac asininum, vel caprillum calidum, singulo mane, per plures dies epotum ad uncias quatuor, ante cibum. Demum addamus medicamenta singularia ad lapides tophaceæ duritiei comminuendos, atque educendos. Ex veteribus plerique commendarunt, ad lapides comminuendos, & ad urinam ex ipsis impeditam movendam, acetum scyllinum, jejunis epotum; decoctum itidem radicis, foliorum, atque seminis althææ, atque adianthi, radicisque rusci, foliorum, & seminis, in vino albo paratum; itidemque anonidis corticis radicis ex vino decoctum; aut corticis lauri radicis, eodem modo epotum summopere commendatur: datur potui & oleum amygdalinum amarum, calidum, ad uncias quatuor: datur & decoctum umbilici veneris, scilicet foliorum, atque radicis; pro secreto aliqui dant decoctum foliorum sempervivi arborei Cretici; non minus lapis judaicus è cote detritus cum aquæ calidæ cyathis tribus epotus laudatur. Ligures se à calculis præservant, quotidie ante cibum assumentes succum limonis ad unciam cum saccharo: profecto, ut nos in praxi vidimus, hoc medicamentum est ex maximis lapidis generationem prohibentibus, ut & acetum scyllinum epotum idem præstare diximus. Namque materiæ crassitiem maxime extenuant, atque detergunt.

Caput XIX.

De priapismo.

CUm nos in septimo libro de satyriasi scribentes nonnulla quoque ea occasione de priapismo fuerimus complexi, restat, ut pauciora de hoc affectu à nobis scribenda supersint. Priapismum antiqui hanc passionem nominarunt, à Priapis quondam hortorum Diis, qui fingebantur rigido veretro seu pene arrecto. De qua passione Demetrius Attaleus vel Apameus, auctore Aureliano, in libro signorum, dixit, quod in quodam viderit sene, atque in seipsum manu operante, nec quicquam tamen potuisse peragere; tensionem autem fuisse veretri nimiam, cum parvo dolore, ut cornu putaretur, & ita perseverasse multis mensibus, nullo quoque adjutorio medicinali cessisse; sed tardo atque longo tempore quievisse. Aurelianus inquit: priapismum esse paralysim seminalium viarum, & aliorum nervorum ad veretri partes attinentium, quorum distensione ægroti afficiuntur. Nos vero paralysim esse negamus, at potius convulsionem partium genitalium. Paulus ex Galeno scribit, priapismum esse firmum stabile, seu permanens genitalis incrementum, quod in longum latumque intumescit, citra veneris appetentiam. Fit hoc malum, ut Paulus docuit, cum flatulentus spiritus particulam in tumorem attollit, ex humoribus crassis, & viscosis modici caloris opera procreatus. Galenus ob arteriarum ora immodíce patentia laxatave hunc affectum fieri addit: etenim lumbis calefactis, arteriæ quoque calidiores redduntur, ideoque oscula ipsa laxiora amplioraque evadunt, unde plurimum spirituum essentiæ in fistulosum nervum illabitur, quo coles oppletur, tenditur, arrigiturque. Quæ causa priapismi si vera esset, profecto ægroti calorem perpetuum in lumbis cum dolore & aliquando cum febre sentirent; perindeque affectus inflammatorius diceretur, qui satyriasim faceret, id est, veneris appetitum inexplebilem. Cum vero nullum veneris desiderium faciat priapismus, propterea aut à flatulento spiritu, ut ex Paulo dictum est, replente nervum, aut à copia seminis immoderata facul-

In lib. 3. acut. cap. 18. & in 5. chron. cap. 7.

In lib. 5. chron. c. 7.

In 6. de loc. effect.

ta-

tatem ſeminis expultricem ita diminuente, ut neque manu fricato pene arrecto, neque mulieris concubitu, ſemen excernatur, & durities (ut Demetrius Attaleus in ſeipſo expertum ſe fuiſſe poſteritati tradidit) eadem perſiſtat. Itaque paſſio ſtricturæ eſt, quæ laxatoriis medicamentis, ut tollatur opus habet, iiſdem propemodum, quæ de ſatyriaſi affectu ſimillimo in libro ſeptimo ſcribentes meminimus, ſcilicet, ſanguinis vacuationem per venam ſectam, cucurbitulas cum ſcarificatione, hirudines lumbis, pubi, inguinique appoſitæ coxendicumque & crurum ſcarificationes: corporis item purgationem per agaricum, turpetum, vel colocynthidem, vel elleborum, vel per alia ſimilia medicamenta cathartica; aut quæ ex jam dictis ſimplicibus habentur compoſita, cujuſmodi eſt hiera picra Galeni, diacolocynthidos, diaphænicon electuarium vocatum, confectio hamech, diacatholicon, & ex catapotiis cochia vocata, de tribus cum rhab. de hiera cum agarico, & ſimilia. Poſtea per os medicamenta moderate calida juvabunt, cujuſmodi eſt decoctum ex bugloſſo, boragine, malva, althæa, fœnugræco, petroſelino, & ex ſimilibus. Eodem modo clyſteres molles, fomenta laxatoria, inſeſſus cataplaſmata, inunctiones laxatoriæ convenient paratæ ex oleo dulci amygdalino, chamomelino, de floribus cyclaminis, & ex eo, in quo radix althææ, aut cucumeris ſylveſtris fuerit incocta. Fomenta itidem, inſeſſuſque ex aqua calida, ex hydrelæo, vel ex decocto malvarum, althææ fœnugræci, meliloti, chamomeli, & ſimilium valde utilia erunt. Quod autem medicamenta frigida (ut Dogmatici omnes voluerunt) huic affectui utilia eſſe poſſint, non video, niſi in principio repellendi gratia adhibeantur; namque à calidis, ſed tamen non vehementer calidis (ut Paulus expreſſit) in principio, verum moderate quidem calidis, ſive in cauſa ſit flatulentus ſpiritus, ſive copia ſeminis, ſive humor frigidus, craſſus, viſciduſque, hoc malum ſtricturæ laxabitur, digereturve. Poſterius autem, penis arrectione diu perſiſtente, etiam vehementer calida erunt ad uſum recipienda. Unde Paulus & ſemen viticis, & rutam, & ſimilia calida eſſe adhibenda memoriæ tradidit, ſed nunc ſatis de priapiſmo egimus.

CAPUT XX.

De uteri ſtrangulatu.

MAlum, quod Græcis πνὶξ ὑςερικὴ, & Latinis vulvæ ſtrangulatus, & uteri ſuffocatio dicitur, eſſe ejuſdem viſceris recurſum ad ſuperiora, neminem Medicorum latet; paſſio ſane magna, vehemenſque eſt, & magni periculi plena, citiſſime ægras mulieres interimens, frequenterque viduas, male purgatas, ſteriles, atque juvenculas ad veneremque pronas per circuitus invadit, ut morbus comitialis facere ſolet. Qua paſſione oppreſſæ, ſine motu, ſine ſenſu, atque ſine reſpiratione, quaſi mortuæ, jacent. Quæ gravia ſymptomata excitantur ab illiuſce viſceris ad ſuperiora recurſu, atque decubitu, interna alia viſcera præcipua ſibi contermina magnopere comprimente lædenteque. Paulus inquit: *ſtrangulatus vulvæ ad ſuperiora recurſus eſt, quæ principaliſſimas partes in doloris conſortium perducit, utpote arterias, quas vocant carotidas, cor, cerebrique membranas.* Aretæus vero Medicus antiquiſſimus ſcribebat: *In mediis ilibus mulierum vulva poſita eſt, muliebre viſcus, animalis ferme naturam adeptum. Siquidem per ſe huc atque illuc verſus ilia movetur: quin etiam ad ſuperiora è regione pectoris cartilaginem ſubit: in latera quoque in dextram videlicet, aut lævam partem, aut ad jecur aliave inteſtina movetur: & ad inferiora natura proclivior eſt: utque paucis abſolvam, penitus errabunda eſt, & jucundis odoribus delectatur, ad ipſoſque ſe recipit: contra fæde olentibus contriſtatur, & ab ipſis longius ſe proripit, ac prorſus eſt in homine vulva perinde, atque in animali quoddam animal. Hæc itaque ſi repente ſuperiora petierit, ac diutius ibi commoretur, viſceribuſque violenter incumbat, interdum homo veluti comitiali morbo correpta citra nervorum diſtentiones ſtrangulatur; anguſtiis namque jecur, tranſverſum ſeptum, pulmones, cor celerrime opprimuntur. Qua de cauſa ſpiritus privatio, imbecillitaſque adeſſe videtur. Præterea & venæ ſomniferæ (carotidas Græci vocant) cordis vitium participantes, affliguntur; unde capitis gravitates, & ſenſuum abolitio cum novo quodam ſopore adveniunt.* Atque hæc

In lib. 2. de cauſ. & ſig. acut. c. 11.

hæc eſt accurata gravium illorum ſymptomatum ratio ex Aretæo tradita. Nunc ſigna quibus hoc malum deprehenditur tradenda. *Itaque ſi in ſuperiora ſubeunte vulva vexari mulier inceperit, ad obeunda negotia pigrior redditur, exolvitur, infirmatur, genua labant, vertigo infeſtat, extrema debilitantur, caput dolet, ingraveſcitque, in venis ab utroque naſi latere jacentibus dolerem mulier percipit: quod ſi ceciderit, ſtomacho mordetur. Juxta præcordia ilia, ubi vulvæ domicilium eſt, inania ſunt: pulſus intermittentes ſunt, inordinati, deficientes; ſpiritus magnopere angitur, vox intercipitur, ſentiendi facultas impeditur ſpiratio ignota, obſcura, celerrima eſt, nec opinato mors advenit. Ceterum ſi priuſquam malum ad extremum venerit, aliquando vulva in ſedem propriam migret, à ſtrangulatione liberantur, quando alvus ſubmurmurat: humiditas adeſt locorum muliebrium; ſpiritus aſperior, manifeſtiorque redditur: celerrime ab affectu excitantur, quemadmodum & celerrime interitus advenit; nam facile ſuperiora vulva petit, facile quoque inde recedit.* Galenus in lib. ſexto de locis affectis; haud in omnibus hyſtericis præfocatis mulieribus prædicta ſymptomata obſervari tradidit, quando alias viderit ſine ſenſu immobiles jacere cum obſcuro parvoque pulſu, vel omnino ſine ullo pulſu: alias ſentientes, & moveri potentes, atque integra ratione, ſed tamen animi defectione, & difficili reſpiratione laborantes: alias crura & brachia contrahentes. Simillimus hic affectus eſt ſyncopi, catalepſi, apoplexiæ, atque epilepſiæ: at à ſyncope diſtinguitur, quoniam in ipſa nullus eſt pulſus, ſudor circa faciem frigidus, & pallor apparet odorataque naribus admota juvant. Contra vero in uteri præfocatione pulſus, licet languidus aliquis ſentitur, nullus ſudor erumpit, pallor faciei minor, quinimo facies, quo pejus ſe habent mulieres, eo ad ruborem magis inclinare (auctore Aretæo) videtur: odorata autem naribus admota hyſtericas lædunt. A catalepſi vero diſcernitur, quia in ipſo affectu rigor aut refrigeratio ſentitur, qualis in corpore gelu concreto videri ſolet: quæ in præfocatione non obſervatur. Ab apoplexia itidem diſtinguitur, quoniam in ipſa non ſentiunt, etſi pungantur; hyſtericæ vero ſentiunt puncturas. Et demum ab epilepſia etiam di-

discernitur, quod præfocatæ mulieres non distorqueantur, neque concutiantur, ut epileptici. Causæ, à quibus hystericæ in hanc passionem incidunt, sunt, ut plerisque visum est, uteri recursus ad superiora, à quo compressis, læsisque membris proximis principalissimis, gravia supradicta symptomata excitantur, præsertimque perdita respiratio: unde Heraclidem Ponticum librum in quo egit de uteri præfocatione, apnum, id est, perditam respirationem inscripsisse, Galenus est auctor. De qua præfocatione, locutus Plato in Timæo, ita habet: *Ea pars quæ in mulieribus & uterus & vulva nominatur, cum sit animal prolem generare cupiens, si intempestive, diuque infructuosum fuerit, succensens ægre fert, erransque per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirareque non sinens, in extremam anxietatem dejicit, atque multos alios morbos excitat.* Ceterum uterus non, ut Plato ait, sursum trahitur, sed, convulsionis modo, à sanguine menstruo retento, aut ab alio humore uteri ligamentis imbutis, retractisque. Quomodo autem hoc fiat, docet Galenus in sexto de locis affectis. Alii probabilius censuerunt hoc malum fieri utero refrigerato, à quo refrigeretur universum corpus: refrigerari autem, aut ex semine retento, aut à menstruis suppressis contingit; etenim semen paulatim in utero coacervatum, ut in viduis fieri solet, putrefactumque refrigeratur, eamque frigiditatem cordi, cerebroque membris principalissimis communicando, gravia quidem symptomata inducere solet; hæcque evenire illis, veluti à veneno quodam (quando semen corruptum potissimum in corpore cacochymo, venenosam qualitatem nancisci videatur) illato. Ex sanguine itidem menstruo suppresso. Idem quandoque evenit, quod & ipse paulatim in utero collectus, corruptusque refrigeretur, & eodem vitio uterum afficiendo eodem itidem modo eandem affectionem prædictis membris principalibus communicando eandem passionem inducat. Hanc vero apnœam, sine præfocationem, longe minorem, quam, quæ ex semine corrupto fit, esse Galenus affirmavit. In ea enim, quæ à retento semine fit, mulieres, sine sensu immobiles, ut mortuæ, jacent: spiratione tamen non privantur, neque animi defectione, neque

In l. 6. de loc. affect. cap. 5.

In 6. de loc. affec. cap. 5.

aliis

aliis ſymptomatibus laborant, quæ ex ſuppreſſis menſtruis in hanc paſſionem labuntur. Alii addunt humorem quendam in utero inſitum, & putrefactum hoc malum inducere mulieribus. Alii ex flatulento ſpiritu frigidæ qualitatis, vel malignæ uterum præfocationem pati putant. Nonnulli addunt, uterum plerumque primario affectu vitiatum, ab iis cauſis, ut dictum eſt, in hoc malum deduci, ſed ſæpe etiam ex aliis proximis membris læſione ipſi communicata hanc paſſionem pati, quandoque ex ventris repletione, & nonnunquam ab hepate, vel à liene paſſione ei communicata. His itaque conſtabit primum, quomodo, & à quibus cauſis, mulieres apnœicæ evadant; deinde etiam, paſſionem hanc ſtricturæ quidem eſſe, & uſque adeo magnæ ſtricturæ, ut nedum ſpatio diei, ſed intra paucas horas mulieres interimat. Cujus quidem mali ad exitium tendentis ſigna hæc erunt: pulſus primo denſiores evadunt, inordinati, at poſtea prorſus intercipiuntur, exigua quædam humiditas cutis ſuperficiem humectat, & reſpiratio primum obſcuratur, & poſtea penitus tollitur. Quibus ſignis apparentibus, ſolo prognoſtico relinquantur ægrotæ mulieres, ne infamentur remedia. Sed priuſquam eo malum deventum ſit, curatio laxatoriis medicamentis erit molienda: & primo, ut à præſenti paroxyſmo apnœicæ liberentur, atque poſtea, ſi diu ægritudo protrahatur, ut omnino etiam à prædicto morbo præſerventur. Itaque quod primum ex magnis laxatoriis apnœa vexatis conveniret, eſſet phlebotomia: at quia vires prælanguent, à magno hoc laxatorio cavendum erit. Aretæus tamen, ſi uteri ſtrangulatus à phlegmone fiat, phlebotomiam laudavit in cubito, atque mox è malleolo repetitam ſanguinis evacuationem, atque privatim è ſecta vena ad pubem perveniente. At nos de uteri phlegmone curanda in ſeptimo libro ſcripſimus. Igitur primo ad ſublevandas ægras à paroxyſmo incumbendum erit, atque ubi mulieres ſine ſenſu, aphonæ, immobiles, ut mortuæ, ſine reſpiratione jacent, cum pulſu languido, omnino, ut diximus, à ſanguinis evacuatione per venam ſectam abſtinendum erit, quia vires non patiuntur. Ubi vero neque pulſus perierit,

neque ſenſus, neque motus, neque animi defectio ſit, ſed ſolummodo crurum, brachiorumque contractiones adſint (modo, ut dictum eſt, virium robur ferat) ſanguis præſcripto modo vacuandus erit. Paulus tamen nunquam voluit ſecta vena eſſe mittendum ſanguinem, niſi poſtquam præfocata ab acceſſione fuerit revocata. Tunc enim, ut prorſus ab ea paſſione liberetur, laudat primo phlebotomiam, & poſtea, purgationem ex hiera picra ad ℥i, cum cyathis tribus mulſæ moliendam: deinde, ut applicentur pubi, ilibus, atque lumbis dropaces, cucurbitulæ, & cum multa flamma, & cum ſcarificatione, etiam ſuadet. Verum præter iſta, & ſinapiſmus ſupradictis partibus, atque extremis etiam erit admovendus, ulceraque diu aperta ſervanda. Cum iis conjungenda ſunt exercitia, frictiones totius corporis, atque uſus naturalium aquarum, in quibus mulieres inſidere oportebit, ſingulis diebus, per horam ad minus, ante cibum. At jam ad medicamenta præfocatas ab acceſſione liberantia (quod profecto primum faciundum eſt) declinemus. Equidem primo eas revocare à paroxyſmo Medici omnes ſtudent, vinculis manus atque pedes ad torporem uſque ligantes, frictionibuſque crurum, atque totius corporis, naribus fætida objicientes, cujuſmodi eſt pix liquida, capilli uſti, lanaque itidem uſta, caſtorium, vetus lotium, & ſimilia; poſtea cucurbitulas leves ilibus, coxis, inguinibus, atque dorſo inter ſcapulas adhibent, & quandoque cute ſcarificata. In vulvam odorata cum olea, tum unguenta injiciunt: cujuſmodi erit cybetum ex oleo dulci amygdalino, aut lilino diſſolutum, aut cum moſcho orientali, vel ambra; aut aliquod unguentum odoratum ex iis omnibus mixtis confectum calidum in vulvam indito. Utiliſſimum erit, in viduis præſertim ſuffocatione uteri laborantibus, ſi obſtetrices digitis in pudendum intromiſſis, cum prædictis oleis calidis, vel unguentis inunctis pudendum tractent, ut, orta aliqua titillatione, vulva humorem excernat. Galenus ſcripſit, quandam mulierem viduam præfocatam, dum ab obſtetrice digitis ejus vulva cum oleis calidis varie tractaretur, orta titillatione, cum labore, & voluptate, veluti

per

per coitum usu venire solet, excrevisse plurimum semen crassum, eaque seminis excretione plane ab accessione fuisse liberatam. Proinde, uti dictum est, muliebres partes calidis oleis, aut amygdalino dulci, aut lilino, aut sesamino, aut irino, diu & suaviter tractandæ sunt, ut excitata titillatione semen aut humor corruptus malum fovens excernatur. Præterea pessus calidi, molles, laxatorii injiciantur, quales parabuntur ex oleo amygdalino, pinguedine gallinæ recenti sine sale, vel anserina, & succo ex althæa in aqua decocta expresso, aut ex fœnugræco, aut ex decoctis laxatoriis. Fomenta etiam ex iisdem cum pubi, tum inguinibus atque iliis calida adhibenda erunt. Insessus quoque ex iisdem decóctis, scilicet, chamomeli, althææ, fœnugræci, aut meliloti, vel artemisiæ, vel amaraci, vel ex similibus parati plurimum ægrotas mulieres juvabunt. Aretæus laudat decoctum althææ, atque succum ejusdem, & fœnugræci: quin etiam clysteres molles laxatorios ex supradictis cum oleis tum decoctis paratos, & glandes commendat. Addunt sternutamenta quoque ex pulvere piperis, aut castorii, aut struthii plurimum juvamentum adferre. Aliqui statim in accessione extremis sinapismum adhibendum esse voluerunt, ulceraque ab ipso concitata esse diu aperta conservanda, ut exinde per ea humorum utilis evacuatio procuretur. Ut vero præserventur mulieres, ne in hoc malum labantur, præter illa medica præsidia, quæ hactenus meminimus, ab ipsis illud erit observandum, scilicet, ut pluries in anno sanguinem mittant, si menses fuerint suppressi, ex vena aut poplitis, aut tali, aut cruribus scarificatis: postea purgentur exactissime ex agarico, aut colocynthide, aut rhabarbaro, aut elleboro nigro, aut turpeto, aut similibus, aut ex iisdem, compositis paratis, præsertimque ex hiera picra Galeni, ex diacolocynthide, ex catapotiis cochiis cum elleboro præparatis, & similibus, quorum sæpe in aliis adstrictis passionibus tractandis meminimus. Purgatoque corpore, præter aliquod sudorificum, quod non omittendum

duximus, uſus antidoti alicujus erit utiliſſimus. Inter antidota vero convenientia eſt theriaca antiqua drachmæ pondere per multos dies devorata, item Mithridatium, diatrion pipereon, diacalamintha, diamoſcus, & ſimilia. Non omittendus etiam erit uſus multorum nuper propoſitorum; præſertimque peſſorum, inſeſſuum, inunctionum, & ſuffituum ex aromatis paratorum.

FINIS LIBRI DECIMI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER UNDECIMUS.

Caput Primum.

In quo agitur de evacuationibus, & purgationibus adstrictis restituendis.

POstea quam de omnibus morbis adstrictis hactenus scripsimus, restat, ad perficiendam absolvendamque stricturæ passionum cognitionem, ut nunc agamus de evacuationibus quibusdam, purgationibusque, quæ cum antea fieri in corporibus utiliter consueverint, postea adstrictæ, suppressæque fuerunt, ad consuetam laxitatem pro sanitatis conservatione, restituendis. Plurimi enim interest ad valetudinem conservandam, atque etiam ad complures morbos tollendos, ut consuetæ in corporibus evacuationes, & purgationes conserventur, maximeque eæ, quæ pro excernendis excrementis, quotidie ex variis concoctionibus à natura in corpore factis, necessariæ existunt, cujusmodi sunt, ut parcius magis eas complectamur, quæ per nares, per oculos, per aures, & fauces fiunt cerebrumque purgant à pituitosis mucosisque humoribus, quæ itidem fiunt per alvum, per urinam, per tussim, & quæ in mulieribus ab anno decimo

quarto ut plurimum usque ad quinquagesimum in menstruo sanguine observantur, atque in viris ab annis pubertatis ad senium usque ex concubitu in seminis excretione animadvertuntur. His non minus necessaria est evacuatio, quæ insensibiliter fit per poros cutis meatusve, qua fuligines, quæ in corporibus generantur, commode evacuantur; quibus necessariis evacuationibus interceptis, homo quidem proba valetudine minime gaudere potest. His adduntur complures aliæ in corporibus evacuationes, purgationesque, quæ licet non fuerint in ortu corporum institutæ, tamen aliquibus corporibus, pro ipsorum sanitate conservanda, non raro contingunt: cujusmodi sunt, sudores, vomitiones, sanguinis hæmorrhagiæ è naribus, maximeque in pueris, per venasque hæmorrhoidales, sanguinis itidem evacuationes plerumque à natura pro corporum quorundam conservatione institutæ, quæ quibusdam, mensium modo in mulieribus, in consuetudinem veniunt: quandoque & vomitus, qui familiaris cuidam corpori factus est, tuto non intermittitur. Quandoque etiam quum ulcera quædam in corporis partibus quibusdam diu invaluerunt, tutum non est ea sanari, atque tolli. Quemadmodum etiam metastases quasdam, id est, humorum ad cutim transmissiones, atque ad articulos potissimum, ut in arthriticis fieri solet, ex toto prohibere tutum itidem non est; totque sunt evacuationes, & metastases, quæ si consueto modo conserventur, corpora cum optima valetudine vivunt: contra vero, ubi aliquo modo intercipiantur, aut cohibeantur, necessario in morbos labuntur. Itaque de his adstrictis laxandis restituendisque merito scribendum tractandumque in hoc libro duximus.

CAPUT II.

De evacuatione, quae per poros cutis insensibiliter fit, intercepta, restituenda.

AGgredimur nunc evacuationum, purgationumque interceptarum, cohibitarumve curationem, ab ea quidem suppressa evacuatione, quæ fit per poros cutis insensibiliter, exor-

exordientes: de qua quidem, priusquam medicamenta, ad ipsam restituendam, præscribamus, quædam scitu digna, & præmittenda, nobis visa sunt, nempe, quid hæc sit evacuatio, quomodo fiat, quibusque à causis aliquando supprimatur, & quæ mala ab ipsa cohibita oriantur, Igitur evacuationem hanc Medicis insensibilem appellatam, esse eorum excrementorum, quæ tenuia sunt, fumosaque & fuliginosa vocantur, per totius corporis cutis meatus, quos Græci poros appellant, expurgationem, neminem Medicorum latere arbitramur. Etenim in corde in ejus scilicet meatibus (quos ventriculos Anatomici appellant, duosque statuunt, nempe dextrum, atque sinistrum) ex sanguine puriori ab hepate profecto ulteriori concoctione à calore insito facta generantur spiritus vitales, & in ipsorum concoctione fumidi vapores oboriuntur, difflanturque quos natura motu cordis arteriarumque per oscula ipsarum in cutem desinentia excernit atque expurgat. Quæ fumida excrementa, ex prædicta concoctione continenter genita, nisi per arteriarum meatus excernerentur, cor per oppressionem suffocarent: si quidem veluti flamma à multo fumo crasso extinguitur; ita cor à vaporibus fumidis coërcitis strangulari necesse est. Accedit etiam, quod, cum omne calidum (ut divine profecto docuit Hippocrates) frigido moderato nutriatur, foveatur, atque conservetur, necessaria fuit aëris ambientis inspiratio, ad calorem insitum nativum cordis ventilatione conservandum. Non potest enim fieri, quin (veluti flamma loco angusto coercita, aëreque minime ventilata, difflataque marcescit) calor naturalis animalium frigidi defectione langueat, aut contabescat, ac tandem extinguatur. Præterea cor ob perennus ipsius motus, nisi aëris inspiratu tanquam flabello quodam ventilaretur, periculum foret, ne incendio conflagraret, & ne calor naturalis in igneum mutaretur, atque ne febris accenderetur. Quamobrem animalium corporibus necessaria fuit respiratio, qua fit aëris introductio, atque extraductio, scilicet thoracis extensione, atque contractione; hanc expirationem Medici vocant, illam inspirationem: illa frigidus aër intra pulmones ducitur trahiturque, hac inde expellitur. Verum præter respirationem,

In lib. de natura pueri.

nem, datur etiam in corporibus tranſpiratio, qua itidem motu diaſtoles aër per ora arteriarum in cutem finientia ad ventilandum, refrigerandumque naturalem calorem, attrahitur, & motu ſyſtoles aër incalefactus, fumidumque excrementum extrapellitur. Unde Galenus in libro de ſalubri diæta ſpirationem, quam Græci πνοὴν vocant, duplicem eſſe ſtatuit, unam, quæ fit per os atque nares, ſcilicet per meatus corporis manifeſtos, quam Græci ἀναπνοὴν, & reſpirationem Latini appellarunt; atque alteram, quæ fit per meatus cutis, quos poros Græci appellant, nempe cum per totum corpus aër per inſenſibiles meatus (uti dictum eſt) cutis inſpiratur, atque expiratur. Hanc ſpirationem Galenus tranſpirationem & perſpirationem appellat. Itaque reſpiratio & tranſpiratio ſunt duæ actiones, quibus ad cor, & ad totius corporis calorem vitalem conſervandum animalium corpora opus habent. Animalia vero, quæ ſunt pauci caloris, languidique, cujuſmodi exanguia, inſectiliaque exiſtunt, ſola tranſpiratione, id eſt, ſpiratione per cutis meatus facta, contenta, vivunt: ſic fœtus in utero tantum tranſpirat; ſic ex hyſtericis mulieribus præfocatæ plurimum exoluto cordis calore vivunt aliquando ad tempus ſola tranſpiratione. Porro quæ plurimum calida ſunt, caloremque & multum, & vehementem habent, utraque inſpiratione ad vivendum egent, ſcilicet reſpiratione, qua aërem animalia per os, & per nares inſpirant, atque expirant; atque tranſpirationes, qua corpus totum inſenſibiliter per poros cutis aërem itidem inſpirat, atque expirat. Hinc Divinus Hippocrates dixit: *Foras introque ſpirabile eſſe totum corpus.* Quare ex his cuilibet conſtabit, utramque inſpirationem animalium corporibus eſſe ita neceſſariam, ut abſque illa, ſi nimirum ex toto ſublata ſit, ne tantillum quidem animalia vivere queant. Cum vero diminuta, aut aliquo modo impedita eſt, vivere ſane ea poſſunt, ſed cum ſanitate vitiata, atque, ni cito reſtituatur, non ſine gravi morbo. Etenim quovis modo inſpiratione impedita, cor ipſum vel ſtrangulatur, vel ejus calor extinguitur, aut in igneum vertitur: unde febres accenduntur, inflammationeſque fiunt, & quidem (ut Galenus recte expreſſit) nonſolum impe-

In lib. 11. meth. med.

In 6, epid. ſec. 6. tex. 1.

In lib. de cauſ. morb. cap. 9.

pedita respiratione, quæ fit per os atque per nares; sed non minus etiam ea, quæ fit per meatus cutis insensibiliter: quandoquidem per hanc calor totius corporis transpiret, ventiletur, humoresque hac ipsa ventilatione imputres, atque incorrupti maneant. Unde mirum alioquin non sit, si corpora plurimum humida atque excrementosa proba valetudine multos annos vixerint: quoniam expeditos meatus, per quos calor transpirat, habuerunt. Itaque hisce meatibus omnibus natuliter profecto se habentibus, præsertimque cutaneis nobis occultis (de quorum insensibili evacuatione impedita restituenda, agere in hoc capite nostrum fuit institutum) corpora recte valent; atque quovis modo iisdem impeditis, scilicet, aut stipatis, vel obstructis, corpora in morbos delabuntur; nam quemadmodum eorundem laxitas præter naturalis morbos facit; ita & innaturalis ipsorum adstrictio; utraque immoderatio vel laxitatis, vel adstrictionis, vitiosa est, à qua corpora patiuntur. Unde Hippocrates inquit: Raritas corporis ad perspirationem, quibus amplius aufertur, saniores sunt: Densitas corporis ad perspirationem, quibus minus aufertur, morbidiores. Et Galenus, cutem densam habentes pati ab internis demonstravit; atque raram ab externis. Ab internis (inquam) qui habent poros cutis adstrictos pati recte ait, quia, ut alibi docuit, clariusque ostendit, stipatis plane arteriis, ipsorumve oris, aut obstructiones aliquas patientibus ita, ut nihil transpirent, calorem extingui necesse est, atque ita affectum corpus mori. Si modica fuerit stipatio, non adeo pati calorem; atque si in corpore sanguis optimus abundaverit nullo superfluo humore coinquinatus, vapor eo incalescente exurgit, qui, si, ob constipata aut obstructa arteriarum oscula, non excernatur, verum intus retineatur, aut corpus plethoricum facit, aut ipsum supra modum calefacit: si vero non vapor benignus, sed fumosa exhalatio, & acris à sanguine scilicet bilioso incalefacto elevetur, exhalatio hæc aut febrem accendet, si nempe multa non sit, nec multa stipatio adsit; aut, si plurima ejus retineatur intus copia, cum arteriarum magna stipatione, aut obstructione, vix effugiet homo, quin strangulatus pereat. Quare arteriarum mea-

Gal. in 11. meth. med. cap. 8.

In lib. de alimento circa medium.

In 1. de sanit. tuenda c. 10.

Gal. in lib. de caus. morb. c. 9.

tibus, potissimumque ipsarum oris in cutem desinentibus, aut stipatione, aut obstructu impeditis, morbos quidem complures oboriri necesse est, scilicet caloris nativi strangulationem, extinctionemque, aut febres, (etenim cute stipata statim febricitare, qui temperamenti calidi, & humidi sunt Gal. docuit in libr. 8. meth. med. cap. 7.) inflammationes, seu phlegmones, aut similes alios morbos graves. Ora vero arteriarum in cutem desinentia (meatus occultos in cute totius corporis constitutos Medici appellant) impediuntur, aut à densatione conniventiave, sive ab earundem meatuum constipatione quam Græci μυσὶν dicunt: aut ab obstructione, pygnosi Græcis itidem vocata; στεγνωσὶν vero vocant impeditionem hanc scilicet cutis vitium, quo transmittere supervacua excrementa fumosa corpus prohibetur. Deprehenditur vero (auctore Galeno) cutis stegnosi affecta sive impedita, ubi homines se exuerint, ex cutis albo colore, ejusdem duritie, atque densitate, & quod in exercitatione vix incalescant. Galen. in primo libro de febribus, ad Glauconem, inquit, ex tactu cutem stipatam cognosci, atque in febribus ex constipatione ortis, ex calore: ex tactu, nimirum, si (ut Stephanus Atheniensis interpretatur) rhu acceptis, ac aqua dissolutis, manus fricueris; tunc certe invenientur densati digiti, meatibus ipsorum veluti coactis, & densatis. Ex calore vero, dum in his, qui sunt densati, manus in thoracem injicimus, primum quidem caliditas pauca apparet, propterea quod foras exire non permittitur, cum meatus clausi sint: ubi vero diutius immorati fuerimus, & ob id cutem calfecerimus, ipsamque rariorem fecerimus, ex diuturna manus applicatione, calor resurgit, ac major apparet. Causæ vero constipationis, sive eam dicamus densationem, sive conniventiam exiguorum cutis meatuum, sunt aut valida refrigeratio, aut magna adstrictio, aut siccatio. Et quidem valida refrigeratio fit ab aëre frigido, (nam Hippocrate auctore; frigus cutem obdurat) aut ab aqua frigida, aut à sudore non deterso, refrigerato, præsertimque si cutis vel ex calido balneo, vel calido sudore laxata fuerit; facile enim à valido frigore densata constipatur. Idem succedit à magna adstrictio-

[Margin notes: Galenus in 10. meth. cap. 2. In 3. de sanit. tuenda. In lib. 8. meth. c. 4. In primo epid. sec. 2. com. 74. — In 5. aphoris. 20. Gal. in 6. epid. sec. 6. com. 4. — Gal. in 1. meth. cap. 2.]

ctione vel à balneo, vel ab aliis adſtrigentibus cauſata: quomodo aliquos ex uſu balneorum aluminoſorum, vel ex marina aqua in ſtegnoſim incidiſſe, atque ab ea in febres, nos non ſemel vidimus. Etiam à ſiccatione denſari conſtiparive cutem, argumento nobis eſſe poſſunt, qui à ferventi ſole nimium ſiccati in febrem inciderunt. Obſtructiones vero iidem cutis meatus quoſdam patiuntur, vel obſtruuntur quidem ubi in ipſos aut humor copioſus, aut craſſus, aut lentus impegerit, ſive impactus adhæſerit. Galenus ſcribit: ſubitam meatuum obſtructionem fieri viſcoſo atque craſſo humore, eos ſcilicet infarciente. Cum itaque cutis conſtipatio, aut ipſius meatuum obſtructio (quod & caloris ventilationem, tranſpirationemque, nec minus fumidorum excrementorum, quæ, dum corpora recte valent, aſſidue continenterque fit, excretionem, evacuationemque prohibeat) complures morbos faciat, ſcilicet, ut & ſuperius dictum eſt, aut plethoram, aut phlogoſim, aut febres diarias, putridaſque, vel phlegmonas, vel cordis palpitationes, ſyncopeſque, atque ſimiles alios affectus, quorum multi & ſumme graves, & magni periculi ſint: idcirco omni ſtudio quam primum ſtegnoſis erit tollenda, cutiſque adſtricta reſtituenda, laxatoriis profecto medicamentis, Galeno etiam aſtipulante, qui febres ex hac cauſa obortas ſolas morbos adſtrictos fecit. De qua re, nempe an hæ ſolæ febres, vel etiam ceteræ omnes ſtricturæ paſſiones ſint, quod alias fuerit determinatum, in præſentia agere noſtrum inſtitutum non eſt. At nunc curationem tractamus. In qua primum victus ratio erit præſcribenda, ſcilicet, ut conſtipati, ſive cute adſtricti, obſtructique maneant in loco calido & humido: parum dormiant, ſive melius, abſtineant à ſomno prolixiori, & ab otio: cibis parce utantur, boni ſucci, tenuioris nutrimenti, extenuantis, detergentiſque facultatis, caveant ab iis, qui craſſi, lentique alimenti ſunt, atque à dulcibus & pinguibus, cum hæc adſtrictos foveant meatus: vinum ſit album, dilutum, tenue, modice ſubauſterum. Caveant nigro, craſſo, & omnium maxime à dulci, quod facile obſtruat meatus infarciatque. Opportuna exercitatione utantur. Caveant ab animi paſſionibus, hilaremque vitam, ut queunt,

Gal. 9. meth. cap. 7.
In lib. de differ. meth. cap. 7.
In 3. de loc. affe. cap. 7.
1. ad Glauc. con.
Gal. in 2. de ſanit. tuenda cap. 2.

queunt, agant. Excrementa ſtudeant per alvum ex conſuetudine quotidie excernere: ad quod clyſteriorum emollientium uſus eſt accommodatiſſimus, vel aliquod medicamentum ſtercoraceum. Modo vires ferant, ſanguinis vacuatio per venam ſectam, aut per crurum ſcarificationem, aut cucurbitulis cum ſcarificatione inter ſpatulas adhibitis, aut apertis hæmorrhoidibus procurata plurimum hos juvabit. Quibus etiam purgantia addi poterunt, ad majorem corporis laxationem moliendum. Decocta ex aqua cum chamedry, chamomelo, ſeminibus malvarum, althææ, abſynthii, parata, mane calida erunt propinanda: cum his oxymel ſimplex, aut oxyſacchara, aut ſyrupus ex acido citri una miſcendus erit. De externis Hippocrates inquit, calidum balneum cutem emollire & extenuare. Galenus itidem ſuccos cuti inhærentes tolli per calida medicamenta ſtatuit, ad quam rem etiam calida fomenta laudavit. Paulus huic vitio ait ſuccurrere calefactionem, quæ valentiore exercitio, balneiſque calidioribus excitanda eſt. Huc pertinent inunctiones ex calido oleo, dulci, tenui, cujuſmodi eſt amygdalinum dulce, quod juvabit præmiſſis lenibus frictionibus calidis ad omnes corporis partes, ſi calido eo oleo tenuioris ſubſtantiæ totum corpus inungatur. Laudatur etiam oleum chamomelinum, anethinum, atque ex populo nigro (Paulo auctore) confectum. Galenus chamomelino, atque anethino ad humores craſſos lentoſque cuti inhærentes evaporandos, primas partes tribuit. Fomenta etiam, ſed commodius balnea ex aqua fluviatili calida, aut ex ea, in qua folia althææ, aut chomomelum, aut anethum viride, aut fœnugræcum, aut melilotus ebullierit, item farina ervi, vel lupini, vel nitrum oleo incoctum, ſi cum leni frictione cuti adhibeantur calida, erunt accommodatiſſima; atque etiam inunctio Ruffi ex oleo amygdalino, vel chamomelino cum nitro parata, quæ itidem præmiſſis frictionibus lenibus cuti totius corporis calida adhibeatur. Denique ſudorem in balneo calido humidoque promovere non erit parum utile. At hæc externa medicamenta utiliora erunt, ſi præmiſſa cum ſanguinis miſſione, tum corporis purgatione, ſingula adhibebuntur. Atque hæc ad cohibitam purgationem, ex cute adſtricta, reſtituendam, ſufficient.

In 3. ſimpl. cap. 13. In 2. de ſanit. tu. cap. 2. In 4. de ſanit. tue. cap. 8.

CAPUT. III.

De sudore, qui saepius fieri sponte in aliquibus corporibus consueverat, suppresso, restituendo.

NOnnunquam observatum est, homines non paucos, quibus sudores copiosi die vel noctu familiares facti fuerant, ne dum per æstatem, in qua propter æstum fere omnes facile sudare solent, sed quoque non minus per hyemem vel etiam frigidissimam. Quod nos privatim in Melchiore Zambono horti medici Patavini, nostro topiario, etiam proxima hyeme scilicet anni MDCIIX. quæ fuit frigidissima, observavimus: huic enim fere assidue, vel etiam ex levissimo labore, sudor effundebatur. Quo sudore aliquando cohibito, ac suppresso, in gravem morbum incidit, à quo nunquam probe convaluit, ni solitus sudor redierit. Quare sudorem (qui multus, sæpeque in corporibus erumpere consuevit, longoque tempore quasi usum naturalem contraxisse visus est) ex quacunque causa desinentem, morbos excitare, à ratione non est alienum, siquidem omnibus quibusvis evacuationibus per sanitatis tempus fieri solitis suppressis, interceptisque corpora in morbos labuntur: cujus profecto ratio est, quod copia excrementorum, quæ familiarius excernebantur, intra corpus retenta, plurimum augeatur, & aucta hominibus morbos inducat. Sudores vero fiunt in sanis quidem ex humiditate tenui ichorosa aliquid biliosæ qualitatis habente, plurimum exuperante, per poros cutis exeunte, meatuum cutis multa raritate adjuvante, ob calorem corporis, quacunque à causa concitatum, atque auctum, vel ab exercitiis, vel à laboribus, vel à calore ex igne, aut ex sole, aut ex balneo calfaciente, aut ex calore itidem in somno aucto; unde plethorica corpora solent noctu in somno copiose sudare, prædicta scilicet humiditate fusa, atque ad cutaneos meatus attracta. Itaque cum cohibita sudoris soliti evacuatio morbos inducat, merito revocanda est. Revocabitur vero medicamentis laxantibus, cum stricturæ ipsa passio sit. Quamobrem, si hoc eveniat, quod ho-

mines vel exercitationem, vel ſolitos labores omiſerint, aut propter cibos craſſi lentique nutrimenti, aut à vinis nigris craſſioribus, aut quod ipſorum cutis à frigore, vel à balneo aluminoſo, aut ſalſo quadantenus denſata ſit, ad priſtinam conſuetudinem homines erunt reducendi. Primo igitur victus ratio recte inſtituatur, in qua cibi tenues erunt, vinum album dilutum, tenuioris ſubſtantiæ: caveant ab animi paſſionibus, præſertim à triſtitia, mœrore, atque à timore: ſolitos labores, atque exercitia intermiſſa recipiant. Quibus ni ſolitum ſudorem ſibi reſtituerint, adhibenda ſunt calida balnea, inunctiones calidæ ſudorificæ, atque etiam per os ſudorem moventia aſſumenda erunt. At quæ ſudorem moveant, dicta à nobis ſunt, in libro tertiō iſtius operis.

CAPUT. IV.

De intercepta evacuatione capitis, quae fit per nares, de catarrho ſaepe proveniente ſuppreſſo, reſtituendo.

IN corporibus, ubi nares probe caput purgant, id eſt, ubi meatus laxos, apertoſque habent, de morbo capitis futuro haud erit timendum. Etenim iiſdem naribus aut ſtipatis, aut obſtructis quoſdam patientibus, pituita, mucus, vel alius humor per eos ductus purgari ſolitus intra caput retentus varios morbos in capite concitare ſolet, ſcilicet, vel (ut Galenus in libris de uſu partium docuit) epilepſiam vel apoplexiam, vel vertiginem, vel ſurditatem, vel cæcitatem, vel ſimiles alios morbos, qui ob capitis, cerebrive non expurgata excrementa, cerebrum, aut alias capitis partes lædentia, oboriuntur. Itaque hac ipſa excrementorum per nares (aut à frigore denſatas ſtipataſve, aut obſtructas à copia excrementorum ex cerebro delapſa, in ipſis infarcta, adſtrictaque aut ab humoris craſſitie vel lentore maximo) purgatione cohibita, ſuppreſſave, ne homines in morbos labantur, medicamentis laxatoriis erunt in priſtinam laxitatem, apertionemve narium meatus reſtituendi.

di. Quamobrem pro revocanda hac purgatione adſtricta, præſtabit homines in loco calido & humido verſari, quemadmodum adſtringuntur nares ab aëre aquilonari, frigido, atque ſicco. Quem aërem eos qui habent narium meatus impeditos, quoad reſtituantur, effugere oportebit. Unde, ut Avicenna docuit, balneum calidum ex aqua fluviatili ad omnes partes vultus maxime conveniet. Spongiæ itidem ex eadem calida aqua imbutæ juxta naſi partes utiliter adhibebuntur. Non minus utilia erunt fomenta ex decocto althææ, chamomeli, iridis radicis, malvarum, fœnugræci, lini, meliloti, cymarum ebuli, & ſimilium parata atque ſpongia adhibita. Utiliſſimum quoque erit, inungere cum interius nares ex oleo dulci calido, aut amygdalino dulci, aut irino, aut lilino, aut eo, in quo althææ radix ebullierit, aut oleo ex cyclaminis floribus parato, & ſimilibus aliis oleis: eodem etiam modo butyrum conveniet recentiſſimum calidum illitum, adeps gallinaceus, anſerinus, & porcinus, medullæ etiam, ſcilicet ſuilla, vitulina, hædina, & ſimiles aliæ, calidæ illitæ juvabunt: non minus conferet, ſi ſingulis diebus mane ante cibum ſæpiſſime in nares detrahatur aqua calida, aut althææ, aut malvæ, aut lilii, aut iridis, aut cucumeris, aut cyclaminis radicis decoctum calidum: commendatur etiam ſuccus aut anagallidis, aut anemones, aut betæ, aut majoranæ, aut cyclaminis, aut cucumeris ſylveſtris, eodem modo attractus. Experientia deprehenſum eſt, fruſtula radicis cyclaminis viridis in nares impoſita & per noctem retentã, maxime valere ad obſtructas nares aperiendas, atque ad ſuppreſſam purgationem per nares revocandam. De catarrho vero, qui in aliquibus corporibus aliquando fieri ſolet, præſertimque hyemali tempore, aut in vere, ſi aliquando ceſſaverit, deſieritque purgatio, quæ per ipſum fit, videndum erit, an ſit ea purgatio, vel poſſit tuto medicamentis reſtitui. Per catarrhum autem intelligi volumus quamcunque evacuationem capitis ex humore ſcilicet deſtillante, irruenteque in nares aut in fauces, vel in palatum, vel in guttur, vel in aſperam arteriam, vel denique in pulmones, factam. In adagio dicitur, eos, qui aliquando catarrhis, ac ſternutamentis purgantur, re-

cte capite valere; contra vero, illos qui, cum antea commode iis modis purgarentur, poſtea talibus purgationibus deſtituuntur, male ſe habere, periculumque exinde fieri, ut in morboſum ſtatum mutentur. Utrum vero conveniat, ſublatas ſternutationes reſtituere ptarmicis, id eſt, ſternutatoriis, atque operam dare, ut ſuppreſſæ purgationes ex catarrhis reſtituantur, non eſt plane omnibus compertum, attamen hoc quidem moliri non videtur inutile, ſcilicet ut renoventur purgationes ex ſternutationibus gravedinibuſque ſive catarrhis ſequi ſolitæ, non quidem iis, quæ catarrhos excitant, at medicamentis errhinis, ſternutatoriis, apoplegmatiſmis, caputpurgiiſque vocatis; ita, ut ſublatis illis ſolitis purgationibus, caputpurgiis nuperrime præſcriptis, caput ſit purgandum, quod commode atque tuto ſuccedet, ubi antegreſſa fuerit totius corporis communis purgatio, evacuatioque.

CAPUT. V.

De ulceribus in quibuſdam corporis partibus obortis, & antiquatis, pro tuenda valetudine, conſervandis, deque iiſdem ſublatis reſtituendis.

SÆpe nos vidimus complures diu, multos ſcilicet annos, proba valetudine vixiſſe, quia in ipſorum corporibus habuerunt ulcera cacoëthia, diuturna, per quæ excrementa ſuperfluentia aſſidue veluti per fonticulos quoſdam evacuabantur. Aliqui in ambobus cruribus, vel in altero tantum, aut in pudendis, aut in brachiis, aut in ore, aut in aliis locis. Qui quoad, uti dictum eſt, ea ulcera aperta ſervabantur, probe valuerunt; à quacumque vero cauſa iiſdem ulceribus cicatrice clauſis, ſanatis, ſublatiſve, cito in morbos ii delabi ſolent, ſæpiſſimeque in lethales, à quibus extincti ſunt Georgius Amicus, civis Baſſanenſis, Minerva Forcatura, Fauſtinaque Monacha in Æde D. Sebaſtiani, ejus ſoror: qui omnes ad ætatem vigentem uſque crura ulceribus defædata habuerunt, quo tempore perfecta ſanitate ſemper uſi fuerunt; illis vero ulceribus cicatrice clauſis, ſinguli in morbos lethales paulo poſt delapſi, mortem obie-

obierunt. Memini, cum olim ex Ægypto patriæ redditus, Baſſani per annum & plus fuerim commoratus, me à nobili viro Franciſco de Rubeis, annos ſupra ſexaginta nato, naturæ (ut ajunt) ſatis robuſtæ, fuiſſe accerſitum, ut à crurum tibiis ulceratis (diu enim hæc ulcera cacoëthia in tibiis cum magno profecto ſui faſtidio tenuerat) ipſum liberarem. Quibus attentius conſideratis, conſului, ut doloribus demulcitis, ea ulcera non niſi antegreſſa exquiſita cum evacuatione, tum maxime purgatione, tollerentur, neque plane, ſeu ex toto ea omnia cicatrice clauderentur, quod nimirum per ea multum humoris viroſi purgaretur: is mea opinione non contentus, alio Medico accerſito, ab iis ulceribus ſanatus eſt: verum poſt pauciſſimos dies, ſyncope repente oborta, extinctus eſt. Itaque conſultius erit, ut hujuſmodi ulcera, quæ longo tempore corpora tenuerunt, & quibus nunquam probe obducta fuit cicatrix, aperta conſerventur: & ſi quando cicatrice claudantur, denuo aperiantur, ne interceptus humor malignus ad viſcera convertatur, gravemque noxam illis inducat, à quo morbus gravis fiat. Denuo reſtituuntur, ſi cauſtico actuali partes exulcerari ſolitæ inurantur: ſed mox, cruſta adempta, medicamentis humectantibus putredinemque augentibus aperta ſervanda erunt: quandoque ſcarificatio in iis locis ad renovandum ulcus ſat erit; aliquando vero medicamentum veſicans appoſitum, aut cauſtica vi præditum. Ad hunc ſcopum ſequentia erunt accommodata, ſinapi tritum, atque impoſitum, vel radix ranunculi trita impoſita, vel folia clematidis urentis, aut modicum auripigmenti, aut arſenici, aut aliud ſimile, hæc enim partibus adhibita ulcus conſuetum renovabunt. Ad hoc idem balneum ex aqua dulci erit accommodatiſſimum: atque non minus fomentum ex dulci oleo, aut ex decocto althææ, malvarum, fœnugræci, & ſimilium.

CAPUT VI.

De arthritide antiquata, quae postea ex toto sublata est, pro tuenda valetudine, renovanda.

HUmorum quoque à partibus nobilibus ad ignobiles metastases, id est, transmutationes, cum semper ad vitam tutandam sint utiles; idcirco, quæ longo tempore sive per multos annos fieri in quibusdam corporibus aliquando consueverunt, & postea cessaverunt, malum grave, ni restituuntur, præsagire solent. Nos, doloribus intermissis, de his (licet evacuationes non sint, sed metastases, id est, à visceribus ad extimas partes transmissiones, quæ merito evacuationibus proximæ æstimari debent) restituendis agendum esse duximus. Hujusmodi vero metastases, id est, humorum vel ad cutim, vel ad articulos à visceribus transmissiones, in habentibus viscera interna robusta (quod ipsorum expultrix valide expellat) familiarius fieri solent, vel ad brachiorum articulos, vel ad pedes, humorum molesta qualitate, aut quantitate à visceribus quibusdam ordinatis circuitibus propulsa, & decumbente: à quibus licet dolores invadant, atque homines vexent, corpora tamen in internis visceribus recte valere observantur. Qua de causa in adagio dictum est, podagricos diu vivere; nam quoad podagrici sunt, solitisque modis podagrico morbo vexantur, nunquam graviori morbo periculosoque corripi solent. Verum desinentibus iis doloribus, in dubio illorum vita est, siquidem humorum copia, quam viscera ad articulos, aliasque partes corporis transmittere solent, intus coërcita, ejusque transmissione cohibita, aut quovis modo impedita, si ad viscera conversa fuerit, morbos alios graviores, & periculosiores facit. Unde mirum non est, si complures, quoad podagrico morbo vexati sunt, salubriter vixerint, qui postea, morbo consueto intermisso, alio graviori correpti brevi interrempti sunt. Magnus Dux Hetruriæ (ut audivimus) cum prius acerbe quidem podagra vexatus, postea liber fere evasisse visus esset, oborto postea ca-

tar-

tarrho, ab humore, qui antea ad articulos decumbens podagram faciebat, in pectus irruente suffocatus diebus proximis (non sine Hetruriæ, atque totius Italiæ magno dolore) interiit. Hermes Forcatura Patavinus Jurisconsultus celeberrimus, postquam solita podagra in ipso desiisse visa est, apoplecticus factus, mortem obiit. At mirum est, quosdam diu podagra vexatos, & postea in apoplexiam incidentes, ab eaque supervíventes, nom amplius podagra, quoad vixerunt, fuisse tentatos. Quod evenire in iis corporibus solet, quæ visceribus internis debilitatis, haud probe ab ipsis ad articulos humores superfluentes depellere, vel transmittere possunt. Hinc non pauci, qui fere per omnem ipsorum ætatem acerbe quidem dolores podagricos passi sunt, in senium provecti, viscerum scilicet expultrice in ea ætate quadantenus labefactata, minime amplius in ipsis humorum metastasi solitis temporibus continuata, à podagra melius se habuerunt, ac nonnulli fere omnino liberi evasisse visi sunt. Qui si parce vivant, & in ipsis aut medicamentis catharticis, vel spontaneis per alvum laxam dejectionibus, aut vomitionibus, excrementa superfluentia commode expurgentur, diutius illorum vita protrahi poterit. Itaque in iis, quos per longum tempus podagra haud visa est afflixisse, periculum est, ne ipsi in gravem morbum labantur; unde aliquibus temporibus præstabit hujusmodi fluxiones rursum excitari, atque commovere. Quod facile assequemur, si crura & pedes perfricuerimus bis aut ter in die, pedesque sæpe aqua dulci fluviatili calida abluerimus, aut large calidis oleis dulcibus eos articulos sæpe inunxerimus, aut in illis partibus (ad attrahendum scilicet ad eas humorem) ligaturis etiam usi fuerimus. Hæc medicamenta non raro usu venient in assuetis pati podagram, si alio graviori morbo, detineantur, ut apoplexia, vertigine scotomatica, aut mania, aut aliqua phlegmone interna. Et nos ipsi quidem ab hinc tribus annis angina exitiali laboravimus: in qua prædictis auxiliis consueti nobis podagrici dolores à Medicis fuere non sine fructu revocati. Sæpius in vanum laborant Medici, ut in quibusdam aut apoplectico morbo, vel alio graviori affectu exitium minante occupatis illos excitent

dolores, atque phlegmonas externas, quando natura gravius à morbo vexata, languidior reddita, nequit humores ex afflictis visceribus ad articulares partes solito modo demandare. Ad hoc caput etiam spectare videntur quædam corpora crura œdematosa habentia, aliquando post morbum gravem ita tumida reddita, & aliquando ex pituitosi humoris è superiori parte corporis ad infernas transmissione, vel demum ex jecoris morbo copiosius eo humore genito, atque ad crura (natura propellente) transmisso. Neque enim ea humoris fluxio aliquo pacto erit cohibenda. Quod si fieret, humoris abundantia ad hepar, vel ad aliud viscus internum conversa gravem morbum faceret. Quod Horatio Lugo civi Bassanensi contigisse olim vidimus. Namque, consilio cujusdam Medici cum fasciis crura inferius incipiendo arcte ligasset, cito crura aliquatenus detumuisse visa sunt, & non sine magna patientis voluptate; sed (quod illi antea futurum prædixeram) paulo post, exsiccatis, sanatisque cruribus, oborta febre, interiit.

CAPUT VII.

De consueta haemorrhagia, id est, de sanguine in quibusdam per nares familiarius, saepe, saluбriterque exeunte, suppresso, restituendo.

PLurimi interest, ut solitæ in corporibus sanguinis evacuationes suppressæ sedulo à Medicis observentur, præsertimque hæmorrhagia, id est, particularis sanguinis evacuatio, quæ per nares fit. Hæc cum familiarius quibusdam temporibus fieri in aliquibus consueverit, præsertim in jnvenibus, postea si plane cohibeatur, absque dubio morbos futuros prænunciat. Pueri, adolescentes, atque juvenes solent facile hæmorrhagiam pati, qua sæpius à capitis dolore liberantur, à vigiliis, atque etiam à febribus ardentibus & synochis. At, ut uno verbo dicam, quo ad patiuntur hæmorrhagias, & copisiores etiam, recte valere observantur: quibus præter consuetudinem suppressis, interceptisque ipsi in morbos incidere solent, nempe aut in capitis dolorem, aut inflammationem, aut in maniam, aut

in

in anginam, aut in pleuritim, aut in pulmoniam, aut in ſputum ſanguinis, & phtiſim, aut in febrem ſynocham, vel ardentem. Quare in iiſdem, priuſquam, ipſi in morbum aliquem deducantur, ſuppreſſa hæmorrhagia erit quanto citius reſtituenda. Hanc vero reſtituent balnea calida ex aqua dulci ad caput facta, vel lotiones ex eade aqua, in qua ebullierint aut althææ folia, aut malvæ, aut fœnugræcum, aut linum, aut ſimile aliud. Hippocrates laudavit, ad provocandam hamorrhagiam, in quodam acuto morbo laborante, aquam calidam fronti affuſam: ſpongiæ idcirco imbutæ eadem aqua, & expreſſæ utiliter fronti atque temporibus adhibebuntur. Inunctiones itidem calidæ ex oleis dulcibus intra nares, atque extra adhibitæ plurimum laxando eas partes juvabunt. Ægyptii, præter præſcripta auxilia, hæmorrhagiam excitant ſectis venis intra nares. Galenus in libro de facile parabilibus ad eundem ſcopum laudat florem graminis intra nares poſitum. Quo medicamento nos ſæpiſſime per æſtatem vidimus pueros complures ſibi ſanguinis hæmorrhagiam concitaſſe. Si vero his vel aliis ſimilibus medicamentis ſanguinis ſolita evacuatio non fuerit revocata, præſtabit, pro ſanitate tuenda, in iis corporibus ſanguinem aut ſecta vena, aut cruribus ſcarificatis, aut alio modo educere, & evacuare.

CAPUT. VIII.

De hæmorrhoidibus ſuppreſſis reſtituendis.

NOn minus mariſcæ, ſeu hæmorrhoides modice quibuſdam temporibus fluentes ad tuendam ſanitatem utiles eſſe obſervantur. Hippocrates ſcribit: *Qui hæmorrhoides habent, neque peripneumonia, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis, forſan neque lepra, & forſan neque aliis morbis vexantur*; & in aphoriſmis ait: *Atra bile vexatis, & renum paſſionibus, hæmorrhoidas ſupervenientes bonum:* quia tum revellunt, tum evacuant materiam, quæ renum, & melancholicas paſſiones, atque etiam inſaniam generabat. Galenus & ipſe ſcripſit, me-

In 6. epid. 3. In 6. aphorr. 11. & 21. In 4. aphor. 25. In 6. epid. ſect. 6. com. ult.

melancholiam incipientem sæpius hæmorrhois prohibuisse visa est, atque jam factam sanavisse, & lieni indurato non minus profuisse. Contra, si cohibeantur, homines in gravissimos morbos labuntur. Multos novimus, apertas quoad hæmorrhoidas habuerunt, recte valuisse; quibus postea à quavis causa suppressis, obortis exinde morbis gravioribus, interiisse. Itaque à suppressis hæmorrhoidibus solet in hepate atque liene fieri scirrhosis ac refrigeratio caloris innati, unde aqua intercus quoque succedit: præterea vertiginosi fiunt, atque melancholici, quibus dictæ venæ cohibentur. Hieronymus Capellus illustrissimus amplissimusque Senator Venetus DD. meus Colendissimus proximo anno à suppressis hæmorrhoidibus, quas multos annos habuit, in affectum scotomaticum incidit. Magni igitur juvamenti ad conservandam sanitatem erit, si mariscæ cohibitæ aperiantur iterum, interceptaque ipsarum evacuatio consueta, quanto citius fieri potest, revocetur. Hoc enim quo celerius fiet, eo utilius erit, & tutius, ad defendendum, ne in morbos labantur. Itaque ut adstrictæ hæmorrhoides revocentur, laxatoriis cum balneis, tum fomentis, tum inunctionibus laxandæ, aperiendæque sunt. Dioscorides ait; iridis decoctum oscula venarum laxare, aperireque. Idem præstabit decoctum cyclaminis, aut cucumeris sylvestris, aut bryoniæ, aut mercurialis, vel fomenti modo adhibitum, vel si ex eo insessus parentur calidi. Aliqui hæmorrhoidas aperiunt fel bubulum glandis forma intra anum mittentes; aut tritam mercurialem eodem modo impositam. Alii adhibent succum cyclaminis; alii eundem succum cum pari mellis mensura ad compagem mellis decoctum immittunt. Alii piperis & nitri æquas partes tritas sedi adhibent. Alii hoc compositum adhibitum maxime aperire hæmorrhoidas dicunt, scilicet, quod accipit centaurii minoris, aluminis liquidi, singulorum ℥. ij. misyos, staphydis agriæ singul. ℨj. melle excipito. Ceterum, ni hæc profuerint, easdem adhibitis hirudinibus, aut sectione cum phlebotomo, si appareant, revocato.

CAPUT IX.

De menstruis in mulieribus suppressis revocandis.

SAnguinem, qui in mulieribus unoquoque mense commode evacuatur, si ob aliquam affectionem retineatur, molestiam iis atque noxam necessario inducere Galenus est auctor. Retineri vero ait vel propter venarum in utero menstruam purgationem deferentium conniventiam, contractionemque osculorum, vel ob obstructionem earum, vel ob sanguinis crassitiem, & frigiditatem, vel ob ipsorum uteri vasorum robur affluentem sanguinem non admittentium. Paulus scribit menstruam purgationem supprimi aut vitio totius corporis, aut uteri: vitio totius corporis, utpote cum ab assiduis curis totum digeritur, ita, ut sanguis, in ipso minime superfluat, qui menstruam purgationem faciat, aut cum ex immodico timore, vel mærore ingenti, totum adstringitur, ipsiusque venæ, quæ ad uterum sanguinem singulo mense deferunt, itidem adstringuntur: eodem modo ex immodica caliditate totius corporis sanguis digeritur, unde corpus maxime gracile siccumque redditur. Contra vero ex intemperie frigida sanguis crassior fit frigidiorque, idcircoque, ut ad uterum feratur, ineptior redditur; in mulieribus vero nimium pinguibus sanguis in adipem mutari solet: unde hæ parum vel nihil purgantur. Demum ob diuturnum morbum corpora extenuata menstruas purgationes non patiuntur, scilicet superfluente sanguine menstruas purgationes faciente, ob morbum, absumpto; veluti ob immoderatam evacuationem vel sanguinis vel excrementorum idem evenit, nimirum, humore alio divertente, menstrua purgatio fieri nequit; quo modo etiam utero gerentes non purgantur; sicque vitio totius corporis menstrua purgatio supprimi solet. Uteri vero vitio menstrua purgatio non fit, si uterus morbo aliquo laboret, scilicet aut calida intemperie siccante sanguinis humidiorem tenuioremque substantiam, atque ita sanguinem crassiorem ad motumque inhabiliorem faciente, aut frigiditate sanguinem ceu congelante atque ad fluendum ineptiorem redden-

te, aut aliquo tumore, aut phlegmone, aut carnis excreſcentia, aut adipe vaſa uteri comprimente affectus ſit, vel ſi ipſius uteri venæ obſtructæ ſint, aut ipſarum oſcula denſata, aut ſi ſubſtantia itidem uteri denſata, ac indurata venæque vel à frigiditate, vel ab aliquo comprimente anguſtiores redditæ, aut ſanguinis, uti dictum eſt, craſſitie, vel frigiditate, quod commode meare uteri venas nequeat, purgatio menſtrua defecit, ex qua quidem menſtrua purgatione cohibita, ſi diu duraverit, mulieres in graves morbos neceſſario delabuntur. Aliquæ in ſputum ſanguinis incidunt, ex quo deinceps phthiſi intereunt. Quod proximo anno Æmiliæ nobili virgini Bellaſinæ Bergomenſi accidit, cui cum menſtrua purgatio ex mærore aſſiduo defeciſſet, cum ſputo ſanguinis orta febricula cum aſſidua tuſſicula paucos poſt menſes interiit; facile itidem in epilepſiam, aut in melancholiam, aut in maniam, aut in vertiginem, aut in phlegmonem, aut in cordis palpitationem, vel ſyncopen, in cachexiamque & hydropem, atque etiam aliquando in tumores ſcirrhoſos, canceroſos, vel in elephantiaſim, vel in lepram, vel in ſcabiem, vel in ſimiles alios affectus mulieres incidere ſolent. Quare cunctandum non eſt, ut adhibitis præſidiis purgatio renovetur, reſtituaturque. Itaque præſcripta victus ratione, in qua cibi incidentes, extenuantes detergenteſque atque ſanguinem commoventes convenientes erunt, ſcilicet calidæ facultatis, & ſubſtantiæ tenuis, cujuſmodi eſt porrum capitatum decoctum cum pipere manſum, fercula ex herba viridis fœniculi, aut petroſelini, vel apii, & ſimilibus parata maxime convenirent, aut radices itidem petroſelini, vel paſtinacæ tum domeſticæ tum ſylveſtris decoctæ, cum oleo, ſale, pipere conditæ eſitatæ; eodem modo juvabunt caules recentes tamari, vel ruſci, vel malvarum, vel aſparagi & hortenſis & ſylveſtris in aqua decocti cum pipere, ſale, oleoque itidem conditi primo cibo aſſumpti. Paulus commendavit ad ſanguinem commovendum in cibo decoctos lolligines, ſepias atque polypodes. Quibus addentur carnes convenientes aut hædinæ, aut vitulinæ, aut vervecinæ, aut avium montanarum, aut gallinaceorum gallorum juniorum, decoctæ in aqua cum

pe-

petroſelino, aut apio, aut fœniculo, vinum erit album, tenue, non merum neque multum aquoſum. In loco calido manere mulieres oportebit, hilareſque eſſe, atque omnino ſi fieri poteſt, ut caveant ab aſſiduis curis, à mærore, timore, & ſimilibus animi paſſionibus. Victus ergo ratione præmiſſa, ad laxatoria præſidia erit deveniendum: & primum cum ſanguis in corpore retentus ſtricturæ paſſionem faciat, ejus evacuatio erit congruentiſſima, aut ſecta vena tali vel poplitis: Aëtius in magna plenitudine ſecabat primum venam cubiti, atque poſtea venam tali; Nos conſuevimus ſecare venam tali dextri pedis, & poſtea etiam ſiniſtri. Tempus vero huic evacuationi accommodatum erit per tres aut quatuor dies, antequam futura eſſet menſtrualis purgatio; quo nempe tempore mulieres commode ſingulo menſe antea purgabantur. In mulieribus vero albidioribus præſtabit magis (auctore etiam Galeno) ſanguinis evacuationem, cruribus Ægyptiorum antiquorumque Medicorum modo ſcarificatis, moliri, aut cucurbitulis intra coxendices atque cruribus recentiorum more cum ſcarificatione adhibitis. Ceterum, antequam ſanguis evacuetur, præſtabit, niſi alvus ſponte laxa fluidave fuerit, eam laxare aut clyſtere molli, aut medicamento cathartico ex lenitoriis, ſcilicet, ex caſſia, aut ex manna, aut ex ſyrupo vel roſaceo laxativo, vel violaceo, aut ex electuario lenitivo, aut ex diacatholicone vocato, vel ex melle roſato itidem laxativo, aut demum ſecundum artem ab his ſimplicibus ex aliquo ad laxandam alvum compoſito paratoque medicamento; utiliſſimum quoque erit paratis humoribus cum ſyrupis accommodatis, ſcilicet incidentibus, detergentibus, emollientibuſque decocto opportuno dilutis ſingulo mane per aliquot dies calidis propinatis, corpora cathartico eductorio purgare. Pro parandis humoribus accipe oxymellis ſimpl. aut ſyrupi acetoſi ſimpl. ſyrupi de betonica, de borragine an. unc. ß. decocti capil. veneris recentis, agrimonii, althææ, foliorum ſonchi, boraginis, betonicæ, unc. iij. pro Purgatione molienda poterimus exhibere medicamentum quod recipit rhabarbari electi ʒ. j. ß. agarici trochiſcati ʒ. j. ſpicæ, cinnamomi an. ſcrup. ß. per noctem infundantur in vino albo aromatico, & expreſſioni

addatur ſyrupi de polypodio unc. j. ß. mannæ electæ unc. j. miſce cum decocto flor. & fruct. cord. cum modico ſenæ & epithymi q. s. fiat potio, quæ in aurora dabitur; aut dabitur in bolis, quod itidem recipit rhabarbari electi pulverizati, agarici trociſcati an. ʒj. diacatholiconis unc. j. confect. hamec ʒij. miſce fiant boli. evacuatoque & purgato corpore his medicamentis vel ſimilibus, ad uſum eorum medicamentorum, quæ intro aſſumpta menſes movere poſſunt, deveniendum erit, quæ medicamenta, ex Galeno etiam, erunt facultate calida & modice ſicca. Attamen ſi humiditatem habebunt conjunctam, non erunt ſpernenda, quod ſanguis craſſus ſiccuſque humectatione fluxilior reddatur. Itaque per plures dies opportunum erit decoctum ad ſemilibram calidum cum tantillo croci ſingulo mane propinatum. Hoc autem erit decoctum pulegii, capillorum veneris, cum tantillo croci, aut leucoii lutei ſeminum, aut radicis cyperi, aut cicerum rubrorum, aut floris junci odorati, aut helenii, aut calaminthæ, aut chamedryos, aut ariſtolochiæ longæ, aut cinnamomi, aut caſſiæ odoratæ, aut amomi, aut mei; ex efficacioribus vero decoctis, quæ non niſi aliis pertentatis prius erunt exhibenda, eſt decoctum, dictamni, iridis, ſabinæ, ariſtolochiæ longæ, atque aſari; hæc quandoque ex aqua parabuntur, quandoque ex vino albo tenui; quandoque dabitur pulveris prædictorum ad drachmam & ad geminam quoque ex vino albo. Gal. in 2. med. loc. cap. 1. dabat ſabinæ vel dictamni drachmam cum cyathis tribus aquæ calidæ. Sed hæc omnia dabuntur calida. Verum ex compoſitis dabitur decoctum paratum ex iridis radicis minutim inciſæ unc. jß. ex ſeminum althææ, malvarum, fœnugræci an. unc. ß. foliorum althææ, pulegii an. m. 1. bulliant in lib. duabus aquæ ad conſumptionem tertiæ partis, & colatum dabitur ad unc. iiij. calidum in aurora per plures dies, & poſt, ni menſes redierint, hoc efficacius exhibebitur. Quod parabitur accipiendo radicis iridis Illyricæ ſiccæ minutim inciſæ, ariſtolochiæ longæ itidem minutim inciſæ an. unc. ij. caulium althææ, unc. j. ß. caſſiæ aromaticæ, cinnamomi an. ʒ. j. capillorum veneris recentiſſim. pulegii, calaminthæ, chamedryos, ſonchi, an. p. ij. Vini al-

In lib. 5. ſimpl. cap. 22.

albi aromatici, aquæ communis an. lib. iij. Bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & colatum exhibeatur decoctum per decem & plures dies calidum in aurora ad uncias quatuor cum tantillo croci: at ad pessorum usum venimus, qui est ceteris præsidiis longe ad provocandos menses efficacior, sed hi solummodo ad mulieres corruptas erunt accommodati, nequaquam vero ad virgines. Accommodatissimus erit pessus ex contusis malvarum, & althææ radicibus, cum adipe anserino vel gallinaceo saccharoque rubro, ex lana vel serico paratus, calidus inditus: ex œsipo quoque atque ex lana per tres dies inditus erit utilissimus, & ex oleo itidem dulci paratus, aut amygdalino dulci cum lana ad uteri locos adstrictos laxandos erit utilis: non minus & is, qui ex lilii albi radice, aut cyclaminis, aut dracunculi, aut bryoniæ cocta contrita eodem modo paratur. Rubiæ quoque radix trita ex melle subdita commendatur, atque hyperici semen tritum itidem ex melle subditum. Efficaciores vero ad movendos menses pessus sunt hi, scilicet urticæ folia cum myrrha trita atque subdita; aristolochia longa cum myrrha & pipere ex melle indita; assa fætida ex oleo irino dissoluta lana excepta & subdita: succus cyclaminis ex melle, opoponax, galbanum eodem modo ex oleo dulci amygdalino inditum. Elleborus albus, aut niger tritus, aut dictamum itidem tritum, aut cyclaminis, aut bryoniæ radix trita ex melle subdita, non minus, quam scammonium tritum, itidem ex melle. Nonnullæ mulieres pro pesso fæliciter usæ fuerunt radice betæ ad pessi formam accommodata, decocta sub cineribus ex oleo dulci inuncta atque scammonio trito aspersa; elaterium itidem cum œsipo, ita ut semunciæ œsypi drachmæ duæ elaterii permisceatur, subditum uterum efficaciter purgare in praxi sæpe deprehendimus. In muliere vidua suppressis menstruis melancholica atque maniaca reddita pro pesso usi fuimus fructibus sylvestris cucumeris recentibus contusis, lana exceptis, subditisque tanto cum juvamento, ut, restituta purgatione menstrua, probe ad mentem redierit, ac pristinæ valetudini fuerit restituta; pulpa quoque colocynthidis contusa ex melle subdita maxime uterum purgat. Alii pessum parant ex farina loliacea cum succo

 por-

porri ſubacta; alii cum elaterio, & cyclaminis ſucco. Alii parant accipientes medullæ cervinæ, galbani, ammoniaci oleique æquas partes. Suffitus quoque ad evacuandos menſes utiliſſimi ſunt, ſed maxime aromatum, juxta aphoriſmum Hippocratis dicentis: *Suffitus aromatum muliebria ducit*; unde & ex decocto althææ, malvarum, chamomeli, radicis cucumeris ſylveſtris, fœnugræci, lini, anethi, & ſimilium, in aqua decoctis, ſi fumus calidus excipiatur, erit ad revocandos menſes præſidium ſatis accommodatum; ſi vero paſtilli ex aromatibus parati ſupra carbones ignitos aſpergantur, ipſorum fumus utiliſſime excipietur; paſtilli convenientiſſimi erunt hædycroi, cyphi vocati, atque qui ex ligno aloë, cariophyllis, caſſia, cinnamomo, ſcænantho, cypero, coſto, ſpica celtica, benzoo, ſtyrace, myrrha & ſimilibus parabuntur, cum opobalſamo orientali, aut ejus loco, ex occidentalibus Indiis delato, aut oleo nucis moſchatæ: aut ex oleo irino, vel rutaceo, vel anethino, vel cicino, vel amygdalino: vel ex melle, vel ſimili alio ex ſucco, aromatibus tritis atque permixtis, paſtilli parabuntur ad drachmæ pondus, in umbraque ſiccabuntur. Inſeſſiones quoque accommodatiſſimæ ſunt ad movendos menſes, quæ ex decocto althææ, malvarum, fœnugræci, & chamomeli ex aqua parato fiunt. Nonnullæ mulieres in aqua decoquunt comam allii ſiccatam; aliæ pulegium, & calamintham, aliæ porra capitata in aqua itidem decoquunt, aliæ ſambuci folia, vel ebuli, vel leucoii ſemina, ex quorum decocto inſeſſiones parant. Decoctum vero ex iridis illiricæ radice ſicca, auctore Dioſcoride, maxime vaſorum uteri ſpiracula laxat, atque idcirco ad menſes movendos eſt maxime utile, non minus vero in aqua paratum ex radice Ariſtolochiæ longæ, vel cyclaminis vel bryoniæ. Ad hunc uſum itidem accommodantur fomenta ſpongiis excepta atque imo ventri, inguinibuſque appoſita ex decocto ſcilicet althææ, fœnugræci, chamomeli florum, pulegii, dictamni, & ſimilium. Aut ex hydrelæo, aut ex oleo irino, vel amygdalino dulci veſica excepto. Inunctiones itidem calidæ ad imum ventrem, pubem, atque ad inguina, factæ ex oleo dulci, aut amygdalino, aut anethino, aut eo in quo-

In 5. Aphor. 28.

quo radix althææ ebullierit, utiles erunt: non minus etiam quæ ex oleo irino, lilino, atque ex floribus cyclaminis parato parabuntur: ex pinguedine quoque anſeris, vel gallinæ, & ex butyro recenti eas partes inungi, erit utile, non minus, quam ſi unguentis calidis ex iiſdem oleis, adipibus, atque ex medicamentis ſupraſcriptis paratis eædem partes foveantur, illinianturque.

CAPUT X.

De urina ſuppreſſa reſtituenda.

TRiplex eſt urinæ non probe per veſicæ canalem exeuntis vitium, primum ubi urina guttatim ex veſica deſtillat, Græci hunc affectum ſtranguriam vocarunt, & noſtri urinæ ſtillicidium. Secundum, ubi urina ægre, difficulterque excernitur, dyſuriam itidem Græci hunc affectum dixerunt, & noſtri, urinæ difficultatem; atque tertium, ubi ipſa ex toto ſupprimitur, retineturque quem affectum Græci quoque iſchurian nominarunt, & noſtri ſuppreſſionem urinæ. Primum urinæ acrimonia affectum concitat, vel veſicæ ulceratio, aut humor aliquis mordens in veſicam delabens, aut pus ex jecore, vel ex renibus in veſicam fluens. Aegre vero excernitur, ob veſicæ imbecillitatem à frigida intemperie, aut ob obſtructionem meatuum urinariorum ex humore craſſo, & lento; à qua cauſa, & à grumo ſanguinis, & quandoque à pure, aut à tumore aliquo, vel ab adnata caruncula, & quandoque à calculo, ex toto aliquando ſupprimitur cohibeturque. Quæ paſſio eſt uſque adeo gravis, ut, niſi cito ei occurratur, & urina medicamentis per os, aut exterius adhibitis, aut denique intromiſſo cathetere movendo educendoque proliciatur, citiſſimam mortem minetur. Itaque ſuppreſſa urina (quod ſtricturæ paſſio ſit) laxatoriis medicamentis intus, foriſque adminiſtratis, ad curationem agendum erit. Inter quæ inunctiones ad pubem ex oleis calidis, erunt accommodatæ, ſcilicet ex oleo amygdalino dulci, chamomelino, anethino, irino, atque ex eo in quo radix al-

thææ incocta fuerit, aut lilino, aut è ſcorpionibus parato; fomenta etiam perquam utiliter adhibebuntur, aut ex decocto althææ, parietariæ, chamomeli, fœnugræcique, aut ex parietaria, aut chamomeli floribus in ſartagine cum oleo amygdalino frixis, pubique calidis adhibitis. Inſeſſus quoque utiliſſimus erit calidus ex oleo, aut ex hydrelæo, aut ex decto althææ, malvarum, chamomeli, fœnugræci & ſimilium; aut ex aqua dulci calida concinnatus. Clyſterum itidem ex eodem decocto, oleo, atque melle paratorum uſus, erit mictionis defectui convenientiſſimus. Ex iis, vero quæ per os aſſumpta urinam movere apta ſunt, hæc erunt aptiſſima. Decoctum primo ſeminum althææ, malvarum, fœnugræci, cyperique radicis; aut ℞. ſeminum, althææ, malvarum, eryſimi, apiique an. ʒ. j, ſeminum melonis decorticatorum ʒ. iiij. in libris duabus aquæ decoquito quo ad tertia pars abſumatur, & exhibeto calidi decocti ſemilibram. Datur etiam ſummo cum juvamento, aqua radicum anonidis herbæ, aut eryngii. Decoctum itidem radicum aſparagi, aut ſenecionis, aut fœniculi, aut juniperi. Nonnulli decocto ſabinæ, aut radicis rubeæ, tinctorum fæliciter uſi ſunt. Datur autem; tanquam ſingulare medicamentum, drachma ſeminum eryſimi tenuiſſime triti, vel drachmæ duæ in vino albo. Aliqui pro ſecreto extollunt ovi corticem, ex quo pullus ſit excluſus, à pellicula ſua probe emundatum, tritumque ad drachmam ex vino albo epotum. Nonnulli audent exhibere cantharidum decoctum in aqua fœniculi paratum, decoquentes ipſarum drachmam, detractis capitibus atque alis: a quo quidem medicamento, tanquam ab exitiali veneno, cavendum eſſe exiſtimamus. Et tandem, ni medicamentis urina moveatur, cathere intromiſſo erit ducenda, aut cerea candela ſubtili inuncta amygdalino oleo per penis meatum intra veſicæ os immiſſa.

CAP.

CAPUT XI.

De vomitione intermissa, restituenda.

QUemadmodum in multis vomitus sæpius excitatus ad sanitatem conservandam plurimi adjumenti esse solet, quod per eum corporis complura excrementa expurgentur, præsertimque ea, quæ in stomacho abundant: ita quoque si aliquandiu, in iis, qui ipso familiarius atque frequentius uti soliti fuerunt, intermittatur, corpora in morbos labi, necesse est. In me ipso hoc experientia didici; etenim cum abhinc annos multos vomitum familiarem habuissem, recte valui, quam vomendi consuetudinem deinde, stomacho ad vomendum duriori reddito, posteaquam intermisi, morbosiorem vitam, ex morbo articulari aucto, ducere cæpi. Ceterum vomitum moventia, partim in victu, partim in medicamentis constituta sunt. Ex victu ea omnia ad movendum vomitum erunt accommodata, quæ humida, insipida, aut dulcia, non sicca, non acerba existunt, uti est malva, cucurbita, bliton, & similia; vinum dulce, tepidum, aqua itidem tepida. Ex mendicamentis vero, ad movendum leniter vomitum, aqua dulcis simplex tepida copiosius hausta, aut cum modico aceti, & sacchari, vel mellis, est maxime accommodata. Decocta aqua cum radice glycyrrhizæ, & seminibus fœniculi calida copiosius hausta Ægyptios ad vomendum ter quaterque in balneo familiarius uti, in libris de medicina Ægyptiorum, posteritati tradidimus. Decoctum ex aqua itidem radicis cucumeris, ex modico mellis calidum epotum ad vomitionem faciendam est admodum accommodatum. Item semen peponis atque cucumeris in aqua maceratum, detritumque per os ex melle assumptum, vomitum movere veteres cognoverunt. Mulsa dilutior, raphani, vel agarici decoctum, hydrelæum, atque oleum itidem dulce calidum epotum idem præstabunt. De medicamentis vero vomitoriis, quæ violenter agunt, nos in istius operis libro tertio satis superque egimus: proinde ad eum librum lectorem remittimus. Non omittam, acetum scyllinum esse admodum utile

ad

ad purgandam pituitam, atque alia omnia excrementa per vomitum. Quo nos in juventutis annis præſervationis gratia magno cum commodo uſi fuimus: datur quidem calidum ab uncia. 1. ad geminam uſque.

Caput XII.

De alvo adſtricta laxanda.

QUantopere alvus adſtricta faciat ad corporis ſanitatem vitiandam, neminem Medicorum latere certo ſcimus. Etenim ad ſanitatem conſervandam ſatis eſſe nonnulli antiquorum tradiderunt, ſi alvus quotidie, & urina, pro ingeſtorum tum cibi tum potus copia, ſine vitio, & abunde reſponderet: & cum evacuatio juxta aſſumptorum proportionem eveniebat, eam commendabant; ſin minus promovebant. Ex iis, qui habent alvum adſtrictam, nonnulli alternis diebus, alii ternis, quaterniſve, fæces excernunt: In aliis vero uſque ad octavam etiam diem alvi dejectionem tardatam fuiſſe vidimus, atque non ſine magna profecto illorum corporum moleſtia. Unde in iis, qui adſtricta alvo laborant, caput vaporibus repleri obſervamus, atque exinde gravedinem caput, ſuffuſionem, tinnitum, aliquando vertiginem, & ſimilia pati, hominesque exinde inappetentia laborare, nauſeabundos evadere, quandoque ſingultire, & quandoque, ut in ileo, ſtercus per os evomere. Quare adſtrictam alvum habentes plurimis noxis obnoxii redduntur; neque ſane immerito, cum alvus laxa, fluidave à multis incommodis, moleſtiiſque corpus liberare ſoleat. Itaque non cunctandum, ut laxetur, atque ad excretionem prompta reddatur. Porro alvus adſtringi, cohiberique ſolet, imprimis cibi potuſque culpa, ut Galenus docuit, nimirum aut propter ipſorum acerbam qualitatem, auſteram, vel ſiccam, aut propter quantitatem, ſcilicet quod plures, aut pauciores aſſumantur cibi, aut denique propter ordinem, utendique modum, utpote quandoque, quæ ſicca, adſtringentiaque ſunt, primo aſſumantur, poſtea vero dulcia pinguiaque, aut cum bis ſolitus ſit homo in die comedere, ſemel tantum deinde cibum aſſu-

1. de tue. valet. cap. 13.

assumere assuescat. Adstringitur quoque alvus non raro ventriculi, vel intestinorum, vel viscerum intestinis adjacentium culpa, nimirum cum ipsorum expultrix debilitatur, aut ob intemperiem in excessu constitutam, vel calidam, vel siccam, vel frigidam, vel humidam, vel ex ipsis simplicibus complicatam: hæ intemperies aliquando adeo valide augentur, ut vel ventriculi, vel intestinorum aut tenuium, aut crassorum, aut omnium, aut aliquorum, vel partium ipsis adjacentium (ut est hepar, lien, vesicula fellea) expultrix facultas maxime debilitetur, atque ob id ventris excrementa retardentur, quominus prodeant, ac protrudantur. Quod sæpe fieri etiam solet, tum ob intestinorum angustiam, quam vel adstrictio ex tumore, compressioneve, aut exsiccatione causata, vel convolutio eorundem in quadam ilei specie peperit; tum propter obstructionem ab ipsis fæcibus factam: tum denique propter osculorum, per quæ bilis alvi excrementis acrimoniam & irritationem concilians in testina excutitur, conniventiam. Exsiccatur vero alvus, & cohibetur nedum inedia, & usu (uti dictum est) ciborum potuumque siccantium, atque adstringentium, sed etiam vi medicamentorum ejusdem facultatis assumptorum, aut intra alvum injectorum; atque (uno verbo) eorum omnium, quæ quovis modo vim expultricem, debilitare, infirmareque possunt. Quod maxime facere usum familiarem medicamentorum purgantium (sive assumantur per os, sive intra alvum clysteribus indantur) à Medicis practicis longa experientia deprehensum est, unde multis rationibus, nempe intestinis humiditatem adimendo, & expultricem labefactando clysteres sæpius injecti, & purgantia frequenter assumpta, alvum adstrictam reddere solent. Cum igitur constet, alvum adstrictam morbo adstricto laborare, laxatoriorum præsidiorum usus ad eum affectum tollendum erit idoneus. Itaque tum in victu, tum in medicamentis, ea admovenda erunt quæ quovis modo alvum laxare queunt: cujusmodi ex cibis atque ex potibus erunt, si prima mensa, vel ante cibum, exhibeantur olera mollia, leviter cocta, cujusmodi est malva, beta, brassica levis, mercurialis, asparagi hortenses, tamari cauliculi recentes elixi,

cum oleo & sale assumpti; atque etiam sambuci folia elixa itidem cum oleo & sale comesta; cucurbita, itidem & cucumer elixus ventrem laxabit: melones similiter & pepones tum crudi tum cocti idem faciunt: sic ova sorbilia recentia cum melle, aut saccharo ad laxandum idonea sunt, non minus, quam beta ex mulsa cocta, & allium elixum, cæpaque cocta ex melle, oleo saleque esitata, atriplexque hortensis: ad idem etiam accommodatissimus est panis triticeus furfuraceus, quo complures ad laxandum ventrem non immerito familiariter untuntur. Ex fructibus præcoces omnes primo cibo ingesti alvum movent, maximeque cerasa matura dulcia, vel insipida, mora itidem matura, pruna matura & cruda & cocta cum saccharo, uvæ recentes pingues, aut coctæ cum saccharo, aut cum melle crudo, aut quæ per noctem sub dio manserint, cum melle, aut cum saccharo: ficus recentes atque etiam sicci pingues sunt idonei ad laxandum ventrem. Ex cibis etiam conveniunt, mel crudum esitatum, caseus recens ex melle, nuces itidem recentes, & quæ in aqua macerantur laxatoriæ sunt. Ex carnibus autem conveniunt pingues, agninæ, porcinæ, atque avium aquatilium: ex piscibus saxatiles, & molles, primo cibo (uti dictum est) assumpti, butyrum eodem modo affatim comestum per se solum fluidum facit ventrem, & longe efficacius idem faciet, si cum melle, vel saccharo edatut. Ex juribus vero laxatoriis, & potionibus, quæ ex herbis leviter coctis exprimuntur, est brassicæ levis leviter coctæ jus ex melle assumtum: at omnium maxime confert jus ejusdem brassicæ (cui M. Cato miras laudes in laxando ventre tribuit) in quo cymarum brassicæ viginti manipuli efferbuerint, quodque eo modo paratum fuerit, quo M. Cato id parandum esse tradit. Jus quoque mercurialis herbæ cum sale, oleo, vel melle satis efficax est ad laxandum stimulandumque ventrem, non minus quam ex foliis sambuci paratum. Succus itidem fœnugræci cum melle idem præstabit. Idem facit jus carnis porcinæ recentis, piscium saxatilium recentium per se solum, aut ex vino epotum, privatimque (ut Dioscorides est auctor) ex gobiis, scorpionibus, vel julidibus, vel percis, paratum: quod paratur ex cochleis,

In lib. de re rustica cap. de brassica.

chleis, conchisque marinis, eſt maxime idoneum, cum oleo, & melle, vel ſale epotum. Sepiarum quoque atramentum ſolvit alvum; jus itidem galli antiqui eſt ex maxime laxatoriis. Lac aquoſum itidem emollit ventrem atque ejus ſerum; quod efficaciter illud præſtabit, ſi ad heminas quatuor, cum ſalis & mellis modico, propinabitur: quod ſi multum ſalis habuerit, multum purgabit. Muſtum, vinaque dulcia, mulſum, & ſimilia laxantis quoque facultatis eſſe neminem latet. Oleum quoque dulce ante cibum abſorptum alvum lubricat, cujuſmodi eſt commune, dulce, & amygdalinum: item cicinum, & quod ex grano cnidio exprimitur. Itaque hæc ex cibis, potibuſque prima menſa ventris laxatoria, & ſtimulatoria erunt: poſt cibos vero tales (ut auctor eſt Galenus) aſſumptos, ventrem moventia non dulcia, pinguia, molliaque eſſe debebunt, ſed, in ultima præſertim menſa, facultatis adſtrictoriæ & ſtipticæ. Unde mirum non eſt, ſi poſt cœnam fructus adſtringentes aſſumpti alvum moveant: cujuſmodi ſunt pyra auſtera, mala cytonia, meſpila, ſorba, mora rubi acerba, atque mori fructus itidem acerbi. Itaque prima menſa ad laxandum ventrem accommodatiſſima erunt omnia dulcia, inſipida, pinguiaque. Non minus etiam, quæ deterſione laxant, cujuſmodi ſunt omnia ſalſa & acria: unde aqua marina, vinum ſalſum, garum, & cetera alia ſalſamenta detergendo ventrem laxant. Verum acria, ut allium, cœpa, porrum, & ſimilia incidendo extenuandoque excrementa, & facultatem expultricem irritando, detergendoque ventrem movent. Hujuſmodi vero omnia prædicta ex cibis & potibus parata, tum intra os aſſumpta, tum in alvum clyſtere indita apta erunt, ad adſtrictam alvum reſtituendam, laxandamque. At operæ pretium eſt, ut ex medicamentis etiam quædam dicamus, quæ adſtrictam alvum laxare poſſunt. Itaque per os ex iis, quæ aſſumuntur, laudatur reſina terebinthina avellanæ magnitudine dormituris exhibita, vel per ſe ſola, vel cum modico rhabarbari mixta: radix itidem polypodii trita ad drachmam ex jure pota: item aloë lota ad ſemidrachmam ante cœnam, vel vulgaria catapotia ex ipſa parata, vel maſtichina vocata: epithymum item ante cœnam ad drach-

mam ex oxymelite utilissime datur. Hac ætate usus foliorum senæ ad laxandum ventrem compluribus maxime innotuit: plerique enim utuntur ejus infusione ex vino, ante cœnam; aut aceto, in quo folia ipsius efferbuerint, aut per noctem macerata manserint, in acetariis utuntur: aut eorundem foliorum pulverem ante cœnam, ad semidrachmam, cum modico cinamomi (quo semper ejus qualitas stomacho infensa corrigi debebit) ex vino, aut ex jure carnis epotant. Non desunt alii, qui passulas decocto, aut infusione ejusdem senæ maceratas, vel decoctas, ante cœnam primo cibo assumant: vel pruna damascena eadem facultate imbuta reliquo cibo præmittunt. Prunis etiam per se solis Damascenis præsertim in vino dulci decoctis cum saccharo vel melle complures utuntur ante cibum, sive prima mensa. Omitto clysteres, & balanos ad alvum molliendam, & irritandam à multis in usum receptos, tamquam omnibus notissimos. In pueris butyro exterius copioso ad umbilicum adhibito mulieres alvum laxant. Idem, quando opus est, tentant eædem cyclaminis succo abdomen illinentes. Sic ad hunc usum parari solet in officinis medicis unguentum de arthanita appellatum. Non pauci & ori stomachi, & umbilico, vel toti abdomini adhibent ad alvum laxandam pulpam colocynthidis, aut scammonium, vel agaricum, vel trochiscos laxatorios, ex melle; vel electuaria, vel catapotia cathartica. Atque hæc ad laxandam alvum, eamque adstrictam restituendam sufficient.

Gal. in 7. simp.

Caput. XIII.

De venere multo tempore intermissa, pro valetudinis conservatione, restituenda.

Ex adstrictis morbis supersunt nobis affectus, qui nascuntur à venere aliquandiu intermissa in præsentia tractandi: siquidem ex seminis abundantia, genitalium vasis exinde tumentibus eodemque semine aliquandiu non excreto, sed diu intus retento, homines in graves quidem affectus labuntur; omniumque

que maxime quorum corpora calidi & humidi temperamenti ſunt, quibus (auctore Galeno licet Epicurus nunquam veneris uſum poſſe juvare crediderit.) Venus amica atque utilis eſſe ſolet: veluti calidis & ſiccis, frigidiſque inimica exiſtit. Quod eo præſertim conſtat argumento, quod calida & humida plurima ſemine abundent; quod ſemen niſi tempore idoneo per coitum excernatur (hoc enim natura in ſingulis animalibus ad ſobolis conſervationem neceſſario fieri oportere voluit) & copia vaſa genitalia replendo, & ex quadam putredine à prohibita ipſius ventillatione, quæ excretione fit, pravam qualitatem adeptum (Galenus enim corruptum ſemen perinde ac exitiale venenum eſſe in corporibus demonſtravit) graviſſima profecto mala inducere ſolet. Quibus ſane malis ſæpius, & gravius vexari obſervantur, tum mares, tum feminæ, quæ cum antea concubitu creberrimo uſæ fuiſſent, poſtea eo plane, ob aliquam cauſam, per multum tempus caruerunt, atque ab eo abſtinuerunt. Huc accedit etiam, quia, cum ſemen in animalibus excrementum ſit, ad excernendum quidem (quod omnium excrementorum ſit propria excretio) pro generatione tamen factum, niſi ſuo tempore excernatur, intus retentum computreſcit & corrumpitur, ut cetera alia excrementa faciunt, atque ex eo vapores ſumme putridi ad nobilia viſcera ex genitalibus ſubvecti ſæva quidem ac lethalia ſymptomata, perinde, atque ex veneno exitiali naſcuntur, excitant; præſertimque in mulieribus viduis, quæ antea crebro veneris concubitu uſæ fuerunt. Hæ, præter cetera mala, uteri præfocationem, diſtentionemque nervorum patiuntur: Galenus ſcribit de quadam muliere, quæ ex retento ſemine apnœam paſſa, ſimulque nervorum diſtentione oppreſſa erat, quod, cum ab obſtetrice, manibus oleis calidis inunctis, pudenda ipſius tractarentur, orta titillatione, cum labore & voluptate; ſemen craſſum putridumque emiſerit, eoque excreto ab omni moleſtia liberata fuerit. Non minus etiam mares ab intermiſſo concubitu multis malis obnoxii redduntur. Nonnulli (ut Galenus tradidit) niſi aſſidue coeant, capitis gravitatem incurrunt, cibos faſtidiunt, aliquando febricitant, cibos non concoquunt; & aliqui præ pudore à libidi-

In 6. de ſan. tue. cap. 4. Gal. in 3. epid. 1. com. 4.

In 6. de loc. affect. c. 4.

In 6. de loc. affect. cap. 5.

 nis

nis usu abstinentes torpidi, pigri, melancholicorumque modo præter modum mæsti, atque timidi, fiunt, cibi inappetentiam patiuntur, cibosque non concoquunt, & proinde cruditatibus assidue vexantur; quibus non liberantur, quoad ad solitum libidinis usum devenerint, concubitusque usum denuo receperint. Quidam uxoris mortem lugens, & à concubitu abstinens, quo antea creberrime fuerat usus, cibi cupiditatem amisit, ac ne exiguum cibi concoquere potuit, ubi vero seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur. Quo malo liberatus est, postea quam ad pristinum concubitus usum rediit. Quare ex his liquido nobis constabit, in aliquibus venerem intermissam multorum malorum causam esse, præsertimque in ætate juvenili, atque in habitu carnoso, temperamentoque calido atque humido. Unde ad sanitatem conservandam in multis venus diu intermissa erit restituenda (dum quidem ad usum veneris apti, ac potentes sint) alias uxores iis procurando. In iis vero qui aliquam ob causam jam ad veneris usum impotentes facti sunt, quique ob impotentiam coguntur ipsam venerem dimittere, medicamentorum usu coëundi vis in ipsis labefactata erit restituenda. Cum vero hæc impotentia coëundi, aut totius corporis, aut alicujus visceris præcipui, aut genitalium culpa fiat, si debeat hæc coëundi facultas restitui, totius corporis, aut partis innaturalis affectus, tanquam causa, erit tollendus; nam si corporis temperamentum frigidum, vel siccum, concubitus impotentiæ fuerit causa, impotentes sive ægroti, & victu calido atque humido, & balneis calidis ex aqua dulci paratis atque aliis medicamentis intus forisque admotis laxatoriis uti debebunt. Ita etiam, si ad eam impotentiam veneris infirmitatemque impulerit hominem siccus squalidusque habitus, eorundem supradictorum medicamentorum usus conveniet. Quæ medicamenta itidem conducent iis, qui venereo defectu laborant aut ob hepar, aut ob cor, aut ob cerebrum vitiatum vel ex intemperamento frigido & sicco, aut ex calido itidem atque sicco, aut ex aliquo alio affectu ex àdstrictis. Accedit etiam, si genitalia patiantur itidem à frigiditate, aut siccitate, aut à seminis spirituumque vitio frigido im-

impotentia oboriatur, eadem præsidia, quippe laxatoria, usui futura erunt pro facultate concumbendi restauranda. Si de iis loquamur, quæ etiam inter cibos locum habent, hæc erunt maxime huic usui accommodata, scilicet, ex fructibus dactylus, ficus recens, uva dulcis, nuclei pini, amygdalæ dulces, avellanæ, & similes alii; testes gallorum esitati, ex vinoque ipsorum pulvis assumptus, impotentibus maxime auxilio erunt: ex piscibus vero locustæ, cancri marini; conchilia marina cum pipere esitata utilia erunt: ex seminibus, etiam triticum coctum, faba, pisum, cicer in jure pingui percoctum atque esitatum: semen itidem sesami, fœnugræci, atque lini, coctum, cum melle devoratum conveniet: ex radicibus carduus, & cynaræ tum radix, tum fructus decocti cum sale, oleo, & pipere esitati laudantur: radix itidem selini, id est, apii hortensis, tum cruda, tum cocta, cum pipere esitata, venerem accendit: item rapa, napus, pastinaca, raphanus, cœpa, asparagus, ferulæ corculi recentes sub cineribus assi & cum pipere esitati idem faciunt. Quod vero pertinet ad medicamenta interna, datur piper ex vino, satyrii radix, eruca in acetariis, cum modico salis & oleo devorata. Been rubrum, zedoar, eryngii radix, galanga pulverizata ex vino ad drachmam devorata juvat: quibusdam quoque visum est, hanc, scilicet galangam; ore tantummodo contentam efficacius venerem incendere: scylla item assata in exigua quantitate assumpta prodest: Sic ormini semen (ut Dioscorides scripsit) tritum in vino assumptum juvat: & radicis quoque gladioli pars superior, & crassior cum vino epota; & radix cynosorchidis majoris similiter cum vino bibita: semen autem urticæ sylvestris, & semen lini, cum vino mulso & pipere devorata magnopere conferunt. Scincum Indicum potui datum præsertimque ipsius renum partes ad drachmam epotas intensius ad concubitum stimulare Dioscorides tradidit. Testes itidem gallorum ex vino poti non minus utiles existunt. Ex efficacioribus vero est Assa fætida ad semidrachmam ex vino epota, etenim valide homines ad libidinem incendit. Addimus ex compositis Mithridatium singulo mane ad drachmam ex vino, aut per se solum, devoratum,

In 2. euporist.

In lib. 2. de mat. medica.

ratum, diamoſchum, diaſatyrium, diaſpermatum, & ſimilia. Exterius autem, ſcilicet ad genitalia, convenient calidæ oleorum inunctiones. Paulus ait; conducere iis inunctionem ex pingui oleo, cui additum ſit modicum radicis narciſſi, aut cocci cnidii, aut ſeminis urticæ. Ad id etiam accommodata erit inunctio ad genitalia ex moſcho orientali, aut ſibeto ex cicino oleo diſſoluto parata: tum maxime unguentum Rhaſis Arabis Medici expertiſſimi, præſertim ad genitale movendum, erigendumque quod accipit olei lilini unc. ij. caſtorei unc. j. euphorbii, piperis, ſinapis an. ʒj. Moſchi orientalis ſcrup. ß. fiat unguentum, quo viris inungantur, renes, femora, coles, atque teſtes, ante aliquot præſertim horas, quam velint ad concubitum cum mulieribus accedere. Aliud ad idem utile eſt, quod recipit aſſæ fætidæ ʒj. mellis unc. j. cum vino per duas horas ante concubitum penis illinatur. Atque hæc ſatis erunt, ad reſtituendam venerem, in iis, qui refrigerati concubitu uti nequeunt.

In lib. 1. c. 36.

FINIS LIBRI UNDECIMI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER DUODECIMUS.

Caput Primum.

De morbis laxis esse agendum, quotque hi sint.

Um hactenus de morbis seu affectibus, qui adstrictorum genere comprehenduntur, nos scripserimus; restat, ut etiam de laxis vocatis eodem itidem modo agamus. Inter quos connumerantur in primis resolutiones, quæ fiunt calore innato ob aliquam causam immoderatius per poros cutis, insensibiliterque exhalante, ita, ut in animi deliquium vel in syncopem homines labantur: evacuationes etiam, quæ sensibiliter fiunt per poros cutis, cujusmodi sunt sudores ex toto corpore immoderatius exeuntes. Immoderata itidem hæmorrhagia, vel sanguinis per os quovismodo immodica excretio, vel per alvum, vel per urinam, vel per hæmorrhoidas, vel denique per uterum in mulieribus. Immoderatus quoque vomitus, lienteria, dyarrhœa, dysenteria, gonorrhœa, uteri profluvium, diabetes, fluxus vulgo hepaticus vocatus, cholera, & similes alii affectus, qui immoderatius laxatis ampliatisque corporis meatibus fieri solent.

Caput. II.

De insensibili evacuatione, quæ in lethalem syncopen deducit, cohibenda.

EVacuatio, quæ per poros cutis fit, si multa sit, leve animi deliquium, quod Græci ἔκλυσιν appellant, inducit; si auctior, graviorem quidem animi defectionem, Græcis λειποψυχίαν, & λειποθυμίαν vocatam; tandem vero profusior, ut vires maxime dissipet, reddita syncopen, id est, animi gravissimam defectionem, morti simillimam, facit. Lipothymia usque ad sudorem, animi deliquium habet: in syncope vero sudor assiduus, diaphoreticus, & syncopticus dictus, in toto corpore apparet, pulsusque defectio adest, sensus motusque aboletur, nulla pene respiratio editur, in ore pallor visitur, extrema algent, ac madent; denique ipsissima mortis imago spectatur. Qua de causa mirum non est, si Galenus syncopem definiendo dixerit, esse præcipitem lapsum virium omnium, præsertimque vitalium. In hoc enim affectu concidunt omnes spiritus, maximeque vitales, quorum copia partes corporis vivunt. Itaque in omni syncope fit spirituum, præsertim vitalium, exsolutio: quibus quidem exsolutis, innatus calor partium solidarum, viscerumve perit, ipsorumque una temperamentum in eodem calore insito, atque humido substantifico, radicalive, constitutum. Quandoque vero spiritus per se concidunt, scilicet, ubi dissipantur, vel cum spirituum substantia plus justo fuerit extenuata, atque exhalabilis reddita, ut in ira: unde fit, ut ea corpora, quæ tenuissimis succis abundant, facile resolvantur: vel quod corpus immodice fuerit rarefactum, ut in immoderato gaudio, quod Græci perichariam, quasi excessum gaudii dixeris, appellant: vel ob defectum alimenti, propriique humidi consuptionem, ut in immoderatis evacuationibus, purgationibusque, atque in vigiliis, motibusque immoderatis. Aliquando vero non per se deficiunt, sed quod suffocantur intra corpus coacti: uti fit, si, respiratione vel ventilatione interclusa, aëre cor diutius privetur. Id accidit in ingenti timore,

Gal. in 12. meth. cap. 6.
Gal. in 12. meth. cap. 5.

re, triſtitia, anxietate, mærore; item ſpirituoſis partibus obſtructis, ut in Antipatro à Galeno fuit obſervatum. Nam ita non modo ſpiritibus materia, qua nutriantur, & recreentur, deficit, verum etiam fuliginum cohibetur evacuatio: quibus neceſſario calor naturalis extinguitur, & opprimitur. Hoc modo complures degentes in calidis vel hypocauſtis, vel cellulis undique clauſis, ſuffocati interierunt. Demum ſpiritus aliquando non primario affectu concidunt, ſed ex aliqua quidem noxa partis alicujus principis, ſcilicet, vel nervorum principii, ſcilicet cerebri, vel oris ventriculi, vel cordis, vel inteſtinorum, potiſſimumque ilei & coli, vel uteri in mulieribus. Cerebro quippe à maligno, acrique humore, maxime læſo, aut vulnerato, ſpiritibus ad partem læſam, atque ad cor ipſum, quod cerebri magnæ noxæ conſentit, retractis, fit lipothymia, & quandoque etiam ſyncope: non minus & ab ore ventriculi aut à vehementi atque acuto dolore laceſſito, aut à maligno ſummeque acri humore commorſo, aut eroſo, ſpiritus concidunt; humore autem crudo ibidem ſubſiſtente, opprimuntur. Unde Galenus in lib. 12. meth. cap. 3. & 4. ſyncopem fieri ore ventriculi à flava bile, atque à crudorum humorum copia læſo, poſteritati tradidit. At omnium maxime ex corde dolorem patiente acutum, à maligno humore vel à pravo vapore, vel à tumore, vel denique ex inflammatione, ſyncope, exſolutis ſpiritibus, accerſitur, non minus quam fiat ab iliaco & colico dolore vehementi, atque ab utero eodem modo læſo. Itaque à magna alicujus partis principis noxa, ſpiritibus vitalibus affatim ad ſuum principium revocatis; idcircoque extimis partibus quaſi vita plane privatis, virium præceps lapſus fit: qua ratione homines & in levem animi defectionem, & non raro in graviorem (ſyncopen Græcis vocatam) incidunt. Ceterum cum hunc affectum fieri per ſe diximus ſpiritibus exſolutis vel ab immodica cutis meatuum rarefactione, vel ab ipſorum ſubſtantia nimis extenuata, atque nimis exhalabili ex quacunque cauſa reddita, vel alimenti inopia, vel denique ab immoderatis excretionibus; unde merito Galenus dixit; *Virium exſolutionem immoderatas excretiones, non retentiones*

In 3. prorrh. com. 39. *consequi*: idcirco hæc passio ex laxis morbis erit; de qua propterea nos hic agemus. De illa vero virium exsolutione, quæ vel à pravis humoribus, vel doloribus, vel ab aliis passionibus viscerum, retractis spiritibus fit, cum morbus mixtus sit ex laxo & adstricto, in postremo libro agemus. Nunc de illa passione quæ laxus affectus est, sermonem instituimus. Quæ fit, ubi vires concidunt vel ex ingenti gaudio; vel ex ira, vel ex prohibita respiratione, calorisque naturalis ventilatione, vel ex colliquatione, aut inopia alimenti. In hac passione laxa indicatur adstringendum, densandum, cohibendumve, ac omnino prohibendum, ne calor nativus exhalet, atque exsolvatur. Quæ indicatio usum habebit in omni virium exsolutione, vel lapsu, etiam si fiat à causa adstricta, & passio solutionis laxitatisve, atque etiam stricturæ simul existat. Cum vero in morbo mixto, urgentiori, ex Methodicorum placitis, sit incumbendum, & magis urgeat virium lapsus, sive exsolutio, quæ laxa passio est; hac de causa adstringentibus præsidiis, ad curationem instituendam, opus erit. Malum hoc, ni cito ei occurratur, celere exitium macchinatur: etenim exitium non fit, nisi quadam cum syncopes specie. De his dicebat Hippocrates: In 2. aph. 41. *Qui sæpe & multum exsolvuntur sine causa manifesta, ii repente moriuntur*. Quare quamprimum exsolutis auxiliari debemus cum alimentis tum medicamentis opportunis ex adstrictoriis vocatis. Itaque statim facies aqua frigida, aut rosacea, aut oxycrato frigido erit sæpe aspergenda, scilicet ut spirituum exhalatio prohibeatur: odores optimi sunt offerendi; & per os quoque sæpe danda aqua frigida. Galenus cyathos tres ejusdem aquæ In lib. 8. de comp. med. sec. loc. c. 4. frigidæ bis, aut ter per intervalla propinandos esse voluit. Alii exhibent quidem aquam frigidam cum omphacio. Alii succum expressum ex malis punicis, vel ex palmulis, vel ex malis cytoniis, vel ex pyris austeris exhibent, aut succum pampinorum vitis: alii cum aqua frigida exhibent pulverem rosarum, aut nardi Indici: at alii exhibent panem succo mali punici imbutum, aut vino nigro austero aqua frigida diluto simulatque exsolutio fit, animusque deficit. Tunc quoque offerentur jura caponum, vel pullorum gallinaceorum juvenum, vel vitulinæ carnis,

nis, aut lutea ovorum conquaſſata cum jure prædicto & ſucco granatorum. Eodem modo dant utiliter panem tritum in jure pulli decoctum cum ſucco aut mali punici, aut cytonii, aut pyri, aut pomi auſteri, vel meſpili, vel ſorbi, vel fructuum nigrorum mori, vel rubi, vel prunorum auſterorum, vel berberis fructuum, & ſimilium. Nonnunquam in juribus, aut ferculis aliquid prædictorum fructuum adſtringentium decoquunt. Nonnulli ad excitandos à ſyncope ægrotos, arcte extrema ligant, ac perfricant brachia, & crura naſumque perſtringunt, comprimunt, & huc illucque dimovent, in pudendis vero pilos detrahunt, evelluntque: hæc ad excitandum calorem intro retractum etiam convenire videntur, ſed in iis præſertim, qui ob adſtrictam cauſam animo deficiunt, quomodo hæc conveniant, in ſequenti libro, Deo favente, dicemus.

Caput. III.

De ſudore vires exſolvente cohibendo.

CUm & ſudor immoderatius exiens homines ad virium exſolutionem provehere ſoleat, atque ad ſyncopem, merito de medicamentis ſudorem cohibentibus in præſentia eſt agendum. Quid vero ipſe ſudor ſit, quibuſque cauſis in corporibus fiat, in ſuperiori libro ſatis ſuperque à nobis dictum eſt. Qualis autem ſudor à Medico ſit ſupprimendus, nunc intelligi à nobis oportet: ſi quidem non omnis ſudor, ne is quidem qui copioſe profluit, cohibendus eſt, verum ſolummodo is, qui vires exſolvit, quique, ut ajunt Medici ſymptomatice fit, ſcilicet à cauſis morbificis, qui diſtinguitur ab eo, qui à natura recte in corpore operante fit, criticum & ſalutarem Medici eum appellant. Nam ab hoc, ſive erumpat in morbis, ſive citra morbum in recte valentibus appareat, natura plurimum juvatur, ægrotique à morbis vexati critico ſudore erumpente copioſiori, vel à morbis confeſtim liberantur, vel ſaltem in melius maxime mutantur. Hæc de ſudoribus ſufficiat dixiſſe: ſi quis plura ſcire deſiderat, noſtros libros de vita & morte ægrotantium præſagienda inſcriptos legere non gravetur. Hoc

unum ex iis colligimus illum ſolummodo ſudorem eſſe à Medico coërcendum, qui cum vires maxime reſolvat, ſyncopem, atque exitium minatur. Hunc eſſe ſolutionis paſſionem, morbumque laxum dici, neminem noſtrum latebit, proinde in hoc affectu plane eſſe adſtringendum, etiam conſtabit. Galenus in iis, qui ob ſudoris multitudinem animi defectum incurrunt, inquit, ipſorum cutem Medicos adſtringere ac refrigerare debere: proinde illos operimenta detrahendo eſſe recreandos, aëreque ambiente refrigerandos, ſcilicet ventis refrigerantibus aditum præbendo, vel hos flabellis etiam excitando; imo conſulit aërem domus, & conclavis alterare medicamentis frigida & adſtringente qualitate præditis: quod fit myrtorum foliis, roſis, vitium capreolis, ſalicisque ramis, vel rubi, vel mori, vel ſorbi, vel meſpili, vel mali punici, vel cytonii, vel equiſeti, vel polygoni, vel plantaginis, vel intybi, vel ſimilium foliis pavimentum conſternendo. Paulus pariter ait, ſudantes tenui velamine madidoque eſſe contegendos, iique panni, quibus conteguntur, utile fore, ſi actu frigidi ſint, vel oxycrato frigido madidi. Aliqui commendant eoſdem pannos aqua frigida imbutos dorſo, & thoraci ſubjiciendos: aliis viſum eſt, & collo, & locis ſub alis, inguinibuſque eſſe apponendos. Paulus pannos cimolia aqua diſſoluta pinguefactos jubet adhibendos. Nonnulli, quoad ſudor cohibeatur, nivem in extremis partibus ſupra venas pulſatiles, arteriaſve applicant; vel faciunt, ut ex alto aqua frigida cadat juxta carpum brachiorum ſuper arterias. Ad hunc uſum etiam conveniunt cutis inunctiones ex oleis, myrtino ſcilicet, lentiſcino, melino, roſaceo, œnanthino, oleæ ſylveſtris, terebinthino, de balauſtiis, de ſalicibuſque, actu frigidis adhibitis, ſcilicet collo, pectori, dorſo, ſub alis, inguinibus, manuum pedumque carpis, ſuper venis pulſatilibus. In iiſdem quoque partibus ſucci illiti convenient adſtringentes actu frigidi: cujuſmodi eſt ſuccus plantaginis, polygoni, aizoi, ſolani, portulacæ, intybi, cymarum rubi, capreolorum vitis, acaciæ, hypociſtidos, lycii, meſpilorum, ſorborum, pomorum, pyrorum immaturorum, prunellorum ſylveſtrium, malorum cytoniorum, granatorum, foliorum ſumachi, myrtillorum,

In 1. ad Glauc. c. 14.

rum, atque ſimilium; hi & per ſe ſoli appoſiti juvant, & cum oleis adſtringentibus nuperrime præſcriptis mixti. Emplaſtra quoque ejuſdem qualitatis adſtrictoriæ participes iiſdem partibus actu frigida adhibita efficacia ſunt, ad ſudoris profluvium cohibendum, firmandumque: cujuſmodi ſunt, quæ parantur ex polline ſupradictorum medicamentorum cum albumine ovi, aut mucilaginibus frigidis, cum ſucco aut mandragoræ, aut hyoſcyami, aut opii, aut ſempervivi, aut cicutæ. Nonnulli ex cimolia, albumine ovi, aut aqua plantaginis, diſſoluta opportunum emplaſtrum parant, aut ex manna thuris, & amylo cum ovi candido; terra item Samia; cui gummi aceto diſſolutum permiſceatur, actu frigida adhibita utiliſſima eſt. Demum pulveres quoque prædictorum medicamentorum, præſertimque myrtillorum nigrorum ſiccatorum, aut cimoliæ, aut malicorii, aut gallarum immaturarum, aut terræ Samiæ, aut Lemniæ, aut ſimilium, quæ adſtringunt, magnopere juvant, ſi prædictæ partes his actu frigidis aſpergantur. Hiſque medicamentis ſudores immoderatius profluentes cohiberi poſſunt.

CAPUT IV.

De profluvio ſanguinis per nares ſupprimendo.

CUm de variis ſanguinis profluviis vires exſolventibus, atque ſyncopem facientibus tanquam de morbis laxis ſit à nobis in præſentia agendum, ab eo exordiri libuit, quod per nares fit, & hæmorrhagia à Medicis appellatur. Quam ſanguinis excretionem frequenter in pueris, & in juvenibus, atque etiam non raro in adultis, ac in mulieribus, quæ menſtruis purgationibus caruerunt, obſervari, Medicis praxim facientibus notiſſimum eſt. Hæmorrhagia vero, id eſt, ſanguinis excretio, quæ per nares fit, ſymptoma eſt in exeunte mutato à toto genere præter naturam. Sanguis autem ex naribus excernitur, aut fluit, quibus cauſis quælibet ſanguinis excretio, & ſive per nares fiat, ſive per os, vel per ventrem, vel per urinam, vel per uterum in mulieribus, vel denique per hæmorrhoidas, concitare ſolet venis,

arteriisque præcisis, aut punctis; aut ruptis, aut iisdem erosis, aut ipsarum osculis apertis, aut rarefactis ipsarum venarum vel arteriarum tunicis, unde ex ipsis sanguis resudat. Rumpuntur vero ea vasa ob nimiam tunicarum distentionem, aut à nimio sanguine, aut eodem sanguine præ calore rarefacto, fusoque, proindeque in majorem tumorem elato, aut ab immodico flatu immoderatius tunicas distendente: eroduntur ab humore, vel acri, vel salso, vel amaro. Oscula vero venarum vel arteriarum aperiuntur ob sanguinis acrimoniam, qua venarum, arteriarumque expultrix ad excernendum irritatur, aut à sanguinis multitudine; aut ab imbecillitate eorundem vasorum sanguinem continentium; aut denique sponte natura à copia, aut qualitate sanguinis, excrementorumque sanguini permixtorum excitata, oscula vasorum aperiente. Resudat vero per eorundem vasorum tunicas rarefactas à calore, vel ipsomet sanguine tenuiori, rariorique reddito. Hæmorrhagiam vero ruptis venis, aut ipsarum osculis apertis à multitudine sanguis immoderatius distendente fieri ex plenitudinis signis cognoscitur, scilicet quod in facie sanguinem excernentium sit rubor, atque tumor, venæque sint plenæ & tumentes, gravitásque tum in toto corpore tum præsertim in capite sentiatur, præterea tensiva lassitudo, quæ à fluore sanguinis tollitur, observari soleat. Si vero à flatu distendente, venasque rumpente, aut ipsarum oscula aperiente, hæmorrhagia oriatur, aderit tensio venarum citra ullum gravitatis sensum, citraque ullum plenitudinis signum. Si autem erosis venis ab humore vel salso, vel acri, vel amaro profluvium eveniat, aderit ulcerosa lassitudo, atque signa cacochymiæ, quæ etiam innotescent ex sapore aut salso, aut acri, aut amaro. Ab erosis etiam vasis sanguis non confertim multus, ut in venarum ruptura fit, exit, sed modicus & paulatim, quoad vasis erosio magna evaserit. A rarefactis etiam venarum tunicis, extenuatoque sanguine, per resudationem facta hæmorrhagia deprehenditur facile, quoniam absque dolore sanguis exit, paucusque est effluxus, antegressæque sunt causæ rarefacientes sanguinemque attenuantes, ut victus calfaciens, morbus calidus, balneum, hypocaustum nimis calidum, sol, & similia. Totque

que sunt causæ, & signa, cujuslibet fluxus sanguinis. Porro quandoque est criticus, scilicet à natura sponte ægrotos à morbo aliquo liberante excitatus; quandoque symptomaticus, à vi morbifica factus, de quo nos in præsentia agimus, præsertimque de illo, qui immoderatius profluens vires exsolvit, syncopemque accersit: hic enim fluxus symptomaticus, quia morbus ex toto laxus est, ob id indicat plane adstringendum esse. Ceterum de hæmorrhagiarum differentiis, de causis, de signis erupturi sanguinis, & de bonis & malis hæmorrhagiis, cum in libro septimo de præsagienda vita & morte ægrotantium abunde scripserimus, nihil hoc loco de iis addendum judicavimus; præsertim vero, quod ea, quæ de hæmorrhagia hic præmisimus, sufficiant pro scopis curativis eliciendis. In libris vero de præsagienda vita, & morte ægrotantium, omnia de hæmorrhagia, quatenus faciunt ad morborum prognosim cognoscendam, complexi sumus. At ad curationem descendimus: quæ à morbo laxo adstrictoria tota indicatur; licet ad profluvium sanguinis firmandum, nedum ex Dogmaticorum sententia, sed etiam ex Methodicorum, ut auctor est Aurelianus, constet, Gal. in 5. meth. venæ sectionem ex eodem latere aliquando juvare: item cucurbitulam cum scarificatione, & absque scarificatione, hypochondrio dextro, si sanguis è dextra nare, & sinistro, si ex sinistra nare sanguis fluxerit, affixam, atque occipitio, etiam scapulis, collique lateribus. Ligatura itidem extremorum, scilicet crurum, femorum, atque præputii, frictionesque extremarum partium familiarius ad quamcumque hæmorrhagiam cohibendam ab omnibus usurpari constat: & si hæc præsidia non adstringentia sint, sed laxantia, morbis quidem adstrictis, non laxis congruentia. Quid itaque dicemus? Laxantia laxis morbis convenire? Certe quidem aliquando convenire, diversionis quidem (ut ajunt Dogmatici) & revulsionis gratia, scilicet, ut sanguinis impetus ad nares alio revellatur, atque divertatur. Methodici vero hæc laxantia non per se adstringentia dicent, sed quæ ex accidenti etiam laxo morbo aliquando medeantur: quod scilicet impetum sanguinis itidem, ut Dogmatici inquiunt, ad nares alio convertendo sint in causa, ut hæ-

 mor-

morrhagia cesset, finiaturque; per se vero laxæ huic passioni plane congruæ dicuntur, quæ refrigerant, adstringunt, & siccant: cujusmodi ex simplicibus sunt, plantago, polygonum, equisetum, lichen, gallium, stratiotes terrestris, œnanthe, vitis capreoli, myrtus, rubus, rosa, solanum, aizoum, salicis folia, portulaca, lenticula palustris, lactuca, cicuta, succus cucurbitæ, succus germinorum vitis, oleæ sylvestris, rubi, sorbi, mespili, cytonii, granati, & hyoscyami, semina plantaginis, & myrtillorum, acetum, aqua frigida, plumbum ustum, stimmi, alumen, gypsum: ex Galeno etiam balaustium, malicorium, rhus, hypocistis, acacia, omphacium, aloë, manna thuris, pini cortex, intybum, terra Lemnia, Samia, bolus Armenus, lapis hæmatitis, &, ut alii posterius cognoverunt, sanguis draconis, album ovi, telæ araneæ, quibus pollen è pistrino inhæsit, sanguinis grumus siccatus, stercus caninum, corallium, succinum luteum, pompholyx, spodium, resina fricta, farina lentis, amylum, lithargyrium, chalcitis, mumia, fuligo è clibano, vel è lebete æneo derasa, gallæ ustæ, & aceto extinctæ, fuligo thuris, plumæ gallinaceæ combustæ, pili leporis vel hominis itidem pili combusti, ossa cremata, spongia itidem cremata. Hæc enim medicamenta simplicia, & alia his similia sunt, quæ usum habere à Medicis cognita sunt, ad quodcumque profluvium sanguinis & excrementorum cohibendum. At quomodo, pro hæmorrhagia firmanda, his simplicibus atque ex iis compositis Medici uti debeant, nunc dicendum, exordiendo ab internis medicamentis, quæ per os assumpta refrigerando, siccando, adstringendoque impetum sanguinis, atque ad nares motum compescunt, sanguinem scilicet crassiorem ad motumque segniorem reddendo, atque vias, per quas fertur, constringendo. Ad hunc usum omnia ex prædictis medicamentis convenient, vel si succus quorundam per os exhibeatur ad unciam unam, scilicet, plantaginis, vel equiseti, vel rubi, vel millefolii, vel vitis capreolorum, vel mali granati contusi ad geminas drachmas, vel hypocistidis, vel acaciæ, vel prunellorum sylvestrium, vel similium etiam ad drachmam; vel pulvis itidem, eodem ponde-

re,

re, prædictorum scilicet balaustiorum, aut acaciæ orientalis, aut seminum mespili cum setoniæ tum aroniæ, aut foliorum myrti, vel oleæ sylvestris, vel salicis, vel boli Armeni, vel terræ Lemniæ, vel corallorum, vel lapidis hæmatitis, vel similium, ex vino austero, aut ex succo, vel aqua plantaginis, vel polygoni, vel similium, epotus. Ad hunc usum etiam commendantur ex compositis trochisci de terra sigillata, de succino, quod karabe vulgus appellat: & ex opiatis etiam, urgente necessitate, theriaca recentissima, Athanasia, philonium ad semidrachmam. Nonnulli exhibent syrupos vel per se solos ad unciam, vel unciam & semis, cujusmodi est de succo acetosæ paratus, vel de rosis siccis, vel de cytoniis, vel de granatis, vel de omphacio, vel myrtinus; vel cum decoctis, vel cum aquis adstrictoriis mixtos, cujusmodi esset, qui accipit syrupi de rosis siccis unc. j. de granatis acidis unc. semis, aquarum cichorii, plantaginis, polygoni an. unc. j. Ceterum longe usitatiora sunt medicamenta, quæ exterius faciei, fronti, temporibus atque naso adhibentur; neque minus juvant ea, quæ in nares induntur, atque in aures, ad eas obturandas; quarum validas obturationes ex mollissima cera, pro hæmorrhagia cohibenda, Medici vel etiam doctissimi utiles esse tradiderunt. Itaque, quod pertinet ad particularia medicamenta, in primis aqua gelida, cum aceto, facies aspergatur, aut spongia vel linteum gelida aqua imbutum fronti temporibusque imponatur; sic convenit ovi candidum actu frigidum adhibitum, vel equiseti herba trita fronti imposita, aut lactuca ex aceto contusa, vel cicuta iisdem partibus applicita; sed cavendum erit à vehementer frigidis, quod cerebrum magnopere lædant. Conveniunt etiam emplastra fronti imposita refrigerantia & adstringentia, scilicet, exempli gratia, quæ parantur ex gypso, bolo Armeno, & sanguine draconis; ex albumine ovi, cum succo polygoni, aut equiseti, aut pomi granati contusi. Succi itidem refrigerantes adstringentesque plurimum juvabunt, si ipsis actu frigidis frons illinatur, aut cum aceto mixtis. Deprehensum est cochleam cum testa contusam cum aceto fronti impositam hæmorrhagiæ plurimum conducere. Ex iis vero, quæ

Gal. lib. de rem. fac. parabilib.

Paulus in lib. 3. cap. 24.

intra nares indita hæmorrhagiam ſiſtunt, quædam pulverizata per cannam inſufflantur, ſcilicet ſtercus aſininum uſtum, atque tenuiſſime tritum, vel cochlea cum teſta uſta trita, vel galla immatura uſta, tritaque utiliſſime inſufflatur; vel fuligo è clibano, vel è lebete æneo deraſa eodem modo uſurpata, vel ex aceto linamento excepta, atque intra nares indita. Paulus unum monet pro ſiſtendo ſanguine, foramina ſcilicet narium non eſſe detergenda neque irritanda. Ex ſimplicibus vero intra nares imponendis, commendatur ex eodem Paulo chalcitis trita linamento excepta inditaque, & ovi teſta cremata cum gallæ dimidia parte trita, eodem modo indita, vel funiculum lucernarum intruſum. Cochlea cum teſta uſta ovi candido permiſta, aut gypſum lotum, vel cum albumine ovi, vel cum aceto inditum; vel tela aranei, cui ex piſtrino ſeu molendino pollen adhæret, impoſita valde juvant. Sanguinis item grumus ſiccatus; vel reſina fricta, quæ à Galeno commendatur. Dioſcorides laudavit radicem æthiopidis tritam ex aceto: proſunt quoque vitis cortex item tritus; aſini & equi ſtercus tum crudum tum uſtum ex aceto; germina vitis teneriora trita ſimiliter ex aceto impoſita, ferrique rubigo & ſquama eodem modo cum aceto indita; item galla immatura, quoad incandeſcat, cremata, aceto extincta, tritaque impoſita; ſpongia quoque cum pice uſta, & gypſum ovi candido cum pilis leporinis exceptum, inditumque; ſic cochlearum etiam caro trita cum thure ex aceto eodem modo immiſſa. Atque hæc ex ſimplicibus naſalibus hæmorrhagiam cohibentibus nobis ſufficiant. Quibus addimus ex compoſitis etiam quædam medicamenta ad hunc uſum facientia: & primum ex Paulo, quod recipit, mannæ thuris ℥. j. aloës ſcrup. i. ß. candido ovi trita excipiuntur, & linamento contorto ſubiguntur. Galenus conficit hoc ipſum (quo nihil præſtantius credit) ex aloë itidem & thure cum ovi candido, molliſſimiſque pilis leporinis exceptum ut in nares indi poſſit. Aliud etiam conficit ex reſina, addito triticeo polline, cum gypſo, & ovi candido; medicamentum vero ex aloë à quibuſdam paratur ex aloës ℥. j. thuris ℥. ij. quæ ovi albumine excepta, cum pilis leporinis commiſcentur, atque intra nares in-

In 5. meth. med. cap. 4.

dun-

duntur. Atque ex Galeno constat, præstantissimum esse, quod recipit thuris ʒ. j. & aloës scrup. i. ß. Verum antequam medicamenta ægrotis, pro hæmorhagia sistenda, præscribantur, præstabit ipsis primum victus rationem instituere. In qua aër frigidus erit eligendus, cibi refrigerantis adstringentisque facultatis, vel etiam emplasticæ: unde convenient fercula parata ex cichoreo, plantagine, acetosa, portulaca, mentha, rumice, hordeo, & similibus parata in jure vel capitis vel pedum vituli, aut castrati. Accommodatissimi in liberis erunt fructus adstringentes, ut mala immatura cocta, pyraque, cytonia mala, granata, mespila, sorba, mora nigra, fructus berberis, rubique immaturi, oxyacanthæ, pruni sylvestris & similes alii. Pro potu utantur aut vino nigro austero aquoso, aut aqua ferrata, vel adstringentibus rebus alterata. Fugiant ex animi passionibus iram, gaudium, atque risum: eos vero timere, & mæstitia affici quandoque non est inutile; quinimo in multis hæmorrhagiam à repentino, vehementique timore concitato plane cohibitam fuisse, à Medicis sæpius observatum est, quod scilicet timor subitus & magnus sanguinem extra fluentem, ad interiora & ipsum cor subito propellendo, sistat.

In 5. meth. med. cap. 4.

CAPUT V.

De sanguine per vomitum immoderatius profluente cohibendo.

SÆpe fit, ut sanguis ex ore per vomitum immoderatius excernatur, atque ita sane, ut homines in exitialem syncopem deducat. Quamobrem cito huic profluvio erit occurrendum. At de medicamentis priusquam agamus, primum cognoscendum erit, sanguis vomitu rejectus (qui symptoma est facultatis expultricis vitiatæ) & à quibus partibus fluat, & à quibus causis, & quando hæc excretio sit bona, & quando mala. Quod vero ad primum attinet, Galenus expressit, sanguinem vomitu rejectum à stomacho atque ventre manare. In stomachum vero, & ventrem plerumque ab infernis partibus mittitur, aliquando vero etiam ex capite in hasce partes destil-

In lib. 7. aphor. Hipp. com. 37.

lat. Aurelianus ex Methodicis ait, ſanguinem, abſque tuſſi per vomitum à ſtomacho qui rejicitur, nigrum eſſe & gelatum, aliquando ſolum ſyncerumve, aliquando cibo permixtum: ex quo hæc ſigna quoque obſervari tradidit, ſcilicet animi diſperſionem, deliquiumve, cibi faſtidium, ſalivæ fluorem, nauſeam, corpuſque totum frigidum exinde reddi, atque pulſus obſcuros ac veluti demerſos deprehendi. Porro ſanguis hic aliquando cum dolore, aliquando ſine dolore excernitur. Si vero ex ventre profluat, præter jam dicta ſymptomata, dolor ſequi ſolet, morſus vel tormentum inter præcordia interdumque ſanguinis modicum per alvum dejicitur. Succedit autem hic ſanguinis vomitus, ut ſuperius etiam dictum eſt, venis, vel arteriis, aut diſſectis, ut in vulneratis, aut ruptis, ut ex caſu, aut eroſis, aut apertis, aut rarefactis ipſarum tunicis, nempe reſudatione. Quibus vero ſignis hæ fluoris ſanguinis cauſæ deprehendantur, ſuperiori capite traditum à nobis eſt, quæ non ſine tædio iterum repeterentur. His addimus ſanguinem quandoque evomi ob phlegmonem internam, aut ob aliquem abſceſſum, quod nobis denotabit dolor, febris aſſidua, atque tenſio cum dolore, ſi digitis ſtomachi vel ventris partes comprimantur; aliquando etiam cum pure evomi ſolet. De qua ſanguinis vomitione Hippocrates in aphoriſmis ita habet: *Qui ſanguinem vomunt, ſi ſine febre accidat, ſalutare eſt; ſi cum febre, malum. Curatio vero refrigerandi, & adſtringendi vim habentibus perficitur.* Ex quibus quidem verbis in iis, qui ſanguinem vomuerunt, & ſalutis prognoſticum, & qualis curatio conveniat, nobis conſtabit. Etenim iis, qui citra febrem ſanguinem vomunt, nullum vitæ diſcrimen impendet, quoniam hi facile uſu adſtringentium ſanantur: nam febre vacantibus liquet nullam eo loco inflammationem adeſſe, unde effertur ſanguis; quo fit, ut vel vaſis alicujus ore recluſo fiat ſanguinis vomitus, vel ſine inflammatione ulcerationem habeat conjunctam; facile autem, quæ ſunt citra inflammationem, ulcera curantur adſtringentium uſu. Eos vero, qui cum febre ſanguinem vomuerunt, in magno vitæ diſcrimine eſſe conſtitutos, intelligitur, quoniam, quæ inflammationem ſimulque febrem ha-

[Margin: In 7. aphor. 37.]

[Margin: Gal. in com. aph. 37. lib. 7.]

habent conjunctam, non solum curationem respuunt, sed ne eadem quidem magnitudine possunt permanere: nam majora semper fiunt, & maligniora. Hæc sanguinis vomitionem mixtam passionem faciunt ex laxo atque ex adstricto, de qua nos in altero libro scribemus: illa vero morbum laxum, de quo in præsentia agimus, qui adstringentibus auxiliis, ut & Hippocrates expressit, pro curatione opus habet. Itaque adstringentia erunt medicamenta huic affectui cum per interius, tum per exterius adhibenda, ex iis vero, quæ per interius administrabuntur, eligenda erunt stomacho amiciora, scilicet, quæ etiam alimenta existunt: ut ex herbis plantago, portulaca, cichoreum, polygonum, mentha, myrtus, rubus, œnanthe. Ex fructibus vero mala cytonia, granata, pyra austera sylvestria, mespila tam setonia quam aronia, sorba, oxyacantha, myrtei fructus, pruna sylvestria, mora nigra immatura, rubi fructus immaturi, gallæ. E succis autem succus granati integri contusi expressique, hypocystidis, acaciæ. At ex seminibus, myrti, vitis, mespili utriusque supradictæ semina trita ex vino austero epota vomitum compescunt. Ex terris quoque & aliis metallicis, terra Lemnia, Samia, bolus Armenus, lapisque, hæmatites, sunt utilissima. Ex iis omnibus poterunt parari decocta in aqua vel in vino nigro austero; vel pulveres, quorum quidem dabitur drachma ex vino austero chalybeato, aut ex aqua ferrata. Non minus ad vomitum sanguinis cohibendum succi plantaginis, vel equiseti, vel polygoni, vel mali granati contusi & expressi, vel pyri sylvestris, vel austeri, immaturi, vel similium, ad unciam unam, & uncias quoque duas offerri poterunt. Succi vero acaciæ, hypocistidisque, & similium drachma sat erit, si dissoluta ex vino nigro austero, vel ex vino granatorum exhibeatur. Terræ itidem ad drachmam ex aliquo humore adstringenti exhibitæ admodum prosunt. Extrinsecus stomacho, & ventri conveniet applicare fomenta ex iisdem medicamentis adstringentibus parata, vel olea adstringentia, vel emplastra, vel aquas frigidas adstringentesque; vel decocta ex supradictis parata spongiis excepta; juvabit quoque plurimum stillicidiis, quæ ex iisdem adstrictoriis con-

cin-

cinnata ſint, ſtomachum, & ventrem irrigare, & perfundere.

Caput VI.

De ſanguine ex ore per ſcreatum, & per tuſſim rejecto cohibendo.

SEd jam ad ſanguinis ſputum deſcendimus, quod per tuſſim excernitur, atque adeo aliquando immoderatius fluit, ut non raro etiam multos ex eo profluvio exſolutis viribus interiiſſe viderimus; & nos ipſi à ſimili profluvio, ab hinc plures annos, poſt febrem quartanam, cum tuſſi critice (ſic enim finita eſt illa febris) oborto vix evaſimus. Ni vero hujuſmodi fluor ſanguinis ſtatim interimat, periculum eſt, ſi diu perſeveret, ne ad phthiſim homines deducat. Ceterum & de hoc ſanguinis fluore ſupprimendo ſcribentes, priuſquam ad medicamenta particulatim præſcribenda deſcendamus, illud unum primo intelligere operam dabimus, ſcilicet, excretio ſanguinis ſive ſputum tuſſi excretum quas partes læſas indicet, ſeu à quibus partibus proveniat, atque à quibus cauſis etiam fiat. Defluit autem ſanguis interdum à capite in aſperam arteriam deſtillans, repenteque irruens: quo tuſſis repente, ad ipſum excernendum commota expultrice, excitatur. Aurelianus ait primum in fauces ſanguinem deſtillare, & mox in arteriam, defluxum vero tuſſiculam excitare, quæ, ſanguine per ipſam rejecto, ſtatim ſedatur. Galenus quoque docuit eodem modo ſanguinem ex capite provenientem, per tuſſim aliquando excerni poſſe, idcircoque non minus, quam ſi à ſpiritalibus proveniret partibus, tuſſim (ſanguine ſcilicet in guttur irruente) concitare. Antequam vero ex capite deſcendat, atque ex ore tuſſi excernatur, ſolet præcedere fervor ingens, capitiſque gravedo, vel dolor, venarum extenſio earum præſertim, quæ in fronte, atque in temporibus ſunt: ſequitur faucium titillatus; aliquando etiam per nares defluit ſanguis, vel ex faucibus expuitur. Quare ſanguinis fluor per tuſſim factus quandoque fit à ſanguine ex capite proveniente: aliquando vero etiam ex faucibus ipſarumque ſum-

ſummitate excernitur ſcreatu primo, & ſi magis irruat, gutturque attingat, etiam cum tuſſicula, ita ut videatur hic ſanguis quaſi ſcreatu cum tuſſi conjuncto excerni: paucus primo educitur, & mox multus, qui non eſt ſpumoſus, locuſque, ex quo manat depreſſa lingua, viſu deprehenditur. Eraſiſtratus tradidit, aliquando in faucibus tumores quoſdam conſpici, hæmorrhoidibus ſimiles, à quibus ſanguis defluit. Demum ſanguis defluit plerumque ab aliqua corporis partium reſpirationi ſervientium, nempe ex aſpera arteria, aut ex pulmone, aut ex thorace, aut ex pleura membrana, aut ex diaphragmate, ſeptove tranſverſo. Ubi vero ex aſpera arteria provenit, ſanguis, qui excernitur, eſt paucus, flavuſque ſæpe ſalivæ permixtus; figura capilli unius, vel (ut ait Aurelianus) multorum, cum gutturis titilatu & levi tuſſicula excernitur, & circa gutturis extantiam pruritus, & mordicatio quædam percipitur. Ex pulmone itidem ſanguis plurimus excernitur, tenuis, plurimum fervens, ſpumoſus cum tuſſi vehementi, voce rauca obtuſa, & cum moleſto aliquando doloris ſenſu, qui nunc ſanguinis titillatu, nunc tuſſicula vehementi movetur, cum thoracis etiam gravitate, & aliquando dolore (Galenus ait, dolores in pulmonibus ulceratis admodum remiſſos) cum voce uti dictum eſt, rauca, obtuſa, & ſæpe cum rauco ſonitu ſanguis non multus inter tuſſiendum excernitur, non ruber, ſed nigricans, craſſus, & grumoſus, cum majori tuſſi, atque dolore etiam excreatus. Ex membrana pleura vocata excretus ſanguis deprehenditur ex lateris dolore pungitivo, vel quod dolor ſit ſecundum latera, vel pectoris, & aliquando etiam inter ſcapulas, ſanguiſque minus flavus & minus copioſus excluditur ac plerumque ſputo mixtus. At vero ex diaphragmate ſi provenerit, dolor inferius à pectore rotunditate quadam thoracem pungens obſervatur. Ceterum his cognitis, videamus, quot modis ex venis arteriiſque emanet. Apud omnes autem Medicos conſtat, ſanguinem exire ex vaſis primo eorum (ut ſuperius in capite de hæmorrhagia dictum eſt) apertione, qua ſcilicet ipſorum oſcula recluduntur aut à copia ſanguinis, aut à flatu diſtendente. Deinde ſanguinis exſudatione, quam præcedit

vaſorum ſubſtantiæ rarefactio, ſanguiniſque maxime ex calore attenuatio, ita ut ex vaſis etiam clauſis ſanguis reſudando emanet; quod illis ſæpe contingit, qui in balneis calidis diu commorati ſunt, vel plurimum aut ab igne, aut ab exercitio incaluerunt. Reſudat etiam non raro ex phlegmonis. Tertio ſanguis emanat, vaſis exeſis corroſiſve ab acri, amaro, vel ſalſo humore, ex capite in pulmones, vel in thoracem deſtillante, aut ex humore purulento in pulmonum ſubſtantia, vel in bronchiis, vel in venis, arteriiſque ex putredine, aut ex phlegmone, abſceſſuve ſuppuratus, facto, ejus acrimonia exedente ſubſtantiam pulmonum & vaſa ipſa ſanguinem continentia. De qua eroſione Galenus in lib. 4. de loc. affect. cap. 4. ſcribit: *Quum enim retroactis temporibus quis ex intervallis quotidie non ita multum ſanguinem tuſſiendo expuere conſueverit, atque ei poſtea ſuperveniat multi ſanguinis inter tuſſiendum eruptio, & quidem neque ab alto cadenti, neque in certamine, neque in palæſtra vulnerato, neque etiam ſub ullo gravi pondere oppreſſo thorace, reliquum fuerit, ut conjiciamus ob inſignem eroſionem plurimum ſanguinem inter tuſſiendum fuiſſe rejectum.* Demum ſanguis itidem emanat, tuſſique excernitur, iiſdem ſane vaſis aut ex copia ſanguinis, vel flatus nimium diſtendente ruptis, aut vulneratis, aut denique vel ex percuſſione, vel ex caſu, vel ex ponderis oppreſſione, vel ex magna clamatione, vel ex vomitu vehementi, vel ex coitu multo, vel denique ex tuſſi laborioſa perſeverante, diuque partes pectoris lancinante, venis arteriiſque confractis. Qui vero ſanguis ex arteriis prodit, flavior, tenuiorque exiſtit, atque cum motu excernitur: nigrior vero & craſſior ex venis exiens, quique abſque ullo motu excernitur. Ex hujuſmodi ſanguinis profluvio, ut etiam dictum eſt, periculum eſt, ni ſubito ei occurratur, aut ſanguine immoderatius profluente, ut repente, veluti jugulati homines, intereant; aut, ſi affectus permaneat, ut in tabem deducantur. Pulmonum ulcera inſanabilia eſſe omnes fere tradiderunt, veruntamen quoſdam ab iiſdem ſanatos fuiſſe, obſervatum eſt. Aurelianus voluit, propterea pulmonum ulcera difficillime coaleſcere & ſanari, quod natura in alto ferveat, multoque ſanguine vel hu-

Paul. in lib. 4. cap. 53.

mo-

more abundet, quapropter ulcera ægre ſiccantur; item quod motu aſſiduo vulnerum ulcerumve labia quatiantur, eoque motu ipſorum unio impediatur; adhæc quia ulcera nobis occulta ſunt, & remotiora quam ut medicamenta viribus integris non refractis ad patientem locum pervenire queant. Veruntamen non eſſe omnino inſanabilia pulmonum ulcera colligit Aurelianus, cum ſæpe quidam è vulnerato pulmone convaluerint. Minus vero ea, quæ in thorace fiunt, ſanatu ſunt difficilia. Nos non paucos, qui ſanguinem expuerunt, ex venis thoracis diruptis ſanatos vidimus. Eraſiſtratus ait, facilius ſanari ſucculentos, fortes, & parvicolles microtrachelos dictos; difficilius vero graciles, imbecillos, atque longicolles. At ad fluorem ſanguinis tum ſcreatu, tum tuſſi excretum cohibendum, quoniam multa ad ipſius cognitionem præmiſimus, declinandum eſt. De eo tamen in præſentia agimus, qui ſolummodo ſolutionis paſſio eſt, quæque ut de aliis laxis paſſionibus dictum eſt, adſtringentium uſu tollitur. Etenim ſæpe ſit, ut, præter hunc affectum, ſanguinis fluor etiam adſtrictum affectum conjunctum habeat, utpote cum ſanguinis fluor aut à catarrho, aut à putredine in pulmonibus, aut ex phlegmone, aut ex abſceſſu orrum trahit. Ceterum de iſtius curatione nos poſterius agemus, ſcilicet, ubi de mixtis paſſionibus ex laxo & adſtricto ſermonem inſtituemus. Itaque in fluore ſanguinis, qui laxus eſt affectus, quique fit vaſis alicujus apertione, aut raritate, aut ulcere in partibus reſpirationi ſervientibus, præſertimque in aſpera arteria, vel in pulmone, vel in thorace, facto, ea medicamenta ſolummodo uſui congruent, quæ quovis modo laxatas partes adſtringere apta nata ſunt. Sed priuſquam hæc proponamus, victus ratio congrua erit præſcribenda. Primum itaque æger in loco frigido collocandus erit, quieteque decumbat, vel ſedeat, ab omni motu corporis caveat, locutioneque præſertim atque etiam ab animi motu, maximeque ab ira, voluptate, atque à riſu: contra timor vehemens ſubito concitatus ſolet eſſe, ad omnem ſanguinis fluorem cohibendum, magnæ utilitatis. Quod pertinet ad cibum & potum, plerique Medicorum ſolent inediam injungere, quæ

 pro-

profecto conveniet, si fluor ab adstricta causa foveatur, scilicet, si sanguis excernatur ex catarrho salso, vel acri, aut ex phlegmone, aut ex abscessu: ubi vero fluor hic laxus affectus est, tenuissima illa diæta, quod laxet, non conducit. Sed neque cibus admodum copiosus convenit, propter virium imbecillitatem, quæ haud ferunt multum cibum. Quare cibus quantitate moderatus offerendus erit, in eaque præsertim copia, quam vires commode ferunt, qualitate vero erit quovis modo adstringens. Proinde Antiqui alicam ex posca dabant, aut oryzam, aut ptisanam hordeaceam cum palmulis, vel malo cytonio, aut pyro austero, aut simili alio fructu in ipsa decocto, aut panem decoctum cum plantagine, vel rubo, vel oxyacanthæ fructibus immaturis. Ex herbis vero exhibebant plantaginem coctam, vel portulacam, vel intybum, vel oxylapathum, vel lac coctum refrigeratum cum amylo, aut non coctum, aut lentem cum ptisana coctam, aut milium coctum cum lacte. Aurelianus laudat panem elixum in decocto rubi, aut alterius adstringentis, & plantaginem in aceto coctam cum oleo viridi asperso, & rhoe pulverizato, devoratam. Mala item cydonia cocta recenti mulso, vel tosta prædempto semine, farina consperſa, aut sorba, aut mali punici grana. Cochleas item coctas meminit in cibo dandas. Ex carnibus volantum præscripsit pectora turdorum, vel pullorum recentium gallinaceorum, vel columbarum, vel perdicum, vel phasianorum. Sed commendavit quoque carnes porcinas, præsertimque cerebrum, pedes, & auriculas, quod nimirum sint emplasticæ facultatis. Nostri vero consultius utuntur, loco porcinæ carnis, vitulina, potissimumque cerebro, pedibus, & capitis carne viscidæ lentæque facultatis. Ex jure autem harum carnium panem decoquunt, ac ptisanam, aut oryzam parant. Usui quoque sunt ova sorbilia rhoe aspersa. Postremo lactis usus in cibo, nullo reclamante Medico, ad sputum sanguinis maxime commendatur, de quo Alex. Tral. lib. 7. ait, ita huic usui fuisse accommodatum, ut, qui per initia ipso solo constanter longiori tempore usi sunt, omnes convaluerint. Quod confirmans subdidit: *Novi autem quendam, qui cum toto anno ipsum & bibisset*

&

& comediſſet, interim cum frumentaceo aliquo, aut ſimiligine, aut itrio, aut alica, aut lente, aut panico, cumque in agendo à vino abſtinuiſſet, liberatus fuerit, ut nec pus expueret, nec inde in phthiſim incideret. Et hæc de cibo congruo inſtituendo. De potu autem loquentes Medici, vel vinum pauciferum nigrum, auſterumque laudant, vel ferratum aut chalybeatum; vel aquam ferratam aut cum adſtringentium aliquo decoctam. At jam ad medicamenta ſeu præſidia huic affectui congruentia veniamus: ſed priuſquam præſcribamus particularia, de quibuſdam, an conveniant, pauca perſtringenda ſunt, ſcilicet, an in fluore ſanguinis phlebotomiæ, cucurbitularum, ligaturarum, frictionumque uſus conveniat? De quibus quidem dicemus illud in primis de phlebotomia affirmantes, quod tanquam laxativum præſidium minime conveniat in ſanguinis fluore, qui laxus affectus eſt; veruntamen aliquando, ſi modo vires commode ferant, pro divertendo ſanguine, in exigua quantitate concedi poteſt. Sed aliquis fortaſſe nobis objiciet, cur eam ſanguinis vacuationem per venam ſectam ea conditione ſolummodo laudaverimus in exigua quantitate, ne laxus affectus augeatur; cum illud præſidii genus in ſputo ſanguinis, quod ex morbo partium reſpirationi ſervientium proficiſcitur omnes fere cum Dogmatici, tum Methodici laudaverint, præſertimque ex Dogmaticis Hippocrates, Eraſiſtratus, Diocles, Praxagoras, Aſclepiadeſque & ex Methodicis Themiſon, Theſſalus ſectæ illius princeps, Aurelianus, atque alii phlebotomiam inquam laudarint, maxime in ſanguinis fluore à venarum corroſione, vel à ruptura facto, & avertendi ſanguinis cauſa, & ob tollendam ſanguinis copiam, ut venarum diviſura facilius coaleſceret, atque etiam, ut futura in ulcere phlegmone ſeu tumor (qui ſupervenientes affectus ulcera reddunt periculoſiora) prohiberetur. Si quidem Aurelianus ait: *Omne vulnus quod uſque in tertium diem glutinari non potuerit, neceſſario tumeſcit.* Verumenimvero omnes quidem fere Medicos phlebotomiam laudaſſe in ſputo ſanguinis aut à catarrho, aut à putredine, aut à phlegmone aliove tumore, vel abſceſſu excitato conſtat: quod, profecto, tunc affectus ſit laxus cum adſtricto mixtus, qui cum ma-

magis urgeat ad curationem, propterea præſidia etiam laxantia videntur ei convenire. Plerumque vero fit, ut ſanguinis fluor cum tuſſi obortus (qui ceteris periculoſior, & exitialior videtur) foveatur in pulmonibus à cauſa adſtricta, ſcilicet, vel à catarrho maligno, vel à tumore, aut phlegmone: unde merito phlebotomia tanquam laxatorium præſidium uſum habebit, maximeque ſi ſanguinis fluor modicus fuerit, minimeque vires exſolvat. Hinc Teſſalus merito dixiſſe viſus eſt: *At ſi etiam intra diatriti tempus fuerit atteſtata partium gravedo, vel dolor, aut ſpiratio difficilis, vel tuſſicula ſicca, phlebotomare convenit.* At nedum ubi dolor, vel gravedo partium thoracis, vel aliquod aliud eas partes ſtricturæ paſſione laborare indicans adfuerit cum fluore ſanguinis, venæ ſectio uſum habebit; verum neque cucurbitulæ: aut hirudines, neque alia iſtiuſmodi præſidia laxatoria erunt reſpuenda. Sed ubi ſanguinis fluor ſolummodo laxus affectus ſit, ſcilicet ex apertione venarum, aut ex ulcere abſque inflammatione, febre, & plethora ſanguinis profectus, nullomodo phlebotomia uſum habere poterit, neque cucurbitulæ, neque hirudines, neque ſimilia præſidia congruent. Ubi vero ſanguis immoderatius defluat, ligaturæ ad avertendum ſauguinem & in articularibus partibus, & in brachiis & in femoribus convenient. Eraſiſtratus in inguinibus & in alis faciendas voluit. Tempus modo, iis expeditis, inſtat, ut particulatim medicamenta proſequamur adſtringentia, quæ apta ſunt fluorem ſanguinis cohibere, & primum ea, quæ ſanguinem ſcreatu ex faucibus manantem ſiſtunt, cum externa tum interna: inter quæ cum acetum comprehendatur, de eo etiam pauca ſunt dicenda, nimirum, an, quemadmodum extrinſecus ad ſiſtendam hæmorrhagiam utiliter partibus adhibetur, etiam per os ipſum debeat exhiberi? Quod non paucis ex veteribus viſum eſt, quia nimirum adſtringendi vi maxime valet, unde ex aqua mixtum ſolet ad hæmorrhagiam fronti, & temporibus commodo adhiberi: quo exemplo nonnulli vel ſyncerum ſeu per ſe ſolum in ſanguinis fluore utiliter dari exiſtimarunt, vel medicamenta cum ipſo danda: unde antiqui dabant plantaginem coctam ex aceto, vel acaciam, vel hypociſtidem, vel lycium,

Aurel. 2. chron. cap. 9.

cium, vel terram Lemniam, vel bolum Armenum, vel simile aliud ex aceto diſſolutum. Aurelianus in profuſo & largiſſimo fluore per ſe ſolum voluit eſſe propinandum: veruntamen in ſanguinis fluore ex vaſorum exeſione, fractura, aut vulnere, maxime (mea ſententia) erit damnandum, nimirum, quod propter acredinem & mordacitatem ulceribus, ſit inimicum. Ceterum adſtringentibus cum medicamentis mixtum non erit ſpernendum. Itaque fluente ſanguine ex faucibus, qui ſcreatu excernitur, gargariſmata utilia erunt, aut ex vino auſtero nigro, aut ex aqua ferrata in qua roſarum capita contuſa ebullierint, aut balauſtium, aut malicorium, aut cortex mali granati, aut myrtus, aut pruna ſylveſtria, aut pyrum ſylveſtre, aut galla immatura, aut ſumachum. Utiliſſimus ad eum uſum erit (aut pro gargariſmate, aut ſi locus, ex quo in faucibus ſanguis emanat, lingua depreſſa eo obliniatur) ſuccus aut è malo granato integro in mortario contuſo expreſſus, vel ex prunellis ſylveſtribus vel ex fructibus ſorbi, vel pruni ſylveſtris, vel oxyacanthæ. Conferet quoque ſuccus plantaginis vel equiſeti, vel polygoni, vel acaciæ, vel hypociſtidis, ex aceto diſſolutus, ſi eo locus affectus obliniatur. Hæc ad fluorem ſanguinis ex faucibus erumpentis cohibendum, firmandumque ſufficient: nunc ad eundem fluorem ſanguinis tuſſi excreti, & ex partibus reſpirationis proficiſcentis, compeſcendum, medicamenta accommodata etiam dicamus, & ſi eadem ſint, quæ ad hæmorrhagiam, & ad vomitum ſanguinis ſuperius meminimus. Verum & ſi illa omnia huic negotio congruant, & quodlibet illorum poſſit à Medico uſurpari; nihilominus, cum in curando ſputo ſanguinis, res maximi momenti agatur, nullo parcentes labori ſingula proponemus, quæ ad hunc uſum fuere & à veteribus Medicis & à junioribus cognita. Inter hæc vero præcipua ſunt, ſuccus portulacæ, aut plantaginis, aut polygoni, aut equiſeti ad unciam & ſemis epotus; rubi fructus immaturi, & flores ſiccati ad geminam drachmam ex vino auſtero epoti; quercus, vel ilicis, vel fagi membrana cortici ſubjecta trita eodem modo ex vino, vel aqua plantaginis vel polygoni potui data; terra Samia, Lemnia, vel Armena ſimili

mili pacto usurpata. Aurelianus in potu commendavit lixivium ex cinere vitis sarmentorum, & ex aqua pluviali, ad semilibram propinatum; at Galenus paratum ex cinere lignorum adstringentium, cujusmodi est vitis, rhus, lentiscus, rubus. Ex Dioscoride commendatur ad sputum sanguinis succus porri cum gallæ aut thuris farina, vel acacia. Semen myrti tritum ad drachmam ex aqua plantaginis epotum convenit: succus item ex myrti baccis viridibus expressus; rosarumque capita trita ex vino austero epota juvant. Decoctum radicis symphiti majoris epotum quam maxime à Tralliano probatum est; spinæ item albæ drachma cum oxycrato ab Oribasio; & decoctum radicis althææ. Dioscorides etiam laudavit farinam ex trimestri tritico coctam ad glutinis modum, atque delinctam. Glutinum similiter, quod ex similagine, & expolline fit ad libros glutinandos, sanguinem inter tussiendum expuentibus non minus conducit, si cochlearis mensura liquidus absorbeatur: item succus hypocistidis, aut acaciæ cum thuris modico epotus: arctii item radix cum nucleis pineis ex quopiam liquore adstringente à multis commendatur; & Samia terra cum balaustio trito; & membrana quercus (quæ est inter corticem & lignum, & ea, quæ circum glandem est) trita ex vino nigro austero ad drachmam epota; vel ipsius decoctum itidem epotum. Paulus longe ad id esse efficaciorem statuit membranam fagi atque ilicis eodem modo assumptam. Cornu Cervi ustum, lotumque ex aqua adstringente, pondere duorum cochlearium eodem modo utiliter datur. Castanearum quoque decoctum non minus utile esse deprehensum est; maximeque membranæ illius, quæ est inter putamen & corticem castanearum: sicuti & cortex salicis & fructus ex vino sumptus auxiliatur. Præclare commendantur etiam gentianæ radicis duæ drachmæ ex aqua aut vino; & rhaponticum eodem modo atque mensura datum: corallii item lapidis drachma cum succo mali punici, & cum thure etiam ex vino myrtite; sed quid tandem de lapide hæmatite ad sanguinis fluorem cohibendum, tantopere à multis celebrato, dicemus? An non & ipse nedum ad sputum sanguinis, verum etiam ad pus siccandum in phthisicis olim in magno

In 2. eupo-rist. cap. 31.

gno uſu fuit? certe quidem (ut auctor eſt Trallianus) & ejus ſubſtantia in tenuiſſimum pollinem detrita, ex ſucco aut granatorum, aut polygoni, aut plantaginis epota: & vinum, in quo fuit hic lapis tritus per diem unum aut plures maceratus, ad hunc uſum maxime à multis concelebratum eſt; de hujus uſu Alexander Trallianus ita ſcripſit: *Uſus autem ſum eo in his, qui largius ſanguinem rejiciebant, cum ſucco mali punici, & granis, vel ſucco polygoni. In quibus autem ſanguis non copioſe evacuabatur, etiam ex aqua ſola tepida. At lævigare ipſum plurimum oportet, ut in tenuiſſimum pulverem redigatur, ſitque aëreus & vento perſimilis; dedi autem ex eo octo obolos; & paulo amplius minuſve.* Ex ſimplicibus quoque iis medicamentis poſſunt quædam ad hunc uſum componi cujuſmodi fuit paſtillus à Paulo dialectrum vocatus, & diacorallium, & qui paratur ex terra Samia, Lemnia, lapide corallio, radice ſymphyti majoris, atque amylo, tenuiſſime tritis ex ſucco plantaginis. Nonnulli addunt partem ſemiſſem opii. Paſtillus itidem ex roſis huic uſui eſt opportunus. Themiſon dabat ſuccum mali punici contuſi cum modico aloes, & medicamentum diaſycaminum vocatum, quod paratur accipiendo gummi Arabici, acaciæ Ægyptiæ ann. unc. j. aluminis ſciſſi unc. ij. trita excipiuntur decocto papaveris, & paſtillus paratur, qui drachmæ pondere ex liquore aliquo adſtringente aſſumitur. Theſſalus dabat & ipſe terram Samiam pondere duarum drachmarum ex aqua tepida, vel amylum, vel ſymphyti radicem, vel ipſius foliorum ſuccum, vel medicamentum, quod ex tragacantho, gummi Arabico, thure, atque opio conficitur. Aëtius vero cochlearis menſura ex vino auſtero, vel ex aqua polygoni, vel plantaginis propinabat pulverem, qui parabatur ex lapidis corallii, terræ Samiæ, ſuccini, maſtiches an. ℥. vi. amyli, thuris, gummi Arabici. an. ℥. iiij. Atque hæc ſunt medicamenta fluori ſanguinis conducentia, quæ per os aſſumi debent. Quibus nunc etiam illa, quæ exterius adhibita juvant, addenda ſunt, nimirum, quæ adſtringendo vias affectorum locorum denſant, præcluduntque, ut intra illas adſtrictas ſanguis retineatur. Proinde pectori conducet ſpongia ex aqua frigida cum aceto admota, vel ex decocto aliquo

adſtringentium ſupradictorum cum modico aceto permixto: aut lintei iiſdem decoctis adſtrigentibus, vel ſuccis, ſcilicet plantaginis, polygoni, portulacæ vel ſimilium imbuti, atque ante & retro adhibiti, pectori ſcilicet & dorſo, ſeu poſteriori thoracis parti. Convenient etiam inunctiones ex oleo viridi, vel roſaceo, vel myrtino, vel de cytoniis, vel ex ſimilibus aliis. Epithemata etiam convenient, ex ſucco aizoi, aut ſolani hortenſis, aut plantaginis, aut equiſeti, aut portulacæ, aut intybi agreſtis, vel ſimilium; aut ex multis ipſorum ſimul mixtis cum tertia parte aceti albi, pectore ac dorſo iis oblito & madefacto. Aëtius itidem laudavit illitiones ex aceto in quo cortex loti, aut meſpili, aut rhus, aut rhamni & polygoni folia fuerint decocta: in quo aceto etiam diluito aloem, aut acaciam, aut omphacium, & modicum gummi: pectus ac dorſum eo illinito, atque ubi exſiccatum fuerit, rurſus inungito. Eodem item modo emplaſtra adſtringentia maxime convenient. Aurelianus laudavit emplaſtrum, quod paratur ex palmulis Thœbaicis ex vino auſtero aut ex aceto tritis, mixtis cydoniis coctis, aut corticibus mali punici tenuiſſime tritis, aut alumine, aut acacia, aut hypociſtide, aut galla, aut œnanthe, aut aloe, aut maſtiche trito, melle exceptis. Aliud ex pulvere mali punici vel mannæ thuris, mixto alumine, ſucco plantiginis excepto componitur, appoſitumque confert. Sic quod ex polenta parabatur, & aliud ex cymis rubi, vel plantagine, vel ſolano, vel germine vitis, vel aizoo, aut ex alio ſtiptico medicamento concinnatum. Item ex intybi foliis, cum medulla panis, & aceto, emplaſtrum utile ad ſputum ſanguinis conficitur: ſi plantago, & polygonum tritum cum hordei farina acetoque pectori adhibeatur, dictæ paſſioni etiam valde proderit: non minus, quam faciat emplaſtrum de filicibus Aëtii. Demum, cohibito ſanguinis fluore, antiqui utebantur medicamentis Græcis metaſyncriticis vocatis, quæ Aurelianus recorporativa appellat; cujuſmodi ſunt dropaces, vel phœnigmi, vel ſiccæ frictiones; nimirum ad partes denſandas, roborandaſque, & ad abſumendas partium humiditates, quibus partes ſolent in laxum affectum recidivare. Sed de iis præſidiis à nobis in ſuperioribus libris ſatis ſuperque ſcriptum eſt.

Cap.

CAPUT VII.

De sanguinis fluore, qui per alvum fit, supprimendo.

NOn raro etiam evenit per alvum sanguinis fluor ita immoderatus, ut homines quasi jugulatos interimat, idcircoque cito cohibendus est iisdem ferme medicamentis, præsidiisque adstrictoriis, quæ in aliis fluoribus supprimendis superioribus capitibus abunde memoravimus. Ceterum, cum (veluti de sputo sanguinis dictum est) hic fluor aliquando venis in intestina desinentibus aut apertis, aut erosis, vel ruptis, vel rarefactis fiat, quem affectum simpliciter laxum appellamus, & aliquando à causis adstrictoriis una foveatur, quippe aut à catarrho salso, aut acri aut ab humore ferventi, scilicet à bile flava maxime acri, aut ab eadem bile retorrida, aut à phlegmone, aut à calido morbo hepatis, sanguinem valde putridum, acerrimumque reddente; merito fluoris sanguinis talem fieri cernimus differentiam, ut quidam morbus laxus solummodo sit, alius vero etiam cum adstricto morbo mixtus: de hoc posterius sermone habebimus, & in præsentia illum qui solummodo laxa passio est, tractabimus. Est vero fluor sanguinis laxus affectus, qui per alvum fluens immoderatius vires exsolvit, syncopemque & mortem accersit. In quo fluore aliquando sanguis merus emanat & aliquando aliis humiditatibus permixtus. Ille vero aut bonus, aut vitiatus exit: atque hic aut cum chylosis dejectionibus incoctus, aut cum mucis, vel pituita salsa, aut cum bile flava ardente, aut retorrida, aut cum melancholia, aut cum variis humoribus permixtis quam maxime putridis, aut cum adipe, vel membranis, vel denique intestinorum substantia, aut ipsiusmet substantia hepatis, ut nos Cayri in Ægypto in Medico Nicolai Razevil Poloni Ducis Olivæ aliquando vidimus. In quo, præsente illo Duce & virtutibus, & moribus maxime illustri, per alvum in exitiali dysenteria excretæ sunt partes hepatis substantiæ Græcis parenchymatis dictæ, atque non sine magna omnium circumstantium admiratione. Sed jam ad fluorem synceri sanguinis accedimus; qui aut bonus est, aut vitiatus, at-

que hic aut aquosus itidem est, scilicet loturæ carnis similis, ob imbecillitatem concoctricis in hepate facultatis factus, aut nigrescens crassus, & instar bituminis Judaici etiam splendens, dejicitur: qui sanguis talis redditur, si nimium in hepate moretur aut ob venarum vim attractricem debilitatam minime ipsum attrahentem, aut propter aliquam obstructionem in venis factam; item si justo plus calefiat, vel à nimia hepatis caliditate assetur. Vel excernitur quidem nigrescens, at fluidus, splendoris expers, qualis hepate ad frigidius temperamentum inclinante fieri solet. Demum mixtus aliis humiditatibus sæpius sanguis per alvum excernitur, colore atque substantia præditus simili, qua ovi leuteum in jure conquassatum apparet, quasique ichor aliquando cruentus conspicitur, sed cum fœtore insigni dejicitur. Huncque fluxum colliquativum Medici appellant, pathognomicum sive proprium pestilentium febrium signum, quique fit ab extraneo calore insigniter humores putrefaciente. Aliquando apperet, ut dictum est, ichor cruentus albæ humiditati mixtus, aliquando biliosæ, & aliquando nigrescit aliquatenus, & non sine aliquo splendore; utpote quando calor febrilis magis colliquat, quam putrefaciat, cujusmodi in febribus ardentibus colliquativis fit, in quibus etiam præ insigni calore humidiores partes absumente humores biliosi meri, syncerive per alvum dejici solent. Aliquando vero sanguis cum fæcibus, vel chylosis dejectionibus exit. Plerumque cum mucis, aut cum pituitosa, aut cum bile ardente scilicet lutea, vel viridi, vel nigra retorridave, aut cum adipe, aut cum membrana, aut cum substantia intestinorum defluit. Hujusmodi dejectiones cum torminibus ventris, magnisque doloribus fiunt, fluxusque dysenterici vocantur, qui ulceratorum intestinorum propria signa existunt, de quibus paulo post nos particulatim agemus. Itaque ex iis constat, sanguinem per alvum aliquando syncerum excerni, atque hunc vel bonum, vel vitiosum esse; & aliquando mixtum aliis humiditatibus, qui sæpe immoderatius ita fluit, ut laxum morbum magnum faciat, atque proinde magna præsidia adstrictoria, quibus ei occurratur, indicat: aliquando vero natura, vel ut cor-

corpora à morbis præcaveat, vel ægrotantia ut à morbis liberet, ſanguinem tanta copia ſæpe excernere ſolet, ut complures Medicorum artis medicæ ignari perperam hujuſmodi ſanguinis fluorem laxum morbum judicare ſoleant, ac proinde ſtatim adſtrictoriis medicamentis ipſi occurrendum eſſe judicent; cum tamen hujuſmodi excretio morbus laxus dici nequeat, quo ad vires ita exſolvantur, ut corporis actiones aperte lædi deprehendatur. Etenim ut ſuperioribus libris demonſtratum à nobis eſt ex Methodicorum placitis, nulla evacuatio (ſive ſanguinis, ſive excrementorum ſit) niſi ita vires reſolvat, ut corpora apertius lædantur, morbus laxus dici poterit. Bifariam vero evacuatio quælibet morbum laxum facere poteſt, uno modo cum repente adeo immoderate ſanguis emanat excerniturque, ut vel in ſyncopem homo incidat, aut, ni ſyncopem hic fluxus accerſat, tamen maxime corpus lædat, ſic, ut exinde corpus prælangueat, colore defædetur, tumeat, in malum habitum ſeu cachexiam mutetur, caput maxime debile evadat, atque ad vertiginem valde pronum, ſtomachus non appetat cibos, aſſumptoſque minus concoquat, pulſus langueant, & corpus ægrius moveatur. Quem ſanguinis fluorem per hæmorrhoidas nos olim in Hieronymo Capello Senatore illuſtriſſimo, in omni virtutum genere, morumque probitate iis, qui ipſum cognoverunt, maxime conſpicuo, obſervavimus. Quare fluor ſanguinis tam profuſus, & immoderatus, ut vires exinde aperte lædi videantur uno modo morbum laxum facit, & quidem magnum etiam, ſi ſyncopem, præ virium reſolutione, accerſat. Altero vero modo ſanguinis fluor præternaturalis non immoderata quidem quantitate, neque impetu, ſed diuturnitate, & perſeverantia (quod vel continuus ſit, vel ſæpiſſime revertatur) vires ita proſternit reſolvitque, ut tractu temporis morbum laxum faciat. Purdenter itaque Medici ſe gerere debebunt in cognoſcendis iis fluoribus ſanguinis, vel excrementorum, qui laxi morbi ſunt, cum ſæpe, ut dictum eſt, natura copioſas vacuationes, vel purgationes ſalutares moliatur, quæ quantitate ſeu copia inſigni morboſæ videri ſolent, cum tamen laxum morbum non faciant. Hujuſmodi ſanguinis fluor febrem

Gal. in l. de diff. ſymp. cap. ult. & in 6. de ſanit. tuenda c. 6.

quartanam critice, & salubriter in me solvens ab hinc annos duodecim me invasit; nam sanguinis ter in die per os inter tussiendum profusi adeo crevit mensura, ut septem librarum pondus æquaret, fortasse etiam excederet. Quem fluorem, & expuitionem sanguinis ego solus inter multos gravissimos Medicos, qui me visitatum convenerant, criticam, atque salutarem esse credidi, eoque præsertim argumento, quod cum, antea & maxime sitirem, & corpus meum admodum grave esset, ab evacuato eo sanguine sitis statim sublata fuerit, atque corpus ita alleviatum, ut promptius, quam antea, cum ad ambulandum, tum, ad aliud faciendum, eo uti potuerim, cum pulsu vehementia non carente. Colligo igitur, sanguinis fluorem bonum, licet quantitate videatur malus, & morbosus, tamen ab eo distingui, qui laxum morbum facit, quia vires non ita debilitat, ut actiones in corpore lædantur; quinimo ab hujusmodi hæmorrhagiis, pulsus majores, vehementiores, & magis æquales, ut nos in libris de vita & morte ægrotantium præsagienda docuimus, redduntur, & reliquæ actiones quoque vitalibus viribus respondent. At tempus est, ut iis obiter declaratis, ad præcipum nostrum institutum redeamus quod est, ut medica præsidia huic fluori congruentia explicemus. Quæ profecto huic fluori sanguinis convenient, sive sanguis sit bonus, sive vitiosus, sive syncerus, sive mixtus aliis humiditatibus, dummodo à venis apertis, aut ulceratis emanet, aut repente unica vice ita supra modum effluat, ut vires maxime exsolvat, aut multis repetitis vicibus, licet in minori copia, tamen longo tempore perseverans, idem faciat. Huic itaque conducet adstringentia medicamenta adhibere, vel tunc etiam cum fluor non fuerit immoderatus, sed modicus, cum sanguinem, quomodocumque supra vel infra, non critice exire, malum esse censeatur; propterea in omni fluore erit adstringendum, ni fluor foveatur ab adstricta causa, scilicet vel à jecoris tumore, morbove alio, vel ab obstructione venarum, vel à multitudine humorum corrodentium intestina, dysenteriamque facientium: qui fluores morbum ex laxo & adstricto mixtum faciunt: de quo posterius agemus. Ex medicamentis autem, quæ ad

ad hunc usum facient, quædam erunt per os assumenda, quædam intra ventrem clysteribus injicienda, atque alia supra ventrem adhibenda. At priusquam hæc particulatim ægrotis præscribantur, victus ratio huic affectui congruens erit instituenda, quæ eadem erit, quam superiori capite ad sanguinis fluorem per os erumpentem meminimus, cui ex cibis congruentibus addimus lac caprillum coctum, & chalybeatum in primo cibo dandum, ad tres cyathos, mane & vesperi, in prandio & cœna. Ex medicamentis per os assumendis eadem plane convenient, quæ superiori capite præscripsimus: cujusmodi (exempli gratia) est succus adstringentium herbarum, videlicet aut plantaginis, aut polygoni, aut equiseti, aut portulacæ, vel intybi sylvestris, vel similium ad unciam & semis: aut in potu dabitur drachma acaciæ Ægyptiacæ, aut hypocistidis, aut lycii tenuissime triti ex vino austero nigro, aut galla immatura trita, aut myrtus, aut balaustium, vel cortex mali granati, vel terra Samia, vel bolus Armenus, vel terra Lemnia, vel lapis hæmatites eodem modo ex vino, aut ex aqua, aut ex succo plantaginis vel polygoni epotus; si quis plura particularia medicamenta scire desiderat, ea ipsa ex superiori capite petat; ex quo loco habebit etiam medicamenta omnia & simplicia adstringentia ventri exterius adhibenda, & inunctiones adstringentes, tum illitiones, tum epithemata, tum emplastra huic fluori sanguinis accommodata. Ex medicamentis vero, quæ clysteribus injiciuntur, quæque sunt ceteris aliis ad hunc alvi fluorem sistendum accommodatiores, erunt si clysteres huic usui accommodati parabuntur, aut ex vino nigro adstringente, aut per se solo, aut rebus adstringentibus alterato, scilicet rosis rubris siccis, aut plantagine, aut equiseto, aut mentha, aut absynthio, aut polygono, aut simili alio medicamento adstringente ex iis, quæ superiori capite præscripsimus. Aut ex vino chalybeato clyster parabitur, aut ex aqua ferrariorum, aut ex decocto rerum adstringentium; aut ex succis scilicet, vel aquis adstringentibus, nimirum plantaginis vel polygoni, vel portulacæ, vel intybi, vel equiseti, vel similium, vel cum oleis ejusdem facultatis, cujusmodi est rosaceum,

om-

omphacinum, myrtinum, de cytoniisque, possunt addi pulveres adstringentes ad geminas drachmas, aut terræ Samiæ, vel Lemniæ, vel boli Armeni, aut gallarum immaturarum, aut sumachi, aut thuris, aut balaustii, aut corticum granatorum, vel similium, aut unius scilicet, vel plurium simul inter se mixtorum. Exempli gratia, hujusmodi clyster parabitur, accipiendo vini nigri austeri: in quo rosa, & plantago ebullierint, lib. 1. olei myrtini, succi plantaginis, vel equiseti, vel rubi, an. unc. iij. terræ Samiæ, boli Armeni, corticum granatorum pulverizatorum, acaciæ Arabicæ, vel ex pulpa prunellorum sylvestrium, tenuissime tritæ, an. ʒj. Præstantissimus itidem ad hunc usum erit, si parabitur ex vini nigri ferrati libra una, & succi à contuso malo granato expressi unciis tribus. Atque hæc sunt medicamenta, quibus alvi fluor ex venarum desinentium in intestina apertione, aut erosione, ruptura, immoderatus, vires cum actionum corporis læsione exsolvens cohiberi, firmarique poterit.

CAPUT. VIII.

De sanguinis profluvio per renes & vesicam, cohibendo.

PEr urinam ex vesica, aut ex renibus, sæpe etiam sanguinis profluvium apparet, de quo in præsentia agendum est, ut, quibus cohibendum sit, medicamenta etiam perspecta habeamus. Sed in primis, quot modis per urinam profluat, & à quibus causis etiam, cognoscendum est. Porro sanguis per urinam excernitur aliquando cum meatus, per quos ex vena cava in renes urina percolatur, supra modum dilatantur, aut ob causam aliquam externam (uti est validum exercitium, aut balneum nimis calidum, aut casus, aut ictus vehemens) aut ob nimiam sanguinis plenitudinem venas distendo aperientem, aut ob flatum immodicum aut venarum, renúmque ulcerationem, aut ex humore acri vel salso, aut ex calculis. Si vero tenuis sanguinis sanies mingatur similis excrementis, quæ in hepaticorum affectuum initio excernuntur, affectus fluxui hepatico si-

Gal. in 6. de loc. affect. cap. 3.

similis cæpisse indicatur. Paulus inquit: renes propter imbecillitatem infirmos sanguinem retinere non posse, quinimo ipsos patentiores redditos sanguinis non nihil ex vena laxare; & sæpe etiam ipsos juxta circuitum, perinde atque hæmorrhoides, sanguinis profluvio laborare. Vesica sæpe ex ulcere vel à calculo, vel ab urinæ acrimonia ulcerata sanguinem & ipsa fundit per urinam. Aliquando vero natura ipsa corporis vel ut à morbis præcaveat, vel ut morbis vexatos liberet, per vesicam copiosum sanguinem excernere solet, quæ sanguinis excretio, à morbosa cohibenda, eo argumento distinguitur, quod natura corpus gravatum sublevet, vel à morbo ipsum liberet ita, ut ex hoc sanguinis profluvio ne dum corpus non lædatur, sed contra juvamentum sentiat. Quo pacto vero & à renibus ulceratis & à vesica sanguinem per urinam mingi deprehendatur, Hippocrates hisce verbis expressit: *Si quis sanguinem aut pus mejat, renum aut vesicæ exulceratio significatur.* Et: *Si quis sanguinem, aut grumos mejat, aut urinam guttatim emittat, dolore ad hypogastrium, & pectinem, & perinæum pertingente, ad vesicam loca laborant.* Et: *Si quis sanguinem, aut pus, aut squamulas mejat, & gravis odor adsit, vesicæ exulceratio significatur.* Ceterum quilibet sanguinis fluor per vesicam factus haud negligendus erit. Sæpe enim fit, si negligatur, vel laxatis venis, quæ ex vena cava in renes desinunt, aut facta vel in ipsis, vel in vesica, exulceratione, ut aut habitus corporis cachecticus reddatur, aut sanguine extenuato in grumos concrescente, & dolores, & ulcera excitentur: si vero illarum partium ulcus diu non sanatum permaneat, exitium hominibus invehit. Itaque eodem modo, ut in aliis profluviis firmandis docuimus, medicamentis adstrictoriis, ad sanguinem per urinam manantem cohibendum, erit opus. Veruntamen Dogmatici solent ad firmandum hoc profluvium uti venæ sectione in cubito, atque cucurbitulis iliis atque coxendicibus affixis aut revulsionis derivationisque gratia, aut causæ profluvium foventis ratione, utpote quando fit aut ex casu, seu vehementi percussione, vel propter affectum inflammatorium in renum, aut vesicæ partibus constitutum. Quibus præsidiis etiam Methodici aut revellendi

In 4. aph. 75. Aphor. 80.

Aphor. 81.

Paul. lib. 3. c. 45.

gratia, aut quod hujusmodi profluvium foveatur à causa adstricta, cujusmodi dictum est esse contusionem, phlegmonem, atque sanguinis plenitudinem: unde sanguinis hic fluor non simpliciter laxus affectus sit, sed & affectum adstrictum conjunctum habeat. Sed de his etiam posterius agemus. Nunc agimus de laxo affectu, qui tollitur adstringentibus. Unde per os assumpta omnia adstringentia medicamenta, superioribus capitibus expressa, utilissima erunt: cujusmodi erit decoctum plantaginis, aut portulacæ, aut polygoni, aut equiseti, aut intybi, aut rubi, aut similium, vel ex multis illorum in aqua paratum; vel succus eorundem; vel aqua stillatitia ex iis adstrictoriis medicamentis parata ad uncias quatuor cum drachma acaciæ, vel hypocistidis, vel terræ Samiæ, vel Lemniæ, vel similis alterius medicamenti facultatis adstrictoriæ. Aqua Villensis ex Agro Lucensi, si ad libras quatuor exhibeatur; vel serum lactis caprilli, in quo ferrum candens, septies fuerit extinctum, eodem modo ad tres quatuorve libras mane ante cibum epotum plurimum juvabit. Nonnulli propinant syrupum vel myrtinum, vel de rosis siccis, vel de cytoniis, vel diamoron vocatum ad unciam & semis, cum aquæ plantaginis, aut portulacæ, aut polygoni, aut equiseti, aut rosarum, aut rubi, aut similium herbarum, unciis quatuor. Paulus laudavit radicem per os dandam symphyti majoris, & tragacanthum vino maceratum, laudavitque itidem succum plantaginis, vel polygoni ex posca datum. Neque minus hoc medicamentum, quod recipit aluminis scissi ʒ. j. tragacanthi ʒ. ij. gummi Arabici scrup, ij. ß. Exterius etiam conveniunt ad lumbos inunctiones frigidæ ex oleo myrtino, vel omphacino, vel de cytoniis, cum modico aceti. Conveniunt itidem succi plantaginis, vel polygoni, vel lactucæ, vel equiseti, cum aceto, actu frigidi, aut tepedi hieme adhibiti. Eodem modo albumen ovi ex aceto adhibitum juvabit; vel emplastrum ex hordeacea farina cruda, cum posca, & rosaceo; aut ex palmulis & pane siligineo, cum acacia vel hypocistide ex vino adstringenti aut ex posca decoctis, contusisque paratum. Sedere in aqua fluminis currentis supra renes usque maxime valere ad cohibendum profluvium, compertum est. Nonnulli

nulli catethere per pudendum injiciunt vel aquam Villensem, vel aquam stillatitiam chalybeatam, si causa fluoris in vesica est: aut succos adstringentes, vel olea itidem adstringentia.

Caput IX.

De hæmorrhoidum profluvio sistendo.

VEnas ani, per quas sæpe sanguis expurgatur, Græcos hæmorrhoidas, atque Latinos mariscas appellare, alias à nobis dictum est, harum vero venarum, quædam in anum usque terminantur, atque hæ sunt, quæ aperiuntur, & aliquando per ipsas sanguis excernitur; vocanturque hæmorrhoides inferiores, & apparentes: quædam superius intra podicem contentæ clauduntur, hasque cæcas Medici itidem appellant, quoniam sanguinem non excernunt, sed dolores inferunt, quam aliæ, acriores. Dictum superiori libro fuit moderatam sanguinis evacuationem per illas venas factam, ex Hippocrate, Galeno, atque ex aliis omnibus Medicis, utilem esse corporibus, atque ipsam à multis malis homines præcavere: immodicam vero sanguinis evacuationem maxime corporibus noxiam esse, gravioraque mala inducere. Unde Paulus inquit: *Hæmorrhoidibus juxta largius inanitis, habitum in aquam subter cutem resolvi contingit, & affectos infæliciter contabescere.* Unde priusquam hæc mala inducant supprimendæ sunt, ipsarumque immoderata purgatio firmanda, præsertimque quo tempore vires fatiscere incipiunt, pulsusque imbecillus evadit, corpus totum gravius redditur (ut genua labascere incipiant) atque tumefieri, & decolorari incipit; profluit autem per hæmorrhoidas sanguis, tum bonus præ multitudine oscula venarum aperiens, vel à natura sponte excretus, tum vitiosus, scilicet vel tenuis serosus, aquosusque, vel acris qui pungendo expultricem stimulat ad ipsum excernendum. Itaque, si immoderatius per hæmorrhoidas sanguis fluat, & præsertim bonus, vires exsolvi necesse est, caloremque nativum diminui, unde corpora præter alia mala in aquam intercutem incidere solent: quapropter hæ venæ quam-

In lib. 3. c. 59.

primum claudendæ ſunt, ipſarumque excretio cohibenda. Notat tamen Hippocrates (quod in iis, in quibus vitioſus ſanguis profluit, erit obſervandum) non omnes mariſcas eſſe claudendas, ſed unam apertam eſſe conſervandam, ne omnino ſanguis vitioſus, quippe melancholicus, intus cohibeatur, à cujus copia (ut ait Gal.) nativo calore quaſi ſuffocatione maxime diminuto, corpora & in tabem, & in aquam intercutem incidunt. Quod ita expreſſit Hippocrates. *Diuturnas curanti hæmorrhoidas, niſi una quæpiam ſervetur, periculum aquæ inter cutem, vel tabis impendet.* Sed jam, his præmiſſis, medicamenta venas illas claudentia proponimus. Quæ illa omnia erunt, quæ ſæpe meminimus, tum quæ per os exhibentur, tum quæ exterius adhibentur, ſive ſint fomenta ex adſtringentibus in vino nigro auſtero ſive ſucci adſtringentes, vel pulveres, vel emplaſtra itidem actu frigida adhibita. Dioſcorides commendat aloëm ex ſucco adſtringente cataplaſmatis modo appoſitam; ſquammam ferri tritam; plumbum uſtum atque lotum: & ex compoſitis medicamentum, quod accipit acaciæ Arabicæ ʒ. iiij. plumbaginis itidem ʒ. iiij. tragacanthi dra. ij. trita ex albumine ovi miſceantur. Aliud accepit chalchanti, gallæ, aluminis, an. dra. j. trita ex oxycrato. Nonnulli ex noſtris oleo communi immaturo, in quo ſpongia tenuiſſime trita, roſa ſylveſtris, quam cynorrhodon Plinius appellat, & radix ſcrophulariæ itidem trita, ebullierint, inungunt hæmorrhoidas: alii eo, in quo trichomanes ebullierit.

In 6. aph. 12.

In 1. euporiston.

Caput X.

De menſtruorum profluvio firmando.

CUm menſtruæ purgationes in mulieribus deſinant aut naturaliter, aut præter naturam; naturaliter, aut ob conceptum, aut ob ſenectutem incipientem, ſcilicet cum mulieres pervenerint ad annos circiter quinquaginta: præter naturam vero, ut ſuperiori libro dictum eſt, aut ob venarum uteri conniventiam, aut ob oſculorum contractionem, aut ob obſtructionem aut ob ſanguinis craſſitiem, aut denique ob uteri mor-

morbum, mulieres menſtruis purgationibus deſtituuntur. A contrariis vero cauſis menſtrua ſuperfluunt, immoderatiuſque fluunt, ſcilicet venis uteri aut ruptis, ut ex violento partu aliquando fieri ſolet, aut eroſis ab acri, vel ſalſo humore, aut ipſarum oſculis apertis vel à ſanguinis multitudine, vel flatu diſtendente, vel à prava ipſius qualitate expultricem irritante, aut ſanguine attenuato per venarum membranas rarefactas reſudante. Itaque menſtruis immoderatius profluentibus, vel tametſi immoderatius non fluant, tamen diu longoque tempore ſi continuo ſanguis emanet, ita corpus ab eo vel immoderato profluvio, vel non immoderato, ſed diu tamen perſeverante, vehementer læditur, ut vel repente ab immoderato profluvio viribus exſolutis in ſyncopem labatur, vel ab aſſiduo fluxu debilitato calore innato primum in cachexiam, & poſtea in aquam inter cutem, vel in tabem incidat. Corpus enim primo colore fædatur, tumidius evadit, præſertimque facies atque oculi; grave redditur, ad motum difficile, quod ambulando difficulter ſpirat, cibum non ſentit, ipſumque faſtidit. Itaque priuſquam ex ſanguinis immodica evacuatione corpus in hæc mala deducatur, curatio tentanda erit. Quæ præſidiis adſtrictoriis perficietur, namque in hoc laxo affectu plane adſtrictoria indicetur curatio: & tametſi in in hoc affectu tollendo medicamenta adſtringentia per ſe convenire videantur, ex accidenti tamen quædam etiam ex laxatoriis à Medicis quoque Methodicis uſurpari ſolent, ſcilicet (viribus permittentibus) venæ ſectio in cubito, præſertim internæ, cucurbitulæ, ligaturæ, atque frictiones, ut nimirum ſanguis ab uteri venis & divertatur, & revellatur, ſanguiniſque impetus ab utero avertatur, & cohibeatur. Itaque menſtruis immoderatius profluentibus, ſi vires ferant, revulſionis gratia, è vena interna dextri cubiti ſecta modicum ſanguinis mittatur: artuſque extremi ab alis & inguinibus (auctore Paulo) arcte vinciantur, vel fricentur. Cucurbitulæ itidem leves magnæ frequenter ſubter mammas affigantur, avertunt enim efficaciter impetum ſanguinis ab utero. Atque hæc ſunt ex laxatoriis præſidia non per ſe, ſed ex accidenti, diverſionis, revulſioniſque gratia, etiam in laxo

affectu (modo vires permittant) convenientia. Per se autem & proprie conveniunt illa omnia, quæ quovismodo adstringere dicuntur, quæque superius abunde perspecta fecimus. Hæc vero cum duplicem usum habeant, scilicet aut per interius, aut per exterius; de internis in primis agemus, ea proponentes, quæ per os assumuntur, aut quæ in uterum injiciuntur; induntur ve. Per os ea omnia ad hunc usum convenient, quæ in aliis morbis laxis convenire, nuper diximus, præsertimque acacia, vel hypocistis, vel balaustium, vel terra Samia, vel bolus Armenus, vel rubi fructus immaturi sicci, vel equisetum siccum tritumque ad drachmam, ex vino austero, aut ex aqua plantaginis epotum: lentisci item fructus torrefacti cum vino epoti maxime conveniunt. Ad hæc coagulum leporis, aut hædi, aut ovis, aut vituli, aut cervi eodem modo assumptum. Vinacea trita, & ossa mespylorum, cornique fructuum immaturorum, aut fructus oxyacanthæ sicci triti eadem mensura atque modo ex aqua, succove adstringente, aut ex vino austero epoti juvabunt. Commendatur itidem succus ad unciam contusi expressique equiseti, aut plantaginis, aut portulacæ, aut polygoni, aut rubi, aut similium epotus. Decocta etiam ex iisdem medicamentis facultatis adstringentis parata in potu convenient. Eadem medicamenta summopere juvabunt, aut cathetere injecta, aut in pessos redacta & indita. Ego olim acacia Arabica ex vino dissoluta cathetere in sinum muliebrem injecta sanavi Guadagninam olim uxorem meam dilectissimam à profluvio uteri quo laborabat. Idem faciet hypocistis, lycium, terra Samia, Lemnia, & succus ex malo punico contuso expressus, & hujusmodi alia ex vino, vel ex liquore aliquo adstringente cathetere injecta in pudendum. Ex compositis etiam pastillus Andronis ex vino cathetere inditus maxime iis auxiliabitur. Pessus ex succo equiseti paratus plurimum à Fallopio commendatur, & qui ex succo plantaginis, vel polygoni, vel portulacæ, vel è malo punico dulci contuso, expressoque fit. Acacia itidem cum manna thuris contrita ex aceto in pesso ex spongia indita mirifice auxiliatur; aut eadem spongia liquida pice demersa pessarii modo imposita; vel ipsius combustæ cinis

nis cum aceto eodem modo indita. Cinis itidem ſuberis in fictili Italico concremati eodem modo. Gallæ etiam quod interius eſt lævigatum, & thuris lachryma ex aqua plantaginis diluta, atque in peſſo indita. Eodem modo ex compoſitis auxiliatur iis, quod accipit aluminis ſciſſi, interioris gallarum, acaciæ Arabicæ, mannæ thuris, an. unc. iiij. ovorum toſtorum lutea quatuor: arida lævigantur cum ſucco plantaginis, & lana excipiuntur, & rediguntur in peſſum. Cortex itidem glandis in quercu, aut in ilice, exterior tritis in peſſis inditus maximi adjumenti eſſe ſolet. Ex externis vero medicamentis, plurimi æſtimantur inſeſſus, qui poſſunt parari ex decocto rerum adſtringentium, aut ex vino auſtero nigro chalybeato, aut in quo medicamenta adſtringentia ebullierint. Aut ad id opportunæ erunt aquæ ferreæ, aluminoſæ, aut chalcanthodes: oportebit in his mulieres inſidere, quouſque aquæ, vel decocta umbilicum operiant. Ad hunc uſum commendatur decoctum in vino auſtero paratum ex oxyſchæno, id eſt, marino junco, ex cymis myrti, roſis, rhamni foliis, rutæque ſurculis ſimul decoctis. Aliud etiam laudatur, quod accipit corticis radicis mali punici dulcis, myrti, corticis cupreſſi, an. ℳ. iij. gallæ immaturæ m. I. aquæ cæleſtis, vel vini q. s. Bulliant, quo ad tertia pars, vel medietas abſumatur, pro decocto, in quo tepido inſideant mulieres per ſpatium duarum horarum ſemel vel bis in die. Parari quoque poterit decoctum pro inſeſſu in aqua vel in vino ex oleaſtro, lentiſco, rubo, foliis quercus, & ex glandis cortice, ex corticibuſque mali punici, ſumacho, vinaceiſque tritis æquis portionibus. Demum muliebria foveantur lanis ex poſca, aut ex vino auſtero nigro cum roſaceo aut oleo myrtino, vel melino madidis: vel ex aliquo decocto, aut ex ſucco rerum adſtringentium: pubi quoque & lumbis hæc eadem convenient: aut hiſce partibus applicentur emplaſtra, ſeu cataplaſmata ex herbis facultatis adſtringentis contuſis (cujuſmodi eſt intybum, plantago, equiſetum, portulaca, polygonum, rubus, & ſimilia alia) ex acetoque compoſita; aut ex earundem herbarum ſuccis cum farina vinaceorum, aut ſumachi fructuum, aut ſorborum immaturorum,

rorum, vel pyrorum ſylveſtrium in clibano ſiccatorum, vel malorum granatorum ſiccatorum, mixtis cum aceto. Aut parabuntur cataplaſmata ex malo cytonio, ex palmulis, aut ex malicorio, aut ex fagea glande, aut ex rubi ſurculis, aut ex lentiſci foliis, aut ex acacia cum farina hordei, & aceto. Atque hæc ſunt medicamenta cunctis ſanguinis profluviis laxum morbum facientibus convenientia. Reſtat, ut de aliis profluviis, ſcilicet excrementorum, agamus.

Caput XI.

De vomitu cohibendo.

DE vomitu immoderato nunc ſcribimus, quo homines cibum ſtomacho rejiciunt, & ex immoderata vacuatione vires maxime languent atque ita, ut cito eos in ſyncopem labi ſit periculum; hujuſmodi vomitio ſæpe fit à ſtomachi laxitate, aut à quavis cauſa ejuſce viſceris contentrice ſublata, aut expultrice valde irritata ab humoris copia, aut prava qualitate; à qua ſane cauſa proprie vomitum fieri omnibus fere fuit perſuaſum. Ceterum cum omnis vomitio immoderata, qua homines quicquam ſtomacho continere non poſſunt, vires maxime exſolvat (unde merito ſolutionis paſſio dicenda eſt) continuo ipſum fore cohibendum firmandumque Medicis indicatur, iiſque præſertim medicamentis, cum internis tum externis, quæ facultate quovis modo adſtringunt. Unde ſingula ſæpius ad alias laxas paſſionis præſcripta medicamenta erunt accommodatiſſima. Ex iis vero familiarius per os hæc uſurpari medicamenta tum ſimplicia, tum compoſita. Datur quidem ad vomitum firmandum ſuccus granatorum dulcium, & ſubacidorum, mica nimirum panis ſubtorrefacta eo ſucco imbuta; vel ſuccus mali cydonii, vel pomi auſteri, vel pyri acerbi, vel meſpili, vel fructuum cornus, vel berberum, vel rubi, vel mori nigri, & ſimilium: datur etiam ſuccus abſinthii ex vino auſtero, vel ſuccus menthæ; vel datur ex eodem vino corianum tritum cochlearis menſura, aut maſtiche trita, aut carpobalſamum, aut ſumachum, aut ſemen lactucæ, vel portulacæ. Poſſunt ex iiſ-

dem

dem etiam composita parari: cujusmodi (exempli gratia) erit, quod accipiet succi granatorum acidorum unc. iij. subacidorum, dulcium, an. unc. ij. succi menthæ unc. ß. coriani pulverizati, carpobalsami, sumachi; an. ʒ. j. ß. bulliant, & expressioni addatur sacchari optimi unc. j. dabitur ad duorum vel trium cochlearium mensuram, aut ab uncia una ad duas, vel tres. Exterius admodum utilia sunt epithemata parata ex rosis siccis, absynthio, mentha, caryophyllis tritis, mastiche trita ex vino nigro odorato decoctis, aut supra ferrum candens, aut supra lapidem lateritium itidem candens incalefactis, & aceto aspersis; aut supra fumum candentis, aut ferri, aut lapidis aceto aspersi incalefactis. Ori autem ventriculi erunt adhibenda hæc epithemata. Non minus utilia itidem deprehendentur cataplasmata quædam adstringentia, quæ poterunt parari ex absynthio, spica Indica, mentha, malicorio, palmulis, cytoniorum, vel pyrorum immaturorum substantia, cum pane torrefacto, atque aceto, vel vino nigro austero. Hoc plurimum commendatur, quod paratur ex pulpæ mali cydonii immaturi sub cineribus cocti, & panis torrefacti tenuissime triti an. unc. vj. olei myrtini, de cytoniis, an. unc. j. ß., mastiches pulverizatæ, carpobalsami, & sumachi tenuissime triti, an. ʒ. j. Vini granatorum acidorum, acetique an. q. s. misce, fiat cataplasma: quod ori stomachi adhibebitur. Alii hoc non minus utiliter admovebunt, scilicet, quod recipit succi granatorum austerorum lib. I. succi menthæ unc. iij., sumachi, mastiches, gallæ, balaustii, tenuissime tritorum, an. ʒ. j. ß. panis torrefacti tenuissime itidem triti unc. vj. misce, fiat cataplasma.

CAPUT XII.

De alvi profluvio cohibendo.

PEr alvi profluvium immoderatum Medici triplicem passionem intelligunt, scilicet lienteriam, cœliacam, atque diarrhæam. Hoc genus profluvii in pravorum excrementorum humorumve dejectione consistit, & illa duo in alimentorum excretione. In lienteria cibus potusque quales sumpti sunt, ante

te ullam, vel exiguam quidem factam concoctionem, celeriter post assumptionem ipsorum è ventriculo atque ex intestinis elabuntur. Galenus hunc affectum diabeti, in qua potus, ut bibitur, ita mingitur, absque ulla mutatione, haud immerito comparavit. In cœliaco vero affectu alimenta itidem egeruntur, sed ea non plane cruda, verum semicocta, corrupta, fætida, quæ non celeriter, vel statim, post cibi vel potus assumptionem, egeruntur. Archigenes hoc malum, cum lenia atque humecta excrementa dejiciuntur, esse voluit. Cœliaca passio dicta est à ventre, qui patitur; idcirco ventralis, atque ventricularis quoque dicitur, quod quidem ventriculi, aut ventris, nempe intestinorum, vitio fieri soleat. Aretæus hanc passionem cum diarrhœa confundit: & Paulus cum lienteria, quæ fit ab imbecillitate ventriculi; Aurelianus ventris fluorem atque rheumatismum vocavit. Lienteria vero dicta est ab intestinorum lævitate, qua veteres Medici intestina alimentum continere non posse existimarunt, unde crudum statim fere assumptum alimentum egeritur. Lævia autem redduntur, si à torminibus (auctore Aretæo) sublatis, profundis superiorum intestinorum ulceribus, crebræ, crassæ, solidæque cicatrices contrahantur: unde stercora deorsum liquida ab alibili materia indiscreta prolabuntur: Aut (ut Oribasius credidit) ob pituitam crassam, & lentam, frigidamque intestinis ita inhærentem, quod repleat rugosas sinuosasque ipsorum intestinorum partes: ex quo inducta lævitate cibus effluit. In hac passione dejectio est alba, liquida, fætida, non consistens, venter vero est flatuosus, ructus fere assidui tetri odoris, flatusque deorsum erumpunt humidi: homo gracilis, emaciatus, pallidus, & iners evadit, cum ambulat, membra labascunt, venæ temporum exsertæ sunt, tempora concava, corporis eliquatio, os aridum, summa cutis arida, nihil sudant; & similia ex iis profluviis ventris homines patiuntur. Sed ad diarrhœam, quam alvi profluvium itidem omnes dixerunt, veniamus, quem affectum Aretæus, ut dictum est, cum cœliaca passione confudit: sed profecto absque ratione hoc factum videtur, cum id proprii inter ventris pofiuvia diarrhœa habeat, quod in ea non alimen-

menta dejiciuntur, ſed majori ex parte humores pravi: unde quædam diarrhœa dicitur bilioſa, quædam pituitoſa, quædam atrabilaris, & quædam mixta ex multis pravis humoribus, quia in ea complures varii humores excernuntur. Atque etiam hoc proprium diarrhœæ erit, ut perpetuo humores in ipſa, aut ex toto corpore, aut ex aliqua parte, ſcilicet ex cerebro, aut ex hepate, aut ex liene, in ventrem confluentes dejiciantur; quandoque critice, natura videlicet aliquando cacochymiam vacuante; quandoque à cauſa morboſa per viam ſymptomatis in ventrem delabuntur, atque exinde inteſtinorum excretrice aut à multitudine, aut à prava ipſorum qualitate irritata, per alvum excernuntur. Singula hæc profluviorum genera cauſas, à quibus excitantur, habent. In hoc conveniunt lienteria & cœliaca paſſio, quod ab iiſdem fere cauſis ambæ paſſiones oboriantur, ſcilicet, aut à ventriculi, atque inteſtinorum debilitate, qua excrementa continere nequeunt, ſive ea fiat ab intemperie aliqua, ſive à ſuperioribus inteſtinis, aut ab ulcerum cicatricibus multis, craſſiſque in ipſis factis, aut à pituita viſcida, & lenta rugoſas atque ſinuoſas inteſtinorum partes replente lævigatis; aut demum ab inteſtinorum expultrice irritata vel à multitudine ciborum propter obſtructionem in meſeraicis venis minime diſtributorum, vel ab humiditate multa aliunde confluente dilutorum; vel à prava excrementorum qualitate acri, humorum tenuium, ciborumve corruptorum, vel ex aliquo ulcere in inteſtinis. Etenim partes exulceratæ ex cibo tranſeunte vexatæ eum à ſe propellunt. Ex quibus quidem mirum haud erit, ſi lienteriam, atque cœliacam paſſionem unum ſpecie eſſe affectum, multis fuerit perſuaſum, meritoque confundendam cœliacam cum lienteria eſſe. A diarrhœa vero maxime diſtinguuntur, tum quia hæc ſit pravorum humorum profluvium, & illa alimentorum; tum etiam quod diarrhœa foveatur à cauſa adſtricta, ſcilicet ab humoribus pravis vel in toto corpore, vel in aliqua parte tumentibus; de quo affectu in poſtremo libro iterum agemus, quatenus ad affectus ex laxo & ex adſtricto mixtos refertur. Lienteria vero, atque paſſio cœliaca & laxus morbus eſt, & fere ex toto à laxa cauſa foveri videtur, excepto

pto quando ob venarum meſeraicarum aliquam obſtructionem alimentum multum non diſtributum in ventrem delabitur. Malum hoc & diuturnum plerumque eſt, & ſanatu adprime difficile. Quod ſi ſanare velimus, adſtrictoriis medicamentis opus erit, intus, foriſque uſurpatis. Itaque ex iis, quæ per os aſſumuntur, hæc erunt accommodatiſſima huic uſui, ſcilicet, panis cum ovi luteo ſubactus & toſtus aſſumptus: amylum, cum alica, aut ptiſana cocta, & cum lacte; folia plantaginis cocta cum aceto & oleo vorata; ovum itidem coctum induratumque ex aceto eſitatum; lens cum cortice, & cum plantagine cocta, ex aceto aſſumpta. De qua Dioſcorides ita habet. *Fælicior lenti contra alvi fluores vis eſt admixtis illi, cum in aceto coquitur, intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis roſis, aut meſpilis, aut ſorbis, aut cotoneis malis, aut pyris, aut palmulis Thebaicis, aut intybo erratico, quod cichoreum dicunt, aut plantagine, aut gallis integris, quæ poſt cocturam, abjiciuntur, aut uvarum rhois, quæ obſoniis inſperguntur: verum acetum cum ea diligenter percoqui debet.* Datur in cibis hujuſmodi ferculum. Complura ſunt, quæ trita tenuiſſimi pollinis modo ad ſiſtendam alvum obſoniis inſperguntur, ut vinaceorum nuclei toſti, & triti, aſperſi; pyra ſylveſtria ſiccata, trita, itidem aſperſa; aut ſorba, aut meſpila, aut rubi fructus immaturi ſiccati & triti; lens itidem trita eodem modo, cortex mali punici, rhus obſoniorum, & ſimilia farinæ modo trita & obſoniis aſperſa. Quædam vero ut medicamenta exhibentur, veluti eſt ſuccus aut plantaginis aut menthæ, aut abſynthii, aut mali cotonii, aut ſorbi, aut meſpili, aut ſimilium: cum vino dantur quædam trita ad drachmam, uti eſt lens trita, rhus obſoniorum, cortex granati, albæ hederæ flores ex vino poti, acacia, itidem hypociſtis, rubrica ſinopica, terra Samia, ſtercuſque canis ſiccatum ex vino, cum maſtiche, aut cum galla trita, aſſumptum; aut cortex caſtaneæ, inter ſubſtantiam & corticem; aut membrana itidem quercus inter truncum atque corticem exiſtens; aut uvarum nuclei toſti, & triti, devorati, aut nuclei meſpilorum eodem modo triti ex vino epoti; vel pyrum ſylveſtre, vel meſpilum, vel ſorbum

In 2. lib. de ma. med. cap. 99.

bum ſiccatum tritumque eodem modo epotum; vel oxyacanthæ, aut pruni ſylveſtris fructus, aut berberis, vel rubi itidem fructus immaturi eodem modo ſiccati, & aſſumpti. Eodem quoque modo myrtilli, vel folia myrti ſiccata & trita ex vino epota juvant; vel oleæ ſylveſtris, vel œnanthes, vel menthæ, vel intybi ſylveſtris. Rhus etiam obſoniorum, balauſtium, & ſimilia adſtringentia, quæ ſuperius ſæpe meminimus, huic affectui conducent. Clyſteres quoque aſtrictorii vel ex vino auſtero roſis ſiccis alterato, aut plantagine, aut equiſeto, aut mentha, aut balauſtiis, aut ex vino per ſe ſolo nigro auſtero chalybeato, aut ex ſucco plantaginis, aut mentha, aut portulacæ, aut intybi agreſtis aut ſimilum, aut ex oleis ejuſdem facultatis, quale eſt omphacinum, roſaceum, myrtinum, melinum, aut ſimile aliud. At cum ſæpe hoſce clyſteres ſuperius etiam parcius magis præſcripſerimus, non eſt, ut in præſentia de iis aliud dicamus. Eodem modo & de externis, ſcilicet, inunctionibus, unguentis, & cataplaſmatibus, epithematibuſque tum liquidis tum ſiccis dicimus, ſcilicet illa omnia ſuperius deſcripta maxime ad hoc profluvium ſiſtendum congruere. E quibus ſatis familiare erit unguentum ex maſtiche tenuiſſime trita cum oleo maſtichino paratum, quo & os ſtomachi, & venter erit illinendus: quod efficacius erit, ſi fuerit additum modicum pulveris ſpicæ Indicæ, menthæ, & abſynthii: vel, ſi adhuc efficacius deſiderabitur, addenda erit aut acacia, aut hypociſtis, aut rhus obſoniorum, aut putamen granati, aut ſimile aliud. Præterea ad hunc uſum maxime conveniet ſpica celtica, phu radix, cyperus rotunda, carpobalſamum, nux myriſtica, baccæ juniperi, viticis, ſaliciſque. Ex iiſdem & cataplaſmata paranda erunt, quæ cum vino nigro auſtero, aut cum aceto, aut cum ſuccis liquidis adſtringentibus, oleiſque itidem adſtringentibus nuper expreſſis, atque ex farina aut thuris, aut maſtiches, aut lentis, aut hordei, aut rhois, aut nucleorum uvæ toſtorum, aut corticum granatorum, aut cytoniorum ſiccatorum, aut ſorborum, aut meſpilorum immaturorum, aut myrtillorum, aut ſimilium commode parabuntur: ex iis etenim cataplaſmata parata erunt accommodatiſſima ad

ventris hoſce fluores ſiſtendos ori ſtomachi atque toti ventri adhibita. Eodem modo ex iiſdem poterunt parari epithemata cum liquida, tum ſicca iiſdem extimis partibus tepida apponenda.

Caput. XIII.

De urinae profluvio, quod Graeci Diabetem appellant, tollendo, ſive cohibendo.

TAmetſi urinæ profluvium (quod Græci διαβήτην appellant) graviores quidam Medici Græci in renum imbecillitatem ex calida renum intemperie, aut ex humoribus acribus, vel ſalſis in renum ſubſtantia imbibitis factam, tanquam in propriam cauſam retulerint; atque exinde conſtare videatur, urinæ profluvium foveri ab adſtricta cauſa, & propterea non eſſe, ut paſſionem ſimpliciter laxam pertractandam, verum ut habentem quoque adſtrictam paſſionem (ſcilicet affectum inflammatorium) ſibi commiſtam: de quo miſto genere affectuum merito à nobis in proximo, & ultimo libro, agendum erit: nihilominus cum ab omnibus fere Medicis, ad hanc paſſionem tollendam, uſus medicamentorum adſtringentium, fluoremque cohibentium affectari videatur, ejus cognitionem, & therapieam hic ſatis apto loco tradi, & explicari poſſe arbitramur. Porro, licet à nonnullis in principio iſtius paſſionis quædam etiam laxantia præſidia, particulatimque tam venæ ſectio, pro modica molienda ſanguinis miſſione, quam purgantia, atque etiam ſudorifica fuerint ſatis commendata; quo tamen judicio in morbo fere dubio hæc præſidia præſcribantur, & conveniant relinquo doctis judicandum. Neque defuerunt viri doctiſſimi, qui putarunt urinæ profluvium nequaquam fieri à renum caliditate inſigni, aut à calidis humoribus (ut pleriſque ex antiquis Græcis viſum eſt) in ipſorum renum ſubſtantia imbibitis, at potius iſtius paſſionis cauſam referendam eſſe in imbecillitatem, laxitatemve venarum meſeraicarum, atque illarum præſertim, quæ ab hepate ortæ ad renes uſque tendunt, vo-

voluerunt: quod nimirum, ut in lienteria cibus nulla qualitate mutatus, propter ventriculi inteſtinorumque imbecillitatem, ſublata illorum viſcerum facultate contentrice, affatim celeriterque ad ventrem delabitur, egeriturque; ita in diabete aquea humiditas nulla qualitate mutata à ventriculo per venas meſenterii primo, & poſtea per hepatis venas laxatas ad renes, & ad veſicam affatim & celeriter defertur, mingiturque. Quo pacto non immerito Galenus lienteriam aliquando diabeti comparavit, in qua potus, ut bibitur, ita mingitur ſine ulla mutatione. Quod vero non à renum inflammatorio affectu (ut plerique voluiſſe viſi ſunt) urinæ profluvium fiat, eo potiſſimum argumento dubitare videntur, quoniam in renum inflammatione urinæ profluvium excitari, haud obſervatum eſt. Quinimo nullum Medicorum antiquorum ex iis, qui de renum inflammatiotione ſcripſerunt, legimus, qui urinæ profluvium inter ſigna renum inflammatorum pathognomonica propriave comprehendiſſe viſus fuerit. Porro ſi renes ob intenſam caliditatem, non humores modo venarum, ſed (ut omnes fere exiſtimarunt) etiam totius corporis immoderatius attrahere compellentur, in omni affectu renum inflammatorio idem facerent; quod cum neque in inflammatione eryſipelatode, qua renes immodico calore maxime ſemper incenduntur, non fiat, neque obſervetur, cui mirum erit, nos dubitaſſe, an renibus calida intemperie, cum præſentia acrium ſalſorumque humorum, affectis, diabetes fieri queat? Nam probabilius eſt, quod in dictarum, venarum, renum, atque veſicæ laxitatem hæc paſſio ſit referenda. Nobis ſolummodo conceſſum eſt, ſemel diabetem vidiſſe, in homine ſexagenario, qui de urinæ profluvio, atque de ſiti intenſa tantummodo conquerebatur, nequaquam autem de caliditate renum aut de aliquo dolore. Neque enim tantus calor in renibus accenſus eum latuiſſet, neque etiam dolore (qui neceſſario in renibus affectum inflammatorium conſequitur) omnino caruiſſet. Sitiunt vero non ex affectu illo inflammatorio, at præ immoderata aqueæ humiditatis per veſicam, aſſiduaque evacuatione, toto corpore areſcente, atque tabeſcente. Quare diabetes non videtur in affectum inflammato-

In lib. 6. de loc. aff. cap. 2.

to-

torium renum esse referenda; at in laxitatem venarum mesenterii, hepatisque ad renes pervenientium, ipsorumque renum, & vesicæ. Hic affectus facile innotescit ex urinæ profluvio, & siti assidua, atque corporis totius habitu gracilescente, arescente, contabescenteque. Malum sane longum est, &, ni principio ei occurratur opportunis medicamentis, exitiale. Itaque cum laxus affectus sit, à causaque etiam laxa foveatur, ut tollatur præsidiis adstrictoriis opus habebit. Unde etiam vivendi ratio erit adstrictoria. Aër igitur frigidus atque siccus erit eligendus. Cibus vero crassæ substantiæ, solidæque, ne ejus serositas præ crassitie facile per venas laxas delabatur ad renes atque ad vesicam. Potus erit aut vinum nigrum, crassum, adstringens; aut aqua alterata coriano, aut uvarum nucleis, aut myrtillis, aut fructibus sumachi, aut plantagine, vel intybo, vel portulaca, vel polygono, vel simili alio medicamento facultatatis adstringentis. Utilissima quoque erit ad potum aqua vel vinum ferratum. Quies conveniet, à motu erit abstinendum tum corporis tum animi. Somni erunt longiores. Carnes pro cibo convenient macræ, & crassi, ut dictum est, alimenti; cujusmodi sunt bovinæ macræ, caprinæ, leporinæ, aviumque montanarum: lac etiam siliceis lapidibus ignitis decoctum, chalybeatumque maxime conveniet in cibo assumptum. Ex oleribus vero intybum, portulaca, oxylapatum, plantago, mentha, & similia quæ superius non semel meminimus, utilia erunt: ex fructibus conducent omnes adstringentes, ut poma immatura, pyra austera, & sylvestria, cydonia, mespila, sorba, corna, mora immatura, castaneæ, atque nuces. Ex medicamentis autem dabitur polygoni succus, aut plantaginis, aut rubi, aut acaciæ, aut menthæ, aut absynthii, aut portulacæ, aut rubi, aut polygoni, aut hypocistidis. Non latuit vel etiam mulierculas usus (ad urinæ profluvium tollendum) cremoris radicis symphythi majoris, cujus etiam radicis pulvis datur utilissime ex vino nigro austero. Non minus effertur usus quarundam terrarum, cujusmodi est Lemnia, Samia. Nonnulli exhibent thuris masculi drachmam cum aqua absynthii. Ex compositis etiam commendantur pastilli de spodio, de terra sigil-

gillata, de balauſtiis. Ubi vero hiſce propoſitis remediis hoc malum non cedat, etiam ad narcotica (vulgo ſtupefacientia vocata) fore veniendum, non paucis viſum eſt: propterea que dandum lac papaverum alborum, & nigrorum etiam cum vino: atque ex compoſitis phylonium Perſicum, aut theriacam recentem ad drachmam, cum aqua menthæ, vel abſynthii, aut cum vino nigro auſtero. Utiliſſimæ quoque erunt aquæ Villenſes, in agro Lucenſi, ad libras quatuor per plures dies epotæ. Syrupi etiam ad hunc uſum laudantur, de abſynthio, de omphacio, myrtinus, de ribes, & ſimiles alii. Demum ad jecoris regionem in hypochondrio dextro, & ad renes, omnia epithemata, unguenta, cataplaſmata in ſuperiori capite ad lienteriam, & cœliacam paſſionem deſcripta erunt adhibenda: neque minus inſeſſiones, quas ſuperius non ſemel ad alios laxos morbos accommodatos docuimus, huic affectui convenient.

FINIS LIBRI DUODECIMI.

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS DE MEDICINA METHODICA LIBER DECIMUSTERTIUS.

Caput Primum.

De morbis mixtis ex adstricto atque ex laxo esse agendum, & primum quot sint hi affectus, qui mixtorum morborum genere comprehenduntur.

DEI optimi maximi beneficio tandem ad ultimum istius operis librum pervenimus, in quo à nobis propositum fuerat agere de iis affectibus, qui tertio morborum genere comprehenduntur, quique mixti ex laxo atque ex adstricto dicuntur. Dari vero morbos mixtos ex adstricto & laxo, qui, ad curationem instituendam, & laxandum & adstringendum indicant, in tertio libro demonstratum est. Namque (exempli gratia) cholera est morbus laxus, quia hoc malo corpus per vomitum atque per ventrem immoderatius purgatur, atque resolvitur, ut merito syncopen accersat, verumtamen fovetur à causa adstricta, scilicet quæ multitudo est pravorum humorum alimentorumque corruptorum, vehementer irritans expultricem ad eam colluviem pravorum excrementorum foras protrudendam. Quæ causa, cum affectus adstrictus sit, indicat laxandum, ut mirum

rum non ſit, ſi nonnulli & vomitum aliquando, & alvi purgationem in hoc morbo adjuvent, laxantiaque aliqua propinant, cujuſmodi eſt aqua calida, oleum dulce, vel amygdalinum, vel hydrelæum, quod hoc malo affectis aliquando calidum exhibent. Contra, purgatio immoderata, quæ & per ſtomachum & per ventrem fit, quia nimirum paſſio laxa eſt, ideo & ipſa aliquando adſtringendum indicat: unde mirum itidem non eſt, ſi Medici, ne ex ea ægroti in ſyncopem labantur, eam purgationem quibuſdam præſidiis adſtrictoriis moderari, ac firmare aliquando ſtudeant. Quod & Paulus confirmavit, ita de hoc affectu ſcribens; *Sin autem perſeveret evacuationis impetus, venter concidat, pulſus minor, creberque evadat, cataplaſma adhibendum ex palmulis cum œnanthe, & acacia: præterea datur aquæ frigidæ cyathus.* Ex quibus colligimus dari morbum mixtum ex adſtricto & laxo, in quo pro curatione præſidia & laxantia & adſtringentia per ſe indicantur. Non tamen eodem tempore utrique affectui occurrendum ſimul indicatur; at urgentiori incumbendum eſſe Methodici voluerunt, ſcilicet, ut uſui laxantium præſidiorum Medicus incumbat, ſi adſtricta cauſa vel paſſio magis urgeat, adſtringentium vero ubi laxus affectus magis itidem urgeat; unde (exempli gratia) in cholera propoſita, cum evacuationis impetus minus urgeat, Paulus exhibendo aquam calidam, vel aliud ſimile, cum vomitionem, tum alvi dejectionem juvandam affirmavit; at contra, magis urgente evacuationis impetu, & per os frigidam aquam dando, & exterius adſtringens cataplaſma admovendo, impetum evacuationis firmandum conſuluit. Itaque in morbis mixtis urgentiori erit incumbendum. Nonnullis vero etiam viſum eſt, in hujuſmodi mixtis affectibus poſſe adhiberi medicamenta mixtæ facultatis, ſcilicet, laxatoriæ, atque adſtrictoriæ: quæ, inquam, eodem tempore adhibita utrique paſſioni, mixtæ ſcilicet ex adſtricto atque ex laxo, medeantur; de qua controverſia egimus in ſuperioribus libris. At nunc illud, quod ex hoc ſermone ſupereſt, abſolvamus. Patefactum enim eſt, dari morbos mixtos ex adſtricto & laxo, qui & laxatoriis & adſtrictoriis ſimul medicamentis, pro curatione facienda, egent; his igitur mixtis affectibus, ut

Lib. 3. cap. 39.

ut dictum est, semper urgentiori erit incumbendum, altero tamen non neglecto; aliquando vero si tamen hoc commode fieri possit, utrique affectui mixto, nempe adstricto atque laxo, medicamentis mixtarum facultatum adhibitis erit medendum; eo profecto modo, quo voluit Galenus medicamenta composita confici, quæ exterius cuti adhibita & laxare & adstringere valent. De qua re, ut dictum est, superius egimus. Mixti itaque ex adstricto & laxo complures sunt affectus, qui vel laxi sunt, & habent alium adstrictum, quo foventur, affectum conjunctum, ut est cholera; vel adstricti habent itidem affectum laxum ipsis conjunctum, ut phrenitis, vel pleuritis cum hæmorrhagia, aut cum vomitu, aut cum alia vacuatione, quæ laxa passio est. At hisce præmissis, dicamus particulatim omnes affectus mixtos ex adstricto & laxo, de quibus in hoc libro à nobis agendum est, ab adstrictis, qui habent laxum affectum conjunctum, exordientes. Morbi itaque adstricti laxum affectum simul conjunctum habentes sunt febres ardentes, synochæ maxime æstuosæ, hecticæ, atque tabidæ ex ulcere aut pulmonis, aut stomachi, aut intestinorum profectæ; tussis itidem cum sputi evacuatione, sputum sanguinis, phthisis, empyema, rupta vomica, syncope cum stomachica tum cardiaca, tremor cordis cum virium exsolutione. Demum febres omnes & putridæ, & diariæ, & phlegmones, & quivis alius affectus particularis adstrictus, qui habeat conjunctam aliquam evacuationem insignem, uti est sanguinis fluor, vel sudor, vel vomitus, vel alvi, vel urinæ, vel uteri profluvium. Laxi vero mixtam habentes passionem adstrictam, sunt vomitus violenti, cholera, diarrhœa, dysenteria, fluxus hepaticus, profluvium muliebre, atque gonorrhœa. De his vero singulis in hoc libro agentes complura supponemus, quæ in curatione morborum & adstrictorum, & laxorum superioribus libris docuimus.

CAP.

CAPUT II.

De curatione febrium ſynocharum, ardentiumque maxime aeſtuoſarum.

METhodum demonſtraturi, qua ex Methodica arte poſſimus mederi morbis mixtis ex adſtricto & laxo, primo de adſtrictis habentibus laxum quoque affectum conjunctum ſcripturi à febribus continentibus, quæ maximæ, æſtuoſiſſimæque exiſtunt, atque ab hecticis tabidis, colliquativiſque inchoabimus. Porro continentes febres, quæ ſunt ſynochæ, atque ardentes, quando vehementes ſunt maximeque incendentes atque æſtuoſæ, habent mixtum ſeu conjunctum affectum laxatorium, nimirum, qui eſt caloris innati, ſeu virium magna reſolutio; quique etiam fit, ut accurate in libro quinto docuimus, ab æſtuoſiſſimo, maximoque calore meatus internos immoderatius laxante, atque vitales ſpiritus, idcircoque & vires, maxime exſolvente. Quod vero febres nedum hæ continentes, at omnes quidem (tabidis exceptis) ſint morbi adſtricti, in ſuperioribus libris demonſtravimus. Itaque in hiſce febribus curandis, quæ, cum adſtrictæ paſſiones ſint, laxum tamen affectum conjunctum habent, tum laxatoriis, tum adſtrictoriis medicaminibus indigebimus. Sed cum in morbo mixto, ex Methodicorum placitis, urgentiori ſit incumbendum, accurate videndum erit, ad inſtituendam curationem, in hiſce febribus, an laxa paſſio urgeat vel adſtricta? Adſtricta eſt meatuum cum internorum tum externorum obſtructio, humoris copia, atque putredo, intra venas magnas adſtricta, unde Medici etiam Dogmatici in harum febrium principio (quo tempore nondum hæ febres nactæ ſunt calorem maximum, æſtuoſiſſimumque, quem ſequitur neceſſario laxus morbus) laxatoriorum præſidiorum uſui incumbere ſolent, quorum omnium præcipuum, maximumque laxatorium dicitur ſanguinis copioſa evacuatio. Adminiſtratio tamen horum præſidiorum, illarumque febrium curatio ex eo libro quinto, ubi diligenter, exquiſiteque de iiſdem tractavimus, petenda erit. Febribus autem laxatoriis præſidiis nihil

cedentibus, at ipsis maximo calore auctis, redditisque æstuosissimis, Methodici ad usum medicamentorum adstringentium sese conferunt. Nam febrili calore vires immoderatius resolvente, laxus supervenit affectus, qui magis urget, quam adstrictus, quod ab illo periculum impendeat, ne spiritibus vitalibus immoderatius digestis, in lethalem syncopem, quæ mors est, ægroti tandem labantur. Unde in hujusmodi febribus ex omnibus adstrictoriis medicamentis Medici unum maxime concelebrarunt, scilicet aquam fontanam frigidam illis largius propinatam. Quod genus præsidii apud omnes Medicos & Dogmaticos & Methodicos & Empiricos perpetuo ad hasce febres ardentissimas olim in magna existimatione, atque usu familiari, habitum est. Ideo nos quoque in hisce febribus maxime æstuosis frigidam aquam fontanam, vel fluviatilem, ad libitum uberius hauriendam, audacter dabimus, præsertimque, (ut recte Galenus monuit) si æstate hæ febres æstuosissimæ vigeant, aliquaque coctionis signa apparuerint in urinis, in hominibus robustis, atque potui aquæ assuetis. Contra vero in debilibus, neque potui aquæ multum assuetis aquam frigidam exhibere non erit tutum, maxime vero si febris non sit admodum æstuosa ab usu aquæ erit abstinendum: cujus ratio est, quoniam hæc febris, cum non habeat maximum calorem, laxum quoque affectum, à quo adstringentia medicamenta indicantur, secum junctum, mixtumque non habet; propterea cum in talibus febribus solummodo urgeat passio adstricta, mirum haud erit, si curatio harum febrium ex laxantium usu sit speranda. Quibus autem præsidiis particulatim hæ febres opus habeant, & quomodo sanari ab ipsis ægroti debeant, ex quinto libro, in quo accurate de ipsarum curatione scripsimus, studiosi discent.

Caput. III.

De curatione febrium hecticarum, quae tabidae evaserunt.

JAm vero & febris hectica, quæ jam tabem attigit, cum morbus mixtus ex laxo & adstricto sit, merito mixtis medicamen-

mentis, ſcilicet adſtrictoriis, & laxatoriis tollitur. Hecticam enim febrem eſſe adſtrictam paſſionem, ſuperius à nobis comprobatum eſt. Quod vero habeat & ipſa mixtam etiam paſſionem laxam, eo argumento cognoſcitur, quod in ea, quæ vere hectica dicitur (quoniam in ipſa febrilis calor jam humidum conſumere cæpit) ægroti profluvio laborent. Namque hectica in principio, cum nondum ejus calor in ſolidis partibus adſtrictus cæpit humidum liquare & abſumere, verius Græcis ſchetica, quam hectica dicebatur. Cum igitur in hecticis, quæ tabem jam attigerunt, fiat humidi ſubſtantifici colliquatio, atque evacuatio, quis non viderit, ipſam habere laxum affectum mixtum aſtricto? Unde, ut dictum eſt, hæc febris, ut adſtricta, laxatoria indicabit auxilia; ut fluida laxave, adſtrictoria; in tabida tamen adſtrictoria habebunt præcipuum uſum, cum in ipſa febre colliquatio, & humidi conſumptio ab igneo calore facta, magis urgeat in curatione. Hinc Medici omnes in iis hecticis tabidis utuntur adſtrictoriis; & inter ea, quæ per os ſumuntur, lac commendarunt epotum, aſinium, vel camelinum, vel equinum, vel caprinum. Conferunt quoque potiones frigidæ ex aqua hordeacea, aut portulacæ, aut lactucæ. At in cibo magis congruere videtur cremor ptiſanæ hordeaceæ; cum lacte ſeminum melonis. Potio apud Ægyptios ſatis familiaris eſt, quæ paratur ex lacte ſeminum melonis, cucumeris, anguriæ, portulacæ, papaveris albi, lactucæ, hordei, & ſimilium. Contundunt in mortario hæc omnia, & ex iis cum jure pulli, aut caſtrati, facta expreſſione, extrahunt lac, quod modice ebulliunt, atque cum ſaccharo candido, & aqua roſacea, hecticis exhibent. Omnes Medici etiam inter externa medicamenta concelebrarunt balnea aquæ fontanæ primo tepida, & poſtea frigida, quæ non niſi in robuſtis conveniunt: etenim in excarnibus, debilibuſque, aquæ frigiditas nedum non auget calorem innatum, ſed potius ipſum extinguit. Nobiles autem ſolent uti etiam balneis ex lacte, aut aſinino, aut equino, aut camelino, aut caprino. Utuntur inſuper inunctionibus frigidis, ex oleo violato, roſaceo, vel nenupharino, & ſimilibus, ad univerſum corpus, particulatimque ad totum

tho-

thoracem, ad ventriculum, ad hepar, atque ad lumbos adhibitis. Quibus partibus admovere solent etiam frigida epithemata ex lacte, ptisanæ hordeaceæ cremore, succo lactucæ, vel sonchi, vel lenticulæ palustris, aut polygoni, aut portulacæ, aut similium. Quare in hecticis tabem attingentibus, quod affectus laxus, qui in consumptione humidi substantifici consistit, febre ipsa, quæ adstrictus morbus est, magis urgeat, majusque periculum vitæ invehat (namque ni principio tabida affectio tollatur, malum post longum tempus exitium adfert) idcirco usui adstringentium præsidiorum plane erit incumbendum. Sed ex iis, quæ ad hunc morbum congrua sunt, quomodoque iis ad colliquationem firmandam Medici uti debeant, & ad scheticam febrem, quæ adstrictus morbus est pro curatione conveniant, accuratissime in libro quinto diximus, propterea ab eo libro studiosus ea petere non gravabitur. Eodem modo tabidæ febres ex ulcere aut stomachi, aut pulmonum, aut intestinorum, aut renum, obortæ usu adstrictoriorum auxiliorum tractandæ erunt. At de ipsarum curatione etiam egimus, ubi de phthisi sermonem superioribus libris instituimus.

CAPUT IV.

De febribus, phlegmonis, & aliis morbis adstrictis, quae habent conjunctam aliquam evacuationem, sanandis.

QUoniam & febres, & phlegmonæ, & alii particulares affectus adstrictorum genere comprehensi, solent sæpius habere conjunctas evacuationes, aut sensibiles, aut insensibiles, laxum morbum facientes; hinc pro instituenda curatione eorum curativi scopi aut turbantur, aut plane in contrarium mutantur. Namque cum ad usum tollendarum febrium, vel phlegmonum, laxatoria auxilia fuerint recepta, atque incepta, superveniente his insigni aliqua evacuatione necesse est propositos scopos laxatorios vel turbari, vel in adstrictorios mutari. Turban-

bantur quidem ſuperveniente aliqua inſigni evacuatione vel inſenſibili, quæ per poros meatuſve totius corporis facta calorem innatum immoderatius evaporat; vel ſenſibili, cujuſmodi eſt ſudor copioſus, hæmorrhagia, aut menſtrua purgatio, aut hæmorrhoides, aut vomitus, aut ventris fluor. Aliqua enim harum evacuationum febribus, aut phlegmonis, aut alii morbo ex adſtrictis, ſuperveniente, vel una cum morbo ſimul oborta, prohibetur uſus magnorum laxatoriorum, quæ ab abſtrictis magnis morbis indicantur. Etenim etſi ex morbi eſſentia habita indicatione molienda eſſet ſanguinis evacuatio, per venam ſectam; nihilominus ſuperveniente evacuatione aliqua (quod vires ob eam cauſam non ferant alias evacuationes ab arte factas) aut non erit ſecanda vena, vel hujus loco ſufficiet modicum ſanguinem eduxiſſe, aut crurum ſcarificatione, aut cucurbitulis dorſi partibus cum ſcarificationibus admotis, aut ſanguiſugis ad hæmorrhoidas adhibitis. Nullo autem modo erit ſanguinis evacuatio, aut purgatio aliqua tentanda, ubi oborta evacuatio ita inſignis extiterit, ut vires maxime reſolvat. Quare evacuatio aliqua, uti dictum eſt ſuperveniens morbo adſtricto uſum laxatoriorum præſidiorum maxime perturbat. Sæpe vero ea in adſtrictoria etiam commutat, nimirum, ſi evacuatio oborta ita immoderatius profluat, ut vires maxime reſolvat, corporiſque actiones lædat; namque coguntur Medici, in morbo adſtricto habente commixtum morbum laxum maxime urgentem, planè ab uſu laxatoriorum præſidiorum deſiſtere , atque uſum adſtringentium complecti, ut omnino laxus morbus ab immoderata evacuatione factus, qui virium reſolutionem minatur, tollatur; quibus ſane probe adſtrictoriorum uſu reſtitutis, ſublatoque laxo affectu, ſi amplius adſtrictus morbus perſeveret, rurſum ad uſum laxatoriorum medicaminum redeundum eſſet. Quo pacto vero, & quibus particulatim auxiliis utendum ſit, pro morborum adſtrictorum, atque laxorum curatione, ſuperioribus libris à nobis præmonſtratum eſt. At his præmiſſis præſtabit deſcendere ad particularia, ut cognitio curationis morborum adſtrictorum habentium mixtum alium affectum laxum, quoad fieri poteſt, illuſtretur. Profecto, ſi febri lipothymia, ob immo-

Bbbbb di-

dicam meatuum cutis laxationem, aut ob ſudorem aſſiduum immoderatumque ſupervenerit, ne dum ab omnibus laxatoriis erit cavendum, verum etiam adſtrictoriis meatus cutis denſando prorſus incumbere oportebit. unde Medici aquam frigidam repente in faciem projiciunt, aut oxycratum frigidum, & per os quoque ſæpe frigidam vel aquam vel oxycratum propinant; alii dant ipſam frigidam cum omphacio, aut ſucco granatorum; eodem modo ad ſudorem cohibendum contegunt ægrotos tenui velamine, ut ab ambiente aëre frigido cutis meatus denſentur; alii linteo poſca frigida imbuto ægrotos cooperiunt; alii eandem vel aquam frigidam, vel poſcam ex linteo toti thoraci, dorſo, collo, lociſque ſub alis repente adhibent. Si vero febribus vel phlegmonis ſupervenerit hæmorrhagia, vel copioſa menſtrua, vel hæmorrhoides, eodem modo præſidia ad ſcopos curativos febrium, vel phlegmonum, quæ ſunt adſtricti affectus, accommodata, nempe laxantia, prohibentur, eorumque uſus perturbatur, quippe in immoderato ſanguinis fluore, omnino laxatorii ſcopi mutabuntur in adſtrictorios. Nam ſi immoderatius ſanguis ad deliquium ferme animi profluat, tunc coguntur Medici, ne ægroti in ſyncopem labantur, adſtrictoriis medicamentis hæmorrhagiam cohibere. Quæ vero adſtrictoria medicamenta hæmorrhagiæ ſupprimendæ conducant, nos in altero libro diximus. Ubi vero hæmorrhagia eſt moderata, quæ vires non ita exſolvat, ut actiones lædat, non omnino à laxatoriis Medici abſtinent, ſed aliquando iis utuntur. Sic in pleuritico puero Baſſanenſi, qui crebram habuit hæmorrhagiam, nos una cum Euſtachio Rudio, Equite perilluſtri, atque Medico hac noſtra ætate celeberrimo, qui ejus curæ ambo præfuimus, fælici cum ſucceſſu adhibitis cum ſcarificatione cucurbitulis inter ſcapulas, non ſemel ſanguinem eduximus. Quo laxatorio præſidio cito à phlegmone evaſit. Quare hæmorrhagia narium, vel alia ſanguinis evacuatio in febribus, in phlegmonis, vel in aliis morbis adſtrictis ſuperveniens, ſi ita moderata ſit, ut non lædat actiones, neque adhuc laxus morbus facta ſit, turbat ſane quadantenus laxatoriorum præſidiorum uſum, hunc tamen haud plane tollit. Qua ratione ſanguinis miſſio per ve-

nam

nam sectam, quod est maximum omnium laxatoriorum præsidiorum, fieri quidem non debet, verumtamen ejus loco mitiora laxatoria sunt substituenda, ut est sanguinis evacuatio, quæ fit scarificatis cruribus, (quam vicarium venæ sectionis præsidium esse in libris de medicina Ægyptiorum demonstravimus) aut quæ fit adhibitis, cum sacrifitione cruribus, coxendicibus, atque dorsi partibus inflicta, cucurbitulis, aut adhibitis hæmorrhoidibus sanguisugis. Eodem modo de medicamentis, quæ ventrem subducendo laxant, est sentiendum, scilicet magna pharmaca non convenire, sed clementiora, aut ipsorum loco (quod inter Methodicos Aurelianus maxime faciendum consuluit) clysteres laxatorios instituere. Sanguine vero, uti dictum etiam est, aut per nares aut per aliam partem corporis immoderatius profluente, cum laxus hic evacuationis affectus magis adstricto urgeat, ne dum ab omnibus laxatoriis erit abstinendum, at plane usui contrariorum, scilicet adstringentium, erit studendum. Eodem modo etiam, superveniente in iisdem morbis adstrictis vel vomitu vel fluxu ventris, Medici in curatione se gerere debebunt. Nam vacuationes per vomitum etsi fuerint moderatæ, usum tum laxatoriorum & ipsæ quadantenus impedient, præsertimque magnorum, quæ sunt venæ sectio, crurum scarificatio, cucurbitulæ scarificatæ, purgantia, & alia similia; hæc enim auxilia vomitus maxime impedit, sive sit criticus sive symptomaticus, quominus administrari debeant, præcipue vero in febribus; omniumque etiam maxime, si vomitus, & si per ipsum facta purgatio fuerit moderata, tamen cum fastidio, dolore, aut angore fiat. Ita enim in febribus si superveniat, neque ulla sanguinis evacuatio, neque ulla cathartica purgatio erit tentanda, quoad tum vomitio cessaverit, tum ventriculus robur receperit. Quod dogma etiam Galenus confirmare videtur, cum ita scribat: *An prius ori ventris prospiciemus, ac postea ubi recte id habuerit, universum corpus, quantum res ipsa exposcit, vacuabimus? mihi sane ita videtur.* Tales igitur non paucos sæpe vidimus, alios quidem interiisse, alios vero in summum periculum fuisse adactos, cum eos vacuare, ventris ore nondum confirmato, Medici tentassent. Ubi vero &

In 1. ad Glauc.

vomitiones ſupervenientes in iis adſtrictis morbis ſint aſſiduæ, atque immoderatæ, ut de aliis immoderatis vacuationibus laxum affectum magnum facientibus dictum eſt, mutantur ſcopi laxatorii in adſtrictorios; unde cum adſtricto primario morbo laxus hic affectus magis urgeat, coguntur Medici uſu adſtringentium medicaminum eas vomitiones immoderatas firmare, eoque præſertim modo; & iiſdem ſanc medicamentis adſtrictoriis, quæ nos ſuperiori libro ad vomitum cohibendum meminimus. Hoc idem dogma, ſi in iiſdem febribus itidem, aut in phlegmonis, aut in aliis morbis adſtrictis alvi profluvium ſupervenerit, eodem modo ſervandum erit, quo de vomitu nunc dictum eſt; namque ſi ipſum haud immoderatum ſit, turbabitur porro in morbo adſtricto uſus laxantium præſidiorum: quod ſi immoderatius profluat, omnem laxantium uſum tollit, & cogit Medicos uti conſtrictoriis, iiſdemque plane, quæ nos ſuperiori libro, ad tollendam lienteriam, & cœliacam paſſionem, ſcripta reliquimus. Ceterum nonnulli ſunt, qui damnarunt laxantia, nedum in magno alvi profluvio, ſed quinimo etiam in levi, quod tamen criticum ſit à naturaque critice noxios humores per alvuum excernente fiat. In hoc enim nullum ex laxatoriis aut vacuatorium aut purgatorium auxilium convenire Dogmaticis viſum eſt. Quod Galenus hiſce profecto verbis voluiſſe viſus eſt: *Quod ſi fuerit febris cum alvi profluvio, etiam ſi non ſit pro multitudinis ratione, neque purgare, neque ſanguinem mittere oportet: quicumque enim iis plus adimere neceſſarium fore putantes, aut ſanguinem mittere, aut purgare voluerunt, in graviora pericula ægrotum deduxerunt.* In quo dogmate haud plane ubique locorum Galenus ſibi conſtare viſus eſt, præſertimque, cum in Hippocratis aphoriſmis dixerit. *Ubi igitur* (inquit) *ſit, factave jam plane criſis eſt, omnia tum naturæ permittere, nec nos quicquam novare oportet: ubi vero imperfecta criſis eſt, id quod deeſt, addere convenit.* Paulo poſt: *Quod ſi aliquid ad perfectam criſim deeſſe videbitur, id addendum erit, noſtraque opera ſupplendum. Nam quæ poſt criſim relinquuntur, recidivos morbos faciunt.* Hippocrates vero longe melius hoc dogma judicaſſe viſus eſt, qui de quocumque profluvio cum critico tum ſymptomatico rem hanc eſſe

In 1. ad Glauc. cap. 14.

In 1. aphor. Hip. aph. xx.

esse intelligendam, insinuavit his, quæ sequuntur, verbis: *Alvo fluente, sanguinem non mittito: nam si post venæ sectionem fluor perseveraverit, virtus imbecillior redditur.* Quare si in febre, vel in alio affectu adstrictorio, alvi profluvium supervenerit, merito ut nuper diximus turbabit usum laxatoriorum, quod affectus laxus sit; atque si fuerit immoderatum, plane usum illorum adimet, ita ut omnino Medici in hoc affectu cogantur ab omnibus laxatoriis præsidiis cavere, & iis contraria scilicet adstrictoria substituere. Sed neque hoc nostrum dogma turbabit, quod experientia cognitum sit, in quibusdam alvi profluviis symptomaticis Medicos fere omnes uti magnis etiam laxatoriis, cujusmodi est sanguinis evacuatio, atque purgatio. In quibusdam enim dysenteriis, vel doctissimi etiam Medici & sanguinem mittunt, & purgatorium medicamentum aliquando propinant. Qua purgatione nonnunquam ad tollendas diarrhœas etiam Medici uti solent. At hoc fit, ut posterius apertius docebimus, quod dysenteria atque diarrhœa, licet laxi morbi sint, tamen adstrictum affectum, quo foventur, mixtum habeant, de quo affectu posterius accurate etiam agemus.

CAPUT V.

De sputo sanguinis.

PEr sputum sanguinis Medici intelligunt sanguinis excretionem quæ per os fit, sed tamen cum tussi, cum & simplici excreatu, ut alias dictum est, à faucibus quandoque excreetur sanguis, & vomitu à stomachi, & ventris regione excernatur: cum tussi vero rejectus emanat ab instrumentis respirationi dicatis, scilicet aut ab aspera arteria, aut à pulmonibus, aut ab aliqua thoracis parte. Tametsi non perpetuo hoc esse verum deprehendatur, quando, si à capite destillet, cum irritatione quadam & tussi excernatur, ut qui ad asperæ arteriæ caput defluat, iterumque sursum feratur. Itaque sputum sanguinis intelligunt ejusdem fluorem cum tussi factum, de quo (quod majus ex eo vitæ discrimen pendeat) studiosius Medici tractant.

Quibus vero à causis hic sanguis exeat, & à quibus partibus, superiori libro satis superque dictum est. Unde illud unum erit de eo cognoscendum, an scilicet sit morbus laxus, vel adstrictus, aut denique ex utroque mixtus. Habere affectum adstrictum, neminem latet, cum fiat a multitudine humoris vas frangentis, aut ab humore salso, vel acri erodente, cujus quidem adstricti affectus solent esse signa, dolor pectoris, vel gravitas, tussis, atque mala respiratio. Laxum quoque patet adesse in sputo sanguinis morbum, etiamsi neque sanguis immoderatius profluat, cum omnem sanguinis vacuationem morbum laxum facere fere omnibus sit persuasum, præsertimque si à venarum ruptura, aut exesione fiat, quando hæc evacuatio, ni cohibeatur, auctior in dies magis sit futura, & actiones corporis læsura. Hinc est quod omnes Medici cum Dogmatici, tum Methodici, tum Empirici, in quocumque sputo sanguinis soliti sunt, ipsum adstringentium medicamentorum usu cohibere, & firmare; quod nimirum ex eo sputo phthisis periculum impendeat, atque tabis. Non tamen (ut alias demonstratum est) quælibet sanguinis eruptio evacuatiove, ni immoderatius profluendo vires exsolvat, corporisque actiones lædat, laxus morbus existit: neque enim hæmorrhoides, neque menses moderate profluentes laxum morbum faciunt, sed neque morbum quidem, nisi corpus lædant. At his propositis, ad curationem transeamus. Quæ indicabitur cum ab adstricto affectu, tum a laxo, scilicet à sanguinis fluore tabem futuram denotante: unde, cum non minus laxa passio urgeat, quam adstricta, proinde æque tum adstricto, tum laxo à Medicis incumbendum erit. Qua ratione mirum non est, si pro adstricto tollendo omnes Medici corpus cum pharmacis purgatoriis, tum venæ sectione, aut crurum scarificatione, aut cucurbitulis, aut sanguisugis adhibitis, laxare studeant, tum frictionibus, tum inunctionibus, atque aliis hujuscemodi præsidiis utantur laxatoriis. Galenus in matrona Romana, quæ sanguinem expuerat, & sanguinem secta vena interna dextri cubiti misit, & catapotia ex colocynthide exhibuit, capiti thapsiam imposuit, & complura alia, quæ laxatoria sunt, præstitit. Ceterum, non omittunt etiam adstringentia, quæ tum per

In lib. 5. meth. med.

per os exhibent, tum pectori admovent, ut nimirum ſanguinis ſputum (a quo & puris ſputum, & phthiſim atque tabem maxime timent) ſupprimatur, & tollatur. Quibus vero medicamentis fluor ſanguinis cohibeatur, nos accuratiſſime ſcripſimus in libro præcedenti, à quo libro petenda erunt particularia adſtrictoria medicamenta pro ſanguinis ſputo compeſcendo.

Caput VI.

De cholera, & cardialgia.

INter morbos mixtos ex adſtricto & laxo affectum choleram vocatum comprehendi, nuperrime inſinuavimus, quam eſſe oſtendimus immodicam ventris perturbationem ſupra infraque, in qua humores magno impetu, & moleſtia, cum per vomitum, tum per ventrem feruntur. Plerumque paſſio hæc fit ab inſigni ciborum corruptela, qua excrementa multum acria reddita valenter ventris expultricem movent, non ſecus, quam & venena per os aſſumpta facere ſolent. Qua ratione choleram, & magnam quidem, ex uſu fungorum venenatorum nos ſæpe obortam vidimus; fit etiam hic affectus à bilioſis acribuſque humoribus aliunde ad ventriculum confluentibus: non raro quoque ſymptoma febrium bilioſarum eſſe ſolet, à cardialgia neque cauſa, neque parte læſa differens, cum & in hac paſſione, ſcilicet cardialgia, humores acres, bilioſi, è venoſo genere in ſtomachum tranſmittantur, unde ægroti angorem ſtomachi patiuntur, nauſeabundique evadunt, atque anxii. Quod malum familiarius in æſtate ſolet comitari febres tertianas, atque ſemitertianas, nempe quas vulgus Medicorum duplices tertianas appellat. Quandoque vero ægroti ex hoc affectu ad animi deliquium, atque ad lethalem ſyncopen deducuntur: imo etiam hoc malo complures interemptos vidimus. Accedit etiam, quod cardialgia vexati, veluti in cholera fit, ſæpe in vomitus moleſtiſſimos incidunt, atque in ventris dejectionem. Quibus evacuationibus, vel ſeparatim (nunc vomitu, nunc dejectione) vel ſimul utriſque oborientibus, cum purgentur bilioſi acreſque humores, febris conquieſcere ſolet. Itaque colligamus ex iis,

cho-

cholericam paſſionem eſſe acutiſſimam (uti dictum eſt) ventris perturbationem, in qua ægroti cum magno angore, & animi anguſtia, magnoque impetu excrementa vel ſumme corrupta; vel humores acres, bilioſos, & per vomitum, & per ventrem excernunt. Quorum evacuationem immoderatam in ægrotis primo laxum morbum facere, cuique noſtrum liquido conſtabit, nimirum, cum ex ipſa vires maxime exſolvantur, atque corpus plurimum patiatur. Quem affectum laxum foveri à cauſa adſtricta, quæ itidem morbum adſtrictum facit, intelligitur: unde mirum non eſt, ſi choleram & cardialgiam inter morbos mixtos ex adſtricto & laxo comprehendi dixerimus. Quare pro curatione inſtituenda, mixta erit indicatio, cum medicamentorum adſtringentium, tum laxantium. At, cum ex Methodicorum placitis conſtet, in morbo mixto urgentiori eſſe incumbendum, primo videndum erit, uter affectus in cholera, adſtrictusne, an vero laxus, magis urgeat; deinde ei contrariis quidem medicamentis mederi oportebit. Quod Dogmatici quoque facere videntur, quando (niſi evacuatio eo uſque fuerit immoderata, ut vires reſoluendo, corpuſque graviter lædendo, cohibentia requirat) cauſæ iſtius affectus (quæ eſt copia corruptorum, acrium, bilioſorumque excrementorum in tunicis ſtomachi adſtricta, infarctave) adimendæ ſemper operam navant. Methodici vero, tanquam morbo adſtricto, huic cauſæ laxatoriis incumbunt. Itaque ſi in hoc affectu evacuatio per vomitum, aut per ventrem, haud fuerit immoderata corpus maxime lædens, urgentior erit adſtrictus affectus, cui merito laxatoria medicamenta pro curatione opponentur. Inter quæ erit accommodata aqua moderate calida copioſius epota, qua vomitus provocatur: alii exhibent aquam coctam cum radice liquiritiæ; alii hordeaceam: eſt vero aqua calida tum per ſe ſola epota, tum cum ſyrupo acetoſo, huic affectui utilis. Eſt accommodatiſſimum etiam hydrelæum, oleum dulce, aut amygdalinum calidum, eodem modo ad ſemilibram epotum, atque ex eo vomitione provocata: non minus utile erit, jus pulli macrum ſine ſale paratum exhibere. Aliqui laudant decoctum althææ, aut fœnugræci, aut lini. Si vero humores

mores ad ventrem descenderint, præter clysteres laxatorios ex supradictis oleis, vel decoctis confectos, nonnulli etiam medicamentum leniter laxatorium, uti est cassia, vel manna, vel tamarindus, vel syrupus rosatus laxatorius, vel serum lactis caprilli exhibent: Avicenna aliquando etiam rhabarbarum exhibendum voluit. Ceterum, si laxus affectus ex immoderata evacuatione magis urgeat, usus adstringentium convenientior erit. Quo nomine, urgente scilicet hoc morbo laxo, cholera vexatis dant in potu aquam frigidam, vel decoctum aut rosarum, aut œnanthes, aut capreolorum vitis, vel exhibent succum granatorum, aut dulcium, aut subausterorum; aliquando offerunt micam panis eo succo imbutam, & quandoque (ni adfuerit febris) vino rubro austero madidam. Exterius quoque stomacho adhibent fomenta ex mentha, rosis, atque balaustiis in vino austero decoctis parata, vel cataplasma, quod conficitur ex palmulis immaturis, cytonio malo, ex œnanthe, myrto, vel similibus, quæ pariter in vino austero, eousque bullierint, ut mollia facta cum mica tosti atque triti panis contundi, atque applicari queant. Sic usurpari poterit, quod omnibus Medicis vulgatissimum est, emplastrum de crustra panis varie concinnatum. Si plura quis ad hunc affectum desideret, memoria repetat, quæ nos sæpius ad laxos morbos commemoravimus.

CAPUT VII.

De Diarrhœa.

PEr diarrhœam illud ventris profluvii genus intelligimus, in quo humores pravi per alvum dejiciuntur. Unde ex humorum, qui excernuntur, varietate variam quoque diarrhœam esse necesse est; quædam scilicet biliosa dicitur in qua bilis; quædam pituitosa, in qua pituita; quædam melancholica, in qua humor melancholicus excernitur; & quædam varia, in qua varii simul humores dejiciuntur, unde dejectiones variæ, atque versicolores redduntur, scilicet flavæ, luteæ, virides, albæ, nigræ, rubræ, lividæ: at quandoque in ipsis hi omnes colores,

quandoque aliqui tantum obſervantur; & quandoque non mixtæ dejectiones, ſed ſynceræ ſunt, quippe aut flavæ, aut luteæ, aut virides, aut albæ, aut rubræ, aut lividæ, aut nigræ. Hujuſmodi affectus ratione profluvii excrementorum aut immoderati, aut diu durantis (quod vires exſolvat, corpuſque lædat) morbus laxus dicitur; quatenus vero fovetur à cauſa adſtricta, ſcilicet ab humorum multitudine partes internas replente, atque tumefaciente; ea ratione, profecto, morbum adſtrictum habere ſimul conjunctum, manifeſtum eſt. Unde pro curatione inſtituenda, mixta quoque indicatio medicaminum adſtrictoriorum, atque laxatoriorum eluceſcit. Itaque, ſi alvi profluvium hominem immoderatius invaſerit, ut corpus maxime lædat, neceſſe erit, adſtringentibus uti medicamentis ad ipſum cohibendum, iiſque particulatim, quæ ſuperiori libro ad lientericum fluxum firmandum propoſuimus. Ubi vero fluxus fuerit moderatus, præſtabit adſtricto affectui incumbere medicamentis laxatoriis, ut non ſit mirum, ſi Medici aliquando medicamenta laxatoria exhibeant, cujuſmodi eſt rhabarbarum tritum cum aqua plantaginis, vel cum decocto tamarindorum, ad drachmam epotum, cum ſyrupi roſati ſolutivi unciis quatuor. Nonnulli exhibent aquam beatæ Virginis ad libras ſex cum tribus unciis ſyrupi roſati laxatorii. Hoc itaque modo diarrhœa, qui affectus mixtus eſt ex adſtricto atque ex laxo, erit curanda in via Methodica. Illam vero intelligimus cohibendam, quæ non critica eſt: criticam enim nullis egere præſidiis (cum potius conſervanda, & forte aliquando juvanda ſit) neminem Medicorum eſſe, qui neſciat, certo ſcio.

CAPUT. VIII.

De fluxu hepatico ſanando.

FLuorem ſanguinis, qui ſit tenuis loturæque carnis perſimilis, aut craſſus, nigreſcens, bituminiſque Judaici modo ſplendeſcens, abſque torminibus per alvum exiens, Medici fluxum hepaticum appellant. Qui fit (ut Galenus eſt auctor) aut ob hepatis imbecillitatem, aut ob calidam iſtius viſceris intemperiem

sanguinem urentem; plerumque vero, propter obstructionem in venis, diu sanguis in hepate retentus plus justo à calore in igneum mutato alteratus aduritur, crassiorque & nigrescens idcirco egeritur. Cum igitur ab iis causis fluxus hepaticus foveatur, merito eum mixtam esse passionem ex laxo & adstricto, itidem dicendum est; hincque est, quod in curatione oculos ad utramque adstringendi, nempe, & laxandi, indicationem Medicus dirigere debet, nam quemadmodum in aliis mixtis morbis dictum est, si fluor sanguinis fuerit ita immoderatus ut graviter corpus lædat, necesse erit, tanquam laxo affectu magis urgente, omne studium in usu adstringentium adhibere, ut talis fluxus compescatur; ea vero omnia, quæ ad compescendum fluorem sanguinis per alvum congruunt, in altero libro sedulo à nobis præscripta sunt. Ubi vero laxus hic affectus (quod neque confertim sanguis egeratur, neque continue profluat) minus urgeat, adstricto conjuncto affectui laxatoriis nonnullis præsidiis occurrendum erit. Unde merito Avicenna dixit, fluoris hepatici præcipuam curationem in apertione obstructionum consistere. Complura vero sunt medicamenta ex laxatoriis, quæ Medici habent in frequenti usu, scilicet decocta, syrupi, trochisci, fomenta, atque etiam purgantia. Datur (exempli gratia) decoctum absynthii, agrimonii, hepaticæ, cichorii agrestis, sonchi, capillorum veneris, cum modico rhabarbari in eodem decocto per noctem macerati atque expressi: ex syrupis commendatur syrupus de tribus radicibus, de eupatorio, de mentha, atque omnium maxime de cichoreo Nicolai, cum rhabarbaro vocatus; ex trochiscis vero, de eupatorio vocati, de rhabarbaro, de rosis, atque cyphei quoque dantur ad semidrachmam cum conserva aut rosarum, aut florum rorismarini, aut florum betonicæ. Sed demum etiam ex laxatoriis catharticis, non pauci ex clarioribus Medicis fuerunt, qui usum rhabarbari, vel etiam agarici (quod hæc medicamenta adprime faciant ad tollendas hepatis obstructiones) quam maxime laudarunt. Fomenta vero ex vino albo aquoso, in quo ebullierint althæa, melilotus, chamomelum, agrimonium, & similia, spongiis ad dextrum hypochondrium applicita erunt

 pro-

probe accommodata. Hæc ſunt, quæ in hepatico fluxu, ſanguine haud immoderatius profluente, ex laxatoriis medicamentis, conveniunt, quandoquidem in morbo mixto ex laxo & ex adſtricto, ubi laxus minime urgeat, in aſtrictum tollendum Medicus laxatoriis incumbere debebit. Dogmatici vero quod idem videtur, dicunt, ubi fluor ſive fluxus non urgeat, cauſæ eſſe incumbendum. Cauſam autem iſtius affectus ex Methodicis plerique adſtrictum morbum faciunt.

CAPUT IX.

De Dyſenteria ſananda.

QUod profluvii genus per alvum Græci dyſenteriam appellarunt, Latini tormina, atque inteſtinorum difficultatem itidem dixerunt. Eſt vero hic affectus inteſtinorum exulceratio, ab humoribus ſumme acribus, abradentibus, mordentibus aut ſumme putridis progenita, à qua cum dolore mucus inteſtinorum primo egeritur mixtus cum acribus humoribus, inteſtina erodentibus, ſcilicet aut cum bile flava ardente, aut cum atra exuſta, aut cum ſalſa pituita; poſtea adeps intus inteſtinis adhæreſcens exiguo cum ſanguine excernitur; tertio ramenta interioris tunicæ inteſtinorum cum ſanguine ſimiliter dejiciuntur; demum vero, ubi dyſenteria jam præfecta eſt, perſeverante acris humoris corroſione, altiuſque ulcere depaſcente, caro & propria ſubſtantia inteſtini deraſa cum ſanguine excernitur. Plerumque hoc malum fit in æſtate, qua cum ob æſtuoſum calorem, tum ob fructuum eſum, bilioſi humores abundant; non raro tamen ob fluxum hepaticum, vel lienteriam, vel denique diarrhœam accidit, quando ſcilicet ex his affectibus acria excrementa prodeuntia diutius in inteſtinis commorata ipſa corrodunt, & exedunt. Signa autem dyſenterici fluxus erunt, ſi cum dolore egerantur primo muci mixti acribus aliis ſuccis inteſtina erodentibus cum ſanguine modico, mox adeps intus inteſtinis adhæreſcens, poſtea ramenta interioris inteſtinorum tunicæ cum copioſiori ſanguine, tandem caro & ſubſtantia inteſtinorum cum ſanguine copioſiore. Atque hæc dy-

dyſenteria perfecta dicitur, à qua nemo evadit: quoad vero ſola ramenta interioris tunicæ inteſtinorum deraſa egeruntur, curationis ſpes non adimitur, hæc enim curationi cedit. His vero præmiſſis, ad indicationes curativas deſcendimus, quæ procul dubio mixtæ erunt, ex laxa & ex adſtricta, cum dyſenteria morbus & ipſa ſit mixtus ex adſtricto & laxo. Etenim ſanguinis fluorem morbum laxum conſtituere, cuique ſatis notum eſſe arbitramur: humores vero acres corrodentes, inteſtinorum exulcerationem, inflammationemque morbum adſtrictum facere, cujus ſignum pathognomonicum eſt dolor inteſtinorum, quis non intelligit? Cum igitur hæc paſſio, quæ per ſe laxa exiſtit, habeat conjunctum affectum alium adſtrictum, quo fovetur, videndum erit (quod in aliis mixtis morbis ſingulis obſervari debet) an fluor ſanguinis immodice, aut nimium profluendo magis urgeat? quod ſi ita fuerit, ad ipſum cohibendum, adſtrictoriis medicamentis opus erit, iiſque profecto, quæ partim de aliis laxis morbis ſcribentes alias diximus, partim dicturi ſumus. Quia vero plerumque fit, ut in dyſenterico fluxu initio modica ſanguinis copia egeratur, ideo merito omnes, ad adſtrictum affectum tollendum, laxatoriis operam dant. Quoniam autem dolor aſſiduus & magnus, cum inteſtinorum ulcere, atque phlegmone, & ſanguinis, quæ fit in partibus exulceratis, defluxu, atque cum febre morbum quidem adſtrictum magnum ſubeſſe denotat, hinc eſt, quod Methodici, ſi vires ferant, etiam ſanguinis miſſionem per venam ſectam, attamen in modica quantitate, faciendam eſſe non dubitarent, ob adſtrictum morbum magnum, quo laxus fovetur, tollendum. A quo præſidio laxatorio magno, ſcilicet ab evacuatione ſanguinis, quæ fit per ſectionem venæ internæ in dextro cubito, neneque etiam ex Dogmaticis celeberrimi graviſſimique Medici abhoruerunt, quin imo rationibus non paucis, & quidem firmiſſimis, nobis demonſtrarunt, dyſenteriam cum febre aſſidua, atque dolore aſſiduo, facilius tolli, ſi ſtatim per venam cubiti dextri, ut dictum eſt, internam ſectam, aliqua ſanguinis evacuatio procuretur, ſcilicet, ut Dogmatici dicunt, ad divertendam humoris mordentis fluxionem, ad tollendamque partis

exulceratæ inflammationem, atque demum ad febrem atque ad dolorem inteſtinorum levandum atque compeſcendum. Nos quoque fatemur, non paucos ſimili dyſenteria vexatos, plurimum ab hujuſmodi præſidio laxatorio adjutos, alios vero innumeros, quod in hoc malo omiſiſſent ſanguinis evacuationem, in pejorem ſtatum redactos, tandemque extinctos fuiſſe. De qua re nos olim in libris de Medicina Ægyptiorum, ex Medicorum Ægyptiorum ſententententia, plura ſcripſimus. Præter hoc præſidium laxatorium omnes itidem laudant purgationem (ad tollendam, ut ajunt Dogmatici, cauſam) vel clyſteribus, vel medicamentis leniter laxatoriis faciendam; familariſſimum vero habent medicamentum, quo aliquando ſemel, & aliquando bis in hoc morbo tollendo uti magna cum utilitate ſolent. Exhibent enim aquam Villenſem ex agro Lucenſi, vel Patavinam vocatam Beatæ Virginis, ad libras quatuor, cum ſyrupi roſati ſolutivi unciis quatuor, ita enim hujuſmodi aqua facilius excrementa acria ſubducit. Aliqui exhibent drachmam Rharbarbari pulverizati cum aqua plantaginis; alii myrobalanos citrinos pulverizatos, ad drachmam & ſemis, in aqua plantaginis diſſolutos, cum uncia julepi roſati: Chebuli etiam utiles ſunt ad pituitam ab inteſtinis detergendam. Sunt alii, qui eodem modo agarici præparati drachmam exhibent. At quid de uſu clyſteriorum, qui primas partes habent in curatione dyſenteriæ? an non complures parari ſolent? certe quidem: primo conveniunt, qui parantur ex libra aquæ hordeaceæ, aut cremoris ptiſanæ hordaceæ, cum duobus luteis ovorum atque ſacchari rubri uncia; verum, ad parandum clyſterem, ſi dolor plurimum excruciet, adſitque intus inflammatio, præſtabit lac caprillum vel vaccinum imponere: exempli gratia, accipe lactis caprilli lib. 1. lutea ovorum recentium n. ij., adipis hircini, butyri recentis an. ʒ. iij., olei roſati unc. i. miſce pro clyſtere. Vel paretur ex jure capitis caſtrati & lacte, cum prædictis: ubi opus eſt deterſione, additur aut ſacchari rubri uncia, aut mellis roſ. ſimpl. unc. ij. Si vero ſanguis immoderatius egeratur, in prædictis clyſteribus ponunt lac coctum chalybeatum, adduntque ſucci plan-

plantaginis uncias duas: vel in lacte, vel in jure vervecis ebulliunt aut folia plantaginis, aut rosas, aut cymas rubi, aut balaustium, aut simile aliud adstringentis facultatis medicamentum. Ceterum ad curanda ulcera intestinorum, ipsis primo, detersis supradictis clysteribus ex ptisanæ cremore, cum melle rosaceo, aut saccharo rubro, luteisque ovorum, paratis, utuntur postea sarcoticis atque epuloticis: exempli gratia: Accipe lactis caprilli ferrati lib. 1. adipis hircini unc. ß., lutea ovorum n. ij. succi plantaginis unc. ij. boli Armeni, terræ Lemniæ, sanguinis, draconis an. ʒ. j. misce pro clystere, quo utuntur ad ulcera consolidanda. Quandoque ad eundem scopum injiciunt vinum rubrum austerum aut rosis, aut plantagine alteratum. Ad hunc usum conducent omnia medicamenta adstringenta, de quibus nos in præcedente, & proximo libro satis superque scripsimus. His omnibus addenda erit victus ratio congrua, quæ in cibo sit tenuis boni succi; ubi vero laxus affectus plus urgeat, scilicet sanguinis profluvium, victus plenior conveniet, unde dabuntur ovorum lutea sorbilia, carnes pullorum gallinaceorum contusæ, aut jura stillatitia restaurativa vocata. Ceterum inter cibos dysentericis maxime accommodatos, lac caprillum commendatur, vel etiam vaccinum, quando caprillum non habetur, coctum, atque chalybeatum: hoc enim nutrit, refrigerat, acrimoniam humorum obtundit, atque partes intestinorum exulceratas restituit, ipsaque intestina firmat, roboratque. In potu dabitur aqua, quæ cum coriandris ebulliit; aut stillatitia cum syrupo de rosis siccis, aut cum julep rosato; aut jus pulli sine sale macrum. Omnino enim à vino dysenteria vexatos abstinere oportebit: eo vero quod fit ex granatis dulcibus, vel etiam ex subausteris, in exigua quantitate uti poterunt.

CAPUT X.

De Gonorrhœa sananda.

GRæci γονοῤῥοίαν seminis profluvium appellarunt, à γόνη, id est, à semine genitali, atque ῥεῖν, quod fluere significat,

cat. Quæ paſſio eſt continuus ſeminis fluxus abſque ulla voluntate, & abſque ulla veneris voluptate, nullaque etiam accedente pudendi tentigine. Duplex vero hujuſmodi profluvium eſſe deprehenditur. Unum, in quo ſemen album, quod vere ſemen eſt, per pudendum effluit; atque alterum, in quo aut non ſemen verum, ſed humor excrementitius, aut ſemen infectum aliis humoribus, aut ſumme corruptum putridumve excernitur, cujuſmodi obſervari ſolet in Gallico morbo infectis. In hac ſemen nunc album, nunc pallidum, nunc viride, nunc ſanioſum apparet, citra ullum dolorem. Hæc Gonorrhœa ſanatu eſt difficillima, ordinariiſque medicaminibus minime cedit; at ſolummodo (præter evacuationes, & purgationes) ſudorificis ex ligno Indo, ſalſa parilla, china, atque arundinis radice paratis, per plures, ut paulo poſt dicemus, dies factis tollitur. Hoc ſolum genus præſidii Gallicum morbum perfecte ſanat, nullumque lue Gallica infectum, qui probe eo ſudorifico fuerit uſus, vidimus non ſanatum. Neque hoc facit, ut multis Medicis, alioquin doctiſſimis, & celeberrimis, perſuaſum eſt, ex vi quadam ſingulari, qua adverſus hunc morbum agit, ſed à facultate valenter diſcuſſoria, qua lues illa digeritur; unde perperam ligni Indi decoctum, adverſus hoc genus morbi alexipharmacum illi appellarunt: qui tamen ſi dixerint, ipſum ex manifeſtis qualitatibus dici alexipharmacum, ipſis minime contradicemus. At vero quod morbum Gallicum occulta quadam proprietate alexipharmaca oppugnet, deleatque negamus, eoque præſertim argumento, quod abſque ſudore eandem luem Gallicam non ſanet. In hac igitur Gonorrhœa pravæ qualitatis, uti dictum, ſemen effluit modo flavum, modo ſanioſum, modo viride, nunc loturæ carnis ſimile, abſque ullo dolore, neque ex hoc profluvio corpora ita læduntur, neque ita cito contabeſcunt. In illa vero quæ vere Gonorrhœa dicitur, ſemen exit album, quandoque acre, cum veretri dolore, inflammatione, atque non raro cum febre. Quod profluvium ſeminis haud ſanatu eſt admodum difficile, quin imo ordinariis præſidiis, quæ modo dicturi ſumus, cedit. Oritur autem hic affectus, aut à ſuppreſſa copia ſeminis ob venerem intermiſſam, aut à phleg-

phlegmonoſo affectu partium ſeminalium, præſertimque pudendi, aut à cacochymia totius corporis, viſcerumque præſertim internorum, qua humores omnes pravam qualitatem nanciſcuntur, & per pudendum excernuntur; at ſæpiſſime ex contagio mulierum infectarum homines gonorrhœa Gallica afficiuntur. Ab illa gonorrhœa, quæ eſt ſeminis, facile ægroti liberantur, ſi in principio medicaminibus obſtiterint: quod malum ſi in longius protrahatur, corporis liquationem atque tabem futuram minatur. Alterum vero, quod vel cacochymum, vel Gallicum appellavimus, id mali habet, quod morbos, ſymptomataque graviora & periculoſiora itidem minatur. Etenim, ſi quando ex aliqua cauſa ceſſaverit, evanueritque, homines in ſæviſſimos dolores cum capitis, tum artuum, & in tumores, in puſtulas, atque in ulcera cruſtoſa incidunt. Quod pertinet ad morbi eſſentiam, dicimus gonorrhœam eſſe morbum adſtrictum, ſed laxum morbum mixtum habentem. De adſtricto, nulli dubium erit, ſi cauſas ex Dogmaticis ſpectaverimus, quæ ſunt, aut ſeminis multitudo, aut multitudo cacochymiæ, aut phlegmonoſa paſſio partium ſeminalium: quæ omnia Methodicis morbum adſtrictum faciunt. Quod vero etiam alium affectum laxum habeat conjunctum, à ſeminis evacuatione facile intelligimus. Hunc autem laxum affectum, ſcilicet ſeminis profluvium, uſque adeo parum urgere conſtat, ut prius commode poſſimus adſtrictæ paſſioni, quæ majus in curatione faceſſit negotium, totis viribus incumbere. In qua profecto curatione facienda à Dogmaticis (qui & ipſi morbum tollunt adſtrictum, nempe cauſas, quibus ſeminis profluvium fovetur) nullo pacto differemus. Hi enim à cauſarum curatione exordiuntur. Itaque, ut curationem aggrediamur, præſcribentes victus rationem, quæ erit tenuis, parcave, & eorum ciborum qui ſemen non generant, ſcilicet ſiccantis facultatis, uti ſunt aves montanæ, & carnes aſſæ, ſed hæ in pauca quantititate hoc malo affectis conceduntur; à vino aut abſtinebunt, aut aquoſo utentur, & vini loco aqua, in qua ſemia coriandri fuerint incocta, ſubſtituetur; ſi uſus veneris fuerit intermiſſus, denuo reſtituendus erit; excercitium quoque moderatum erit uti-

 le.

le. His vero præscriptis, ad medica præsidia descendimus, in quibus primas partes sanguinis evacuatio habet, quam moliri Medici debent per sectam venam dextri cubiti internam; & si vires ferent, etiam in altero brachio vena eadem secta, eadem sanguinis evacuatio repetenda erit. Non fiet tamen sanguinis missio, ni prius lenitorium pharmacum fuerit præmissum: cujusmodi erit cassia cathartica Abissina, id est, corticis rubri ad unciam, & semis, cum coriandri pulverizati drachma; aut cassiæ loco manna Calabrica, aut tamarindus, aut myrabolanus citrinus, aut syrupus rosatus solutivus, aut electuarium lenitivum conveniet. At exempli gratia hæc potio erit accommodatissima, quæ parabitur accipiendo syrupi rosati solutivi unc. iij. mannæ electæ unc. j. ß pulpæ tamarindorum unc. ß. quæ pulpa tamarindorum in aqua cichorei fervente per noctem maceretur, & postea cum hoc percolato infuso manna & syrupus rosatus dissolventur. Medici singulo mane exhibent decoctum foliorum sonchi, endiviæ, oxalidis, cichorei, & similium, cum syrupo rosato, aut de rosis siccis, aut myrtino: & post aliquot dies, ut ajunt, paratis humoribus denuo purgant exhibentes, exempli gratia, aut cassiæ solutivæ ℥. x. rhabarbari pulverizati ℥. j. ß. in bolis, aut in potione, quæ accipit rhabari electi scr. iiij. agarici trochiscati ℥. j. spicæ, cinnamomi; an. scr. ß. infundantur per noctem in succi rosarum unc. ij. & expressioni addantur syrupi rosati solutivi unc. iiij. cum decoct. flor. & fruct. cord. misce, fiat potio; aut dabitur, quod accipit rhab. electi in succo rosarum per noctem macerati & expressi ℥. j. ß. syrupi rosati solutivi. unc. iij. seri lactis caprilli q. ß. fiat potio, & deinde superhibantur ejusdem seri clarefacti libræ tres. His ita præmissis, perseverante gonorrhœa, exhibent singulo mane, per plures dies, lac caprillum calidum, cum modico sacchari, ad quatuor uncias. Inungunt renes unguento rosato, aut santalino, & jubent patientibus, ut insideant in balneo aquæ dulcis temperatæ calidæ, in qua ebullierint folia malvæ, althææ sonchi. Quibus quidem præsidiis Medicis nisi gonorrhœa cessaverit, tandem ad adstringentium medicamentorum usum (relicto morbo adstricto atque fine imposito usui laxatoriorum)

erit

erit divertendum, quæ cum intus, tum foris usurpanda. Quæ profecto eadem erunt, quæ superius, in capite de sanguinis fluore per vesicam, & de diabete, nos profecto præscripsimus. At quid de gonorrhœa cacochyma, & Gallica vocata, dicemus? eam sane tanquam morbum adstrictum laxatoriis tolli. Unde Medici & sanguinem (uti dictum est) evacuant, & corpus accuratius præparant, & postea purgant exquisitissime cum confectione Hamech, dantes (exempli gratia) aut cassiæ solutivæ unc. j. confect. Hamec. ʒ. iiij. Misce. Aut in potione, accipientes syrupi rosati solutivi unc. iiij. confect. Hamec. ʒ. iiij. cum decoct. flor. & fruct. cord. fiat potio. Aut pilulæ dantur cochiæ appellatæ cum elleboro nigro præparatæ, ad drachmam & semis. Hic anteactis, instituunt Medici decoctum sudorificum, quod ad minus per dies triginta ægroti assumunt, bis in die sudando per horæ spacium, singulisque decem diebus assumentes medicamentum ventrifluum, & purgatorium ex nuper dictis. Quo tempore tenuissima, quoad facere possunt, utuntur vivendi ratione; panis estur biscoctus; carnes assæ illis, sed parce conceduntur, quarum loco exhibentur amygdalæ dulces, pistachiæ, passulæque. Decoctum vero ad hoc malum accommodatum ita parabitur: Accip. ligni Indi raspati unc. v. salsæparillæ unc. iiij. Cort. ligni unc. ß aquæ communis lib. xij. Macerentur spacio horarum xxiiij, & mox bulliant addito manipulo foliorum sonchi, lupulorum, fumariæ, ad consumpt. medietatis, & coletur pro syrupo: cujus dentur mane unc. x. & vesperi unc. viij. Deinde paratur decoctum, quo pro potu toto illo tempore utuntur loco vini. Accipe lignum Indum, salsam, atque corticem decoctum, adde aquæ libr. xvj. bulliant ad consumpt. terticæ partis, & percolatum hoc decoctum servetur pro potu.

CAPUT XI.

De profluvio muliebri sanando.

Gal. in 6. de loc. affect. cap. 5.

APpellant muliebre profluvium, quum universum corpus per ipsum expurgatur; id vero potissimum fit, si mulier laxis sit carnibus. Quod vero in eo profluit, est nonnunquam rubra sanies, interdum aquosa, aut subpallida. Paulus autem inquit: excerni per uterum aliquando rubrum, veluti sanguinis saniem; aliquando candidum, pituitæ sobolem; interdum pallidum, bilis; nonnunquam vero aquosum. Est vero (ut Paulus testatur) muliebre profluvium totius corporis, quod expurgatur, destillatio, variis quidem differentiis interstincta, ita, ut aliquando rubrum excernatur excrementum, aliquando aquosum, aliquando pallidum, & aliquando album observetur. Qua colorum varietate distinguitur, à profluvio menstruo, quod in hoc sanguis purus, & copiosior profluat; in illo autem sanguis corruptus diversorum colorum pro diversitate succi abundantis. Distinguitur itidem, à gonorrhœa, quod in hac perpetuo semen album excernatur: Ex muliebri profluvio, loci genitales perpetuo madent humoribus colore variantibus, corpus discoloratur, cibum femina non sentit, ipsumque fastidit; difficulter ambulat, ægriusque itidem respirat, oculos habet prætumidos, nunc cum dolore, nunc citra dolorem, aut cum exulceratione, sordida aut pura, aut citra exulcerationem per uterum excernit. Galenus credidit fieri cum universum corpus per uterum expurgatur, utero nequaquam affecto: crediderim tamen fieri non potuisse, quin uterus exinde imbecillus factus sit, adeo, ut ex imbecillitate hac proveniat, quod idem uterus haud quaquam humorem ad sese decumbentem seu ex toto corpore destillantem propellere à se possit, sed ipsum recipere cogatur. Hoc itaque malum facit multitudo pravorum humorum, sed potius aquosorum, atque serosorum. Ni hoc malo mulieres cito liberentur, in cachexiam & in hydropem incidunt. Morbus essentia quam maxime cum gonorrhœa cacochyma convenit, quando quidem & ipse est affectus mixtus ex adstricto

cto

cto & laxo. Verumtamen cum laxus minus urgeat (nisi immoderate adeo materia proflueret, ut graviter corpus exinde læderetur, quo cogeremur usum adstringentium complecti) cum inquam, in hoc muliebri fluore, æque ac in gonorrhœa dictum est, adstricta passio plus quam laxa, urgeat, hinc merito ab usu laxantium exordiri curationem oportebit. De magno vero laxatorio, quod est sanguinis evacuatio per venam sectam, nihil cogitandum, quod neque morbus adstrictus hic magnus sit, neque vires ferant; propterea haud injuria Galenus curando Boethi Romani Senatoris uxorem diu hoc profluvio vexatam, sanguinis evacuationem non commemorat, sed eam prius medicamento prævalido (cujus modi est diacolocynthidos, & similia purgantia, quæ alias sæpe menimimus) probe à se fuisse purgatam refert; hoc autem facto, & corpore depurato, medicamentum accepisse diureticum ad superfluam, tenuioremque humiditatem purgandam, evacuandamve per urinam; postea usam esse mollibus frictionibus, inunctionibusque ad humorem per cutem evocandum, digerendumque. Quibus præsidiis Galenus Boethi uxorem sanavit, & ex ista præclara curatione multum gloriæ atque lucri assecutus est. Sed quid de sudorificis dicemus? Profecto nihil, purgato corpore, utilius esse potest, quam decoctum sudorificum instituere, quale nos superiori capite, atque alias sæpe proposuimus. Post hæc ad laxum quoque affectum deveniendum: ad quem affectum omnia cum externa tum interna adstrigentia, quæ nos in cohibendo menstruo profluvio accurate in altero libro diximus, erunt, utilissima. Sed inter hæc pessus ex equiseti succo est accommodatissimus. Non minus convenit suffumigium ex laneo panno, quem vulgus grisum pannum appellat, qui sit infectus colore vere chermesino. Accipiunt modicum hujus panni, & super carbones accensos ponunt, ex quo fumum bis in die excipiunt. Hoc suffitu vidimus nos non paucas mulieres ab antiquato muliebri profluvio plane sanitati restitutas.

In lib. de præcog. ad posthumum.

FINIS LIBRI DECIMITERTII ATQUE TOTIUS OPERIS.

INDEX RERUM OMNIUM,

Quæ in hoc Opere continentur.

Ad-

An-

Ca-

Com-

Eva-

F.

Fe-

Lie-

N.

O.

Oxyr-

Pe-

Re-

V.

Ven-

FINIS.